

Державний торговельно-економічний університет
Факультет фінансів та обліку
Кафедра фінансового аналізу та аудиту

ФІНАНСОВА АНАЛІТИКА ТА АУДИТ

**Збірник наукових статей студентів
денної та заочної форм навчання,
які здобувають освітній ступінь «магістр»
за спеціальністю «Облік і оподаткування»
освітньо-професійними програмами
«Фінансовий контроль та аудит»,
«Фінансова аналітика»,
«Діджитал аудит та аналіз»**

Київ 2022

**Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу ДТЕУ
заборонено**

УДК 336.1:657.6

Ф 59

Фінансова аналітика та аудит [Електронний ресурс] : зб.
Ф 59 наук. ст. студ. ден. та заоч. форм навч. / відп. ред.
К. О. Назарова. – Київ : Держ. торг.-екон. ун-т, 2022. – 434 с.

У збірнику розглядаються актуальні проблеми аналізу, контролю, аудиту у сучасному інформаційному середовищі. Висвітлюються проблеми аналізу та аудиту в системі управління підприємством, методичні та методологічні аспекти, особливості застосування аналітично-контрольних процедур в умовах використання сучасних інформаційних технологій. Значна увага приділяється питанням удосконалення організації аналізу та аудиту в умовах інтеграції національної економіки України до світової економічної системи.

Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальними за зміст матеріалів є автори.

УДК 336.1:657.6

Редакційна колегія: К. О. Назарова (відп. ред.), д-р екон. наук, проф.; І. М. Парасій-Вергуненко, д-р екон. наук, проф.; В. К. Симоненко, д-р екон. наук, проф.; В. Ю. Гордополов, д-р екон. наук, доц.; К. В. Безверхий, канд. екон. наук, доц.; В. Д. Гоцуляк, канд. екон. наук, доц.; В. П. Міняйло, канд. екон. наук, доц.; В. В. Роздобудько, канд. екон. наук, доц.; Т. Ю. Копотієнко, канд. екон. наук, доц.; В. С. Негоденко, канд. екон. наук, доц.; М. О. Нежива, канд. екон. наук, доц.; В. О. Мисюк, канд. екон. наук; Є. О. Бабкова, студентка ДТЕУ, ФФО, 3 курс, 7 група.

Відповідальна за випуск К. О. Назарова, д-р екон. наук, проф.

*Видається за рекомендацією вченої ради
факультету фінансів та обліку
(протокол № 2 від 19 вересня 2022 р.)*

ЗМІСТ

ВСТУП	7
-------------	---

ЧАСТИНА I

АВРАМЕНКО М.

Організація та методика фінансового контролю розрахунків з персоналом на підприємстві торгівлі	9
--	---

БРЕУС В.

Програмні продукти для автоматизації обліку та аудиту розрахунків із заробітної плати	14
---	----

ГАЛИЦЬКА Я.

Поточні зобов'язання: економічна суть, класифікація, облік, аналіз	18
--	----

ГЕЙВАХ Д.

Організація контролю суб'єкта господарювання за податками, обов'язковими зборами та платежами	24
---	----

КАРЗУН Д.

Праксеологічні засади аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання	31
--	----

КИРИЛЕНКО Н.

Аналіз оборотних активів комунальних підприємств	37
--	----

КЛІМЕНКО М.

Аналіз ліквідності та платоспроможності підприємств у контексті забезпечення їх фінансової безпеки	43
--	----

КОВАЛЬЧУК Д.

Організація та методика контролю ефективності виробничих запасів підприємства ПП «Інструмент-сервіс»	50
--	----

КОВТУНОВИЧ Б.

Аналіз фінансового стану аудиторських компаній	57
--	----

КОДАЧ А.

Фінансовий аналіз підприємства та його види	61
---	----

КУЛЯША М.

Аудит використання трудових ресурсів промислового підприємства	66
--	----

ЛАПАДА Ю.

Організація і методика внутрішнього контролю промислового підприємства в умовах диджиталізації аудиту ТДВ «Яготинський маслозавод»	74
--	----

ЛАХТАДИР А.

Ефективність діяльності акціонерного товариства в сучасних умовах ведення бізнесу	87
---	----

ЛЕВЧЕНКО Ю.	
Підходи до визначення економічної сутності поняття «фінансова діяльність».....	93
МАНДРИШ А.	
Підходи до визначення економічної сутності поняття «фінансова звітність»	101
МАРКЕВИЧ І.	
Аналіз доходів, витрат та результатів діяльності підприємств торгівлі	108
МАТКОВСЬКА Д.	
Аналіз фінансової стійкості комунальних підприємств	114
НАЛЬОТОВ В.	
Особливості організації внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості публічної компанії	122
ПЕТРИШИН Г.	
Особливості контролю дебіторської заборгованості промислового підприємства.....	129
ПОРУТОТАГЕ О.	
Основні тренди контролю ефективності використання оборотних активів ритейлера.....	135
РУДЕНКО О.	
Економічна безпека як фактор підвищення економічного потенціалу підприємства	141
САМУСЬ В.	
Ефективність диджитал-аудиту в сучасних умовах	147
ТАТЕНКО М.	
Оцінка ефективності використання трудових ресурсів аудиторської компанії	151
ТАТЕНКО Н.	
Оцінка обліку необоротних активів аудиторської компанії	161
ТРЕТЯК А.	
Ефективність диджитал-аудиту для оцінки безперервності діяльності бізнесу	171
ЦИГАНОК Є.	
Методичні засади контролю витрат діяльності аудиторської компанії	177
ЧЕРНЮК А.	
Теоретичні основи аналізу фінансових результатів діяльності будівельної компанії.....	183
ШАРІКОВ М.	
Аудит фінансової звітності публічних товариств.....	189
ШВЕД О.	
Сутність та особливості контролю ефективності використання грошових коштів загального фонду бюджетної установи.....	195

ЧАСТИНА II

АЛЯБ'ЄВА М. Методологічні підходи до визначення економічної сутності поняття «аудит»	203
БАБУШКІНА А. Методика аналізу фінансової стійкості і платоспроможності суб'єкта господарювання	210
БАКАЛ А. Особливості аналізу фінансових результатів діяльності підприємств	217
БЛУДОВА Ю. Аналіз фінансової стійкості банку в умовах воєнного стану	223
БОЙКО А. Підходи до визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання»	228
БОЛЮХ І. Прогнозний аналіз і оптимізація грошових потоків холдингової компанії	237
ГУБІНА А. Аналіз економічного потенціалу як елемент стратегічного управління підприємством	243
ЗІМІНА Є. Методика аудиту розрахунків з ЄСВ та ПДФО суб'єкта господарювання	248
ЗОЗУЛЯ Б. Аудит фінансової звітності підприємства торгівлі.....	257
КАБАЛА М. Аудиторська діяльність в умовах воєнного стану	263
КАЦІМОН О. Підходи до визначення економічної сутності поняття «фінансовий контроль»	269
КЛИМЕНКО К. Організація внутрішнього аудиту витрат будівельної компанії	277
КЛОЧКО А. Особливості аналізу діяльності неприбуткової організації	281
КОНЮШЕНКО Т. Аудит оподаткування як механізм захисту інтересів суб'єктів господарювання	286
ЛАВРИНОВИЧ О. Контроль оплати праці на підприємствах України	292
ЛЕВКОВСЬКА А. Аналіз матеріальних оборотних активів підприємств промисловості	297

ЛОГІН В.	
Аналіз економічного потенціалу як імператив аудиту ефективності підприємства.....	304
ЛУКАШ Л.	
Внутрішній аудит ефективності використання основних засобів транспортної компанії.....	312
МАКАРОВЕЦЬ Д.	
Методичні підходи до аналізу розрахунків з дебіторами підприємства.....	317
МАЛИНКА Н.	
Аналіз ефективності роздрібно торгівлі.....	320
МАНДРИКА А.	
Напрями удосконалення дебіторської заборгованості.....	331
МАРЧЕНКО Т.	
Методика аналізу фінансової звітності державного підприємства.....	337
МЕЛЬНИКОВИЧ І.	
Методологічні підходи до визначення економічної сутності поняття «аудит фінансової звітності»	346
МОРОЗОВА А.	
Підходи до визначення економічної сутності поняття «контроль операційної діяльності»	353
МОСТОВЕНКО А.	
Методика аналізу кредиторської заборгованості державних підприємств.....	359
ОСАДЧА А.	
Внутрішній контроль діяльності комунального некомерційного підприємства.....	366
ПЛОТНИК А.	
Контроль використання виробничих запасів промислового підприємства	372
ПОГОРЕЛОВ Д.	
Методи оцінювання ймовірності банкрутства підприємства.....	378
ПРОЦЕНКО Т.	
Методика контролю операційної діяльності промислового підприємства.....	385
СИПЛИВИЙ О.	
Фінансовий аналіз діяльності як двигун розвитку підприємства оптової торгівлі.....	389
СИТНИК А.	
Експрес-аналіз фінансового стану підприємств харчової промисловості	395
СМОРЖ А.	
Економічна сутність оборотних активів підприємства та їх класифікація.....	401

СТЕЦЮК Є. Фінансова звітність агропромислових підприємств як об'єкт аудиту	406
ЧЕРНІЙ А. Джерела формування та функції власного капіталу підприємства.....	412
ЯКУШЕНКО П. Аналіз оплати праці в бюджетній установі	418
ЯНКОВИЧ Н. Аналітичне забезпечення фінансового менеджменту в інноваційній економіці.....	422
ЯШАН А. Теоретичні основи аналізу капіталу газотранспортного підприємства.....	427

ВСТУП

Глобалізаційні та євроінтеграційні процеси в Україні та світі спонукають до пошуку нових нестандартних методів управління і створення адекватного аудиторсько-аналітичного забезпечення прийняття ефективних управлінських рішень. Це передусім стосується визначення пріоритетів структурної перебудови економіки, подолання монополізму та корупції, напрацювання інструментарію антикризового менеджменту на всіх рівнях господарського управління, ефективного використання ресурсів держави та суб'єктів господарювання.

Конкурентні позиції кожного суб'єкта господарювання залежать насамперед від того, відповідають чи не відповідають управлінські рішення, якими керуються для досягнення успіху на ринку, умовам дії ринкових механізмів, що постійно змінюються під впливом макроекономічних процесів, та конкретним особливостям й специфічним завданням самого суб'єкта господарювання. Базою для обґрунтування і прийняття оптимальних управлінських рішень може бути лише незалежний аудит та комплексний аналіз діяльності суб'єкта господарювання.

Зміна парадигми зовнішнього державного фінансового контролю, а також внутрішнього контролю та аудиту суб'єктів господарювання забезпечує упередження прояву негативних явищ і процесів. Від ефективності дієвості та результативності форм контролю залежить своєчасне виявлення порушень законодавства та повнота і якість виконання прийнятих адекватних управлінських рішень.

Розбудова ефективної системи незалежного аудиту в Україні на основі удосконалення нормативно-правового забезпечення відповідно до міжнародних та європейських стандартів є на сьогодні досить актуальною. Ускладнення структури міжнародного бізнесу під впливом глобалізації економічного розвитку викликає зацікавленість у необхідності застосування підсистеми внутрішнього аудиту при управлінні суб'єктом господарювання. Від наявності налагодженого внутрішнього аудиту залежить стан обліку та ефективність функціонування підприємства.

У збірнику подано результати досліджень студентів, які навчаються за магістерськими програмами «Фінансовий контроль та аудит», «Фінансова аналітика», «Діджитал аудит та аналіз».

ЧАСТИНА І

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ФІНАНСОВОГО КОНТРОЛЮ РОЗРАХУНКІВ З ПЕРСОНАЛОМ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТОРГІВЛІ

АВРАМЕНКО М., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»

У статті розглянуто поняття «фінансовий контроль», розкрито основні методичні прийоми методика фінансового контролю розрахунків з персоналом на підприємстві торгівлі. Здійснено фінансовий контроль розрахунків з персоналом на ТОВ «Інтертон». Розроблено рекомендації щодо методичних підходів контролю розрахунків з персоналом на ТОВ «Інтертон».

The article considers the concept of «financial control», reveals the main methods of financial control methods of settlements with staff at the trade enterprise. Financial control of settlements with personnel at Intertop LLC was carried out. Recommendations on methodological approaches to control of settlements with personnel at Intertop LLC have been developed.

Актуальність обраної теми полягає в необхідності організації фінансового контролю розрахунків з персоналом на підприємстві торгівлі з метою підвищення рівня економічного та соціального стану суспільства, яке залежить передусім від продуктивності праці.

Метою дослідження є теоретичні та методологічні основи фінансового контролю розрахунків з персоналом на підприємстві торгівлі.

Об'єктом дослідження є розрахунки з персоналом.

Предметом дослідження є методичні та організаційні особливості фінансового контролю розрахунків з персоналом.

Питання аналізу контролю розрахунків з персоналом вивчали вітчизняні та іноземні науковці і практики, зокрема: Г.І. Башнянин, Ф.Ф. Бутинець, П.О. Кудик, М.В. Корягін, О.В. Лишиленко, П. Семюельсон, О.А. Полянська, В.В. Сопко, Н.М. Ткаченко та багато інших..

Оплата праці є найбільш суперечливою категорією в системі умов праці, тому що відображає різні інтереси всіх сторін суспільно-трудова відносин, усі їхні досягнення та прорахунки. Це одне з найважливіших показників, що характеризують рівень економічного та соціального стану суспільства, яке залежить від продуктивності праці.

Оплата праці завжди перебувала у центрі уваги науковців. Так, зокрема А. Сміт та Д. Рікардо розробили теоретичні основи концепції розуміння заробітної плати як ціни праці. А. Сміт стверджує, що витрати на оплату праці базуються на витратах на існування, необхідних для життя робітників та їхніх сімей. Фактично він звів заробітну плату до витрат на оплату праці. У цій концепції розмір і динаміка заробітної плати формуються ринковими факторами, починаючи з співвідношення попиту та пропозиції.[1]

Маркс К. розробив концепцію розуміння заробітної плати як грошового вираження вартості товару «робоча сила». Він вважає, що заробітна плата «... є перетвореною формою вартості, або ціною, робочої сили». У цій концепції розмір заробітної плати визначається виробничою та ринковою кон'юнктурою – попит і пропозиція, під впливом яких виникає відхилення заробітної плати від витрат на оплату праці.[2]

Система оплати праці регулюється Кодексом законів про працю та системою угод, що укладаються на відповідних рівнях. Згідно зі ст. 96 Кодексу законів про працю України, основою організації оплати праці є тарифна система оплати праці, яка охоплює тарифні сітки, тарифні ставки, схеми посадових окладів, тарифно-кваліфікаційні характеристики.[3]

Система оплати праці – це набір правил, на основі яких забезпечується порівняльна оцінка праці, залежно від кваліфікації, умов виконання, відповідальності, значення галузі та інших факторів, що характеризують якісну сторону праці. Вона використовується для розподілу робіт залежно від їх складності, а працівників – залежно від їх кваліфікації та за розрядами тарифної сітки. Структурну схему системи оплати праці наведено на рис. 1.

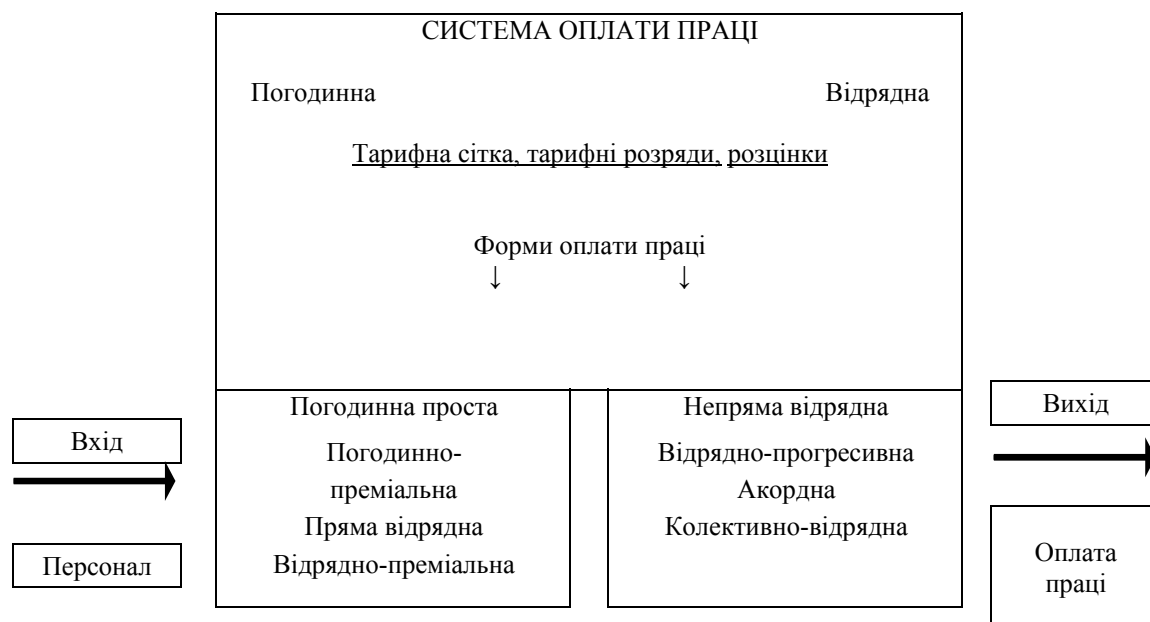

Рис. 1. Структурна схема системи оплати праці

Фінансовий контроль оплати праці працівників – один із найскладніших і трудомістких ділянок перевірки. Це тому, що в сучасних умовах виникає потреба проведення фінансового контролю для оцінки витрат на оплату праці. Проведення фінансового контролю розрахунків з персоналом з оплати праці має бути спрямоване на: консультування і розробку рекомендацій з питань організації праці і виробництва; підвищення ефективності розрахунків по заробітній платні; надання практичної допомоги, і працівникам підприємства, і вищому управлінському складу підприємства.[4]

Перевірка нарахування працівникам заробітної плати не повинні обмежуватися правильністю нарахувань і відрахувань, а також потрібно перевіряти формування рекомендацій щодо покращення ефективності системи матеріального стимулювання, які використовуються на підприємстві.

Початковим етапом проведення фінансового контролю розрахунків з персоналом є аудит первинного обліку робочого часу та нарахування заробітної плати за структурними підрозділами. Фактографічна (облікова) інформація є джерелом для контролю операцій щодо оплати праці, а нормативно-законодавчу інформацію аудитор використовує для того, щоб обґрунтувати законність операцій, пов'язаних з нарахуванням, документальним забезпеченням і обліком цих операцій. [5]

Для перевірки правильності нарахування і виплати заробітної плати аудитору насамперед слід ретельно ознайомитися зі встановленими нормами для різних видів оплати. Форми і системи оплати праці, норми праці, розцінки, тарифні сітки, ставки, схеми посадових окладів, розміри надбавок, доплат, премій підприємства встановлюють самостійно у колективному договорі з дотриманням норм і гарантій, передбачених законодавством і угодами. Конкретні розміри ставок, окладів, розцінок, надбавок, премій власник встановлює з урахуванням закону. Особи, що працюють за сумісництвом, одержують заробітну плату за фактично виконану роботу. Робота в надурочний час оплачується у подвійному розмірі годинної ставки. [6]

Для нарахування основної заробітної плати працівникам з погодинною оплатою праці необхідно мати відомості про посадові оклади (за штатним розкладом), присвоєні розряди (на підставі наказів по підприємству), а також дані табельного обліку відпрацьованого ними часу за відповідний період (місяць). При нарахуванні основної заробітної плати працівникам, яким встановлена відрядна оплата праці, крім таблиця необхідно мати відомості про виробіток і розцінки за виконані роботи. Для розрахунку заробітної плати спеціаліста за тарифом годинну тарифну ставку треба помножити на кількість годин зміни. Аудитор насамперед перевіряє чисельність працівників підприємства і правильність її відображення у звітності згідно з Інструкцією зі статистики чисельності працівників від 07.07.95. Вибірково перевіряють наявність трудових книжок працівників. Відтак перевіряють правильність оформлення таблиця обліку часу.[7]

Правильність нарахування заробітної плати визначають так:

- перевіряється правильність застосування розцінок шляхом зіставлення з документом, де вони передбачені, а також уточнюється, чи відповідає стаж працівника, його розряд, тип підприємства, сезон, асортимент продукції застосовуваним розцінкам;
- уточнюється, чи правильно визначено обсяг виконаної роботи і кількість відпрацьованого часу шляхом їхнього зіставлення з обліковими листками, подорожніми листками, таблицею виходу на роботу, системами приймання виконаних робіт за актами приймання-здавання робіт;
- арифметичне перевіряється правильність нарахування суми шляхом множення розцінки на кількість днів роботи, на суму товарообороту, на кількість виробленої продукції тощо.[8]

Таблиця 1

Типові форми первинних документів з обліку оплати праці

Номер типової форми	Назва типової форми
П-1	Наказ (розпорядження) про прийняття на роботу
П-2	Особова картка працівника
П-3	Наказ (розпорядження) про надання відпустки
П-4	Наказ (розпорядження) про припинення трудового договору (контракту)
П-5	Табель обліку використання робочого часу
П-6	Розрахунково-платіжна відомість працівника
П-7	Розрахунково-платіжна відомість (зведена)
П-8	Наказ (розпорядження) про припинення дії трудового договору (контракту)
П-9	Форма П-9 передбачає ведення обліку надходження і використання чистих бланків трудових книжок і вкладишів до них
П-10	Журнал обліку трудових книжок
П-11	Акт на списання бланків трудових книжок і вкладишів до них

Політика управління оплатою праці – сукупність засобів, спрямованих на вибір оптимальної системи і форми оплати праці з метою мотивації працівників для досягнення кращих результатів праці та забезпечення при цьому випереджальних темпів зростання продуктивності праці над темпами зростання фонду оплати праці.

Фінансовий контроль розрахунків з персоналом з оплати праці включає в себе ряд послідовних етапів:

- організація бухгалтерського обліку оплати праці;
- аудит розрахунків з оплати праці; – аналіз оплати праці;
- вибір оптимальної форми та системи оплати праці;
- впровадження нематеріальних методів мотивації працівників. [9]

Виділені етапи мають бути спрямовані на збір аудиторських доказів та розробку рекомендацій стосовно удосконалення існуючих систем розрахунків з персоналом з оплати праці. Саме тому необхідно зосередити увагу на дослідження існуючих систем та форм оплати праці з метою рекомендації найбільш оптимальної. Це зумовлено тим, що від правильної організації оплати праці на підприємстві залежить якість праці та розмір витрат на її оплату.

Фінансовий контроль розрахунків з персоналом є складною системою та потребує від аудитора проведення перевірки не тільки напрямів, пов'язаних з обліком оплати праці, а також проведення комплексного аналізу з метою розробки ефективної моделі та політики управління оплатою праці.

На нашу думку, в умовах кризи на підприємствах доцільно застосовувати безтарифну систему оплати праці. Такий вид оплати праці, що передбачає залежність заробітної платні кожного працівника від фонду оплати праці. За цієї системи фонд оплати праці розраховується, виходячи з результатів роботи підприємства або його окремого підрозділу. Підприємство гарантує працівникам лише мінімальну заробітну плату. Різниця між фондом оплати праці та фондом мінімальних заробітних плат всіх працівників розподіляється між ними за допомогою спеціальних коефіцієнтів, які враховують якість та складність роботи окремого працівника.

Здійснення нарахувань, що відносяться до оплати праці відповідальний й трудомісткий процес. Складність полягає у тому, що нарахування зазвичай треба здійснити у короткий проміжок часу оскільки терміни частини виплат регламентовані законодавством, а для здійснення нарахувань необхідно вчасно отримати та проаналізувати доволі великі об'єми облікової інформації. Враховуючи ці особливості у роботі з нарахуваннями оплати праці суб'єкту господарювання варто опиратися на заздалегідь підготовлений порядок обліку зазначених нарахувань.

Таблиця 2

**Ефективність використання коштів на оплату праці
у ТОВ «Інтертоп» у 2019–2020 роках**

Показник та одиниця його виміру	Джерело даних/ спосіб обчислення показника	Роки			Відхилення	
		2018	2019	2020	2019 до 2018	2020 до 2019
Чистий дохід = обсяг виробництва, тис./грн	За даними обліку	2438,4	2778,8	2691,8	+340,4	-87
Собівартість послуг, тис. грн	За даними обліку	-1414,2	-1632,1	-1597,2	-217,9	+34,9
Фонд оплати праці, тис. грн	За даними обліку	194,4	253,7	213,3	+59,3	-40,4
Прибуток	За даними обліку	126,7	1,4	-326,6	-125,3	-328
Зарплатовіддача	Обсяг виробництва/ фонд оплати праці	3,78	4,12	5,54	+0,3	+1,41
Рентабельність витрат на оплату праці	Прибуток/ фонд оплати праці	0,65	0,01	-1,53	-0,65	-1,54

Як показує аналіз розрахунків останніх двох років на досліджуваному підприємстві значно збільшилась зарплатовіддача та у 2020 на 1 одну гривню оплати праці припадає 5,54 грн наданої послуги.

Впродовж двох останніх років зменшилась рентабельність витрат на оплату праці. Як результат, на 1 гривню витрат на оплату праці у 2020 році припадало -1,53 грн прибутку.

Отже, можемо зробити висновки, що діючий на підприємстві варіант організації розрахунків з оплати праці не стимулює до високоефективної праці, а отже не направлений на зменшення трудомісткості виробництва.

Тобто, ТОВ «Інтертоп» необхідно переглянути діючу систему преміювання. Очевидно матеріальне заохочення є найкращим мотиваційним чинником, який прямо впливає на збільшення обсягів продукції, а отже і на отримання прибутку кооперативом.

Для покращення якісних та кількісних показників праці пропонуємо запровадити до діючої системи мотивації преміальні виплати, які будуть залежати від таких показників, як продуктивність та якість. Премія видаватиметься за умови виконання планового завдання з якості роботи, яку виконує працівник в прийнятих одиницях вимірювання.

Висновки. Фінансовий контроль розрахунків з оплати праці є однією з найважливіших і складних ділянок аудиторської роботи, оскільки безпосередньо зачіпає економічні інтереси усіх без винятку працівників підприємства, що перевіряється. Крім того, відіграє важливу роль у системі як внутрішнього, так і зовнішнього фінансового контролю. Це пов'язано з тим, що облік праці і заробітної плати є трудомістким, потребує уваги і сконцентрованості, оскільки пов'язаний з обробленням великої кількості первинної інформації, має багато однотипних операцій, здійснення яких потребує часу.

Список використаних джерел

1. Руденко М.І., Шпак А.І. Розкриття інформації про власний капітал і зобов'язання у звітності. – Актуальні проблеми та перспективи розвитку обліку, аналізу та контролю в соціально-орієнтованій системі управління підприємством» : Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції. Частина 1 (м. Полтава, 23 квітня 2019 року). – Полтава, 2019. – 416 с. – С. 200-201.

2. Господарський кодекс від 16.01.2003 № 436-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.

3. Методичні рекомендації з аналізу і оцінки фінансового стану підприємств: наказ Центральної спілки споживчих товариств України від 28.07. 2006 р., № 345 (зі змінами і доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.

4. Бухгалтерський фінансовий облік: [Підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів – 8-ме вид., доп. і перероб.] / за заг. ред. Ф.Ф. Бутинця. – Житомир: ПП «Рута», 2016. – 912 с.

5. Дерчин В.В. Теорія бухгалтерського обліку / В.В. Дерчин, М.М. Кізім; за ред. В.В. Дерчина / К.: Центр навчальної літератури, 2016. – 352 с.

6. Збиранник О.М. Економічна сутність поняття витрат виробництва та їх класифікації в умовах сучасної економіки / О.М. Збиранник // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2016. – Вип. 199: В 4 т. Том I. – С. 177-182.

7. Економічний аналіз і діагностика стану сучасного підприємства / Т.Д. Костенко; Є.О. Підгора; В.С. Рижигов; [та ін.] . – [2-ге вид., перероб. та доп.]. – К.: Центр навчальної літератури, 2017. – 400 с.

8. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку фінансових витрат : наказ Мінфіну України від 01.11.2010 р. №1300 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ligazakon.ua>.

9. Немченко В. В. Практичний курс внутрішнього аудиту : підручник / В. В. Немченко, В. В. Хомутенко, А. В. Хомутенко ; під ред. В. В. Немченко. – К. : Центр учбової літератури, 2018. – 240 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук,
доцента НЕГОДЕНКО В. С.

ПРОГРАМНІ ПРОДУКТИ ДЛЯ АВТОМАТИЗАЦІЇ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ ІЗ ЗАРОБІТНОЇ ПЛАТИ

**БРЕУС В., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті проаналізовано значення автоматизації обліку оплати праці на підприємствах. Також розглянуто програмні продукти, які допоможуть підприємствам автоматизувати облік виплат працівникам.

In the article the importance of automation of payroll accounting in enterprises. Programming product that will help companies automate the accounting of employee benefits were also considered.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що економіка на сучасному етапі розвитку потребує все більшої автоматизації процесів. Особливо це стосується бухгалтерського обліку, що має забезпечувати користувачів повною та правдивою інформацією. Заробітна плата посідає значне місце в бухгалтерському обліку, тому потребує використання спеціальних програмних продуктів, щоб мати всю інформацію про працівників, відпрацьований час та виплати за виконану роботу, що дає змогу проаналізувати ефективність роботи підприємства. Адже автоматизація дозволяє максимально ефективно використовувати наявні трудові ресурси підприємства, визначити суму витрат підприємства на оплату праці і відповідно визначити фактичну собівартість виготовленої продукції, виконаних робіт та наданих послуг. Тому використання інформаційних систем в обліку заробітної плати дозволить зменшити витрати часу на збір, обробку та подання інформації щодо заробітної плати, що позитивно відобразиться на діяльності підприємства.

Метою статті є аналіз програмних продуктів для ведення обліку розрахунків за заробітною платою на підприємствах.

Об'єктом дослідження є процес обліку заробітної плати на підприємствах.

Предметом дослідження є автоматизація обліку заробітної плати на підприємствах.

Різні аспекти проблеми розвитку автоматизації обліку заробітної плати на підприємствах висвітлені в працях таких учених як: М.М. Бенько, С.М. Бичкова, Г.Н. Ісаєв, В.П. Завгородній, В.Д. Ковальова, Л.О. Терещенко, Г.А. Титоренко В.В. Хісамудинов, Д.В. Чістов, Е.Л. Шуремов та ін. Питання оплати праці та їх розрахунків завжди перебували у центрі уваги багатьох науковців та практиків.

Підвищення швидкості та якості обробки інформації на даному етапі розвитку суспільства можливе за допомогою використання сучасних інформаційних технологій у процесі діяльності підприємства. Використання інформаційних технологій в обліку за останні роки в Україні почало набирати популярності, адже це полегшує збір, обробку та подання інформації про господарські процеси, а також дає змогу зробити аналіз діяльності за певні періоди часу. Також це необхідно адже автоматизація бухгалтерського обліку, звітності та аудиту в Україні необхідна умова при переході на ринкові відносини економіки нашої країни. Також значне безробіття та зниження рівня життя українців потребує раціональної оплати праці за допомогою удосконалення обліку. А удосконалення обліку можливе при його автоматизації, тобто зменшення участі людини в зборі та обробки інформації та більша участь у цьому сучасних технологій.

Заробітна плата посідає лідируюче місце на будь-якому підприємстві, адже це є основним стимулом до праці. Автоматизація обліку заробітної плати полегшить роботу кожному підприємству. Завданням автоматизації є підвищення якості роботи бухгалтерів і бухгалтерії загалом.

Незважаючи на значну важливість автоматизації обліку праці та її оплати для облікової системи підприємства, автоматизація обліку праці та її оплата є найскладнішою ділянкою автоматизованого обліку підприємства, що зумовлено такими проблемами:

- складність розрахунку та різноманітність структур заробітної плати працівників різних підприємств;
- постійна зміна нормативних документів, що визначають порядок нарахування заробітної плати, здійснення нарахувань та утримань із неї;
- неоднозначність трактування чинного законодавства;
- різноманітність алгоритмів здійснення допоміжних розрахунків за різними видами та умовами виплат;
- різний порядок утримання податку на доходи фізичних осіб та внесків до фондів соціального страхування і пенсійного фонду з різних видів виплат;
- наявні розбіжності періоду нарахування та виплати заробітної плати залежно від особливостей роботи підприємств [1, с. 114].

Також процес автоматизації вимагає бажання підприємства покращити роботу, значні матеріальні ресурси, а також підготовка до цього процесу, адже автоматизація потребує знань та навичок у користуванні технікою. Сьогодні на ринку програмних продуктів в Україні багато фірм-розробників пропонують програмні забезпечення обліку заробітної плати. Тому підприємство має обрати той програмний продукт, який задовольнить його потреби. Також вибрана програма має забезпечити безпеку інформації, для цього вона має бути під паролем і доступ до програми мали певні особи, які мають пароль. Тому при аудиторській перевірці для можливості доступу до інформації підприємства бухгалтерія через програмістів надає доступ до програми та забезпечує відповідними паролями. Це все зменшує ризик викрадення інформації, що негативно відобразиться на діяльності підприємства. Тому при вирішенні автоматизації обліку підприємство має серйозно підійти до встановлення програмного забезпечення та надання доступу до інформації.

Найпопулярнішою на даний час є програма «1С: Бухгалтерія 8.2», яка є лідером серед програм для автоматизації обліку. Вона дозволяє виконувати розрахунок заробітної плати, виконувати облік нарахувань і утримань, здійснювати підготовку платіжних документів для виплати коштів працівникам, вести облік руху персоналу і аналіз кадрового стану, розрахунок регламентованих законодавством податків і внесків у фонд оплати праці [2, с. 192]. Дана програма дозволяє виконувати нарахування та утримання заробітної плати на підприємстві, вести кадровий облік працівників, формувати платіжні документи та формувати звітність підприємства щодо обліку розрахунків з оплати праці.

Автоматизація обліку праці та заробітної плати також можлива за допомогою програми «Зарплата і Управління Персоналом для України». Вона призначена для планування потреби у персоналі; управління атестацією, навчанням та фінансовою мотивацією працівників; ефективного планування зайнятості персоналу; ведення обліку кадрів і аналіз кадрового складу; ведення штатного розпису підприємства; розрахунок заробітної плати персоналу; розрахунок регламентованих законодавством податків, утримань із заробітної плати та нарахувань на фонд оплати праці; автоматизацію розрахунку нарахувань та утримань за будь-якими алгоритмами; відображення нарахованої заробітної плати і податків у складі витрат підприємства; управління грошовими розрахунками з персоналом, включаючи депонування; проведення розрахунків «заднім» числом; формування розрахункових листків будь-якого виду; розрахунки як індивідуальних, так і групових нарахувань типу бригадних нарядів; формування платіжних відомостей з впорядкуванням інформації за різними критеріями шляхом розподілу її за категоріями, підрозділами та іншими ознаками; розрахунок лікарняних листків, відпусток, оплати по середньому заробітку на основі даних за попередні розрахункові періоди [3, с. 67]; тощо.

Кадрові операції в програмі «1С:БУХГАЛТЕРІЯ 8.2»

Операція	Документ «1С:Бухгалтерський облік для України 8.2»
Реєстрація нових працівників	«Прийом на роботу в організацію» – призначений для налаштування ведення обліку розрахунків із заробітної плати. Не формує проводок у бухгалтерському обліку, але в ньому задаються настройки ведення обліку розрахунків за заробітною платою
Операція	Документ «1С:Бухгалтерський облік для України 8.2»
Переведення працівника до іншого підрозділу, зміна посади, зміна табельного номера, зміна розміру нарахування зарплати	«Кадрове переміщення організацій» – призначений для налаштування або зміни настройок ведення обліку розрахунків із заробітної плати. Не формує проводок у бухгалтерському обліку, але в ньому задаються або змінюються настройки ведення обліку розрахунків за заробітною платою
Відрядження працівників	«Відрядження організацій» – використовується для друкування бланка посвідчення про відрядження. Не формує проводок у бухгалтерському
0 Звільнення з організації	«Звільнення з організацій» – реєструє звільнення працівників та припиняє щодо працівника розрахунки по заробітній платі. Не формує проводок у бухгалтерському обліку

Прикладне рішення «Зарплата і Управління Персоналом для України» автоматизує вирішення наступних завдань:

- планування потреб у персоналі;
- забезпечення бізнесу кадрами;
- управління компетенціями та атестація працівників;
- управління навчанням персоналу;
- управління фінансовою мотивацією персоналу;
- ефективне планування зайнятості персоналу;
- облік кадрів та аналіз кадрового складу;
- трудові відносини, у тому числі кадрове діловодство;
- розрахунок заробітної плати персоналу;
- управління грошовими розрахунками з персоналом, включаючи депонування;
- вирахування регламентованих законодавством податків та внесків з фонду оплати праці;
- відображення нарахованої зарплати та податків у витратах підприємства.

Крім того, існує багатокористувачка комплексна система управління корпорації «Галактика», модуль «Зарплата» якої забезпечує: формування й ведення нормативної та довідкової інформації, ведення таблиць обліку робочого часу, розрахункові функції системи, формування вихідної документації по розрахунку заробітної плати, перехід до нового розрахункового періоду, функції для профілактики бази даних.

ТОВ «БЕСТ ЗВІТ» є розробником програми «БЕСТ ЗАРПЛАТА», яка призначена для обліку праці та заробітної плати для малих і середніх підприємств. Дана програма здійснює автоматичний розрахунок заробітної плати згідно діючого законодавства, перерахунок заробітної плати при будь-якому коригуванні даних та сум утримань і нарахувань до фондів за попередні періоди у випадку зміни законодавства. Програма містить: типовий перелік

видів оплат, фондів та їх нарахувань; типові комплекти необхідних згідно законодавству України звітів, сформованих за вимогами державних структур, до яких подається звітність; простий та універсальний механізм імпорту даних для інтеграції з іншими обліковими системами та управління підприємством та ін. «БЕСТ ЗАРПЛАТА» автоматично передає сформовані звітні документи в систему формування звітів до державних структур «БЕСТ ЗВІТ ПЛЮС» [4].

«Парус-Заробітна плата» – інформаційна система, що дозволяє автоматизувати облік заробітної плати (розрахунок та нарахування заробітної плати). За допомогою системи здійснюється процес автоматизації нарахування заробітної плати на всіх його етапах – від ведення особових рахунків співробітників до розрахунку заробітної плати і всіх супутніх їй податків, виплат і утримань з формуванням та печаткою всіх необхідних документів

Система забезпечує автоматизацію наступних процесів:

- ведення особових рахунків співробітників;
- облік штатної структури на рівні підрозділів і посад;
- ведення таблицю робочого часу, облік наказів з оплати праці, нарахування заробітної плати на підставі виправдувальних документів таблиця;
- розрахунок заробітної плати, в тому числі з урахуванням норм робочого часу і виробітку;
- облік виплат за відомостями та ВКО;
- перерахунок заробітної плати за минулі місяці;
- розрахунок відпусток, допомоги з тимчасової непрацездатності та допомоги на дітей;
- розрахунок з податків, пенсійного внеску, виплат за виконавчими листами, утримань за позиками інших утримань;
- розрахунок нарахувань на заробітну плату (податки, фонди тощо);
- облік виплаченої і невиплаченої заробітної плати [5].

Тому, як бачимо, облік оплати праці є тією складовою обліку, які більшість підприємств прагне автоматизувати за допомогою використання сучасних технологій і програм. Оскільки кількість працівників може бути досить значною, і по кожному з них підприємство має правильно оформити всі необхідні документи, здійснити всі нарахування та платежі з виплатами. Автоматизація всієї цієї інформації допоможе швидко та достовірно представити все по заробітній платі аудиторам, адже перевірка виплат працівникам є важливим етапом у будь-якій аудиторській перевірці. Адже в Україні який рік борються із неофіційно працевлаштованими робітниками, із заробітними платами «у конвертах» та інше. Тому автоматизація даних процесів дозволить отримати інформацію про виплати працівникам і оцінити достовірність та правильність нарахувань, утримань із заробітної плати та правильність виплат працівникам.

Таким чином, нами були розглянуті різні програмні продукти для автоматизації обліку заробітної плати. Програмні продукти хоч і різні, але вони мають спільне: підвищують ясність та прозорість розрахунків із персоналом, а також дозволяють зменшити витрати часу на обробку інформації для прийняття управлінських рішень щодо подальших дій на підприємстві. Як на мене, то найкращим програмним продуктом для автоматизації обліку заробітної плати є «1С: Бухгалтерія 8.2», використання якої дозволяє нараховувати працівникам зарплату за годинною тарифною ставкою та здійснювати індексацію. Вручну можна додавати будь-які нові нарахування, але щодо них необхідно вводити вже розраховані суми. Нарахування ведуться за відпрацьованим часом, зазначеним безпосередньо в

документах. Алгоритм виплати зарплати дозволяє оформляти перерахування коштів на банківські рахунки та здійснювати виплату через касу.

Нарахування заробітної плати посідає значне місце у бухгалтерії кожного підприємства. Як бачимо, ринок програмних продуктів пропонує досить значну кількість спеціалізованих програмних продуктів для систематичного обліку інформації про працівників підприємства та виплати. Автоматизація обліку заробітної плати підвищить достовірність інформації, скоротить час на нарахування заробітної плати працівникам підприємства та обов'язкових платежів до неї. Особливо це актуально при аудиторських

перевірках підприємств, коли потрібно надати точну та правдиву інформацію по заробітній платі та нарахуваннях із виплатами, адже перевірка виплат є основним пунктом при перевірці аудитором підприємства. Але дана автоматизація вимагає певні грошові витрати на купівлю необхідної техніки та встановлення програм на комп'ютери працівників. Також, крім грошових витрат на техніку, потрібно бухгалтеру надати підвищення кваліфікації та відповідну інформаційну компетентність. Тому кожне підприємство має бути зацікавлене в автоматизації обліку своїх господарських процесів, особливо заробітної плати, адже це допоможе узагальнювати інформацію про ефективність використання праці працівників для аналізу використання наявних ресурсів для досягнення найкращого результату.

Список використаних джерел

1. Аверкіна М.Ф., Гриценюк О.І. особливості автоматизації обліку праці та заробітної плати // М.Ф. аверкіна, О.І.гриценюк, випуск 29. 2018 р. url: http://bses.in.ua/journals/2018/29_2_2018/25.pdf
2. Мельник М.В. ІС:Підприємство 8.2. Бухгалтерський облік для України// М.В. Мельник. Практикум – К:Алерта, 2016 рік.
3. Ісаєв Г.М. Інформаційні системи економіки: // Г.М. Ісаєв. – К.: Омега-Л, 2008.
4. Програмний комплекс Бест-зарплата URL: www.bestzvit.com.ua/products/aboutbestzarplata.shtml.
5. URL: <http://www.parus.ua/ua/163/>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента ГОЦУЛЯКА В. Д.

ПОТОЧНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ: ЕКОНОМІЧНА СУТЬ, КЛАСИФІКАЦІЯ, ОБЛІК, АНАЛІЗ

**ГАЛИЦЬКА Я., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

Дана стаття присвячена питанню визначенню економічної сутності поточних зобов'язань, проаналізовано їх роль та місце в бухгалтерському обліку на основі досліджень вітчизняних та закордонних економістів. Розглянуто класифікацію та структуру загалом зобов'язань, зокрема акцент зроблений саме на поточні зобов'язання. Висвітлено підходи вчених щодо аналізу та оцінки зобов'язань та окреслено послідовність здійснення аналізу даного об'єкта дослідження. Досліджено нормативну базу щодо оцінки поточних зобов'язань.

This article is devoted to determining the economic essence of current liabilities, analyzes their role and place in the accounting based on research by domestic and foreign economists. The classification and structure of liabilities in general are considered, in particular, the emphasis is on current liabilities. The approaches of scientists to the analysis and evaluation of obligations are highlighted and the sequence of analysis of this object of study is outlined. The regulatory framework for the assessment of current liabilities has been studied.

Загальна постановка проблеми. У процесі усієї фінансово-господарської діяльності суб'єкти підприємницької діяльності залучають фінансові ресурси з додаткових джерел зовнішнього економічного середовища. Ефективна фінансова діяльність підприємства не можлива без його зобов'язань перед іншими. Необхідно зазначити, що характерною особливістю позикових ресурсів є те, що вони залучаються тимчасово на умовах повернення і платності, а також мають певні особливості їх функціонування. Ці позикові ресурси

дозволяють суттєво розширити об'єми господарської діяльності підприємства, забезпечити більш ефективно використання власного капіталу, прискорити темпи формування цільових фінансових фондів, і певною мірою підвищити ринкову вартість підприємства.

Сучасна фінансова система багата на фінансові інструменти і оперує такими поняттями як форвардні контракти, опціони, ф'ючерси тощо, які в свою чергу розглядаються як підстави виникнення зобов'язань. В основу обліку зобов'язань покладені – договори та контракти, які є основними документами, в яких зазначені права, обов'язки та відповідальність сторін. До речі, Торгово-промислова палата України враховуючи надзвичайно складну ситуацію (війну 2022), з якою зіткнулась Україна, ухвалила рішення спростити процедуру засвідчення форс-мажорних обставин (непереборної сили) [17].

Аналіз поточних зобов'язань підприємства дає змогу проаналізувати та побачити ситуацію, що складається на підприємстві щодо зобов'язань. Несвоєчасні розрахунки спричиняють недовіру до підприємства, що зумовлює неприпустиме ставлення постачальників щодо дотримання термінів поставки сировини й матеріалів і, як наслідок невиконання зобов'язань перед партнерами, отже, виникнення збитків, які б могли бути усунені, якщо б був достатній контроль за своєчасністю розрахунків. Зазначене доводить актуальність теми статті, і доводить, що інформація про зобов'язання підприємства є однією з найважливіших в оцінці його фінансового стану.

Метою статті є визначення економічної сутності поточних зобов'язань, дослідження класифікації їх та структуру відображення у бухгалтерському обліку, висвітлення та дослідження методів аналізу та оцінки поточних зобов'язань.

Правильне визначення поняття «поточних зобов'язань» є дуже важливим, оскільки від цього залежить відображення або невідображення заборгованості в обліку та звітності, або перенесення цієї заборгованості до складу довгострокових. Перш, ніж перейти до економічної сутності «поточних зобов'язань», треба для початку визначитися з нормативно-правовою базою організації обліку поточних зобов'язань на підприємстві. Отже, юридичний зміст зобов'язань регулюють такі основні документи як Цивільний [2] та Господарський кодекси України [1]. У ст. 173 Господарського кодексу України [1] господарським визнається зобов'язання, що виникає між суб'єктом господарювання та іншим учасником відносин у сфері господарювання з підстав, передбачених Кодексом, у силу якого один суб'єкт (зобов'язана сторона, у тому числі боржник) зобов'язаний вчинити певну дію господарського чи управлінсько-господарського характеру на користь іншого суб'єкта (виконати роботу, передати майно, сплатити гроші, надати інформацію тощо) або утриматися від певних дій, а інший суб'єкт (уповноважена сторона, у тому числі кредитор) має право вимагати від зобов'язаної сторони виконання її обов'язку. Методику формування і відображення зобов'язань як у бухгалтерському обліку так і у фінансовій звітності підприємства відображають НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [4] (також визначає норми оцінки зобов'язань) та НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3]. До нормативно-правової бази, яка регулює облік поточних зобов'язань, також належать окремі положення оцінки зобов'язань регулюються наступними стандартами бухгалтерського обліку:

- НП(С)БО 14 «Оренда» [5] – зобов'язання, що виникають у зв'язку з орендою;
- НП(С)БО 17 «Податок на прибуток» [6] – відстрочені зобов'язання у зв'язку з податком на прибуток;
- НП(С)БО 19 «Об'єднання підприємств» [7];
- НП(С)БО 20 «Консолідована фінансова звітність» [8];
- НП(С)БО 21 «Вплив змін валютних курсів» [9] – за операціями в іноземній валюті;
- НП(С)БО 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін» [10], за операціями з пов'язаними сторонами.

Основні показники роботи підприємства відображаються у фінансовій звітності, а тому правильність відображення бухгалтерської інформації щодо зобов'язань у звітності залежить від правильного визначення сутності поточних зобов'язань та їх класифікації. Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3], зобов'язання – це

заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють економічні вигоди. Згідно з НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [4] поточні зобов'язання – це зобов'язання, які будуть погашені протягом операційного циклу підприємства або повинні бути погашені протягом 12-ти місяців, починаючи з дати балансу. Проте існують й інші погляди щодо визначення сутності поточних зобов'язань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх працях до проблеми розкриття суті та класифікації поточних зобов'язань зверталось багато українських та закордонних вчених, серед них: Івахненко В.М., Болюх М.А, Костенко Т.Д., Котляр М.Л. Бутинець Т.А., Качалін В.В., Кужельний М.В., Должанський М.І., Чабанова Н.І., Швець В.Г., Завгородній П.В., Ткаченко Н.М., Травінська С.І., Абалмасова Н.С., Х. Андерсон, Джон Дж. Уальд, Д. Колдуелл. Праці названих вчених стали основою подальшого, докладнішого дослідження поточних зобов'язань, їх первинного обліку та впливу відображення зобов'язань на фінансовий стан підприємства, визначення проблем правильної їх оцінки та класифікації.

Детальна класифікація зобов'язань дає можливість глибше зрозуміти сутність зобов'язань, а також допомагає внутрішнім та зовнішнім користувачам отримувати різнобічну інформацію про зобов'язання з метою їх оптимізації. Одночасно слід розширювати критерії класифікації поточних зобов'язань (табл. 1), що дозволить краще визначити та дослідити самі поняття.

Таблиця 1

Класифікація поточних зобов'язань

Класифікаційні ознаки	Види
Співвідношення прав і обов'язків суб'єктів	<ul style="list-style-type: none"> • Односторонні • Взаємні
Час виникнення	<ul style="list-style-type: none"> • Теперішні • Майбутні
Спосіб погашення	<ul style="list-style-type: none"> • Монетарні • Немонетарні
Вартість	<ul style="list-style-type: none"> • Відсоткові • Безвідсоткові
Вид діяльності	<ul style="list-style-type: none"> • Операційні • Фінансові • Ті, що виникли внаслідок іншого виду діяльності
Можливість оцінки	<ul style="list-style-type: none"> • Фактичні • Оціночні
Складність погашення	<ul style="list-style-type: none"> • Прості • Складні

Джерело: сформовано автором на основі [11-16]

Згідно з НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [4]: якщо ми говоримо про термін загальний «Зобов'язання» в такому випадку відокремлюють такі види зобов'язань: довготермінові, поточні, забезпечення, непередбачені зобов'язання, доходи майбутніх періодів.

До довгострокового зобов'язання належить те, на що нараховуються відсотки та яке підлягає погашенню протягом дванадцяти місяців від дати складання балансу. До довгострокових зобов'язань підприємства можна віднести: довгострокові кредити банків; довгострокові заборгованості підприємства щодо зобов'язання із залучення позикових коштів (окрім кредитів банків), на які нараховуються відсотки (довгострокові векселі видані, зобов'язання за облігаціями); відстрочені податкові зобов'язання (нараховані податки, що підлягають сплаті в майбутніх періодах); інші довгострокові зобов'язання (довгострокові зобов'язання з фінансової оренди, реструктуризована податкова заборгованість, фінансова допомога на зворотній основі).

Забезпечення створюються для відшкодування наступних (майбутніх) операційних витрат на: виплату відпусток працівникам, додаткове пенсійне забезпечення працівників підприємства, виконання гарантійних зобов'язань, реструктуризацію, виконання зобов'язань щодо обтяжливих контрактів тощо. Суми створених забезпечень визнаються витратами.

До непередбачених зобов'язань можна віднести: зобов'язання, що може виникнути внаслідок минулих подій та існування якого буде підтверджено лише тоді, коли відбудеться одна чи більше невизначених майбутніх подій, над якими підприємство не має повного

контролю; теперішнє зобов'язання, що виникає внаслідок минулих подій, але не визнається, оскільки мало-ймовірно, що для врегулювання зобов'язання потрібно буде використати ресурси, які втілюють у собі економічні вигоди, або оскільки суму зобов'язання не можна достовірно визначити. Непередбачені зобов'язання є частиною зобов'язань підприємства та відображаються на позабалансових рахунках за обліковою оцінкою.

До поточних зобов'язань належать: короткострокові кредити банків, короткострокові векселі видані, кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги, заборгованість за розрахунками та інші поточні зобов'язання. Поточні зобов'язання відображають у балансі за сумою їх погашення. Сума погашення – це недисконтована сума грошових коштів або їх еквівалентів, яка, як очікується, буде сплачена для погашення зобов'язання в процесі звичайної діяльності підприємства. Погашення зобов'язання можна здійснювати шляхом: сплати кредиторів грошових коштів; відвантаження готової продукції, товарів або надання послуг у рахунок отриманого авансу від покупця або в порядку заліку заборгованості; переведення зобов'язань у корпоративні права, які належать кредитору (елементи капіталу). Іноді погашення одного зобов'язання призводить до виникнення іншого зобов'язання. Якщо на дату балансу раніше визнане зобов'язання не підлягає погашенню, то після закінчення терміну позовної давності його слід списати та включити до складу доходу звітного періоду. При нарахуванні витрат підприємства виникає значна частина зобов'язань.

Проведення аналізу поточної заборгованості на підприємстві є невід'ємною частиною. Це надає можливість визначенню впливу заборгованості на фінансовий результат та саму діяльність підприємства. І саме системний та своєчасно зроблений аналіз надасть можливість уникнути понесення значних витрат або банкрутства. Тому звернемося до оцінки зобов'язань відповідно до Концептуальної основи, види якої викладені у табл. 2.

З табл. 3 можна зробити висновок, що зобов'язання на практиці оцінюються за однією з чотирьох видів вартості: історичною, поточною, вартістю реалізації та теперішньою. Однак найчастіше основою оцінки, яку приймають суб'єкти господарювання для складання фінансових звітів, є історична собівартість.

Таблиця 2

Види оцінки зобов'язань

Вид оцінки	Характеристика
За історичною собівартістю	Зобов'язання відображаються за сумою надходження або за деяких інших обставин, та за сумами грошових коштів чи їх еквівалентів, що як очікується будуть сплачені з метою погашення зобов'язання в ході звичайної діяльності
Оцінка зобов'язань за поточною собівартістю	Зобов'язання відображаються за недисконтованою сумою грошових коштів або за їх еквівалентів, яка була б необхідна для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності
Оцінка зобов'язань за вартістю реалізації	Зобов'язання відображаються за вартістю їх погашень, тобто за недисконтованою сумою грошей, яка як очікується буде сплачена для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності.
За теперішньою вартістю	Зобов'язання відображаються за теперішньою дисконтованою вартістю майбутнього чистого вибуття грошових коштів, які як очікується будуть необхідні для погашення зобов'язань під час звичайної діяльності

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Важливо ретельно проводити аналіз та оцінку поточних зобов'язань підприємства, адже від правильної оцінки залежить об'єктивність оцінки здатності підприємством гасити зобов'язання та загалом картину платоспроможності підприємства. Метою аналізу поточних зобов'язань є вивчення обсягу, структури та руху деякої частини фінансових ресурсів підприємства та рівня ефективності їх використання для вироблення раціональної політики залучення позикових коштів. Завданням аналізу поточних зобов'язань є:

- вивчення складу, структури та динаміки залучення короткострокових позикових коштів у аналізованому періоді, визначення в динаміці питомо вагу товарного

кредиту, фінансового кредиту та внутрішньої кредиторської заборгованості у загальній сумі позикових коштів, що використовуються підприємством;

- вивчення ефективності використання поточних зобов'язань у цілому та окремих їх форм на підприємстві (з цією метою використовуються показники оборотності та рентабельності позикового капіталу).

Підприємство, яке використовує лише власний капітал, має найвищу фінансову стійкість (його коефіцієнт автономії дорівнює одиниці), але обмежує темпи свого розвитку та не використовує фінансові можливості приросту прибутку на вкладений капітал. Для покриття потреби підприємства в основних та оборотних фондах у ряді випадків стає необхідним залучення позикового капіталу. Позиковий капітал характеризується такими позитивними особливостями:

- досить широкі можливості залучення;
- забезпеченням зростання фінансового потенціалу підприємства за необхідності суттєвого розширення його активів та зростання темпів зростання обсягу його господарської діяльності;
- нижчою вартістю порівняно з власним капіталом (вилучаються витрати з його обслуговування з бази оподаткування при сплаті податку на прибуток).

У той самий час використання позикового капіталу має такі недоліки: ризик зниження фінансової стійкості та платоспроможності; висока залежність вартості позикового капіталу від коливань кон'юнктури ринку; складність процедури залучення (особливо у великих розмірах). Аналіз ефективності використання позикового капіталу суб'єкта господарювання ґрунтується на застосуванні коефіцієнтного аналізу та передбачає обчислення показників рентабельності та оборотності [15]. Рентабельність позикового капіталу характеризує рівень його прибутковості, а показники оборотності (оборотність позикового капіталу, оборотність поточних зобов'язань, оборотність кредиторської заборгованості) показують кількість оборотів, що роблять за період, який аналізується, зобов'язання підприємства та їх складові. Алгоритм розрахунку показників ефективності використання позикового капіталу представлений у табл. 3.

Наступним не менш важливим етапом аналізу позикового капіталу підприємств є аналіз фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. За його результатами приймаються рішення про надання кредитів, особливо короткострокових. Аналіз ліквідності та фінансової стійкості ґрунтується на обчисленні абсолютних та відносних показників. Коефіцієнти ліквідності характеризують ступінь спроможності суб'єктів господарювання виконати свої платіжні зобов'язання, що мають певні терміни сплати.

Таблиця 3

Алгоритм розрахунку показників ефективності використання позикового капіталу

Назва показника	Формула для розрахунку
1. Рентабельність позикового капіталу	$\frac{\text{ЧП}}{\text{ПК}} = \frac{\text{р. 2350}(\Phi\text{№2})}{((\text{р. 1595} + \text{р. 1695} + \text{р. 1700г})\text{гр3} + (\text{р. 1595} + \text{р. 1695} + \text{р. 1700})\text{гр4})/2 \Phi\text{№1}}$ <p>ЧП – чистий прибуток ПК – середні залишки позикового капіталу</p>
2. Коефіцієнт оборотності позикового капіталу	$\frac{\text{Д}}{\text{ПК}} = \frac{\text{р. 2000}(\Phi\text{№2})}{((\text{р. 1595} + \text{р. 1695} + \text{р. 1700г})\text{гр3} + (\text{р. 1595} + \text{р. 1695} + \text{р. 1700})\text{гр4})/2 \Phi\text{№1}}$ <p>Д – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ПК – середні залишки позикового капіталу</p>
3. Коефіцієнт оборотності поточних зобов'язань	$\frac{\text{Д}}{\text{ПЗ}} = \frac{\text{р. 2000}(\Phi\text{№2})}{((\text{р. 1695} + \text{р. 1700г})\text{гр3} + (\text{р. 1695} + \text{р. 1700})\text{гр4})/2 \Phi\text{№1}}$ <p>Д – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) ПЗ – середні залишки поточних зобов'язань</p>

Назва показника	Формула для розрахунку
4. Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги	$\frac{Д}{ПЗ} = \frac{p. 2000 (ФНВ2)}{(p. 1615 гр3 + p. 1615 гр4) / 2 ФНВ1}$ <p>Д – чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) КЗ – середні залишки кредиторської заборгованості</p>

Джерело: сформовано автором

Висновки. Отже, зобов'язання є невід'ємним компонентом діяльності підприємства. Незалежно від того, чим займається те чи інше підприємство, зобов'язання існують завжди. Виникнення поточних зобов'язань зумовлюється тим, що в процесі господарської діяльності підприємств активізуються їхні економічні взаємовідносини з іншими суб'єктами ринку, в тому числі фізичними особами та державними органами. Теоретичні напрацювання та аналіз нормативно-правової, наукової літератури пояснює що, згідно з певними закономірностями до складу поточних зобов'язань підприємство може відносити: кредити банків (як правило короткострокові); поточну заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями; векселі видані; поточні зобов'язання перед бюджетом; кредиторську заборгованість у результаті виконаних роботи, проданих товарів чи наданих послуг; поточні зобов'язання за розрахунками з учасниками; поточні зобов'язання із внутрішніх розрахунків; зобов'язання за розрахунками з одержаних авансів; поточні зобов'язання за розрахунками зі страхування; поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці; інші поточні зобов'язання. Було проаналізовано структуру відображення поточних зобов'язань у балансі, види оцінок поточних зобов'язань – де було встановлено, що найчастіше основою оцінки, яку приймають суб'єкти господарювання для складання фінансових звітів, є історична собівартість та досліджено алгоритми аналізу позикового капіталу.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Цивільний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00#Text>
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 14 «Оренда». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0487-00#Text>
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 17 «Податок на прибуток». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0047-01#Text>
7. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 19 «Об'єднання підприємств». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0499-99#Text>
8. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 20 «Консолідована фінансова звітність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0553-99#Text>
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 21 «Вплив змін валютних курсів». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0515-00#Text>
10. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 23 «Розкриття інформації щодо пов'язаних сторін». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0539-01#Text>
11. Коваль С. Облік поточних розрахунків та зобов'язань аграрних підприємств / С. Коваль // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2019. – № 1. – С. 78-84.
12. Потриваєва Н. В. Удосконалення аудиту поточних зобов'язань у взаємозв'язку з оптимізацією облікового процесу / Н. В. Потриваєва, Я. М. Громова // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2018. – Вип. 2. – С. 11-15.

13. Семенець А. Особливості обліку і контролю поточних зобов'язань підприємства / А. Семенець, Т. Дуплінат // Економіка. Фінанси. Право. – 2021. – № 11(3). – С. 29-31.
14. Ситник Г. Підприємства торгівлі: модель оптимізації структури поточних зобов'язань / Г. Ситник, І. Олесенко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2020. – № 3. – С. 79-90.
15. Фінансовий аналіз / Г.В. Митрофанов, Г.О. Кравченко, Н.С. Барабаш та ін.; За ред. проф. Г. В. Митрофанова. – К.: Київ. нац. торг.– екон. ун-т, 2002. – 301 с.
16. Чернікова І. Б. Теоретичні основи обліку поточних зобов'язань у системі управління / І. Б. Чернікова, І. О. Гладій // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2018. – Вип. 2. – С. 41-51.
17. Зобов'язання, що постраждали від війни 2022. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/DG220029?an=2>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук,
доцента НЕЖИВОЇ М. О.

ОРГАНІЗАЦІЯ КОНТРОЛЮ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗА ПОДАТКАМИ, ОBOB'ЯЗКОВИМИ ЗБОРАМИ ТА ПЛАТЕЖАМИ

**ГЕЙВАХ Д., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

Дане дослідження присвячено організаційним засадам здійснення контролю суб'єкта господарювання за податками, обов'язковими зборами та платежами. Визначено організаційні аспекти контролю суб'єкта господарювання за податками, обов'язковими зборами та платежами. Удосконалено організаційні аспекти контролю суб'єкта господарювання за податками, обов'язковими зборами та платежами

This study focuses on the organizational principles of control of the entity over taxes, mandatory fees and charges. The organizational aspects of the entity's control over taxes, mandatory fees and charges have been identified. Improved organizational aspects of the entity's control over taxes, mandatory fees and charges.

Податки є ключовим елементом, що зумовлює безліч спорів між суб'єктами господарювання та податковими органами. Попри те, що податки дозволяють фінансово забезпечити країну, їх фіскальна функція зазвичай є предметом судових спорів в адміністративному судочинстві. Як показують статистичні дані, у 2021 році на розгляді у судах різних інстанцій перебувало 77,4 тис. справ на суму 356,8 млрд грн., розглянуто 25,4 тис. справ на суму 105,9 млрд грн, з них: на користь органів ДПС – 17,7 тис. справ (у т.ч. немайнові спори) на суму 79,4 млрд грн., та на користь платників податків – 7,7 тис. справ на 26,5 млрд гривень. Із загальної кількості позовів до ДПС про визнання недійсним/нечинними податкових повідомлень-рішень – 26,4 тис. справ на суму 245,9 млрд грн. Розглянуто 7,2 тис. справ на загальну суму 68,8 млрд грн., з них на користь органів ДПС – 4,63 тис. справ на 50,7 млрд. гривень. Зазначені статистичні дані вказують на домінування фіскально-контрольної функції податкових органів над сервісною, недосконалість українського правового регулювання в поєднанні з колізіями податкового законодавства, що збільшує

кількість податкових спорів [1; 2]. Саме тому виникає необхідність у розробці ефективної системи контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами, що забезпечить підприємству правильність їх нарахування та сплати.

Як показує аналіз наукових джерел, організаційні та методичні аспекти контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами є предметом досліджень багатьох науковців, серед яких: О.В. Артюх [3], І.Д. Грабова [2], Г.В. Даценко [4], І.В. Дем'янова [2], Р.О. Костирко [5], Ю.П. Остапенко [6], Т.М. Оришин [7], Л.М. Очеретько [8], М.В. Сімакович [4], В.О. Сітало [8], О.В. Цірук [5], І.К. Шушакова [2]. Зважаючи на значні наукові напрацювання, і досі існує необхідність у дослідженні організаційно-методичних засад контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами.

Мета статті полягає у розкритті організаційних аспектів здійснення контролю за податками, обов'язковими зборами і платежами.

Об'єктом дослідження є процес організації здійснення контролю за податками, обов'язковими зборами і платежами.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних та практичних аспектів здійснення контролю за податками, обов'язковими зборами і платежами.

Основні результати дослідження. Податкова система України складається з багатьох елементів, основним серед яких є податки, обов'язкові збори та платежі, перелік яких визначається Податковим кодексом України та Митним кодексом України. Характеристика загальнодержавних та місцевих податків і зборів, що формують податкову систему України, наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Загальнодержавні та місцеві податки і збори, що сплачують суб'єкти господарювання

№ з/п	Податки та збори	Характеристика
Загальнодержавні податки і збори		
1	Податок на прибуток підприємств	Сплачується з прибутку, одержаного від реалізації продукції (робіт, послуг), основних фондів, нематеріальних активів, цінних паперів, валютних цінностей, інших видів фінансових ресурсів та матеріальних цінностей, а також із прибутку від орендних операцій, роялті та від позареалізаційних операцій. Базова ставка становить 18 відповідно до п. 136.1 Податкового кодексу України
2	ПДФО	Податок на доходи фізичних осіб застосовується майже для всіх видів доходів громадян: зарплати, стипендії, заохочувальні виплати, виплати за договорами цивільно-правового характеру тощо. Ставки ПДФО визначені ст. 167 ПКУ, основною є 18
3	ПДВ	Податок на додану вартість – це непрямий податок, який входить в ціну товару, послуги та сплачується покупцем, але до бюджету його перераховує продавець
4	Акцизний податок	Це непрямий податок на споживання окремих видів товарів, який включається в їх ціну. Підакцизними товарами зокрема є спирт етиловий та алкогольні напої, тютюнові вироби, пальне, автомобілі, електрична енергія тощо. Зобов'язання сплатити акцизний збір виникає при виробництві або продажу підакцизної продукції
5	Мито	Різновид митних платежів, який накладається на товари, що переміщуються через митний кордон, тобто ввіз/вивіз чи транзит. Нарховується та сплачується відповідно до Митного кодексу, законів України та міжнародних договорів
6	Екологічний податок	Це обов'язковий платіж, який сплачується з фактичних обсягів різних викидів, скидів, розміщення відходів у довкіллі
7	Рентна плата	<ul style="list-style-type: none"> • за користування надрами для видобування корисних копалин; • за користування надрами в цілях, не пов'язаних із видобуванням корисних копалин; • за користування радіочастотним ресурсом України; • за спеціальне використання води; • за спеціальне використання лісових ресурсів;

№ з/п	Податки та збори	Характеристика
		<ul style="list-style-type: none"> за транспортування нафти і нафтопродуктів магістральними нафтопроводами та нафтопродуктопроводами, транзитне транспортування трубопроводами аміаку територією України
Місцеві податки і збори		
8	Податок на майно	що складається з податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки; транспортного податку; плати за землю
9	Єдиний податок	ЄП – це спрощена система оподаткування, що дає змогу замінити оплату окремих податків та зборів завдяки введенню спрощеного обліку та звітності.
10	Туристичний збір	Платниками виступають туристи, які сплачують збір авансом перед їх тимчасовим розміщенням у місцях проживання податковим агентам, які стягують збір, за ставками, встановленими відповідними громадами
11	Військовий збір	З 2014 року на період реформування Збройних сил України запроваджено військовий збір у розмірі 1,5 від нарахованої заробітної плати

Джерело: [9; 10]

Система бухгалтерського обліку на підприємстві є інформаційним джерелом для здійснення контролю. Методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання та її розкриття у фінансовій звітності визначає НП(С)БО 11 «Зобов'язання» [11].

Відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», зобов'язання – це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють економічні вигоди [12].

Відповідно до НП(С)БО 11 «Зобов'язання», зобов'язання підприємства за податками, обов'язковими зборам та платежами належать до поточних зобов'язань [11].

Ефективне управління заборгованостями підприємства за податками, обов'язковими зборами та платежами вимагає формування раціональної організації системи контролю, що включає такі елементи:

- контроль та аналіз розміру заборгованостей за кожним податком, обов'язковим збором та платежем;
- контроль термінів сплати та подання звітності за кожним податком, обов'язковим збором та платежем;
- контроль стану розрахунків із бюджетом.

Система внутрішнього контролю – це сукупність організаційних заходів, процедур, методів внутрішнього контролю, які застосовуються керівництвом підприємства з метою ефективного ведення господарської діяльності [4].

Контроль за податками, обов'язковими зборами та платежами є вагомим та трудомістким об'єктом контролю, оскільки потребує аналітичних та контрольних дій щодо усіх господарських операцій, які впливають на об'єкт оподаткування тим чи іншим податком, обов'язковим збором чи платежем [5]. Наприклад, при нарахуванні заробітної плати підприємства нараховує на суму заробітної плати ЄСВ (22 %), а також виступає податковим агентом та утримує із суми нарахованої заробітної плати ПДФО (18 %) та військовий збір (1,5 %). У певних випадках (нарахування лікарняних, наявність податкових пільг у співробітників тощо) ставки ЄСВ та ПДФО можуть бути іншими, що зумовлює необхідність у проведенні додаткових контрольних дій. Для платників ПДВ також варто постійно контролювати ставку податку, оскільки Податковим кодексом України визначено ставки ПДВ для різних видів продукції (наприклад, загальна ставка податку 18 %, для лікарських засобів 7 % тощо).

Метою контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами є встановлення повноти та вчасності нарахування та сплати податків, обов'язкових зборів та платежів,

відображення такої інформації у системі бухгалтерського обліку та формування фінансової та податкової звітності за такими господарськими операціями.

У процесі контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами підприємства зазвичай вирішують такі завдання, як:

- пошук резервів для сплати податкових зобов'язань (наприклад, для авансових платежів за податком на прибуток підприємства);

- оцінка ризиків несвочасної сплати або подання звітності за податками, обов'язковими зборами та платежами.

Важливим аспектом у процесі вирішення таких завдань є організація контролю за податками, обов'язковими зборами і платежами, що включає принципи контролю (системності, ефективності, своєчасності, повноти, правомірності, правового захисту суб'єктів контролю, законності, доступності [3]), суб'єктів (обліковий та управлінський персонал, працівники економічних та технічних служб), об'єктів контролю (облікові документи, зведені та звітні форми), джерела інформації (внутрішні та зовнішні), методичні підходи контролю, контрольні та аналітичні процедури, способи контролю.

Основні процедури контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами:

- аналіз переліку податків, обов'язкових зборів та платежів, за якими виникло податкове зобов'язання;

- перевірка розміру нарахованих податкових зобов'язань за податками, обов'язковими зборами та платежами на відповідність вимогам податкового законодавства;

- аналіз ресурсів для вчасної сплати податкових зобов'язань за податками, обов'язковими зборами та платежами;

- контроль вчасності сплати та подання звітності за кожним податком, обов'язковим збором та платежем відповідно до вимог податкового законодавства ;

- перевірка первинних та зведених документів бухгалтерського обліку щодо нарахування та сплати податкових зобов'язань за податками, обов'язковими зборами та платежами тощо.

У процесі контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами контролери перевіряють правильність складання як фінансової, так і податкової звітності. Наприклад, при здійсненні контрольних процедур щодо правильності відображення інформації про заборгованість підприємства за податками, обов'язковими зборами та платежами у Балансі (Звіті про фінансовий стан) перевіряється інформація, відображена у звітності, на відповідність вимогам до формування статей балансу, що наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Розшифровка статей балансу III Балансу (Звіту про фінансовий стан) «Поточні зобов'язання і забезпечення» щодо заборгованості за податками, обов'язковими зборами та платежами

Назва статті	Стаття	Рахунки бухгалтерського обліку	Інформація, що відображається
Поточна кредиторська заборгованість за:			
розрахунками з бюджетом	1620	Сальдо за Кт субрах. 641 і 642 Ряд. 1620 ≥ ряд. 1621	Наводять заборгованість підприємства за всіма видами платежів до бюджету, включаючи податки з працівників підприємства
у тому числі з податку на прибуток	1621	Сальдо за Кт субрах. 641 (у частині заборгованості з податку на прибуток)	Відображають заборгованість підприємства перед бюджетом з поточного податку на прибуток (у тому числі з ряд. 1620). Не включають до підсумку Балансу
розрахунками зі страхування	1625	Сальдо за Кт рах. 65	Відображають суму заборгованості за відрахуваннями на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, страхування

Назва статті	Стаття	Рахунки бухгалтерського обліку	Інформація, що відображається
			майна підприємства та індивідуальне страхування його працівників

Джерело: [12; 13]

Детально організаційні аспекти контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами доцільно розглянути на прикладі конкретного податку, наприклад, ПДВ. Податок на додану вартість є непрямим податком та є основним бюджетоутворюючим податком, саме тому саме ПДВ є предметом податкових перевірок великої кількості вітчизняних підприємств.

Основними завданнями контролю за ПДВ є:

- контроль грошових коштів на електронному рахунку платника ПДВ, що уможливорює своєчасну реєстрацію податкових накладних у Єдиному реєстрі податкових накладних та мінімізує ризики прострочення реєстрації податкових накладних;
- контроль за договорами, господарські операції за якими є об'єктами оподаткування ПДВ;
- контроль правильності визначення об'єкта оподаткування, розміру ставки податку, розміру нарахування податкового зобов'язання;
- перевірка повності та своєчасності сплати податкового зобов'язання з ПДВ та подання податкової декларації з ПДВ;
- перевірка правильності відображення у системі бухгалтерського обліку та звітності господарських операцій з ПДВ [6; 8].

Для виконання визначених завдань у відділі контролю доцільно розробити внутрішні документи, що забезпечить ефективність реалізації контрольних процедур. Ю.П. Остапенко розроблено календар-графік платежів і закупівель (табл. 3) та план-календар реєстрації податкових накладних на підприємстві (табл. 4).

Таблиця 3

Календар-графік платежів і закупівель

Постачальник	Січень 2022				Лютий 2022			
	платежі		закупівлі		платежі		закупівлі	
	дата	сума	дата	сума	дата	сума	дата	сума
ТОВ «А»	11.01	12 000,00	13.01	10 000,00	02.02	6 000,00	02.02	6 000,00
Постачальник	Січень 2022				Лютий 2022			
	платежі		закупівлі		платежі		закупівлі	
	дата	сума	дата	сума	дата	сума	дата	сума
ТОВ «Б»	15.01	24 000,00	16.01	12 000,00				
ТОВ «В»	15.01	36 000,00						
Разом		72 000,00		22 000,00		6 000,00		6 000,00

Джерело: [6]

Календар-графік платежів і закупівель дозволяє контролювати вчасність виконання зобов'язань перед контрагентами з реєстрації податкових накладних. Також перевагою такого календаря-графіку є можливість контролю та управління рівня податкового навантаження.

План-календар реєстрації податкових накладних на підприємстві

Січень 2022													
Постачальники	Податковий кредит						Покупці	Податкове зобов'язання					
	01.01.-10.01		11.01-20.01		11.01-31.01			01.01.-10.01		11.01-20.01		11.01-31.01	
	дата	сума	дата	сума	дата	сума		дата	сума	дата	сума	дата	сума
ТОВ «А»			11.01	2000			ТОВ»Б»	11.01	1 000				
ТОВ «Б»			15.01	4000									
ТОВ «В»			15.01	6000									
Разом				12000					1 000				

Джерело: [6]

Використання такого плану-календаря реєстрації податкових накладних на підприємстві дозволяє контролювати розмір податкового кредиту та податкового зобов'язання з ПДВ, що також є елементом податкового планування на підприємстві.

З метою удосконалення пакету робочих документів контролера у процесі здійснення контролю за ПДВ Л.М. Очеретько, В.О. Сітало розроблено такі форми, що наведено у табл. 5, 7.

У табл. 7 використовується для контролю правильності розрахунку, сплати та декларування сум податкового зобов'язання з ПДВ, що має бути перерахованою до бюджету. Розглянемо форми детальніше.

Таблиця 5

Відомість контролю декларування податкового кредиту з ПДВ

Період	Податкова накладна	За даними підприємства		За даними перевірки		Відхилення
		Реєстр отриманих податкових накладаних	Декларація з ПДВ	Реєстр отриманих податкових накладаних	Декларація з ПДВ	
Січень 2022	1	2000	2000	2000	2000	-
	2	4000	4000	4000	4000	-
	3	6000	6000	6000	6000	-
Разом		12000	12000	12000	12000	-

Джерело: [8]

У табл. 5 відображаються дані контролю щодо відповідності відображення податкового кредиту з ПДВ.

Відомість контролю декларування податкового зобов'язання з ПДВ

Період	Податкова накладна	За даними підприємства		За даними перевірки		Відхилення
		Реєстр виданих податкових накладаних	Декларація з ПДВ	Реєстр виданих податкових накладаних	Декларація з ПДВ	
Січень 2022	1	1000	1000	1000	1000	-
Разом		1000	1000	1000	1000	-

Джерело: [8]

У табл. 6 відображаються дані контролю щодо відповідності відображення податкового зобов'язання з ПДВ.

Таблиця 7

Відомість контролю сум податкового зобов'язання з ПДВ до сплати

Період	За даними підприємства			За даними перевірки			Відхилення		
	ПЗ	ПК	ПДВ до сплати	ПЗ	ПК	ПДВ до сплати	ПЗ	ПК	ПДВ до сплати
01.2022	1000	12000	-	1000	12000	-	1000	12000	-

Джерело: [8]

На основі даних бухгалтерського обліку та календарю-графіку платежів і закупівель контролер може здійснювати аналітичні дії з метою оцінки рівня податкового навантаження підприємства, тобто розраховувати такі показники, як: загальна ефективна ставка податку, коефіцієнт податкомісткості реалізованої продукції, податковіддача доходів, податковіддача витрат, податковіддача прибутку, податковіддача активів, прибуток на 1 грн плачених підприємством податків, дохід на 1 грн сплачених підприємством податків, коефіцієнт оподаткування доходу, коефіцієнт оподаткування витрат, коефіцієнт оподаткування прибутку [7].

Висновки. Наявність заборгованості підприємства податками, обов'язковими зборами та платежами впливає на платоспроможність підприємства, його інвестиційну привабливість та призводить до затримки надходжень до загальнодержавних та місцевих бюджетів.

З метою удосконалення організаційних аспектів контролю за податками, обов'язковими зборами та платежами наведено робочі документи (на прикладі контролю за ПДВ), що дозволяють контролювати вчасність виконання зобов'язань перед контрагентами з реєстрації податкових накладних, рівень податкового навантаження, відповідність відображення податкового кредиту та податкового зобов'язання з ПДВ, а також контролювати правильність розрахунку, сплати та декларування сум податкового зобов'язання з ПДВ, що має бути перерахованою до бюджету.

Список використаних джерел

1. Стан розгляду судових справ (станом на 01.01.2022) / Офіційний сайт Державної податкової служби України. URL: <https://tax.gov.ua/diyalnist-/rezalt/562309.html>
2. Шушакова І.К., Грабова І.Д., Дем'янова І.В. Податкова медіація як інструмент вирішення податкових спорів. Бізнес-Інформ. 2021. №10. С.318-325
3. Артюх О.В. Принципи контролю: проблема визначення. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. Вип. 6. Ч. 1. С. 20-25

4. Даценко Г.В., Сімакович М.В. Організація внутрішнього контролю за нарахуванням та сплатою ПДВ на підприємстві. URL: <http://nauka.kushnir.mk.ua/?p=73244>
5. Костирко Р.О., Цірук О.В. Методика і організація контролю та аналізу кредиторської заборгованості підприємства. IV Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія» 28 грудня 2018 року, м. Тернопіль. С. 155-157
6. Остапенко Ю.П. Управління навантаженням з податку на додану вартість в діяльності суб'єктів господарювання. Облік і фінанси. 2021. №1(91). С. 70-75
7. Орищин Т.М. Оптимізація податкового навантаження підприємства: теоретичний та методичний аспекти. Економіка та держава. 2019. № 4. С. 58–62
8. Очеретько Л.М., Сітало В.О. Особливості організації внутрішнього контролю розрахунків за ПДВ. Економіка та держава. 2018. №9. С. 66-70
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
10. Митний кодекс України від 13.03.2012 №4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
11. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.01.2000 №20. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0085-00/conv#Text>
12. Національне положення (стандарт) фінансової звітності 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 №73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
13. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 28.03.2013 №433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text>

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук,
професора СИМОНЕНКО В. К.

ПРАКСЕОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АУДИТУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

**КАРЗУН Д., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті було представлено розгляд різних підходів (методик) щодо аудиту фінансової інформації поданої у звітності суб'єктів господарювання, розглянуто різні процедури аудиту та наведено у статті популярні помилки, які допускають у складаних фінансових звітах. У даний час, розвитку економіки та гонитви підприємців за максимізацією власних результатів діяльності, великого попиту досягає потреба різних користувачів у неупередженій, незалежній та достовірно складеній та поданій для користувачів інформації про фінансовий стан та фінансові результати діяльності суб'єктів господарювання, що і відображає фінансова звітність. Але потреби користувачів та специфіка майбутнього застосування інформації, відображеної у фінансовій звітності має широке коло застосування, тому залучають аудиторські компанії, аби засвідчити такі принципи поданої звітної інформації, як порівнянність, достовірність, зрозумілість безперервність.

In the article presents a review of different approaches (methods) for the audit of financial information provided in the reporting of economic entities, discusses various audit procedures and presents in the article popular mistakes that are made in the complex financial statements. Currently, in the development of the economy and the pursuit of entrepreneurs to maximize their own performance, high demand is met by the need of different users for unbiased, independent and accurately compiled and submitted to users information about the financial condition and financial performance of economic entities, as reflected in financial statements. But the needs of users and the specifics of future use of information reflected in financial statements has a wide range of applications, so audit firms are involved to certify such principles of reporting information as comparability, reliability, comprehensibility and continuity.

Постановка проблеми. Актуальність даної теми полягає в тому, що на сьогоднішній день великою популярністю є ситуацію, коли управлінський персонал, учасника компанії, та саме керівництво переважно зацікавлено у складенні звітності та поданні інформації з умислом задоволення потреб користувачів фінансової звітності. Такі ситуації відбуваються з метою збільшення інвестиційних та кредитних можливостей компанії, по факту через фальсифікацію даних, адже можливі ситуації різниць бухгалтерського обліку та інформації поданої персоналом та відповідальними особами за складання та подання інформації у фінансовій звітності. Найпоширеніше до фальсифікаційних махінацій піддається форма №1 повного пакету фінансової звітності – Баланс (Звіт про фінансові результати). Адже саме він розкриває інформацію про активи, зобов'язання та власний капітал досліджуваного підприємства на звітну дату, доходи і витрати, та грошові потоки.

Виходячи з вищевказаного, аудитор обов'язково має звернути увагу та протестувати такі моменти: контроль за правильністю періоду визнання та суті операцій в обліку; класифікацією; повноту відображення активів та зобов'язань; відповідності обліковій політиці компанії.

Аналіз досліджень і публікацій. Дану тему та інформацію досліджували та детального розглянули в економічній літературі, такі вчені як Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький, І.В. Барилко, О.А. Петрик, В. Ю. Фабіянська, О.В. Томчук та інші.

Метою статті є розбір та дослідження обґрунтованості процесів та методичних особливостей проведення аудиту фінансової звітності суб'єктів господарювання різних за формою та видами діяльності відповідно до вимог Міжнародних стандартів аудиту [4] та Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1], та дослідження складення фінансової звітності відповідно до Міжнародних стандартів фінансової звітності [3] або Національних положень (стандартів) фінансової звітності [2], на вибір. Згідно з вимогами НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2] фінансова звітність повинна формуватися із дотриманням таких її якісних характеристик:

- зрозумілість;
- доречність: можливість використання для прогнозування, оцінка діяльності, визначення суттєвості;
- достовірність: правдиве відображення, перевага сутності над формою, нейтральність, незалежність, обачність;
- зіставність;
- обмеження на достовірність та доречність: своєчасність, відповідність статей звітності, відповідність якісних характеристик.

Розглядаючи якісні характеристики, важливо зазначити та передумови формування фінансової звітності, зазначені у Таблиці 1.

Важливою передумовою є дотримання якісної характеристики достовірності, що передбачає правильне, не фальсифіковане відображення даних відображених у бухгалтерському обліку та ставить передумову необхідності доречності облікової політики та звітної інформації, як невід'ємної складової. Запевнення доречності фінансової інформації стосується майна, активів суб'єкта господарювання, та результатів його діяльності.

Передумови формування фінансової звітності

Аспекти	Опис
Виникнення	Відображені в обліку господарські операції і події фактично мали місце і відносяться до діяльності підприємства.
Виникнення	Усі господарські операції та події, які повинні бути відображені в обліку, були відображені.
Точність	Суми та інші дані, які стосуються відображених в обліку господарських операцій і подій, були відображені належним чином.
Віднесення до відповідного періоду	Господарські операції та події були відображені у відповідному обліковому періоді.
Класифікація	Господарські операції та події були відображені на відповідних рахунках бухгалтерського обліку.
Існування	Відображені в обліку активи, зобов'язання і капітал фактично існують.
Права і обов'язки	Підтвердження приналежності активів і зобов'язань суб'єктові на певну дату.
Оцінка і розподіл	Активи, зобов'язання і капітал, включені у фінансову звітність у відповідних сумах, і будь-які підсумовуючі оцінки та коригування з розподілу вартості відображені правильно.

Джерело: сформовано автором на основі [4].

Популярною думкою вітчизняних авторів в питанні достовірності обліку елементів статей звітності є метод підтвердження шляхом фізичної звірки (інвентаризаційна форма), що дає можливість не лише уточнювати детальну характеристику досліджуваних елементів фінансової звітності, а надання конкретної інформації щодо якісних параметрів оцінки. Одним з основних завдань фінансової звітності є задоволення різнопланових користувачів, достовірною та необхідною інформацією, що підтверджена аудиторською діяльністю.

Згідно з МСА 200 «Мета та загальні принципи аудиту фінансових звітів» [4], мета аудиту фінансових звітів суб'єкта господарювання полягає у наданні аудитором можливості висловити думку про те, чи складені фінансові звіти в усіх суттєвих аспектах відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності. Тобто метою є незалежна експертиза для встановлення реальності та достовірності фінансової звітності, своєчасності та точності її показників.

Аудиторська перевірка фінансової звітності є багатоопераційним процесом, що вимагає правильної організації. Аудит можна трактувати, як перевірку економічної інформації суб'єкта господарювання. Мета аудиту фінансової звітності: надання аудитору можливості висловити думку про те, чи підготовлено фінансову звітність у всіх суттєвих аспектах відповідно до встановлених стандартів її складання, тобто незалежна оцінка фінансової звітності для встановлення її реальності та достовірності відповідно до вимог чинного законодавства.

Джерела аудиту фінансової звітності є: первинна документація клієнта; інформація з бази ведення бухгалтерського обліку; складена та подана у звітні органи фінансові звітність; додаткова інформація надана клієнтом або іншими сторонами у процесі аудиту. Форми фінансової звітності. Баланс (звіт про фінансовий стан), Звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), Звіт про рух грошових коштів, Звіт про власний капітал, Примітки до річної фінансової звітності [2]. Стадій аудиту поділяються за специфікою виконання роботи, детальний склад наведений на рис. 1.

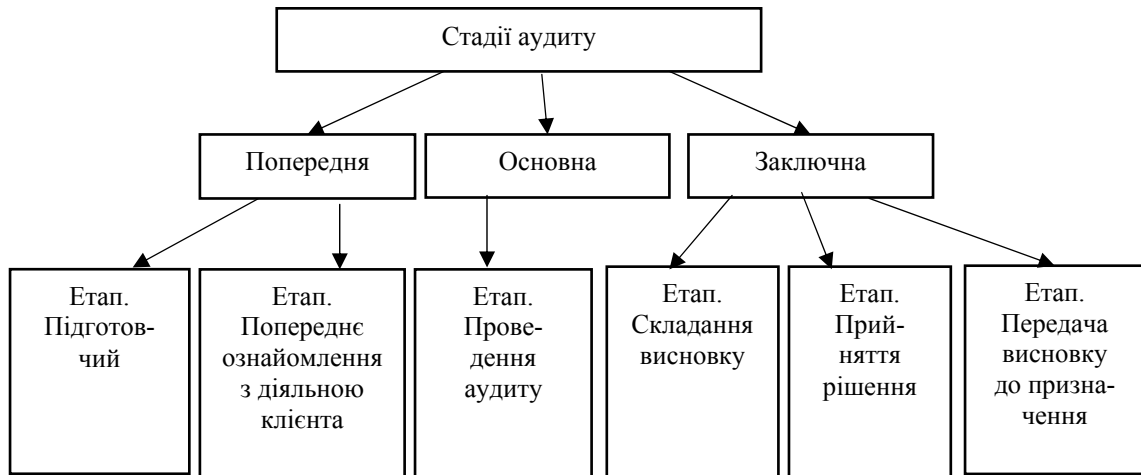

Рис. 1. Основна блок-схема аудиту фінансової звітності

Джерело: сформовано автором

Попередня стадія проведення аудиту поділяється на 2 етапи: підготовчий; попереднє ознайомлення з діяльністю підприємства. На цьому етапі, членами команди з аудиторського завдання проводиться:

- ідентифікація клієнта, шляхом заповнення анкети клієнта;
- запити щодо розуміння облікової політики, діяльності підприємства, корпоративного управління;
- ознайомлення з системою внутрішнього аудиту;
- розгляд заявки на проведення аудиту суб'єкта господарювання;
- зустріч з попереднім аудитором (у разі якщо здійснювалася перевірка фінансової звітності за попередній рік);
- ідентифікація ризиків;
- прийняття клієнта;
- затвердження команди та бюджету робочого часу;
- розрахунок суттєвості;
- створення попереднього планування роботи команди із завдання.

Основний етап передбачає основну частину роботи, а саме:

- формування робочих документів;
- звірка звітних даних до даних бухгалтерського обліку;
- проведення аудиторських процедур;
- тестування існування, повноти відображення, наявності елементів фінансової звітності;
- перевірка правильності відображення операцій у звітному періоді;
- встановлення достовірності фінансової звітності;
- формування додаткових/альтернативних процедур (за потреби).

Для досягнення основної мети аудиту – формування об'єктивної думки про достовірність фінансової звітності – аудитор повинен забезпечити отримання достатньої кількості необхідних аудиторських доказів [5]. Рівень та складові аудиторських доказів визначаються за рівнем суттєвості, за рахунок визначено рівня суттєвості аудитор має змогу керуватися у потрібності застосування різних методів та методичних прийомів аудиту фінансової звітності, до таких відносяться: фізична перевірка наявності (інвентаризація); документальна перевірка (отримання первинних документів обліку; звірка з контрагентами); спостереження; опитування (зустрічі чи бесіди з керівництвом, управлінським персоналом (з

тими, кого наділено найвищими повноваженнями); зустрічі з попереднім аудитором; надсилання затверджених форм-опитувальників клієнту; аналітичні процедури; загальні процедури ідентифікації ризиків; підтвердження (банківські підтвердження; підтвердження від третіх сторін, щодо залишків заборгованості).

Згідно з МСА 230 «Аудиторська документація», аудиторська документація (Audit documentation) – записи виконаних аудиторських процедур, відповідних отриманих аудиторських доказів та висновків, яких дійшов аудитор (іноді також вживають такі терміни, як «робочі документи» або «робоча документація») [4]. Іншими словами, це всі записи, зроблені аудитором у процесі планування та здійснення перевірки, надані документальні підтвердження підприємством-клієнтом та третіми особами, занотовані матеріали співбесід, усного опитування, огляду а також матеріали узагальнення даних аудиту і висловлення думки про фінансову звітність [6].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [1], робочі документи аудитора – документи в електронній або паперовій формі та записи в електронній або паперовій формі, зроблені аудитором під час планування, підготовки і надання аудиторських послуг, в яких міститься вся інформація, яку аудитор вважає важливою для правильного виконання перевірки, а також розкриваються використані процедури, тести, отримана інформація і висновки, до яких дійшов аудитор у результаті проведення аудиту. У п. 4 ст. 24 Закону зазначено, що суб'єкт аудиторської діяльності зобов'язаний забезпечити складання аудитором, ключовим партнером з аудиту, який виконує завдання з обов'язкового аудиту фінансової звітності, робочих документів аудитора для кожного завдання, у яких обов'язково документувати дані з оцінки незалежності в обсязі, визначеному статтею 28 Закону, застосовані процедури, судження, підстави для висновків тощо, а також зберігати (як зазначено в статті 39 Закону) будь-яку іншу важливу інформацію і документи на підтвердження аудиторського звіту та для моніторингу дотримання вимог цього Закону та інших правових вимог.

Відповідно, ведення робочої документації аудитора є його обов'язком, а також необхідним засобом забезпечення доказовості аудиторської думки, особливо якщо це стосується виконання завдання з обов'язкового аудиту фінансової звітності. Аудитор самостійно визначає обсяг аудиторської документації щодо конкретної аудиторської перевірки і це є предметом його професійного судження [6].

Професійне судження аудитора – це застосування професійних компетентних характеристик під час планування, отримання та оцінки достатніх і прийнятних аудиторських доказів, а також під час обґрунтування незалежної аудиторської думки, що є кінцевою метою аудиту [7].

У процесі здійснення аудиту суб'єкта господарювання можуть виникати багато різних ситуацій, які можуть свідчити про випадкове або спеціальне здійснення шахрайських махінацій та фальсифікацій облікових та звітних даних. До прикладу: наявність нетипових операцій у обліку для підприємства, неадекватні облікові операції, раніше визначено ризиковими операції, закупівля/продаж товарно-матеріальних цінностей за цінами, нижчими від ринкових. Такі можливі ризикові моменти, помилки та процедури аудиту зазначені у Таблиці 2.

Заключна стадія аудиту поділяється на: етап складання висновку; етап прийняття рішення; передача висновку до призначення. На даному етапі передбачається: повідомлення клієнта про виявлені суттєві викривлення (у разі наявності таких); складання звіту незалежного аудитора; передача звіту користувачам та замовникам. Результати аудиту фінансової звітності можуть бути оформлені у вигляді загального аудиторського висновку про достовірність фінансової звітності та надано користувачам для внутрішнього (власного) користування та у разі потреби чи необхідності публікування звіту.

Мета, процедури та можливі помилки у процесі здійснення аудиту

Звіт	Опис	Мета аудиту	Процедури аудиту	Можливі помилки
Баланс (Звіт про фінансовий стан)	Надає наочну і неупереджену уяву про майнове і фінансове становище підприємства на визначену дату.	Висловлення думки про фінансовий стан на звітну дату.	Перевірка: реальності існування активів та зобов'язань; правильності визнання; оцінки ефективності використання активів; своєчасності проведення інвентаризації; перерахунок амортизації.	Порушення пов'язані з грошовими коштами, наявністю фіктивних документів; заниження (завищення) активів (зобов'язань); необґрунтоване списання; проведення дивних облікових записів.
Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)	Надає інформацію про результати економічної діяльності за певний період часу, слугує базою прогнозів майбутньої діяльності.	Висловлення думки про доходи/витрати за певний період.	Перевірка правильності класифікації та оцінки; правомірності відображення; виявлення дивних операцій обліку; правильність розкриття; інспекція обсягів реалізації.	Реалізація за цінами, які відповідають ринковим; необґрунтоване завищення (заниження) даних; недостовірне визнання; хибна класифікація; звернена сума доходів/витрат.
Звіт про рух грошових коштів	Надає інформацію про рух грошових коштів за статтями, є базою для оцінки можливості генерування майбутніх грошових потоків.	Висвітлення інформації про зміни в грошових коштах підприємства.	Оцінка правильності та доречності класифікації грошових коштів; аналіз господарських операцій; перевірка формування чистого руху грошових коштів.	Хибне відображення даних у звіті; помилкова класифікація; математичні помилки підрахунку; фальсифікація інформації.
Звіт	Опис	Мета аудиту	Процедури аудиту	Можливі помилки
Звіт про власний капітал	Надає інформацію про зміни та тенденції щодо власного капіталу.	Висвітлення інформації про зміни у власному капіталі.	Перевірка законодавчої бази оформлення установчих документів; відповідність статутним вимогам; перевірка достовірності звіту; перевірка законності внесення часток та змін у засновницькі документи.	Несвоєчасне внесення даних до відповідних державних органів; несвоєчасне внесення вкладів; порушення законодавства.

Джерело: згруповано автором на основі [2].

Висновок. Таким чином, у разі застосування всіх методів та методик аудиту фінансової звітності, нівелювання ризиків, роботи аудитора згідно стандартів за етапами проведення аудиту та дотримання методичних рекомендацій, залучені аудиторські компанії (аудитор) зможе матиме змогу засвідчити такі принципи поданої звітної інформації, як порівнянність, достовірність, зрозумілість, безперервність, задля майбутнього застосування звітної інформації користувачами.

Список використаних джерел

1. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2258-19>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#n17>
3. Міжнародні стандарти фінансової звітності. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_010#Text
4. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements. 2020. – Режим доступу: <https://www.iaasb.org/publications/2020-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-and-related-services>
5. Михалків А. А. Роль аудиту в забезпеченні достовірності фінансової звітності / А. А. Михалків // Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2016. – №6 (2). – С.105-107.
6. Фабіянська В. Ю. Аудиторська документація як інструмент забезпечення якості в аудиті / В. Ю. Фабіянська // Ефективна економіка. – 2021. – №3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nauka.com.ua/pdf/12_2021/100.pdf
7. Томчук О.В. Застосування професійного судження аудитора в контексті розвитку Міжнародних стандартів аудиту / О.В. Томчук, В.Ю. Фабіянська // Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики. – 2018. – №1 (29). – С. 68-81.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
НЕЖИВОЇ М. О.

АНАЛІЗ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

**КИРИЛЕНКО Н., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті розглянуто економічний зміст категорії «оборотні активи». Визначено основні інформаційні ресурси для аналізу оборотних активів. Розглянуто методика та проаналізовано на прикладі комунального підприємства склад, структуру та показники ефективності використання оборотних активів.

The economic content of the category «current assets» is considered. The main information resources for the analysis of current assets are identified. The methodology and structure, structure and indicators of efficiency of use of current assets are considered and analyzed on the example of the communal enterprise.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в сучасних умовах господарювання на фоні збитковості комунальних підприємств все більшою мірою зростає необхідність підвищення ефективності та раціональності фінансового менеджменту, у тому числі щодо управління оборотними активами.

Оборотні активи є одним з елементів ресурсного потенціалу організації та призначені для забезпечення безперервного процесу господарської діяльності. Оборотний капітал, який вкладено в такі елементи оборотних активів, як запаси, дебіторську заборгованість, витрати

майбутніх періодів, інші оборотні активи та самі грошові кошти, повинен мати достатню швидкість обороту та потребує постійного моніторингу та аналізу, що сприяє ефективному його використанню та управлінню.

Саме проведення якісного фінансового аналізу є першим етапом в системі управління оборотними активами підприємства, що дозволить виявити проблеми співвідношення елементів оборотних активів, ефективності їх використання та знайти найкращі варіанти рішення, беручи до уваги всі особливості діяльності комунального господарства.

Тому дане питання є актуальним і потребує вивчення досліджень учених та практичних аспектів його застосування в сучасних умовах.

Питання ефективного використання оборотних активів досить широко вивчене та опрацьоване багатьма економістами такими, як М.Д. Білик, І.А. Бланк, Л.Д. Буряк, М.В. Мних, А.М. Поддєрьогіна, В.В. Ковальов, Н. О. Цицюра, В. А. Петренко, С.М. Клименко, Г.О. Швиданенко, та багато інших. Проте питання недостатньо досліджене в сфері комунальних підприємств, враховуючи особливості їх діяльності.

Метою даної статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів проведення аналізу оборотних активів, що допоможе забезпечити ефективність функціонування комунального підприємства.

Для досягнення визначеної мети були сформовані та вирішені наступні завдання: розглянути економічний зміст категорії «оборотні активи», визначити основні інформаційні ресурси для аналізу оборотних активів, розглянути методику та проаналізувати на прикладі комунального підприємства КП «Носівка-Комунальник» склад, структуру та показники ефективності використання оборотних активів.

Об'єкт дослідження – оборотні активи комунального підприємства. Предмет – це практичні аспекти аналізу оборотних активів комунального підприємства.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку (НП(С)БО) 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні активи – це гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи використання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу. [1]

Якщо ж звернутись до Міжнародного стандарту бухгалтерського обліку (МСБО) 1 «Подання фінансової звітності», поняття «оборотні активи» визначено як «поточні». Суб'єкт господарювання повинен класифікувати актив як поточний, якщо:

- він сподівається реалізувати цей актив або має намір продати чи спожити його у своєму нормальному операційному циклі;
- він утримує актив в основному з метою продажу;
- він сподівається реалізувати актив протягом дванадцяти місяців після звітного періоду; або

- актив є грошовими коштами чи еквівалентами грошових коштів, якщо немає обмежень щодо обміну чи використання цього активу для погашення зобов'язання принаймні протягом дванадцяти місяців після звітного періоду. [2]

Оборотні активи (поточні активи, мобільні активи, оборотні кошти, оборотні засоби) розглядаються або як економічна категорія, і тоді на перший план виходить їх матеріально речовинна складова, або як фінансова категорія «оборотний капітал», і тоді переважна увага приділяється джерелам його формування. Між тим, оборотний капітал є і джерелом і результатом діяльності підприємства, тобто оборотні активи завжди відображають характер розміщення інвестованого у процес господарської діяльності капіталу [3].

Основними інформаційними ресурсами для аналізу оборотних активів є фінансова звітність. Інформація цієї звітності з урахуванням усього масиву даних бухгалтерського обліку складають базу даних аналізу оборотних активів [4].

Необхідний обсяг таких оборотних активів, як виробничі запаси, незавершене виробництво, малоцінні та швидкозношувані предмети, готова продукція слід розглядати з позицій забезпеченості та доходності. Необхідність безперервності процесу виробництва

вимагає постійної наявності у певних асортименті та кількості запасів, які готові в будь-який момент вступити в процес виробництва, перешкодою цьому є недоліки у забезпеченні сировиною і матеріалами. Відсутність або нестача окремих видів таких активів може скоротити обсяг виробництва та реалізації або зовсім його припинити. Надлишок призводить до нагромадження надмірних запасів, послаблення режиму економії, створення умов для використання цінностей не за призначенням, додаткових витрат на їхнє зберігання, вони можуть псуватися (знищуватись) внаслідок природних втрат. Надлишкові запаси є непродуктивними «замороженими» фінансовими ресурсами і представляють інвестиції з низьким чи нульовим доходом, вони не генерують прибуток, збільшують операційний цикл, тому спрямовувати на них капітал не вигідно [3]. Величина та структура такого виду оборотних активів повинна відповідати потребам підприємства, їх запаси повинні бути мінімальні, але достатні для успішної та безперебійної роботи підприємства.

Тому управління активами комунального підприємства вимагає звернення особливої уваги на склад та структуру оборотних активів як на можливість підвищення фінансової стабільності та покращення фінансового стану підприємства. Отже, постає необхідність поглибленого аналізу структури оборотних активів. Для прикладу проведемо аналіз на основі даних КП «Носівка-Комунальник» (табл. 1 і табл. 2).

Проаналізувавши табл. 1 і табл. 2, бачимо, що найбільшу частку в структурі оборотних активів КП «Носівка-Комунальник» протягом досліджуваного періоду займає дебіторська заборгованість, а саме: від 65 у 2017 р. до 71 у 2021 р. З одного боку, специфіка діяльності цієї галузі господарства передбачає необхідність мати значні оборотні активи в розрахунках за надані послуги у зв'язку з наданням пільгових строків оплати спожитої продукції (послуг). З іншого боку, значна частка дебіторської заборгованості приводить до обмеження можливостей фінансування операційної діяльності комунального підприємства.

Таблиця 1

**Склад і структура оборотних активів комунального підприємства
КП «Носівка-Комунальник»**

Елементи оборотних активів	2017		2018		2019		2020		2021	
	тис. грн.		тис. грн.		тис. грн.		тис. грн.		тис. грн.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Запаси	229	26	85	13	215	18	402	28	154	17
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	582	65	405	62	593	50	728	51	625	71
за виданими авансами	8	1	20	3	25	2	12	1	12	1
з бюджетом	0	0	0	0	8	1	0	0	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	6	1	92	14	162	14	103	7	44	5
Гроші та їх еквіваленти	59	7	46	7	175	15	173	12	21	2
Витрати майбутніх періодів	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0
Інші оборотні активи	5	1	0	0	9	1	3	0	26	3
Усього	890	100	649	100	1187	100	1421	100	882	100

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності КП «Носівка-Комунальник» [5]

**Динаміка зміни складу і структури оборотних активів комунального підприємства КП
«Носівка-Комунальник»**

Елементи оборотних активів	2017-2018		2018-2019		2019-2020		2020-2021	
	тис. грн.		тис. грн.		тис. грн.		тис. грн.	
Запаси	-144	-13	130	5	187	10	-248	-11
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	-177	-3	188	-12	135	1	-103	20
за виданими авансами	12	2	5	-1	-13	-1	0	1
з бюджетом	0	0	8	1	-8	-1	0	0
Інша поточна дебіторська заборгованість	86	14	70	-1	-59	-6	-59	-2
Гроші та їх еквіваленти	-13	0	129	8	-2	-3	-152	-10
Витрати майбутніх періодів	0	0	-1	0	0	0	0	0
Інші оборотні активи	-5	-1	9	1	-6	-1	23	3
Усього	-241	x	538	x	234	x	-539	x

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності КП «Носівка-Комунальник» [5]

Суттєвою складовою оборотних активів також є запаси. Протягом 2017 – 2021 р. ми бачимо стрімку зміну їх частки. Так, в 2017 р. запаси становили 26 , а в 2018 р. – вже 13 , що в два рази менше. Таке різке зменшення за такий короткий період може говорити про недостатню забезпеченість підприємства матеріальною базою для надання послуг та випуску продукції у необхідному повному обсязі.

З 2018 р. відбувається поступове зростання частки запасів в оборотних активах КП «Носівка-Комунальник». В 2019 р. вони зросли на 130 тис. грн., що становить 5 , в 2020 р. – ще на 10 , а в 2021 р. частка запасів зменшилися на 11 в порівнянні з минулим роком та становила 17 від загальної кількості оборотних активів.

Достатню вагу в структурі оборотних активів мають і грошові кошти, частка яких поступово збільшується з 7 у 2017 р. до 12 у 2020 р. Це свідчить про позитивні зрушення у діяльності галузі, а саме про підвищення рівня ліквідності активів підприємства. Проте, у 2021 р. частка грошових коштів та їх еквівалентів у загальній сумі оборотних активів підприємства становить 2 . Це найнижчий показник за останні 5 років.

Ефективність використання оборотних коштів визначається їх оборотністю, тобто оборотом, вимірним у часі. З усіх активів підприємства тільки невелика їх частина – грошові кошти в касі та на рахунках в банку – вільна. Інші знаходяться в обігу. Економічне значення оборотності полягає в тому, що від неї залежить величина необхідних підприємству активів для здійснення процесу виробництва та збуту продукції (товарів, робіт, послуг).

Швидкість обороту є однією з якісних характеристик фінансової політики підприємства. Чим більша швидкість обороту, і відповідно, менша тривалість одного обороту, тим швидше капітал здійснює свій кругообіг та інтенсивніше використовується підприємством. Тому абсолютне чи відносне зростання активів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію факторів інфляції, але й про уповільнення обороту, що викликає збільшення їх маси [3].

Для аналізу ефективності використання оборотних активів використовують показники оборотності, або ділової активності (табл. 3).

Застосуємо дані коефіцієнти на практиці та проаналізуємо ефективність використання оборотних активів на КП «Носівка-Комунальник» (табл. 4)

Показники ефективності використання оборотних активів

Показники	Розрахунок	Сутність
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (Коб)	Чистий дохід / Середній залишок оборотних активів	Показує число обертів, здійснених оборотними активами підприємства за період (зазвичай за рік), або, що те ж саме, – обсяг реалізованої продукції в розрахунку на 1 грн. оборотних активів.
Тривалість одного обороту в днях (Тод)	360 / Коефіцієнт оборотності оборотних активів	Це середній час (в днях), за який підприємству повертаються його вкладення в оборотні активи у вигляді чистого доходу від реалізації. Даний показник також називають часом обігу оборотних коштів, і чим швидше оборотні кошти роблять кругообіг, тим краще і ефективніше вони використовуються.
Коефіцієнт завантаження оборотних активів (Кз)	Середній залишок оборотних активів / Чистий дохід	Показник, зворотний коефіцієнту оборотності; це сума оборотних активів, авансованих на 1 грн. виручки від реалізації продукції. Чим менший коефіцієнт завантаження, тим ефективніше використовуються оборотні активи.

Джерело: складено автором на основі джерел [6,7]

Аналізуючи дані табл. 4, бачимо, що загалом протягом досліджуваного періоду коефіцієнт оборотності оборотних активів (Коб) зменшувався. У 2018-2019 роках показник зменшився на 4, у 2019-2020 роках – на 19,6, що є суттєвою зміною в порівнянні з попереднім роком. Зменшення оборотності, яке проявляється в зменшенні коефіцієнту обертання, свідчить про зниження ефективності використання оборотних активів та відносного вивільнення коштів з обороту. Проте у 2021 році коефіцієнт збільшився на 21,3 в порівнянні з минулим роком, що є позитивною динамікою.

Коефіцієнт тривалості одного обороту в днях (Тод) протягом 2018-2020 років зростав, у 2021 році – зменшився. Загалом протягом досліджуваного періоду ми бачимо збільшення значення коефіцієнта, що також є негативним сигналом ефективності використання активів. В 2018 р. тривалість одного обороту становила близько 57 днів, в 2020 р – маже 74 дні. Як бачимо цей показник зріс на 29, що негативно відображається на діяльності підприємства. Воно втрачає можливості отримання додаткового прибутку від зменшення тривалості обороту операційного циклу. В 2021 році показник тривалості одного обороту зменшився на 17,5 та становив 61 день, проте все ж не досяг значення 2018 року – 57 днів.

Показники ефективності використання оборотних активів на КП «Носівка-Комунальник»

Показники	2018	2019	2020	2021	Відносне відхилення		
					2018-2019	2019-2020	2020-2021
Коефіцієнт оборотності оборотних активів (Коб)	6,317	6,066	4,877	5,914	-4,0	-19,6	21,3
Тривалість одного обороту в днях (Тод)	56,988	59,343	73,823	60,872	4,1	24,4	-17,5
Коефіцієнт завантаження оборотних активів (Кз)	0,158	0,165	0,205	0,169	4,1	24,4	-17,5

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності КП «Носівка-Комунальник» [5]

Коефіцієнт завантаження оборотних активів (Кз) протягом досліджуваного періоду зростає. У 2018-2019 роках показник збільшився на 4,1, а у 2019-2020 роках – на 24,4, що, як і попередні два показники, доводить нам не достатньо ефективне використання оборотних активів у КП «Носівка-Комунальник». У 2020-2021 роках, як і попередні показники, коефіцієнт завантаження оборотних активів мав позитивну тенденцію, проте також не досяг рівня 2018 року.

Із вищенаведеного можна зазначити, що оборотні засоби підприємства є багатогранним і важливим показником фінансово-господарської діяльності.

Для ефективного аналізу діяльності підприємства загалом і зокрема оборотних активів ми повинні враховувати особливості житлово-комунальної галузі. Наприклад, характерним для житлових і комунальних підприємств є обслуговування або експлуатація великих об'єктів основних засобів – житлових будинків, тепло-, газо-, водопровідних та каналізаційних мереж, насосних станцій тощо; ремонт і заміна цих об'єктів потребують великих капітальних затрат, які значною частиною здійснюються за рахунок бюджетного цільового фінансування.

Особливістю галузі є й державне регулювання цін, яке здійснюється шляхом установлення граничного рівня рентабельності і затвердження тарифів на послуги житлово-комунальних підприємств; невизначеність питань власності, великі борги населення і бюджету, збитковість частини житлово-комунальних підприємств, багато напрямів бюджетного цільового фінансування (дотації на покриття збитків, субсидії малозабезпеченим громадянам та відшкодування пільг окремим категоріям громадян, субвенції, фінансування капітальних вкладень тощо).

Саме в особливостях комунальних підприємств і полягає проблема для аналізу оборотних активів, оскільки загальноприйняті нормативні значення ми не можемо прирівнювати до підприємств, які здійснюють житлову і комунальну діяльність. Необхідно також враховувати, що для комунальних підприємств характерно в структурі оборотних активів мати мінімальну частку товарів. Тому саме детальний аналіз та дослідження оборотних активів на практиці дасть можливість краще збалансувати їх структуру для найефективнішого використання наявних ресурсів.

Удосконалення механізму управління оборотними активами є одним з головних чинників підвищення економічної ефективності виробництва. Підприємства у випадку ефективного управління оборотними коштами і запасами досягатимуть випереджального економічного стану, збалансованого по ліквідності і прибутковості [7].

КП «Носівка-Комунальник» необхідно намагатися планувати свою діяльність, притримуючись економічно вигідних пропорцій в структурі оборотних активів, враховуючи всі особливості діяльності комунальних підприємств. Також слід детальніше проаналізувати показники ефективності використання активів на підприємстві, зокрема потрібно оцінити оборотність їх складових (запасів, коштів в розрахунках, дебіторської заборгованості) та знайти причину негативної тенденції.

Список використаних джерел

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
2. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_013#Text
3. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава : РВВД ПДАА, 2018.. URL: https://dut.edu.ua/uploads/1_2055_76533475.pdf
4. Будаковська Т. С. Облік та аналіз оборотних активів підприємства. 2018. URL: [http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/27444/1/Budakovska 20T.S._OPDm-21.pdf](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/27444/1/Budakovska%20T.S._OPDm-21.pdf)

5. Офіційний веб-сайт Носівської міської ради. КП «Носівка-Комунальник» URL: <https://nosgromada.cg.gov.ua/index.php?id=30085&tp=2>

6. Малюк С. І. Сучасні методи розрахунку показників ефективності використання оборотних активів. Економіка, фінанси і управління в XXI столітті: аналіз тенденцій та перспективи розвитку: Фінансова рада України, 2017. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/7469/1/20170321_EconFinance_V1_P099-103.pdf

7. Сікетіна Н. Г., Іпатова А. П., Овод М. А. Аналіз ефективності використання оборотних активів підприємства. Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут» (економічні науки) : зб. наук. пр. – Харків : НТУ «ХПІ», 2018. – № 47 (1323). – С. 78-81. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/39803/1/vestnik_KhPI_2018_47_Sikietina_Analiz_efektyvnosti.pdf

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук,
доцента ГОРДОПОЛОВА В. Ю.

АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

**КЛИМЕНКО М., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті на основі дослідження теоретичних та методичних базисів фінансового аналізу щодо умов забезпечення платоспроможності підприємства як одного із важливих індикаторів фінансової безпеки виробничо-економічної системи виявлено відсутність чіткого та єдиного підходу до градації та класифікації зазначених умов.

The article, based on a study of theoretical and methodological bases of financial analysis on the conditions for ensuring the solvency of the enterprise as one of the important indicators of financial security of production and economic system revealed a lack of clear and unified approach to gradation and classification.

Сучасний стан розвитку вітчизняних суб'єктів господарювання, які функціонують в умовах невизначеності та під впливом різного роду загроз, ставить перед керівним складом підприємства питання щодо прийняття виважених рішень в сфері забезпечення оптимального рівня фінансової безпеки, постійний моніторинг за яким забезпечує стабільність функціонування та дотримання основних стратегічних цілей підприємства. У зв'язку з тим, що одним з основних індикаторів фінансової безпеки підприємств є платоспроможність, виникає потреба у визначенні та характеристиці основних умов, які забезпечують здатність до трансформації фінансових ресурсів в готові засоби платежу для підтримки оптимального рівня стійкості розвитку підприємств.

Питання аналітичного забезпечення платоспроможності підприємств в контексті реалізації фінансової безпеки досліджувались у наукових працях багатьох вітчизняних вчених, серед них варто відзначити наукові здобутки І. Бланка, Ф. Бутинця, В. Галасюка, Ю. Журавльова, І.Парасій-Вергуненко, А. Поддєрьогіна, І. Пономарьова, Д. Солодух, М. Рибченко, Ю. Тютюнника та інших.

Метою даної статті є дослідження теоретичного та методичного підґрунтя забезпечення платоспроможності підприємств в розрізі їх фінансової безпеки.

Об'єктом дослідження є процеси управління фінансовою безпекою підприємств.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти управління платоспроможністю суб'єктів господарювання, які впливають на фінансову безпеку підприємства.

Відомо, що ефективність діяльності будь-якого підприємства насамперед залежить від швидкості та якості здійснення ним розрахунків за своїми зобов'язаннями перед контрагентами.

Необхідність підтримки її на високому рівні в короткостроковій та довгостроковій перспективі забезпечують нормальний ритм фінансово-господарської діяльності підприємства. Враховуючи вищевикладене платоспроможність являє собою складну економічну категорію як у понятійному так і у методичних аспектах.

В результаті дослідження еволюції поглядів щодо сутності категорії «платоспроможність» науковці наводять різні підходи щодо її трактування.

Перший підхід – системний, полягає в тому, що під платоспроможністю вважають спроможність підприємства виконувати свої зобов'язання в цілому, незважаючи на строки і за рахунок активів, що були сформовані та оцінені на певну дату. В контексті даного погляду, констатують, що фінансова стійкість є передумовою платоспроможності.

Другий підхід – короткостроково-орієнтований визначає платоспроможність як можливість підприємства погашати свої термінові та поточні зобов'язання. В даній трактовці вже платоспроможність є передумовою фінансової стійкості.

В наукових колах виокремлюють західний та вітчизняний підходи до розуміння даного поняття. Відповідно до західного підходу платоспроможність характеризується як здатність суб'єкта господарювання покривати свої збитки та мати в наявності власні оборотні кошти. Саме поняття «збитки» трактується як платежі, що підлягають оплаті або погашенню. Крім того, підприємство повинно мати відповідний резерв, який надавав би можливість в разі отримання ним негативного фінансового результату, покривати вказані збитки [4, с.117].

Відповідно до вітчизняного підходу платоспроможність представляють як важливий показник фінансової стійкості і взагалі фінансового стану підприємства [12, с.117]. Виходячи з такого твердження визначено, що підприємство повинно мати достатній обсяг ліквідних коштів, для погашення необхідних зобов'язань та платежів.

Проведений аналіз підходів щодо трактування поняття «платоспроможність» дає змогу зазначити, що відмінність виділених підходів полягає не тільки в рівні охоплення зобов'язань, але і у взаємозв'язку з іншими категоріями такими як фінансова стійкість та ліквідність.

У короткостроковій перспективі одним з критеріїв оцінки фінансового стану страхової компанії виступає її ліквідність і платоспроможність. В той же час ліквідність характеризує як поточний стан розрахунків, так і перспективний. Очевидним та незаперечним є факт, що ліквідність в науково-методичній літературі розглядають як багаторівневу систему категорій, яка об'єднує, зокрема, поняття ліквідність активів, ліквідність балансу, ліквідність суб'єкта господарювання. Відповідно до Постанови КМУ «Про затвердження Методики оцінки майна» ліквідні активи – майно, що користується високим попитом на ринку та може бути швидко реалізоване. Отже, суттєвими характеристиками ліквідності активів є:

- 1) абсолютні величини активів і готівкових грошових коштів;
- 2) час конвертації.

Для оцінки ліквідності балансу активи групують за ступенем зменшення їх ліквідності та порівнюють з зобов'язаннями, які згруповані за ступенем терміновості їх по-гашення. На думку авторів, з урахуванням надбання науковців з цього питання, ліквідність балансу характеризує рівень покриття зобов'язань страхової компанії її активами, термін конвертації яких в готівку відповідає терміну погашення зобов'язань [10].

Розглядаючи сутність платоспроможності виникає необхідність у дослідженні основних умов забезпечення платоспроможності як однієї з складових фінансової безпеки підприємства.

Під забезпеченням платоспроможності підприємства визначають систему організаційно-економічних заходів, які спрямовані на ефективне управління платоспроможністю підприємства, оперативне виявлення ознак неспроможності виконання обов'язкових платежів у встановлений термін, формування передумов до зниження ризику не платежів з метою нормального функціонування підприємства в результаті здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності [5, с.4].

Забезпеченість платоспроможності у часі являє собою процес, який пов'язаний зі зміцненням фінансового стану підприємства, а його стійкість залежить від результатів діяльності виробничо-економічної системи.

Досліджуючи сутність платоспроможності деякі автори визначають її як спроможність погашати свої зобов'язання, при цьому умовою даної спроможності визначають наявність у підприємства активів, які мають різний рівень ліквідності. Тому логічним є твердження за яким необхідною умовою забезпечення платоспроможності являється наявність та забезпечення ліквідності активів підприємства.

Ліквідність активів трактується як здатність їх трансформуватися в грошові кошти, при цьому ступінь ліквідності визначається як тривалість періоду, протягом якого така трансформація може бути здійснена. Тобто, чим менше необхідно часу для інкасації певного активу, тим вищий його рівень ліквідності. В даному контексті розглядати ліквідність необхідно з позиції того, який час необхідно для продажу активів та яка сума буде одержана в результаті такого продажу [13, с.301].

Парасій-Вергуненко І.М. визначає поняття «ліквідність» як здатність підприємства швидко перетворювати свої активи в грошові кошти без втрати їх ринкової вартості (або з мінімальною втратою їх вартості) з метою своєчасного виконання своїх зобов'язань [10, с. 81]. При цьому автор доводить, що між поняттям «ліквідність» та поняттям «платоспроможність» існує прямий зв'язок. Під платоспроможністю вона розуміє спроможність підприємства в належні терміни, а також повною мірою виконувати свої зобов'язання, що залежить не лише від ліквідності [10, с. 84].

Здатність підприємства швидко залучати кошти для підтримки своєї ліквідності та платоспроможності залежить від багатьох факторів: від рентабельності, стабільності, масштабів діяльності, положення компанії в галузі, стану активів та структури капіталу, від умов та тенденцій розвитку ринку кредитних ресурсів. Тобто, підприємство може підтримувати свою платоспроможність двома способами: або за рахунок швидкого перетворення активів в грошові кошти (ліквідність активів); або за рахунок швидкого перетворення нових зобов'язань в грошові кошти (наприклад, через отримання кредитів).

Ліквідність активів як категорія має два аспекти виміру: при вивченні ліквідності в статичній її розуміють як «запас», при динамічному підході ліквідність розглядають як «потік». При цьому ліквідність як «запас» (статична ліквідність) включає в себе визначення рівня можливості підприємства виконувати свої зобов'язання перед кредиторами в певний конкретний момент часу через зміну структури активів на користь їх високоліквідних статей за рахунок наявних невикористаних резервів. Отже, ліквідність як «запас» являє собою статичну ліквідність підприємства на певний момент часу. Ця ліквідність вимірюється та оцінюється за допомогою коефіцієнтів покриття – показників ліквідності балансу.

Ліквідність як «потік» характеризується з позиції динаміки, що передбачає оцінку здатності підприємства протягом певного періоду поліпшувати недостатній рівень ліквідності або не допускати погіршення досягнутого, об'єктивно необхідного рівня ліквідності (зберігати його) за рахунок ефективного управління оборотністю активів та пасивів, залучення додаткових коштів [10, с.85].

Розкриваючи сутність ліквідності активів варто зупинити свою увагу на ліквідності балансу тому, що дана категорія розкриває ступінь покриття боргових зобов'язань

підприємства його платіжними засобами, строк перетворення яких на грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. Як відомо в процесі дослідження ліквідності балансу проводять групування за ознакою ліквідності активів та терміновістю оплати пасивів балансу, порівнюють їх величини між собою та формують висновки стосовно характеру їх ліквідності.

Для забезпечення умов платоспроможності підприємства в розрізі ліквідності балансу варто, щоб баланс був абсолютно ліквідним або задовільний, тобто не виконується одна або дві з наведених вимог нерівності. Якщо не виконується жодна з умов, баланс є неліквідним, тобто у підприємства не вистачає високоліквідних засобів для погашення термінових зобов'язань, що в свою чергу відобразиться на рівні його фінансової безпеки.

В залежності від того, якими видами оборотних активів підприємство погашає свої зобов'язання виділяють три рівні платоспроможності:

1) грошова платоспроможність, яка характеризується коефіцієнтом абсолютної платоспроможності, що визначає миттєву платоспроможність і вказує на те, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити негайно високоліквідними оборотними активами. Крім того даний показник є найбільш жорстким критерієм в процесі оцінювання платоспроможності. Нормативне значення даного коефіцієнта повинно бути $>0,2$, яке означає, що підприємство є грошово платоспроможним і високоліквідні оборотні активи покривають поточні зобов'язання не менше ніж на 20 ;

2) розрахункова платоспроможність або коефіцієнт проміжної платоспроможності визначає потенційну платоспроможність підприємства з урахуванням майбутніх надходжень від дебіторів. Показник вказує на те, яку частину поточних зобов'язань підприємство може погасити за рахунок високо та середньо ліквідних активів. Коефіцієнт дає змогу визначити рівень платоспроможності підприємства за період, який дорівнює середній тривалості одного обороту поточної дебіторської заборгованості за умови повного та своєчасного її погашення і значення якого повинно перебувати в діапазоні 0,7-0,8;

3) майнова платоспроможність або коефіцієнт загальної платоспроможності являється комплексним показником оцінювання платоспроможності підприємства, що відображає відношення всієї суми оборотних активів до величини поточних зобов'язань. Даний показник вказує на прогностичні платіжні можливості на відносно віддалену перспективу. Теоретичне значення показника становить 1,5-2 [13, с.280].

Важливого значення в контексті дослідження умов забезпечення платоспроможності з точки зору ліквідності коштів набуває наявність у підприємства задовільної структури балансу, визначення якої пов'язано з розрахунком двох показників: коефіцієнта загальної ліквідності та коефіцієнта забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами. Вказані показники являються критеріями оцінювання структури балансу підприємства.

Якщо показник загальної ліквідності більше або дорівнює 1,5, а коефіцієнт забезпеченості оборотних активів власними оборотними коштами більше або дорівнює 0,1 така структура балансу являється задовільною, а підприємство – платоспроможним.

В тому разі коли дані критерії не виконуються, це свідчить про незадовільну структуру балансу і як наслідок неплатоспроможність підприємства та зниження рівня його фінансової безпеки. На основі визначених критеріїв структури балансу підприємства сформовано ряд таких рекомендацій:

- 1) темпи росту оборотних активів повинні бути вищими у порівнянні з темпами росту поточних зобов'язань;
- 2) збільшення обсягів оборотних активів повинно супроводжуватися одночасним зменшенням на цю саму величину вартості необоротних активів (переведення частини їх в оборотні кошти шляхом застосування методів прискореної амортизації);
- 3) максимальне обмеження вкладень капіталу у важко ліквідні оборотні активи та недопущення вкладень у неліквідні;
- 4) потребу у збільшенні величини власного капіталу підприємства можливо забезпечити за рахунок зростання нерозподіленого прибутку та

статутного капіталу.

В процесі дослідження забезпечення платоспроможності необхідно враховувати особливості та тривалість операційного та фінансового циклів підприємства в розрізі окремих видів діяльності. Важливим є також визначення напрямку зміни активів чи пасивів підприємства таким чином, щоб сума його грошових коштів збільшилась. Чим менша тривалість фінансового циклу, тим менше фінансових ресурсів потрібно для фінансування виробничих потреб підприємства [7].

Отже, наявність та забезпечення ліквідності активів сприяє мінімізації ризику несплати за зобов'язаннями, що в свою чергу підвищує рівень фінансової безпеки підприємства.

Збалансована структура джерел формування капіталу є беззаперечною запорукою забезпечення довгострокової платоспроможності виробничо-економічної системи. Формування достатньої частки власного капіталу у складі джерел фінансування є гарантом постійної можливості підприємства погашати свої зобов'язання. Такий рівень можливо досягнути застосовуючи традиційний чи функціональний підходи до фінансування.

Характеризуючи традиційний підхід до фінансування варто зазначити, що він спирається на виконання таких правил:

1) правило мінімальної фінансової переваги–наявність обов'язкової позитивної ліквідності, що визначається шляхом формування відповідного резерву забезпечення платоспроможності, який можливо використовувати для покриття можливого ризику виникнення невідповідності в обсязі, періоді та швидкості обороту короткострокових активів та пасивів балансу. В якості такого резерву можливо використовувати робочий капітал підприємства, що характеризується перевищенням поточних активів над поточними зобов'язаннями;

2) правило максимальної заборгованості визначає, що довго-та середньострокові зобов'язання не повинні перевищувати половини постійного капіталу підприємства, який включає власний капітал і прирівняні до нього довгострокові джерела.

В свою чергу функціональний підхід включає в себе такі правила та вимоги як:

1) скориговане правило фінансової рівноваги–власний і прирівняні до нього капітал повинні повністю покривати стабільно розміщені активи (необоротні активи), тобто резерв ліквідності оцінюється за величиною власних оборотних коштів;

2) обсяг потреби в оборотних коштах (власних оборотних коштах) змінюється протягом всього звітного періоду. Такі зміни призводять, з одного боку, до надлишкового обсягу оборотних активів при якому частина коштів вивільняється, тобто з'являються вільні джерела власних оборотних коштів, а з іншого боку до незадоволення потреби в оборотних коштах, що призводить до залучення позикових ресурсів;

3) питома вага короткострокових зобов'язань у складі джерел фінансування не може перевищувати частку ліквідних активів (грошові кошти і фінансові інвестиції, поточна дебіторська заборгованість і запаси, призначені для продажу). Решта активів повинна бути профінансована за рахунок власного капіталу або довгострокових зобов'язань. З врахуванням цього, необхідна (достатня) частка власного капіталу у складі джерел фінансування є вже індивідуальною для кожного підприємства і на кожну звітну дату.

Якщо мова йде про забезпечення необхідного приросту активів джерелами фінансування то найбільш сприятлива для підприємства складається ситуація, коли приріст нерозподіленого прибутку, амортизаційних відрахувань, інших власних джерел фінансування дорівнює приросту необоротних активів і необхідних запасів. Приріст решти елементів активів може бути забезпечений збільшенням поточних зобов'язань підприємства. Що стосується додаткового залучення короткострокових позикових коштів, то її доцільність визначається можливим приростом рентабельності власного капіталу.

Враховуючи підходи щодо фінансування активів підприємства за рахунок власних джерел формування капіталу та для забезпечення перспективної платоспроможності обсяги власних оборотних коштів підприємства повинні відповідати розміру робочого капіталу.

Водночас залучення позикового капіталу в оптимальних обсягах та ефективно їх використання також має значний вплив на платоспроможність підприємства. Пропорційне підвищення частки власного капіталу в загальній структурі капіталу призводить до підвищення ризику та зниження платоспроможності підприємства

На структуру джерел формування капіталу безпосередньо впливає тривалість обороту коштів. Підприємство у якого період обороту коштів менший може мати більшу частку позикового капіталу без загрози для власної платоспроможності. Також важливо зазначити, що чим менша частка постійних витрат у собівартості продукції підприємства, тим менший ризик втрати платоспроможності.

Ліквідність оборотних активів підприємства напряму поєднана з поточними пасивами, оскільки від їх узгодженості залежить формування та можливість нарощення чистого оборотного (робочого) капіталу. При цьому важливого значення набуває вибір оптимальної моделі фінансування оборотних активів.

Відомо, що в теорії фінансового менеджменту виділяють чотири моделі фінансування оборотних активів: ідеальну, агресивну, консервативну та компромісну.

Ідеальна модель полягає у тому, що довгострокові пасиви встановлюються на рівні необоротних активів, а короткострокові зобов'язання – оборотних активів. В таких умовах у підприємства відсутні як власні оборотні кошти, так і робочий капітал. У реальному житті ідеальна модель практично не застосовується через те, що вона є досить ризиковою, оскільки не передбачає формування резерву платоспроможності.

Агресивна модель фінансування оборотних активів полягає в тому, що довгострокові пасиви є джерелом покриття необоротних активів та постійної частини оборотних, тобто їх мінімуму, який необхідний для здійснення господарської діяльності, визначеного на основі нормування без врахування страхових запасів. У цьому разі змінна частина оборотних активів у повному обсязі забезпечує погашення короткострокових зобов'язань. Робочий капітал дорівнює постійній частині оборотних активів.

З позиції ліквідності і поточної платоспроможності ця стратегія також є ризикованою, оскільки обмежуватися лише мінімумом поточних активів досить складно. Таку стратегію фінансування оборотних активів може дозволити собі підприємство, яке не має проблем з отриманням короткострокових кредитів або комерційних кредитів постачальників. Крім того, агресивна політика здатна знизити ризик неплатоспроможності, але не може забезпечити високої рентабельності активів.

Консервативна модель фінансування оборотних активів передбачає, що змінна частина поточних активів також покривається довгостроковими пасивами. Як правило, така модель застосовується на початкових стадіях діяльності підприємства за умови достатньої величини капіталу власників підприємства і доступності довгострокових кредитів для фінансування. За порукою високого рівня платоспроможності є відсутність у підприємства короткострокової заборгованості.

Компромісна модель фінансування оборотних активів найбільш реальна. Сутність її полягає в тому, що необоротні активи, постійна частина оборотних активів і приблизно 0,5 змінної частини поточних активів покриваються довгостроковими пасивами. При цьому робочий капітал визначається як різниця між довгостроковими пасивами і необоротними активами. Зауважимо, що при її використанні в окремі періоди господарської діяльності підприємство може мати надмірний обсяг оборотних активів, що негативно впливає на розмір прибутку [14].

Отже, вибираючи стратегію фінансування оборотних активів, варто орієнтуватися на бажане співвідношення між рівнем рентабельності та рівнем ризику втрати платоспроможності підприємства, яке оцінюється необхідною величиною робочого капіталу. Характер заходів, що спрямований на досягнення цільового рівня платоспроможності залежить від того, який з показників фінансового стану у підприємства має незадовільне значення.

Наступною важливою запорукою забезпечення платоспроможності підприємства є уміння планомірно та раціонально керувати кредиторською та дебіторською заборгованістю. Така умова полягає у регулярному моніторингу за обсягом та співвідношенням дебіторської та кредиторської заборгованості, показниками їх оборотності і періодом погашення.

Управління кредиторською та дебіторською заборгованістю ототожнюють з управлінням оборотними активами та джерелами оборотних коштів, які є вкрай важливими для забезпечення платоспроможності підприємства.

Взагалі дебіторська заборгованість є оборотними активами, які вилучені на певний момент, саме тому, чим швидше підприємство отримає кошти за надані товари, роботи та послуги, тим кращим є його фінансовий стан. Саме зростання вартості дебіторської заборгованості свідчить про надання підприємством позик у товарній формі своїм споживачам. Взагалі величина дебіторської заборгованості залежить від обсягів продажу, умов розрахунку з покупцями, періоду відстрочки платежу, платіжної дисципліни покупців, організації контролю за станом розрахунків з дебіторами, претензійної роботи на підприємстві

Таким чином, визначення підходів щодо дослідження фінансової безпеки підприємства з точки зору уникнення загрози неплатоспроможності підтверджує потребу вибору оптимальних умов забезпечення платоспроможності виробничо-економічних систем, які впливають на ефективність ведення їх фінансово-господарської діяльності. Це дозволило запропонувати власне бачення основних умов забезпечення платоспроможності підприємства. Такими умовами визначено: наявність та забезпечення ліквідності активів та задовільної структури балансу; збалансована структура джерел формування капіталу підприємства; ефективне управління дебіторською та кредиторською заборгованістю; раціональне та збалансоване управління грошовими потоками; вибір та застосування ефективних форм розрахунків. На основі отриманих результатів доведено, що вище викладенні умови забезпечення платоспроможності мінімізують ризик загрози погіршення рівня фінансової безпеки підприємства. Тому, для подальшого дослідження, у цьому напрямку необхідно зосередити свою увагу на механізмі забезпечення платоспроможності в точки зору зміцнення фінансової безпеки підприємства.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Основа фінансового менеджменту. К. Ника-Центр, 1999. Т. 1. 590 с.
2. Галасюк В. В. визначення значень «платоспроможність» у контексті концепцій ССФ. *Біржовий ринок*. 2003. № 13. С. 26-33.
3. Журавльова Ю. Ю. Платоспроможність підприємства та шляхи її забезпечення (на прикладі харчової промисловості): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». К. 2007. 20 с.
4. Журавльова Ю. Ю. Сутність платоспроможності підприємства. *Фінанси України*. 2006. № 2. С. 116-120.
5. Іванов В. Концептуальні засади забезпечення платоспроможності підприємства. *Економіка*. 2009. №9 (100). С.4-8.
6. Іонін Є.Є. Розв'язання питань методологічного обґрунтування понять «платоспроможність» і «ліквідність». *Актуальні проблеми економіки*. 2009. № 6. С.30-42.
7. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. К. Знання, 2005. 485 с.
8. Крамаренко Г.О. Фінансовий менеджмент: підручник. К. ЦУЛ, 2006. 520 с.
9. Міжнародні комерційні угоди та розрахунки: нормативно-правове регламентування: навч. посіб. К. Центр учбової літератури, 2010. 648 с.
10. Парасій-Вергуненко І.М. Статичний та динамічний підходи до аналізу ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання. *Фінанси України*. 2017. № 2. С. 81-95.
11. Солодухин Д. Н. Фінансова стратегія відновлення платоспроможності підприємства. *Фінанси*. 2008. № 4. С. 65-67.

12. Солотва В. Сутність платоспроможності підприємства. *Фінанси України*. 2010. №1. С. 116-120.
13. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. К. Знання. 2012. 816 с.
14. Поддєрьогін А. М., Білик М. Д., Буряк Л. Д. Фінанси підприємств: підручник. К. КНЕУ, 2008 552 с.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
ПАРАСІЙ-ВЕРГУНЕНКО І. М.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА ПП «ІНСТРУМЕНТ-СЕРВІС»

**КОВАЛЬЧУК Д., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розглянуто показники ефективності виробничих запасів. Розкрито основні методичні прийоми оцінки ефективності використання виробничих запасів. Здійснено оцінку ефективності використання виробничих запасів на ПП «Інструмент-сервіс». Розроблено рекомендації щодо методичних підходів контролю ефективності використання виробничих запасів на ПП «Інструмент-сервіс».

The article considers the efficiency of inventories. The basic methodical methods of estimating the efficiency of the use of production stocks are revealed. An assessment of the efficiency of the use of inventories at PE «Instrument-Service». Recommendations on methodological approaches to control the efficiency of use of inventories at PE «Instrument-Service» have been developed.

Виробничі запаси є домінуючими активами виробничих підприємств. За даними Державної служби статистики України за 2012-2020 роках питома вага матеріальних витрат та витрат на оплату праці у загальних витратах на виробництво продукції (товарів, послуг) становить у середньому 73 (табл. 1).

Таблиця 1

Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств у 2012-2020 роках

Рік	Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств, тис. грн.	З них матеріальні витрати та витрати на оплату праці	
		тис. грн.	у до загальних витрат
1	2	3	4
2012	2 077 904 053,8	1 544 791 649,4	74,3
2013	1 984 065 523,4	1 434 694 042,9	72,3
2014	1 952 582 772,1	1 419 809 023,1	72,7
2015	2 434 303 795,3	1 805 572 508,8	74,2

Рік	Витрати на виробництво продукції (товарі, послуг) підприємств, тис. грн.	З них матеріальні витрати та витрати на оплату праці	
		тис. грн.	у до загальних витрат
2016	2 759 942 954,5	2 047 986 790,2	74,2
2017	3 525 187 887,7	2 644 464 850,6	75,0
2018	4 262 963 944,4	3 165 253 108,5	74,3
2019	4 675 307 915,6	3 336 959 994,4	71,4
2020	4 988 651 338,9	3 475 157 435,9	69,7

Джерело: сформовано автором на основі [Держстат]

Використання виробничих запасів на підприємстві потребує постійного контролю, оскільки вартість запасів впливає на розмір собівартості готової продукції, а, отже, і на розмір операційних витрат підприємства, тим самим впливаючи на базу оподаткування податком на прибуток підприємств.

Метою дослідження є обґрунтування організаційних засад та методичних підходів контролю ефективності виробничих запасів підприємства.

Питання організації та методики контролю ефективності виробничих запасів відображено у наукових працях таких науковців та практиків, як: І.В. Балабась, І.А. Бержанір, Л.А. Беляєва, Н.М. Бондаренко, І.В. Дзюбик, Т.А. Довга, А.В. Дмитренко, К.О. Заморозна, А.В. Жаворонок, Н.І. Коваль, Л.О. Кучма, В.В. Лопатіна, О.А. Подолянчук, Т.В. Польова, є.В. Мних, І.І. Мельничук, Ю.С. Рабокоть, А.С. Резнік, Л.О. Рубан, О.Ф. Томчук, Л.Я. Тринька, О.А. Чабанюк, Т.І. Яковенко. Зважаючи на значний науковий доробок, і досі існує потреба у розробці методики оцінки ефективності виробничих запасів підприємства, що зумовлює актуальність теми дослідження.

Основні результати дослідження. Виробничі запаси, як предмети праці, що використовуються у виробничому процесі, своєю вартістю збільшують собівартість готової продукції. Зазвичай питома вага вартості виробничих запасів є найбільшою у собівартості готової продукції промислових підприємств. З метою визначення економічної сутності виробничих запасів як об'єктів обліку доцільно здійснити аналіз підходів науковців до трактування цього поняття (табл. 2).

Таблиця 2

Тлумачення поняття «виробничі запаси» у наукових джерелах

№ з/п	Автор	Тлумачення
	І.А. Бержанір [2]	Виробничі запаси слід трактувати як частину матеріальних ресурсів підприємства, які є сукупністю предметів праці й перебувають на підприємстві у вигляді сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих деталей, палива, тари й тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що становлять матеріальну основу продукції підприємства, надають їй якісних властивостей, беруть участь у виробництві протягом одного виробничого циклу й повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції.
	Н.М. Бондаренко [3]	Виробничі запаси як елемент запасів є активами, що придбані зі сторони або самостійно виготовлені й утримуються підприємством для продажу, використання в процесі виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва та адміністративних потреб за умови їх повного споживання в одному операційному циклі
	А.В. Дмитренко, І.В. Балабась [4]	Виробничі запаси – це сукупність предметів праці, які перебувають на підприємстві у вигляді складських запасів до основних та допоміжних матеріалів, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які призначені для використання як у виробничому процесі, так і для будь-яких інших потреб підприємства за умови їх повного споживання в одному операційному циклі
	Л.О. Рубан,	Виробничі запаси – це елемент запасів, який є активом та сукупністю предметів праці, які

№ з/п	Автор	Тлумачення
	Т.І. Яковенко [5]	перебувають на підприємстві у вигляді складських запасів основних та допоміжних матеріалів, а також палива, запасних частин, зворотних відходів, тари та інших матеріалів, які придбані зі сторони або самостійно виготовлені й призначені для використання як у виробничому процесі, так і для будь-яких інших потреб підприємства за умови їх повного споживання в одному операційному циклі
	Н.І. Коваль [7]	Виробничі запаси – це придбані або самостійно виготовлені запаси, що підлягають подальшій переробці на підприємстві або утримуються для іншого споживання у ході нормального операційного циклу і характеризуються речовою формою, макроекономічним змістом, мікроекономічним призначенням та наявністю облікової складової
	О.А. Подоляничук [8]	Виробничі запаси – це матеріальні оборотні активи, які протягом операційного циклу використовуються в повному обсязі для створення продукції, товарів, надання послуг, виконання робіт, а також для будь-яких господарських чи управлінських потреб підприємства

Джерело: сформовано автором

Аналіз підходів науковців до тлумачення економічної сутності виробничих запасів дозволяє визначити основні із них:

- використання визначення поняття «виробничі запаси», що наведене у нормативно-правових документах;
- ототожнення виробничих запасів із запасами підприємства;
- ототожнення виробничих запасів із матеріальними ресурсами підприємства;
- ототожнення виробничих запасів із товарно-матеріальними цінностями.

На нашу думку, з метою здійснення контролю ефективності виробничих запасів доцільно використовувати тлумачення, що визначено обліковим законодавством, оскільки дані обліку і є інформаційною базою контролю на підприємстві. У НП(С)БО 9 «Запаси» зазначено, що запасами є активи, які утримуються для подальшого продажу за умов звичайної господарської діяльності; перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та надання послуг, а також управління підприємством. Визнаються активами виробничі запаси у ому випадку, якщо є ймовірність того, що підприємство отримає економічні вигоди, пов'язані з їх використанням, і їх вартість може бути достовірно визначена [9]. А.В. Дмитренко, І.В. Балабась зазначають такі ознаки виробничих запасів для їх зарахування на баланс підприємства:

- наявність права власності на запаси у суб'єкта господарювання;
- наявність матеріальної субстанції;
- призначення для використання у процесі виробництва (для виробничих підприємств), у процесі реалізації (для виробничих і торговельних підприємств);
- забезпечувати рух на підприємстві (витрачатися, реалізовуватися та відновлюватися);
- здатність перетворюватися в грошові кошти протягом року або одного нормального операційного циклу [4].

Відповідно до Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій до виробничих запасів належать сировина і матеріали (у тому числі сировина й матеріали, які є в дорозі та в переробці), будівельні матеріали, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення, паливо, тара й тарні матеріали, відходи основного виробництва [10].

Забезпечення ефективності використання виробничих запасів на підприємстві є запорукою його прибутковості та конкурентоспроможності, а також є ефективним інструментом у запобіганні банкрутства. Саме тому питання оцінки ефективності використання виробничих запасів завжди є актуальним для суб'єктів господарювання.

Важливим елементом контролю ефективності виробничих запасів є аналіз. Метою аналізу виробничих запасів є аналітичне обґрунтування управлінських рішень щодо

підвищення ефективності використання виробничих запасів, яке базується на комплексній оцінці впливу взаємодії економічних чинників [11].

Інформаційне забезпечення аналізу виробничих запасів є системою даних і способів їх обробки, що дозволяють виявляти реальну діяльність досліджуваного об'єкта, дію чинників, що її визначають, а також можливості реалізації необхідних управлінських дій [12]. Складовими інформаційного забезпечення аналізу виробничих запасів є планові, обліково-звітні та позаоблікові джерела інформації (табл. 3).

У науковій літературі існують такі елементи аналізу виробничих запасів на підприємстві, як аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами, аналіз використання виробничих запасів та аналіз впливу матеріальних ресурсів на виробничі результати підприємства [13]. Водночас аналіз використання матеріальних ресурсів складається з показників аналізу інтенсивності використання матеріальних ресурсів та показників аналізу ефективності використання матеріальних ресурсів [14] (рис. 1). При цьому для оцінки ефективності використання виробничих запасів доцільно аналізувати такі показники, як тенденції щодо складу виробничих запасів, а також показники, що характеризують ефективність кожного виду виробничих запасів, здійснювати оцінку матеріальної забезпеченості процесу виробництва, здійснювати розрахунки впливу факторів на приріст виробничих запасів та здійснювати постійний контроль їх раціонального використання [13].

Таблиця 3

Інформаційне забезпечення аналізу виробничих запасів

№ з/п	Джерело інформації	Характеристика
1	Планові	Для аналізу забезпечення потреби підприємства у матеріальних ресурсах; міститься у перспективних і поточних планах матеріально-технічного забезпечення специфікаціях, планових калькуляціях виробів, а також у бізнес-планах.
2	Обліково-звітні	Для проведення ретроспективного аналізу матеріальних ресурсів; використовують первинні та звітні документи
3	Позаоблікові	Для обліку і звітності: договори на постачання сировини та матеріалів, норми і нормативи витрачання матеріальних ресурсів, результати досліджень сировинного ринку, НП(С)БО 9 «Запаси»

Джерело: сформовано автором на основі [12]

У працях Є.В. Мниха наведено загальну модель економічного аналізу забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами та ефективності їх використання, що складається із таких елементів, як: аналіз матеріального потоку; аналіз ринку матеріальних ресурсів; аналіз нормативів регулювання ринку матеріальних ресурсів; аналіз індикативного плану; загальний аналіз обсягу і структури матеріальних ресурсів підприємства; аналіз матеріаломісткості продукції; аналіз матеріальних витрат на виробництво; аналіз виробничо-фінансових результатів, які досягаються за рахунок раціонального використання матеріальних ресурсів [17, с. 257]. При цьому сукупність завдань кожного із аналітичних елементів може набувати наповнення, адаптованого до цілей управління підприємства з метою

вирішення навіть нетипових для підприємства ситуацій у процесі здійснення господарської діяльності.

Систематизація показників ефективності використання виробничих запасів наведена у табл. 4.

Таблиця 4

Показники оцінки ефективності використання виробничих запасів

№ з/п	Показник	Формула	Умовні позначення
1	Тривалість обороту виробничих запасів (Тоб)	$T_{об} = \frac{\Phi_{об} * Д}{ЧД}$	Фоб – середньорічна вартість виробничих запасів; Д – число днів в аналізованому періоді; ЧД – чистий дохід від реалізації продукції
2	Коефіцієнт оборотності (Коб)	$K_{об} = \frac{ЧД}{\Phi_{об}}$	
3	Коефіцієнт завантаження запасів в обороті (Кз)	$K_{з} = \frac{\Phi_{об}}{ЧД}$	
4	Коефіцієнт обіговості (інтенсивності використання) (Коз)	$K_{оз} = \frac{С}{З}$	С – собівартість реалізованої продукції; З – виробничі запаси за звітний період
5	Коефіцієнт готової продукції (Кгп)	$K_{гп} = \frac{ЧД}{ГП}$	ГП – готова продукція
6	Коефіцієнт вивільнення запасів (В)	$В = \frac{ЧД(Тоб1 - Тоб2)}{Д}$	
7	Прибуток на гривню матеріальних витрат	$П_{од} = \frac{П}{МВ}$	МВ – матеріальні витрати; П – прибуток від основної діяльності
8	Частка матеріальних витрат у собівартості продукції (Ч)	$Ч = \frac{МВ}{Св}$	Св – собівартість виробленої продукції
9	Матеріаловіддача (Мв)	$M_{в} = \frac{\sum(K * Ц_{т})}{\sum(K * Ц_{n} * H_{n})}$	К – обсяг випуску продукції; Цn – ціна одиниці n-виду матеріалу за період, що аналізується на одиницю продукції;
10	Матеріаломісткість (Мм)	$M_{в} = \frac{\sum(K * Ц_{n} * H_{n})}{\sum(K * Ц_{т})}$	Hn – норма витрачання n-виду матеріалу на одиницю продукції; Цт – відпускна ціна одиниці продукції

Джерело: [18]

Основними показниками ефективності виробничих запасів є:

1. тривалість обороту виробничих запасів, що характеризує тривалість одного обороту запасів у днях;

2. коефіцієнт оборотності, що характеризує кількість оборотів виробничих запасів за певний період;

3. коефіцієнт завантаження запасів в обороті, що є оберненим до коефіцієнту обіговості і характеризує обсяг виробничих запасів, що припадає на 1 грн. реалізованої продукції;

4. коефіцієнт обіговості (інтенсивності використання) , що вказує скільки разів у середньому поповнювалися виробничі запаси протягом звітного періоду;

5. коефіцієнт готової продукції, що характеризує обсяг доходу, що припадає на 1 грн. готової продукції;

6. коефіцієнт вивільнення запасів, що характеризує величину запасів, що вивільнилася (або додатково залучалися);

7. прибуток на гривню матеріальних витрат, що характеризує величину прибутку на 1 грн. матеріальних витрат підприємства;

8. частка матеріальних витрат у собівартості продукції, що характеризує величину матеріальних витрат на 1 грн. собівартості виробленої продукції;

9. матеріаловіддача, що характеризує вихід продукції з кожної гривні витрачених матеріальних ресурсів;

10. матеріаломісткість, що відображає рівень матеріальних витрат на кожну гривню товарної продукції [18].

З метою удосконалення організації аналітичних процедур як основного елемента контролю ефективності виробничих запасів підприємства вважаємо за доцільне впровадити такі напрями, як:

– підвищення оперативності інформаційного забезпечення управління запасами підприємств;

– удосконалення системи автоматизації обліково-аналітичних робіт в управлінні та аналізі запасами;

– обґрунтування раціональних методів проведення інвентаризації запасів, що дасть змогу більш точно проаналізувати ситуацію стосовно наявності на підприємстві запасів та їх використання;

– чітка організація обліково-аналітичних процедур руху запасів підприємств, а саме застосування прийомів обліку за центрами відповідальності, заходів контролю та оперативного аналізу процесів утворення запасів [19].

Висновки. Виробничі запаси є домінуючими активами виробничих підприємств. Використання виробничих запасів на підприємстві потребує постійного контролю, оскільки вартість запасів впливає на розмір собівартості готової продукції, а, отже, і на розмір операційних витрат підприємства, тим самим впливаючи на базу оподаткування податком на прибуток підприємств.

Аналіз ефективності виробничих запасів є ефективним інструментом системи управління ресурсним потенціалом суб'єкта господарювання, що дозволяє примножувати прибутки компанії. Ефективність результатів економічного аналізу багато в чому визначається обсягом, повнотою і достовірністю економічної інформації. Тому для аналізу ефективності виробничих запасів використовують обліково-економічні дані, а також технічну, технологічну та іншу інформацію.

Список використаних джерел

1. Витрати на виробництво продукції (товарів, послуг) підприємств за видами економічної діяльності у 2012-2020 роках. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

2. Бержанір І.А. Проблеми та напрями вдосконалення обліку виробничих запасів. *Економічний простір*. 2016. № 107. С. 161–168

3. Бондаренко Н.М. Сутність та класифікація виробничих запасів на підприємстві. *Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки.* 2014. № 4. С. 273–281
4. Дмитренко А.В., Балабась І.В. Економічна сутність поняття «виробничі запаси». *Економіка і регіон.* 2016. № 2. С. 149–152
5. Рубан Л.О., Яковенко Т.І. Економічна сутність поняття виробничих запасів на промисловому підприємстві. *Інфраструктура ринку.* 2019. Вип. 34. С. 319-324
6. Лопатіна В.В. Економічна сутність виробничих запасів / В. В. Лопатіна // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Економіка. – 2012. – Т. 189, Вип. 177. – С. 67-71. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua>. – Назва з екрану
7. Коваль Н.І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти / Н.І. Коваль // *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* – 2017. – №7. – С. 93-105
8. Подолянчук О.А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики.* 2018. №5. С. 88-101
9. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 №246
10. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку, активів, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 №291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>
11. Чабанюк О. А. Облік і аналіз виробничих запасів підприємств цукрової промисловості : автореф. дис. ... канд. економ. наук: 08.00.09. Київ : 2013. 23с.
12. Довга Т.А. Роль та місце аналізу виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Молодий вчений.* 2015. №5(20). Ч.1. С. 130-134
13. Беляєва Л.А., Кучма Л.О. Вплив оцінки використання виробничих запасів на підприємстві для ухвалення ефективних управлінських рішень. *Економіка і суспільство.* 2018. №18. С. 862-867
14. Тринька Л. Я., Липчанський (Іванчук) О. В. Економічний аналіз: навчально-методичний посібник. – К.: Алерта, 2013. – 568 с.
15. Жаворонок А.В., Дзюбик І.В. Особливості аналізу виробничих запасів на підприємстві. *Молодий вчений.* 2017. №6(46). С. 422-426
16. Польова Т.В., Резнік А.С. Оцінка ефективності використання виробничих запасів як підгрунтя для прийняття зважених управлінських рішень. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія Економіка.* Вип. 2(8). С. 106-112
17. Мних Є. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: підручник. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2008. – 514 с.
18. Мельничук І.І., Заморозна К.О. Етапи аналізу виробничих запасів у сучасних умовах. *Молодий вчений.* 2017. №1(41). С. 657-661
19. Рабокоть Ю.С., Томчук О.Ф. Аналіз ефективності використання запасів на підприємстві. *Фінанси, облік, банки.* 2019. №1(24). С. 76-86

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
НЕГОДЕНКО В. С.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ АУДИТОРСЬКИХ КОМПАНІЙ

**КОВТУНОВИЧ Б., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті розглянуто економічну сутність поняття «фінансова стійкість підприємства», розглянуто порядок проведення аналізу фінансової стійкості, визначено основні показники, що характеризує її рівень. Обґрунтовано особливості аналізу фінансового стану аудиторських компаній на прикладі діяльності ТОВ «Бейкер Тіллі Україна».

The article considers the economic essence of the concept of «Financial stability of the enterprise», considers the procedure for conducting an analysis of financial stability, determines the main indicators that characterize its level. The peculiarities of the analysis of the financial condition of audit companies on the example of the activities of Baker Tilly Ukraine LLC are substantiated.

Нині головною проблемою ефективного функціонування підприємств України є відсутність комплексної системи оцінки фінансового стану підприємств, яка б справді допомагала керівництву підприємства виявляти больові точки та ухвалювати правильні управлінські рішення.

Фінансова стійкість підприємства як об'єкт управління характеризується складністю та багатогранністю. Вона не обмежується тільки показниками результатів їх діяльності, вона є результатом функціонування усіх підсистем підприємства, а саме фінансової, виробничої, кадрової тощо. Їх комплексне та ефективне функціонування забезпечує стійкий фінансовий розвиток підприємств. Тому важливими є не тільки визначення показників та типу фінансової стійкості, але й контроль за ними.

Аналіз останніх досліджень і публікацій відчить, що питанням аналізу фінансової стійкості підприємства присвячено праці таких зарубіжних вчених як І.Т. Таффлер, У. Бівер, Є. Бреггем. З вітчизняних науковців, що займалися цими питаннями слід виділити І. Бланка, Г.Кіндрацьку, Є. Мниха, В.Опаріна, І.Парасій-Вергуненко, О. Павленко, А.Поддєрьогіна, В.Савчука, О.Терещенка та інших. Проблематика аудиту фінансового стану та фінансової стійкості підприємств висвітлена у працях вітчизняних вчених, зокрема: М.Білухи, Л.Гуцаленко, Г.Давидова, А.Загороднього, О.Зеремби, К.Назарової, О.Петрик, Н.Проскуріної, М.Пушкаря, Н.Шалімової, О.Шевчука та інших.

Незважаючи на достатньо глибокі напрацювання даних вчених у вирішенні питань аналізу та аудиту фінансового стану підприємств, невирішеними залишаються питання оцінки фінансового стану підприємств, що займаються різними видами діяльності, зокрема, наданням послуг в сфері аудиту та консалтингу. Це й пояснює актуальність та доцільність дослідження.

Мета статті полягає у дослідженні порядку проведення аудиту фінансової стійкості підприємства, з'ясуванні того, які виникають проблеми в ході дослідження, та визначенні особливостей аналізу фінансової стійкості аудиторських компаній.

Для оцінки фінансового стану підприємства важливим є визначення самого поняття «фінансовий стан підприємства». Існує безліч трактувань цього поняття. Більшість науковців повторюють трактування сутності «фінансового стану підприємства» за методикою інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. Вони визначають це поняття як комплексне, що характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення та використання фінансових ресурсів підприємства [1].

За трактуванням І.М. Парасій-Вергуненко, фінансовий стан підприємства – це складне економічне поняття, яке визначається мірою забезпеченості підприємства необхідними фінансовими ресурсами і ступенем раціональності їх розміщення для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного виконання своїх зобов'язань. Спроможність підприємства вчасно здійснювати платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі, протистояти непередбаченим потрясінням і підтримувати свою платоспроможність у несприятливих умовах свідчить про його стійкий фінансовий стан, і навпаки [2].

В загальному розумінні фінансовий стан чи фінансова стійкість може оцінюватись за такими рівнями:

1) абсолютна фінансова стійкість – характеризується високою платоспроможністю компанії;

2) нормальна фінансова стійкість – характеризується нормальною платоспроможністю та ефективним використанням позикових коштів;

3) нестійкий фінансовий стан – відбувається порушення платоспроможності, яке перетворюється у необхідність залучення додаткових джерел фінансування;

4) кризовий фінансовий стан – можна описати, як повна неплатоспроможність підприємства, яке лишається на грані банкрутства [3].

Отже, категорія «стійкість» поєднує в собі два поняття – сталість та стабільність розвитку. Очевидно, стабільний стан – це статичний стан, тобто стан спокою. Однак, коли йдеться про характеристику стану певного процесу, а саме фінансово-господарської діяльності підприємства, слід мати на увазі, що будь-який процес є дією, рухом, а рух не може бути статичним – він динамічний по своїй суті [4]. Зазвичай, динамічність та розвиток можна прослідкувати у фінансових результатах компанії після оцінки відповідних показників.

Фінансові результати відображають ефективність діяльності підприємства, оскільки є дуже важливим показником для підприємства. Метою відкриття бізнесу є досягнення позитивних результатів і постійний пошук шляхів їх збільшення. Тому належний облік, контроль та аудит фінансових результатів мають бути пріоритетними для підприємства. Проте нестабільність економіки, постійні зміни законодавства та неповна відповідність принципів бухгалтерського обліку міжнародним стандартам бухгалтерського обліку призводять до низки проблем з відображенням та узагальненням фінансових результатів у бухгалтерському обліку [5].

Аналіз фінансових результатів підприємства є основною частиною оцінки фінансово-господарської діяльності підприємства. Крім того, досвід аналізу діяльності будь-якого суб'єкта господарювання показує, що бажаним кінцевим результатом його функціонування є отримання прибутку. Хоча фінансові результати самі по собі не характеризують фінансовий стан, проте прибуткова діяльність будь-якої компанії є запорукою її фінансової стабільності.

Об'єктом дослідження є фінансовий стан та фінансові результати аудиторської компанії «Baker Tilly International», яка є однією із провідних у світі компаній глобальної мережі незалежних аудиторів, що надають бухгалтерські, аудиторські та бізнес-консалтингові послуги. ТОВ «БЕЙКЕР ТІЛЛІ УКРАЇНА» є незалежним членом мережі Baker Tilly International Limited, яка є приватною компанією з обмеженою відповідальністю.

Специфіка діяльності підприємства полягає у тривалості надання аудиторських послуг, яка може перевищувати один місяць. Тому виникає необхідність ведення поточного контролю ведення обліку доходів з метою віднесення останніх до правильного звітного періоду. Оцінка ступеня завершеності операції з надання послуг здійснюється шляхом вивчення виконаної роботи, при цьому в бухгалтерському обліку доходи відображають у звітному періоді (місяці) підписанням акту наданих послуг в даному місяці. Досліджуване підприємство працює у сфері послуг, а саме надає послуги у сфері аудиту, бізнес-консультування, незалежної оцінки, бухгалтерського та управлінського обліку. Для підприємства такого напрямку облік формування фінансових результатів є одним з основних

напрямків обліку, як і для будь-якого підприємства. Створені у сфері обслуговування споживчі вартості проявляють свій корисний ефект тільки в момент споживання. Тому для такого підприємства є важливими правильно визначити собівартість наданої послуги, вчасно визнати дохід від реалізації, враховуючи, що процес надання послуги може переходити з одного звітного періоду в інший, а також достовірно визначити фінансовий результат.

Аналіз результатів «Бейкер Тіллі Україна» показує, що у 2020 році компанія була ефективнішою, оскільки темпи зростання чистого прибутку значно перевищили темпи зростання собівартості реалізованих послуг, а прибутковість компанії значно зросла (табл. 1).

З аналізу типу фінансової стійкості підприємства можна зробити висновок, що на кінець 2021 року ця компанія характеризується 1 типом фінансової стійкості, тобто абсолютно стабільною. Аналіз фінансової стійкості компанії показав, що компанія спирається на зовнішній капітал. Так, у 2019 році коефіцієнт фінансової незалежності становив 0,03, а в 2020 році – 0,21. Тому підприємство не можна вважати автономним, незалежним. Оскільки у 2020 році в джерелах фінансування було накопичено лише 21 власних коштів. При рекомендованому значенні вище 0,5 компанія не досягає 29, тобто 71 джерел фінансування компанії становлять зовнішні джерела фінансування.

Таблиця 1

Аналіз фінансової стійкості компанії ТОВ «Бейкер Тіллі Україна» за 2019-2021 рр.

Показники	Рік			Відхилення (+/-) за період	Оптимальне значення
	2019	2020	2021		
Коефіцієнт фінансової незалежності	0.03	0.21	0.32	+0,29	> 0.5
Коефіцієнт маневреності власних грошових коштів	-0.11	0.05	0.47	+0.58	> 0.0
Коефіцієнт маневреності робочого капіталу	-0,5	1,2	8,2	+8,70	зростання
Коефіцієнт фінансової стабільності	0.07	0.51	0.80	-0.37	> 0.75, зростання
Коефіцієнт платоспроможності	0,15	0,48	0,31	+0,33	0,2 – 0,25

Джерело: розроблено автором на основі [6].

Відсутність власних оборотних коштів у 2019 році та їх невелика кількість у 2021 негативно відображається на формуванні запасів.. Підприємству рекомендується збільшувати власні обігові кошти шляхом підвищення питомої ваги найбільш рентабельних видів послуг у загальній структурі реалізованих послуг та збільшувати власний капітал за рахунок нарощування чистого прибутку.

Аналіз показників платоспроможності компанії показав, що у 2019 році у підприємства не вистачало ліквідних активів, оскільки воно могло покрити лише 15 поточних зобов'язань. У 2020 році збільшення коефіцієнта абсолютної ліквідності на 0,48 призвело до досягнення рекомендованого значення 0,2-0,25, але у 2021 році відбування незначний спад на фоні карантину.

Велику роль відіграє той факт, що за останні роки ринок аудиторських компаній в Україні збільшився і конкуренція на сучасному етапі досягає максимального рівня, тому у клієнтів збільшується вибір до якої із компаній є можливість звернутись для отримання аудиторських послуг, що призводить до зменшення дохідності представників ринку. За останні роки ринок аудиторських послуг в Україні суттєво розширився та диференціювався за напрямками діяльності та інтересами замовників – клієнтів. Рішенням АПУ від 27.09.07 року № 182/5, відповідно до стандартів аудиту, визначено перелік послуг, які можуть надавати аудитори (аудиторські фірми). Дане рішення суттєво урізноманітніло професійні послуги аудиторів, що певною мірою відкриває нові можливості як перед самими аудиторами й аудиторськими фірмами, так і перед замовниками їх послуг. Аудитори отримали можливість легально здійснювати оцінку, вести бухгалтерський облік для третіх осіб, здійснювати ініціативний аудит, оглядати і складати фінансову звітність, проводити обов'язковий аудит, представляти інтереси третіх осіб у суді, консультувати замовника з багатьох питань та оцінювати різноманітні аспекти його діяльності, проводити професійні тренінги тощо.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що аналіз абсолютних та відносних показників діяльності ТОВ «Бейкер Тіллі Україна» свідчить про недостатність залучення довгострокових джерел фінансування від материнської компанії або ж інших компанії для забезпечення його діяльності та фінансової стійкості. Зважаючи на кризові умови господарювання, підприємствам складно підтримувати достатній рівень фінансової стійкості. Рекомендацією для підприємства ТОВ «Бейкер Тіллі Україна» буде удосконаленням підходів до оцінювання власної стійкості. Удосконалення методичних підходів до оцінювання фінансової стійкості підприємства належить до найважливіших проблем фінансового аналізу, оскільки: недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства та відсутності фінансових ресурсів для забезпечення розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Про затвердження Методики інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств та організацій. Наказ №22 від 23.02.1998 р. Агенства з питань запобігання банкрутству підприємств і організацій URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0214-98#Text>
2. Парасій-Вергуненко І. М. Аналіз господарської діяльності : підручник. Київ. КНЕУ. 2016. 629 с.
3. Андросова Т.В., Круглова О.А., Козуб В.О. Світовий та вітчизняний досвід визначення фінансового результату як об'єкта моніторингу на торговельному підприємстві. *Проблеми економіки*. 2014. С. 194-201
4. Вінницька О.А. Теоретичні аспекти фінансової стійкості підприємства. *Теорія та практика управління розвитком економіки: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (10 жовтня 2019 р.; м. Київ). К. ТОВ «ВІПО», 2019. С. 117–119.
5. Арич М. І. Управління фінансово-економічними результатами підприємств харчової промисловості : дис. канд. ек. наук : 08.00.04. Київ, 2015. 259 с.
6. Ф. № 1-м «Баланс»; ф. № 2-м «Звіт про фінансові результати підприємства ТОВ «Бейкер Тіллі Україна», 2019 -2021 рр . Державна податкова служба України. Київ. 2019, 2020, 2021 р.. URL : <https://tax.gov.ua/diyalnist-/rezalt>

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
ПАРАСІЙ-ВЕРГУНЕНКО І. М.

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЙОГО ВИДИ

КОДАЧ А., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»

У статті проаналізовано особливості змісту, предмету, мети та завдань фінансового аналізу. Визначено основні види фінансового аналізу, що застосовуються при вивченні діяльності підприємства.

In the article the features of forming the content, purpose and objectives of financial analysis. Definitely the main types of financial analysis used in the study of enterprise reporting.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що нині підприємства України працюють в умовах ринкової економіки, що потребує ефективного фінансового управління їх діяльністю, яке багато в чому визначається здатністю керівництва грамотно аналізувати фінансовий стан підприємства. У період повномасштабного вторгнення країни-агресора на територію нашої держави збирання інформації про фінансовий стан підприємства є одним із ключових і важливих елементів, оскільки в ході нього системно визначаються тенденції розвитку та причини змін у фінансовому становищі підприємства, розробляється фінансова стратегія його розвитку.

Метою статті є розкриття змісту, предмету, мети та завдань фінансового аналізу, а також його видів при вивченні функціонування підприємства.

Різні аспекти фінансового аналізу підприємства були предметом наукового пізнання багатьох дослідників, а саме: Громової А., Крамаренка К., Рудика Т. [1], Лучко М., Жукевича С., Фаріон А. [2], Митрофанова Г., Кравченка Г., Барабаш Н. [3], Парасій-Вергуненко І.М. [4], Сіменка І. [6], Тютюнник Ю. [7], Яцухи О., Захарової Н. [8] та ін.

Як відомо, фінансовий аналіз є складовою загальносистемного аналізу фінансово-господарської діяльності (економічного аналізу діяльності підприємства) (рис. 1.).

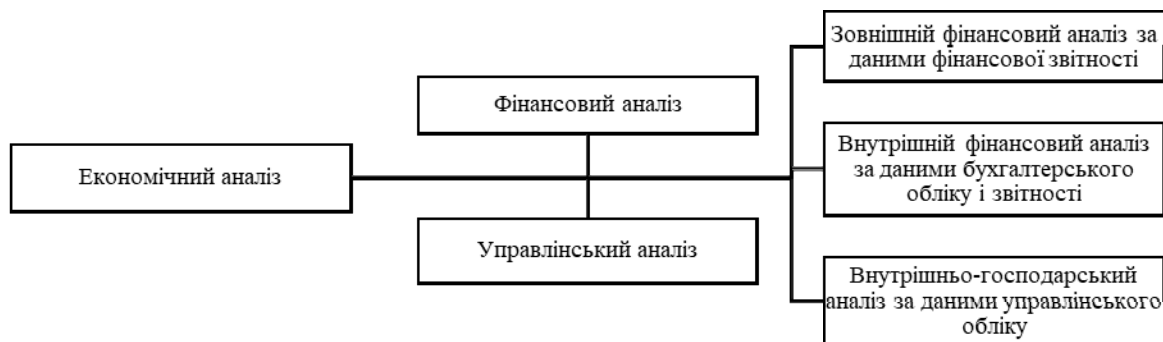

Рис. 1. Місце фінансового аналізу в загальносистемному економічному аналізі
[авторська розробка]

Застосування фінансового аналізу в управлінні фінансами підприємства ґрунтується на розкритті його змісту.

Фінансовий аналіз є однією з найважливіших функцій управління, за допомогою якої оцінюється фінансова конкурентоспроможність суб'єктів господарювання у ринковій економіці. Функціонуючи як суб'єкт підприємницької діяльності, кожне підприємство має забезпечувати такий стан своїх фінансових ресурсів, за якого воно стабільно зберігало б здатність безперервно виконувати фінансові зобов'язання перед діловими партнерами, державою, власниками, найманими працівниками.

Тютюнник Ю. визначає наступні комплексні складові змісту фінансового аналізу:

– це функція управління, завдяки якій оцінюється конкурентоспроможність суб'єктів господарювання (підприємств, організацій, банківських установ, страхових компаній, аудиторських фірм та інших юридичних осіб);

– це інформаційна система, що виконує функції накопичення, опрацювання, трансформації та використання інформації фінансового характеру з метою забезпечення життєдіяльності суб'єкта господарювання в умовах ринкової конкуренції;

– це метод дослідження, а саме оцінювання і прогнозування фінансового стану, виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування підприємства за допомогою раціональної фінансової політики [5, с. 15-16].

У сучасних умовах фахівці визначають два основні підходи до розуміння сутності та змісту фінансового аналізу.

Згідно з першим, фінансовий аналіз розглядається у широкому розумінні й охоплює всі розділи аналітичної роботи, що входять до системи фінансового менеджменту та пов'язані з управлінням фінансами суб'єкта господарювання у контексті зовнішнього середовища, включаючи й ринок капіталу. Одне з найбільш загальних визначень розширеного підходу запропонував Б. Піс, який відносить до фінансових аналітиків усіх користувачів фінансової інформації, які бажають скористатися нею в процесі прийняття економічних рішень.

Є й інше розуміння фінансового аналізу, яке обмежує сферу його дії аналізом на ринку капіталу (Б. Шарп, О. Бейлі). Згідно з таким підходом, фінансовий менеджер – це фахівець з управління фінансами великої компанії, а фінансовий аналітик – спеціаліст вузького профілю, сферою діяльності якого є фінансові ринки [5, с. 16].

Зміст фінансового аналізу визначається предметом аналітичного дослідження, його метою та завданнями.

Група науковців Митрофанов Г., Кравченко Г. та Барабаш Н. розглядаючи окремо кожен складову, яка формує зміст фінансового аналізу, зазначають, що варто брати до уваги, той факт, що вони є взаємопов'язаними і їх вибір потребує дотримання відповідної послідовності: спочатку відповідно до завдань управління, розв'язання яких потребує застосування методів фінансового аналізу, формулюється мета аналізу; потім визначається предмет аналізу, параметри, за якими цей предмет буде досліджуватися, а також кількісні і якісні показники, на основі яких передбачається оцінювання стану і зміни об'єкта дослідження; і, нарешті, окреслюється коло аналітичних завдань, послідовне вирішення яких має привести до досягнення поставленої мети [3, с.12].

Предметом фінансового аналізу є фінансові відносини в системі управління суб'єктом господарювання, фінансові ресурси та їх джерела. Предмет фінансового аналізу включає чотири базові елементи: фінансові відносини, фінансові ресурси, джерела фінансування та результати використання економічного потенціалу. Звичайно, виокремлення елементів предмета фінансового аналізу є досить умовним, оскільки насправді вони взаємопов'язані [5, с. 18].

Зміст фінансового аналізу визначається його метою і завданнями.

Сіменко І. під метою фінансового аналізу вважає формування уявлення про об'єкт аналізу на базі критеріїв та індикаторів, що мають фінансову природу, тобто одержання певної кількості ключових, найбільш інформативних параметрів, які дають об'єктивну картину фінансового стану підприємства, фінансових результатів його діяльності, змін у структурі активів і пасивів балансу, в розрахунках із дебіторами та кредиторами.

На думку автора, мета фінансового аналізу змінюється залежно від інтересів різних суб'єктів і це нам імпонує. Так, інвесторів цікавлять рівень і стабільність доходів за акціями, тобто прибутковість (рентабельність) підприємства, кредиторів – його ліквідність, менеджерів – дохідність окремих видів активів та ефективність управління ними [5].

Досягнення поставленої мети забезпечується шляхом послідовного вирішення завдань фінансового аналізу (рис. 2.). Як правило, залежно від мети і характеру завдань складається

програма фінансового аналізу, у якій визначаються види аналізу, методичні прийоми, що будуть застосовані для вирішення завдань, формується система первинних аналітичних показників, за якими будуть оцінюватися параметри об'єкта управління, розробляються алгоритми перетворення первинної економічної інформації у вихідні дані аналітичного блоку, обґрунтовуються критерії оцінки вихідних даних, встановлюються терміни надходження і адресність економічної інформації. Завдання фінансового аналізу вважаються вирішеними, якщо реалізація заходів, розроблених за його результатами, призвела до досягнення поставленої мети [3, с. 15].

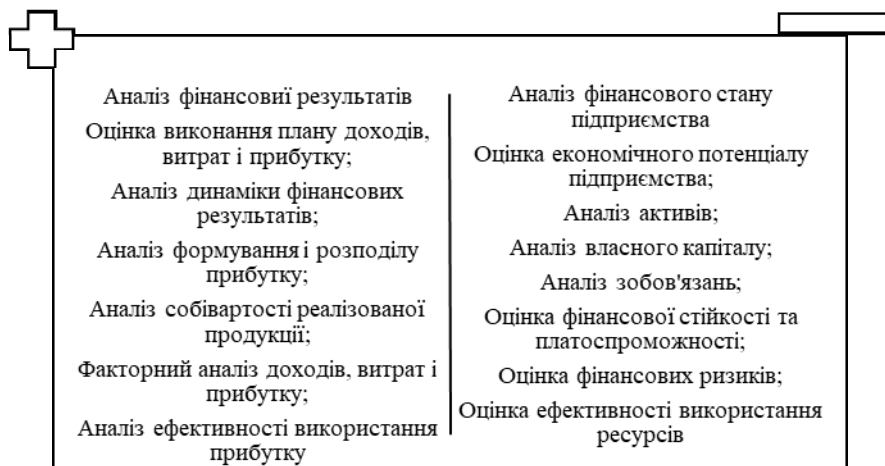

Рис. 2. Характеристика завдань фінансового аналізу [авторська розробка]

Будь-яка класифікація ґрунтується на попередньому виборі та обґрунтуванні класифікаційної ознаки, на основі якої здійснюється подальший розподіл одиниць класифікованої сукупності за окремими групами. Різноманітність видів економічного аналізу, складовою якого є фінансовий аналіз, обумовлює специфічні підходи до класифікації останнього.

У ході вивчення наукових джерел, вважаємо за доцільне виокремити наступні класифікаційні ознаки видів фінансового аналізу, основними з яких є:

- зміст процесу управління (функції управління);
- характер об'єкта аналізу;
- зміст аналізу;
- періодичність аналізу;
- методичні прийоми аналізу.

Група вчених Громова А., Крамаренка К. та Рудик Т. [1] класифікують види фінансового аналізу за ознакою змісту процесу управління на перспективний (притаманний етапу попереднього управління, для якого характерними функціями є прогнозування та планування основних показників діяльності підприємства), оперативний (притаманний етапу оперативного управління, на якому здійснюється організація, оперативний контроль, координування, регулювання діяльності підприємства) та ретроспективний (притаманний заключному етапу управління, на якому переважають функції заключного контролю та мотивації).

Структуру видів фінансового аналізу, класифікованого за змістом процесу управління наведено на рис. 3.

Рис. 3. Класифікація видів фінансового аналізу за ознакою змісту процесу управління [авторська розробка]

На відміну від попередніх вчених, Сіменко І. розрізняє види фінансового аналізу за характером об'єкта, а саме: фінансовий аналіз діяльності підприємства; фінансовий аналіз за центрами відповідальності; фінансовий аналіз окремих операцій (рис. 4).

Фінансовий аналіз діяльності підприємства досліджує підприємство як цілісний об'єкт без виділення його окремих структурних та функціональних підрозділів.

Фінансовий аналіз за центрами відповідальності спрямовано на дослідження діяльності окремих структурних або функціональних підрозділів підприємства (центрів відповідальності).

Фінансовий аналіз окремих операцій досліджує переважно ті операції наслідком яких є одержання доходів або здійснення витрат, а також операції, пов'язані з розрахунками, фінансування та інвестиційною діяльністю підприємства [5, с. 35-36].

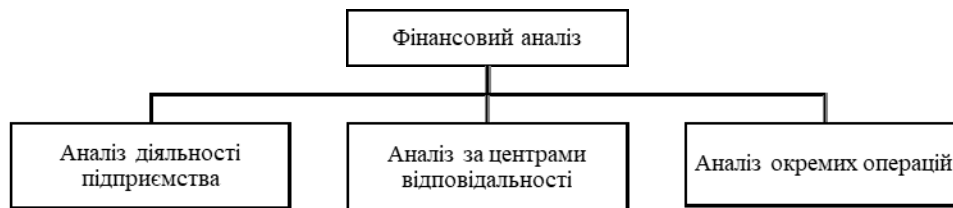

Рис. 4. Класифікація видів фінансового аналізу за ознакою характеру об'єкта аналізу [авторська розробка]

Вчені Яцух О. та Захарова Н. [7] виокремлюють види фінансового аналізу за його змістом: повний, локальний та тематичний. Повний фінансовий аналіз вивчає всі аспекти фінансово-господарської діяльності підприємства як складової багаторівневої та багатофункціональної економічної системи. Локальний фінансовий аналіз застосовується при дослідженні окремого структурного підрозділу або дільниці підприємства, якщо виникли обставини, оцінка яких викликає певні труднощі. Тематичний фінансовий аналіз спрямовується на дослідження конкретних ситуацій, які виникають у процесі фінансово-господарської діяльності підприємства і потребують аналітичної оцінки.

Періодичність здійснення фінансового аналізу обумовлює його розподіл на річний, квартальний, місячний та разовий фінансовий аналіз (рис. 5.) [6].

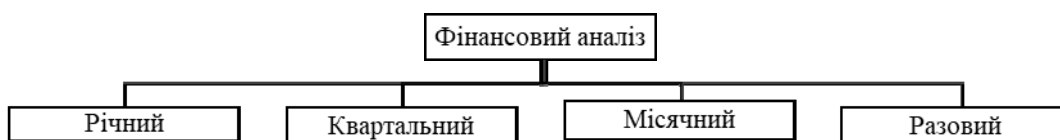

Рис. 5. Класифікація видів фінансового аналізу за ознакою періодичності [авторська розробка]

Для розв'язання окремих завдань фінансового аналізу розробляються різноманітні методики, які ґрунтуються на застосуванні спеціальних методичних прийомів.

Дослідники Митрофанов Г., Кравченко Г. та Барабаш Н. [3] залежно від методичних прийомів, що використовуються для обробки економічної інформації, розрізняють:

– вертикальний (структурний) фінансовий аналіз, який ґрунтується на визначенні та оцінці співвідношень окремих і агрегованих показників і спрямовується на вивчення складу і структури об'єкта дослідження;

– горизонтальний (трендовий) фінансовий аналіз, який призначено для дослідження динаміки об'єкта, визначення та кількісної оцінки тенденцій його зміни у часі;

– порівняльний фінансовий аналіз, який забезпечує співставлення показників досліджуваного періоду з аналогічними плановими, попередніми, нормативними, середніми або найкращими (еталонними) показниками, які розглядаються як база порівняння;

– коефіцієнтний фінансовий аналіз (аналіз фінансових коефіцієнтів), який ґрунтується на оцінці досліджуваного об'єкта за системою попередньо обґрунтованих коефіцієнтів, які визначають його основні характеристики;

– факторний фінансовий аналіз, який надає можливість змінювати та формувати параметри об'єкта управління шляхом відповідного підбору та коригування чинників, які їх обумовлюють;

– декомпозиційний фінансовий аналіз, в основі якого лежить побудова багатофакторної моделі, яка дозволяє досліджувати взаємозв'язки між чинниками та результатом та інтегральний фінансовий аналіз, який передбачає побудову багаторівневої моделі, яка характеризує утворення одного з основних результативних показників діяльності підприємства.

Таким чином, фінансовий аналіз являє собою отримання інформації, що дає об'єктивну й точну картину фінансового стану підприємства, його прибутку та збитків, змін у структурі активів і пасивів, у розрахунках із дебіторами та формуванні його капіталу. Має свій зміст, предмет, мету, завдання та види за різноманітними класифікаціями. А також відіграє важливу роль в економічній діяльності підприємства, адже він дає змогу:

- 1) об'єктивно оцінювати раціональність використання фінансових ресурсів;
- 2) своєчасно вживати заходи, спрямовані на підвищення платоспроможності підприємства;
- 3) виявляти резерви поліпшення фінансового стану;
- 4) створювати умови для оптимального виробничого і соціального розвитку колективу за рахунок використання виявлених у процесі аналізу резервів;
- 5) забезпечувати обґрунтоване планування фінансового оздоровлення підприємства.

Список використаних джерел

1. Громова А.Є., Крамаренко К.В., Рудик Т.О. Аналіз фінансового стану підприємства з огляду на ефективність використання фінансових ресурсів. *Молодий вчений. Серія Економічні науки.* №5(32), 2016. С. 44-47. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/5/12.pdf> (дата звернення: 06.04.2022).

2. Лучко М.Р., Жукевич С.М., Фаріон А.І. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Тернопіль: ТНЕУ, 2016. 304 с. URL: [http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/19240/1/Fin 20analiz 20Verstka.pdf](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/19240/1/Fin%20analiz%20Verstka.pdf) (дата звернення: 06.04.2022).

3. Митрофанов Г.В., Кравченко Г.О., Барабаш Н.С. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 301 с.

4. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз господарської діяльності: підручник. К. КНЕУ. 2016. 629 с.

5. Сіменко І.В. Аналіз господарської діяльності. Київ: Центр навчальної літератури, 2017. 384 с. URL: https://pidru4niki.com/1693080353656/ekonomika/analiz_finansovoyi_zvitnosti_pidpriyemstva (дата звернення: 05.04.2022).

6. Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: РВВ ПДАА, 2014. 357 с. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua> (дата звернення: 05.04.2022).

7. Яцух О.О., Захарова Н.Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського. Серія Економіка та управління.* 29(68), №3. 2018. С. 173-180. URL: http://econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/29_68_3/35.pdf (дата звернення: 05.04.2022).

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
ПАРАСІЙ-ВЕРГУНЕНКО І. М.

АУДИТ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

КУЛЯША М., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»

Розглянуто теоретичні аспекти та механізм проведення аудиту використання трудових ресурсів промислового підприємства. Описано ключові етапи аудиту використання трудових ресурсів. Обґрунтовано важливість використання даного виду аудиту в системі управління підприємством.

Theoretical aspects and the mechanism of the audit of the use of human resources at industrial enterprises are considered. The key stages of the audit of the use of human resources are described. The importance of using this type of audit in the enterprise management system is substantiated.

Постановка наукової проблеми. Трудові ресурси виступають ключовим джерелом розвитку економіки та кожного окремого суб'єкта господарювання. Їхній дефіцит або неякісне використання унеможливорює / сповільнює впровадження сучасних технологій, інновацій та трендів у діяльність, так само як і унеможливорює ведення якісної господарської діяльності. Тому висококваліфіковані, лояльні, мотивовані працівники – це важливий ресурс промислових підприємств в боротьбі за конкурентоспроможність, результативність та лідерство на ринку.

Від якості використання трудових ресурсів напряду залежить ефективність діяльності підприємства. Для того, щоб отримати об'єктивну та незалежну оцінку існуючих HR-процесів, зокрема щодо рівня лояльності та мотивованості, відповідності чинному законодавству та нормативам, правильності побудови процесу взаємодії керівництва та працівників – менеджмент може ініціювати проведення аудиту використання трудових ресурсів. Аудит – це інструмент ефективного керівника. Він дозволяє виявити сильні та слабкі сторони в HR-процесах, визначити можливі напрямки інвестицій в людський капітал та загалом визначити напрями подальшого розвитку промислового підприємства. Все вищезазначене підтверджує актуальність теми даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Аудит використання трудових ресурсів та окремі його аспекти досліджують такі науковці: Баклаженко Ю.В. [12], Голяш І.Д. [2], Грінка М.Д., Грінка Т.І. [3], Збрицька Т.П. [4], Комірна О.В. [7], Кудирко О.М. [5], Лобза А.В. [6], Міняйло В.П., Негоденко В.С., Нежива М.О. [7], Олійник О.О. [9], Прокопець Л.В. [10], Сало Я.В. [4], Тарасенко Ю.В. [13], Тарлапов І.О. [11], Урусова З.П. [12], Шабанова О.С. [6] та інші. Вони детально вивчають кадровий аудит, аудит персоналу та аудит використання трудових ресурсів, їхнє теоретичне обґрунтування, організацію та методику проведення, у т.ч. систему показників оцінки ефективності використання трудових ресурсів підприємства. Кудирко О.М. вважає, що аудит використання трудових ресурсів дає змогу виявити основні труднощі в роботі з персоналом, сприяє вирішенню питання ефективного формування та застосування трудового потенціалу шляхом створення відповідного соціально-психологічного клімату у колективі, підвищення продуктивності та покращення умов праці [5, с. 244]. Урусова З.П. значну увагу приділяє вивченню системи показників, які використовують в аудиті для оцінки ефективності трудових ресурсів [13]. Лобза А.В. та Шабанова О.С. детально вивчають технології проведення аудиту використання трудових ресурсів та обґрунтовують доцільність застосування як зовнішнього, так внутрішнього аудиту на сучасних підприємствах [6]. Наукові роботи Прокопець Л.В. формуються на думці, що аудит використання трудових ресурсів – це важливий інструмент стратегічного

управління та розвитку підприємства [10]. Варто зазначити, що тема аудиту використання трудових ресурсів достатньо детально вивчається у наукових колах, проте більшість науковців досліджують її в сукупності кадрового аудиту, а не як окремий вид аудиту.

Мета дослідження полягає у розкритті теоретичних аспектів та особливостей проведення аудиту використання трудових ресурсів промислового підприємства.

Для досягнення мети виконано такі завдання:

- розкрито теоретичні аспекти аудиту використання трудових ресурсів;
- окреслено методiku проведення аудиту використання трудових ресурсів;
- обгрунтовано переваги проведення аудиту використання трудових ресурсів як інструменту оцінки ефективності кадрових політики та стратегії тощо.

Об'єктом даного дослідження є процес аудиту використання трудових ресурсів промислового підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні аспекти аудиту використання трудових ресурсів промислового підприємства.

Виклад результатів дослідження. Для ведення законного та ефективного бізнесу в сучасних економічних та соціально-політичних реаліях стейкхолдерам вкрай важливо володіти об'єктивною інформацією щодо діяльності бізнесу та її окремих аспектів. З цією метою вони можуть ініціювати проведення аудиту.

Аудит – професійна діяльність з незалежної оцінки операцій суб'єктів господарювання [4, с. 6]. Стейкхолдери ініціюють проведення аудиту для зниження рівня невизначеності щодо об'єкту аудиту, який цікавить користувачів інформації, що необхідно для подальшого прийняття обгрунтованих та ефективних управлінських рішень.

Існує значна кількість класифікаційних ознак, за якими аудит поділяють на види. Як приклад, поділ відбувається залежно від об'єкта та суб'єкта, обов'язковості та періодичності проведення аудиту, приналежності суб'єкта господарювання, що підлягає аудиту, до приватного або державного сектору економіки та ін. При використанні критерія «за об'єктом аудиту», крім всього іншого, виділяється такий вид аудиту як аудит використання трудових ресурсів.

Урсова З.П. вважає, що аудит використання трудових ресурсів представляє собою метод оцінки ефективності систем прийняття управлінських рішень та управління трудовими ресурсами підприємства [13, с. 739]. Прокопець Л.В. у своїй науковій роботі використовує таке визначення як «система консультаційної підтримки, аналітичного оцінювання та незалежної експертизи кадрового потенціалу суб'єкта господарювання, що дає змогу виявити його відповідність цілям і стратегії розвитку» [10].

На основі вказаного вище можна сформулювати окреме визначення аудиту використання трудових ресурсів. Таким чином, аудит використання трудових ресурсів – це дослідження існуючої кадрової політики та проведення незалежної оцінки ефективності системи управління трудовими ресурсами (у т.ч. оцінка показників ефективності праці, її умов, аналіз трудових ресурсів і витрат праці, чисельності та складу працівників, використання коштів на заробітну плату, продуктивності праці) з метою надання професійного висновку про поточний стан та розробку рекомендацій щодо змін у кадровій політиці та стратегії управління персоналом, поліпшення формування і використання трудових ресурсів на підприємстві.

Метою аудиту використання трудових ресурсів є надання професійного та незалежного висновку щодо аналізу й оцінки ефективності кадрової стратегії та політики, відповідності кадрових процесів та ефективності використання кадрового потенціалу, який сформований суб'єктом господарювання. збору

Об'єктом аудиту виступає безпосередньо колектив суб'єкта господарювання, всі аспекти його господарських завдань та поведінки, основи та методи його управління [5, с.242]. У тому числі важливим об'єктом дослідження є система управління трудовими ресурсами – тобто скоординована система заходів з формування і ефективного використання трудового потенціалу персоналу суб'єкта господарювання.

При проведенні аудиту використання трудових ресурсів аудитори (або аудиторська фірма) виконують наступні завдання:

- надання точної та об'єктивної оцінки існуючим корпоративній та кадровій політикам та оцінка відповідності їх обраній кадровій стратегії суб'єкта господарювання;
- надання точної та об'єктивної оцінки системі управління персоналом, у т.ч. окремим її елементам – процесу відбору, прийому та адаптації персоналу, використання персоналу, навчання, кар'єрне зростання, звільнення тощо;
- оцінка відповідності кадрової політики зовнішнім і внутрішнім факторам ринку праці;
- оцінка узгодженості дій на лінійному та функціональному рівнях управління;
- оцінка ефективності стратегічного і оперативного планування, контролю, обліку та використання трудових ресурсів підприємства;
- надання точної та об'єктивної оцінки щодо ефективності використання наявного трудового потенціалу, у т.ч. оцінювання показників реалізації планів, руху персоналу, продуктивності праці і т.д.;
- оцінка ефективності мотиваційної політики підприємства, у т.ч. оцінка відповідності мотиваційних факторів потребам персоналу;
- оцінка функціоналу основних служб, їх кадрової наповненості та вкладу в загальну результативність діяльності підприємства;
- розробка та надання рекомендацій щодо оптимізації кадрового складу, кадрової та мотиваційної політики, кадрової стратегії та корпоративної культури тощо;
- розробка та надання рекомендацій щодо перебудови організаційної структури управління з врахуванням необхідного для ефективного використання функцій лінійного і функціонального підпорядкування;
- розробка та надання рекомендацій щодо поліпшення процесів формування та використання трудових ресурсів тощо.

Щодо видів аудиту використання трудових ресурсів, то їх можна виокремити за різними класифікаційними ознаками (рис. 1).

Відповідно до суб'єкта, який проводить аудит використання трудових ресурсів, він може бути внутрішнім та зовнішнім. Внутрішній аудит проводить відповідальна особа (особи) або служба, створена підприємством. Щодо зовнішнього аудиту, то до його проведення залучається сторона, не пов'язана з діяльністю суб'єкта господарювання – незалежний аудитор або аудиторська компанія.

Також аудит використання трудових ресурсів поділяють на підвиди залежно від конкретного об'єкта перевірки. Це може бути комплексний аудит, який охоплює всі аспекти використання трудових ресурсів, або ж аудит окремого аспекту – організаційної структури, документації, управлінських функцій чи іншого. Тому за окремими аспектами аудит використання трудових ресурсів поділяється на аудит організаційної структури, аудит кадрової документації та статистичної звітності з персоналу, аудит системи управління персоналом, аудит кадрових процесів (в т.ч. планування, підбір, найм та адаптація, професійний розвиток та навчання, охорона праці, мотивування), аудит компетенцій існуючих трудових ресурсів та аудит кадрового потенціалу.

За періодичністю проведення аудит використання трудових ресурсів може бути разовим або ж проводитись на регулярній основі.

За методикою вивчення аудит варто поділяти на комплексний (при якому детально вивчаються всі аспекти використання трудових ресурсів) та вибіркового (коли висновок про всю систему використання трудових ресурсів робиться на основі вибірково вивчених процесів).

Щодо повноти охоплення, то аудит можна поділяти на повний (вивчаються всі процеси), локальний (вивчається окрема служба) та тематичний (вивчається окремий HR-процес – найм і адаптація, або лише кадрова документація і т.д.). Важливо зазначити, що повний аудит необхідний менеджменту, якщо в нього існує потреба в отриманні

рекомендацій щодо оптимізації системи управління трудовими ресурсами, а також для вирішення стратегічних завдань. Якщо ж потреби включають лише вирішення оперативних завдань, менеджменту варто ініціювати локальний або тематичний аудит використання трудових ресурсів.

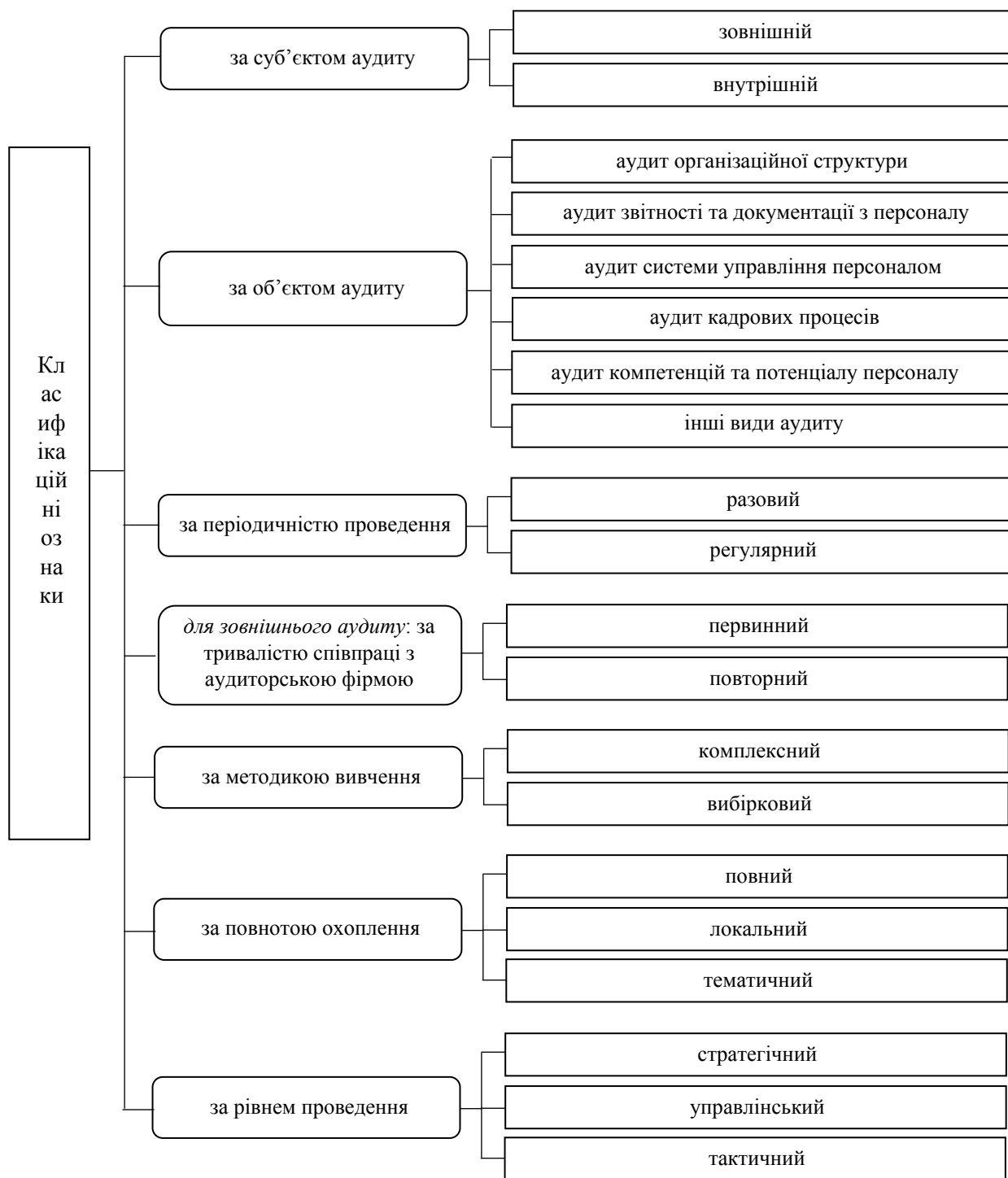

Рис. 1. Види аудиту використання трудових ресурсів

Джерело: розроблено автором на основі [5, с.242; 9, с.15; 12, с. 1425]

Аудит використання трудових ресурсів може проводитись на різних рівнях управління: стратегічний проводиться на рівні топ-менеджменту, управлінський – на рівні лінійних керівників; а тактичний – на рівні окремих служб [12, с. 1425]. Стратегічний аудит

проводиться на підприємстві з метою оцінки відповідності обраних цілей та кадрової стратегії підприємства тенденціям розвитку цільових ринків. Управлінський та тактичний аудит використання трудових ресурсів проводяться для виконання більш поточних кадрових завдань.

Таким чином, аудит використання трудових ресурсів може мати різні форми залежно від мети та завдань ініційованої перевірки, а також особливостей бізнесу, який перевіряється, фінансового забезпечення перевірки, можливостей аудитора чи аудиторської фірми, визначеного періоду часу для проведення перевірки та іншого. Загалом, на вид аудиторської перевірки напряму впливатиме безліч факторів.

Основними етапами аудиту використання трудових ресурсів є [2]:

- організація та планування аудиту;
- проведення перевірки – збір аудиторських доказів за допомогою аудиторських процедур;
- узагальнення – оформлення та представлення результатів тощо.

Деталізований процес проведення аудиту використання трудових ресурсів представлений на рис. 2.

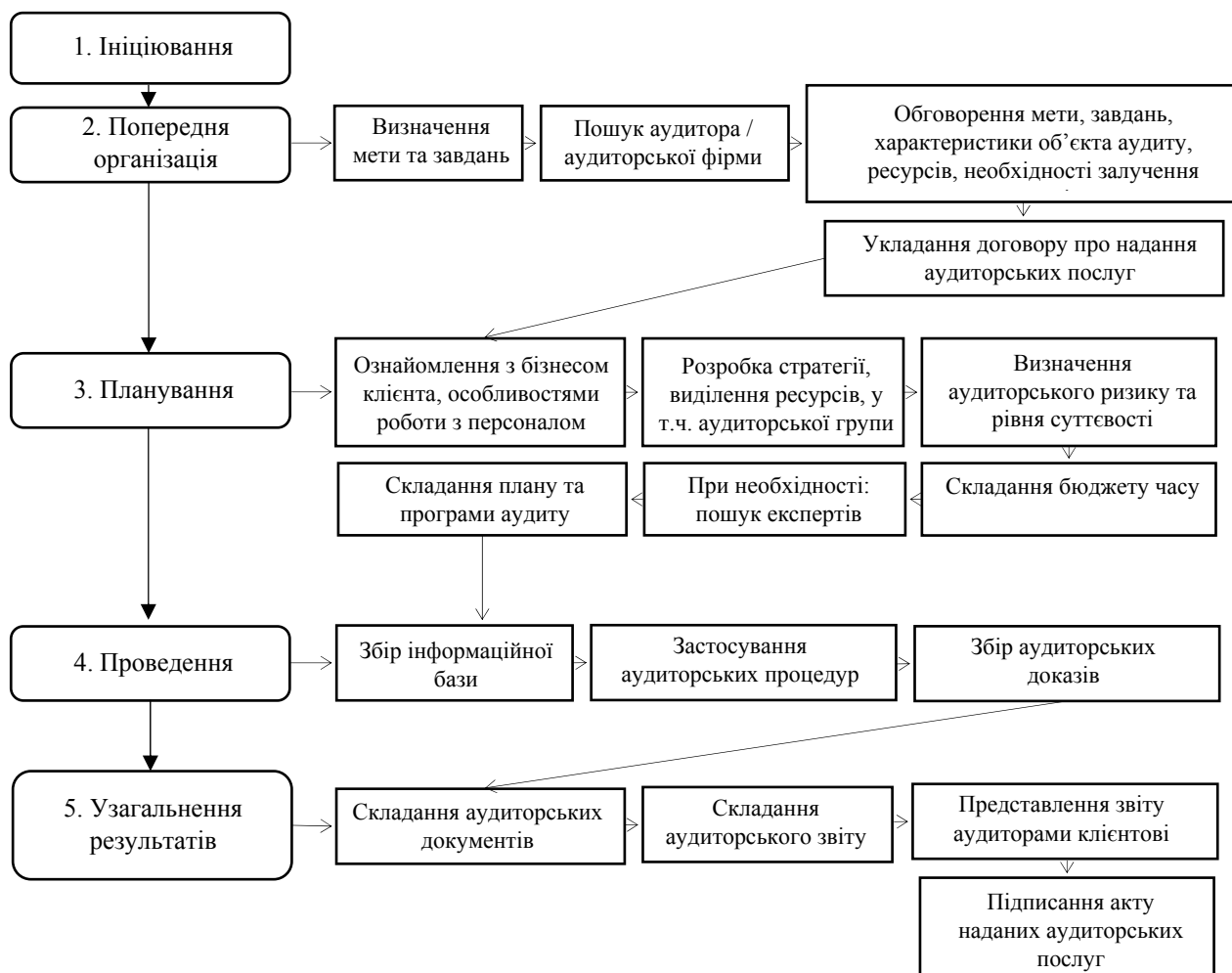

Рис. 2. Порядок проведення аудиту використання трудових ресурсів

Джерело: розроблено автором

Проведення аудиту використання трудових ресурсів ініціюється власниками або менеджментом. Існують ситуації, при настанні яких проведення аудиту використання трудових ресурсів є необхідним, а саме [3, с.167]:

- 1) реорганізація суб'єкта господарювання, у т.ч. як результат реалізації угоди M&A;
- 2) кадрові зміни керуючого персоналу, зокрема на рівні топ-менеджменту;
- 3) зміна організаційної структури;
- 4) наявність судових претензій щодо звільнення працівників, невиплати компенсацій, завдання шкоди на робочому місці;
- 5) суттєві зміни трудового законодавства тощо.

При внутрішньому аудиті призначається відповідальний працівник або служба, виділяються необхідні ресурси, визначаються проміжок часу та перелік завдань, які мають бути досягнуті в результаті. При зовнішньому аудиті менеджмент звертається до аудитора (аудиторської фірми), з яким підписує договір на надання аудиторських послуг. В ньому прописується необхідна інформація щодо перевірки. Після організаційного етапу настає необхідність планування перевірки.

Метою планування аудиту використання трудових ресурсів є концентрація уваги аудитора (аудиторської фірми) на суттєвих напрямках аудиту, виявлення проблем, які необхідно дослідити детальніше [9, с. 60].

Планування аудиту охоплює такі аспекти [9, с. 61]:

- особливості ведення бізнесу клієнта, організаційної структури, трудового законодавства, відповідно до якого проводиться кадрова політика;
- мета аудиторської перевірки;
- умови, обсяг та характеристика перевірки;
- характеристика предмету перевірки – трудових ресурсів;
- найбільш важливі аспекти, на які повинен звернути увагу аудитор при проведенні аудиторських процедур;
- час та ресурси, необхідні для виконання завдання;
- персонал, який буде залучатись до аудиторської перевірки, а також необхідність залучення експертів;
- рівень аудиторського ризику та рівень суттєвості тощо.

Перелічені аспекти дозволяють скласти план та програму аудиту використання трудових ресурсів, за якими в подальшому проводиться дослідження.

Етап проведення перевірки включає збір необхідної інформації та застосування аудиторських процедур для формування бази аудиторських доказів.

Інформаційну базу аудиту використання трудових ресурсів складають [9, с.63]:

- чинні нормативно-правові акти, що регулюють трудові відносини;
- фінансова звітність (для отримання показників ефективності діяльності суб'єкта господарювання в цілому);
- внутрішня звітність департаментів, підрозділів, служб (для отримання показників ефективності окремих підрозділів або працівників);
- кадрова звітність та документація;
- результати анкетувань, інтерв'ю;
- інформація від державних органів зайнятості та соціальних фондів;
- результати минулих перевірок та інше.

При проведенні аудиту використання трудових ресурсів важливим є застосування аналітичних процедур. Воно ґрунтується на очікуванні того, що зв'язки між даними про використання трудових ресурсів, фінансовими показниками та іншими фінансовими показниками існують, а крім того – одні показники напряму впливають на інші [1]. Тому застосування аналітичних процедур в аудиті використання трудових ресурсів дозволяє виявити, вивчити, проаналізувати та оцінити співвідношення між фінансово-економічними та іншими показниками трудових дій працівників з метою встановлення відхилень та областей подальшого розвитку [8, с. 288].

Талопов І.О. вважає, що при оцінці ефективності використання трудових ресурсів організацією за допомогою аналітичних процедур варто досліджувати забезпечення робочої

силою (потреба в працівниках, середньооблікова чисельність, плинність та оборот кадрів), фонд робочого часу, фонд заробітної плати та інше [11].

Інші процедури, що застосовуються в аудиті використання трудових ресурсів [6, с.464]:

- інтерв'ю, анкетні опитування, у т.ч. анонімні опитування;
- фактичні огляди робочих місць, спостереження за кадровими процесами;
- документальна перевірка (вивчення звітності, бухгалтерської документації);
- бенчмаркінг;
- експертні оцінки;
- зовнішні запити до державних органів зайнятості, соціальних фондів;
- експерименти у сфері управління та інше.

Аудиторські процедури застосовуються для вивчення різноманітних аспектів використання трудових ресурсів на підприємстві, а саме:

- планування та організація роботи з трудовими ресурсами;
- пошук, найм та адаптація нових працівників;
- навчання та професійний розвиток персоналу;
- стимулювання – матеріальна та нематеріальна мотивація;
- кадрова документація;
- кадровий облік;
- функціонування апарату управління трудовими ресурсами; та інше.

Щодо останнього пункту, то перевірка системи управління виступає одним з найважливіших складових аудиту використання трудових ресурсів. Адже система управління забезпечує існування всіх інших кадрових процесів.

При оцінці системи управління трудових ресурсів в межах аудиту використання трудових ресурсів аудитор повинен зробити висновок про три види її ефективності: економічну, організаційну та соціальну.

Економічна ефективність системи управління трудовими ресурсами показує її вплив на результативність діяльності підприємства – на прибутковість, рентабельність та інші фінансові показники. Організаційна ефективність представляє собою якість побудованої організаційної структури, підпорядкованості різних служб, якості інформаційних потоків. Соціальна ефективність системи управління трудовими ресурсами характеризується рівнем професійних характеристик працівників, корпоративним духом, лояльністю персоналу, психологічним кліматом в колективі та іншими показниками.

У результаті вивчення перелічених вище HR-процесів в аудиторів складається повне розуміння кадрової політики та стратегії суб'єкта господарювання. На основі отриманих доказів аудитор формує професійний висновок як завершення надання аудиторських послуг.

Важливо звернути увагу на те, що аудитор може використовувати лише ті докази, які відповідають кількісній та якісній характеристика – достатності та надійності. Це – ключові характеристики аудиторських доказів, які можуть бути покладені в основу висновку аудитора. Достатність відображає те, що аудитор зібрав необхідну кількість доказів, які всесторонньо підтверджують його професійну думку. Щодо надійності – то ця характеристика відображає якість доказів; що вони отримані з надійних джерел, яким можна довіряти, законним шляхом.

Аудиторські докази узагальнюються в робочих документах, які, у свою чергу формують аудиторських файл по даній перевірці. Всі вони використовуються для заключного етапу аудиту, про який вже було сказано раніше – формування аудиторського висновку, розробка та представлення клієнтові аудиторського звіту за результатами перевірки.

Аудиторський висновок за результатами аудиту використання трудових ресурсів – це офіційний документ, що містить інформацію про результати діагностики використання та управління кадровим забезпеченням суб'єкта господарювання, а також розроблені

рекомендації [5, с. 244]. На основі отриманого документу керівництво та власники можуть приймати відповідні управлінські рішення щодо кадрової політики та стратегії підприємства.

Аудит використання трудових ресурсів відіграє суттєву роль в забезпеченні ефективності системи управління трудовими ресурсами. Він дозволяє виявити слабкі місця взаємодії з персоналом, вирішити проблеми ефективного формування та використання кадрового потенціалу, створити якісний соціально-психологічний клімат, підвищити продуктивність праці та підготувати підґрунтя для впровадження кадрових інновацій.

Висновки. Трудові ресурси – ключовий актив підприємства. Правильність його використання напряму впливає на результативність та розвиток діяльності. Адже висока продуктивність персоналу, якість кадрового потенціалу, відповідні умови праці, у т.ч. висока заробітна плата, ефективна система мотивації, внутрішнього розвитку, кар'єрного зростання – все це є важливими перевагами промислового підприємства під час конкурентної боротьби.

Якісно організований та проведений аудит використання трудових ресурсів є важливим інструментом контролю кадрової ситуації суб'єкта господарювання, а його результатами є зменшення плинності кадрів, підвищення продуктивності праці, виявлення вузьких місць в системі управління та економія ресурсів, витрачена на кадрові процеси.

Проведення аудиту може здійснюватися як внутрішніми службами, так і зовнішніми незалежними експертами – аудиторами та аудиторськими фірмами. В деяких випадках залучення незалежних експертів є ефективнішим інструментом, так як надає доступ до об'єктивної інформації про поточну кадрову політику підприємства. До того ж незалежність таких висновків підвищує довіру до них з боку як майбутніх працівників, так і державних органів, інвесторів і власників.

Оскільки ключовою метою аудиту використання трудових ресурсів є надання оцінки ефективності персоналу, його проведення дозволяє забезпечити стратегічний розвиток та результативність компанії за рахунок формування правильних кадрової політики та стратегії.

Список використаних джерел

1. Винниченко Н.В. Аналітичні процедури для отримання аудиторських доказів / Н.В. Винниченко, А.Ю. Федяй // Ефективна економіка. – 2019. – №12. URL: <https://cutt.ly/gFdaZvs>.
2. Голяш І.Д. Організація кадрового аудиту в системі управління трудовими ресурсами підприємства URL: <https://cutt.ly/fFdaSrx>.
3. Грінка Т.І. Аудит персоналу як передумова підвищення конкурентоспроможності підприємства / Т.І. Грінка, М.Д. Грінка // Приазовський економічний вісник. – 2018. – Вип. 5(10). – С.165-169.
4. Збрицька Т.П., Сало Я.В. Аудит персоналу: Навч. посіб. – Одеса: ОНЕУ, 2019. – 381 с.
5. Кудирко О.М. Організаційно-кадровий аудит як складник ефективності праці / О.М. Кудирко // Приазовський економічний вісник. Серія: Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. – 2020. – Вип. 3 (20). – С. 241-245.
6. Лобза А.В. Аудит персоналу на сучасному підприємстві / А.В. Лобза, О.С. Шабанова // Молодий вчений. – 2018. – №11 (63). – С. 463-467.
7. Міняйло В. Детермінанти обліку та контролю розрахунків з персоналом вітчизняних підприємств / В. Негоденко, О. Комірна, В. Міняйло, М. Нежива // Бізнес-інформ. – №2. – 2020. – С. 314-321.
8. Мултанівська Т.В. Застосування аналітичних процедур при аудиті безперервності діяльності / Т.В. Мултанівська, М.С. Горяєва // Східна Європа: Економіка, бізнес та управління. – 2017. – Вип. 2 (7). – С. 285-291.
9. Олійник О.О. Аудит персоналу: Навч. посіб. – Рівне : НУВГП, 2016. – 290 с.
10. Прокопець Л.В. Роль аудиту персоналу на підприємстві / Л.В. Прокопець // Агросвіт. – 2017. – №23. – С. 62-65.

11. Тарлопов І.О. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів промислових підприємств в Україні / І.О. Тарлопов // Економіка та держава. – 2020. – №9. – С. 33-37.
12. Урусова З.П. Аудит персоналу як засіб забезпечення ефективної управлінської діяльності / З.П. Урусова, Ю.В. Баклаженко // Економіка та суспільство. – 2017. – Вип. 13. – С. 1423-1427.
13. Урусова З.П. Аналіз трудових показів в аудиті персоналу / З.П. Урусова, Ю.В. Тарасенко // Економіка і суспільство. Серія : Економіка та управління підприємствами. – 2017. – Вип. 13. – С. 738-741.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук,
доцента МІНІАЙЛО В. П.

ОРГАНІЗАЦІЯ І МЕТОДИКА ВНУТРІШНЬОГО КОНТРОЛЮ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ДИДЖИТАЛІЗАЦІЇ АУДИТУ ТДВ «ЯГОТИНСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД»

**ЛАПАДА Ю., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Диджитал-аудит та аналіз»**

У статті визначено сутність контролю та внутрішнього контролю, досліджено основні елементи системи внутрішнього контролю та моделі COSO, розглянуто важливість, слабкості та обмеження внутрішнього контролю підприємства, проаналізовано економічний потенціал та деякі найголовніші фінансові показники обраного підприємства, вивчено існуючу систему внутрішнього контролю та запропоновано деякі дії для її вдосконалення.

The article identifies the essence of control and internal control, explores the main elements of the internal control system and COSO model, considers the importance, weaknesses and limitations of the internal control, analyses the economic potential and some key financial indicators of the selected enterprise, examines the existing internal control system and offers some actions for its improvement.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в сучасних умовах внутрішній контроль грає вирішальне значення для ефективної діяльності організації, виступаючи засобом покращення показників діяльності, подальшого розвитку підприємств та вдосконалення, забезпечуючи інформацією всі ланки керівництва і допомагаючи ефективно використовувати ресурси підприємства. Однак, по-перше, внутрішній контроль є одним із найменш вивчених різновидів контролю, крім того, аналіз підприємств показує, що ця важлива складова системи управління або майже не розвивається, або потребує суттєвого вдосконалення. Тому потреба у вивченні, розвитку та вдосконаленні питання внутрішнього контролю на підприємстві є надзвичайно актуальною.

Метою статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів щодо організації та методики внутрішнього контролю промислового підприємства в сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є система внутрішнього контролю підприємства.

Предметом дослідження є організаційні та методичні аспекти розробки, впровадження та ефективного використання внутрішнього контролю промислового підприємства.

Питання вивчали вітчизняні та іноземні науковці і практики, зокрема: вітчизняні вчені – Т.А. Бутинець, Н.Г. Виговська, З.В. Гуцайлук, Л.В. Гуцаленко, Н.І. Дорош, І.К. Дрозд, Є.В. Калюга, Т.О. Каменська, Г.Г. Кірейцев, М.В. Кужельний, П.О. Куцик, В.Ф. Максимова, Л.Г. Медвідь, Л.В. Нападовська, В.П. Пантелеєв, С.М. Петренко, М.С. Пушкар, Л.В. Рибалко, В.О. Шевчук та інші, закордонні дослідники – Е.А. Аренс, В.В. Бурцев, Дж.К. Лоббек, Дж.К. Робертсон, Я.В. Соколов, А. Файоль, Дж. Фостер, Ч.Т. Хорнгрен, Л.А Шмельцер та інші. Тож актуальним питанням як теоретичного, так і практичного характеру щодо організації та методики внутрішнього контролю на підприємстві приділяли увагу багато зарубіжних та вітчизняних вчених. Але в науковій літературі все ще недостатньо висвітлена концепція системи ефективного внутрішнього контролю на підприємстві. До того ж, існує ряд нерозв'язаних та дискусійних питань.

Пітер Друкер стверджує, що «Контроль – це синонім підтримки успіху».

Діяльність компанії здійснюється в рамках операційних (організаційних) систем і системи контролю, що пронизує операційну систему, яка складається з політики, процедур і правил інтегрованого обліку і спрямована на створення необхідних передумов і досягнення цілей. Сьогодні контроль слід розглядати як ключову функцію управління, як невід'ємну частину прийняття та реалізації рішень, як завершальний етап процесу управління, основою якого є механізм зворотного зв'язку. Контроль є найскладнішою функцією менеджменту, яка потребує професійних спеціалістів, спеціальних управлінських технологій та особливої побудови організаційної структури підприємства.

Система внутрішнього контролю (СВК) – це підсистема контролю в системі управління підприємства. Метою організації є створення систем моніторингу внутрішнього контролю для забезпечення керівників і спеціалістів підприємства достовірною інформацією про стан економіки, підвищення відповідальності посадових осіб за доцільність поточних витрат. Внутрішній контроль у компанії є невід'ємною частиною, яка стосується кожного підрозділу та всіх бізнес-процесів. Потреба в контролі проявляється на всіх фазах відтворення. Контроль виступає як форма постійного зворотного зв'язку, за допомогою якого керівник отримує необхідну інформацію про фактичний стан керованого об'єкта і реалізує управлінські рішення, за допомогою внутрішнього контролю реалізуються цілі компанії.

Для кращого розуміння понять «контроль» та «внутрішній контроль» слід розглянути підходи до їх визначення, які наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Підходи до визначення понять «контроль» та «внутрішній контроль»

«Контроль»	«Внутрішній контроль»
1. Системний підхід – дозволяє формалізувати елементи контролю та взаємозв'язки між ними з урахуванням необхідності досягнення цілей та завдань у взаємодії з зовнішнім та внутрішнім середовищем підприємства.	1. Системний підхід – система елементів, які діють на основі принципів внутрішнього контролю таким чином, що в результаті їхньої взаємодії забезпечується досягнення нею запланованих цілей; дає змогу формалізувати елементи внутрішнього контролю та взаємо- зв'язки між ними з урахуванням потреб досягнення цілей та завдань у взаємодії із внутрішнім та зовнішнім середовищем.
2. Функціональний підхід – є основою при визначенні значення контролю в діяльності підприємства через визначення тих функцій, що реалізуються ним, при цьому сам контроль розглядається як функція управління.	2. Функціональний підхід – розглядає внутрішній контроль як одну із важливих функцій управління; дає змогу розглянути внутрішній контроль як одну із функцій управління, одночасно є основою при визначенні його значення в діяльності підприємства через реалізовані ним функції.

«Контроль»	«Внутрішній контроль»
3. Процесний підхід – дозволяє розглядати контроль як послідовність дій, спрямованих на досягнення цілей та завдань контролю, які розглядаються як міжфункціональні, що дозволяє інтегрувати системний та функціональний підходи шляхом об'єднання функцій контролю та його системи.	3. Процесний підхід – визначає його як не одноразову дію, а як сукупність безперервних дій, що спрямовані на досягнення встановленої стратегії підприємства; дозволяє інтегрувати системний та функціональний підходи шляхом об'єднання функцій внутрішнього контролю та його системи.
4. Прикладний підхід – визначає контроль як перевірку і/або спостереження за функціонуванням відповідного об'єкта контролю.	

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Внутрішній контроль організації можна розглянути таких в двох аспектах: як невід'ємний елемент кожного етапу процесу управління та як окремий етап надання інформації щодо якості процесу управління.

Модель COSO визначає внутрішній контроль як «процес, що здійснюється радою директорів, керівництвом та іншим персоналом суб'єкта господарювання, призначений для забезпечення розумної впевненості у досягненні цілей у таких категоріях: операційна ефективність і продуктивність, достовірність фінансової звітності та відповідність чинним законам і нормам».

Потрібно зауважити, що неможливо створити єдину уніфіковану структуру внутрішнього контролю, яку можна б було використовувати у різних підприємствах. Під час планування та організації внутрішнього контролю на підприємстві потрібно обов'язково враховувати такі фактори, як тенденції розвитку галузі в країні та діючі механізми їх функціонування, сформовані національні і місцеві традиції, початкові умови і можливості підприємства, вид та масштаб діяльності, правову форму підприємства, наявність достатніх фінансових ресурсів, складність організаційної структури, відношення керівництва підприємства до контролю та менталітет персоналу підприємства, доцільність охоплення контролем різних аспектів діяльності.

Основні елементи системи внутрішнього контролю підприємства відображені на рис. 1.

Рис. 1. Основні елементи системи внутрішнього контролю підприємства

Джерело: [2]

Об'єктами внутрішнього контролю є господарські процеси (постачання, виробництво та реалізація), ресурси (засоби виробництва, трудові та матеріальні ресурси), результати (фінансові результати та виготовлена і реалізована продукція у грошовому і натуральному вимірах відповідно до планів) та звітність про це.

Суб'єктами внутрішнього контролю являються управлінський персонал та спеціалісти (власники (учасники), керівники структурних підрозділів, менеджери первинного рівня); спеціальні органи, створені на підприємстві з метою контролю або які виконують спеціальні контрольні дії (ревізійні комісії, спостережні ради, інвентаризаційні комісії, служби нагляду, окремий підрозділ внутрішнього контролю, відділ технічного контролю, лабораторії з якості, комісії з оцінки, служби санітарного та технологічного контролю, служба безпеки підприємства); обліковий персонал (персонал бухгалтерії, головний бухгалтер, бухгалтери, що здійснюють операції з контролю); посадові особи, що здійснюють контроль відповідно до своїх посадових обов'язків (контролери, ревізори, технологи, економісти, інші посадові особи, що виконують контрольні функції); органи самоврядування та представники трудового колективу; працівники та службовці підприємства.

В Україні питання функціонування та організації діяльності внутрішнього контролю на підприємстві не регламентовано законодавством, відсутні необхідні методичні матеріали та вказівки щодо його здійснення, немає основного закону, який містив би поняття, пов'язані зі сферою організації та здійснення внутрішнього контролю, визначав завдання, функції й обов'язки контролюючих органів і керівництва, – через це виникає потреба в удосконаленні нормативно-правової бази щодо внутрішнього контролю. Тому при розробці та впровадженні системи внутрішнього контролю потрібно посилається на міжнародні стандарти, зокрема: рекомендації Міжнародної федерації бухгалтерів, рекомендації Закону Сарбейнса-Окслі (the Sarbanes-Oxley (SOX) Act, 2002 p.), рекомендації Комітету організацій-спонсорів Комісії Тредвея – модель COSO (the Committee of Sponsoring Organizations of the Treadway Commission), рекомендації Інституту дипломованих бухгалтерів Англії і Уельсу. Золотим стандартом для проектування систем управління ризиками та внутрішнього контролю є Закон Сарбейнса-Окслі (Sarbox або SOX) та модель COSO.

Необхідно зауважити, що функції внутрішнього контролю, які перераховані в таблиці 2, являють собою гарний доказ важливості СВК.

Таблиця 2

Функції внутрішнього контролю

Функції внутрішнього контролю:	
Інформаційна	СВК надає своєчасну інформацію про його об'єкти та виявлені відхилення від передових показників, помилки і факти шахрайства, їх причини та шляхи усунення, мінімізації їх у майбутньому.
Соціальна	Регулює сукупність процесів соціального характеру на підприємстві (дотримання трудової дисципліни, чинного трудового законодавства та ін).
Діагностична	Дає змогу виявити сильні та слабкі сторони в ретроспективному, оперативному та перспективному періодах господарської діяльності підприємства та спрямовує зусилля на підвищення ефективності господарювання та запобігання таких помилок у майбутньому.
Профілактична	Запобігає виникненню та повторенню помилок, шахрайства та марнотратства на підприємстві, а також неефективному використанню усіх ресурсів підприємства.
Захисна	Забезпечує збереження активів підприємства, їхнє раціональне використання та системне функціонування.
Технологічна	Підвищує рівень якості та дотримання технології виробництва, запобігання непродуктивним втратам.
Екологічна	Будує діяльність підприємства таким чином, щоб мінімізувати негативний вплив на зовнішнє середовище.

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Потрібно звернути увагу на те, що серед усіх управлінських технологій функція контролю потребує максимальної чіткості та регламентації всіх бізнес-процесів (розробка положень, регламентів, посадових інструкцій).

Система контролю – багаторівнева, можна виділити, як мінімум, 3 поверхи. Лінійний контроль, нижня ланка, зазвичай виконує функції аудиту – це контроль достовірності звітності, дотримання регламентів, контроль ефективності бізнес-процесів. 2 поверх зазвичай виконується підрозділом контрольно-ревізійного управління, служба вже має каральні повноваження, вона може порушувати кримінальні провадження – корпоративний рівень контролю в основному контролює не процеси та регламенти, а людей, які мають право переміщати матеріальні цінності, людей з правом підпису, тобто там контролюється людський фактор із усіма його ризиками. Вершиною системи контролю є 3 поверх – управлінський контроль – оскільки бізнес ведеться на користь власників, то контроль має здійснюватися на користь власників.

Говорячи про елементи СВК, ми маємо повернутися до вже раніше згаданих рекомендацій Комітету організацій-спонсорів Комісії Тредвея, що широко використовуються в міжнародній практиці. COSO – це ініціатива приватного сектору, яка спільно спонсорується та фінансується такими організаціями: Американська асоціація бухгалтерів (AAA), Американський інститут сертифікованих публічних бухгалтерів (AICPA), Міжнародні фінансові директори (FEI), Інститут бухгалтерів з управлінського обліку (IMA), Інститут внутрішніх аудиторів (IIA). Існують 2 важливі моделі, розроблені цим комітетом: Модель внутрішнього контролю IC-COSO та Модель управління ризиками підприємства ERM-COSO. Порівняння складових даних моделей наведено в таблиці 3. Необхідно зауважити, що вони є різними і доповнюють один одного, тому рекомендується застосовувати та брати до уваги обидві моделі.

Таблиця 3

Різниця між складовими моделями IC-COSO та ERM-COSO

Елементи контролю IC-COSO	Оцінка ризиків ERM-COSO
	– Цілі (те, що організація прагне досягти)
✓	Операції (ефективність та результативність операцій)
✓	Звітність (достовірність фінансової звітності)
✓	Відповідність (відповідність діючими законам і правилами)
	✓
	Стратегія (націленість на досягнення стратегічної мети)
– Структура організації/поширення (організаційні засоби досягнення цілей) – внутрішній контроль охоплює організацію в цілому та всіх її працівників	
	✓
	Організація
✓	Структурний підрозділ
	✓
✓	Підрозділ
✓	Оперативний підрозділ
	✓
✓	Бізнес-одиниця
✓	Функція/діяльність
	✓
	Дочірнє підприємство
– Компоненти (дії, необхідні для досягнення цілей)	
	✓
	Оцінка ризиків
✓	Засоби контролю/контрольні процедури
	✓
	Інформація та комунікація
	✓
	Моніторинг
✓	Контрольне середовище
	✓
	Внутрішнє середовище
	✓
	Формулювання цілей
	✓
	Визначення потенційних подій
	✓
	Реагування на ризик

Джерело: сформовано автором на основі [3, 4]

Нас зараз більше цікавить саме Модель внутрішнього контролю. Система внутрішнього контролю може запобігти крадіжкам і збиткам, оптимізувати операції та полегшити фінансову звітність. Добре розроблена система внутрішнього контролю базується на 3 ключових цілях, які є загальними цілями, передбаченими в рамках моделі COSO.

- Операційна мета внутрішнього контролю стосується, насамперед, збереження активів і сприяння операційній ефективності та результативності, СВК намагається оптимізувати операції, щоб максимізувати ефективність співробітників і керівництва.

- Звітна мета внутрішнього контролю стосується внутрішньої та зовнішньої фінансової та нефінансової звітності та обліку, СВК намагається досягти надійності, своєчасності та прозорості, щоб сприяти створенню точної фінансової звітності та достовірної фінансової та нефінансової інформації.

- Мета внутрішнього контролю щодо відповідності пов'язана з діловою діяльністю щодо дотримання законів та нормативних актів, встановлених органами управління, яким підпорядковується суб'єкт,

Відповідно до моделі COSO СВК оцінює ризики за допомогою 5 інтегрованих процесів внутрішнього контролю:

- Контрольне середовище – по суті етичний тон організації, це мережа стандартів, процесів і атмосфери, встановлених керівництвом, яка виправдовує і заохочує етичну поведінку. Подання хорошого прикладу є ключовим компонентом у створенні сильного середовища контролю. Інші хороші показники сильного середовища контролю включають добре розроблену організаційну структуру, а також підтримку та дотримання політик і процедур.

- Оцінка ризиків – це процес, що включає ідентифікацію та оцінку внутрішніх і зовнішніх ризиків щодо цілей бізнесу, щоб можна було вжити заходів контролю. Наприклад, припустимо, що керівник бухгалтерії мав необмежений доступ до фінансової системи та міг створити нових постачальників, схвалити замовлення на закупівлю та санкціонувати платежі – оцінка ризику повинна виявити, що менеджер з бухгалтерії має потенціал для створення нового постачальника в системі, назвавши свого партнера постачальником, затвердивши замовлення на придбання консультаційної роботи для цього постачальника, а потім затвердивши оплату – і все це так, щоб ніхто в компанії не дізнався, що це відбулося.

- Після завершення оцінки ризику впроваджуються заходи контролю, які допомагають зменшити ризик, ідентифікований під час оцінки ризику. У прикладі менеджера з бухгалтерського обліку з необмеженим доступом до фінансової системи ризик шахрайства можна пом'якшити за допомогою контрольної діяльності, яка називається поділом обов'язків, це означає, що менеджер з бухгалтерії більше не матиме повноважень виконувати всі завдання, описані ним самим, хтось інший мав би затверджувати нових постачальників або затверджувати платежі, але менеджер бухгалтерського обліку не зможе налаштувати та платити друзям та родині коштами компанії.

- Інформація та комунікація є ще одним важливим елементом середовища внутрішнього контролю організації. Повинна бути створена система для забезпечення хорошого потоку інформації вгору, вниз і між рівнями в організації. Хороший внутрішній контроль покладається на потік інформації. Наприклад, те, що співробітники можуть анонімно повідомляти про крадіжку активів компанії іншими співробітниками, може бути внутрішньою перевагою компанії.

- Діяльність з моніторингу необхідна для того, щоб після налагодження системи внутрішнього контролю вона функціонувала належним чином. Організація може розробити високоефективний набір внутрішнього контролю, але, якщо це не запроваджено та не підтримується належним чином, СВК не буде ефективною.

Говорячи про контрольне середовище та комунікацію, ми повинні зупинитися на розподілі відповідальності в СВК, що демонструє таблиця 4.

Розподіл відповідальності в системі внутрішнього контролю

	Відповідальність за загальний стан контролю	Створення контрольного середовища	Затвердження політик/процедур контролю	Здійснення контрольних заходів	Оцінка надійності та ефективності контролю
Вище керівництво	+	+	+(політики)		
Керівники підрозділів		+	+(процедури)	+	
Співробітники				+	
Внутрішній аудит					+

Джерело: [5]

Усі співробітники компанії, починаючи від топ-менеджерів та керівників підрозділів і до звичайних співробітників та, звичайно, внутрішніх аудиторів, беруть участь у процесі здійснення контролю. Тобто система функціонуватиме лише тоді, коли всі залучені, але у кожного свої завдання.

Також потрібно звернути увагу на основні процедури контролю, яких виділяють 6:

1. Встановлення відстеження документів – у цій процедурі ми зосереджуємось на підготовці належних документів для підтримки ділової діяльності, яка відбулася, деякі приклади включають використання попередніх замовлень на закупівлю або використання попередньо пронумерованих рахунків-фактур для створення обліку відсутніх рахунків-фактур.

2. Встановлення обов'язків – у цій процедурі ми покладаємо обов'язки на осіб, відповідальних за функції в організації, наприклад, касир банку або касир відповідає за звірку свого або призначеного касового лотка та забезпечення відсутності дефіциту готівки чи коштів наприкінці зміни, керівник несе відповідальність за санкціонування витрат у своєму власному операційному відділі або центрі витрат.

3. Розділення або відокремлення обов'язків – розділення обов'язків є основоположним для забезпечення того, щоб повноваження та контроль не були централізовані в одній особі, наприклад, персонал, який обробляє готівку, не повинен також відповідати за бухгалтерський облік, кредитні ліміти повинні бути санкціоновані кредитним менеджером, а не торговим.

4. Фізичний захист активів – у цій процедурі ми зосереджуємось на обмеженні доступу до активів або інформації для тих, хто цього потребує, тим самим обмежуючи непотрібний необмежений доступ для всіх інших, це може включати використання сейфа для зберігання цінностей, таких як готівка чи ювелірні вироби, усі обмеження доступу до систем та інформації за допомогою паролів і брандмауерів.

5. Встановлення політик та процедур – на цьому кроці ми зосереджуємось на встановленні правил, які стосуються кожного постійно, це може включати написання посібників для співробітників, вимогу щодо проведення певних тренінгів або обов'язок для співробітників брати відпустку.

6. Перевірка операційної ефективності – останній крок включає огляд або перевірку попередніх кроків. Чи внутрішні органи контролю працюють належним чином, і якщо вони не є тими, хто повинен досліджувати та вносити зміни, ці перевірки проводяться групою внутрішнього аудиту, яка звітує перед аудиторською комісією підприємства. Аудиторська

комісія – це підкомітет ради директорів, що відповідає за нагляд за фінансовою звітністю та розкриттям інформації. Аудиторська група періодично перевіряє ефективність та результативність операцій і контролю та рекомендує коригувальні дії.

Виділяють 2 основні підходи до організації контролю: процесний або лінійний контроль (коли всередині кожної служби керівник сам ставить завдання своїм підлеглим і сам забезпечує їх виконання та контроль) і відокремлений контроль (справжній серйозний ефект виникає саме при цьому підході; завдання даються окремим службам, обов'язком яких є виконання саме цих контрольних процедур, – і більше нічим іншим вони не займаються. Ці спеціальні служби не виробляють продукцію і не генерують виручку, від них немає прямого прибутку, тому деякі люди ставляться скептично до наявності таких служб на підприємстві). Одна з труднощів побудови ефективної системи контролю в організації – неприйняття та протидія цим процесам з боку багатьох інших служб та керівників.

3 форми організації внутрішнього контролю є найбільш розповсюдженими в практиці господарювання:

- Централізована – уся або значна частина контрольної роботи зосереджена в одному спеціалізованому центрі або підрозділі операційної системи управління підприємством.
- Децентралізована – передбачає розосередження контрольних робіт у виробничих цехах та функціональних підрозділах підприємства.
- Змішана – поєднує в різних співвідношеннях централізовану і децентралізовану форми.

На даному етапі розвитку існує великий вибір різноманітних методів і прийомів внутрішнього контролю, але не всі вони використовуються на практиці. Методи та методичні прийоми внутрішнього контролю загалом можна об'єднати за деякими класифікаційними ознаками в групи, що і демонструє рис. 2.

Рис. 2. Система методів і методичних прийомів внутрішнього контролю

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Аналізуючи організацію та методику внутрішнього контролю господарської діяльності підприємств, ми можемо виокремити деякі аспекти, які мають свої особливості, які необхідно враховувати при аналізі, що представлено на рис. 3.

У рамках внутрішнього контролю фінансовий контроль, як складова частина, дає максимальний інструментарій, саме через фінансові та управлінські звіти обробляється найбільш цінний масив інформації для прийняття управлінських рішень, тому саме фінансова аналітика звітності є консолідуючою, аналіз показників фінансових звітів дає найбільший обсяг інформації. Тому говорять, що внутрішній контроль усієї організації на 70 складається з фінансового контролю. Беручи до уваги це, ми вважаємо за необхідне зробити аналіз фінансового стану одним із перших кроків по перевірці системи внутрішнього контролю на підприємстві.

Пропонуємо здійснити загальний аналіз економічного (майнового та фінансового) потенціалу підприємства та деяких найголовніших показників (фінансової стійкості та платоспроможності) на прикладі Товариства з додатковою відповідальністю «Яготинський маслозавод».

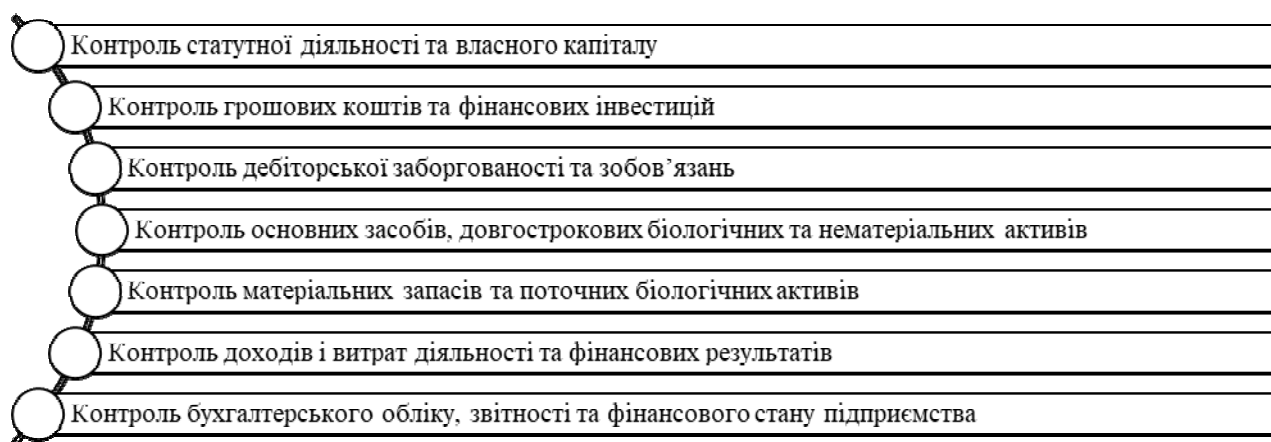

Рис. 3. Елементи перевірки системи внутрішнього контролю

Джерело: сформовано автором на основі [1]

Рис. 4 та 5 демонструють зміну обсягу та структури майна та джерел його фінансування за 2015-2020 р. – всі основні статті балансу протягом періоду стрімко зросли (наприклад, валюта балансу в 2020 збільшилась майже в 2.5 рази в порівнянні з показником за 2015); структура активів і пасивів також змінилась – особливо яскраво це виражено в пасивах балансу (значно зменшилась частка довгострокових зобов'язань та забезпечень, а натомість зросла частка поточних, які в основному представлені поточною кредиторською заборгованістю), серед активів більшу частку займають оборотні активи (більша частка яких є дебіторська заборгованість).

Аналізуючи активи підприємства, ми маємо звернути увагу на їх ліквідність: варто відмітити, що товариство не має неліквідних активів, і, хоча частка абсолютно ліквідних активів у, наприклад, 2020 році дорівнювала менше 1, найбільшу частину (60 у 2020) складають високоліквідні активи, а на другому місці – низьколіквідні, представлені в основному основними засобами, що зрозуміло, пам'ятаючи про специфіку та сферу діяльності підприємства.

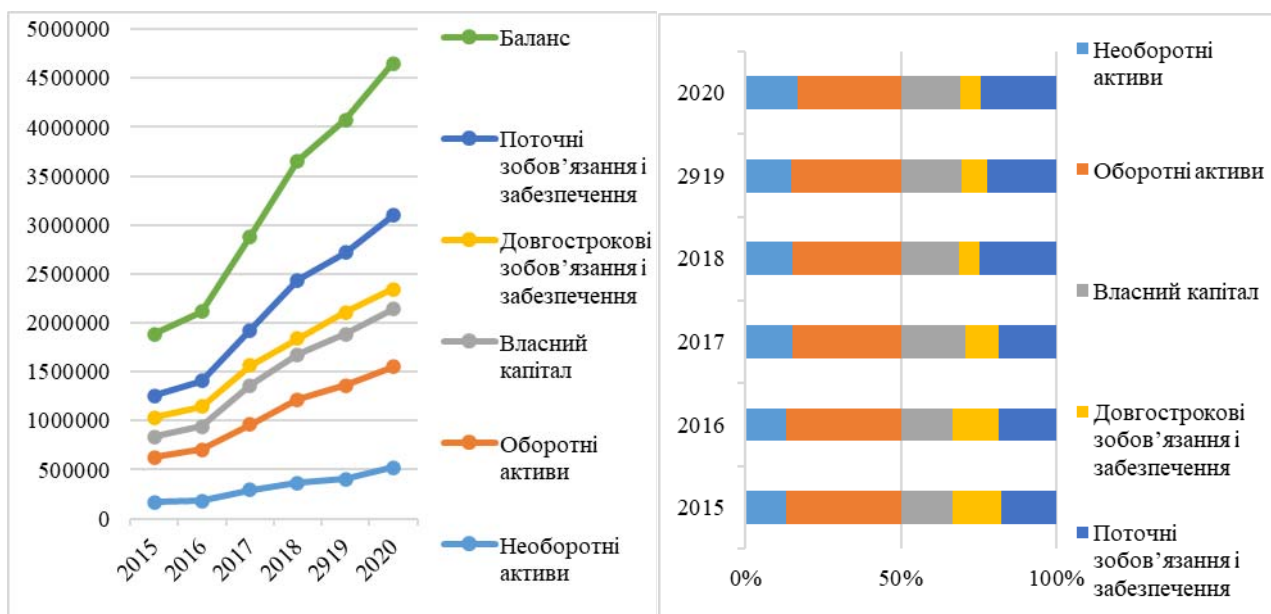

Рис. 4 і 5. Зміна обсягу і структури активів і пасивів підприємства за 2015-2020 р.

Джерело: сформовано автором на основі [6]

Абсолютні показники фінансової стійкості за період продемонстровані в таблиці 5 – майже кожного року підприємство мало абсолютну фінансову стійкість.

Таблиця 5

Абсолютні показники фінансової стійкості

Показники	015	016	017	018	019	020
Власний оборотний капітал (КВО)	1791	4087	06802	67244	27635	0825
Перманентний капітал (КП)	41051	61105	08472	6249	46778	72276
Капітал для формування запасів і затрат (КЗЗ)	62728	21212	66776	95991	56393	027446
Тип фінансової стійкості	Абсолютна			орм.	Абсолютна	

Джерело: розраховано автором на основі [6]

Основні відносні показники фінансової стійкості за 2015-2020 р. зібрані в таблиці 6, також були розраховані інтегральні значення методом відстані від еталону, однак потрібно взяти до уваги те, що під час аналізу були враховані загальні середні критичні значення коефіцієнтів без врахування специфіки діяльності підприємства. Згідно з інтегральною оцінкою товариство майже кожного року мало досить низьку фінансову стійкість, хоча за останні роки вона відчутно покращилась. Підприємству не вистачає автономії (фінансової незалежності) – не завадило б збільшити частку власного капіталу; Коефіцієнт фінансового ризику має занадто велике значення, що свідчить про сильну залежність підприємства від залучених джерел, хоча ми можемо побачити позитивну динаміку зміни цього показника; Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу значно зменшився і за 2020 був близьким до критичного значення, що, з однієї сторони, свідчить про зменшення довгострокових

зобов'язань та залежності від зовнішніх джерел фінансування, а з іншого боку – про зменшення довіри до підприємства з боку кредиторів та інвесторів; негативна тенденція зміни наступного показника і його низьке значення за 2020 говорять про досить поганий фінансовий стан, оскільки підприємство має гірші можливості фінансового забезпечення виробничої та інших видів діяльності, проведення розрахунків з кредиторами; наступний коефіцієнт також має негативну тенденцію, що свідчить про зменшення чистого оборотного капіталу; значення Коефіцієнту мобільності оборотних активів говорить про недостатній рівень платоспроможності підприємства за допомогою грошових засобів (але потрібно зауважити, що ми вже згадували про ліквідність активів – більшу частку активів займають високоліквідні активи, тому не можна сказати, що товариство дійсно має проблеми в цьому аспекті); останній проаналізований показник фінансової стійкості показує, що підприємство досить ефективно використовує основні засоби у господарській діяльності.

Використані скорочення: КА – Коефіцієнт автономії (фінансової незалежності), КФЗ – Коефіцієнт фінансової залежності, КФР – Коефіцієнт фінансового ризику (плече фінансового важеля), КДЗК – Коефіцієнт довгострокового залучення капіталу, КМВК – Коефіцієнт маневрування власного капіталу, КЧОК – Коефіцієнт долі чистого оборотного капіталу в оборотних активах, КМОА – Коефіцієнт мобільності оборотних активів, КРВОЗ – Коефіцієнт реальної вартості основних засобів.

Таблиця 6

Відносні показники фінансової стійкості

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відхилення від критерію					
							2015	2016	2017	2018	2019	2020
КА	0.330	0.336	0.417	0.373	0.389	0.383	-0.27	-0.26	-0.18	-0.23	-0.21	-0.22
КФЗ	0.670	0.664	0.583	0.627	0.611	0.617	0.27	0.26	0.18	0.23	0.21	0.22
КФР	2.028	1.975	1.397	1.678	1.569	1.614	1.28	1.23	0.65	0.93	0.82	0.86
КДЗК	0.490	0.467	0.335	0.264	0.293	0.254	0.29	0.27	0.13	0.06	0.09	0.05
КМВК	0.201	0.229	0.266	0.805	0.242	0.119	-0.30	-0.27	-0.23	0.31	-0.26	-0.38
КЧОК	0.521	0.501	0.463	0.296	0.363	0.265	0.02	0.001	-0.04	-0.20	-0.14	-0.23
КМОА	0.038	0.067	0.020	0.039	0.020	0.010	-0.11	-0.08	-0.13	-0.11	-0.13	-0.14
КРВОЗ	0.258	0.249	0.226	0.369	0.221	0.290	0.01	0.001	-0.02	0.12	-0.03	0.04
Інтегральне значення	6.830	5.926	2.699	3.647	3.145	3.754	Низ.	Низ.	Сер.	Низ.	Низ.	Низ.

Джерело: розраховано автором на основі [6]

Показники платоспроможності (ліквідності) за 2015-2020 р. продемонстровані в таблиці 7. Товариство має низькі значення показників абсолютної та термінової (оскільки підприємство не має поточних фінансових інвестицій, значення коефіцієнтів є однаковими), що, на нашу думку, тільки свідчить про те, що грошові кошти знаходяться в обороті та активно і ефективно використовуються для діяльності промислового підприємства, значно більше за нормативне значення Коефіцієнту проміжної платоспроможності (частка дебіторської заборгованості є суттєвою) та негативну тенденцію зміни Коефіцієнту загальної платоспроможності (частка оборотних активів за період зменшилась, в той час як частка поточних зобов'язань збільшилась, але це відбулась за рахунок поточної кредиторської заборгованості, а не кредитів). Однак, потрібно відмітити, що підприємство у своїй звітності

вказує >1, як нормативне значення для Коефіцієнту покриття (загальної ліквідності), тому воно є оптимальним для даного товариства.

Таблиця 7

Показники платоспроможності (ліквідності)

Показники	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Відхилення від критерію					
							2015	2016	2017	2018	2019	2020
КАП	0.079	0.133	0.037	0.055	0.032	0.014	-0.02	0.03	-0.06	-0.04	-0.07	-0.09
КТП	0.079	0.133	0.037	0.055	0.032	0.014	-0.17	-0.12	-0.21	-0.19	-0.22	-0.24
КПРП	1.443	1.571	1.509	1.233	1.393	1.139	0.74	0.87	0.81	0.53	0.69	0.44
КЗП	2.087	2.004	1.861	1.420	1.569	1.361	0.09	0.004	-0.14	-0.58	-0.43	-0.64

Джерело: розраховано автором на основі [6]

Використані скорочення: КАП – Коефіцієнт абсолютної платоспроможності, КТП коефіцієнт термінової платоспроможності, КПРП – Коефіцієнт проміжної платоспроможності, КЗП – Коефіцієнт загальної платоспроможності.

Очевидно, що існує достатньо аспектів, які слід вдосконалити, і система внутрішнього контролю є одним із них. Схоже на те, що ТДВ «Яготинський маслозавод» загалом не має СВК, розглядаються тільки основні характеристики систем внутрішнього контролю і управління ризиками. Системою корпоративного управління товариства не передбачено ні створення служби внутрішнього контролю, ні служби внутрішнього аудиту. «Управлінський персонал несе відповідальність за складання і достовірне подання фінансової звітності відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», МСФЗ та за таку систему внутрішнього контролю, яку управлінський персонал визначає потрібною для того, щоб забезпечити складання фінансової звітності, що не містить суттєвих викривлень внаслідок шахрайства або помилки». Підприємство має чітку організаційну структуру, враховує екологічні та соціальні аспекти при здійсненні своєї діяльності, має досить чітку кадрову політику та систему управління охороною праці, оцінює ризики та розробляє заходи по їх мінімізації, має сертифіковані системи управління якістю та управління безпечністю харчових продуктів, проводить дослідження та впроваджує інновації.

Необхідно взяти до уваги той факт, що ТДВ «Яготинський маслозавод» є частиною групи компаній (Приватного акціонерного товариства) «Молочний альянс». Можна припустити, що важливі управлінські аспекти, прописані у звітності цього товариства, стосуються всіх компаній, які є частиною цієї групи. «Спеціального документу, яким би описувалися характеристики систем внутрішнього контролю та управління ризиками в Товаристві не створено та не затверджено. Проте при здійсненні внутрішнього контролю використовуються різні методи, вони включають в себе, зокрема, ведення бухгалтерського обліку за Міжнародними стандартами фінансової звітності, проведення інвентаризацій, списання матеріальних та інших витрат за затвердженими нормами, діяльність постійно-діючої комісії за списанням товарно-матеріальних цінностей, проведення технічних та виробничих нарад. Усі перераховані вище методи становлять єдину систему і використовуються в цілях управління підприємством».

Для покращення ефективності діяльності пропонуємо розробити та запровадити чітку систему внутрішнього контролю. Перш за все потрібно регламентувати СВК (створити та затвердити спеціальні документи та нормативи). Створення служби внутрішнього контролю значно полегшило весь процес.

Очевидно, ефективна система може запобігти та виявити помилки та порушення. Правильно розроблена контрольна діяльність підвищує впевненість керівництва в тому, що активи охороняються і що на облікові дані, оброблені системою бухгалтерського обліку, можна покластися для прийняття обґрунтованих рішень. З іншого боку, відсутність або дефекти внутрішнього контролю призводять до неточної фінансової звітності, ненавмисних або навмисних помилок співробітників і навіть крадіжок або шахрайства. У системі внутрішнього контролю є слабкість, якщо внутрішній контроль не працює належним чином для захисту активів та забезпечення надійного обліку. Є 2 поширені приклади слабких місць внутрішнього контролю:

Приклад 1 – компанія має письмову політику, яка передбачає, що рішення про кредит приймаються працівниками, які не є продавцями, однак портал компанії для схвалення кредиту використовує ті ж самі ім'я користувача та пароль, що використовують продавці для моніторингу запасів – у цьому випадку продавці матимуть можливість увійти на кредитний портал і схвалити кредит клієнтам для полегшення їхніх власних продажів. Внаслідок цього може виникнути скандал з поганою кредитною історією, це слабкість внутрішнього контролю, яку можна вирішити, розділивши облікові дані для входу, щоб продавці не мали доступу до кредитної системи компанії.

Приклад 2 – компанія зберігає цінний інвентар у спеціальному сейфі, який вимагає доступу до 2 ідентифікаційних номерів співробітників. Це може бути розумний внутрішній контроль для запобігання крадіжок, але припустимо, що керівник регулярно видає своє посвідчення працівникам, щоб взяти предмети з цього спеціального сейфа – у цьому випадку слабкість полягає в забезпеченні внутрішнього контролю, наслідком є повний збій внутрішнього контролю, іншими словами – цінні речі можуть бути вкрадені, а керівник не дізнається.

Обмеження внутрішнього контролю: система внутрішнього контролю має притаманні обмеження. І невід'ємним обмеженням є концепція, що в кожній добре розробленій внутрішній системі контролю будуть неминучі елементи ризику та слабкості. Одним із невід'ємних обмежень є співпраця співробітників, якщо працівники не розуміють, як працює контроль, вони можуть неправильно оцінити важливість контролю та обійти його, зазвичай це відбувається, коли працівник відчуває тиск та поспішає вкласти в термін. Важливо відзначити, що надмірна кількість процедур контролю може бути так само погана, як і недостатня кількість процедур контролю. Якщо контроль занадто суворий і робить повсякденну роботу занадто громіздкою, співробітники можуть ігнорувати їх або намагатися обійти контроль. Ось чому перед запровадженням внутрішнього контролю вони піддаються аналізу витрат і вигод. Аналіз витрат і вигод оцінює, чи переваги внутрішнього контролю перевищуватимуть тягар, який внутрішній контроль нанесе на організацію. Уявіть собі дуже жорстку систему контролю над запасами: перед відправкою кожного товару потрібно 12 схвалень – це може бути надзвичайно ефективним для запобігання крадіжок запасів, але також значно уповільнює процес доставки, також вимагає багато документів і часу співробітників просто на пошук схвалення, у свою чергу компанія втрачає ефективність і більше не є конкурентоспроможною – очевидно, що витрати на внутрішній контроль не переважають вигод.

Висновки. Дієва система внутрішнього контролю, на яку покладаються важливі функції щодо виявлення та попередження небезпек для діяльності підприємства під час безпосереднього здійснення господарської діяльності, забезпечує ефективна діяльність підприємства, тому СВК є важливою і найскладнішою складовою системи управління, якій необхідно приділити достатньо уваги.

Список використаних джерел

1. Замула І.В., Танасієва М.М. Внутрішній контроль: навч. посіб. // Чернівці: Технодрук. – 2021. – 336 с. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/pHke8RO>.
2. Ключ Ю.І., Іжболдіна А.В. Оцінка ефективності внутрішнього контролю промислових підприємств // Науковий погляд: економіка та управління. – №3 (69). – 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/VHkrFV8>.
3. Аудиторская фирма Гораудит. Система внутреннего контроля. (2019) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/uHky2z>.
4. Protiviti KnowledgeLeader. Five Components of the COSO Framework You Need to Know. (2020) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/gHkyB9C>.
5. ALTEIRA. Внутренний аудит и система СВК (IAAP). Открытое занятие от 24 июня 2019 г. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/pHkig0q>.
6. Товариство з додатковою відповідальністю «Яготинський маслозавод». Річна фінансова звітність. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/ОНkiPOk>.
7. Приватне акціонерне товариство «Молочний альянс». Річна фінансова звітність. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/RHkoMSN>.
8. Мулик Я.І. Методичні та організаційні підходи до системи внутрішнього контролю на підприємстві // АГРОСВІТ. – № 17-18. – 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/LHkraPu>.
9. Михалків А.А., Косташ Т.В. Внутрішній контроль процесу господарювання: проблеми організації // Економічна наука. – Економіка та держава. – № 1. – 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/КHkaYzK>.
10. Мельник А.О., Вабищевич І.С. Організація системи ефективного внутрішнього контролю на підприємстві // Ефективна економіка. – № 11. – 2020. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/aHka1sK>.
11. Course Hero. Internal Control Procedures in Accounting | Principles of Accounting. (2019) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/UHksLJZ>.
12. Course Hero. Internal Control Basics | Principles of Accounting. (2019) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/9Hks01n>.
13. Бизнес-школа SRC. 8 принципов организации контроля в компании. (2020) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/MHkdiez>.
14. IAS Conference. COSO and internal audit. How can they contribute to insight? (2019) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://cutt.ly/yHkdBi0>.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
НЕГОДЕНКО В. С.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДІЯЛЬНОСТІ АКЦІОНЕРНОГО ТОВАРИСТВА В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

**ЛАХТАДИР А., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Діджитал аудит та аналіз»**

У статті досліджено динаміку та ефективність акціонерних товариств в Україні, визначено тенденції їх зміни, вплив факторів та наведено економічне обґрунтування результатів. Досліджено залежність зміни розміру капіталу від розміру мінімальної заробітної плати.

The article examines the dynamics and efficiency of joint stock companies in Ukraine, identifies trends in their change, the impact of factors and provides an economic justification for the results. The dependence of the change in the size of the authorized capital on the size of the minimum is investigated.

Загальна постановка проблеми. Нині спостерігається тенденція до зменшення кількості акціонерних товариств, які відіграють важливу роль в економіці нашої країни, оскільки на них припадає найбільша частка ВВП. Складна економічна ситуація в Україні збільшує ризик виникнення збиткових акціонерних товариств, що в свою чергу тісно пов'язане з проблемою невиплати дивідендів. Враховуючи сучасні негативні тенденції, держава має втрутитися та вжити заходів щодо регулювання діяльності акціонерних товариств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний внесок у визначення та вирішення проблеми зробили такі вчені, як Коссак В., Саракун І., Топчан М., Маринич Г., Волошин А. та ін. У роботі цих вчених досліджується вплив держав та можливі дії держав щодо покращення тенденцій, проте ряд питань потребує дослідження, а саме оцінка ефективності діяльності акціонерного товариства.

Метою даної роботи є дослідження загальних тенденцій та видів діяльності акціонерних товариств, підтвердження особливостей їх практичної реалізації в чинному законодавстві, визначення перспектив розвитку.

Сучасне поняття «акціонерне товариство» визначено у Цивільному [2] та Господарському кодексі України [1] та Законі України про акціонерне товариство [3] на законодавчому рівні. Відповідно до ч. 1 ст. 152 ЦК України [2] акціонерне товариство – товариство, статутний капітал якого поділено на певну кількість акцій рівної вартості, права товариства посвідчуються акціями. Таке ж визначення акціонерного товариства міститься у ч. 1 ст. Закон України «Про акціонерні товариства» [3] щодо Господарського кодексу України [1], то ч. 2 ст. 80 дає альтернативне, більш детальне визначення: акціонерне товариство – це товариство, яке ділить свій акціонерний капітал на певну кількість акцій рівної вартості, несе повну відповідальність за майно товариства, а акціонери піддаються ризику збитків, у зв'язку з діяльністю підприємства, в якому діапазон цінностей.

Питання правового регулювання діяльності акціонерних товариств також визначено в Законах України «Про господарські товариства» [4], «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [5]. Відповідно до чинного законодавства існують два види акціонерних товариств: публічні товариства та приватні товариства. Проте дослідження, проведені в цій сфері, показують, що не всі акціонерні товариства на практиці змінюють свою назву з відкритої на публічну та із закритої на приватну, хоча це визначено на законодавчому рівні. Акціонерне товариство розглядають як товариства, заснованого на договорі про спільне виробництво торгівлі фізичними особами, капітал якого розподіляється у вигляді акцій, в якому відповідальність кожного учасник обмежений.

Оцінюючи переваги акціонерного товариства перед іншими формами господарювання, слід акцентувати увагу на певних сферах. Тому, зокрема, слід пам'ятати, що акціонерне товариство показало свої сильні сторони у залученні коштів. Ймовірність такого залучення безпосередньо пов'язана з обсягом накопичення цього капіталу в економіці. Для новостворених підприємств головну роль грають масштаби та можливість нагромадження капіталу для всіх суб'єктів ринку національної економіки – інших підприємств, домогосподарств, країн. Адже при створенні акціонерного товариства можна використовувати лише зовнішні джерела фінансування, тобто перед тим, як інвестувати, його мають утримувати інші учасники ринку. Крім того, наявність ефективних фінансових ринків посилює (або має посилити) головну перевагу акціонерного товариства як форми організації бізнесу.

Порівняння притаманних переваг акціонерного товариства з перевагами інших форм господарювання показує, що вони мають спільні характеристики, але лише акціонерне

товариство має повний набір характеристик, які роблять його лідером у світі бізнесу. Перераховані вище переваги акціонерної форми управління можна класифікувати як: а) фінансові, що створює механізм швидкої мобілізації значних інвестицій і фіксованого доходу у вигляді дивідендів на акції; б) економічні, в яких акціонерний капітал допомагає створити гнучку систему виробничо-економічних відносин, опосередковану міжланцюговим або ланцюговим володінням акціями; в) суспільство, де корпоратизація є важливою формою приватизації підприємств усіх розмірів, перетворення працівників у власників з певною часткою власності [7].

Проте акціонерне товариство також має багато негативних характеристик, які вимагають державного регулювання для зменшення шкоди для суспільства. Ці негативні характеристики включають: складність і тривалість його створення; значні вимоги до мінімального капіталу та складність зміни реєстрації; нехтування інтересами меншості. Вважаємо доцільним розглянути структурну динаміку зміни кількості акціонерних товариств та форм власності для визначення причин їх зміни. На рис. 1 наведена загальна динаміка акціонерних товариств в Україні та її види у 2017-2021 роках.

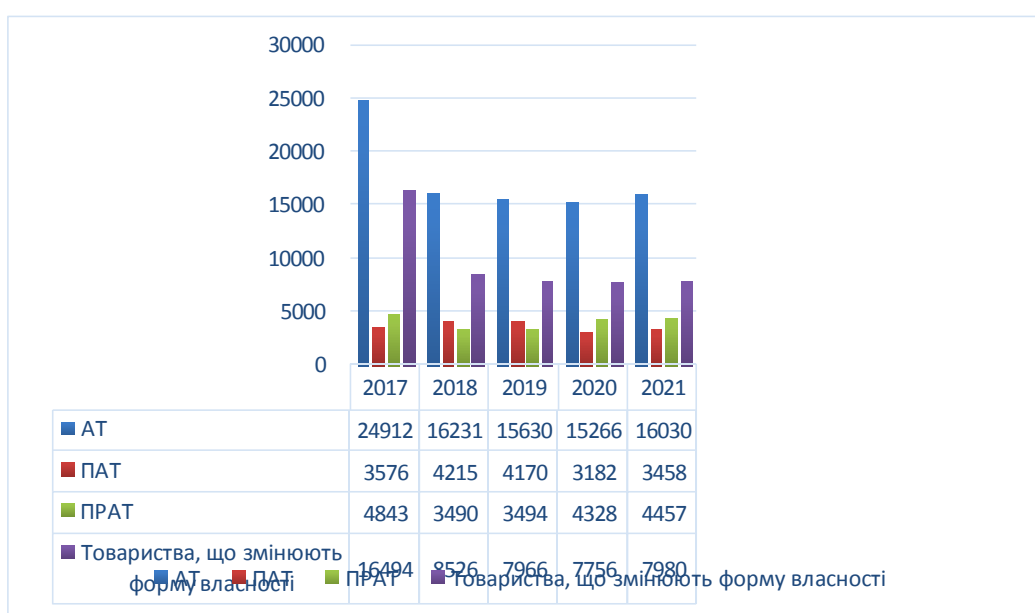

Рис. 1. Динаміка акціонерних товариств в Україні за 2017–2021 рр.

Джерело: складено на основі [6]

За результатами проведеного статистичного аналізу можна визначити, що українські акціонерні товариства включають публічні акціонерні товариства (далі – ПАТ), приватні акціонерні товариства (далі – ПРАТ) та компанії зі зміною власності. З 2017 по 2020 загальна кількість акціонерних товариств зменшилася на 9646 одиниць. (38,72%), зменшившись з 24 912 до 15 266, оскільки ПАТ втратив 364 одиниці. (11%), ПРАТ 515 од. (10,63%) та 8737 одиниць компаній, які змінили форму власності (з ВАТ і ЗАТ) (47%) [6]. Основними причинами зменшення кількості акціонерних товариств є:

- акціонерні товариства реорганізовано в інші організаційно-правові форми;
- підприємства, створені в процесі приватизації та корпоратизації, не можуть зберігати цю (при) форму власності;
- зміни в нормативно-правовій базі.

Виходячи з вищесказаного, було б краще дослідити ці причини більш детально. Реорганізація акціонерних товариств в інші організаційно-правові форми. Статистика свідчить, що найпоширенішою є реорганізація в товариства з обмеженою відповідальністю. Загальна кількість товариств з обмеженою відповідальністю (далі – товариства) зросла на

6372 особи за період 2017-2019 рр. Такий зсув можна пояснити перевагою підприємства над акціонерним товариством, що включає мінімальний розмір капіталу: акціонерне товариство – мінімальна заробітна плата встановлена на рівні 1250 на 1 січня звітного року (1 січня 2021 р. – 4 млн. грн.), розмір уповноваженого капіталу товариства не обмежений.

Як правило, корпорації орієнтуються на малий бізнес, тоді як акціонерні корпорації є юридичною формою великих капітальних комплексів. В Україні станом на 2019 р. малих і середніх підприємств становило 99,88 від загальної кількості підприємств (343 017 підприємств) і пріоритетність було віддано створенню діяльності у формі товариства з обмеженою відповідальністю [6]. Основні проблеми, що існують у діяльності суб'єктів акціонерного підприємництва [9]:

- великі витрати початкового капіталу та часу на реєстрацію за рахунок юридичних послуг, підготовку реєстраційних документів, випуск акцій;
- підприємства, створені в процесі приватизації та корпоратизації, не можуть підтримувати акціонерну систему;
- подвійне оподаткування: спочатку податок на прибуток, потім на дивіденди акціонерам;
- відмінності у функціях власності та контролю, що призводять до конфліктів між акціонерами та менеджерами компанії, негативно впливають на гнучкість управління;
- труднощі при ліквідації через існування принципу обмеженої відповідальності (у більшості випадків підприємство припиняє своє існування внаслідок злиття або приєднання іншого суб'єкта господарювання);
- можливість зловживання посадовими особами, нестабільність законодавчої бази.

Вважаємо необхідним розрізняти зміни в нормативно-правовій базі, до яких залучено більшість (великі акціонери, акції яких дозволяють їм брати участь в управлінні компанією) та меншість (частки яких є досить великими, з урахуванням певних прав (на збирання інформації про фінансовий стан компанії) відомості), але вони не причетні до управління компанією) власники акцій у бізнесі. З 1 травня 2020 року набули чинності правові норми України «Про акціонерні товариства», метою якого є підвищення вимог до публічних акціонерних товариств. Очікувані результати – захист міноритарних акціонерів, підвищення інвестиційної привабливості країни та виконання вимог угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Відповідно до Закону України про акціонерні товариства, всі публічні акціонерні товариства повинні:

1. Лістинг на фондовій біржі надзвичайно складний з огляду на фактичну емісію акцій, що не котируються. Акціонерні товариства повинні пройти процедуру лістингу та бути зареєстрованими принаймні на одній фондовій біржі. Ці вимоги сприятимуть прозорості та відкритості компанії для акціонерів та контролюючих органів. Оприлюднити компанію – це важке і ризиковане рішення, яке вимагає довгої та дорогої підготовки. Метою є процес купівлі та продажу акцій через фондову біржу. Річний випуск акцій зменшився. Найбільше таких запитань було зареєстровано у 2017 році – 1993 одиниці, порівняно з 2019 роком. Цей показник зменшився на 1558 одиниць (27,92%). Враховуючи відношення кількості записів до основного та другорядного, початкова кількість записів знизилася з 10,19 у 2016 році до 4,28 у 2019 році. Причина в тому, що кількість оголошень зменшилася, кількість емітентів і складність процесу лістингу;

2. Не менше 10 акцій знаходяться у вільному обігу;

3. Якщо підприємство не відповідає умовам, воно випустить додаткові акції або продають частину акцій для вільного обігу.

Щоб не порушувати закон, більшість публічних акціонерних товариств було реструктуризовано з публічних акціонерних товариств в приватні акціонерні товариства, або, відповідно до змін у законодавстві, 10 акцій було випущено у вільний обіг. Оскільки випуск акцій може призвести до зменшення розміру національного пакету, що призведе до втрати блокувального пакету, Наглядова рада винесла на загальні збори акціонерів реорганізацію компанії, яка має бути проведена у 2017 році міноритарних акціонерів.

Рейтинг України покращився на 31 відсотковий пункт, що свідчить про ефективність національної політики у цій сфері [10]. Тому найбільшою проблемою здійснення діяльності у формі акціонерного товариства є обмеження його діяльності. Створення і маніпулювання публічними акціонерними товариствами і приватними акціонерними товариствами мають свої особливості (табл. 1).

Таблиця 1

Відмінності діяльності акціонерного товариства у формах публічного акціонерного товариства і приватного акціонерного товариства

Критерії відмінностей	ПАТ	ПрАТ
Кількість учасників	не обмежена	1–100 осіб
Процедура лістингу	обов'язкова (три рівні)	-
Розміщення акцій	Публічне та приватне	Приватне
Порядок руху учасників	вільний	обмежений
Види акцій, що випускаються	іменні акції та акції на пред'явника	тільки іменні
Річна фінансова звітність	обов'язкова перевірка незалежним аудитором	-
Повідомлення про виплату дивідендів	Фондову біржу, де перебуває в біржовому реєстрі	лише осіб, які мають право на отримання дивідендів
Повідомлення про загальні збори акціонерів	акціонерів та фондову біржу, де пройдено лістинг	лише акціонерів персонально
Порядок голосування на загальних зборах	тільки з використанням бюлетенів	не встановлено, якщо кількість учасників не більше 25 осіб, допускається прийняття рішення методом опитування
Власна веб-сторінка в мережі інтернет	обов'язкова	-
Обрання членів наглядової ради	кумулятивно	кумулятивно або пропорційним представництвом за кількістю акцій (згідно зі статутом)
Розкриття інформації про діяльність	на основі міжнародних стандартів бухгалтерії	-

Джерело: [3]

Після того, як всі виплати здійснюються з прибутку, компанія має певну частину, яка називається чистим прибутком. Чистий прибуток може залишатися на підприємстві у вигляді нерозподіленого прибутку або за рішенням власника розділятися на фонди споживання (кошти виплати дивідендів, бонусні кошти), резервні фонди та фонди реінвестування.

На практиці чистий прибуток використовується для вирішення конфлікту інтересів між підприємством, працівниками та власниками. Природно, що акціонери вкладають свої активи в діяльність компанії з метою отримання якомога більшої кількості дивідендів, а компанія зацікавлена в тому, щоб реінвестувати якомога більшу частину свого прибутку.

Підсумовуючи, дивідендна політика акціонерного товариства полягає у вирішенні питання про виплату дивідендів у поточному та майбутніх періодах. У ширшому сенсі під дивідендною політикою розуміють принцип і метод визначення частки прибутку, що виплачується власникам капіталу, виходячи з їх внеску до загального капіталу підприємства [8].

Перераховані акціонерні товариства за видами економічної діяльності, з найбільшою часткою в переробній промисловості у 2018 році – 36, професійна і наукова діяльність – 13, тимчасове проживання та харчування – 8 від загальної структури. Розподіл нарахованих та сплачених дивідендів акціонерних товариств за видами основної господарської діяльності товариства у 2018 р. Такі бізнеси як «Прат МТС Україна» та «Київстар» не розподіляють чистий прибуток, а інвестують у свою діяльність. ПАТ «Інгулецький гірничо-збагачувальний комбінат» виплатив майже всі нараховані дивіденди, що свідчить про стабільність власної

дивідендної політики та позитивну динаміку нарахованих та виплачених дивідендів. Fozzy Retail і KontI також виплачують дивіденди акціонерам відповідно до їхніх можливостей.

На практиці українські компанії переважно приймають політику виплати залишкових дивідендів, щоб забезпечити швидкий розвиток компанії та покращити фінансову стабільність, але недоліком є нестабільність масштабів виплати дивідендів, відтік дрібних інвесторів та непередбачуваність майбутнього. Цей вид дивідендної політики слід застосовувати на ранніх етапах життєвого циклу бізнесу, що пов'язано з високим рівнем підприємницької та інвестиційної активності.

Застосування інших стратегій і методів виплати дивідендів наразі є проблематичним. Тому частка акціонерних товариств, які виплачують дивіденди, не перевищує 10-15%. Крім того, ми звертаємо увагу на кілька важливих параметрів. По-перше, нинішня стратегія максимізації дивідендів характерна лише за умови, що акціонером є держава. По-друге, враховуючи наше дослідження та вік відповідного законодавства, акціонерні товариства, великі акціонери та керівництво сформувавши власні позиції щодо виплати дивідендів на основі або на основі можливості отримання прибутку від контролю, або завдяки пріоритетності збільшення ринкової вартості компанії. Що стосується 2021 року, то зазначені законодавчі зміни мають кардинально змінити чисельну структуру акціонерних товариств, вплив основних акціонерів на дивідендну політику та розподіл прибутку.

Щодо шляхів удосконалення існуючих процедур виплати дивідендів, В. М. Коссак слушно стверджує, що в законодавстві має бути передбачена норма, згідно з якою орган управління товариства зобов'язаний використовувати частину прибутку для виплати дивідендів [8]. Законодавство може змінюватися для вжиття конкретних заходів у разі збитків (зміни керівництва, дивідендної політики, інших заходів), на основі статистичних досліджень та пропозицій науковців щодо вдосконалення механізму виплати дивідендів. Це має бути комплекс заходів, спрямованих на покращення діяльності компанії, а отже, на виплату дивідендів акціонерам. Міноритарні акціонери є найбільш ефективними контролерами акціонерного капіталу.

Їм не вигідно приймати збитки і не виплачувати дивіденди. До вирішення цієї проблеми призведе законодавче регулювання діяльності під час криз (періодів збитковості) та фінансово-економічного «оздоровлення» організації. Держава обрала напрямок – захист малих та середніх інвесторів – але це не вирішує проблему повністю. Для компаній, які вирішили не нараховувати і виплачувати дивіденди, а реінвестувати у власну діяльність,

вважаємо логічним і правильним пропозицію, що акціонери мають право на дивіденди незалежно від рішення про виплату дивідендів, і визначено можливість оскарження. Виплатити дивіденди в суді. Заходи, які пропонуються, є можливим і реальним вирішенням проблеми виплати дивідендів.

Висновки і перспективи подальших пошуків. Дії держави спрямовані на конкретні зміни в діяльності акціонерних товариств, переважно зміни умов діяльності публічних акціонерних товариств. Їхня кількість буде значно скорочена завдяки розпорядженням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Розумна дивідендна політика, заснована на балансі між правом акціонерів на участь у розподілі прибутку та отримання частини прибутку (дивідендів) та необхідністю інвестувати в подальший розвиток, є одним із ключових елементів довгострокового зростання акціонерів. Пропонований варіант впровадження ефективної дивідендної політики – внесення змін до законодавства для створення стабільної політики виплати дивідендів акціонерам, особливо міноритарним.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Цивільний кодекс України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
3. Про акціонерні товариства: Закон України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/514-17#Text>

4. Про господарські товариства: Закон України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>
5. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України– [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua
7. Грідчіна М.В. Управління фінансами акціонерних товариств: [навч. посіб.] / М.В. Грідчіна. – К.: А.С.К., 2017. – 384 с.
8. Коссаk В. М. Проблеми захисту майнового права міноритарних акціонерів на отримання дивіденду // Проблеми охорони прав суб'єктів корпоративних правовідносин: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (23–24 вересня 2011 р., Івано-Франківськ). – 2012. – С. 78.
9. Фінансовий менеджмент: [навч. посіб.] / за ред. Г.Г. Кірейцева. – К.: ЦНЛ, 2004. – 531 с.
10. Doing Business 2004-2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу <https://archive.doingbusiness.org/en/doingbusiness>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
НЕЖИВОЇ М. О.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»

**ЛЕВЧЕНКО Ю., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль і аудит»**

Дане дослідження присвячено розкриттю підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансова діяльність» для вітчизняних підприємств. Зроблено огляд та систематизацію понять «фінансова діяльність», висвітлених у наукових працях вітчизняних дослідників та нормативно-правових документах. Проаналізовано динаміку досліджень учених-економістів щодо сутності поняття «фінансова діяльність». Запропоновано авторське визначення поняття «фінансова діяльність».

This study is devoted to the disclosure of approaches to determining the economic essence of the concept of «financial activity» for domestic enterprises. A review and systematization of the concepts of «financial activity» illuminated in scientific writings of domestic researchers and regulatory documents are made. The dynamics of researches of economists on the essence of the concept of «financial activity» are analyzed. The author's definition of «financial activity» is proposed.

За сучасних умов господарювання розвиток вітчизняних підприємств зумовлений ефективним веденням фінансової діяльності, що забезпечує сприятливі умови для досягнення цілей, мети та завдань діяльності підприємства. Саме тому перед системою фінансового управління підприємства постає завдання у імplementації сучасних концепцій, моделей, принципів та методів організації і здійснення фінансової діяльності, що дозволить ефективно та раціонально генерувати, розподіляти та використовувати фінансові ресурси підприємства, а також забезпечуватимуть його прибутковість та платоспроможність.

У статті 42 Господарського кодексу України зазначено, що підприємництво є діяльністю, що здійснюється суб'єктами господарювання з метою досягнення економічних і

соціальних результатів та одержання прибутку [1]. У зв'язку із різноманітністю шляхів отримання прибутків на підприємстві у системі бухгалтерського обліку, що є інформаційним забезпеченням контролю, їх згруповано у такі види діяльності, як операційна, фінансова та інвестиційна (рис. 1) [2].

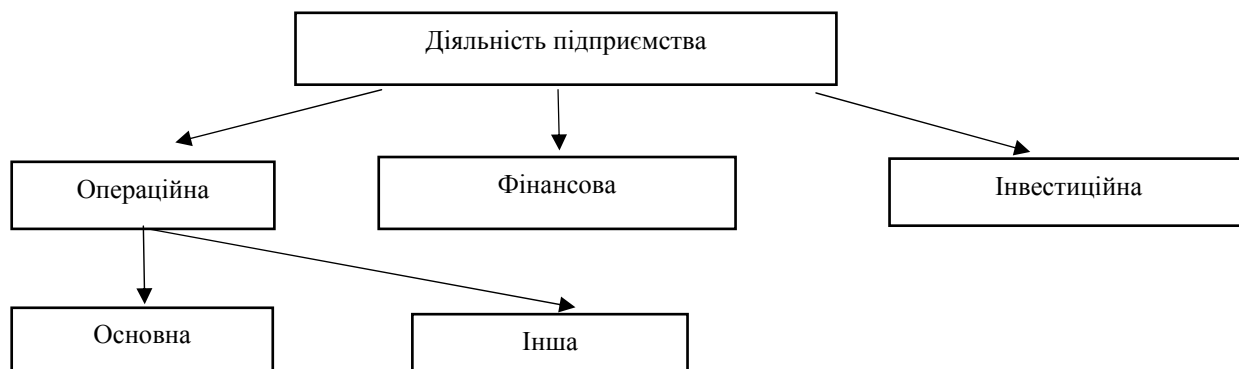

Рис. 1. Класифікація видів діяльності підприємств

Джерело: сформовано автором на основі [2]

Розмір чистого прибутку фінансової діяльності підприємств за даними Державної служби статистики України за 2016-2020 роки наведено у табл. 1.

З 2016 року спостерігається позитивна тенденція до збільшення питомої ваги чистого прибутку вітчизняних підприємств від фінансової діяльності з показника збитку -670,8 млн. грн. (-2,26 до загального розміру чистого прибутку вітчизняних підприємств) до 25 719,8 млн. грн. (37,79 до загального розміру чистого прибутку вітчизняних підприємств) у 2020 році.

Таблиця 1

Показники чистого прибутку фінансової діяльності підприємств України за 2016-2020 роки

Чистий прибуток	2016		2017		2018		2019		2020	
	млн. грн.		млн. грн.		млн. грн.		млн. грн.		млн. грн.	
Усього	29705,0	100	168752,8	100	288305,5	100	523779,0	100	68054,9	100
Фінансова та страхова діяльність	-670,8	-2,26	16806,6	9,96	23096,2	8,01	15165,6	2,89	25719,8	37,79

Джерело: сформовано автором на основі [3]

Зазначене доводить актуальність теми статті, враховуючи роль фінансової діяльності у формуванні прибутку вітчизняних підприємств.

Аналіз останніх досліджень показав, що дослідженню питань щодо визначення економічної сутності поняття «фінансова діяльність» присвячено науковій праці багатьох вітчизняних вчених [4-23] та розглядають дослідниками як:

– особливий вид діяльності щодо формування фінансових ресурсів (Бондар Ю. А., Єрошкін К. А. [4], Петренко В. А., Гурбик Ю. Ю., Сальнікова М. В. [5], Мельничук С. М. [9], Клімова С. М. [10], Макух О. В. [11], Гончар І., Склонна Н. [17], Важинський Ф. А., Гаврилко П. П., Потинський М. Л. [18], Бердар М. М. [19], Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. [20]);

– відомості про грошові потоки (Безродна О. С. [7], Загородній А. Г., Вознюк Г. А. [13], Терещенко О. О. [21]);

- форми і методи, які використовуються для фінансового забезпечення фінансування підприємств (Бондар Ю. А., Єрошкін К. А. [4], Нескородєва І. І., Коцегуб Ю. О. [6]);
- діяльність, що зумовлює зміну величини і складу власного і позикового капіталу підприємства (Бланк І. О. [12], Самородов Б. В. [14]);
- діяльність, яка провадиться відповідними суб'єктами (Макух О. В. [11], Самородов Б. В. [14]).

Безперечно зазначені дослідження сприяють розвитку теорії та методології контролю фінансової діяльності. Водночас вихід вітчизняних підприємств на міжнародні ринки капіталу, розвиток міжнародних стандартів обліку та звітності, впровадження Інтернет-технологій потребують удосконалення теоретико-методологічних положень щодо контролю фінансової діяльності на вітчизняних підприємствах. Більше того, розв'язання зазначених питань сприятиме підвищенню рівня якості фінансової звітності, а також забезпечить довіру користувачів до звітної інформації. Важливістю та практичною значущістю окреслених питань обґрунтовується вибір теми статті, її актуальність, мета, завдання і зміст.

Метою даного дослідження є здійснення теоретичного аналізу наукових праць та нормативно-правових документів щодо визначення сутності поняття «фінансова діяльність» у процесі здійснення господарювання вітчизняних підприємств.

Об'єктом дослідження є процес організації та методики контролю фінансової діяльності будівельної компанії.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних та практичних підходів до контролю фінансової діяльності.

Основні результати дослідження. Відповідно до пункту 3 Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» фінансова діяльність – це діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства.

Визначення сутності поняття «фінансова діяльність» в наукових джерелах та нормативно-правових документах наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Визначення сутності поняття «фінансова діяльність» в наукових джерелах

№ з/п	Автор / джерело	Визначення
1.	Господарський кодекс України [1]	Фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування.
2.	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2]	Фінансова діяльність – діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємств
3.	Бондар Ю. А. , Єрошкін К. А. [4]	Фінансова діяльність – відомості про грошові потоки фінансового характеру. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання включає грошове та інше фінансове посередництво, страхування, а також допоміжну діяльність у сфері фінансів і страхування
4.	Петренко В. А. , Гурбик Ю. Ю., Сальнікова М. В. [5]	Фінансова діяльність здійснюється підприємством з метою формування первісного капіталу і наступного забезпечення обґрунтованих пропорцій при формуванні і використанні фінансових ресурсів підприємства, створення умов для виконання зобов'язань перед державою, покупцями, постачальниками
5.	Нескородєва І. І., Коцегуб Ю. О. [6]	Під фінансовою діяльністю підприємства слід розуміти цілеспрямований процес формування та ефективного використання фінансових ресурсів господарюючого суб'єкта для забезпечення його діяльності з метою досягнення поставлених цілей

№ з/п	Автор / джерело	Визначення
6.	Безродна О. С. [7]	Фінансова діяльність суб'єктів господарювання пов'язана з реалізацією всіх основних функцій фінансів підприємства та спрямована на забезпечення його діяльності фінансовими ресурсами.
7.	Дамірчиєв М. І. [8]	Фінансова діяльність являє собою процес мобілізації, розподілення, перерозподілення та використання фондів фінансових ресурсів, які можуть бути як централізованими, так і децентралізованими, з метою виконання своїх завдань та функцій, що врегульований нормами права
8.	Мельничук С. М. [9]	Фінансова діяльність – це правова діяльність уповноважених суб'єктів, яка спрямована на забезпечення реалізації функцій сучасної держави Україна шляхом формування, розподілу, перерозподілу, використання, контролю за використанням фінансових ресурсів
9.	Клімова С. М. [10]	Фінансова діяльність здійснюється на основі фінансової політики через посередництво фінансово-правових та фінансово-планових актів; зміст фінансової діяльності є проявом усіх функцій та полягає в акумуляції (мобілізації, консолідації, утворенні), розподілу та використанню грошових фондів; метою її є забезпечення публічних (суспільних) потреб.
10.	Макух О. В. [11]	Фінансова діяльність здійснюється відповідними суб'єктами – державними органами, органами територіальних громад, з метою реалізації завдань та функцій таких суб'єктів
11.	Бланк І. О. [12]	Під фінансовою діяльністю підприємства розуміє цілеспрямовано здійснюваний процес практичної реалізації всіх основних функцій фінансів підприємства
12.	Загородній А. Г., Вознюк Г. А. [13]	Фінансову діяльність розглядає як діяльність, що зумовлює зміну величини і складу власного та позикового капіталів підприємства
13.	Самородов Б. В. [14]	Фінансова діяльність суб'єктів господарювання пов'язана з використанням фінансових ресурсів у пошуках оптимального рішення стосовно конкретних умов діяльності
14.	Дяків Р. [15]	Фінансова діяльність підприємства – цілеспрямована система заходів, здійснюваних підприємством задля його розвитку, забезпечення його діяльності фінансовими ресурсами, управління ними, вчасного та повного виконання фінансових зобов'язань. Ця діяльність зумовлює зміну як величини, так і складу власного та позикового капіталів підприємства.
15.	Кузнєцова Л. В. [16]	Фінансова діяльність – сукупність заходів та операцій, що пов'язані з акумуляцією власного, залученого та позикового капіталів, їх використанням, примноженням (зростання вартості) й своєчасним поверненням. Фінансова діяльність відтворює практичну реалізацію фінансів як вартісної категорії, тобто є результатом використання грошових відносин із державою, резидентами та нерезидентами, юридичними та фізичними особами
16.	Гончар І., Склонна Н. [17]	Фінансова діяльність – акумулювання ресурсів і управління цими ресурсами шляхом здійснення розрахункових, посередницьких, кредитних та інших фінансових операцій
17.	Важинський Ф. А., Гаврилко П. П., Потинський М. Л. [18]	Фінансова діяльність є різновидом економічної, тому вона має бути організована ефективно і формувати прибуток, за рахунок якого поповнюють власні кошти (капітал) та збільшують ресурсний потенціал
18.	Бердар М. М. [19]	Діяльність, яка пов'язана з організацією фінансів підприємства та здійснення відповідно до цілей і завдань стратегії економічного розвитку господарюючого суб'єкта
19.	Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. [20]	Система форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення функціонування підприємств та досягнення ними поставлених цілей, тобто це практична фінансова робота, що забезпечує життєдіяльність підприємства, поліпшення її

№ з/п	Автор / джерело	Визначення
		результатів
20.	Терещенко О. О. [21]	Комплекс функціональних завдань, здійснюваних фінансовими службами підприємства і пов'язаних з фінансуванням, інвестиційною діяльністю та фінансовим забезпеченням операційної діяльності суб'єкта господарювання (широке розуміння). Процес фінансування підприємства (вузьке розуміння)
21.	Непочатенко О. О., Мельничук Н. Ю. [22]	Процес під час якого суб'єкт господарювання формує, розподіляє, перерозподіляє та використовує фінансові ресурси для задоволення поставлених цілей
22.	Аранчій В. І. [23]	Особливий вид діяльності персоналу підприємства з формування та використання фінансових ресурсів

Джерело: сформовано автором

Наведені підходи до тлумачення сутності поняття «фінансова діяльність» в наукових джерелах показують, що науковці під фінансовою діяльністю розглядають особливий вид діяльності щодо формування фінансових ресурсів (50), відомості про грошові потоки (15), форми і методи, які використовуються для фінансового забезпечення фінансування підприємств (15), діяльність, що зумовлює зміну величини і складу власного і позикового капіталу підприємства (10), діяльність, яка провадиться відповідними суб'єктами (10) (табл. 3).

Таблиця 3

Узагальнення методологічних підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансова діяльність» у проаналізованій вибірці літературних джерел

№ з/п	Підходи до визначення поняття «фінансова діяльність»	Джерело/автор	Кількість джерел,од.	Частка джерел,
1	Особливий вид діяльності щодо формування фінансових ресурсів	Господарський кодекс України, Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, Бондар Ю. А., Єрошкін К. А., Петренко В. А., Гурбик Ю. Ю., Сальнікова М. В., Мельничук С. М., Клімова С. М., Макух О. В., Гончар І., Склонна Н., Важинський Ф. А., Гаврилко П. П., Потинський М. Л., Бердар М. М., Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М.	10	50,00
2	Відомості про грошові потоки	Безродна О. С., Загородній А. Г., Вознюк Г. А., Терещенко О. О.	3	15,00
3	Форми і методи, які використовуються для фінансового забезпечення фінансування підприємств	Господарський кодекс України, Бондар Ю. А., Єрошкін К. А., Нескородєва І. І., Коцегуб Ю. О.	3	15,00
4	Діяльність, що зумовлює зміну величини і складу	Бланк І. О., Самородов Б. В.	2	10,00

№ з/п	Підходи до визначення поняття «фінансова діяльність»	Джерело/автор	Кількість джерел,од.	Частка джерл,
	власного і позикового капіталу підприємства			
5	Діяльність, яка провадиться відповідними суб'єктами	Макух О. В., Самородов Б. В.	2	10,00
Σ	Всього:		20	100

Джерело: сформовано автором

Відповідно до табл. 2, у наукових дослідженнях науковці Бондар Ю. А., Єрошкін К. А., Петренко В. А., Гурбик Ю. Ю., Сальнікова М. В., Мельничук С. М., Клімова С. М., Макух О. В., Гончар І., Склонна Н., Важинський Ф. А., Гаврилко П. П., Потинський М. Л., Бердар М. М., Азаренкова Г. М., Журавель Т. М., Михайленко Р. М. під фінансовою діяльністю розуміють особливий вид діяльності щодо формування фінансових ресурсів. На таке тлумачення припадає 50 визначень вибірки. Варто погодитись із наведеним тлумаченням сутності фінансової діяльності, оскільки фінансова діяльність виникає у зв'язку із формуванням та використанням фінансових ресурсів.

Згідно із табл. 2, також поширеною інтерпретацією тлумачення поняття «фінансова діяльність» є відомості про грошові потоки (15 вибірки), що висвітлюється у напрацюваннях таких вчених, як Безродна О. С., Загородній А. Г., Вознюк Г. А., Терещенко О. О. Даний підхід розглядає фінансову діяльність як діяльність, пов'язану із рухом грошових коштів. Проте, на нашу думку, з урахуванням наведених у Національному положенні (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій складових доходів та витрат фінансової діяльності, ця діяльність пов'язана як із фінансовими активами, так і з фінансовими зобов'язаннями.

Також у 15 вибірки дослідження під поняттям «фінансова діяльність» розглядається форми і методи, які використовуються для фінансового забезпечення фінансування підприємств. Представниками такого підходу є Бондар Ю. А., Єрошкін К. А., Нескородєва І. І., Коцегуб Ю. О. Ми поділяємо думку науковців, оскільки метою фінансової діяльності є забезпечення фінансування підприємства завдяки специфічним формам та методам управління

Тлумачення поняття «фінансова діяльність», що наведено у наукових роботах Бланка І. О., Самородова Б. В. та становить 10 вибірки, розглядає її як діяльність, що зумовлює зміну величини і складу власного і позикового капіталу підприємства. На нашу думку такий підхід вимагає уточнення, оскільки будь-які господарські операції зумовлюють відповідні зміни, тобто конкретизації специфіки саме фінансової діяльності.

Макух О. В., Самородов Б. В. (10 досліджених літературних джерел) досліджують фінансову діяльність як діяльність, яка провадиться відповідними суб'єктами. Варто зазначити, що таке визначення значно звужує розуміння сутності цього поняття, оскільки окреслює його суб'єктний склад.

Ключовим показником результативності фінансової діяльності є фінансовий результат (прибуток або збиток), який розраховується як різниця між доходами та витратами фінансової діяльності.

Відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» та Інструкції про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів,

капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій склад доходів фінансової діяльності наведено на рис. 2.

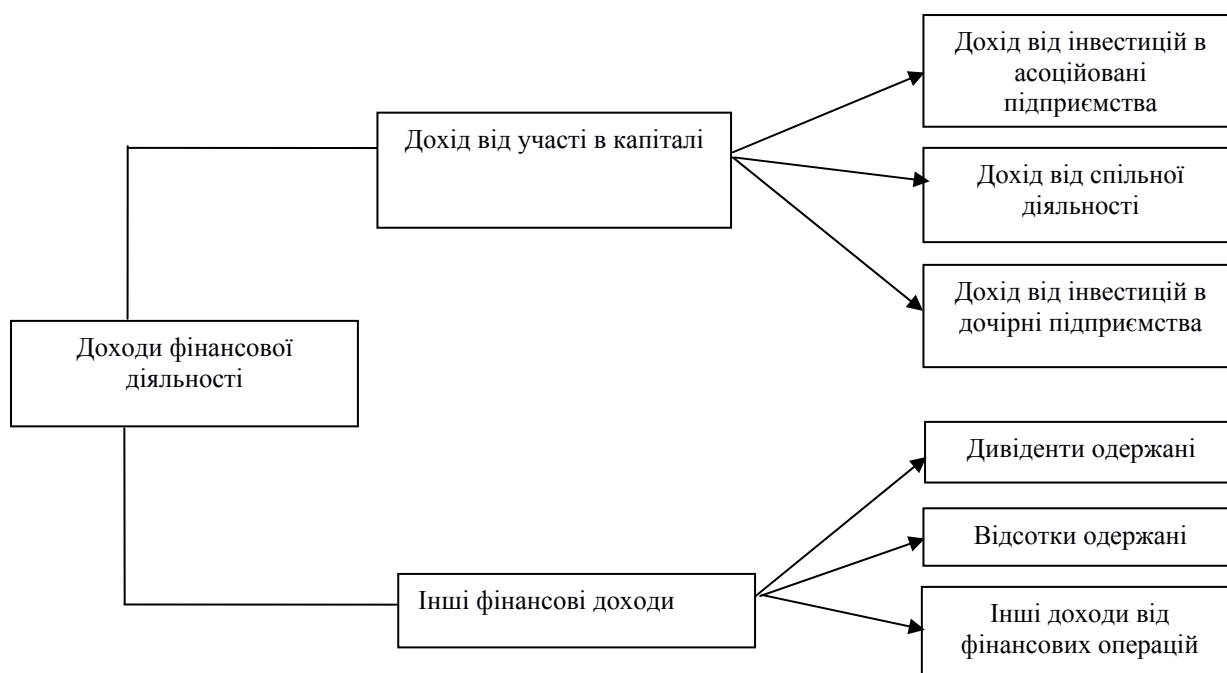

Рис. 2. Склад доходів фінансової діяльності

Джерело: сформовано автором на основі [24; 25]

Саме доходи, витрати та фінансові результати фінансової діяльності є об'єктами обліку, аналізу, контролю та аудиту фінансової діяльності. На основі цих показників розраховуються показники ефективності фінансової діяльності, отримується релевантна інформація для прийняття раціональних управлінських рішень.

Здійснення фінансової діяльності на підприємстві виконує такі завдання, як:

- фінансове забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності;
- пошук резервів збільшення рентабельності та платоспроможності;
- виконання фінансових зобов'язань перед суб'єктами господарювання, державними органами і установами;
- мобілізація фінансових ресурсів в обсягах, необхідних для фінансування виробничого і соціального розвитку;
- контроль за ефективним цільовим розподілом та використанням фінансових ресурсів [4].

З окреслених об'єктів та завдань фінансової діяльності наводиться авторське визначення фінансової діяльності, під якою розуміється діяльність підприємства щодо залучення, генерування, розподілу та використання фінансових ресурсів у процесі здійснення господарських операцій, що спрямована на забезпечення прибутковості та платоспроможності підприємства.

Висновки. Ґрунтовний огляд понять «фінансова діяльність», висвітлених у наукових працях вітчизняних дослідників, показує, що у науковій спільноті під «фінансовою діяльністю» розуміється: особливий вид діяльності щодо формування фінансових ресурсів (50), відомості про грошові потоки (15), форми і методи, які використовуються для фінансового забезпечення фінансування підприємств (15), діяльність, що зумовлює зміну величини і складу власного і позикового капіталу підприємства (10), діяльність, яка провадиться відповідними суб'єктами (10).

Визначення об'єктів та завдань фінансової діяльності дозволило сформувати авторський підхід до тлумачення поняття «фінансова діяльність», а саме як діяльності підприємства щодо залучення, генерування, розподілу та використання фінансових ресурсів у процесі здійснення господарських операцій, що спрямована на забезпечення прибутковості та платоспроможності підприємства.

Список використаних джерел

1. Господарський кодекс України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>
3. Економічна діяльність підприємств. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності у 2016-2020 роках. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/fchpr/fchpr_u/arh_fchpr_ved_u.htm
4. Бондар Ю. А. Теоретичні аспекти управління фінансовою діяльністю підприємства / Ю. А. Бондар, К. А. Єрошкін // Причорноморські економічні студії. – 2020. – Вип. 55(1). – С. 83-86. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_55\(1\)_15](http://nbuv.gov.ua/UJRN/bses_2020_55(1)_15)
5. Петренко В. А. Теоретичний аналіз тлумачення поняття «фінансова діяльність підприємства» / В. А. Петренко, Ю. Ю. Гурбик, М. В. Сальнікова // Проблеми системного підходу в економіці. – 2018. – Вип. 5. – С. 180-185. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2018_5_32
6. Нескородева І. І. Дослідження сутності економічної категорії «фінансова діяльність підприємства» / І. І. Нескородева, Ю. О. Коцегуб // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – Вип. 41. – С. 200-204. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2013_41_52
7. Безродна О. С. Фінансова діяльність банку та інструменти її оцінки / О. С. Безродна // Інноваційна економіка. – 2015. – № 2. – С. 231-234. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/inek_2015_2_44
8. Дамірчиєв М. І. Фінансова діяльність держави / М. І. Дамірчиєв // Право та інноваційне суспільство. – 2020. – № 2. – С. 135-141. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2020_2_23
9. Мельничук С. М. Фінансова діяльність сучасної держави Україна в контексті реалізації її функцій (теоретичні питання) / С. М. Мельничук // Журнал східноєвропейського права. – 2019. – № 65. – С. 48-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/jousepr_2019_65_9
10. Клімова С. М. Управління публічними фінансами: проблеми дефінітивного визначення та співвідношення з поняттям «фінансова діяльність держави» / С. М. Клімова // Правова держава. – 2017. – № 28. – С. 45-50. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prav_2017_28_8
11. Макух О. В. Фінанси, фінансова діяльність, фінансові правовідносини: співвідношення наукових категорій / О. В. Макух // Наука і правоохорона. – 2016. – № 2. – С. 184-190. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nip_2016_2_30
12. Бланк И.А. Концептуальные основы финансового менеджмента. Киев : Изд-во «Ника-центр», Эльга, 2003. 448 с.
13. Загородній А.Г., Вознюк Г.А. Фінансово-економічний словник. Київ : Знання, 2007. 1072 с.
14. Самородов Б.В. Методологія управління фінансовим розвитком банку : монографія. – Київ : УБС НБУ, 2012. 307 с.

15. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / за ред. Р. Дяківа. Київ : Міжнародна економічна фундація, 2000. 703 с.
16. Кузнєцова Л.В. Сучасні методологічні підходи до визначення фінансової діяльності банку. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія «Економіка»*. Дніпро, 2011. № 5 (3). С. 118-123.
17. Гончар І., Склонна Н. Дослідження напрямків вдосконалення фінансової діяльності банків. *Вісник Хмельницького національного університету*. Хмельницький, 2009. № 6. С. 200-205.
18. Важинський Ф.А., Гаврилко П.П., Потинський М.Л. Методологічні підходи до визначення фінансової діяльності банку. *Науковий вісник НЛТУ України*. Луцьк, 2011. № 21.17. С. 170–175.
19. Бердар М.М. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
20. Азаренкова Г.М., Журавель Т.М., Михайленко Р.М. Фінанси підприємств : навч. посібник. Київ : Знання-Прес, 2009. 299 с.
21. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 554 с.
22. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2103. 504 с.
23. Аранчій В. І. Фінанси підприємств : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2004. 304 с.
24. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text>
25. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
БЕЗВЕРХОГО К. В.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ»

**МАНДРИШ А., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

Дане дослідження присвячено розкриттю підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансова звітність» для вітчизняних підприємств. Зроблено огляд та систематизацію понять «фінансова звітність», висвітлених у наукових працях та нормативно-правових документах. Уточнено концептуальні засади формування фінансової звітності. Запропоновано авторське визначення поняття «фінансова звітність страхової компанії».

This study is devoted to the disclosure of approaches to defining the economic essence of the concept of «financial reporting» for domestic enterprises. An overview and systematization of the concepts of «financial reporting», covered in scientific papers and legal documents. The conceptual bases of formation of the financial reporting are specified. The author's definition of the term «financial reporting of insurance company» is offered.

Розвиток ринкових відносин в Україні зумовлює постійні трансформаційні процеси у економічному, інформаційному та правовому аспектах діяльності підприємств. Це, у свою чергу, впливає на формування довгострокових та короткострокових цілей та завдань суб'єктів господарювання, а, отже, вимагає формування такої системи управління, яка здатна генерувати інформаційне підґрунтя для обґрунтування та прийняття ефективних управлінських рішень.

Фінансова звітність компаній є головним джерелом інформації про фінансовий стан, прибутковість та рентабельність підприємств. Це універсальне джерело інформації, що узагальнює дані про діяльність підприємства, що є базисом для прийняття виважених управлінських рішень.

За даними Державної служби статистики України у 2016-2020 роках в Україні питома вага компаній, що ведуть фінансову та страхову діяльність, у загальній кількості підприємства України показує незначний відсоток (приблизно 0,55), а у кількісному виразі відслідковується не досить позитивна динаміка – з 11,76 тис. компаній у 2016 році до 10,15 тис. компаній у 2020 році. Найбільшу питому вагу серед компаній, що ведуть фінансову та страхову діяльність, займають компанії допоміжної діяльності у сферах фінансових послуг і страхування (у середньому 68,5), а найменшу – компанії, що займаються перестраховуванням (сягають менше 1). При цьому компанії, що займаються страхуванням, перестраховуванням та недержавним пенсійним забезпеченням, крім обов'язкового соціального страхування, показують тенденцію до зменшення та сягають у 2016 році 7,36, у 2017 році 6,59, у 2018 році 6, у 2019 році 5,38, а у 2020 році 4,56 [1]. Статистичні дані ринку компаній фінансової та страхової діяльності свідчить необхідність розробки та впровадження ефективних механізмів управління страхових компаній, у тому числі оптимізації їх обліково-аналітичної системи, що сприятиме розвитку цього сектору економіки та економіки країни в цілому. Це зумовлює актуальність теми наукового дослідження.

Дослідження питань трактування сутності, підходів до формування та складання, а також подання фінансової звітності є предметом наукових праць багатьох науковців. А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Г.О. Партин [2], О. Коробко [3], К.Б. Мерфі [4], А.В. Озеран [5], Н.В. Чебанова, Т.Я. Чупир [6] під фінансовою звітністю розуміють звітність, що відображає показники фінансового стану та діяльності підприємств. С. Брег [7], М. Роуз [8] трактують фінансову звітність як звітність, що демонструє інвестиційну привабливість підприємства, О.О. Ільченко [9], Н.І. Матківська [10], І.В. Семчук [11], Н.М. Ткаченко [12], В.Г. Швець [13] тлумачать фінансову звітність як звітність, що відображає релевантну інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень. М.Ю. Аверіна [14], Т.В. Бочуля, Савицька Н.Л. [15], Г.Г. Кірейцев [16], О.В. Ковач [17] трактують фінансову звітність як підсумковий етап обліку. Ю.О. Івахів [18] під фінансовою звітністю розуміє метод бухгалтерського обліку. Зважаючи на значний науковий доробок, трансформаційні зміни облікового законодавства та інваріативність інформаційних потреб користувачів фінансової звітності, зокрема користувачів фінансової звітності страхових компаній, зумовлює необхідність у здійсненні наукового дослідження сутності та концептуальних засад фінансової звітності як домінуючого інформаційного джерела у процесі прийняття ефективних рішень.

Метою даного дослідження є здійснення критичного аналізу наукових праць та законодавчої бази щодо визначення сутності поняття «фінансова звітність» у процесі здійснення діяльності страхових компаній.

Об'єктом дослідження є процес формування фінансової звітності страховими компаніями.

Предметом дослідження є теоретичні та концептуальні засади формування фінансової звітності страховими компаніями.

Основні результати дослідження. Кожне підприємство повинно керуватися чіткими правилами щодо складання фінансової звітності, оскільки, як наголошує К.В. Безверхий, існують різні способи викривлень та помилок у фінансовій звітності [19, с. 9]. Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» страхові

компанії, як компанії, що становлять публічний інтерес, складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ) [20]. Основоположні аспекти складання фінансової звітності за МСФЗ регулюються Концептуальною основою фінансової звітності [21].

Сутність поняття «фінансова звітність» є актуальним предметом досліджень науковців та практиків, що зумовлено такими характерними процесами для вітчизняного законодавства, як постійні реформації, трансформаційність та імплементація із МСФЗ. Підходи до тлумачення сутності поняття «фінансова звітність» наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Тлумачення сутності поняття «фінансова звітність»

№ з/п	Автор / джерело	Визначення
1.	Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» [20]	Фінансова звітність – звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства
2.	Концептуальна основа фінансової звітності [21]	Фінансова звітність загального призначення – особлива форма фінансової звітності, що надає інформацію про активи, зобов’язання, власний капітал, дохід і витрати суб’єкта господарювання, що звітує
3.	Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [22]	Фінансова звітність – звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та результати діяльності підприємства
4.	Аверіна М.Ю. [14, с. 98]	Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у зручному і зрозумілому вигляді для прийняття цими користувачами ділових рішень
5.	Бочуля Т.В., Савицька Н.Л. [15, с. 183]	Фінансова звітність – результативне підбиття підсумків фінансово-господарської діяльності шляхом узагальнення проміжної інформації з виходом на підсумкові показники
6.	Брег С. [7]	Фінансова звітність – це спосіб оприлюднення фінансових результатів організації. Ця звітність є ключовим способом реалізації функцій контролю, яка може допомогти у вирішенні питань відносин з інвесторами в їх публічній частині
№ з/п	Автор / джерело	Визначення
7.	Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. [2]	Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період
8.	Івахів Ю.О. [18, с. 77]	Фінансова звітність – це метод відображення економічних явищ, процесів, результатів господарської діяльності підприємств і їх науково-практичного пізнання зацікавленими суб’єктами
9.	Ільченко О. [9, с. 47]	Фінансова звітність є джерелом інформації про фінансовий стан будь-якого суб’єкта господарювання, яка повинна містити лише доречну інформацію, оскільки ця інформація впливає на прийняття рішень користувачами і дає їм змогу оцінити минулі, теперішні та майбутні події
10.	Кірейцев Г.Г. [16, с. 15]	Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, складених на підставі даних фінансового обліку з метою надання користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан і діяльність підприємства, а також зміни в його фінансовому стані за звітний період в зручній та зрозумілій формі для прийняття цими користувачами управлінських рішень
11.	Ковач О.В. [17, с. 45]	Фінансова звітність – це узагальнена інформація про фінансовий та майновий стан підприємства, а також показники виробничо-господарської діяльності, яка є підсумковим етапом ведення обліку
12.	Коробко О. [3, с. 8]	Фінансова звітність – це регульована державою сукупність форм звітності, що містить загальну інформацію про фінансовий стан підприємства за певний період, що взаємопов’язані та покликані задовольнити конкретні інформаційні потреби внутрішніх і зовнішніх користувачів
13.	Матковська Н.І. [10, с. 150]	Фінансова звітність – це загальна кількість форм звітності, яка складається на підставі даних обліку, мета якої надання користувачам інформації про фінансовий стан та діяльність підприємства, а також

№ з/п	Автор / джерело	Визначення
		зміни у фінансово-господарській діяльності за звітний період для прийняття цими користувачами управлінських рішень
14.	Мерфі К.Б. [4]	Фінансові звіти – це письмові записи, які характеризують підприємницьку діяльність та фінансові показники компанії
15.	Озеран А.В. [5, с. 221]	Фінансова звітність – інформаційний продукт фінансового звітування, а фінансові звіти – сукупність звітних форм, в яких наводиться інформація про підприємство/групу підприємств у вартісному вимірі і порядок формування якої визначено стандартами бухгалтерського обліку і фінансової звітності
16.	Роуз М. [8]	Фінансова звітність – це процес отримання даних, які розкривають фінансовий стан організації перед керівництвом, інвесторами та урядом
17.	Семчук І.В. [11, с. 184]	Фінансова звітність – це представлення даних про господарську діяльність і фінансову позицію компанії для прийняття економічних рішень
18.	Ткаченко Н. [12, с. 56]	Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені на основі даних фінансового обліку з метою отримання користувачем узагальненої інформації про фінансовий стан і діяльність підприємства, а також зміни у його фінансовому становищі за звітний період у встановленій формі для прийняття цим користувачем ділових рішень
19.	Чебанова Н.В., Чупир Т.Я. [6, с. 19]	Фінансова звітність – це документи, що містять інформацію про фінансовий стан, результати діяльності про рух грошових коштів підприємства за звітний період
20.	Швець В.Г. [13, с. 16]	Фінансова звітність – це складова бухгалтерського обліку та інформаційної системи на підприємстві

Джерело: сформовано автором

Наведені підходи до тлумачення сутності поняття «фінансова звітність» в наукових джерелах показують, що науковці під фінансовою звітністю розглядають звітність, що відображає показники фінансового стану та діяльності підприємства (40), демонструє інвестиційну привабливість підприємства (10), відображає релевантну інформацію для прийняття управлінських рішень користувачами (25), є підсумковим етапом обліку (20), є методом бухгалтерського обліку (5) (табл. 2).

Таблиця 2

Узагальнення методологічних підходів до визначення економічної сутності поняття «фінансова звітність» у проаналізованій вибірці літературних джерел

№ з/п	Підходи до визначення поняття «фінансова звітність»	Джерело/автор	Кількість джерел, од.	Частка джерел,
1	Звітність, що відображає показники фінансового стану та діяльності підприємства	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [20], Концептуальна основа фінансової звітності [21], НП(С)БО 1 [22], А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Г.О. Партин [2], О. Коробко [3], К.Б. Мерфі [4], А.В. Озеран [5], Н.В. Чебанова, Т.Я. Чупир [6]	8	40
2	Звітність, що відображає релевантну інформацію для прийняття управлінських рішень користувачами	О.О. Ільченко [9], Н.І. Матківська [10], І.В. Семчук [11], Н.М. Ткаченко [12], В.Г. Швець [13]	5	25

№ з/п	Підходи до визначення поняття «фінансова звітність»	Джерело/автор	Кількість джерел, од.	Частка джерел,
	Звітність, що є підсумковим етапом обліку	М.Ю. Аверіна [14], Т.В. Бочуля, Н.Л. Савицька [15], Г.Г. Кірейцев [16], О.В. Ковач [17]	4	20
	Звітність, що демонструє інвестиційну привабливість підприємства	С. Брег [7], М. Роуз [8]	2	10
	Звітність, що є методом бухгалтерського обліку	Ю.О. Івахів [18]	1	5
		Ю.О. Івахів [18]	1	5
Σ	Всього:		20	100

Джерело: сформовано автором

Як видно із табл. 2, у розумінні нормативно-правових документів фінансова звітність трактується тотожно як звітність, що містить інформацію про фінансовий стан та показники діяльності підприємства [20; 21; 22]. Аналіз підходів науковців до тлумачення поняття «фінансова звітність» показує, що:

– фінансова звітність відображає показники фінансового стану та діяльності підприємства (А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк, Г.О. Партин [2], О. Коробко [3], К.Б. Мерфі [4], А.В. Озеран [5], Н.В. Чебанова, Т.Я. Чупир [6]). Варто погодитись із таким підходом до визначення сутності поняття «фінансова звітність», що складає 40 вибірки, оскільки автори дотримуються законодавчо встановленого підходу до розуміння сутності фінансової звітності;

– демонструє інвестиційну привабливість підприємства (С. Брег [7], М. Роуз [8]). На такий підхід припадає 10 визначень вибірки. На нашу думку, даний підхід є ширший, оскільки дозволяє підкреслити важливу рису фінансової звітності – доступність зовнішнім користувачам;

– відображає релевантну інформацію для прийняття управлінських рішень користувачами (О.О. Ільченко [9], Н.І. Матківська [10], І.В. Семчук [11], Н.М. Ткаченко [12], В.Г. Швець [13]). За даним підходом, до якого належить 25 вибірки дослідження, можна зробити висновок, що фінансова звітність орієнтована лише на зовнішніх користувачів, проте це є характерною ознакою управлінської звітності, що є основним критерієм розмежування фінансової та управлінської звітностей;

– є підсумковим етапом обліку (М.Ю. Аверіна [14], Т.В. Бочуля, Н.Л. Савицька [15], Г.Г. Кірейцев [16], О.В. Ковач [17]) та складає 20 досліджених літературних джерел. Тобто науковцями акцентовано увагу на тому, що фінансова звітність складається за даними бухгалтерського обліку (дані про господарські операції, зазначені у первинних документах, узагальнюються в облікових регістрах, а потім систематизуються у фінансовій звітності), що відповідає вимогам Закону України «Про фінансовий облік та фінансову звітність в Україні» [20];

– є методом бухгалтерського обліку (на думку науковця Ю.О. Івахів [18] та становить 5 вибірки досліджень). Тобто науковцем надано вузьке розуміння сутності фінансової звітності, що потребує уточнення складу користувачів фінансової звітності, обов'язковості застосування законодавчо врегульованих форм фінансових звітів тощо.

З метою формулювання авторського підходу до тлумачення поняття «фінансова звітність страхової компанії» доцільно уточнити концептуальні аспекти складання фінансової звітності.

Відповідно до Концептуальної основи фінансової звітності, фінансова звітність складається з метою надання фінансової інформації про господарюючий суб'єкт, що звітує, яка є корисною для нинішніх і потенційних інвесторів, позикодавців та інших кредиторів у прийнятті рішень про надання ресурсів цьому суб'єктові господарювання [21].

Фінансова звітність для вітчизняних страхових компаній складається з форм фінансової звітності, що передбачені НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», а саме: баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал, примітки до річної фінансової звітності [22]. У світовій практиці до страхових компаній, що складають фінансову звітність за МСФЗ, висуваються вимоги щодо розкриття не лише показників фінансово-майнового стану та результатів діяльності, а й специфічних даних щодо основної діяльності [23, с. 156].

Варто зазначити, що страхові компанії, що ведуть свою діяльність в Україні, відповідно до вимог Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, окрім фінансової звітності також складають інформацію щодо ключових ризиків та результатів проведеного стрес-тестування [24].

Із розвитком концепції соціально відповідального бізнесу українським законодавством введено вимогу подання Звіту про управління (документу, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невизначеності його діяльності) для середніх та великих компаній [20]. Як зазначає К.В.Безверхий, звіт про управління є інтегрованою звітністю підприємства, що свідчить про імплементацію інтегрованої звітності у вітчизняне законодавство [25, с. 29]. Варто зазначити, що відповідно до статті 11 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» звіт про управління подається підприємствами у разі з річною фінансовою звітністю [20]. На нашу думку, звіт з управління не є формою фінансової звітності підприємства, оскільки включає також і нефінансові показники, проте є важливим інформаційним джерелом для здійснення аналізу, контролю та аудиту діяльності страхових компаній.

Отже, фінансова звітність страхової компанії – це узагальнена інформація про фінансовий стан та діяльність підприємства, представлена у регламентованих законодавством формах, що містить загальну інформацію про діяльність підприємства, а також інформацію про основну діяльність страховика, що є основним інформаційним підґрунтям для зовнішніх та внутрішніх користувачів у процесі прийняття управлінських та інвестиційних рішень.

Висновки. Дослідження підходів до визначення сутності поняття «фінансова звітність» показує, що зазвичай під фінансовою звітністю науковцями розуміються форми, у які відображаються інформацію про фінансовий стан підприємства та основні показники діяльності, що формуються на основі даних бухгалтерського обліку.

Уточнення концептуальних засад формування фінансової звітності дозволило сформулювати авторський підхід до тлумачення поняття «фінансова звітність страхової компанії», під яким розуміється узагальнена інформація про фінансовий стан та діяльність підприємства, представлена у регламентованих законодавством формах, що містить загальну інформацію про діяльність підприємства, а також інформацію про основну діяльність страховика, що є основним інформаційним підґрунтям для зовнішніх та внутрішніх користувачів у процесі прийняття управлінських та інвестиційних рішень

Список використаних джерел

1. Кількість діючих суб'єктів господарювання за видами економічної діяльності у розрізі регіонів (2014-2020). Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 11.06.2022)

2. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л., Партин Г.О. Облік і аудит: Термінологічний словник. Львів : Центр Європи, 2002. 671 с.
3. Коробко О. Бухгалтерська фінансова звітність: методологія складання і практика використання : автореф. дис. ... канд. екон. Наук : 08.06.04, Київ : Київ. нац. аграрн. Ун-т, 2003. С. 5.
4. Chris B. Murphy. Financial Statements. Investopedia. Retrived from URL: <https://www.investopedia.com/terms/f/financial-statements.asp>. (дата звернення: 11.06.2022).
5. Озеран А.В. Теорія та методологія формування фінансової звітності підприємств: монографія. К.: КНЕУ, 2015. 471 с.
6. Чебанова Н.В., Чупир Т.Я. Фінансова звітність підприємства. Харків : Фактор, 2006. 444 с.
7. Bragg Steven. Financial reporting definition. Uploaded March 31, 2018. AccountingTools (Accounting CPE Courses & Books). URL: <https://www.accountingtools.com/articles/what-is-financial-reporting.html> (дата звернення: 11.06.2022)
8. Rouse Margaret. What is financial reporting? Definition. TeachTarget of SearchERP. updated in July 2013. URL: <https://searcherp.techtarget.com/definition/financial-reporting> (дата звернення: 11.06.2022)
9. Ільченко О.О. Використання нормативно-правових актів при аудиті фінансової звітності. *Управління розвитком*. 2011. № 2 (98). С. 110–114
10. Матківська Н. І. Фінансова звітність підприємства та використання її показників для прийняття управлінських рішень. Актуальні проблеми функціонування господарської системи України: матеріали XXVIII Міжнародної наукової конференції студентів, аспірантів та молодих учених. Львів : Львівський національний університет імені Івана Франка. 2021. С. 104-106
11. Семчук І. В. Звітність підприємств як джерело інформації для користувачів. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу / І.В. Семчук // Міжнародний збірник наукових праць [відп. ред. д.е.н., проф. Ф. Ф. Бутинець]. Житомир : ЖДТУ. 2007. Вип. 1(7). С. 174-185.
12. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність [Текст] : підручник / Н. М. Ткаченко. К. : Алерта, 2006. 1080 с.
13. Теорія бухгалтерського обліку [Текст] : підручник / В. Г. Швець. – 4-те вид., переробл. і доповн. Київ : Знання, 2015. 572 с.
14. Аверіна М.Ю. Аналіз та оцінка фінансового стану підприємства: шляхи покращення. *Актуальні проблеми економіки*. 2012. № 9. С. 92-100.
15. Бочуля Т.В., Савицька Н.Л. Актуалізація облікового процесу: вплив технологій та інтелекту. *Фінанси, облік і аудит*. 2014. Вип. 1(23). С. 179-194.
16. Кірейцев Г.Г. Фінансовий менеджмент, Житомир: ЖІТІ, 2001. 440 с.
17. Ковач О.В. Економічна сутність та значення фінансової звітності у системі економічної інформації. Збірник наукових статей випускників з фаху «Облік і оподаткування». 2021. Вип. 1. С. 43-51.
18. Івахів Ю.О. Фінансова звітність та елементи методу бухгалтерського обліку. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. №16. С.76-77.
19. Безверхий К.В. Удосконалення методики виявлення ознак викривлень і помилок у фінансовій звітності підприємства на основі аналітичних процедур. *Облік і фінанси*. 2014. №4(66). С. 8-16
20. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 11.06.2022)
21. Концептуальна основа фінансової звітності від 01.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text. (дата звернення: 11.06.2022)

22. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 11.06.2022)

23. Лук'янець О.В., Ткаченко Ю.П. Аналітична оцінка фінансової звітності страхових компаній: теоретичні аспекти. *Фінансовий простір*. 2019. №4. С.154-167.

24. Вимоги щодо регуляторного проведення стрес-тестування страховиками та розкриття інформації щодо ключових ризиків та результатів проведених стрес-тестів, затверджені розпорядженням Нацкомфінпослуг від 13.02.2014 №484. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0352-14#n17> (дата звернення: 11.06.2022)

25. Безверхий К.В. Порівняння елементів структури інтегрованої звітності та звіту про управління. *Науковий вісник Національної академії статистики, обліку та аудиту*. 2019. №1-2. С.24-31.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
БЕЗВЕРХОГО К. В.

АНАЛІЗ ДОХОДІВ, ВИТРАТ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТОРГІВЛІ

**МАРКЕВИЧ І., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті розглянуто економічний зміст категорій доходів та витрат. Узагальнено критерії оцінки ефективності витрат діяльності торговельного підприємства. Надано рекомендації щодо формування факторних моделей для аналізу впливу доходів та витрат на фінансові результати та рентабельність діяльності підприємств торгівлі.

The economic content of the categories of revenue and expenses are discussed in the article. The criteria for assessing the effectiveness of the expenses of a retail enterprise are summarized. Recommendations for the formation of factor models for the analysis of the impact of revenue and expenses on financial results and profitability of retail enterprises are provided.

Актуальність. В сучасних умовах економіка України вимагає принципово нових підходів до управління діяльністю підприємствами торгівлі. Головним із шляхів забезпечення конкурентоспроможності і фінансової ліквідності підприємства є мобілізація його внутрішніх резервів. Пошук резервів, які можуть бути використані для покращення фінансового стану підприємств, проводиться шляхом аналізу всіх складових діяльності, включаючи такі результативні показники як доходи і витрати. Дохід є одним із найголовніших показників, які відображають фінансові результати підприємницької діяльності та його фінансовий стан. Доходи, які суб'єкт господарювання одержує протягом визначеного періоду, виражають ефективність його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності та набувають широкого значення як основне джерело прибутку. Витрати – це поняття, характерне для діяльності будь-якого підприємства чи організації, юридичної або фізичної особи. Досягнення будь-якої мети, забезпечення діяльності та отримання доходів потребує витрат. Витрати обумовлюються як кількістю, так і якістю витраченої праці на здійснення поточної торговельної діяльності підприємства, а також оптимальним розміром капіталу для оснастки праці і тривалістю часу, для мети якого цей капітал використовується.

Прибуток є одним з основних фінансових показників оцінки господарської діяльності суб'єктів господарювання. Аналіз прибутку підприємства базується на комплексному дослідженні доходів та витрат, які розглядаються як чинники першого порядку по відношенню до прибутку.

Оскільки основною метою діяльності будь-якого підприємства є одержання максимального прибутку, то доходи підприємства незалежно від сфери його діяльності, форми власності та будь-яких інших факторів, набувають ключового значення. Торговельна діяльність в умовах зростання конкурентної боротьби, глобалізації та кризи, спричиненої епідеміологічною ситуацією в світі, потребує удосконалення методів управління доходами та витратами.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних та організаційно-практичних засад аналізу доходів та витрат торговельного підприємства.

Об'єктом дослідження є економічні категорії доходів та витрат та аналіз їх впливу на фінансові результати та рентабельність діяльності підприємств торгівлі

Метою дослідження є узагальнення теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій стосовно аналізу доходів та витрат та їх впливу на фінансові результати та рентабельність діяльності підприємств торгівлі.

Виходячи з визначеної мети дослідження, основними завданнями є:

- економічна характеристика категорій доходів і витрат;
- аналіз та обґрунтування резервів оптимізації доходів та витрат;
- побудова математичної моделі аналізу впливу факторів на прибутковість підприємства торгівлі.

Аналіз останніх досліджень. Наукові дослідження у питаннях аналізу доходів та витрат підприємств торгівлі проводились багатьма вченими. Серед них варто виділити наукові здобутки Мазур Н.А. [1], Семенця І.В. [1], Лопашук І.А. [1], Мазаракі А. А. [2], Лігоненко Л.О. [2], Ушакової Н. М. [2], Коцеруби Н. В. [3] [4] [5], Лагдана А. В. [5], Гринів Б.В. [6] [7], Гринів В.Б. [6], та інших.

Категорії доходів та витрат є однією з найскладніших в економічній науці. Одними з найбільш актуальних вони залишаються і на сьогодні, що обумовлює необхідність дослідження цих категорій в умовах переходу України до ринкових принципів управління економікою, який спричинений інтеграцією держави у європейську та світову спільноту, подоланням наслідків епідеміологічної кризи та функціонуванням економіки в умовах повномасштабної війни. Вітчизняні вчені розглядають питання впровадження обліково-аналітичного забезпечення системи категорійного управління прибутком торговельних підприємств та аналізу товарообороту в системі сучасного торгового менеджменту. Зокрема, Мазур Н. А. розглядає питання щодо діяльності торговельного підприємства в системі ринкових відносин, управління обсягом і асортиментною структурою обороту, а також стратегії управління доходами і витратами торговельного підприємства.

Коцеруба Н. В. описує ряд факторних моделей, застосування яких є передумовою виявлення розвитку негативних явищ, які можуть стати причиною втрати прибутку, який знаходиться у функціональному зв'язку з доходами і витратами, і зниження рентабельності торговельного підприємства.

У сучасній західній і вітчизняній науковій літературі дохід розглядається також і як одна з центральних величин у теорії оподаткування та податковому законодавстві.

Наукове обґрунтування та опис аналітичного забезпечення управління діяльністю підприємства торгівлі має безпосередній зв'язок з практичним застосуванням її інформаційної системи для розгляду результатів діяльності, пошуку сукупного впливу та взаємозв'язків між внутрішніми та зовнішніми факторами, побудови математичних моделей та вимагає подальшого теоретичного та методологічного дослідження з точки зору його структури і джерел виникнення в умовах сьогодення.

З розвитком технологій та методів збору, збереження та обробки даних, появою нових та поширенням існуючих бізнес-моделей виникає необхідність актуалізації теоретико-

методичних та прикладних основ економічного аналізу діяльності торговельного підприємства. Зазначене свідчить про актуальність дослідження питання аналізу результатів діяльності підприємств торгівлі, оскільки торговельна діяльність має варіативність управлінського обліку доходів і витрат. Тож подальше дослідження методів аналізу доходів і витрат в торговельній галузі потребує постійного удосконалення, враховуючи різні аспекти, пов'язані з подальшим розвитком ринкових відносин, євроінтеграційних процесів, глобалізацією економіки та майбутнім подоланням післявоєнної кризи.

Виклад основного матеріалу. Найважливіше місце і значення в діяльності будь-якого підприємства займає отримання прибутку. Наявність прибутку та його рівень суттєво впливає на прийняття важливих стратегічних рішень як на рівні підприємств щодо розширення виробництва, розміру та форми оплати праці, вибору політики ціноутворення та інвестування, так і на рівні держави для регулювання інвестиційної та податкової політики. Аналіз прибутку підприємства торгівлі базується на дослідженні доходів та витрат, які розглядаються як чинники першого порядку по відношенню до прибутку.

Доходи, які суб'єкт господарювання одержує протягом визначеного періоду, є узагальнюючим показником роботи підприємства та виражають результати його операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Необхідність отримання доходів від реалізації товарів торговельного підприємства обумовлена потребою відшкодування витрат на здійснення діяльності, сплати непрямих податків та отримання суми прибутку, яка забезпечує досягнення стратегічної мети підприємства.

Витрати – це поняття, характерне для діяльності будь-якого підприємства чи організації, юридичної або фізичної особи. Досягнення будь-якої мети, забезпечення діяльності та отримання доходів потребує витрат. І об'єктивність суспільного розвитку, і факти практичної діяльності, і закономірності сучасної дійсності, і логіка пізнання показують, що спочатку мають місце витрати, а потім – результати, пов'язані з цими витратами.

Доходи і витрати впливають на основні показники результатів діяльності будь-якого підприємства. Детальний розгляд структури та особливостей понять доходів і витрат, а також їх класифікації за обґрунтованими ознаками надає можливість визначити фактори, що прямо або опосередковано впливають на категорії доходів і витрат торговельного підприємства. Тож, враховуючи специфіку галузі, джерела доходів та об'єкти витрат, є доцільним створення математичних багатофакторних моделей для аналізу ефективності витрачання коштів та забезпечення інструментарію для управління діяльністю торговельного підприємства. Використовуючи такі моделі, можливо визначити резерви збільшення доходів та оптимізації витрат. Аналіз доходів та оптимізація витрат підприємства за своєю сутністю є складовою процесу управління підприємством і не може розглядатися як окрема функція менеджменту компанії. У той же час, дії менеджменту є спрямованими на максимізацію отримуваних доходів, і, відповідно, прибутку підприємства.

При здійсненні діяльності підприємства використовуються матеріальні, трудові та фінансові ресурси задля забезпечення одержання доходу, рівень якого повинен бути достатнім не тільки для покриття понесених для цього витрат, а і для отримання прибутку. Якщо дохід підприємства є підсумком ефективності роботи усіх його підрозділів, то витрати є об'єктом для подальшого аналізу щодо доцільності їх здійснення.

Підприємства торгівлі не можуть вживати заходів щодо мінімізації витрат, не враховуючи при цьому можливе зниження стандарту обслуговування споживачів, обсягів товарообігу та величини прибутку. Тому головною метою управління витратами на підприємстві є визначення їх оптимального рівня.

Ключовим є обґрунтування здійснення початкових витрат у поєднанні з подальшим аналізом досягнення мети таких витрат і доцільності їх здійснення у майбутньому. Важливо зазначити, що у збалансованій системі управління діяльністю підприємства приріст загальної суми витрат має бути оптимальний і не повинен перевищувати приріст виручки від реалізації. Обсяг та обґрунтування додаткових витрат повинні відповідати змінам обсягу й

особливостям діяльності підприємства, його цільовим орієнтирам, вимогам покупців до якості й асортименту продукції тощо.

Ефективне управління витратами передбачає зменшення й усунення тих витрат, які не є доцільними, результативними для підприємства, тобто, які не сприяють збільшенню обсягів реалізації продукції, підвищенню якості послуг та отриманню максимального розміру прибутку. Тому важливим є пошук альтернативних видів витрат, які забезпечать їх ефективність.

Одним із резервів оптимізації витрат підприємств торгівлі є підвищення продуктивності праці. В умовах зростання продуктивності праці скорочується частка витрат праці в розрахунку на товарну одиницю, а отже, зменшується їх питома вага в загальній структурі собівартості товарообороту. Серед можливих резервів збільшення продуктивності праці в галузі торгівлі є зниження трудомісткості внаслідок автоматизації торговельних процесів та усунення непродуктивних затрат часу.

Також з метою організації та управління трудовими ресурсами на підприємстві торгівлі затверджується чіткий опис бізнес-процесів, функцій різних відділів у бізнес-процесах, посадових інструкцій та побудова збалансованої організаційної структури, що відповідає бізнес-процесам та цілям діяльності підприємства.

У галузі торгівлі фонд оплати праці займає меншу питому вагу у витратах, ніж собівартість продукції. Проте загальновідомо, що одним із основних джерел покращення результатів діяльності є зростання продуктивності праці. Аналіз ефективності витрат на заробітну плату торговельних підприємств набуває важливого значення через те, що більшість таких витрат є накладними. Таким чином, ефективне управління персоналом може вигідно вплинути на точку беззбитковості та розміри прибутку підприємства.

Продуктивність праці в галузі торгівлі є показником, який вказує на залежність виручки від реалізації від ефективності діяльності працівників. Показник продуктивності праці може бути розрахований в цілому по підприємству або деталізований за періодами та окремими підрозділами. Рівень продуктивності праці одного працівника визначається за формулою:

$$ПП = \frac{Q}{Ч}, \quad (1)$$

де Q – обсяг продукції, реалізованої підприємством за період, тис. грн;

$Ч$ – середньооблікова чисельність персоналу підприємства за період, осіб.

Показник середньорічної заробітної плати одного працівника дозволяє порівняти динаміку розміру оплати праці з динамікою її продуктивності. При розрахунку фонд заробітної плати включає також і показники адміністративних відділів, адже їх діяльність забезпечує логістику, наявність товарних запасів та асортиментну політику і впливає на ефективність торгівлі.

$$СЗП = \frac{ФЗП}{Ч}, \quad (2)$$

де $ФЗП$ – фонд заробітної плати, тис. грн;

$Ч$ – середньооблікова чисельність персоналу підприємства за період, осіб.

При проведенні кадрової політики необхідно враховувати цілі та завдання, для виконання яких є необхідним забезпечення достатньої кількості працівників, відповідності ситуації та тенденціям на ринку праці, а також ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві.

Коефіцієнт випередження – це статистичний показник, що може бути використаний для порівняння інтенсивності зміни продуктивності праці одного працівника та динаміки середньої заробітної плати за однакові проміжки часу. Використовуючи даний показник, ми можемо розрахувати вплив впровадження змін в кадрову політику та системи заохочення на продуктивність праці, а отже й на дохід від реалізації.

$$K = \frac{(ПП2/ПП1)}{(СЗП2/СЗП1)}, \quad (3)$$

де ПП – показник продуктивності праці у поточному та минулому періоді, тис. грн.;
 СЗП – показник середньорічної заробітної плати одного працівника, у поточному та минулому періоді, тис. грн.

Оптимізація витрат торговельного підприємства може також стосуватися витрат на збут для просування його продукції на ринку, оскільки відділ маркетингу в умовах розвитку інформаційних технологій має різноманітний інструментарій для популяризації товарів підприємства або його бренду через інтернет ресурси.

Витрати на збут – це витрати, пов’язані з реалізацією (збутом) продукції (товарів, робіт, послуг). Головною метою здійснення витрат на збут є стимулювання попиту на продукцію, її доставка та подальше обслуговування клієнтів, формування та просування бренду компанії на ринку. Особливістю збутової діяльності підприємств торгівлі є спрямування витрат на збут на реалізацію маркетингової стратегії, збільшення клієнтської бази та формування репутації торгової марки на ринку.

Основними завданнями відділу маркетингу торговельного підприємства є такі: проведення досліджень та аналіз ринку діяльності компанії, розробка фірмового дизайну продукції, реалізація PR-кампаній, рекламних та інтернет-проектів з популяризації бренду, здійснення трейд-маркетингу.

Показник рентабельності інвестицій в маркетинг характеризує окупність вкладень в маркетингову діяльність підприємства в цілому, ефективність окремої маркетингової кампанії чи рекламної акції та їх вплив на показники товарообороту компанії. За результатами здійснених маркетингових витрат очікується, що показник рентабельності інвестицій в маркетинг за період залишиться стабільним або збільшиться.

$$ROMI = \frac{(Q - B_m)}{(E_m)}, \quad (4)$$

де Q – обсяг продукції, реалізованої підприємством за період, тис. грн;

B_m – обсяг витрат на маркетинг за період, тис. грн.

Аналіз ефективності здійснення витрат на маркетинг у розрізі товарних груп або окремих товарів потребує розділення витрат в обліку за відповідними аналітичними статтями і дозволить більш точно аналізувати конкурентну позицію окремих видів продукції. Витрати на придбання товару разом із витратами на його реалізацію впливають на економічно обґрунтований розрахунок маржинального прибутку.

Для групування товарів за їх конкурентними ознаками підприємства можуть використовувати метод матриці Маркон (рис. 1). Детально проаналізувавши положення кожного артикулу в матриці Маркон, можливо прийняти обґрунтовані рішення щодо доцільності розширення продажу окремих видів продукції, враховуючи попит на них, маржинальну міцність, тобто оцінити перспективність вкладень в окремі асортиментні позиції.

		Маржинальний дохід на одиницю, грн	
		Більше середнього	Менше середнього
Об'єм продажу, шт	Бі льше середнього	Дуже прибутковий і дуже популярний товар	Менш прибутковий і дуже популярний товар
	М енше середнього	Дуже прибутковий і менш популярний товар	Менш прибутковий і менш популярний товар

Рис. 1. Приклад матриці Маркон

В результаті порівняльного аналізу можливо визначити високомаржинальні та популярні товари, які мають значний вплив на прибуток. Своєчасне виявлення запасів, реалізація яких не є прибутковою та ефективною, дозволить підвищити ліквідність оборотних активів та спрямувати ресурси на збільшення об'ємів реалізації конкурентоспроможної продукції.

Доходи і витрати впливають на основні показники результатів діяльності будь-якого підприємства. Детальний розгляд структури та особливостей понять доходів і витрат, а також їх класифікації за обґрунтованими ознаками надає можливість визначити фактори, що прямо або опосередковано впливають на категорії доходів і витрат торговельного підприємства. Тож, враховуючи специфіку галузі, джерела доходів та об'єкти витрат, можемо дійти висновку про доцільність створення математичної багатофакторної моделі доходів і витрат для підвищення ефективності аналізу витрачання коштів та забезпечення інструментарію для управління діяльністю торговельного підприємства. Використовуючи таку модель, можливо визначити резерви збільшення доходів та оптимізації витрат.

Процес вивчення ефективності діяльності торговельних підприємств передбачає дослідження не тільки окремих показників, але і взаємозв'язків факторів, які обумовлюють зміну цих показників. Практично неможливо ідентифікувати окремих показників, який був би абсолютно незалежним та непов'язаним з іншими. Тому серед багатьох форм закономірних зв'язків економічних явищ важливу роль при проведенні аналізу відіграють причинно-наслідкові зв'язки.

Складний процес формування досліджуваного показника господарської діяльності може бути деталізований різними прийомами на його складові (фактори) і відображений у вигляді моделі детермінованої факторної системи.

Враховуючи визначення операційного прибутку як ключового показника діяльності підприємства торгівлі та залежність прибутку від категорій доходів та витрат, пропонуємо провести аналіз впливу факторів на рентабельність операційної діяльності. При здійсненні аналізу впливу факторів на зміну коефіцієнта рентабельності операційної діяльності за досліджуваній період, ми визначили перелік показників, які у сукупності складають математичну модель розрахунку досліджуваного показника і представляють різні аспекти оцінки доходів та витрат як результатів діяльності торговельного підприємства. Використовуючи математичні підходи до визначення показників операційної рентабельності, ми сформувавши математичну модель для аналізу впливу факторів на результати операційної діяльності підприємства торгівлі:

$$R_{oper} = K_{md} + \frac{(IOD - IOB - ADV) \cdot ЧСЗП}{ПП \cdot ВнЗП} - \frac{1}{R_{mi} + 1}, \quad (5)$$

де: R_{oper} – рентабельність операційної діяльності;

K_{md} – коефіцієнт маржинального доходу;

IOD – інші операційні доходи;

IOB – інші операційні витрати;

ADV – адміністративні витрати;

$ЧСЗП$ – чиста середньорічна заробітна плата;

$ПП$ – продуктивність праці, тис грн на 1 особу;

$ВнЗП$ – витрати на заробітну плату після вирахування податку на доходи фізичних осіб та військового збору;

R_{mi} – рентабельність маркетингових інвестицій.

Дана математична модель враховує вплив коефіцієнта маржинального доходу, який вказує на основне джерело погашення накладних витрат торговельного підприємства, а також вплив показників продуктивності праці, накладних адміністративних та збутових витрат.

Як висновок, для підприємств торгівлі аналіз доходів та витрат та впровадження відповідних управлінських рішень забезпечує прибутковість реалізації та конкурентоспроможність товарів, їх достатню оборотність, доцільність здійснення

додаткових витрат на маркетинг та перевищення темпів росту продуктивності над темпами збільшення фонду оплати праці.

Взаємозв'язок результатів операційної діяльності торговельного підприємства з процесом планування витрат для майбутніх періодів, що базується на аналізі доходів та витрат є запорукою ефективного провадження діяльності, максимізації прибутку та досягнення стратегічних цілей підприємства торгівлі.

Список використаних джерел

1. Мазур Н.А., Семенець І.В., Лопашук І.А. Економіка торговельного підприємства: навч. посібн. Чернівці: Чернівець. нац. Ун-т ім. Ю.Федьковича. 2020. 192 с..
2. Мазаракі А.А., Лігоненко Л.О., Ушакова Н.М. Економіка торговельного підприємства: Підр. для вузів /За ред. проф. Н.М. Ушакової. – К.: Хрещатик, 1999. – 800с.
3. Коцераба Н. В. Фінансовий контроль в системі управління прибутком підприємства торгівлі / Н. В. Коцераба // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2017. – № 3(1). – С. 74-79. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ir.vtei.edu.ua/card.php?id=26956>
4. Коцераба Н. В. Оцінка операційних і фінансових ризиків у системі антикризового управління підприємством роздрібною торгівлі / Н. В. Коцераба // Актуал. проблеми економіки. – 2010. – № 2. – С. 120– 128. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2014_3_11
5. Коцераба Н. В. Аналіз реалізації товарів та витрат підприємств роздрібною торгівлі / Н. В. Коцераба, А. В. Лагдан // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2017. – № 1. – С. 65-69. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2017_1_16
6. Гринів Б.В., Гринів В.Б. Удосконалення факторного аналізу фінансових результатів торговельних підприємств// Вісник НТУ «ХПІ». – 2013. – № 22 – С. 21– 28. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/7487>
7. Гринів Б.В. Економічний аналіз торговельної діяльності. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 392 с.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
ГОРДОПОЛОВА В. Ю.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

**МАТКОВСЬКА Д., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті розглянуто економічний зміст категорії «фінансова стійкість». На основі дослідження особливостей фінансово-господарської діяльності комунальних підприємств здійснено аналітичну оцінку фінансової стійкості підприємства комунальної сфери та розроблено практичні рекомендації щодо удосконалення методики аналізу фінансової стійкості комунальних підприємств.

The economic content of the category «financial stability» is considered. Based on the study of the peculiarities of financial and economic activities of utilities, an analytical assessment of the financial stability of utilities and practical recommendations for improving the methodology of analysis of financial stability of utilities.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Забезпечення соціально-економічного розвитку будь-якого міста, району в значній мірі залежить від можливостей і потенціалу комунальних підприємств, адже вони, надаючи послуги з теплопостачання, комунально-побутового обслуговування, транспортного й інформаційного забезпечення, є основою комфортного та безпечного життя мешканців місцевої територіальної громади. Сьогодні, на жаль, рівень розвитку даної галузі не повністю задовольняє потреби населення та підприємств. Проблеми, які існують у комунальному господарстві, обумовлені недосконалістю в управлінні комунальними підприємствами, низькою якістю надання комунальних послуг, неефективністю їх діяльності, недостатнім фінансовим забезпеченням та багатьма іншими чинниками, що істотно впливає на рівень якості життя населення країни та її регіонів. Оскільки вітчизняні комунальні підприємства функціонують у кризових умовах, то це призводить до банкрутства багатьох компаній, які донедавна мали позитивні тенденції розвитку. Аналіз даних Державного комітету статистики свідчить про те, що питома вага підприємств України, які отримали збиток у 2020 році становить 28,6 в той час питома вага збиткових підприємств, які займаються забором, очищенням та постачанням води склала в аналогічному періоді 43,3. Це негативно впливає на формування власного капіталу і знижує фінансову стійкість підприємств, оскільки саме прибуток є основним внутрішнім джерелом фінансування суб'єктів господарювання. Загалом підприємства України в 2020 році отримали збитків на суму 540 млрд. грн. [1]. Отже, зважаючи на значну кількість збиткових підприємств, досягнення достатнього рівня їхньої фінансової стійкості є однією з актуальних проблем суб'єктів господарювання, оскільки недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємств та виникнення загрози фінансовій безпеці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спираються автори. Значний внесок у дослідження питань управління фінансовою стійкістю комунальних підприємств зробили такі відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, як: І.О. Школьник, О.С. Філімоненков, І.І. Приймак, Г.О. Партін, К.В. Орехова, Л.М. Докієнко, О.Н. Вердєєва, Т.І. Ковальчук, А.В. Череп, Л.А. Курученко, Д.М. Городунська Кириленко О. П., Кіндзюр О. С., Поважний О. С., Попов О. П., Запатріна І. В., Волков В. П., Килимник І. І., Жулин О. В., Зеленюк-Джунь Л. В., Шаповал Л. П., Топчій О. О. та ін. Однак дослідження проблем функціонування підприємств комунального господарства ще не отримало системного характеру та потребує більш детального аналізу, особливо в контексті забезпечення цих підприємств необхідними фінансовими ресурсами та підвищення ефективності діяльності в умовах децентралізації.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Комунальне господарство являє собою один із найважливіших та пріоритетних секторів національної економіки будь-якої країни, який гарантує життєздатність населених пунктів та має значний вплив на розвиток багатьох взаємовідносин у державі.

У сучасній економіці українські підприємства функціонують в умовах невизначеності та мають обмежені фінансові ресурси. Важливим завданням для кожного з них є визначення власної межі фінансової стійкості, адже недостатня фінансова стійкість може вплинути на платоспроможність підприємства, а надлишкова – сформуванню занадто велику кількість

резервів та запасів, які в подальшому вплинуть на збільшення витрат, недоотримання прибутку та зменшення темпів економічного розвитку підприємства.

Сьогодні в економіці існує безліч точок зору щодо визначення поняття «фінансова стійкість», які мають спільні риси або ж суттєві відмінності. Цей термін використовується на всіх рівнях – від окремого домогосподарства або індивідуального підприємця до діяльності світових фінансових систем. Деякі вчені характеризують фінансову стійкість як довготривалу платоспроможність. Інші зазначають про те, що це оптимальна структура та склад оборотних активів. Третя група вчених вважає, що це стабільна діяльність підприємства в довгостроковому періоді, яка визначається співвідношенням власного та позикового капіталу та його ефективним використанням. У табл. 1 узагальнено різні погляди науковців щодо сутності поняття «фінансова стійкість підприємства».

Таблиця 1

Підходи до визначення сутності поняття «фінансова стійкість підприємства»

Автор	Визначення
Г.В. Савицька	Здатність суб'єкта господарювання функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів, які є гарантією його постійної платоспроможності та інвестиційної привабливості в межах допустимого рівня ризику.
М.Д. Білик	Це такий стан фінансових ресурсів, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення.
В.М. Кремень	Спроможність підприємства за рахунок власних коштів забезпечувати діяльність або запаси і витрати, це здатність господарюючого суб'єкта функціонувати й розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів та пасивів у мінливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовища.
О.Я. Безілінська	Залежність підприємства від ефективного управління фінансовими ресурсами, що характеризуються оптимальною структурою активів, оптимальним співвідношенням власних та позикових коштів, активів та джерел їх формування.
Г.О. Крамаренко	Під фінансовою стійкістю слід розуміти його платоспроможність у часі з дотриманням умови фінансової рівноваги між власними та позиковими коштами підприємства, коли за рахунок власних коштів повністю погашаються колишні та нові борги.
Ю.М. Тютюнник	Здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігаючи рівновагу активів та пасивів у мінливому економічному середовищі, що гарантує платоспроможність та інвестиційну привабливість у довгостроковій перспективі в межах допустимого рівня ризику.

Джерело: розроблено автором на основі [2, 3, 4, 5, 6].

Таке різноманіття підходів до визначення фінансової стійкості підприємства, безумовно, свідчить про багатогранність поняття. На нашу думку, під фінансовою стійкістю підприємства слід розуміти спроможність підприємства стабільно працювати та розвиватися, підтримуючи оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу, з урахуванням змін внутрішнього та зовнішнього середовища.

Фінансово стійкий суб'єкт господарювання за різних можливих несприятливих змін внутрішнього та зовнішнього середовища здатний повернутися до стану рівноваги за рахунок власних чи залучених ресурсів, диверсифікації виробництва, перепрофілювання та інших можливих дій [7, с. 120].

Проаналізувавши точки зору різних авторів щодо сутності та змісту поняття «фінансова стійкість», а також узагальнивши основні характеристики, слід виділити низку її ознак (рис. 1). Складність поняття «фінансова стійкість» проявляється у наявності різних точок зору з питань її тлумачення, при цьому в кожному з трактувань підкреслюється важливість фінансової стійкості для успішної діяльності підприємства, тому кожному суб'єкту господарювання, який прагне бути незалежним (стійким) та економічно спроможним, необхідно управляти своєю фінансовою стійкістю.

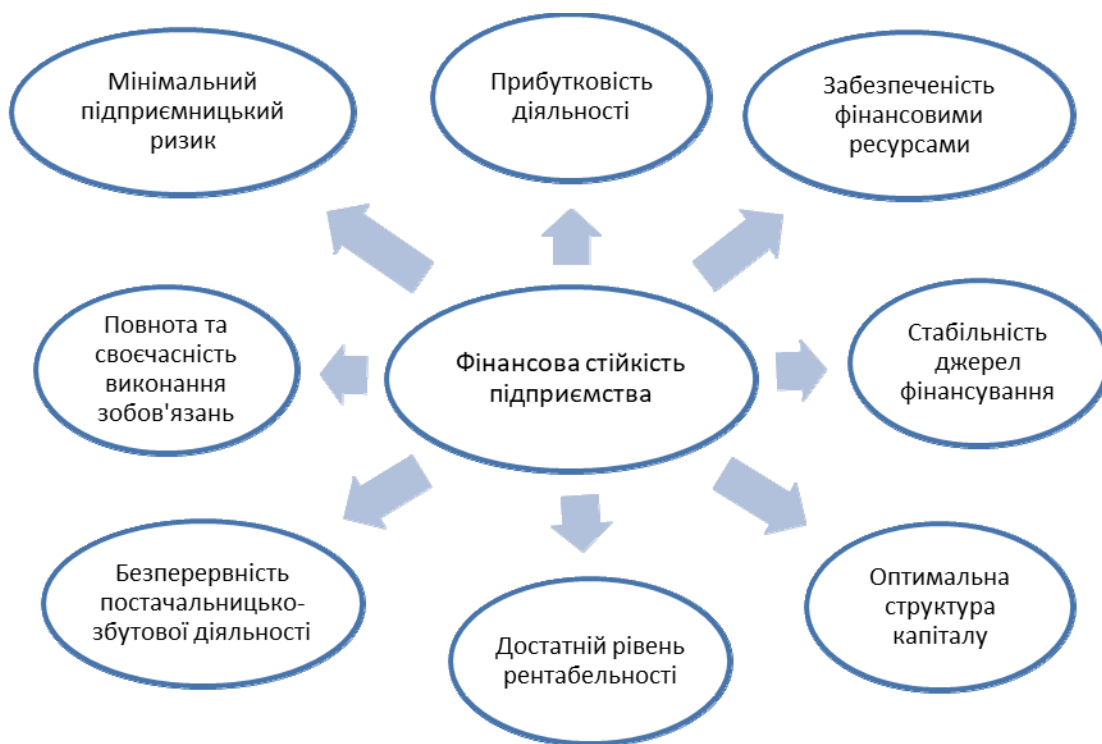

Рис. 1. Ознаки фінансової стійкості підприємства [Джерело: розроблено автором на основі [7, 8]]

Управління фінансовою стійкістю включає в себе послідовність кроків, починаючи від діагностики фінансової стійкості, яка існує на визначений момент часу, з виділенням чинників та причин, що її зумовили, та закінчуючи розробленням управлінських рішень із підтримки її стану або ж поліпшення за допомогою безпосереднього впливу на діяльність суб'єкта господарювання. Схему управління фінансовою стійкістю представлено на рис. 2.

Головною ознакою даного алгоритму управління є використання на кожному етапі певного інструменту, який визначається на самому початку формування механізму та може бути вдосконалений у процесі його реалізації.

Для підвищення рівня фінансової стійкості підприємства доцільно здійснювати її оцінку, використовуючи такі групи показників:

- абсолютні, які відображають рівень забезпеченості запасів джерелами формування;
- відносні, які характеризують фінансову стійкість підприємства з погляду структури і стану майна та джерел формування капіталу;
- поріг рентабельності та запас фінансової міцності [7, с. 122].

До найзагальніших показників комплексної оцінки фінансового стану належать показники доходності й рентабельності.

Велике значення має аналіз структури доходів підприємства та оцінка взаємозв'язку прибутку з показниками рентабельності. Важливо проаналізувати зв'язок прибутку підприємства з формуючими прибутком факторами, що полегшує практичну орієнтацію в цих питаннях.

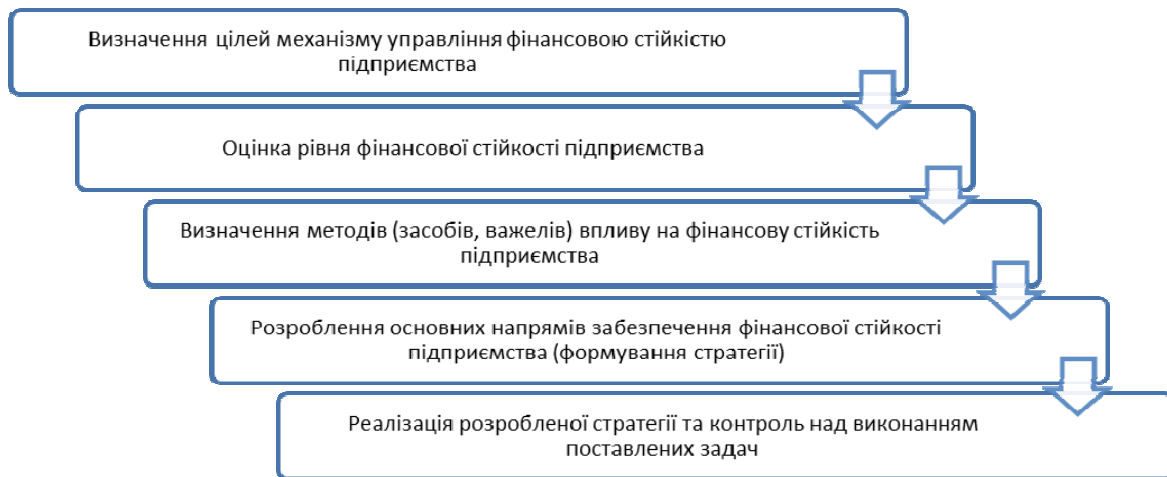

Рис. 2. Схема управління фінансовою стійкістю підприємства
[Джерело: розроблено автором на основі [9, 10]]

На першому етапі оцінки фінансової стійкості КП «Носівка-комунальник» ми здійснили аналіз абсолютних та відносних показників фінансової стійкості підприємства за 2017–2021 рр. На рис. 3 зображено динаміку власних обігових коштів КП «Носівка-комунальник».

Аналізуючи дані рис. 3, слід відзначити, що за досліджуваний період спостерігається позитивне значення власного оборотного капіталу. На збільшення наявності власних оборотних коштів підприємств вплинуло збільшення суми оборотних активів швидшими темпами, ніж збільшення поточних зобов'язань підприємства. Такий стан є позитивним для діяльності підприємств та сприяє підвищенню їхньої фінансової стійкості.

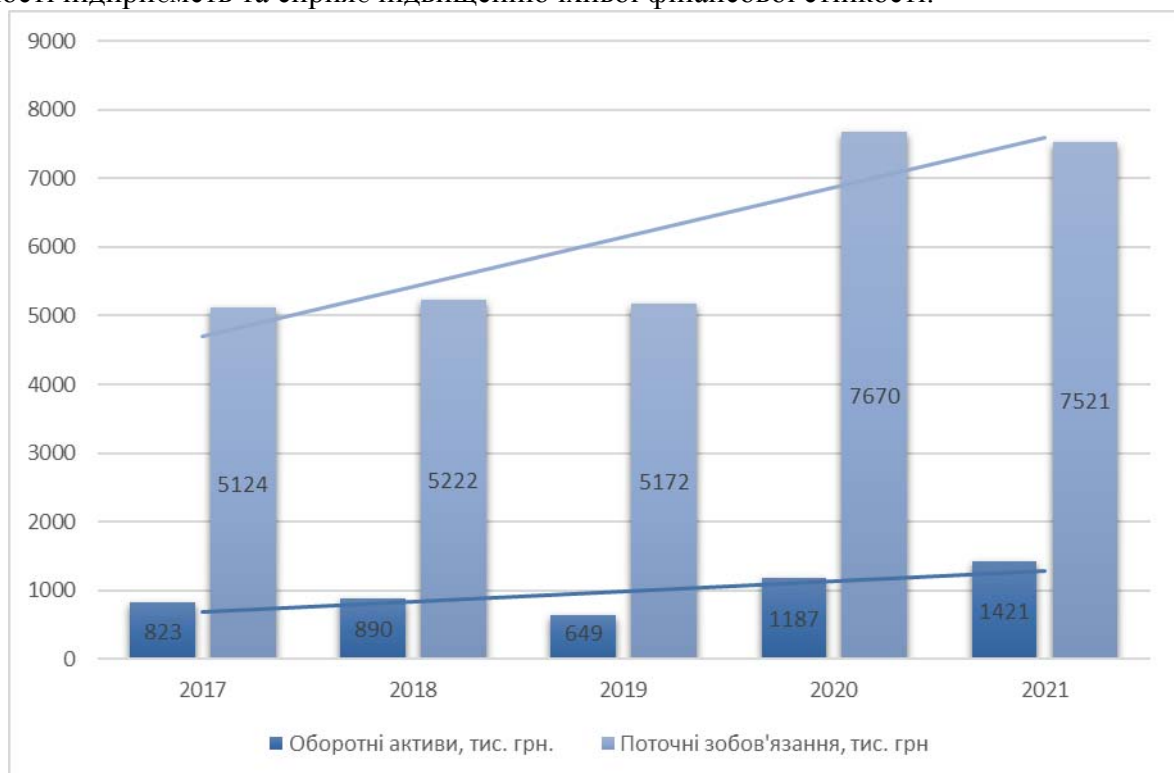

Рис. 3. Динаміка власних обігових коштів КП «Носівка-комунальник» за 2017–2021 рр.

Динаміку відносних показників фінансової стійкості КП «Носівка-комунальник» наведено в табл. 2.

**Динаміка відносних показників фінансової стійкості
КП «Носівка-комунальник» за 2017–2021 рр.**

Показники	Рік					Відхилення (+/-) за весь період	Оптимальне значення
	2017	2018	2019	2020	2021		
Коефіцієнт автономії	0.83	0.87	0.88	0.85	0.79	-0.04	> 0.5
Коефіцієнт фінансового важеля	0.12	0.13	0.14	0.17	0.27	0.15	зменшення
Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0	0	0	0	0.09	+0.09	> 0.7
Коефіцієнт короткострокової заборгованості	1	1	1	1	0.63	-0.37	зменшення
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0.02	0.02	0.02	0.03	0.03	0.01	= 0.3

Джерело: розроблено автором на основі фінансової звітності КП «Носівка-Комунальник»

Отже, за даними табл. 2 можна зробити висновки, що показники фінансової стійкості підприємства мають фактичні значення, що не відповідають нормативним, проте мають тенденцію до покращення. Коефіцієнт автономії свідчать про те, що підприємство не має залежності від позикових коштів. Проте показник за досліджуваний період зменшився на 0,04 пункти, необхідно звернути увагу на дану динаміку, щоб в подальшому не відбувалось зменшення коефіцієнта автономії. Коефіцієнт фінансового важеля за п'ять років збільшився на 0,15 пунктів, це збільшення відбулось в межах норми і свідчить про залучення довгострокових зобов'язань, що є позитивною тенденцією для підприємства.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів показує, яка частина загальної вартості активів підприємства сформована за рахунок найбільш надійних джерел фінансування і не залежить від короткострокових позикових зобов'язань, з таблиці можемо побачити, що протягом 4 років довгострокових залучень коштів не було і 100 позичок були короткостроковими. Така ситуація характеризує стан справ як нестабільний.

Також коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, що частка власного капіталу підприємства, яка перебуває в мобільній формі є дуже малою. Отже підприємство не може відносно вільно маневрувати цими коштами. Забезпечення власних поточних активів власним капіталом є гарантією стійкості фінансового стану при нестійкій кредитній політиці. Високі значення коефіцієнта маневрування позитивно характеризують фінансовий стан підприємств. Деякі автори вважають оптимальним значення цього показника рівним 0,3.

Отже, вищезазначені показники свідчать про незалежність КП «Носівка-комунальник» від позикових ресурсів, проте, спостерігається дисбаланс між довгостроковими та короткостроковими позиками.

Функціонування підприємств водопостачання характеризується певними особливостями, що мають вплив на рівень та сам процес оцінки рівня фінансової стійкості цих організацій.

Підприємства водопровідно-каналізаційного господарства є складовою частиною житлово-комунального господарства міст і селищ, що визначає їх систему фінансування галузі і тарифну політику та в цілому залежність підприємств від державного регулювання питань функціонування і розвитку житлово-комунального господарства.

Також згідно Закону України «Про природні монополії» діяльність з водопостачання та водовідведення віднесена до діяльності природних монополістів, що створює стійкий бар'єр для входження конкурентів на ринок. З однієї сторони відсутність конкурентів дає

певну свободу у формуванні цін, однак з другої, завдяки стійкості цін монополіст немає стимулів для покращення якості продукції.

Ще однією особливістю діяльності підприємств водовідведення та водопостачання є необхідність працювати з інфраструктурою, що характеризується високим рівнем зношеності основних фондів. Так, протяжність аварійних водопровідних мереж в середньому по Україні становить понад 34, а теплових і парових мереж – понад 18 від загальної протяжності таких мереж, що впливає на втрати води та теплової енергії при їх доставці споживачам, підвищення тарифів, і як наслідок провокує соціальну нестабільність. Також ці підприємства знаходяться під суворим наглядом з боку держави, що також в певній мірі регулює їх тарифну політику.

Враховуючи, що підприємства водопостачання та водовідведення є комунальними підприємствами та перебувають у власності територіальних громад та органів місцевого самоврядування, для них характерними є обмежений обсяг фінансування, що головним чином формується за рахунок бюджетних коштів.

Фінансування діяльності комунальних підприємств водопостачання з боку держави несе ризики неефективності та негативного впливу на конкуренцію, яка, як відомо, є рушійною силою для економіки, що стимулює компанії підвищувати якість їхніх послуг та продуктів. Саме тому надання державної допомоги, яка створює переваги для суб'єктів комунальної сфери, необхідно ефективно контролювати.

Крім того, підприємства водопостачання та водовідведення як об'єкти критичної інфраструктури за недостатнього рівня захищеності можуть стати ціллю терористичних посягань та диверсій. Велика протяжність інфраструктурних об'єктів унеможливує забезпечення їх повноцінної охорони, проте мають бути захищені вузлові об'єкти та ретельно сплановані та організовані дії із забезпечення та використання резервних можливостей інфраструктурних мереж.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Проаналізувавши різноманітні підходи до визначення сутності поняття фінансової стійкості,

було запропоновано під фінансовою стійкістю підприємства розуміти спроможність підприємства стабільно працювати та розвиватися, підтримуючи оптимальне співвідношення власного та позикового капіталу, з урахуванням змін зовнішнього і внутрішнього середовища.

Оцінюючи фінансову стійкість комунального підприємства водопостачання та водовідведення, обов'язково необхідно враховувати специфіку його діяльності, співвідношення власного і залученого капіталу в такому підприємстві повинно бути більшою мірою на користь власного капіталу, враховуючи меншу частку високоліквідних оборотних активів.

Аналіз абсолютних та відносних показників діяльності КП «Носівка-комунальник» свідчить про недостатність залучення довгострокових джерел фінансування для забезпечення його діяльності та фінансової стійкості. Зважаючи на кризові умови господарювання, комунальним підприємствам складно підтримувати достатній рівень фінансової стійкості.

Таким чином, для поліпшення фінансової стійкості підприємству необхідно збільшити частку більш надійних джерел фінансування, шляхом залучення довгострокових зобов'язань та визначити найбільш оптимальне співвідношення складників капіталу, за якого підприємство зможе вільно маневрувати та ефективно використовувати грошові кошти, забезпечуючи тим самим безперебійну діяльність.

В діяльності підприємств водопостачання та водовідведення є характерні особливості, що впливають на рівень їх фінансової стійкості. До них належать: залежність від державного регулювання та фінансування, відсутність конкуренції на ринку, застаріла інфраструктура та ризик терористичних посягань та диверсій. Врахування цих особливостей дасть можливість забезпечити високий рівень фінансової стійкості.

Список використаних джерел

1. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства, 2020 рік : статист. щоріч. Держ. служба статистики України. Київ : 2020. : URL : http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/size_20.htm
2. Савицька В.Г. Економічний аналіз діяльності підприємства. Київ : Знання, 2015. 654 с. URL : https://www.studmed.ru/savicka-gv-ekonomchniy-analz-dyalnost-pdpriyemstva_1c67508a4ef.html
3. Фінансовий аналіз : навчальний посібник / М.Д. Білик та ін. Київ : КНЕУ, 2015. 592 с. URL : <http://ubooks.com.ua/books/000222/inx.php>
4. Кремень В.М., Щепетков С.Я. Оценка финансовой устойчивости предприятия. Актуальні проблеми економіки. Київ : 2011. № 1. 107–116 с. URL : <https://core.ac.uk/download/pdf/324214421.pdf>
5. Стригуль Л.С. Теоретико-методичне забезпечення визначення фінансової стійкості підприємств різних організаційно-правових форм в умовах мінливого середовища. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2016. № 6. 64–67 с. URL : http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/6_3_2016ua/16.pdf
6. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий аналіз. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 330 с. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Chorna_Oksana/Finansovy_i_analiz.pdf
7. Школьник І.О. Фінансовий аналіз : навчальний посібник ; за ред. І.О. Школьник та ін. Київ: Центр учбової літератури, 2016. 368 с. URL : https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/50318/5/Shkolnyk_20Finansovy_i_20analiz.pdf
8. Темченко О. А.; Гура, Д. Г. Особливості визначення фінансової стійкості комунальних підприємств. Збірник наукових праць «Сучасні підходи до управління підприємством», 2019, 4: 78-86 с. URL: <http://spu.fmm.kpi.ua/article/view/180683/180689>
9. Міщерук А. Б.; Кнейслер, О. В. Теоретичні підходи до визначення фінансового стану підприємства. Київ : 2017. 85-87 с. URL : <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/27592/1/85.PDF>
10. Бондарук Х. В. Наукові підходи до економічної сутності поняття «фінансовий стан підприємства». Голова організаційного комітету конференції: д. е. н., професор, ректор Луцького НТУ Вахович ІМ (Україна). Луцьк : 2021. 132 с. URL : https://www.researchgate.net/profile/Vadym-Polishchuk/publication/356459262_Vpliv_globalizacii_na_cifrovizaciu_finansovih_innovacij_v_Ukraini/links/619caa133068c54fa5133314/Vpliv-globalizacii-na-cifrovizaciu-finansovih-innovacij-v-Ukraini.pdf#page=132
11. Косяк А. П. Оцінка ефективності управління фінансово-економічної безпеки комунального підприємства (на прикладі КП Зачепилівського водопровідно-каналізаційного підприємства). Інтернет–конференції ХНУМГ ім. ОМ Бекетова, 2019. URL : <https://ojs.kname.edu.ua/index.php/area/article/view/2352/2232>
12. Багацька К. В. Фінансова безпека комунальних підприємств: сутнісні особливості та методи оцінки. Економіка та держава. 2020. 7: 135-139 с.
13. URL : <http://www.economy.in.ua/index.php?op=1&z=4702&i=20>

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
ГОРДОПОЛОВА В. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ КОМПАНІЇ

**НАЛЬОТОВ В., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

Стаття присвячена дослідженню особливостей організації внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості публічної компанії, в статті надано сутність і підходи науковців до визначення поняття «дебіторська заборгованість», в статті охарактеризовано етапи формування політики управління дебіторською заборгованістю, висвітлено систему внутрішнього контролю операцій з дебіторською заборгованістю. В статті було виділено перелік проблемних питань, що стосуються організації внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості публічної компанії.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the organization of internal audit of receivables of a public company, the article presents the essence and approaches of scientists to define the concept of «receivables», The article highlighted a list of problematic issues related to the organization of internal audit of receivables of a public company.

Актуальність. В сучасних умовах функціонування підприємств одним з найскладніших питань управління в обліку можна вважати облік дебіторської заборгованості, він пов'язаний із загостренням проблем прострочення платежів або відсутності таких, контроль дебіторської заборгованості займає особливе місце в діяльності кожного підприємства, адже досягнувши належного її контролю можна покращити ефективність функціонування того чи іншого підприємства. Суб'єкти господарювання на сьогоднішній день вирішують власні проблеми замість виконання фінансових зобов'язань перед партнерами. Дана проблематика поглиблює платіжну кризу і при цьому формується нерегульована бюджетна система, яка напряму залежить від несвоєчасної оплати державних зобов'язань, що в свою чергу проводяться за рахунок бюджету. Звичайно, даний факт пов'язують із впливом світової економічної кризи 2020 року, у зв'язку із карантинними обмеженнями, але в нашій країні негативні тенденції підсилюються зокрема й поганою організацією обліку і неналежним станом контролю всередині суб'єкту господарювання за виконанням його договірних зобов'язань.

Зазначимо, що незалежно від причин виникнення дебіторської заборгованості її уникнення унеможлиблюється. У результаті чого, підприємства вдаються до пошуків способів належного управління дебіторською заборгованістю, власне вдосконалюють бухгалтерський облік взаєморозрахунків, а також організують системи різноманітного контролю на підприємстві.

Сучасні умови господарювання потребують від керівництва українських підприємств вирішення цілої низки нерозв'язаних проблем контролю. Йдеться про: пошуки належних шляхів управління заборгованістю; відображення дебіторської заборгованості в системі внутрішнього контролю підприємства; певну невизначеність обліку та контролю протермінованої і безнадійної заборгованості і її рефінансування; запровадження заходів щодо удосконалення системи внутрішнього контролю; узгодженість українського обліку дебіторської заборгованості з положеннями Міжнародних стандартів фінансової звітності (далі МСФЗ); питання гармонізації обліку дебіторської заборгованості із податковим законодавством тощо.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню сутності та класифікації аналізу та контролю дебіторської заборгованості присвячено багато наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених: А.А. Мазаракі [1], Л.О. Лігоненко [1], І.О.

Єригіна [2], О.Ю. Закревська [3], Н.М. Матицина [4], О.М. Рибалко [5], О.О. Заремба [6], Т.Ю. Копотієнко [7], М.О. Нежива [7], В.П. Міняйло [8], О.В. Комірна [8], В.С. Негоденко [8].

Метою статті є організація та методика проведення внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості публічних компаній.

Предметом дослідження є теоретико-методичні аспекти проведення внутрішнього аудиту дебіторської заборгованості публічної компанії.

Об'єктом дослідження є механізм і пов'язані процеси із організацією внутрішнього аудиту на підприємствах.

У сучасних ринкових умовах спостерігається зростання кількості підприємств, разом з цим автоматично збільшується об'єм наданих послуг чи виконаних робіт і відповідно до цього з'являється інша проблема – велика частка неплатежів. Ця ситуація спричиняє збільшення дебіторської заборгованості, яка виступає важливою складовою операційної діяльності будь-якого підприємства.

Через кризові явища в економіці у контрагентів не завжди є вільні кошти, якими б вони могли розрахуватися за виконані роботи чи надані послуги. Для компанії кредитора великі обсяги дебіторської заборгованості зменшують кошти в обороті, внаслідок цього в більшості вітчизняних підприємств стан розрахунків з дебіторами є напруженим. Головними причинами виникнення таких кризових моментів є те, що менеджмент підприємства не може забезпечити своєчасність та ефективність управління оборотними активами, а також можливі проблеми з організацією обліку дебіторської заборгованості та неналежним станом внутрішнього контролю підприємств за виконанням договірних зобов'язань [9, с. 48].

Розглянемо підходи науковців до визначення сутності дебіторської заборгованості у табл.1. Деякі українські вчені розглядають дебіторську заборгованість як кошти, вилучені у підприємства, або які на певний термін знаходяться в інших осіб. Відповідно до П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» дебіторська заборгованість визначається як сума заборгованостей дебіторів підприємству на певну дату [10]. Дебіторами відповідно до цього стандарту вважаються усі фізичні та юридичні особи, які заборгували підприємству кошти внаслідок минулих подій [11].

Таблиця 1

Підходи науковців до визначення сутності дебіторської заборгованості

№ з/п	Група авторів	Сутність підходу до визначення поняття
1	А.Ф.Вещунова, А.Ю.Редько та автори розробники П(С)БО 10	До дебіторської заборгованості відносять лише грошові кошти до оплати
2	Л.Е.Алексеева, О.М.Бандурка, І.О.Бланк, Е.П.Козлова, М.Я.Коробов, А.М.Черній	Визначають дебіторську заборгованість як борги
3	Г.Г.Кирейцев, І.Бернар	Розуміють дебіторську заборгованість як вимоги щодо оплати, тобто боргові вимоги є еквівалентом боргу тієї особи, на яку покладається виконання обов'язку. Як і борги боргові вимоги розглядаються з точки зору терміну їхнього виконання
4	М.В.Кружельний, В.Г.Лінник	Під дебіторською заборгованістю розуміють права на повернення боргу

Джерело: складено автором на основі аналізу бібліографічних джерел

Відповідно до П(С)БО 13 «Фінансові інструменти» дебіторська заборгованість, що не призначена для продажу – дебіторська заборгованість, що виникає внаслідок надання коштів, продажу інших активів, робіт послуг безпосередньо боржникові та не є фінансовим активом, призначеним для продажу [12].

Отже, дебіторська заборгованість за своєю сутністю є сумою заборгованостей контрагентів на певну дату, яка виникає внаслідок операцій продажу активів, надання коштів, виконання робіт та ін. та не визнається фінансовим активом, призначена для перепродажу.

Задля ефективного функціонування підприємствам важливо знати не лише економічну сутність і правильність ведення обліку, а й певні особливості, які стосуються дебіторської заборгованості. Повністю позбуватися такого явища практично нереально, але цілком можливо налагодити процес роботи і вивести підприємство на новий рівень [5, с.24].

Дебіторська заборгованість по розрахунках з покупцями, замовниками та іншими дебіторами складає суттєву частку поточних активів підприємства, в деяких галузях до 40-50, а це означає, що точність цих показників необхідна для забезпечення достовірності фінансової звітності в цілому [13]. В той час як в економічно розвинених західних країнах відсоток дебіторської заборгованості в активах становить лише 20. Це є негативним, так як велика частка дебіторської заборгованості в структурі активів підприємства знижує його ліквідність та підвищує ризик одержання фінансових збитків; уповільнюється оборотність капіталу, що супроводжує відволікання коштів із обороту й відповідно стримування інноваційного розвитку суб'єкта господарювання та може призвести до погіршення його фінансового стану [14].

Існують різні класифікації дебіторської заборгованості. Наприклад, у вітчизняній практиці виділяють три групи: довгострокова, поточна, безнадійна (сумнівна) дебіторська заборгованість. За класифікацією Н.М. Новікової та Л.О. Лігоненко залежно від строків давності дебіторську заборгованість поділяють на непрострочену та прострочену. Непростроченою дебіторською заборгованістю вважають таку, терміни виконання якої на момент складання балансу не наступили [15]. Прострочена дебіторська заборгованість – це заборгованість, терміни виконання якої на момент складання балансу порушені дебіторами [15].

З переходом на Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та фінансової звітності з точки зору групування дебіторської заборгованості все ж потрібно враховувати досвід інших країн. В свою чергу, в зарубіжній практиці дебіторську заборгованість поділяють на таку, яка використовується для оцінки фінансового результату, для прийняття управлінських рішень та для контролю і регулювання [16].

До основних причин виникнення дебіторської заборгованості на підприємстві можна віднести [16]:

1) невідповідність обсягу грошової маси, що знаходиться в обігу, вартісному обсягу продукції, що випускається, надаваних послуг і платежів у бюджетній сфері;

2) низьку платіжну дисципліну покупців і загальний економічний стан галузей, до яких вони відносяться;

3) брак коштів у клієнта або зниження рівня його платоспроможності;

4) порушення розрахунково-платіжної дисципліни контрагентами;

5) зниження інвестиційних накопичень та інших залишків грошових коштів у підприємства;

6) значне випередження процентних банківських ставок у порівнянні з темпами інфляції (у кілька разів) і практична недоступність отримання кредитів, особливо довгострокових, для більшості підприємств;

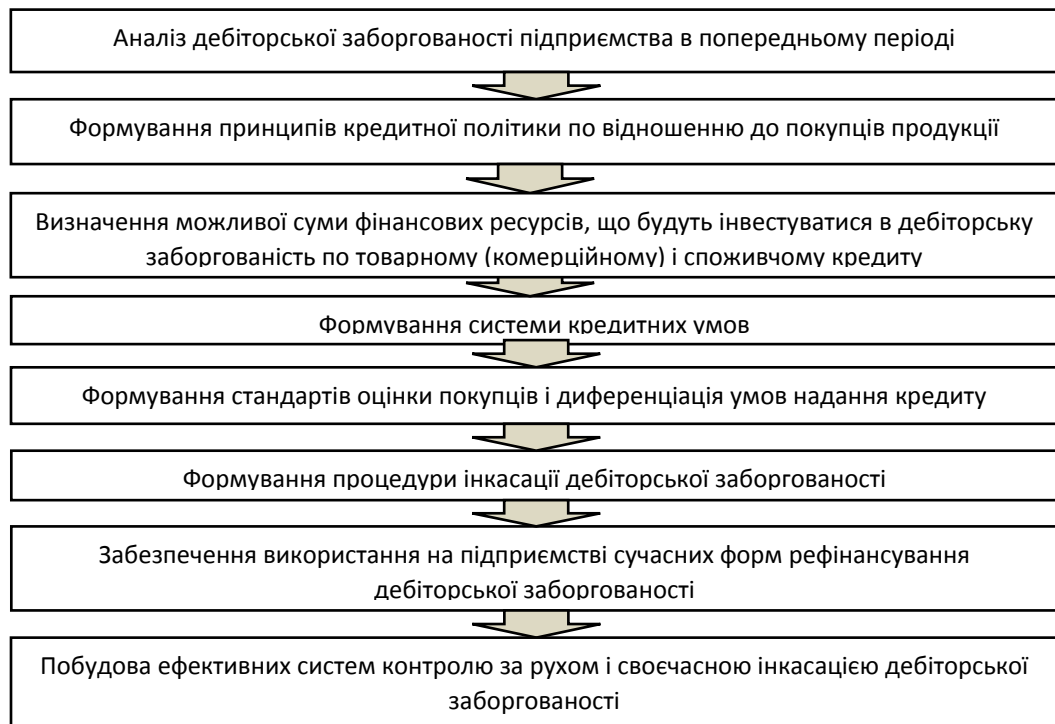
7) відволікання платіжних засобів для закупівлі валюти і подальше знецінювання гривні;

8) нерозвиненість практики факторингу;

9) недосконала політика стягнення дебіторської заборгованості;

10) недосконалість якості аналізу дебіторської заборгованості і послідовності у використанні його результатів.

Визначимо основні етапи формування політики дебіторської заборгованості на рис. 1.

*Рис. 1. Етапи формування політики управління дебіторською заборгованістю
[авторська розробка на основі [3]]*

Основними пріоритетними напрями управління дебіторською заборгованістю можна виділити такі: організація своєчасного, достовірного та повного обліку; аналіз структури та динаміки дебіторської заборгованості; планування майбутньої дебіторської заборгованості через моніторинг поточних дебіторів (в контексті взаємозв'язку з підприємством) та визначення потенційних дебіторів; постійний нагляд за процесами дебіторської заборгованості; сприяння прискоренню погашення дебіторської заборгованості завдяки сучасним методам рефінансування; застосування особливих умов до окремих контрагентів; ефективний контроль за процесами формування та погашення дебіторської заборгованості [5].

Головна ціль ефективного контролю операцій з дебіторською заборгованістю – забезпечення максимальної прибутковості підприємства. Тож, задля забезпечення цієї мети доцільно застосовувати сучасні методи управління дебіторською заборгованістю [11].

Вони є більш дієвими, ніж звичайні методи, до яких відносять юридичні (наприклад, подача позову до суду на боржника підприємства), економічні (застосування штрафних санкцій за прострочення платежу), фізичні (арешт майна боржника), психологічні (постійні нагадування боржнику через пошту, телефон, залучення ЗМІ, розповсюдження інформації серед суміжних постачальників) [4].

За результатами дослідження сутності та характеристики дебіторської заборгованості встановлено, що під цим поняттям слід розуміти суму заборгованостей контрагентів на певну дату, яка виникає внаслідок операцій продажу активів, надання коштів, виконання робіт та ін. та не визнається фінансовим активом, призначена для перепродажу.

Загальні положення контролю дебіторської заборгованості суб'єкта господарювання складається з декількох етапів, що будуть розглянуті нижче.

На першому етапі контролю дебіторської заборгованості варто розрахувати гранично допустимий її розмір, тобто такий обсяг, при якому підприємство могло і надалі ефективно працювати, не погіршуючи фінансовий стан. Аудитор повинен перевірити первинні документи: накладні, договори, касові та банківські документи, векселі, рахунки-фактури [9].

Обов'язковій перевірці підлягають ті документи, в яких перевищений розмір гранично допустимого значення дебіторської заборгованості. За всіма іншими документами також необхідно проводити контроль, але він може проводитися вибірково (не менше 10 усіх розрахункових документів, що стосуються дебіторської заборгованості). Особливо ретельній перевірці підлягають документи стосовно законності і достовірності складення яких виникають сумніви.

Будь-яка аудиторська перевірка не відбувається без проведення аналітичних досліджень. В контексті дебіторської заборгованості вона проводиться за видами, дебіторами, термінами виникнення, сумами. Також визначається структура в розрізі контрагентів, термінів та інше.

Наступним етапом контролю дебіторської заборгованості є формулювання і аналіз причин, які посприяли виникненню безнадійної дебіторської заборгованості. На цьому етапі потрібно враховувати той факт, що в бухгалтерському та податковому обліку визначені різні критерії для віднесення заборгованості до безнадійної.

Якщо в структурі дебіторської заборгованості за термінами погашення починає зростати прострочена і термін заборгованості з реалізації починає збільшуватися, то це свідчить про те, що підприємству варто переглянути власну кредитну політику, а інакше виникає ризик стати неплатоспроможною компанією.

При розподілі дебіторської заборгованості на нормальну, сумнівну, прострочену та безнадійну потрібно підтверджувати реальність кожної суми первинними документами та актами звірок взаємних розрахунків. Через це підприємствам важливо проводити інвентаризацію своїх розрахунків не лише тоді, як вимагає цього законодавство, тобто перед поданням річної фінансової звітності, а частіше (в залежності від обсягів діяльності підприємства).

Можна виділити такі проблемні питання, які виникають у внутрішньому контролі операцій з дебіторською заборгованістю:

1. «Проблема рефінансування».

На даний час в Україні не поширене застосування факторингу, форфейтингу, обліку векселів, які змогли б значно полегшити фінансовий стан підприємств і з легкістю перетворити дебіторську заборгованість у високоліквідні активи – грошові кошти.

2. «Відставання вітчизняної методики від міжнародного досвіду».

Значні суми неплатежів ставлять під сумнів результативність методик контролю дебіторської заборгованості, створюють неоднозначність в оцінці стану дебіторської заборгованості. За допомогою таких методик важко визначити вплив на фінансовий стан підприємства напряму.

3. «Відсутність внутрішнього контролю як такого».

На багатьох підприємствах України (особливо на невеликих підприємствах) відсутній структурний підрозділ чи особа, яка наділена повноваженнями на здійснення внутрішнього контролю.

4. Велика частка підприємств не створюють резерви сумнівних боргів.

5. Значне перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською.

Такий дисбаланс спричиняє пошуки залучення додаткових коштів і таким чином веде до ще більшого зростання кредиторської заборгованості.

Задля ефективного здійснення контролю дебіторської заборгованості на підприємстві може бути створений окремий структурний відділ внутрішнього аудиту або його можуть здійснювати посадові особи відповідно до посадових інструкцій.

Система внутрішнього контролю та її складові (об'єкти, суб'єкти, завдання та методи) зобразимо на рис. 2.

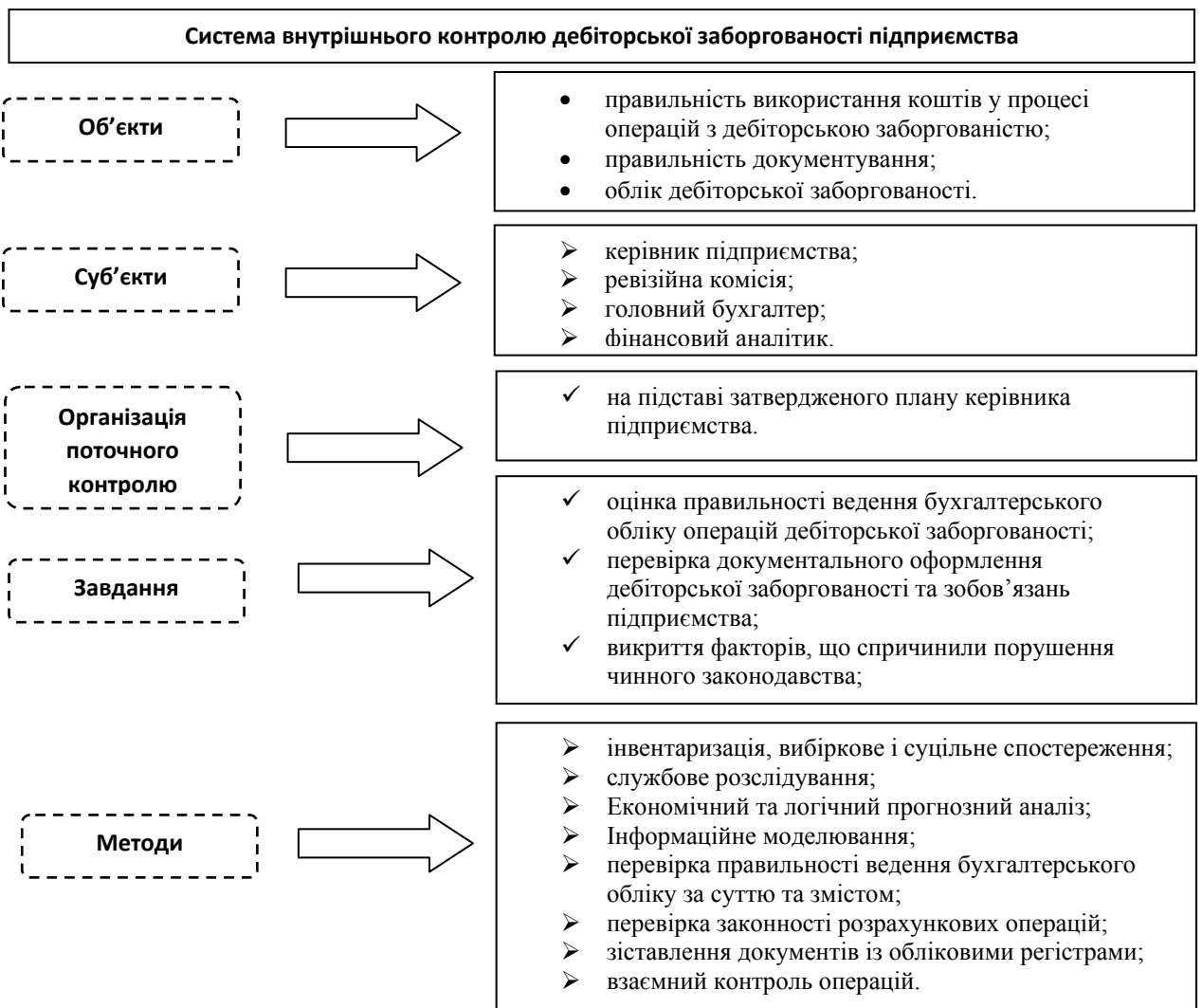

Рис. 2. Система внутрішнього контролю операцій з дебіторською заборгованістю
[авторська розробка на основі [8]]

Підсумовуючи зазначимо, що в процесі взаємодії суб'єктів господарювання виникає дебіторська заборгованість, її стан може бути визначено різноманітними факторами. Для належного функціонування підприємства важко обійтись без постійного контролю стану дебіторської заборгованості, передумовою якої виступає надання достовірної, реальної, повної і законної інформації про фінансову звітність суб'єктів.

На практиці, переважна кількість підприємств України використовує значні суми дебіторської заборгованості, а заходи щодо часткового її погашення є неефективними. Також в українському підприємництві існує ряд проблем, щодо відставання методики контролю від міжнародного досвіду, порушення пропорції дебіторської та кредиторської, не створення на багатьох підприємствах резерву сумнівних боргів, тому дану проблематику буде вирішено у наступних розділах.

Список використаних джерел

1. Економіка торговельного підприємства: [підручник для вузів] / [А.А. Мазаракі, Л.О. Лігоненко, Н.М. Ушакова] ; за ред. Н.М. Ушакової. – К. : Хрещатик, 1999. – 800 с.
2. Єригіна І. О. Проблема управління дебіторською заборгованістю підприємства та шляхи її вирішення / І. О. Єригіна // Криворізький економічний інститут «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Економічні науки/ Облік та

аудит. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/-63411.doc.htm.

3. Заремба О.О. Факторинг, як інструмент управління дебіторською заборгованістю в оптовій торгівлі: обліковий аспект // Економіка, фінанси, облік та право в умовах глобалізації. – 2020. – С. 66.

4. Матицина Н.М. Основні засади регулювання розрахункових відносин через управління дебіторською заборгованістю / Н. Матицина // Бухгалтерський облік і аудит. – 2016. – № 12. – С. 38-42.

5. Рибалко О.М., Сичова М.Б. / Деякі аспекти ефективного управління дебіторською заборгованістю // Рибалко О.М., Сичова М.Б. – Вісник Запорізького національного університету. – 2015. – № 1. – С. 164-169.

6. Заремба О.О. Факторинг, як інструмент управління дебіторською заборгованістю в оптовій торгівлі: обліковий аспект // Економіка, фінанси, облік та право в умовах глобалізації. – 2020. – С. 66.

7. Копотієнко Т.Ю. Аудит ефективності управління дебіторською заборгованістю підприємства / М.О. Нежива, Т.Ю. Копотієнко // Теорія і практика сучасної науки : тези II Міжнародної науково-практичної конференції. – 2017. – С. 59-60.

8. Комірна О.В., Міняйло В.П., Нежива М.О., Негоденко В.С. Детермінанти обліку та контролю розрахунків з персоналом вітчизняних підприємств // Бізнесінформ.–2020.– № 2.– С.314 – 321.

9. Баліцька В. В. Борги підприємств України: проблеми не розв'язуються / В. В. Баліцька // Актуальні проблеми економіки. – № 2. – 2018. – С. 48-59.

10. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 08.10.99 р. № 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0725-99>.

11. Беднарчук Г. Резерв сумнівних боргів / Г. Беднарчук // ДебетКредит. – № 20. – 2018. – С. 22-26.

12. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», затв. Наказом Міністерства фінансів України від 30.11.2001 р. № 559 237 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.

13. Кондукова Е.В., Лісовий А.В. Аналітичні аспекти податкового дослідження стану розрахунків з контрагентами // Сталий розвиток економіки. – 2016. – № 3. – С. 285–290.

14. Білик М.Д. Управління дебіторською заборгованістю підприємств / М. Д. Білик // Фінанси підприємств. – № 12. – 2013. – С. 24-36.

15. Фінансова діяльність підприємства: підручник /Бандурка О.М., Коробов М.Я., Орлов П.І., Петрова К.Я. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: Либідь, 2012. – 384 с.

16. Єригіна І. О. Проблема управління дебіторською заборгованістю підприємства та шляхи її вирішення / І. О. Єригіна // Криворізький економічний інститут «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» Економічні науки/ Облік та аудит. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/12_KPSN_2010/Economics/-63411.doc.htm.

17. Макаренко А. П. Удосконалення обліку та внутрішнього аудиту розрахунків з дебіторами на торговельних підприємствах [Електронний ресурс] / А. П. Макаренко, Д. Ю. Левитська // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. – № 1. – С. 30-38.

18. Сисоєва І. М. Особливості аудиту у країнах Європейського союзу [Електронний ресурс] / І. М. Сисоєва // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. – № 3. – С. 26-31

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
КОПОТІЄНКО Т. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

**ПЕТРИШИН Г., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті проаналізовано особливості контролю дебіторської заборгованості на промисловому підприємстві. Обґрунтовано доцільність використання контролю дебіторської заборгованості у системі управління підприємством.

The article analyzes the features of the control of receivables at an industrial enterprise. The expediency of using the control of receivables in the enterprise management system is substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в ринкових умовах господарювання зростає значення контролю дебіторської заборгованості. Контроль стає необхідним, по-перше, для усунення невизначеності інформації про заборгованість від покупців, що склалась на підприємстві; по-друге, для попередження можливості виникнення пов'язаних з цією невизначеністю кризових ситуацій; і, по-третє, для забезпечення та постійного підтримання умов успішної діяльності підприємства.

Метою статті є обґрунтування особливостей контролю дебіторської заборгованості та його місце у системі управління підприємством.

Об'єктом дослідження є процес контролю дебіторською заборгованістю на промисловому підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти контролю дебіторської заборгованості промислового підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання організації та формування системи внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами розглядали такі вчені, як Гуцаленко Л. В.[1], Шадурська Л. І [1], Белокоз О.[2], Кондукова Е.В.[3], Лісовий А.В.[3], Марусяк Н.Л. [6], Бурова Т. А.[8], Волошина В. В.[8], Дідик А. [4].

Виклад основного матеріалу дослідження. Дебіторська заборгованість по розрахунках з покупцями, замовниками та іншими дебіторами складає велику частину поточних активів підприємства – в промислових галузях до 40-50, а це означає, що точне вимірювання цих показників необхідне для забезпечення достовірної фінансової звітності [2]. Одним із найважливіших факторів фінансової стійкості підприємства є стан дебіторської заборгованості, яка виникає в ході операційної діяльності підприємства чи здійснення економічних взаємовідносин з іншими суб'єктами господарювання. Саме тому важливо проводити постійний контроль стану дебіторської заборгованості з метою забезпечення гарантій для користувачів фінансової звітності стосовно достовірності, реальності, повноти і законності приведеної у неї інформації.

Дебіторська заборгованість – суми коштів, які нараховуються підприємству від покупців за товари або послуги. В балансі записуються як активи. Дебітори – це юридичні та фізичні особи, які внаслідок минулих подій заборгували підприємству певні суми грошових коштів, їх еквівалентів або інших активів.

За терміном погашення розрізняють: довгострокову та поточну дебіторську заборгованість. Поточна дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка виникає в ході нормального операційного циклу або буде погашена протягом дванадцяти місяців з дати балансу.

Довгострокова дебіторська заборгованість – це сума дебіторської заборгованості, яка не виникає в ході нормального операційного циклу та буде погашена після дванадцяти місяців з дати балансу.

Дебіторська заборгованість буває забезпечена (векселями) та незабезпечена.

Дебіторська заборгованість поділяється на:

- безнадійну;
- сумнівну;
- дійсну.

Залежно від виникнення дебіторська заборгованість поділяється на:

- дебіторську заборгованість за роботи, товари, послуги;
- векселі отримані;
- дебіторську заборгованість за розрахунками;
- іншу поточну дебіторську заборгованість. (рис. 1).

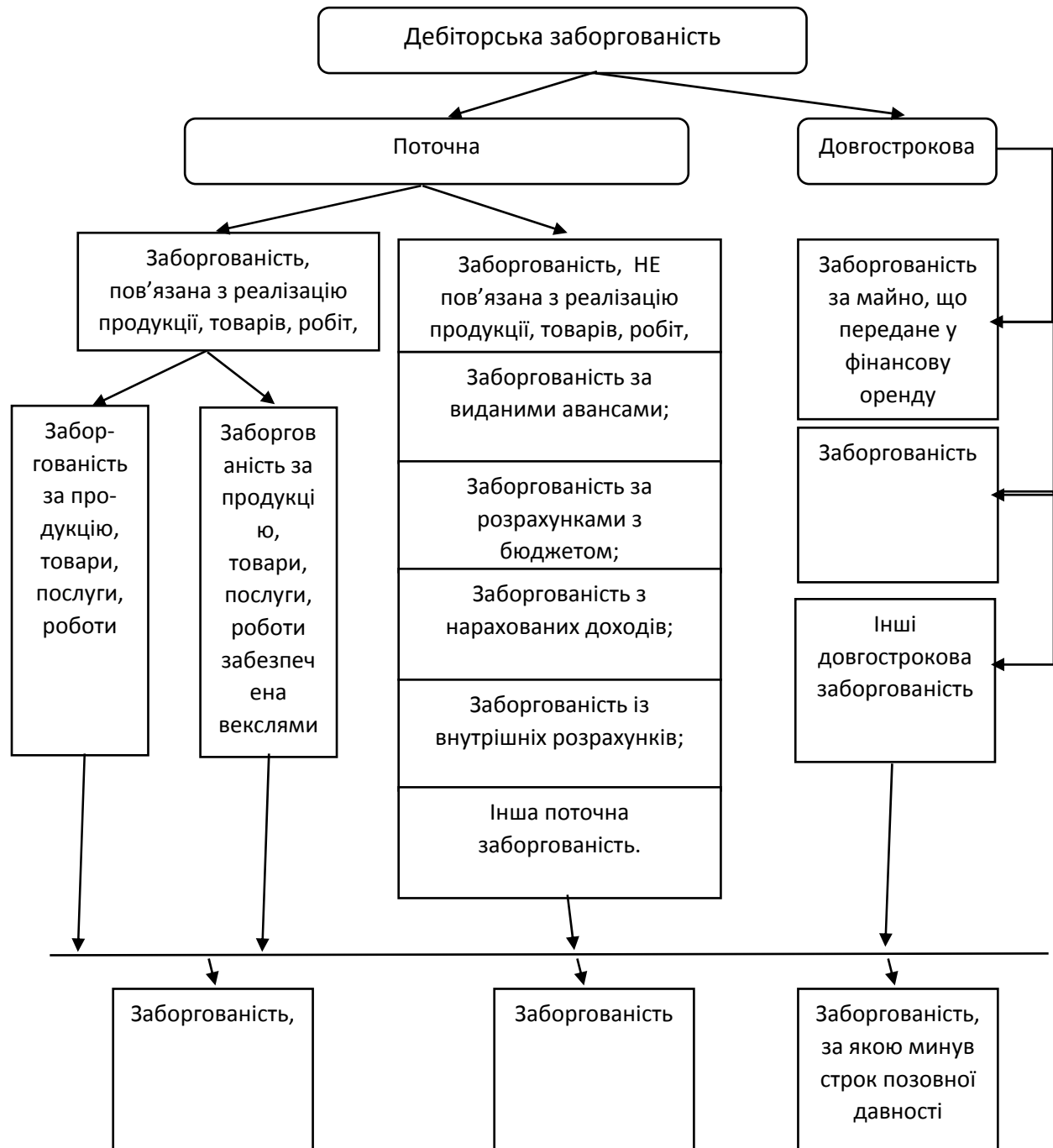

Рис. 1. Класифікація дебіторської заборгованості
джерело: розроблено автором

Дослідження теоретичних та практичних джерел та методик системи внутрішнього контролю дебіторської заборгованості на промислових підприємствах показали:

1) на більшості підприємств відсутні структурні підрозділи, відділи внутрішнього аудиту чи контролю, до завдань яких входило б здійснення контролю за проблемною дебіторською заборгованістю.

2) має сенс розробка пакету робочих документів контролера для організації ефективного процесу контролю дебіторської заборгованості, цей пакет повинен відповідати умовам функціонування та специфіки діяльності промислового підприємства, а також сприяти отриманню усієї необхідної та достовірної інформації про стан об'єкта та зіставленню її зі стратегічними та аналітичними показниками.

Для важливого розуміння сучасного стану і розмірів розрахунків з покупцями, замовниками та іншими дебіторами потрібно проаналізувати структуру оборотного капіталу промислового підприємства та визначити частину яка припадає на дебіторську заборгованість (табл. 1).

У науковій літературі рекомендована питома вага дебіторської заборгованості у складі оборотних активів прийнята на рівні 40 .

Таблиця 1

Структура оборотного капіталу промислового підприємства за 2017-2021 р

	Роки	Дебіторська заборгованість, усього	У тому числі		
			За ТРП	За розрахунками з бюджетом	Інша поточна дебіторська заборгованість
Усього	2017	2 517 203	1 059 630	114 525	1 343 048
	2018	3 435 632	1 241 395	116 497	2 077 740
	2019	3 873 247	1 701 719	142 291	2 029 237
	2020	3 459 249	1 497 546	121 241	1 840 462
	2021	4 072 113	1 738 202	142 507	2 191 404

Рис. 2. Збільшення кількості дебіторської заборгованості з роками згідно Держстату [5]

Враховуючи високі темпи інфляції, що притаманні сучасній економіці України, іммобілізація великої частини коштів підприємства у дебіторській заборгованості є вкрай не вигідним та сповільнює фінансовий ріст підприємств [4].

Зважаючи на наявні тенденції економічного розвитку України та проаналізувавши стан дебіторської заборгованості, ефективне впровадження внутрішнього контролю за дебіторською заборгованістю є необхідною умовою успішного функціонування підприємств.

Організація дійсно ефективної системи внутрішнього контролю повинна ґрунтуватися на своєчасності повідомлення про відповідальності, відхилення, збалансованості, інтеграції, постійності, розподілу обов'язків, комплексності. Метою внутрішнього контролю розрахунків з дебіторами є встановлення достовірності, повноти та своєчасності відображення даних в документах підприємства, облікових регістрах і звітності. Контроль передбачає:

- здійснення перевірки дотримання планових показників;
- налагодження систем спостереження за строками оплати платежів;
- контроль за виконанням договірних відносин;
- виявлення резервів зростання платоспроможності підприємства та контроль за результатами виконання управлінських рішень.

По-друге, встановлення комфортного для підприємства співвідношення між кредиторською та дебіторською заборгованістю, важливо для прискорення оборотності цих показників. Вважається, що сприятливою є ситуація, коли період обороту дебіторської заборгованості підприємства трохи менший, ніж період обороту кредиторської, оскільки саме за таких умов підприємство зможе погасити свої зобов'язання за рахунок коштів, що надходять від покупців [6].

Необхідно систематично проводити інвентаризацію заборгованості шляхом перевірки документів, реєстрів і т.і., які є основою для проведення розрахунків та відображення операцій в обліку промислового підприємства, а також звіряти залишки з контрагентами.

Особливу увагу слід звернути на те, що кожна операція повинна бути задокументованою, законною та санкціонованою. Дані процедури контролю дозволяють розподілити дебіторську заборгованість в залежності від строків її погашення на нормальну, прострочену та безнадійну. Отримані відомості надають можливість вжити заходів стосовно простроченої заборгованості, а саме, враховуючи вимоги закону чи договорів, можливо розпочинати претензійну роботу, застосовувати економічні санкції (нарахування штрафів, пені, неустойки) та інші. Також доцільним буде з'ясувати, хто несе відповідальність за своєчасність розрахунків з дебіторами, та з'ясувати через які причини порушуються строки надходження коштів [1].

Однак, як було зазначено раніше, навіть на великих підприємствах які становлять суспільний інтерес найчастіше відсутні спеціальні служби внутрішнього аудиту чи контролю, які дали б змогу запропонувати комплекс заходів, направлених на створення, постійне впорядкування та удосконалення системи внутрішнього контролю з метою забезпечення інформацією керівництво про стан розрахунків для прийняття найбільш ефективних управлінських рішень та складання звітності. Вважаємо, що на українських підприємствах потрібно створювати такі відділи, служби або хоча б для здійснення запропонованих заходів (рис.3).

Рис. 3. Модель внутрішнього контролю дебіторської заборгованості [7]

Важливим фактором в організації ефективної системи внутрішнього контролю розрахунків з контрагентами є збереження інформації від сторонніх осіб, зокрема перевірка системи архівації, функціонування архівної служби, порядок інвентаризації в архіві і забезпечення доступу до документів у архіві, тощо. Ефективне проведення внутрішньогосподарського контролю за дебіторською заборгованістю можливе лише при тісній взаємодії між юридичними та фінансовими відділами підприємства та його бухгалтеріє.

У сучасних умовах, за наявності конкуренції, як невід'ємного елемента ринкової економіки та важких факторів реалізації та збуту продукції, підприємства продають її, використовуючи послідовну оплату [7].

Майже будь-яке підприємство не обходиться без виникнення заборгованості, дебіторської чи кредиторської. Аналіз стану дебіторської та кредиторської заборгованості є дуже важливим, їх розмір має значний вплив на фінансовий стан підприємства. Небезпечним є стрімке накопичення взаємних боргів між підприємствами, які призводять до банкрутства багатьох підприємств. При аналізі дебіторської заборгованості необхідно визначити зміни в складі та структурі, які відбулися у дебіторській заборгованості на кінець звітного періоду порівняно з початком, а також у питомій вазі дебіторської заборгованості щодо загальної суми поточних активів. Аналіз дебіторської заборгованості доцільно проводити за двома напрямками:

- аналіз контрагента (покупця) – для визначення платоспроможності;
- аналіз на власному підприємстві – для надання позик [2].

Дебіторська заборгованість підприємства є дуже важливою складовою оборотного капіталу. Заборгованість дебіторів займає значну питому вагу в складі поточних активів і впливає на фінансовий стан підприємства. Аналіз складу, динаміки, структури, причин, строків існування і просоченості дебіторської заборгованості відіграє важливу роль в аналізі фінансового стану підприємства [2].

Найважливішим та узагальнюючим показником дебіторської заборгованості є її оборотність. Вона характеризується двома показниками: загальною кількістю оборотів та швидкістю її обороту в днях.

Іноді, збільшення дебіторської заборгованості негативно впливає на фінансовий стан підприємства. За виключенням тих випадків, коли підприємство розширює свою діяльність та збільшує кількість покупців, що веде до підвищених сум від дебіторів, але, як показує практика, кожне підприємство зацікавлене в скороченні термінів погашення платежів [2].

Збільшення і зменшення дебіторської і кредиторської заборгованості можуть призвести до негативних наслідків для фінансового стану підприємства. Зменшення дебіторської заборгованості проти кредиторської може статися через зменшення кількості товарів проданих покупцям або ж зменшення кількості самих дебіторів. Якщо підприємство не розширювала свою операційну діяльність, то найчастіше збільшення дебіторської заборгованості у порівнянні з кредиторською є наслідком неплатоспроможності покупців. У процесі операційної діяльності частіше трапляються випадки, коли кредиторська заборгованість значно перевищує дебіторську. Деякі теоретики вважають, що це свідчить про раціональне використання коштів, оскільки підприємство залучає в оборот більше коштів, ніж відволікає з обороту. Але бухгалтери-практики частіше оцінюють таку ситуацію лише негативно, оскільки підприємство мусить погашати свої борги. Отже, аналізуючи дані кредиторської та дебіторської заборгованості, необхідно вивчати саме причини виникнення кожного виду заборгованості, виходячи з конкретних ситуацій на підприємстві.

Доцільним буде запропонувати підприємству затвердження загального плану проведення економічного аналізу контролю дебіторської та кредиторської заборгованостей на підприємстві. Підприємства мають проводити аналіз між дебіторською та кредиторською заборгованістю. Крім того, управлінський склад підприємства повинен розробляти шляхи щодо зменшення розміру обох заборгованостей, поки це не призвело до настання фінансової кризи та банкрутства підприємства. В залежності від фінансового стану підприємства та інших чинників адміністрація підприємства може обрати різні схеми щодо управління дебіторською та кредиторською заборгованістю. На вибір ефективних управлінських підходів перш за все впливає, яка із заборгованостей є більшою.

Висновки. Аналіз ситуації на підприємствах України свідчить про необхідність широкого використання дієвого внутрішньогосподарського контролю за розрахунками з дебіторами, яке забезпечує управлінський персонал достовірною, вчасною, максимально повною інформацією про стан, структуру та динаміку відносин з контрагентами і допоможе правильно визначити основні напрямки діяльності та завдання, які постають перед суб'єктом господарювання. Першочерговими завданнями при здійсненні внутрішнього контролю дебіторської заборгованості є:

- необхідність введення потрібних підрозділів, якщо на підприємстві відсутні структурні підрозділи, що здійснюють контроль за дебіторською заборгованістю;
- забезпечення юридичної обґрунтованості кожної дебіторської заборгованості;
- діагностика причин виникнення заборгованостей та прорахування їх наслідків;
- використання дієвої методики аналізу розрахунків з покупцями, замовниками, іншими дебіторами та розробка робочих документів контролера;
- активне використання основних форм рефінансування, а саме таких як: факторинг, форфейтинг, облік векселів, тощо; які прискорять трансформацію дебіторської заборгованості у ліквідні активи.

Отже, для проведення ефективного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості необхідно виявляти причини формування кожної заборгованості, з'ясувати зв'язки з кожним контрагентом, обрати ефективні та дієві способи, методи проведення аналізу і т.і. Вважаємо, що лише за умови проведеного аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості підприємство зможе приймати ефективні рішення щодо дебіторської та кредиторської заборгованості. Правильно організований внутрішній контроль за своєчасністю, повнотою й юридичною обґрунтованістю розрахунків з дебіторами – запорука успішного розвитку, стабільності та стійкості вітчизняних підприємств в умовах сучасного бізнес-середовища.

Список використаних джерел

1. Гуцаленко Л. В., Шадурська Л. І. Організація контролю дебіторської і кредиторської заборгованості господарюючого суб'єкта // Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет. – 2011. – Випуск 5 (20). – Ч. 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2011_5_1/zbirnuk.
2. Белокоз О. Внутрішній аудит дебіторської заборгованості торговельних підприємств / О. Белокоз // Економічний аналіз : зб. наук. праць. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету «Економічна думка», 2012. – Вип. 9. – Ч. 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2012_9_1/pdf/byelokoz.PDF.
3. Кондукова Е.В., Лісовий А.В. Аналітичні аспекти податкового дослідження стану розрахунків з контрагентами // Сталий розвиток економіки. – 2012. – № 3. – С. 285–290.
4. Дідик А. Бюджетні установи: облік, оподаткування та звітність, 2017, – Т.3, с.86-88.
5. Офіційний сайт Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Марусяк Н. Л. Дебіторська заборгованість як основний регулятор кругообігу оборотного капіталу підприємства / Н. Л. Марусяк // Вісник Хмельницького національного університету. – 2012. – № 2. – Т. 2. – С. 139–142.
7. Т. А. Бурова, В. В. Волошина система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: проблеми, напрями удосконалення, Модель внутрішнього контролю дебіторської заборгованості, Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3490>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛО В. П.

ОСНОВНІ ТРЕНДИ КОНТРОЛЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ РИТЕЙЛЕРА

ПОРУТОТАГЕ О., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»

У статті проаналізовано сучасну динаміку продажів ритейлерів України. Зроблено огляд та систематизацію поняття «ефективності», висвітлених у наукових працях вітчизняних дослідників. Досліджено існуючі тренди контролю ефективності використання запасів, дебіторської заборгованості, грошових коштів ритейлера. Запропоновано шляхи удосконалення даних трендів.

The article analyzes the current dynamics of sales of retailers in Ukraine. A review and systematization of the concept of «efficiency», covered in the scientific works of domestic researchers. The existing trends in the control of the efficiency of inventory use, receivables, and retailer's cash are studied. Ways to improve these trends are suggested.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що проблема ефективного використання оборотних активів є однією із найбільш обговорюваних питань не тільки на підприємствах роздрібної торгівлі, але також в інших сферах бізнесу. Ефективне використання ресурсів потрібно, по-перше, для успішного та безперервного ведення господарської діяльності; по-друге, для виконання поставлених задач та цілей підприємства; по-третє, для зменшення витрат та підвищення продуктивності підприємства в цілому. Тому дослідження вітчизняних та зарубіжних методів та інструментів контролю за ефективністю використання оборотних активів в нових, а саме непередбачуваних умовах, є дуже актуальним питанням.

Метою статті є дослідження існуючих трендів контролю ефективності використання оборотних активів ритейлера, а також розробка пропозицій щодо покращення цих трендів.

Об'єктом дослідження є процес контролю ефективності використання оборотних активів ритейлера.

Предметом дослідження є існуючі тренди контролю ефективності використання оборотних активів ритейлера.

Питання управління та контролю ефективності використання оборотних активів досліджували різні вчені серед них Лисьонкова Н.М., Захарчук В.Ю. [1] та інші. Праці даних дослідників допомагають зрозуміти сутність процесів, а також визначити нові актуальні проблеми в даній темі, які потребують подальшого вивчення.

У ситуації невизначеності ключову роль в економіці країни відіграє внутрішня торгівля, а саме ритейлери. Ритейлери – це роздрібні продавці, які здійснюють продаж товару або послуг споживачеві через невеликі крамниці або мережу магазинів. В останні роки суб'єктам господарювання даної сфери потрібно було не втратити своїх позицій на ринках, а також почати реалізовувати свою продукцію покупцям, використовуючи нові стратегії та технології в нових умовах. З поширенням пандемії COVID-19 онлайн продажі товарів та послуг зросли у геометричній прогресії. Покупці почали купувати онлайн, а також використовувати більше безконтактні засоби оплати, що у свою чергу змусило ритейлерів вкладати ресурси у розвиток технологій. Відповідно до статистичних даних Державної служби статистики України. З 2017 по 2020 роки спостерігається позитивна тенденція продажу товарів ритейлерами в Україні. Так, у 2020 році відбулося збільшення на 281953,2 млн. грн. або 48,08 порівняно з 2017 році, на 199913,7 млн. грн. або 29,9 порівняно з 2018 році, на 74 804,1 млн. грн. або на 9,42 порівняно з 2019 роком, що підтверджується на рис.1. [6]

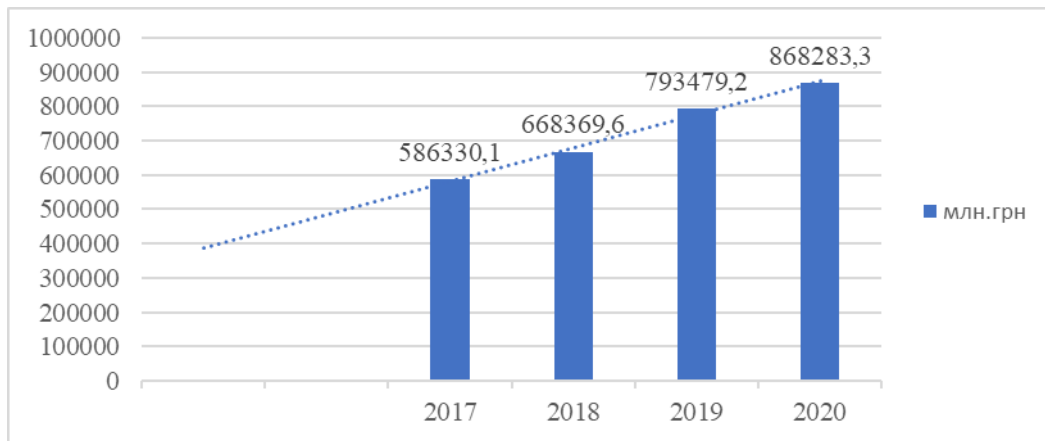

Рис. 1. Динаміка продажу товарів ритейлерами України за 2017-2020 роках

Звертаючи увагу на регіони, видно, що відбулося стабільне збільшення в усіх регіонах України. Найбільшою складовою частиною в обсязі роздрібного товарообороту є місто Київ, на якого припадає приблизно 22-23%. Наведені дані у графічному вигляді представлено на рис. 2. [5]

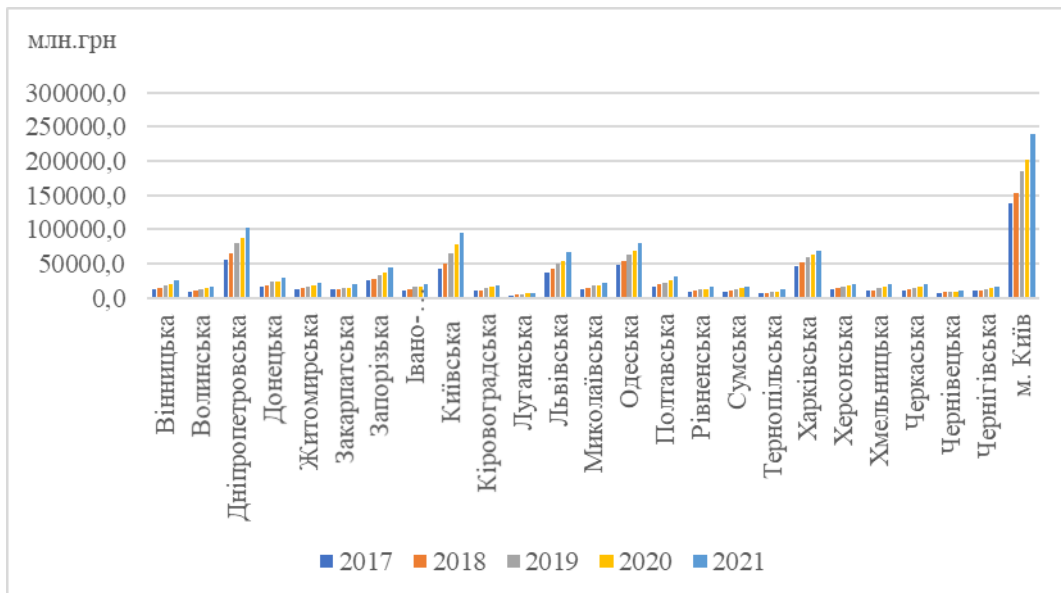

Рис. 2. Динаміка роздрібного товарообороту ритейлерів по регіонах 2017-2021 роках

В цілому, незважаючи на кризові часи, ритейлери змогли зберегти тенденцію на збільшення обсягів продажів та продовжити свою діяльність, але також потрібно зазначити, що збільшення обсягів продажів та роздрібного товарообороту можливе не через збільшення попиту на товари, а за рахунок збільшення цін на товари.

Ритейлери як і всі інші підприємства, здійснюючи свою діяльність, потребують здійснення контрольних заходів щодо ефективного використання своїх ресурсів.

Розкриваючи процес контролю за відповідними ресурсами, у першу чергу потрібно розкрити сутність поняття «ефективність». Проаналізувавши наукові праці вітчизняних дослідників можна стверджувати, що дана категорія має різні трактування та деякі підвиди, які більш спеціалізують поняття «ефективність», що підтверджується в табл.1. В цілому економічна ефективність означає використання всіх наявних ресурсів так, щоб всі ці ресурси були спожиті з користю та принесли відповідні економічні результати.

Визначення поняття «ефективність»

Науковці	Трактування
Пилипенко С.М. [7].	Є складним і багатоаспектним економічним поняттям, яку слід розглядати як результативність діяльності, що визначається відношенням отриманого ефекту до витрачених ресурсів; як комплексну оцінку результатів використання всіх видів та як міру досягнення поставлених цілей. Насамперед при оцінюванні результатів діяльності розрізняють економічну, організаційну та соціальну ефективність.
Перерва П.Г., Кравчук А.В. [3].	«узагальнюючий показник позитивної результативної діяльності, здатність приносити корисний ефект».
Полегенька М.А. [4].	«Сутність економічної ефективності полягає в тому, щоб на кожну одиницю ресурсів, які використовуються, намагатися суттєво збільшити обсяг виробництва продукції, а отже ефективність доцільно розглядати, як поняття, що характеризує позитивну динаміку розвитку господарюючого суб'єкта, а забезпечення ефективності як певний процес»
Рябкова О.В. [8].	Також може визначатися як «результативність економічної діяльності реалізації економічних програм та заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту (результату) до витрат ресурсів, які зумовили отримання цього результату».

Джерело: сформовано автором

До традиційних методів контролю ефективності використання ресурсів підприємства можна віднести такі:

- комплексний аналіз показників рентабельності;
- оптимізація витрат підприємства;
- особисті спостережень за процесами;
- контроль за дотриманням нормативів та планів;
- визначення неліквідних ресурсів.

В цілому дані методи є достатньо ефективними, якщо їх здійснювати систематично та одночасно. Але зараз підприємства дуже швидко розширюються та збільшуються масиви даних для аналізу. Наприклад, ритейлери мають достатньо велику кількість оборотних активів за якими потрібно також здійснювати ефективне управління та використання. Так, для дослідження основних трендів контролю ефективності було визначено три основні групи оборотних активів: запаси (саме товари), дебіторська заборгованість та грошові кошти. Основні п'ять методів, які на сьогоднішній день використовуються для управління ефективністю використання запасів ритейлерів та які систематизовано висвітлені в табл. 2. Потрібно звернути особливу увагу на те, що контроль здійснюється в основному через використання спеціалізованих програм та автоматизації процесів.

Таблиця 2

Основні тренди контролю ефективності використання запасів

Метод	Інструментарій методу
Розрахунок відповідних показників та індикаторів	Економічний розмір замовлення (Economic order quantity) «Безпечний запас» (Safety Stock)
Аналіз великих масивів даних	ABC-аналіз HML-аналіз VED-аналіз SDE-аналіз
Використання спеціалізованих програм	Katana Booqable QuickBooks Desktop Enterprise

Метод	Інструментарій методу
Здійснення контролю за допомогою ERP-системи	SAP ERP SAP All-in-One і SAP Business One компанії SAP AG, Oracle E-Business Suite JD Edwards і PeopleSoft Enterprise Фінексперт ERP-система IT-Enterprise[ua] Мегаполіс BSI Дебет Плюс Універсал ERP
Інші методи	Підхід «Саме вчасно» (Just in Time) Радіочастотна ідентифікація (Radio-frequency identification)

Джерело: сформовано автором

Економічна кількість замовлення (EOQ) – стандартна формула, яка використовується для досягнення балансу між занадто великим або занадто малим запасом. Це досить складний розрахунок, тому краще використовувати програмне забезпечення для контролю запасів.

«Безпечні запаси» – це запаси, які утримуються в компанії, що перевищують її вимоги на час виконання. Підприємства зберігають запаси для захисту від нестачі. Оскільки попит невизначений, безпечний запас (SS) відіграє життєво важливу роль для задоволення попиту, якщо він перевищує очікуваний. Занадто велика кількість безпечних запасів збільшує вартість утримання ланцюга поставок. Ключ до успіху будь-якого ланцюга поставок полягає в тому, щоб знайти баланс між запасами безпеки та рівнем задоволеності клієнтів. Враховуючи, що попит постійний, безпечний запас розраховується за такою формулою [10]:

$$SS = Z \times D \times \delta L, \text{ де}$$

D – попит на рік (од.); Z -стандартне нормальне значення; δL – стандартне відхилення часу виконання.

ABC-аналіз – основна ціль якого це виділення найбільш значних ресурсів підприємства с точки зору їх вкладу в прибуток та обсяг продажів. За допомогою цього методу можна визначити пріоритети діяльності та ефективно використовувати ресурси підприємства.

HML-аналіз – цей аналіз допомагає зберегти контроль над потребою відповідно до ціни/вагою, оцінити витрати на споживання та забезпечити певні вимоги для продажу товарів [10].

VED-аналіз – аналіз, який класифікує товари відповідно до відносної важливості певних предметів до інших предметів. Таким чином, виконуючи аналіз VED, елементи діляться на три категорії, до яких належать:

- Необхідні – інвентар, товар який потрібно постійно тримати на складі;
- Важливі – достатньо мати мінімальний запас цього товару;
- Бажані – операції можуть виконуватися як з ним, так і без нього.

SDE-аналіз – аналіз, який класифікує товари або інші запаси на основі їх наявності.

- Дефіцитні (S) – зазвичай імпортовані товари, які потребують більшого часу виконання;
- Складні (D) – товари, для яких потрібно більше двох тижнів, щоб бути доступними, але менше шести місяців;
- Легко доступний (E) – легкодоступні предмети.

Немає більш ефективного способу оптимізації контролю за запасами, ніж використання автоматизованого рішення. Спеціалізовані програми управління та контролю за запасами не тільки допомагають оптимізувати рівень запасів, але також дозволяє прогнозувати потреби в запасах, контролювати переміщення запасів з одного складу на

інший, відстежувати відправлення, проводити оцінку ефективності використання запасів тощо. Прикладом таких програм є Katana, Booqable, QuickBooks Desktop Enterprise. Вони дуже схожі за своїм функціоналом, але кожне підприємство повинно саме обирати яку саме обирати та використовувати, бо ціни та інтерфейси програми відрізняються.

Щодо ERP-систем, то однією із найвідоміших таких систем відносять SAP Business One. Є цілісним комплексним рішенням, що надає чітке бачення всього бізнесу і повний контроль над кожним аспектом діяльності, збирає усю критичну бізнес інформацію та надає до неї миттєвий

доступ з будь-якого робочого місця у компанії. Можливості SAP Business One: управління ресурсами підприємства (ERP); управління відносинами з клієнтами (CRM); управління електронним бізнесом [2].

До інших методів контролю ефективності використання запасів також відносять наступні:

Just in Time (Точно вчасно) – це концепція управління виробництвом, яка спрямована на зниження кількості запасів. Відповідно до цієї концепції необхідні комплектуючі та матеріали надходять у потрібній кількості у потрібне місце та у потрібний час.

Радіочастотна ідентифікація (Radio-frequency identification) дозволяє ритейлерам ідентифікувати окремі товари та компоненти та відстежувати їх по всьому ланцюжку поставок від виробництва до точки продажу. RFID-мітка – це крихітний мікročіп плюс невелика антена, яка може містити різноманітну цифрову інформацію про конкретний предмет.

Також було визначено декілька основних методів для дебіторської заборгованості та грошових коштів ритейлерів, що відображені в табл.3.

Горизонтальний аналіз допомагає визначити тенденції, зміни, зростання, спадання дебіторської заборгованості підприємства з часом, а вертикальний аналіз у свою чергу, визначає відносну пропорцію окремої позиції або статті до загальної.

Наступний метод полягає у поєднанні ABC-аналізу та XYZ-аналізу. Та здійснюється таким чином: потрібно визначити частку кожного дебітора підприємства у загальній величині поточної дебіторської заборгованості. Потім поділити на відповідні групи А,В,С, де клас А – з найбільшою часткою відповідно. Потім здійснюється класифікація (X,Y,Z) дебіторів на основі рівня стабільності продажів і значень дебіторів. Після цього розробляється матриця комбінування ABC– та XYZ– аналізу, де зазначається важливість дебіторської заборгованості замовника та ступінь важливості клієнта. Даний аналіз є ефективним заходом для структурування груп клієнтів, спрямованих на оптимізацію та забезпечення ефективності управління дебіторською заборгованістю [11].

Програмне забезпечення для автоматизації дебіторської заборгованості допомагає підприємствам оптимізувати процеси виставлення рахунків і платежів клієнтам. Його мета – гарантувати, що клієнти платять за товари чи послуги, які вони отримали. Цей тип програмного забезпечення використовується для оптимізації фінансових операцій між підприємствами та її клієнтами. Прикладом таких програмних забезпечень є: Square Invoices, Invoiced, Celonis, Tesorio, Synder.

Таблиця 3

Основні тренди контролю ефективності використання дебіторської заборгованості та грошових коштів

Метод	Інструментарій методу
Дебіторська заборгованість	
Дослідження даних	Горизонтальний та вертикальний аналіз Комбінований ABC– та XYZ– аналіз
Розрахунок відповідних показників	Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості Середній термін погашення Частка простроченої дебіторської заборгованості

Метод	Інструментарій методу
Використання спеціалізованих програм	Square Invoices , Invoiced, Celonis, Tesorio, Synder
Грошові кошти	
Перевірка функціонування принципів внутрішнього контролю	Принцип «розподіл обов'язків» Принцип «узгодження» Принцип «підзвітності» Принцип «охорони активів» Принцип «моніторингу»

Джерело: сформовано автором

Сьогодні контроль грошових коштів в основному здійснюється з перевірки ключових принципів внутрішнього контролю. Принцип «захист активів» полягає у фізичному захисті грошових коштів та їх еквівалентів з обмеженим доступом. Принцип «розподіл обов'язків» визначає, що операції з готівкою повинні здійснюватися виключно різними працівниками. Принцип «узгодження» полягає у звіті транзакцій з грошовими коштами з банківськими установами. Принцип «моніторингу» полягає у тому, що керівництво повинно регулярно переглядати та контролювати, а також досліджувати будь-які незвичайні дії. Принцип «підзвітності» визначає, що всі операції з готівкою бути санкціоновані, були належним чином обліковані та були належним чином задокументовані [9].

Отже, було визначено тенденцію обсягів роздрібної торгівлі, поняття ефективності та було досліджено існуючі тренди та методи контролю ефективності використання оборотних активів ритейлерів. Сьогодні в умовах швидкого прогресу інформаційних технологій все більше підприємств починає контролювати свої ресурси та процеси через використання саме автоматизованих програм чи систем, які у результаті допомагають аналізувати великі масиви даних за більш коротких час. Зважаючи на це, в майбутньому будуть з'являтися нові автоматизовані методи та програми для контролю процесів, що в свою чергу сприятиме підвищенню ефективності та продуктивності діяльності ритейлерів.

Список використаних джерел

1. Лисьонкова Н.М., Захарчук В.Ю. Підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства // Приазовський економічний вісник. 2018. №5 С. 354-357. URL: http://rev.kpu.zp.ua/journals/2018/5_10_uk/63.pdf (дата звернення: 11.05.2022)
2. Марусей Т.В., Білик Т.Л. Особливості програмного рішення SAP Business One в управлінні сучасним підприємством // Економіка і суспільство: математичні методи, моделі та інформаційні технології в економіці. 2018. № 15. С.956-959. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/15_ukr/147.pdf (дата звернення: 27.03.2022)
3. Перерва П.Г., Кравчук А.В. Ефективність як економічна категорія // Серія: Економічні науки. Вісник НТУ «ХП». 2018. №15 С.137-142. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/161789675.pdf> (дата звернення: 10.05.2022)
4. Полегенька М.А. Теоретична сутність економічної категорії «ефективність» // Агросвіт 2016. № 10. С.69-74. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/bitstream/123456789/2403/1/5.pdf> (дата звернення: 11.05.2022)
5. Обсяг роздрібного товарообороту підприємств по регіонах за 2018-2022 роки/ Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.03.2022)
6. Обсяг продажу і запаси товарів у торговій мережі підприємств роздрібної торгівлі по регіонах за 2017-2020 роки / Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 27.03.2022)
7. Пилипенко С.М. Теоретичні засади оцінки ефективності діяльності підприємства // Глобальні та національні проблеми економіки. Миколаївський національний університет

- імені В.О. Сухомлинського. 2016. №10. С. 452-456. URL: <http://global-national.in.ua/archive/10-2016/94.pdf> (дата звернення: 03.02.2022)
8. Рябкова О.В. Сутність результативності та ефективності діяльності підприємства URL: <https://cutt.ly/9D9WJRC> (дата звернення: 21.04.2022)
9. Amaral L. Five Internal Controls for Handling Cash in Your Organization. 2021. URL: <https://cutt.ly/wD9bZfP> (дата звернення: 21.04.2022)
10. Biswas S.K., Karmaker C. Analysis of Different Inventory Control Techniques: A Case Study in a Retail Shop.2017. URL: <https://cutt.ly/MD9bYEg> (дата звернення: 21.04.2022)
11. Havran M. I. Improving receivables management of the enterprise in the context of new challenging market conditions.Т. 4. № 1. 2020. URL://cutt.ly/oD9mulb (дата звернення: 21.04.2022)

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

**РУДЕНКО О., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

Досліджено поняття «економічний потенціал підприємства», його структуру та складові елементи. Обґрунтовано використання цього поняття у теорії та практиці. Здійснене узагальнення дало змогу дослідити сутність й зміст економічного потенціалу підприємства. На основі порівняльного аналізу існуючих підходів до визначення поняття «економічний потенціал підприємства» було виділено й розглянуто його структурні елементи. Результати проведеного дослідження сприятимуть подальшому розробленню теоретичних основ формування та розвитку економічного потенціалу вітчизняних торговельних підприємств та впровадженню його в практичну діяльність вітчизняних підприємств.

There were investigated the following notions: «enterprise economic potential», its structure and composite elements. There were grounded usage of its notion in theory and practice. Realizable generalization enabled to probe essence and maintenance of economic potential of enterprise. On the basis of comparative analysis of the existent going near determination of concept «economic potential of enterprise» it was selected and considered him structural elements. The results of the conducted research will be instrumental in subsequent development of theoretical bases of forming and development of economic potential of domestic point-of-sale enterprises and introduction of him in practical activity of domestic enterprises.

Загальна постановка проблеми. Актуальність обраної теми статті полягає в тому, що в умовах ринкової трансформації вітчизняної економічної системи передумовою ефективного функціонування торговельного підприємства стає повна реалізація його потенціалу. Для ефективного функціонування і забезпечення конкурентоспроможності торговельних підприємств та інших суб'єктів господарювання потрібно якісно розвивати матеріально-технічні, структурно-функціональні, соціально-трудові та інші елементи потенціалу. Це зумовлює виняткову увагу керівників торговельних підприємств до ефективного управління

технологічними й організаційними змінами, а особливо до алгоритмів визначення та використання їхніх потенційних економічних можливостей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання економічного потенціалу підприємства досліджували такі вчені, як Л.І. Абалкін, В.М. Авдєєнко, Р.А. Білоусов, О.М. Волкова, Е.П. Горбунов, П.А. Ігнатовський, Ф.І. Євдокімов, Г.Б. Клейнер, В.В. Ковальов, О.В. Мізіна, І.І. Лукінов, Р.В. Марушков, Б.М. Мочалов, С.В. Мочерний, О.І. Олексюк, І.М. Репіна та ін. Економічна теорія містить різні погляди авторів щодо сутності, змісту та структури економічного потенціалу підприємства. Це зумовлено тим, що вивчення потенціалу науковці розпочали відносно недавно та дослідники виділяли якусь одну із його рис. Автори [1-4, 6, 10] пропонували визначати економічний потенціал підприємства як: джерело росту національного доходу й економічної міцності країни; результат розвитку продуктивних сил суспільства; показник максимальних виробничих можливостей галузі, підприємств, об'єднань, ресурсів; засіб задоволення суспільних потреб; найважливіший фактор росту національного багатства країни; критерій оптимальності планів виробництва матеріальних благ, використання ресурсів і національного багатства.

Метою статті є аналіз поняття «економічного потенціалу торговельного підприємства», що створюватиме передумови для подальшого розвитку теоретичних основ досліджуваного поняття та впровадження його в практичну діяльність вітчизняних торговельних підприємств.

Результати дослідження. Високий рівень економічної безпеки підприємства забезпечує його стабільне та максимально ефективне функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому. Економічна безпека підприємства знаходиться під впливом багатьох загроз, що утворюються у результаті неефективних або негативних заходів економічного, соціального, правового й іншого характеру. Підприємство здатне формувати, розкривати, розвивати та використовувати свій економічний потенціал у відповідних соціально-економічних умовах. Тобто, можна стверджувати, що економічний потенціал підприємства повинен бути спрямований на зміцнення конкурентних позицій. А конкурентну позицію підприємства можна розглядати фінансову стійкість в даному сегменті ринку, яка підтверджена обсягом продажів. Отже, конкурентна позиція підприємства залежить від ключових факторів успіху: знання, вміння, мобільність, інноваційні технології, організація маркетингу, диверсифікація виробництва, розширення асортименту. Характерні ознаки: організаційні, топ-менеджмент, кадрові, ринкові, технічні.

Але, в сьогоденних умовах функціонування підприємств, таких особливостей є значно більше і найбільш узагальненими є: організаційні, що характеризують організаційну форму та структуру підприємства; управлінські, які характеризують систему управління та систему планування; кадрові, характеризують знання, досвід, навички працівників; ринкові, це зокрема, попит, пропозиція, ціна, конкурентоспроможність продукції, якість продукції, обсяги продажу, знання споживчих потреб, репутація ринку, імідж підприємства в цілому; технічні, що характеризують виробничі потужності, технології виробництва; інноваційні, що характеризують рівень інноваційності технологій виробництва та продукції зокрема; економічні, які характеризують наявні та залучені економічні ресурси, темпи зростання прибутку та рентабельності; екологічні, що забезпечують відповідність виробленої продукції міжнародним стандартам. Із усіх вище перелічених ознак, вважаємо, що ринкові та екологічні особливості є для підприємства найбільш цінними з стратегічної точки зору. Мінімізація економічних ризиків, збереження гарантованої ліквідності та платоспроможності підприємства виступає головною ціллю функціонування підприємства в умовах змін [2].

У сучасній науковій літературі поняття економічного потенціалу стосовно різних економічних об'єктів та процесів досить поширене. Тому, в ході розроблення концепції економічного потенціалу торговельного підприємства потрібно дослідити суть та зміст цього поняття. Потенціал розглядають як ступінь можливого прояву якої-небудь дії, якої-небудь функції [5]. Отже, науковці розглядають «потенціал» як «можливості, приховані можливості,

міць, сила, засоби, запаси, джерела, функції, які можуть бути використані з метою досягнення певної мети».

Стосовно торговельного підприємства, «економічний потенціал» можна розглядати як найважливішу динамічну характеристику діяльності торговельного підприємства, яка показує стан підприємства, відповідно до вимог зовнішнього й внутрішнього середовищ та використовують його для оцінки роботи підприємства. Тобто, торговельні підприємства використовують свій економічний потенціал, як інструмент для адаптаційного процесу, завдяки чому він адаптується відносно мінливого зовнішнього та внутрішнього середовища. Ефективне використання та постійне покращення економічного потенціалу є постійним та необхідним процесом пристосування підприємства до змін умов функціонування. Також, особливу увагу потрібно приділити словосполученню «активне пристосування», тому що ефективно працювати та розвиватися в постійно змінному середовищі можливо, лише використовуючи тактику інтенсивного розвитку, а не тактику виживання.

Враховуючи, що економічний потенціал підприємства є основою для прийняття управлінських рішень, науковці розглядають його, як узагальнений показник, що характеризує розвиток торговельної діяльності та торговельних відносин. Його величина залежить від: оптимального сполучення певної кількості та якості окремих видів економічних ресурсів, які залучені у торговельну діяльність; рівня організації торговельної діяльності й праці; ефективності системи управління підприємством.

У найбільш лаконічному вигляді економічний потенціал торговельного підприємства – це «сукупна здатність підприємства, використовуючи достатню кількість і якість ресурсів досягати стану рівноваги» [7]. Економічний потенціал торговельного підприємства є складна, динамічна, ієрархічна й стохастична система взаємопов'язаних елементів. Йому властиві всі риси системи: цілісність, упорядкованість, взаємозв'язок елементів, гнучкість, складність тощо.

Економічний потенціал підприємства характеризує як великі, так і дрібні локальні системи. При цьому, потенціал кожної підсистеми не функціонує ізольовано, замкнуто. Спостерігається процес взаємопроникнення потенціалів, «метаболізму» їх окремих складових, що приводить до збільшення рівня потенціалу кожної підсистеми. Підсистемами економічного потенціалу підприємства виступають потенціали його первинних складових. Взаємний вплив потенціалів одного рівня обумовлено такими властивостями різного роду ресурсів, як взаємозамінність і взаємодоповнюваність. Взаємозамінність припускає, що зменшення або збільшення в системі одного ресурсу може бути компенсоване в певних пропорціях іншим ресурсом. Відповідно до властивості взаємодоповнюваності, збільшення в системі одного економічного ресурсу припускає одночасне збільшення кількості іншого ресурсу. Також варто зазначити, що не можна розглядати потенціал більш високого рівня, як суму потенціалів нижчого рівня, що пов'язано зі властивостями синергії складних систем. Існує і зворотний зв'язок – величина економічного потенціалу підприємства визначається рівнем і структурою складових елементів потенціалу регіону, галузі, країни.

Структура економічного потенціалу торговельного підприємства є відносно стійким способом організації елементів економічного потенціалу, що розкриває його побудову, елементний склад, принцип формування й розвитку. Оптимальна структура потенціалу повинна мати мінімальну кількість компонентів, але, водночас, вони повною мірою повинні виконувати задані функції. Структура економічного потенціалу торговельного підприємства повинна характеризуватися такими основними рисами: стійкістю, стабільністю, гнучкістю, пропорційністю, збалансованістю.

В науковій літературі [1-4] існують різні погляди, щодо складу структуроутворюючих компонентів. Це обумовлено тим, що: дослідження з цієї проблеми науковці здійснювали в межах окремих проявів потенціалу; до елементів потенціалу підприємства можна віднести все, що пов'язане з функціонуванням і розвитком підприємства. Відбір найважливіших із цих елементів становить дуже складну проблему.

Узагальнення існуючих підходів до визначення поняття «економічний потенціал підприємства», які представлені у тематичних літературних джерелах, дало змогу розглянути й дослідити складові елементи, які автори застосовували найчастіше. Найчастіше автори використовували такий структурний компонент, як: ресурсна складова. Дещо рідше автори використовували такий складовий елемент, як: «здатність підприємства використовувати свої ресурси» [7].

Результати порівняльного аналізу структурних компонентів поняття економічний потенціал підприємства свідчать про те, що автори для визначення категорії використовують ресурсний підхід. Більшість дослідників, як основні елементи потенціалу виділяють наявність ресурсної складової та потенційної можливості її використання. Меншість вчених розглядає «економічний потенціал підприємства» як взаємопов'язану сукупність ресурсів та можливостей підприємства, яка визначає перспективи його діяльності.

На формування економічного потенціалу підприємства впливає цілий спектр факторів серед, яких можна виділити зовнішні та внутрішні. Серед зовнішніх факторів можна виділити наступні: політична ситуація; державна економічна політика; податкова політика; кредитна політика; інфляція; курси валют; кон'юнктура ринку; екологічна ситуація; бюджетна політика сільської територіальної громади чи міста. Серед внутрішніх факторів, що впливають на формування економічного потенціалу підприємства виділимо: форма власності; організаційно-правова форма; місцезнаходження; власний ресурсний потенціал; економічна політика; дебіторська заборгованість; кредиторська заборгованість; наявність позикових коштів; прибуток; мотивація працівників; інноваційні здібності працівників; рівень знань, вмінь і навичок менеджерів; інвестиційна привабливість підприємства, території [2].

При цьому, як структурні елементи потенціалу, можна виділити такі складові: трудовий потенціал, техніко-технологічний потенціал, інформаційний потенціал, фінансовий потенціал, просторовий потенціал, потенціал предметів праці (табл. 1). Вадою ресурсного підходу є те, що виконання функціональної діяльності розосереджено за окремими складовими ресурсних блоків. Наприклад, виконання функції маркетингу базується на використанні технічних, фінансових, трудових, інноваційних й інших видів ресурсів.

Таблиця 1

Складові елементи ресурсного потенціалу торговельного підприємства

Складові елементи ресурсного потенціалу	Стисла характеристика
Трудовий потенціал	Можлива кількість і якість праці персоніфікованої робочої сили, якою володіє трудовий колектив при даному рівні функціонування й розвитку підприємства
Техніко-технологічний потенціал	Можливості технічної та технологічної оптимізації операційних процесів, які визначаються особливостями стану основних і обігових засобів і якістю їхнього використання; забезпеченістю операційних процесів прогресивними машинами та обладнанням, приладами, інвентарем
Інформаційний потенціал	Можливості інформаційних ресурсів підприємства як єдність організаційно-технічних інформаційних можливостей, що забезпечують підготовку і прийняття управлінських рішень та впливають на характер торговельної діяльності через збирання, накопичення, оброблення та поширення інформаційних ресурсів
Фінансовий потенціал	Можливості оптимізації фінансової системи в контексті використання власних, позичених та залучених фінансових ресурсів підприємства з метою придбання та залучення матеріальних і трудових ресурсів

Складові елементи ресурсного потенціалу	Стисла характеристика
Просторовий потенціал	Можливості, що зумовлені просторовими ресурсами підприємства, тобто розмір території, на якій знаходиться підприємство, її місце розташування стосовно ринкової інфраструктури, транспортних комунікацій; можливості розвитку об'єктів нерухомості та соціальної інфраструктури
Потенціал предметів праці	Можливості функціонування та розвитку підприємства, зумовлені забезпеченістю операційних процесів виробничими та товарними запасами

Джерело: сформовано автором на основі [9]

Ресурси підприємства є об'єктивною основою реалізації процесів його функціонування і розвитку, і разом із тим, виходячи з поставлених цілей, вони зазнають цілеспрямованих змін, тому цілі та ресурси утворюють нерозривну єдність, цілісний об'єкт прогнозування розвитку підприємства.

Комплексне використання ресурсного потенціалу підвищує ефективність процесів його трансформації, забезпечує економію використовуваних економічних ресурсів і рентабельність діяльності підприємства. І.П. Отенко [9] ґрунтовно зазначає, що ресурсний потенціал пов'язаний з економічним за умови трактування останнього як сукупності ресурсів, які використовуються для досягнення цілей суб'єкта господарювання. Дійсно, у найбільш загальній постановці елементами економічного потенціалу підприємства можна вважати всі ресурси, які певним чином пов'язані з його функціонуванням і розвитком. Отже, потенціал першого рівня може розглядатися, як сукупність економічних ресурсів, під якими розуміються джерела та засоби забезпечення виробництва. Економічним ресурсам притаманні такі властивості: обмеженість, комплексність, взаємодоповнюваність і взаємозамінність, гнучкість, мобільність. Ефективне управління ресурсним потенціалом підприємства припускає виявлення, формування і використання його системотворчих властивостей: здатностей елементів потенціалу до саморозвитку, рухомості зв'язків між ними, реакції на зовнішні впливи.

До економічних ресурсів зазвичай відносяться: праця у вигляді усвідомленої діяльності людей, спрямованої на створення необхідного їм або іншим людям продукту; природні ресурси у вигляді землі, води, повітря, корисних копалин, рослинного й тваринного світу, природних енергетичних джерел, що залучаються до господарського обігу; засоби виробництва у вигляді основних і обігових коштів, використовуваних у господарській діяльності; кошти, на які й за допомогою яких здобуваються та залучаються матеріально-речовинні й трудові ресурси; інформаційні ресурси у вигляді наукової, науково-технічної, проектно-конструкторської, технологічної, статистичної, управлінської інформації.

Використання економічних ресурсів підприємства визначає відповідні види його потенціалів. У відповідності з видами економічних ресурсів можуть бути виділені такі елементи ресурсного потенціалу підприємства: трудовий, технічний, технологічний, інформаційний, фінансовий. Зазначимо, що вбачається доцільним поєднати технічний та технологічний ресурсні потенціали в одну групу у зв'язку з їхньою сутнісною близькістю, адже вони відображають сукупні можливості технічної та технологічної оптимізації виробничого циклу. Перелік складових елементів ресурсного потенціалу підприємства може бути уточнений та визначений таким чином: трудовий, технологічний, інформаційний та фінансовий. Внаслідок відсутності ієрархічного трактування потенціалу підприємства втрачається взаємозв'язок між потенціалом його видів діяльності (функціональних підсистем) та економічних ресурсів, які уможливають цю діяльність.

Інший підхід до визначення поняття «економічний потенціал підприємства», а саме функціональний, наведено в роботі Г.С. Одінцева [8], вона вважає, що «потенціал підприємства – це система взаємопов'язаних елементів, які виконують визначені функції в процесі забезпечення продажу продукції та досягнення підприємством своєї мети».

Використовуючи функціональний підхід, І.П. Отенко, Л.М. Малярець [9] виділили управлінську, організаційну та ресурсну структурні складові потенціалу торговельного підприємства. На їх думку, блок ресурсних можливостей містить такі види ресурсів: трудові, технічні, технологічні, фінансові й інформаційні. Запропоноване виділення блоків можливостей відповідає системі цілей торговельного підприємства, які спрямовані на задоволення потреб індивідів, що входять в організацію; удосконалення структури організації до внутрішніх та зовнішніх змін; перетворення ресурсів для досягнення певного результату. Однак, виділення потенціалу управління торговельним підприємством та організаційного потенціалу в окремі складові є недостатньо аргументованим.

Для визначення структури потенціалу торговельного підприємства потрібно використовувати комплексний підхід, який дає змогу розглядати декілька різних аспектів економічного потенціалу підприємства та надає повніше уявлення про його склад. Представимо економічний потенціал торговельного підприємства у вигляді сполучення таких структурних елементів: торгового, трудового, фінансового, управлінського й маркетингового потенціалів. Під торговельним потенціалом підприємства розуміють сукупність ресурсів господарської системи, яка перебуває в її розпорядженні. Кількісні та якісні параметри цих ресурсів, їх інтеграція визначають торговельну здатність структурної одиниці. Трудовий потенціал торговельного підприємства науковці розглядають, як узагальнююча характеристика кількості, якості та міри сукупної здатності до праці, яку має людина, їхню групу, працездатне населення за певного рівня стану економіки, розвитку науки та техніки, освіти та ін.

Спроможність торговельного підприємства своєчасно вносити платежі, фінансувати свою діяльність на розширеній основі, переносити несподівані потрясіння та підтримувати свою платоспроможність свідчить про його стійке фінансове становище. Своєю чергою, фінансовий потенціал асоціюється з фінансовою стійкістю підприємства, яка досягається за таких умов: раціональна структура капіталу, достатність власного капіталу, наявність якісних активів, достатній рівень рентабельності з урахуванням ризику, достатня ліквідність, стабільні надходження та широкі можливості залучення запозичених коштів.

Управлінський потенціал охоплює управлінські активи торговельного підприємства, тобто технології, методи й процеси управління підприємством. До управлінських активів відносять організаційну культуру, інноваційний клімат, концепції управління підприємством, фінансова структура тощо. При цьому йдеться не стільки про вартість засобів, що становлять основу управлінських ресурсів, а про характер їх використання.

Розвиток маркетингового потенціалу спрямований на гнучке й постійне реагування на зміну умов збуту за допомогою використання ситуаційного підходу в прийнятті рішень, реалізації активної організаційної стратегії, що забезпечує управління й контроль над ринковими процесами.

Висновки. Таким чином, здійснене узагальнення дало змогу дослідити сутність й зміст економічного потенціалу підприємства. На основі порівняльного аналізу існуючих підходів до визначення поняття «економічний потенціал підприємства» було виділено й розглянуто його структурні елементи. Результати проведеного дослідження сприятимуть подальшому розробленню теоретичних основ формування та розвитку економічного потенціалу вітчизняних торговельних підприємств та впровадженню його в практичну діяльність вітчизняних підприємств.

Список використаних джерел

1. Адаменко М. В. Організаційно-економічний механізм фінансування інноваційного потенціалу персоналу підприємства / М. В. Адаменко, Ю. Б. Кашубіна // Проблеми економіки. – 2020. – № 4. – С. 119-125.

2. Васьківська К. В. Економічний потенціал підприємства в умовах змін: суть та характерні особливості / К. В. Васьківська, Л. Д. Лозінська, Ю. О. Галімух. // Ефективна економіка. – 2020. – № 5. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2020_5_9
3. Гончаренко І. В. Організаційно-економічний потенціал інноваційного підприємства у стратегічному розвитку регіональної економіки України / І. В. Гончаренко, А. В. Богославська, Л. М. Федоришина // Інноваційна економіка. – 2021. – № 1-2. – С. 5-11.
4. Гусев А. О. Економічний потенціал України та шляхи його реалізації / А. О. Гусев // Економіка. Фінанси. Право. – 2020. – № 1(1). – С. 6-10.
5. Ігнатенко Н.Т. Виробничо-ресурсний потенціал території / Н.Т. Ігнатенко, В.П. Руденко. – К.: Вид-во «Наука», 1986. – 362 с.
6. Калініченко З. Д. Економічний потенціал та посилення лідерських позицій країни у зовнішній політиці України / З. Д. Калініченко // Економічний простір. – 2020. – № 154. – С. 41-45.
7. Нужний К.М. Сутнісна характеристика економічного потенціалу підприємства / К.М. Нужний, О.Ю. Бобкова // Європейська наука ХХІ ст. – 2007 : матер. II Міжнар. наук.– практ. конф., 16-31 травня 2007 р. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 727.
8. Одинцова Г.С. Деякі аспекти структуризації потенціалу підприємства / Г.С. Одинцова, Г.А. Селезнева // Економіка регіону. – 2005. – № 2. – С. 74-75.
9. Отенко І.П. Механізм управління потенціалом підприємства / І.П. Отенко, Л.М. Малярець. – Х.: Вид-во ХДЕУ, 2003. – 220 с.
10. Савченко М. В. Економічний зміст конкурентоспроможного потенціалу підприємства / М. В. Савченко, А. М. Кичигін // Менеджер. – 2019. – № 2. – С. 14-24

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
НЕЖИВОЇ М. О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИДЖИТАЛ-АУДИТУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

**САМУСЬ В., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Диджитал-аудит та аналіз»**

У статті розглянуто сьогоденні умови ведення підприємництва, основні аспекти проведення аудиту фінансової звітності та потенційний вплив на його ефективність впровадження діджитал процесів та процедур.

The article examines the current conditions of doing entrepreneurship, the main aspects of conducting an audit of financial statements and the potential impact on its effectiveness of the implementation of digital processes and procedures.

З розвитком цифрових технологій, а отже здешевленням та розповсюдженням впровадження їх в максимально можливу кількість аспектів нашого життя є невідворотнім. Очевидна ефективність застосування цифрових технологій відслідковується в усіх процесах життєдіяльності людини, починаючи від оплати проїзду в громадському транспорті та закінчуючи наявністю потужного мікрокомп'ютера у власності кожного.

Деякі світові події суттєво пришвидшують оптимізацію діяльності людини за допомогою застосування діджитал технологій. Першою такою подією стало розповсюдження коронавірусної інфекції COVID-19 викликаної вірусом SARS-CoV-2. Світова спільнота зіткнулась з раніше небувалим у сучасній історії за масштабом шкідливим вірусом.

Шкідливість його проявлялась саме у інвазивності, тому переважною більшістю країн було прийнято рішення про впровадження карантину та обмеження на пересування та контакти людей. Водночас, стало очевидним, що єдине рішення щодо пом'якшення удару по бізнес-процесам було негайна цифрова модернізація всіх можливих дій та контактів між людьми.

З часом, люди стали повертати деякі процеси з цифрового рівня до паперового, тобто відбувся невеликий відкат назад. Наступним серйозним ударом для всіх соціально-економічних аспектів стало російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року. Ця подія стала руйнівною в усіх розуміннях, вона унеможливила будь-яку діяльність, яка ведеться поза межами безпечного укриття. В тому числі, бухгалтерська та аудиторська діяльність тимчасово була зупинена. Постановою Кабінету Міністрів України №667 від 10.06.2022 «Про внесення змін до Порядку подання фінансової звітності» було передбачено, що підприємства, які не подали у період дії воєнного стану або стану війни проміжну, річну фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність у строки, визначені цим Порядком, подають таку звітність протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання. Також внесені зміни щодо порядку проведення інвентаризації, а саме, керівники підприємств, зазначених в абзаці десятому цього пункту, у разі встановлення фактів викрадення (розкрадання), нестачі, знищення (псування) майна можуть прийняти рішення про проведення інвентаризації такого окремо визначеного майна на день встановлення таких фактів[1].

Проте, з плином часу та встановлення хиткої стабільності, деякі суб'єкти господарювання, а саме підприємства та аудиторські фірми, почали відновлювати роботу у дистанційному форматі. Рівень небезпеки, в порівнянні з ситуацією розповсюдження коронавірусної інфекції COVID-19 викликаній вірусом SARS-CoV-2, зріс кардинально, тому необхідно підвищити рівень діджиталізації всіх процесів до небаченого рівня.

Метою статті є вивчення ефективності застосування діджитал аудиту в сучасних умовах. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- Дослідити особливості проведення аудиту фінансової звітності в умовах карантину та військового вторгнення
- Надати пропозиції щодо удосконалення аудиту фінансової звітності з використанням діджитал аудиту сучасних умовах.

Об'єктом дослідження є процес оцінки ефективності впровадження діджитал-процесів.

Предметом дослідження є організація і методика процесу аудиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Незважаючи на глибину застосування діджитал-процесів, в науковій економічній літературі дане питання ще недостатньо часто та широко розглядається. Ґрунтовні дослідження в області оцифрування бізнес-процесів проведено такими вченими, як: Рорбек Р., Арнольд Х., які мають на меті підвищення цінності підприємства або організації. Вивченням ефективності проведення та запровадження електронного аудиту опосередковано присвячувалися праці Кушнарьова О. С., Івахненка С. В., Рудницького В. С. та інших.

Комп'ютерний аудит – це інтегроване застосування комп'ютерної техніки та сучасних інформаційних технологій у ході провадження аудиторської діяльності. При цьому відповідно до Міжнародних стандартів аудиту під комп'ютеризованими методами слід розуміти прикладні програми аудиторських процедур із використанням комп'ютера як засобу аудиту. Зокрема, Міжнародним стандартом аудиту 401 «Аудит у середовищі комп'ютерних інформаційних систем» передбачено, що комп'ютерна інформаційна система існує, якщо на підприємстві застосовується хоча б один комп'ютер для обробки фінансової інформації і для аудиторської перевірки [2]. Даний стандарт зазначає, що мета і галузь діяльності не змінюються, коли йдеться про перевірку середовища електронної обробки даних, проте прикладна програма може поставити аудитора перед необхідністю використання комп'ютера як засобу контролю.

Діджиталізація аудиту суттєво не впливає на загальну мету аудиту та не змінює його предмет. Аудит фінансової звітності передбачає перевірку системи обліку та звітності з метою забезпечення інформацією зовнішніх користувачів. При побудові комп'ютерних інформаційних систем обов'язково мають бути дотримані основні принципи, наведені в табл. 1[3].

Таблиця 1

Принципи побудови комп'ютеризованих інформаційних систем в аудиті

Перелік	Характеристика
Загальні принципи	
Принцип системності	Дає змогу розглядати досліджуваний об'єкт як одне ціле і на основі цього виявляти різні типи зв'язків між структурними елементами
Принцип розвитку	Передбачає нарощування автоматизованою системою обліку та аудиту своїх обчислювальних можливостей, оснащення новими програмними засобами, поновлення складу завдань та інформаційного складу, який створюється у вигляді баз даних
Принцип сумісності	Забезпечує можливість взаємодії комп'ютерних систем різних видів і рівнів у процесі їх спільного функціонування
Принцип стандартизації та уніфікації	Забезпечує використання типових стандартизовано-уніфікованих елементів функціонування автоматизованих інформаційних систем
Принцип ефективності	Забезпечення раціонального співвідношення між понесеними витратам на створення комп'ютерних систем і ефектом від їх практичного впровадження
Часткові принципи	
Принцип декомпозиції	Базується на розподілі загальної системи на елементи
Принцип першого керівника	Закріплення відповідальності за керівником аудиторської фірми за введення в дію і функціонування комп'ютеризованої системи аудиту
Принцип автоматизації проектування	Забезпечення підвищення ефективності процесу проектування і створення інформаційних технологій в аудиті на всіх організаційних рівнях управління аудиторською фірмою
Принцип комп'ютеризації інформаційних потоків і документообігу	Комплексне застосування технічних засобів на всіх етапах проведення аудиторської перевірки
Принцип нових завдань	Забезпечення розширення можливостей встановленої інформаційної системи обліку й аудиту та вдосконалення процесів управління аудиторською фірмою відповідно

При проведенні аудиту фінансової звітності перед суб'єктом аудиторської діяльності постає завдання на пристосування великого спектру можливостей електронно-обчислювальної техніки для полегшення та підвищення ефективності власної діяльності. Серед можливих видів дій з комп'ютером можна виділити такі: проведення економічного аналізу масивів даних щодо фінансового становища підприємства; формування регістрів бухгалтерського обліку й перевірконого балансу з використанням електронної бази даних клієнта; перерахунок та співставлення результатів окремих відцифрованих дій або подій, введених в системі бухгалтерського обліку; виконання запитів до електронної бази даних, сформованої в комп'ютерній системі бухгалтерського обліку; виконання елементарних розрахунків; автоматичне заповнення типових аудиторських документів.

Основою для діджитал аудиту є відповідні регістри бухгалтерського обліку, фінансової звітності, що представлені як бази даних на технічних носіях, які призначені для накопичення та зберігання облікової інформації

До основних етапів впровадження проекту автоматизації системи аудиту доцільно віднести такі:

- 1) розробка технічного завдання;
- 2) навчання персоналу аудиторської фірми роботі з конкретною програмою;
- 3) впровадження методики аудиту;
- 4) експлуатаційне тестування програмного засобу;
- 5) застосування програми персоналом аудиторської фірми на практиці.

Практичне впровадження технології аудиту з використанням комп'ютерних інформаційних систем має свої особливості не тільки у проведенні перевірки, але й у процесі її планування. Зокрема, у ході планування аудиторських процедур, на які може вплинути середовище комп'ютерних інформаційних систем господарюючого суб'єкта, аудитор необхідно отримати розуміння значущості і складності функціонування таких систем, а також доступності даних для використання під час аудиторської перевірки. Основними аспектами сприйняття аудитором середовища комп'ютерних інформаційних систем із метою планування аудиту є такі:

- значущість і складність системи комп'ютерної обробки у кожній важливій прикладній програмі обліку;
- організаційна структура роботи комп'ютерних інформаційних систем замовника, ступінь концентрації або розподілу автоматизованої обробки даних у межах підприємства;
- доступність даних, оскільки аудиторські докази у вигляді первинних документів комп'ютерних файлів і т.д. можуть існувати тільки протягом короткого періоду або лише в електронній формі.

План аудиторської перевірки повинен бути достатнім для відображення характеру, часу та обсягу аудиторських процедур. Для цього аудитор може використовувати стандартні аудиторські програми або ж контрольні листи щодо проведення аудиту, які він доробляє для відповідності умовам конкретного завдання. На нашу думку, запропонована концепція автоматизації процесу аудиту дасть змогу оптимізувати порядок уведення даних і підтримувати його нормативно-правову основу не тільки на рівні бланків-процедур, але й шляхом практичного застосування довідкової системи.

Розробка і впровадження вітчизняних програмних систем аудиту, з одного

боку, забезпечить вирішення питання стосовно підвищення рівня якості роботи аудитора, зменшення імовірності помилок, надасть можливість ефективного планування аудиторських процедур та ін. А з іншого боку – при правильному підході до вибору рішення автоматизації документообігу аудиторської фірми значно прискориться і полегшиться процес реєстрації та обробки даних і документів, підвищиться ефективність роботи компанії, що призведе до значного скорочення її витрат.

Список використаних джерел

1. Діджиталізація аудиторського бізнесу повинна відбуватись на всіх організаційних ринках// 04 вересня 2020 р. – URL: <https://www.pabu.com.ua/ua/mediacentr-3/profesiini-povyny/1792-didzhytalizatsiia-audytorskoho-biznesu-povynna-vidbuvatysia-na-vsikh-orhanizatsiinykh-rivniakh>
2. Про внесення змін до Порядку подання фінансової звітності : Постанова Кабінету Міністрів України від 10 червня 2022 р. № 667 – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/667-2022-D0-BF#Text>
3. Романів С. Р., Михайлишин Н. П. Теоретичні засади функціонування комп'ютерного аудиту в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 10. С. 971–976

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЦУЛЯКА В. Д.

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ АУДИТОРСЬКОЇ КОМПАНІЇ

**ТАТЕНКО М., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розглянуто особливості оцінки ефективності використання людського ресурсу компаній, представлено професійне судження щодо своєрідності такої оцінки для аудиторських компаній різних розмірів; досліджено методи, які дозволяють найбільш точно оцінити трудові ресурси таких компаній; виявлено шляхи покращення оцінки ефективності роботи персоналу та запропоновано заходи щодо усунення існуючих недоліків щодо оцінки діяльності та мотивації працівників аудиторських компаній.

The article considers the features of assessing the efficiency of human resources of companies, presents a professional judgment on the uniqueness of such an assessment for audit companies of different sizes; the methods which allow to estimate the labor resources of such companies most accurately are investigated; identified ways to improve the assessment of staff performance and proposed measures to address existing shortcomings in assessing the performance and motivation of employees of audit firms.

Актуальність теми полягає в тому, що трудові ресурси компанії завжди були і залишаються одним із ключових факторів успішного функціонування і добробуту будь-якої компанії. Саме тому більших сучасних підприємств надають велике значення розвитку людського ресурсу, нерідко ставлячи розвиток персоналу на один рівень з розвитком позитивних відносин з клієнтами. Особливо чутливо це можна спостерігати в аудиторських фірм, які, фактично не виробляючи продукції чи товару, виступають гарантами того, що фінансова звітність їхніх клієнтів складена правильно і у відповідності до міжнародних чи національних стандартів та нормативних актів. Як показує практика, сьогодні це далеко не єдиний спектр послуг, який надають такі фірми, що унеможлиблює трактування їх як лише суб'єктів аудиторської діяльності [5, 7, 9, 11, 14, 16, 18, 20, 21, 23]. Відповідно, правильна стратегія оцінки працівників таких фірм може мати суттєвий вплив не лише на успішне їх функціонування, а і сприятиме розширенню сфер діяльності та розвитку нових підрозділів у таких фірмах.

Загалом питання ефективності використання трудових ресурсів досить широко розкрито в працях різних видатних вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як Л.В. Беззубко, Г.Ф. Трифонов [22, с. 125], В.В. Євдокимов, Д.О. Грицишен [1, с. 8], Т. Костунець, Ю. Лелі [3, с.76] П. Самуельсон [22, с.125] та багатьох інших. Проте, незважаючи на це, деякі аспекти даної проблеми охоплено узагальнююче або взагалі не розглянуто у повній мірі. Так, наприклад, недостатньо розкрито питання ефективності оцінки та використання персоналу саме в аудиторських фірмах.

Метою статті є виявлення трендів щодо сучасних методів оцінки ефективності роботи персоналу аудиторських фірм та розроблення практичних пропозицій щодо удосконалення мотивації ефективної роботи персоналу.

Для будь-якої компанії людський ресурс є одним із найвагоміших активів. І якщо на виробничих підприємствах, особливо тих, де виробничий процес майже повністю автоматизовано, роль виробничого персоналу мінімальна, але не знецінена, то для суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність у сфері надання послуг, як от аудиторські, юридичні, консалтингові фірми, ІТ-компанії, роль людського капіталу має колосальне значення через те, що працівники таких фірм є джерелом формування їхнього прибутку. Такі компанії збільшують обсяги своєї діяльності, що відповідно вимагає збільшення кількості персоналу різної кваліфікації. Оскільки в центрі нашого дослідження є аудиторські компанії, зосередимо свою увагу саме на дослідженні їх трудових ресурсів.

Аудиторська компанія має низку особливостей, що відрізняє її від інших суб'єктів господарювання:

1) Будь-яка компанія, яка зареєстрована як аудиторська фірма і внесена до відповідного реєстру аудиторських фірм, так чи інакше надає послуги з аудиту фінансової звітності; надання інших послуг не є обов'язковим;

2) Аудиторська фірма не може надавати послуги, що несумісні з аудиторською діяльністю відповідно до закону України про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність;

3) Для здійснення своєї діяльності аудиторська фірма повинна не лише бути зареєстрована, але й бути включеною до реєстру аудиторських фірм;

4) Загальний розмір частки засновників (учасників) аудиторської фірми, які не є аудиторами та/або аудиторськими фірмами, у статутному капіталі не може перевищувати 30 відсотків [8, ст. 5];

5) Посадовою особою, яка здійснює управління аудиторською компанією, може бути лише сертифікований аудитор;

6) Керівник аудиторської фірми не може бути керівником іншої юридичної особи, що здійснює підприємницьку діяльність за видами, не сумісними з аудиторською діяльністю [8, ст. 5];

7) Для здійснення своєї діяльності аудиторська фірма повинна мати поважну репутацію;

8) Більшість аудиторських компаній (особливо якщо це малі, середні чи великі за розмірами підприємства) мають свої окремі відділи та підрозділи, що надають лише конкретні послуги;

9) Система роботи в аудиторських фірмах в більшості випадків є проектного характеру, коли менеджером чи керівником збирається команда з асистентів та фахівців, які спільно працюють над так званим проектом; успішне виконання проекту передбачає, що послуга надана і результати роботи можна представити клієнту;

10) Результат діяльності аудиторської фірми – наданий аудиторський висновок, консультація, незалежне висловлення експерта щодо вирішення певної проблеми, звіт про надання впевненості та ін.;

11) Працівники аудиторської фірми в переважній більшості випадків можуть комбінувати віддалений режим роботи з офісним, що робить схожим аудиторські фірми з ІТ-компаніями.

Для визначення тенденцій щодо обсягу залучення та ефективного управління людських ресурсів аудиторських компаній, визначимо кількість залученого персоналу провідних аудиторських фірм у 2020 році. Станом на кінець 2020 року найбільше персоналу працювало в ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІЗ КОМПАНІ», ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ», ТОВ «ПРАЙСВОТЕРХАУСКУПЕРС(АУДИТ), АУДИТОРСЬКА ФІРМА», ПрАТ «КПМГ АУДИТ (табл.1), що пояснюється тим, що ці фірми входять до складу так званої групи міжнародних компаній «великої четвірки» з обсягами діяльності, які значно перевищують інші компанії.

Таблиця 1

**Середня кількість працівників провідних аудиторських компаній
станом на 31.12.2020**

№ з/п	Назва аудиторської фірми	Середня кількість працівників
1	ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІЗ КОМПАНІ»	302
2	ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ»	198
3	ТОВ «ПРАЙСВОТЕРХАУСКУПЕРС(АУДИТ), АУДИТОРСЬКА ФІРМА»	244
4	ПрАТ «КПМГ АУДИТ»	250
5	ТОВ «БДО»	139
6	ТОВ «КРЕСТОН ДЖІ СІ ДЖІ АУДИТ»	150
7	ТОВ «БЕЙКЕР ТІЛЛІ Україна»	170
8	ТОВ «НЕКСІЯ ДК АУДИТ»	63
9	ТОВ «КРОУ ХОРВАТ ЕЙСІ УКРАЇНА»	24
10	ПрАТ «АУДИТОРСЬКА ФІРМА ДЕ ВІЗУ»	27

Систематизовано автором за джерелами [5, 7, 9, 11, 14, 16, 18, 20, 21, 23]

Як видно з таблиці, найбільшу кількість штатних працівників спостерігається у компаній Big 4. При цьому серед цих чотирьох компаній у ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІЗ КОМПАНІ» чисельність персоналу найбільша-302 працівники , а у ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ» – найменша – 198 працівників. Щодо загальної тенденції чисельності персоналу досліджуваних аудиторських фірм, то можемо констатувати про пряму залежність кількості штатного персоналу фірми до її обсягів діяльності. Проте слід зазначити, що окрім штатних працівників аудиторські компанії залучають позаштатний персонал, який також виконує не менш важливі функції.

Чинна методика аналізу ефективності використання трудових ресурсів аудиторських компаній передбачає визначення тих вигід, які приносять залучені до роботи працівники. Тому для визначення ефективності використання трудових ресурсів вищезазначених компаній порівнюємо їх виручку та собівартість наданих ними послуг за 2020 рік (рис. 1).

Отже, за узагальненими результатами можемо зробити висновок, що найбільшу виручку в процесі своєї діяльності у 2020 році серед порівнюваних аудиторських фірм отримала компанія ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІЗ КОМПАНІ», а найменший обсяг доходу спостерігається у компанії ТОВ «НЕКСІЯ ДК АУДИТ». Щодо собівартості, то даний показник є найвищим у ТОВ «ПРАЙСВОТЕРХАУСКУПЕРС», найменше значення собівартості наданих послуг спостерігається також у ТОВ «НЕКСІЯ ДК АУДИТ».

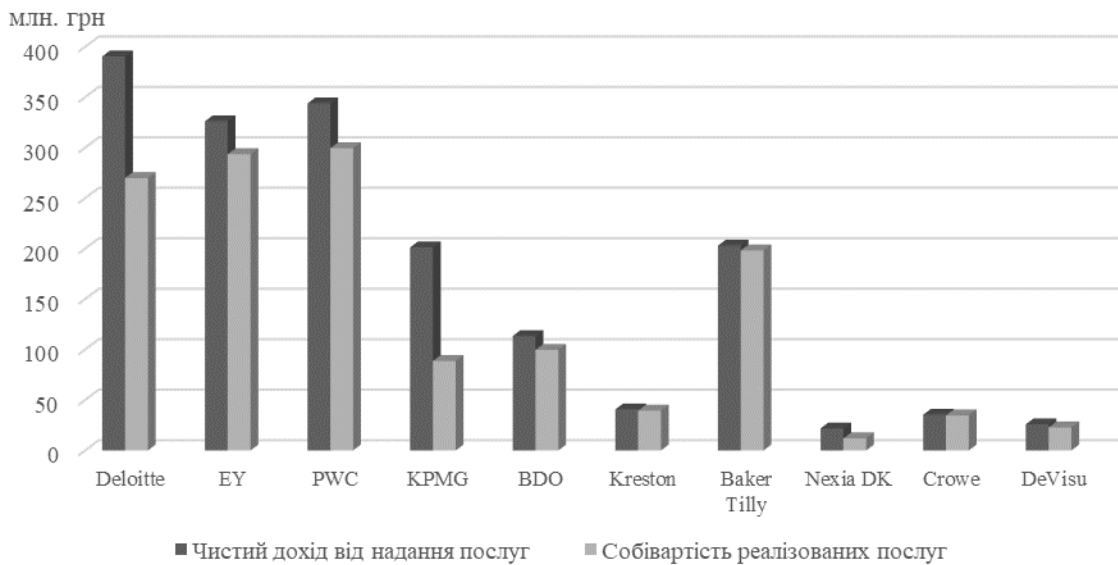

Рис. 1. Ключові показники діяльності досліджуваних аудиторських компаній у 2020 році

Узагальнено за джерелами [4, 7, 9, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 23]

Чинна методика аналізу ефективності використання трудових ресурсів аудиторських фірм передбачає співставлення та порівняння їх річного доходу та середньооблікової чисельності персоналу за рік. Для реалізації цієї методики складемо порівняльну таблицю доходів досліджуваних фірм та чисельність їх персоналу.

Таблиця 2

Ключові показники діяльності персоналу провідних аудиторських фірм станом на 31.12.2020

№ з/п	Назва аудиторської фірми	Дохід досліджуваних компаній, тис. грн	Середня кількість працівників, осіб
1	ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІЗ КОМПАНІ»	390453	302
2	ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ»	326083	198
3	ТОВ «ПРАЙСВОТЕРХАУСКУПЕРС(АУДИТ), АУДИТОРСЬКА ФІРМА»	343870	244
4	ПрАТ «КПМГ АУДИТ»	201177	250
5	ТОВ «БДО»	113395	139
6	ТОВ «КРЕСТОН ДЖІ СІ ДЖІ АУДИТ»	40680	150
7	ТОВ «БЕЙКЕР ТІЛЛІ Україна»	202978	170
8	ТОВ «НЕКСІЯ ДК АУДИТ»*	21796	63
9	ТОВ «КРОУ ХОРВАТ ЕЙСІ УКРАЇНА»	35403	24
10	ПрАТ «АУДИТОРСЬКА ФІРМА ДЕ ВІЗУ»	25912	27

Складено за джерелами [4, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23]

*за офіційною інформацією ТОВ «НЕКСІЯ ДК АУДИТ»

Для власника аудиторської компанії ефективність кожного окремо залученого працівника має ключове значення. Тому розрахуємо, скільки доходу за рік приносить один працівник кожної з досліджуваних аудиторських фірм. Для цього використаємо таку формулу:

$$D_{од} = \frac{D}{Ч}, де$$

1)

$D_{од}$ – річний дохід від надання послуг аудиторської компанії, що припадає на одного працівника;

D – загальний дохід від надання послуг досліджуваних аудиторських фірм за 2020 рік;

$Ч$ – середня кількість працівників досліджуваних компаній станом на 31.12.2020.

Найбільше доходу (рис.2) на одиницю персоналу припадає на працівників компанії «великої четвірки» ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ». А ось дві інші великі фірми ТОВ «ПРАЙСВОТЕРХАУСКУПЕРС», та ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІЗ КОМПАНІ» поступаються компанії ТОВ «КРОУ ХОРВАТ ЕЙСІ УКРАЇНА» з відносно незначним відривом. Значно менше доходу на одного працівника спостерігається в ПрАТ «КПМГ АУДИТ», показник якого незначно менше значення ТОВ «БДО». Найменший дохід на одиницю персоналу спостерігається у ТОВ «КРЕСТОН ДЖІ СІ ДЖІ АУДИТ» та ТОВ «НЕКСІЯ ДК АУДИТ».

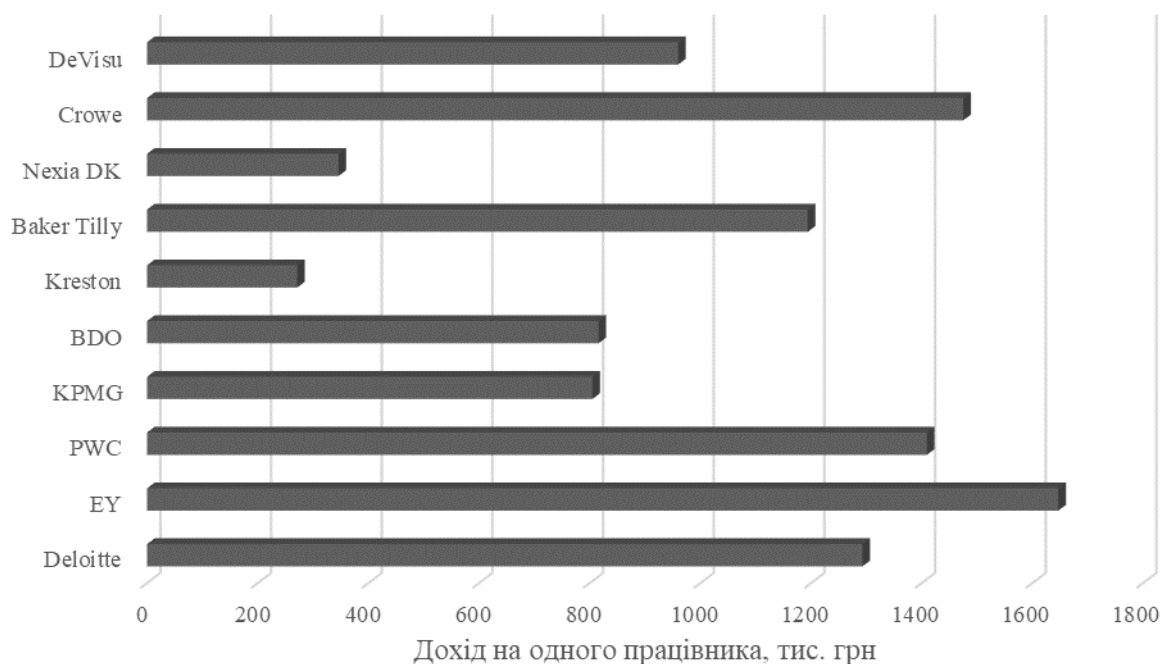

Рис. 2. Річний дохід на одного працівника в провідних аудиторських компаніях за 2020 рік, тис. грн
Узагальнено за джерелами [4, 5, 7, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 23]

Узагальнюючи отримані дані, можна дійти висновку, що дані розрахованого показника різняться досить суттєво. На це могло вплинути багато факторів, зокрема форма організації робочого процесу, завантаженість працівників, їх недостача, форми заохочення та мотивації персоналу тощо. Більш того, такий фактор як розмір компанії, як видно з рис. 2, має не вирішальне значення.

Проте для більш ефективного використання ресурсів необхідно розуміти їх продуктивність та час, протягом якого такі ресурси функціонують. В нашому випадку продуктивність праці трудових ресурсів залежить від багатьох чинників. Однак останні застійні явища, пов'язані з коронакризою, відкрили новий чинник ефективності роботи працівників. Зокрема, цей чинник виник через те, що впродовж 2020 року більшість працівників почали комбінувати віддалений та офісний режим роботи. Завдяки передовим технологіям більшість аудиторських компаній змогли запровадити такий комбінований режим роботи. Особливо швидко пристосувалися до таких змін компанії «великої четвірки», які ще в допандемічні часи надавали свої працівникам можливість віддаленої роботи. Проте за таких умов виникали нові негативні фактори. Наприклад, для більшості персоналу віддалений режим роботи, незважаючи на досконалі цифрові технології, мав негативні тенденції впливу. Зокрема, ефективність комунікації з командою знижувалася; зменшувалася соціальна активність працівників, скоротилася кількість командних івентів. Разом з тим, віддалений режим роботи зменшив ефективність навчання персоналу, особливо стажерів та нових працівників. Крім того, продуктивність роботи значного відсотку персоналу знизилася через те, що, працюючи віддалено, такі працівники не мали достатньої мотивації чи відчували певні труднощі в роботі поза колективом офісних приміщень компанії. Більш того, оцінювати ефективність та якість їхньої роботи стало складніше. Саме тому такі методи мотивації як преміювання, нагороди або особиста подяка керівника чи менеджера, хоч і не втратили своєї ефективності повністю, є досить застарілими.

Щоб запропонувати нові методи мотивації трудових ресурсів, проаналізуємо критерії ефективності використання трудових ресурсів аудиторських фірм (рис. 3).

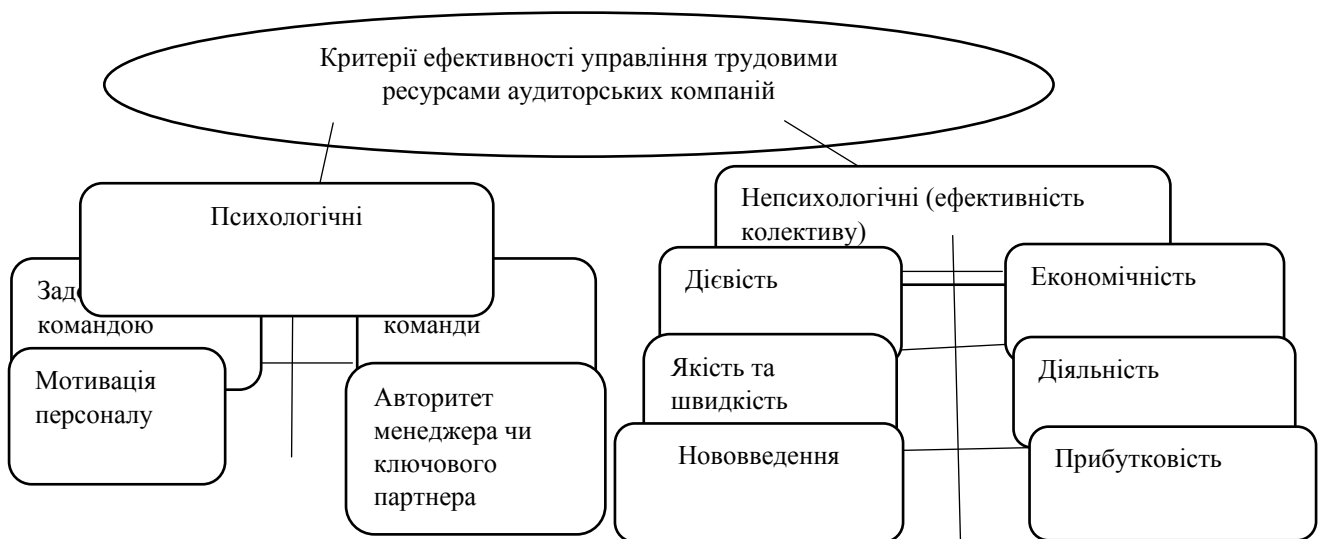

Рис. 3. Критерії ефективності управління трудовими ресурсами

Удосконалено автором на основі [3, с.77]

Проведемо коротку характеристику наведених на рис.1 критеріїв (табл. 3, 4).

Як видно з таблиці 3, найбільших змін зазнали такі психологічні критерії, як задоволеність командою та самооцінка команди, що зумовлено, як зазначалося вище, запровадженням віддаленого або комбінованого режиму роботи. Найменших змін, на нашу думку, зазнав критерій мотивації персоналу, оскільки його ще не повністю адаптовано до сучасних умов роботи аудиторських фірм. Щодо непсихологічних критеріїв, то найбільш інноваційний підхід можемо спостерігати щодо критерію нововведень (табл. 4).

Професійна оцінка психологічних критеріїв ефективності

Критерії	Аналіз критеріїв з урахуванням кризових явищ 2020 року
Задоволеність командою	Значення цього критерію стало менш вагомим через комбінований режим роботи працівників, проте має значний вплив при формуванні команд для нових проєктів.
Мотивація персоналу	На сьогоднішні форми мотивації персоналу аудиторських фірм є досить різноманітними, проте для працівників, що працюють віддалено, такі заохочення не завжди достатньо ефективні. Отже, необхідно розробити нові форми мотивації, що сприятимуть ефективнішій роботі персоналу, що працює у віддаленому чи комбінованому режимі.
Самооцінка команди	Цей критерій має важливе значення при ефективній командній роботі персоналу, тому утримання його на високому рівні сприятиме успішному виконанню завдань; більш того за таких умов працівники можуть не лише успішно виконувати поставлені цілі, але й більш результативно засвоювати інформацію з корпоративних навчальних тренінгів та івентів
Авторитет менеджера чи ключового партнера	Даний критерій має однаково важливе значення при будь – якій формі роботи персоналу, проте при комбінованому режимі роботи менеджеру або партнеру, що координує дії керівників, складніше об’єктивно оцінити внесок кожного члена команди

Удосконалено автором на основі [3, с.77]

Професійна оцінка непсихологічних критеріїв ефективності

Критерії	Аналіз критеріїв з урахуванням кризових явищ 2020 року
Дієвість	Будь – які мотиваційні, соціально – культурні, навчальні заходи повинні бути ефективними і спрямованими на покращення соціального, психологічного, емоційного та кваліфікаційного рівня працівників.
Якість та швидкість виконання робіт	Ефективність роботи трудових ресурсів характеризується не лише швидкістю роботи, а й якістю; збалансування цих двох чинників має ключове значення для керівників команд; проте, на жаль, оцінити якість виконаної роботи у працівників, що працюють віддалено набагато складніше і вимагає більше часу, що також негативно впливає на загальну ефективність роботи над проєктами.
Нововведення	Найбільш вагоме нововведення аудиторських компаній у 2020 році – кардинальна зміна робочого режиму працівників. Проте нововведення стосувалися не лише робочого процесу, але й поглядів на людський ресурс компанії – трудовий персонал став розглядатися як цінність, рівносильна клієнту.
Економічність	Переважна більшість компаній, які запровадили віддалений режим роботи персоналу, отримали змогу заощадити на зменшенні кількості адміністративних та загальновиробничих витрат.
Діяльність	Оскільки продуктом діяльності аудиторських компаній є виконані роботи та надані послуги, даний критерій не зазнав суттєвих змін у порівнянні з докризовими періодами

Критерії	Аналіз критеріїв з урахуванням кризових явищ 2020 року
Прибутковість	Для утримання даного критерію на достатньому рівні аудиторським компаніям необхідно було пристосуватись до змін в умовах роботи, що були викликані кризовими явищами 2020 року; більш того їх основним джерелом прибутку є персонал, тому його ефективна мотивація є прямо пропорційною обсягу економічних благ, отриманих аудиторською компанією за результатами діяльності.

Удосконалено автором на основі [3, с.77]

Для більш детальної характеристики останнього критерію порівнюємо чистий прибуток трьох компаній «великої четвірки», а саме тих їх відділів, які надають безпосередньо послуги з аудиту фінансової звітності за 2019 та 2020 роки (рис. 4).

Найбільш стабільна тенденція спостерігається у ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ»: прибуток компанії за 2020 рік у порівнянні з докризовим 2019 роком зріс на 111. Більш того, обсяг чистого прибутку компанії за 2019 рік у порівнянні з 2018 скоротився на 38.

Найбільш стрімкий приріст прибутку у 2020 році спостерігався у ТОВ «ДЕЛОЙТ ЕНД ТУШ ЮКРЕЙНІАН СЕРВІЗ КОМПАНІ» і становив 229. Щодо даних 2019 року, то тут спостерігається тенденція, аналогічна ТОВ «ЕРНСТ ЕНД ЯНГ АУДИТОРСЬКІ ПОСЛУГИ»: у 2019 році прибуток знизився на 74. Отже, вищезазначені компанії настільки успішно пристосувалися до кризових умов 2020 року, що змогли наростити обсяг прибутку більше ніж вдвічі. Відповідно, можемо припустити, що дані компанії змогли ефективно налагодити комунікацію між працівниками та робочий процес загалом.

Щодо ПрАТ «КПМГ АУДИТ», то у 2020 році обсяг прибутку компанії скоротився на 74, тоді як у 2019 році у порівнянні з 2018 роком цей показник зріс на 134. Можемо зробити висновок, що дана компанія менш ефективно використовує свої трудові ресурси, що може бути наслідком використання застарілих форм мотивації персоналу. Проте дана тенденція може свідчити і про те, що у ПрАТ «КПМГ АУДИТ» запровадження нових заходів, стимулюючих ефективну роботу персоналу в сучасних умовах, відбулося повільніше або зайняло більше часу, відповідно, результати таких заходів можуть вплинути лише на прибуток 2021 року.

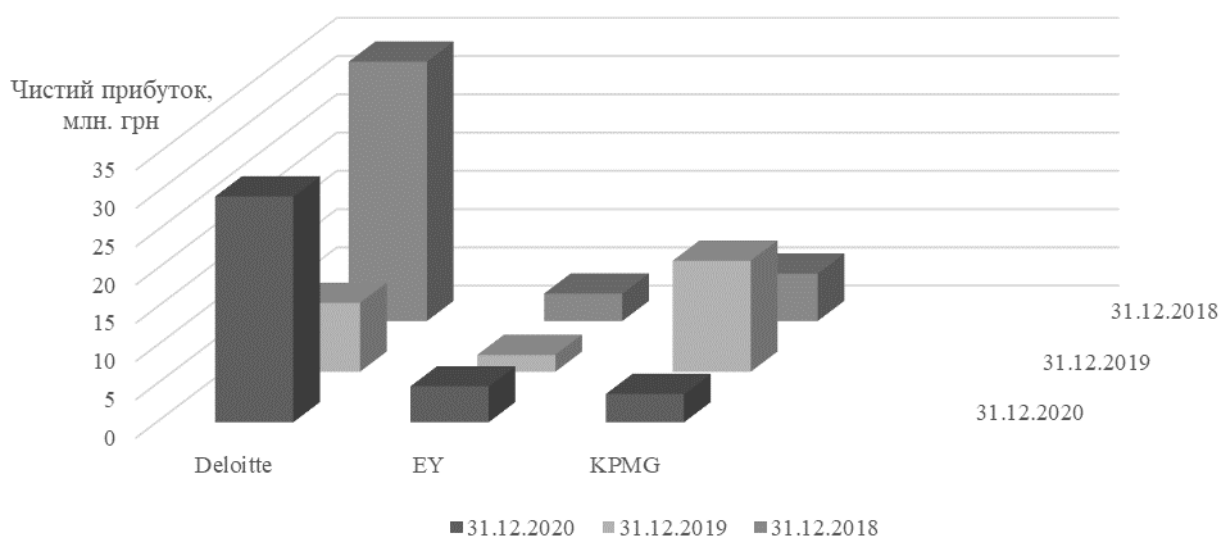

Рис. 4 Динаміка чистого прибутку від аудитів фінансової звітності компаній Big 4 за 2018–2020 роки

Узагальнено за джерелами [6,7,9,10,11]

Отже, наведені вище результати дослідження дозволяють стверджувати, що успішно змогли протистояти новим кризовим явищам та зберегти або примножити отримані у 2020 році економічні вигоди змогли аудиторські фірми, які впроваджували такі методи мотивації та оцінки ефективності роботи персоналу:

- 1) Надбавки та бонусні виплати за надмірно відпрацьований час (овертайми);
- 2) Проведення ввідних івентів та корпоративних зустрічей з новими працівниками, що дозволяє їм одразу відчути себе невід'ємною частиною робочого колективу;
- 3) Проведення навчальних тренінгів працівників на регулярній основі – за таких умов працівники відчувають, що компанія інвестує в їх розвиток, і сприяє подальшому кар'єрному та кваліфікаційному розвитку працівників;
- 4) Поставка чітких задач для кожного працівника команди, та супровід стажерів старшими колегами, які контролюють результати їхньої діяльності та виступають у ролі наставників;
- 5) Обов'язковість ведення даних обліку відпрацьованого часу для кожного працівника – так званих таймшитів. Перевагою такої системи є те, що вона дозволяє контролювати ефективність використання робочого часу працівників які працюють як віддалено, так із офісу;
- 6) Система фідбеків та проведення круглих столів, за якої старші працівники обговорюють та оцінюють роботу стажерів і молодших колег. За результатами таких обговорень та фідбеків працівників, що ефективно виконують поставлені завдання, підвищують кар'єро та доручають їм більш складні завдання.

Вищезазначені методи є ефективними, проте їх можна удосконалити для максимізації отриманих результатів. Можливі шляхи оптимізації:

- 1) Окрім надбавок та бонусних виплат запровадження додаткових вихідних днів за надмірно відпрацьований час;
- 2) Проведення регулярних корпоративних івентів для усіх категорій працівників;
- 3) Регулярна організація культурно – розважальних заходів для повного розкриття потенціалу кожного працівника;
- 4) Надання можливості новим працівникам оцінювати роботу свого наставника.

Висновки. Для аудиторських компаній людські ресурси є одним із найважливіших активів. Такі фірми мають свої певні особливості, зокрема обмеження щодо інших видів діяльності, вимоги до власників таких компаній, проектна робота працівників та ін. Для оцінки ефективності функціонування персоналу аудиторських фірм в сучасних умовах нами було розраховано річний дохід на одного працівника десяти провідних аудиторських компаній за 2020 рік. Нами було отримано неоднозначні результати, що можна пояснити впливом багато факторів, зокрема різною формою організації робочого процесу, неоднаковою завантаженістю працівників, застосування застарілих форм заохочення та мотивації персоналу тощо.

Крім того, проаналізувавши динаміку прибутку трьох провідних компаній «великої четвірки» та припустивши, що його обсяг в значній мірі залежав від ефективності роботи персоналу, ми дійшли висновку, що сучасним аудиторським фірмам необхідно запровадити такі методи мотивації та оцінки ефективності роботи персоналу:

- 1) Надбавки та бонусні виплати за надмірно відпрацьований час;
- 2) Проведення ввідних івентів та корпоративних зустрічей з новими працівниками;
- 3) Проведення навчальних тренінгів працівників на регулярній основі;
- 4) Поставка чітких задач для кожного працівника команди, та супровід стажерів старшими колегами;
- 5) Обов'язковість ведення даних обліку відпрацьованого часу для кожного працівника;
- 6) Система фідбеків та проведення круглих столів.

Дані методи мають певні недоліки та дещо застарілі, тому нами були запропоновані такі шляхи оптимізації, зокрема:

- 1) Окрім надбавок та бонусних виплат запровадження додаткових вихідних днів за надмірно відпрацьований час;
- 2) Проведення регулярних корпоративних івентів для усіх категорій працівників;
- 3) Регулярна організація культурно – розважальних заходів для повного розкриття потенціалу кожного працівника;
- 4) Надання можливості новим працівникам оцінювати роботу свого наставника.

Список використаних джерел

1. Євдокимов В. В., Грицишен Д. О., Савіцький В. В. Аналітичні процедури щодо методів управління персоналом аудиторських фірм. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2020. 1 (45). С. 8–16. URL: [https://doi.org/10.26642/pbo-2020-1\(45\)-8-16](https://doi.org/10.26642/pbo-2020-1(45)-8-16).
2. Коцеруба Н. Особливості аналізу персоналу підприємства. *Соціально-політичні, економічні та гуманітарні виміри європейської інтеграції України*: зб. наук. пр. IX Міжнар. наук.-практ. конф., м. Вінниця, 14-16 вересн. 2021 Вінниця, 2021. Ч.2. С. 54–59. URL: <http://vtei.com.ua/doc/2021/1416092021/2.pdf>.
3. Мішура В. Б., Касьянюк С. В., Петренко Ю. О. Напрями підвищення ефективності використання трудових ресурсів підприємства. *Вісник економічної науки України*. 2019. № 1. С. 76–81. URL: <https://cutt.ly/eOVjG6N>.
4. ПрАТ АФ «ДЕ ВІЗУ» – 22917414 – *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/c/22917414> (дата звернення: 06.02.2022).
5. ПрАТ ДЕ ВІЗУ Київ – ЄДРПОУ 22917414. *Підприємства України. Реєстр компаній і організацій*. URL: <https://www.ua-region.com.ua/22917414> (дата звернення: 06.02.2022).
6. ПрАТ КПМГ Аудит. Річна інформація емітента за 2018 рік. *KPMG*. URL: <https://cutt.ly/VOVxo1t> (дата звернення: 06.02.2022).
7. ПрАТ КПМГ Аудит. Річна інформація емітента за 2020 рік. *KPMG*. URL: <https://cutt.ly/SOVkygR> (дата звернення: 06.02.2022).
8. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність. *Офіційний вебпортал парламенту України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 06.02.2022).
9. Річна фінансова звітність компанії «Делойт» в Україні. *«Делойт» в Україні*. URL: <https://cutt.ly/uOVjE0a> (дата звернення: 06.02.2022).
10. Річна фінансова звітність ТОВ «Ернст енд Янг Аудиторські послуги» в Україні за 2019 рік. *EY Deutschland*. URL: <https://cutt.ly/GOVvvV7> (дата звернення: 06.02.2022).
11. Річна фінансова звітність ТОВ «Ернст енд Янг Аудиторські послуги» в Україні за 2020 рік. *EY Deutschland*. URL: <https://cutt.ly/iOVjlAE> (дата звернення: 06.02.2022).
12. ТОВ АК «КРОУ УКРАЇНА» – 33833362 – *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/c/33833362> (дата звернення: 06.02.2022).
13. ТОВ АФ «ПРАЙСВОТЕРХАУСКУПЕРС (АУДИТ)» – 21603903 – *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/c/21603903> (дата звернення: 06.02.2022).
14. ТОВ БДО Дніпро – ЄДРПОУ 20197074. *Підприємства України. Реєстр компаній і організацій*. URL: <https://www.ua-region.com.ua/20197074> (дата звернення: 06.02.2022).
15. ТОВ «БДО» – 20197074 – *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/c/20197074> (дата звернення: 06.02.2022).
16. ТОВ БЕЙКЕР ТІЛЛІ УКРАЇНА Київ – ЄДРПОУ 30373906. *Підприємства України. Реєстр компаній і організацій*. URL: <https://www.ua-region.com.ua/30373906> (дата звернення: 06.02.2022).
17. ТОВ «БЕЙКЕР ТІЛЛІ УКРАЇНА» – 30373906 – *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/c/30373906> (дата звернення: 06.02.2022).

18. ТОВ КРЕСТОН ДЖІ СІ ДЖІ АУДИТ Київ – ЄДРПОУ 31586485. *Підприємства України. Реєстр компаній і організацій*. URL: <https://www.ua-region.com.ua/31586485> (дата звернення: 06.02.2022).

19. ТОВ «КРЕСТОН ДЖІ СІ ДЖІ АУДИТ» – 31586485 – *Опендатабот*. URL: <https://opendatabot.ua/c/31586485> (дата звернення: 06.02.2022).

20. ТОВ КРОУ ХОРВАТ ЕЙСІ УКРАЇНА Київ – ЄДРПОУ 33833362. *Підприємства України. Реєстр компаній і організацій*. URL: <https://www.ua-region.com.ua/33833362> (дата звернення: 06.02.2022).

21. ТОВ ПРАЙСВОТЕРХАУСКУПЕРС (АУДИТ) Київ – ЄДРПОУ 21603903. *Підприємства України. Реєстр компаній і організацій*. URL: <https://www.ua-region.com.ua/21603903> (дата звернення: 06.02.2022).

22. Трифонов Г. Ф., Сотченко Ю. К., Туркіна К. Шляхи підвищення ефективності використання трудових ресурсів підприємства в кризових умовах. *Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2018. № 4(16). С. 125–128. URL: <https://cutt.ly/3OVjrTh>.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

ОЦІНКА ОБЛІКУ НЕОБОРОТНИХ АКТИВІВ АУДИТОРСЬКОЇ КОМПАНІЇ

**ТАТЕНКО Н., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розглянуто особливості оцінки стану обліку необоротних активів в аудиторському бізнесі. Визначена структура, динаміка та частка складу таких активів за 2018-2020 роки компаній Big4. З використанням приміток до річної фінансової звітності розглянуто рух основних засобів краєвих світових лідерів у галузі аудиту. Запропоновано 4 етапи оцінки системи обліку такого роду активів. Розглянуто необхідні класичні аудиторські процедури під час тестів контролю, процедур по суті та запропоновано фрагмент для тестування системи внутрішнього контролю аудиторської фірми. Акцентовано увагу на аудиторських процедурах, необхідних для оцінки системи бухгалтерського обліку таких фірм. Проаналізовано типові помилки системи бухгалтерського обліку аудиторської компанії та запропоновано рекомендації щодо усунення таких недоліків.

The article considers the peculiarities of assessing the state of accounting for non-current assets in the audit business. The structure, dynamics and share of the composition of such assets for 2018-2020 of Big4 companies have been determined. With the use of notes to the annual financial statements, the movement of fixed assets of the world's best leaders in the field of audit is considered. 4 stages of evaluation of the accounting system of this kind of assets are proposed. The necessary classical audit procedures during control tests, procedures on the merits are considered and a fragment for testing the internal control system of the audit firm is proposed. Attention is focused on the audit procedures necessary to assess the accounting system of such firms. Typical errors of the accounting system of the audit company are analyzed and recommendations for eliminating such shortcomings are proposed.

Актуальність обумовлена тим, що необоротні активи є необхідною складовою для нормального функціонування будь-якої аудиторської фірми. Результат діяльності таких фірм залежить від структури, періодичності оновлення та правильного обліку таких активів. Саме тому оцінка стану обліку необоротних активів є актуальною тематикою сьогодення.

Значний внесок у вдосконалення оцінки стану обліку необоротних активів зробили такі автори: Ф.Ф. Бутинець [2, с. 4], С. Ф. Голов [9, с. 269], М. С. Пушкар [17, с. 1], О. В. Левкович, К. С. Безлюдна, Г.Л. Вознюк [6, с. 2], О. М. Ромашко, М. Ю. Татенко, Н. Ю. Татенко [15]. Однак дані дослідження трактують проблематику загалом для підприємств, не виділяючи специфіку ведення бізнесу різних суб'єктів економіки. Достатньо мало розкриваються питання оцінки стану обліку саме в аудиторських компаніях, що не дозволяє в достатній мірі зрозуміти специфіку ведення господарської діяльності таких суб'єктів. Саме тому метою даної статті є оцінити стан обліку необоротних активів різних аудиторських фірм, які займають рейтинг кращих світових лідерів в даній галузі; проаналізувати недоліки обліку таких активів і вказати шляхи їх виправлення; надати рекомендації загалом для суб'єктів аудиторської діяльності.

Перш за все, дамо визначення поняттю «необоротні активи». Так, на нашу думку, ними є активи, які використовує підприємство в своїй господарській діяльності, з метою отримання в майбутньому економічних вигід, і термін використання яких, як очікується, буде більше 1 року. Перед тим, як оцінювати стан системи бухгалтерського обліку таких матеріальних активів, відобразимо складову необоротних активів компаній Big4. Проаналізуємо результати даного дослідження в розрізі кожної досліджуваної аудиторської фірми. На основі даних балансу таких підприємств побудуємо і відобразимо їх динаміку за 2018 – 2020 рік. Результати досліджень відобразимо в таблиці 1, 2 та 3.

Таблиця 1

Динаміка складу необоротних активів ТОВ «Делойт і Туш» за 2018 – 2020 роки*

Стаття балансу Стаття балансу	2018	2019	2020	відхилення			
				2019		2020	
				абс.	відн.	абс.	відн.
Нематеріальні активи	498	291	125	-207	-42	-166	-57
Незавершені капітальні інвестиції	81	0	0	-81	-100	0	0
Основні засоби	567	1216	2234	649	114	1018	84
Відстрочені податкові активи	77	120	219	43	56	99	83
Всього необоротних активів	1223	1627	2578	404	33	951	58

*Складено за офіційною інформацією ТОВ «Делойт і Туш»

Таблиця 2

Динаміка складу необоротних активів ПрАТ «КПМГ Аудит» за 2018 – 2020 роки**

Стаття балансу Стаття балансу	2018	2019	2020	відхилення			
				2019		2020	
				абс.	відн.	абс.	відн.
Нематеріальні активи	177	80	519	-97	-55	439	549
Незавершені капітальні інвестиції	0	0	804	0	0	804	0
Основні засоби	10719	19162	11532	8443	79	-7630	-40
Довгострокова дебіторська заборгованість	4670	3569	4094	-1101	-24	525	15
Відстрочені податкові активи	1132	281	1046	-851	-75	765	272
Всього необоротних активів	16698	23092	17995	6394	38	-5097	-22

**Складено за офіційною інформацією ПрАТ «КПМГ Аудит»

Таблиця 3

Динаміка складу необоротних активів ТОВ «Ернст енд Янг Аудиторські послуги»***

Стаття балансу Стаття балансу	2018	2019	2020	відхилення			
				2019		2020	
				абс.	відн.	абс.	відн.
Нематеріальні активи	21	6	134	-15	-71	128	2133
Незавершені капітальні інвестиції	1354	1503	1742	149	11	239	16
Основні засоби	8141	6915	16104	-1226	-15	9189	133
Довгострокова дебіторська заборгованість	110	0	770	-110	-100	770	0
Всього необоротних активів	9626	8424	18750	-1202	-12	1032 6	123

***Складено за офіційною інформацією ТОВ «Ернст енд Янг Аудиторські послуги»

Так, у компанії Deloitte вартість необоротних активів за останні роки збільшилась. Зокрема, за 2020 рік вартість таких активів збільшилась на 951 тис. грн, або на 58,45%, що вказує на те, що підприємство закуповує і оновлює такі активи. Дана тенденція може бути оцінена як позитивна, що вказує на бажання суб'єкта розширювати можливість надавати більш якісні послуги та збільшувати свою клієнтську базу. На такий результат найбільший

вплив мали збільшення основних засобів на 1018 тис. грн, або на 83,72, збільшення відстрочених податкових активів на 99 тис. грн., або на 82,5. Однак, за останній досліджуваний період спостерігається тенденція зниження вартості нематеріальних активів на 166 тис. грн, або на 57,05. Зокрема той факт, що кількість основних засобів збільшилось, а нематеріальних активів зменшилось, не є позитивним аспектом, і може спричинити ризик неспроможності задовольнити найбільш затребувані сучасні актуальні проблеми. Проте суттєвих ризиків виявлено не було.

Щодо компанії KPMG, необхідно підкреслити що за досліджуваний період вартість необоротних активів спочатку збільшилась, а потім зменшилась. Так, за 2020 рік вартість необоротних активів зменшилась на 5097 тис. грн, або на 22,07. Зокрема, на це найбільш вплинули такі фактори: зменшення вартості основних засобів на 7630 тис. грн., або на 39,82, збільшення на 765 тис. грн (на 272,24) відстрочених податкових активів, збільшення незавершених капітальних інвестицій на 804 тис. грн. Зокрема, прослідковується за досліджуваний період суттєве збільшення вартості нематеріальних активів (на 439 тис. грн, або на 548,75), що є позитивним явищем, і свідчить про підвищення вартості інтелектуальної власності компанії. Проте загалом, ситуація зменшення загальної вартості таких активів є носить відтінок негативної тенденції, і вказує на те, що вартість основних засобів не підвищується. Як наслідок, є ризик неспроможності забезпечити всі потреби клієнтів.

Аналізуючи дані E&Y за 2018-2020 роки, отримали такі результати: загалом вартість необоротних активів спочатку зменшилась, а потім збільшилась. Так, на кінець 2020 року вартість таких активів збільшилась на 10326 тис. грн, або на 2282,12. Таке суттєве збільшення,

на нашу думку, є позитивною тенденцією, і вказує на розширення своєї спроможності надавати значно більшій кількості клієнтів свої послуги. Можливо також, що попит на послуги цього

суб'єкта спричинило потребу в такому збільшенні вартості необоротних активів. На такий результат значно вплинуло збільшення вартості основних засобів на 9189 тис. грн, (на 132,89), та значне зростання вартості нематеріальних активів (на 128 тис. грн, або на 2133,33).

Відобразимо частку необоротних активів, підтверджуючи наш попередній аналіз, на рисунку 1. Як видно з діаграми, найбільшу частку необоротних активів складають саме основні засоби, що дає підставу зробити обґрунтований висновок, що аудиторські фірми мають найбільшу потребу саме такого роду необоротних активів. З цього можемо зробити висновок, що при плануванні аудиторської перевірки необоротних активів таких суб'єктів варто особливо акцентувати увагу саме на цій ділянці обліку. Зокрема, досить непогано забезпечений необоротними активами KPMG і E&Y, що не можна сказати про Deloitte, в якого порівняно з конкурентами вартість таких активів є незначною. На нашу думку, краща ситуація є в KPMG: їхні необоротні активи є відносно пропорційними, порівняно з конкурентами. Як рекомендації, можемо запропонувати компанії Deloitte збільшувати свої необоротні активи, а E&Y структурувати їх таким чином, аби питома вага була більш пропорційною.

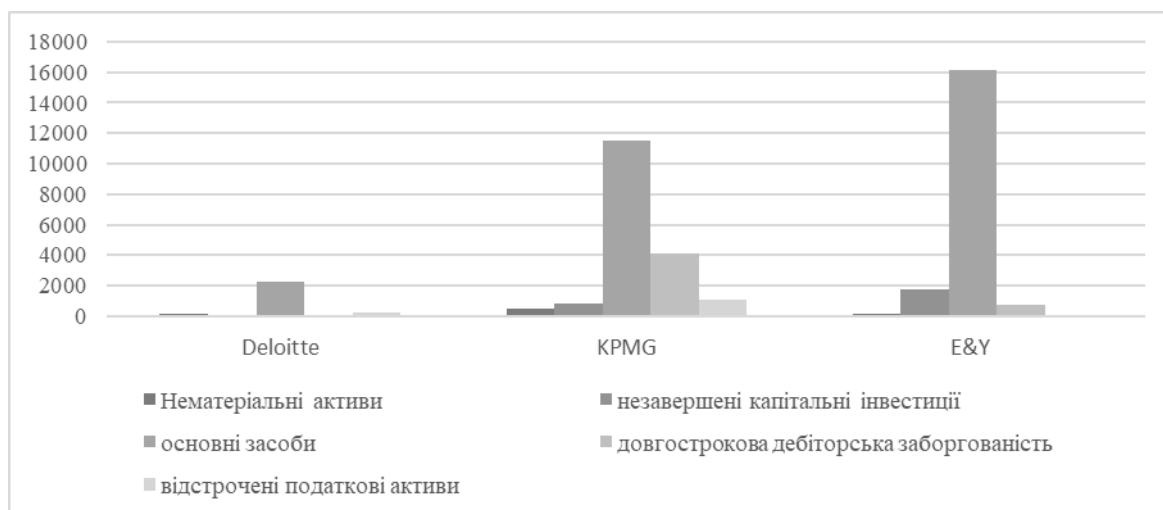

Рис. 1 Частка необоротних активів компанії Big4 у 2020 році

Джерело: складено за офіційною інформацією ТОВ «Делойт і Туш», «Ернст енд Янг Аудиторські послуги» та ПрАТ «КПМГ Аудит»

Варто зазначити, що досить інформативною формою звітності щодо оцінки руху необоротних активів є примітки до річної фінансової звітності. Зокрема, вони складаються з таких розділів:

- 1) Нематеріальні активи;
- 2) Основні засоби;
- 3) Капітальні інвестиції;
- 4) Фінансові інвестиції;

Даний звіт є досить інформативним, адже дозволяє проаналізувати рух і переоцінку необоротних активів. Щоб довести цінність даної форми звітності для оцінки стану обліку, проаналізуємо дані приміток II розділу «Основні засоби» ТОВ «Ернст Енд Янг Аудиторські послуги» та ТОВ «Делойт енд Туш» за 2020 рік. Результати відобразимо в таблиці 4.

Таблиця 4

Рух основних засобів у компаній Big4 2020 рік ****

Показник	E&Y	Deloitte	D
Надійшло за рік	14415	1738	1
Вибуло за рік:			
Первісна вартість	1261		0
Знос	1093		0

****Джерело: складено за офіційною інформацією ТОВ «Делойт і Туш», «Ернст енд Янг Аудиторські послуги»

Наведена інфографіка дозволяє стверджувати, що E&Y та Deloitte за 2020 рік оновлювали свої основні засоби на 14415 і 1738 тис. грн відповідно. В E&Y вибуло основних засобів на 1261 тис. грн, внаслідок зносу – на 1093 тис. грн. В Deloitte не було вибуття за досліджуваний період.

Таким чином, дані фінансової та податкової звітності значно полегшують процес оцінки стану обліку в аудиторській фірмі.

Аудитор на стадії планування має оцінити стан обліку. Оцінюючи стан обліку необоротних активів при проведенні аудиту, аудитор обов'язково відмітить, що необхідно розробити відповідні процедури на етапі планування, встановити суттєвість і припустимий аудиторський ризик відповідно до МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності», МСА 315 «Ідентифікація та оцінювання ризиків суттєвого викривлення через розуміння суб'єкта господарювання і його середовища», МСА 320 «Суттєвість при плануванні та проведенні аудиту» [8]. Важливо також визначити, чи перевірка необоротних активів буде вибірковою чи суцільною. Дійсний стан обліку можливо оцінити лише під час проведення аудиторської перевірки, коли аудиторська команда отримує доступ до документального оформлення таких активів і встановлює новий рівень суттєвості і визначає повторно аудиторський ризик. Фактично, після ознайомлення системи бухгалтерського обліку аудитор має повторно оцінити аудиторський ризик, а опісля тестування системи обліку і контролю – ще раз. Відобразимо схематично етапи оцінки аудиторського ризику необоротних активів на рис. 2

Рис. 2. Етапи оцінки аудиторського ризику необоротних активів

Джерело: розроблено автором на основі власних досліджень

Відповідно до МСА 330 «Дії аудитора у відповідь на оцінені ризики» аудитор для виявлення аудиторських доказів і у відповідь на оцінені ризики, має провести такі процедури [8, с. 373]:

- 1) Тести заходів контролю – для оцінки ефективності заходів контролю і бухгалтерського обліку та запобігання суттєвих викривлень;
- 2) Процедури по суті, які включають тести класів операцій і аналітичні процедури по суті – для виявлення суттєвих викривлень на рівні тверджень фінансової звітності;

Для початку аудитор має оцінити, наскільки ефективно функціонує система внутрішнього контролю у такого суб'єкта бізнес-відносин. Це можна досягти, розробивши спеціальні тести. Так, варто звернути увагу, на якому етапі система спроможна виявити порушення щодо обліку необоротних активів. Зокрема, аудитор має звернути увагу, що значну питому вагу необоротних активів складають саме основні засоби. Тому варто значну частину тестів зосередити саме на контролі обліку основних засобів. Як приклад, відобразимо фрагмент таких тестів в таблиці 5:

Таблиця 5

Фрагмент тестів контролю необоротних активів

Тести контролю	Результат
На якому етапі виявляються порушення ведення обліку надходження і вибуття необоротних активів?	Приклад порушень і на якому етапі вони були виявлені
Як часто проводиться інвентаризація необоротних активів?	Період і документальне підтвердження
Чи проводяться тренінги для підвищення рівня безпеки?	Перелік тренінгів і відповідальні особи

Джерело: розроблено автором на основі досліджень провідних аудиторських практик

Після оцінки системи контролю необоротних активів варто визначити оцінку системи обліку необоротних активів. Аудитори мають розробити тести системи бухгалтерського обліку, аби переконатися, що інформація в обліку відображається достовірно і в повній мірі. Насамперед, аудитор має визначити:

- 1) Які методи нарахування амортизації для необоротних активів, чи прописані вони в чинному законодавстві;
- 2) Детальний аналіз облікової політики, в частині, що розкриває інформацію щодо організації обліку необоротних активів;
- 3) Відповідність відображення даних в первинних документах і в регістрах бухгалтерського обліку щодо необоротних активів;
- 4) Відповідність норм чинного законодавства;
- 5) Аналіз оцінки необоротних активів;
- 6) Аналіз ефективності використання необоротних активів;
- 7) Правильність відображення у фінансовій звітності таких активів, а також в декларації з податку на додану вартість та в декларації з податку на прибуток підприємств.

Для оцінки системи обліку, аудитору необхідно здійснити такі аудиторські процедури, відповідно до МСА 500 «Аудиторські докази» [8, с. 439 – 442]. Результати таких процедур відобразимо в таблиці 6.

Таблиця 6

**Аудиторські процедури оцінки системи бухгалтерського обліку
необоротних активів аудиторської компанії**

Процедура	Результат
Фактичний контроль	Перевірка кількості необоротних активів за різними групами
Запит і підтвердження	Отримання інформації щодо руху таких активів в аудиторській фірмі
Спостереження і опитування	Отримання інформації на основі власного спостереження і на основі отримання відповідей від працівників компанії
Документальний контроль	Перевірка фактографічної інформації та докази, що документальні дані підтверджують фактично здійснені господарські операції; відсутність підроблення документів
Аналітичні процедури (підрахунок)	Отримання результату перерахунку даних в обліку і звітності (наприклад, амортизації); використання прийомів фінансового аналізу

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Наведені вище процедури спрямовані оцінити стан як бухгалтерського, так і податкового обліку аудиторської фірми. Відповідно до закону України «Про бухгалтерський облік і

фінансову звітність в Україні» метою бухгалтерський обліку є надання користувачам повної і достовірної інформації про результати діяльності підприємства [12, п. 1 ст. 3]. Тому будь-які порушення і відхилення в бухгалтерському обліку аудиторської компанії може призвести до неправильного трактування інформації користувачами. Особливо це стосується міжнародних аудиторських компаній, де кінцевими бенефіціарами є нерезиденти.

Зокрема, проаналізуємо більш детально типові помилки, які зустрічаються на практиці і можуть вказувати на неефективність роботи системи бухгалтерського обліку аудиторської фірми. На наш погляд, варто поділити проблематику бухгалтерського і податкового обліку, а також розглянути комплексні відхилення, які є підставою для модифікованого аудиторського звіту.

На окрему увагу аудитора заслуговує розрахунок амортизації. Як показує практичний досвід, інколи аудиторські фірми застосовують некоректний метод амортизації для певних груп активів, що у свою чергу може призвести до викривлення фінансового результату. Особливо суттєвий вплив може спричинити дане відхилення у підприємства, яке відповідно до статті 138 ПКУ має застосовувати податкові різниці [11, ст. 138]. Тобто відхилення буде

впливати на некоректний розрахунок податку на прибуток в декларації, а також в додатку РІ. Можливий також варіант, що аудиторська фірма застосовує інший метод амортизації, аніж прописаний в обліковій політиці, або строк амортизації відрізняється від того, який встановлюється в ПКУ. В такому випадку, команда яка робить тестування системи обліку, і має застосувати аналітичні процедури для перерахунку зносу, і зазначити це в робочих документах.

Окремо необхідно підкреслити, що зазвичай в аудиторських фірмах порушення більшою мірою можливі саме з основними засобами. Типові порушення представимо в табл. 7.

Таблиця 7

Типові порушення, які виявляють аудитори в процесі бухгалтерського обліку необоротних активів

№	Типове порушення	Зміст порушення
1	ОЗ в період простою	Відповідно до МСФЗ амортизація в період тимчасового простою в бухгалтерському обліку продовжує нараховуватись. Водночас, податкові органи можуть трактувати таке поняття як «невиробничі ОЗ», і вимагати в рядку РІ декларації з податку на прибуток не нараховувати податкову амортизацію (лист ПК від 17.06.2020 р. № 2465/6/99-00-05-05-02-06/ПК), навіть не зважаючи на судову практику на користь підприємств (Рішення Житомирського окружного адмінсуду від 31.01.2018 р. у справі № 806/2263/17)
2	Неправильна оцінка вартості необоротних активів	На практиці аудиторські фірми інколи неправильно оцінюють і переоцінюють такі активи. Особливо ситуація ускладнюється, коли оцінюється новий нематеріальний актив, якого немає аналогу на ринку, або його вартість важко визначити. В таких випадках варто залучати професійних оцінювачів, аби переконатися, що об'єкт дійсно обліковується за правильною вартістю
3	Некоректні типові форми обліку ОЗ	Основні засоби обліковуються за типовими формами, які втратили чинність, або не відповідають вимогам законодавства. Як приклад, наказ № 266 Державної служби статистики скасував типові форми обліку ведення основних засобів. І зокрема, як пропозиція практиків – самостійно складати первинну документацію на облік таких активів. Головна умова – аби такі документи містили всі вимоги первинного документу, які зазначені в законі №996. І на практиці, не завжди ці вимоги дотримуються, і як наслідок – ведеться неправильний облік таких активів.
4	Неправильне трактування необоротних активів відповідно до ПКУ	Стаття 138 ПКУ встановлює групи основних засобів, і неправильне трактування може призвести до невірної розрахунку податкової амортизації таких об'єктів, і як наслідок – помилкове відображення різниці в додатку РІ декларації з податку на прибуток. Аудиторські фірми також інколи неправильно класифікують поняття виробничих і невиробничих основних засобів, і як наслідок – помилки в розрахунку амортизаційних витрат
5	Неправильний розрахунок амортизації в бухгалтерському і податковому обліку	Тут можливі як арифметичні помилки, так і помилки, згадані вище (неправильний вибір групи, недоречний метод амортизації, тощо)

№	Типове порушення	Зміст порушення
6	Неправильне трактування стандартів бухгалтерського обліку та ПКУ	Законодавство в сфері обліку має багато колізій та «білих плям», що може спричинити двояке трактування інформації, що матиме вплив на облік аудиторської фірми. Тому важливим етапом є підвищення кваліфікації бухгалтерів таких компаній
7	Помилки у звітності щодо такого роду активів	Помилки, допущені в обліку необоротних активів, можуть суттєво викривити фінансову та податкову звітність (особливо Баланс, Звіт про прибутки і збитки, Декларацію з податку на прибуток)

Джерело: складено автором на основі [1; 3; 4; 5; 7; 10; 11, пп. 138.3 ст. 138; 12; 13;14; 16, с. 4 – 5].

Дана проблематика не обмежується зазначеними вище пунктами. Однак на наш погляд, вона є найбільш поширеною в сучасному аудиторському бізнесу.

Висновки. Провівши оцінку системи обліку необоротних активів аудиторських фірм, ми дійшли висновку, що загалом система бухгалтерського обліку на цих підприємствах є достатньо ефективною і не вказує на суттєві загрози. Підставою для такої думки є дослідження, проведені авторами, а також дані аудиторського звіту таких фірм. Позитивним є те, що вартість необоротних активів в E&Y і Deloitte збільшилась, порівняно з попереднім періодом, що свідчить про політку оновлення таких активів. В KPMG вартість активів навпаки зменшилась, на що найбільш суттєво вплинуло зменшення вартості основних засобів. Тому в даному випадку варто

дати рекомендації цій фірмі – підвищити вартість таких активів.

Було розглянуто і проаналізовано основну проблематику обліку необоротних активів в аудиторських фірмах. Основними проблемами в практиці є неправильне трактування законодавства, помилковий метод амортизації, некоректна оцінка необоротних активів. Внаслідок цього, було запропоновано рекомендації щодо усунення таких недоліків:

1) Проводити моніторинг законодавства, та правильно трактувати нормативно-правову базу; за потреби звертатися до державних органів або інших підприємств щодо надання консультацій з питань обліку необоротних активів;

2) Прописувати методи амортизації в обліковій політиці та передивлятися їх за потреби, але не рідше ніж раз на рік;

3) Правильно оцінювати і переоцінювати необоротні активи, використовуючи послуги професійних оцінщиків;

4) Підвищувати рівень кваліфікації працівників бухгалтерії аудиторських фірм;

Вважаємо, що способи покращення стану обліку існує значно більше. Однак вважаємо, що виконання рекомендацій, вказаних вище, буде достатньо для підтримання ефективної системи бухгалтерського обліку таких суб'єктів бізнесу.

Список використаних джерел

1. Горбовцов С. Інвентаризуємо необоротні активи за 2021 рік: правила та облік. *»Дебет-Кредит»* – Бухгалтерські новини. URL: <https://news.dtki.ua/accounting/individual-transactions/72773> (дата звернення: 13.04.2022).

2. Гураль Я. Р. Облік і аудит необоротних матеріальних активів підприємства: методика та організація: Кваліфікаційна робота. Тернопіль, 2020. 103 с. URL: [http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40349/1/Hural 20Y. 20OPDm-21.pdf](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/40349/1/Hural%20Y.%20OPDm-21.pdf).
3. Єгорова Ю. Примітки до річної фінансової звітності: що зазначаємо?. *»Дебет-Кредит» – Бухгалтерські новини*. URL: <https://news.dtkr.ua/accounting/reposts/74486> (дата звернення: 13.04.2022).
4. ІПК ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ 17.06.2020 2465/6/99-00-05-05-02-06/ІПК. *Індивідуальні податкові консультації*. URL: <http://ipk.vobu.ua/view/17565-2465-6-99-00-05-05-02-06-IPK> (дата звернення: 12.04.2022).
5. Кузнецова С. А., Кузнецов А. А. Трансформація методології та організації бухгалтерського обліку й управлінського контролю необоротних матеріальних активів в умовах інформаційної асиметрії та віртуалізації. *Ефективна економіка*. 2018. № 8. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/8_2018/7.pdf.
6. Левкович О., Безлюдна К. Оцінка стану і використання необоротних активів підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. № 6. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2021.6.84> (дата звернення: 12.04.2022).
7. Ломанцова Д. Основні засоби в період простою – ризики для МСФЗшників. *KPMG*. URL: <https://home.kpmg/ua/uk/blogs/home/posts/2022/01/osnovni-zasoby-v-period-prostoyu.html?msclkid=1185eaeba9111ecabe4d88559c0901d> (дата звернення: 12.04.2022).
8. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. ІФАС. 1142 с. URL: [https://mof.gov.ua/storage/files/MCA_202016-2017_частина_201\(1\).pdf?msclkid=050ae26db83d11ecb5ffa01d6519ffdb](https://mof.gov.ua/storage/files/MCA_202016-2017_частина_201(1).pdf?msclkid=050ae26db83d11ecb5ffa01d6519ffdb) (дата звернення: 09.04.2022).
9. Новіцька В. Є., Артюх О. В. Проблемні питання нарахування амортизації в підсистемах обліку. *Бухгалтерський облік, аналіз, аудит*. 2020. № 50. С. 268–274. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2020/50_2020_ukr/47.pdf.
10. Переводите ОЗ з невиробничого до виробничого: що з балансовою вартістю?. *»Дебет-Кредит» – Бухгалтерські новини*. URL: <https://news.dtkr.ua/taxation/profits-tax/72475> (дата звернення: 13.04.2022).
11. Податковий кодекс України: Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI: станом на 5 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення: 07.04.2022).
12. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні: Закон України від 16.07.1999 р. № 996 – XIV: станом на 1 лип. 2021 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14:2019> | від 16.07.1999 № 996-XIV (rada.gov.ua)
13. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України від 21.12.2017 р. № 2258-VIII: станом на 1 серп. 2021 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text> (дата звернення: 13.04.2022).
14. Рішення Житомирського окружного адміністративного суду від 31.01.2018 р. у справі № 806/2263/17. URL: <https://opendatabot.ua/court/72272156-45e39032492475aa171b224cef09f197>.
15. Ромашко О. М., Татенко М. Ю., Татенко Н. Ю. Основні проблемні аспекти обліку оренди за МСФЗ і шляхи їх вирішення. *Бізнес інформ*. 2021. № 12. С. 210–217. URL: https://business-inform.net/article/?year=2021&abstract=2021_12_0_210_217 (дата звернення: 10.05.2022).
16. Форми обліку основних засобів: нове життя після скасування. *»Все про бухгалтерський облік»*. 2022. 21 січ. С. 4–5. URL: <http://gazeta.vobu.ua/archives/18418>.
17. Хазанюк А. М. Особливості обліку основних засобів на підприємстві та шляхи його вдосконалення. *Факультети, Студентські публікації, Економічний*. 2020. URL: <http://eprints.cdu.edu.ua/4652/1/hazanyk.pdf>.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИДЖИТАЛ-АУДИТУ ДЛЯ ОЦІНКИ БЕЗПЕРЕРВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ

ТРЕТЯК А., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Диджитал-аудит та аналіз»

У статті досліджено сутність оцінки безперервності діяльності бізнесу, визначено основні аспекти та напрямки використання діджитал аудиту, обґрунтовано основні напрями удосконалення оцінки безперервності діяльності за допомогою діджиталізації.

The article examines the essence of the assessment of business continuity, identifies the main aspects and directions of the use of digital audit, substantiates main directions of improving the assessment of business continuity through digitalization.

Економічна ситуація в світі в останні роки погіршується, що в свою чергу впливає на господарську діяльність підприємств зокрема і в Україні, зумовлює зменшення фінансової стійкості компаній та нерідко призводить до їх збитковості, що є одним з ризиків безперервності діяльності для бізнесу. Загалом багато чинників впливають на здатність підприємства продовжувати безперервну діяльність. До таких чинників належать галузь та географічна область діяльності, фінансове здоров'я клієнтів та постачальників, а також фінансова ліквідність та платоспроможність суб'єкта, глобальні катаклізми, пандемії, війни, що також зумовлюють погіршення економічного середовища, зменшення доходів та грошових потоків можуть виникнути питання щодо здатності суб'єкта господарювання виконувати свої поточні або нові зобов'язання та дотримуватися боргових угод.

Вище зазначене все частіше спонукає компанії до підтвердження одного із основоположних припущень бухгалтерського обліку, змушуючи нерідко залучати аудиторські компанії, чиїм завданням є оцінити цей аспект клієнта як у складі аудиту фінансової звітності так і окремо будучи основним аспектом перевірки, зокрема не тільки надаючи підтвердження достовірності зазначеного твердження суб'єкта господарювання, але й наданні допомоги менеджменту щодо дій аби знизити вплив виниклої кризи та зміцнити фінансовий стан компанії, задля цього виконуються аудиторські процедури з оцінки безперервності діяльності та інші процедури аби дійти висновку, ґрунтуючись на отриманих доказах, чи існує суттєва невизначеність стосовно подій чи умов, що може поставити під значний сумнів здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність безперервно.

Технології розвиваються з кожним роком, а зважаючи на ситуацію в світі вони стрімко вриваються у наше життя, удосконалюючи процеси і спрощуючи завдання. Аудит і загалом фінансова сфера не є винятком. Аудиторські фірми, опинившись в умовах суворого карантину, зрозуміли, наскільки важливо йти в ногу з часом і використовувати можливості діджитал технології. Цифрова модернізація аудиторського бізнесу полягає не тільки в можливості адаптувати продукти та сервіси відповідно до потреб окремих клієнтів, а й у створенні стратегії та структури, які б краще відповідали особливостям компанії. Замість того, щоб шукати універсальні рекомендації з планування цифрової трансформації, аудиторські фірми повинні розробити власну дорожню карту діджиталізації [1].

Метою статті є уточнення теоретичних положень щодо ефективності застосування діджитал аудиту до оцінки безперервності діяльності. Поставлена мета передбачає вирішення наступних завдань:

- Дослідити особливості оцінки безперервності діяльності бізнесу
- Надати пропозиції щодо удосконалення аудиту оцінки безперервності діяльності бізнесу з використанням діджитал аудиту сучасних умов.

Об'єктом дослідження є процес оцінки безперервності діяльності бізнесу.

Предметом дослідження є організація і методика процесу аудиту для оцінки безперервності діяльності бізнесу.

В економічній літературі дана тема лише починає набирати свою актуальність, але певні її складові розглядається доволі часто. Дослідження сутності принципу безперервності та його аудиту проводять такі науковці, як Т.В. Мултанівська, М.С. Горяєва, І. Дмитренко, І. Белоусова, в свою чергу діджиталізацію аудиту та певних його процесів розглядають такі науковці як Нежива М.О., Гоцуляк В.Д.

Один з базових принципів національного й міжнародного бухгалтерського обліку є принцип безперервності, що у поєднанні з іншими принципами бухгалтерського обліку забезпечує повноту та достовірність інформації фінансової звітності. Зацікавлені особи (інвестори, позикодавці та інші кредитори), отримуючи якісну інформацію, здійснюють на її основі довгострокові прогнози та приймають відповідні рішення. За рахунок отримання інвестицій, залучення позикових коштів та інструментів забезпечується динамічний та ефективний розвиток підприємства. Використання принципу безперервності для складання фінансової звітності передбачено Законом «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність», національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», формуючи такі визначення:

безперервність – оцінка активів та зобов'язань підприємства здійснюється виходячи з припущення, що його діяльність буде тривати й надалі [2];

безперервність – організація продовжуватиме свою діяльність у найближчому майбутньому і в неї немає намірів та необхідності ліквідації або суттєвого скорочення діяльності, а отже, зобов'язання будуть погашатися у встановленому порядку відповідно до законодавства [3].

Припущення безперервності означає, що підприємство не має передумов і намірів реалізувати всі активи, має змогу погасити всі поточні зобов'язання протягом принаймні 12 місяців, наступних за звітною датою [4].

У відповідності до вимог Концептуальної основи фінансової звітності, основоположним припущенням щодо безперервності є те, що фінансові звіти складаються на основі припущення, що суб'єкт господарювання є безперервно діючим і залишатиметься діючим в найближчому майбутньому.

Аналізуючи наукову літературу можна сформулювати наступні події або умови, що можуть поставити під сумнів здатність підприємства продовжувати безперервну діяльність, наведені в таблиці 1.

Відповідно до МСА 570 «Безперервність» аудит безперервності діяльності підприємств повинен проводитися з метою забезпечення впевненості користувачів в тому, що прийняті ними управлінські рішення мають під собою обґрунтовану і об'єктивну основу, яка залежить від вчасності попередження аудитором про небезпеку, що загрожує, неупередженості аудитора та ретельності роботи його як професіонала. Тому аудит безперервності діяльності є одним з обов'язкових елементів аудиту фінансової звітності

Для оцінки безперервності діяльності аудитор повинен:

– Отримати прийнятні аудиторські докази у достатньому обсязі щодо доречності припущення про безперервність;

– Дійти висновку, ґрунтуючись на отриманих доказах, чи існує суттєва невизначеність стосовно подій чи умов, що може поставити під значний сумнів здатність суб'єкта господарювання продовжувати свою діяльність безперервно враховуючи, що припущення про безперервність діяльності підприємства доцільно оцінювати з двох позицій, а саме: як управлінський персонал оцінює безперервність діяльності суб'єкта господарювання; чи дотримується на практиці концепція безперервності, яка обов'язково має бути відображена в обліковій політиці підприємства;

– Звітувати відповідно до МСА 570.

Приклади подій або умов, що можуть поставити під сумнів здатність підприємства продовжувати діяльність на безперервній основі [5]

Події (умови)	Фінансові	<ul style="list-style-type: none"> – Перевищення зобов'язань над активами або перевищення поточних зобов'язань над поточними активами; – позики з фіксованим строком, погашення яких наближається, за відсутності реальних перспектив пролонгації чи погашення; – надмірне використання короткострокових позик для фінансування довгострокових активів; – ознаки скасування фінансової підтримки кредиторами; – від'ємні грошові потоки від операційної діяльності; – негативні ключові фінансові коефіцієнти; – значні операційні збитки або значне зменшення вартості активів, що використовуються для генерування грошових потоків; – борги або припинення виплати дивідендів; – неможливість вчасно платити кредиторам; – неможливість виконувати умови угод про позики; – перехід від системи оплати в кредит за доставлений товар, отриману послугу до системи оплати в момент доставки товару, отримання послуги; – неможливість отримати фінансування для розроблення нових основних продуктів або для фінансування інших суттєвих інвестицій.
	Операційн	<ul style="list-style-type: none"> – Наміри управлінського персоналу ліквідувати суб'єкт господарювання або припинити діяльність; – втрата ключового управлінського персоналу без його заміни; – втрата основного ринку, ключових клієнтів, франшизи, ліцензії або головних постачальників; – труднощі з робочою силою; – нестача важливих ресурсів; – поява дуже успішного конкурента.
	Інші	<ul style="list-style-type: none"> – Недотримання вимог до рівня капіталу або інших законодавчих чи нормативних вимог, таких як вимоги до платоспроможності чи ліквідності для фінансових установ; – незавершені судові або регуляторні провадження проти суб'єкта господарювання, які у разі їх задоволення можуть призвести до претензій, які суб'єкт господарювання з великою вірогідністю не зможе задовольнити; – зміни у законах чи нормативних актах або урядовій політиці, що, за очікуванням, негативно вплинуть на суб'єкт господарювання; – відсутність страхування чи недостатнє страхування від катастроф у разі їх настання.

Також варто в процесі аудиторського дослідження оцінювати сукупність подій та умов, що можуть поставити під сумнів припущення про безперервність діяльності, а отже забезпечення аудиту безперервності діяльності повинне бути представлено широким спектром аудиторських процедур (аудиторські процедури під час аудиту безперервності діяльності за етапами аудиту фінансової звітності наведено в таблиці 2), методичне забезпечення реалізації аудиторських процедур мають забезпечити конкретні методичні прийоми (порівняння, прогнозування, класифікація, опитування, узагальнення) та види аналізу (вертикальний, горизонтальний, дискримінантний, дисперсійний, екстраполяційний, коефіцієнтний).

Немалу роль в аудиторському процесі займає документальне оформлення аудиту безперервності діяльності, воно повинно бути представлено робочою документацією, що складається на всіх стадіях аудиту (план та програма аудиту, опитувальник з прийняття клієнта, лист-планування, запит аудитора щодо дотримання принципу безперервно діючого

підприємства, лист-пояснення щодо дотримання принципу безперервно діючого підприємства, тести контролю тощо) та підсумкової документації (пояснювальний параграф Звіту аудитора щодо проведеної незалежної оцінки припущення про безперервність діяльності підприємства), а також повідомлення інформації тим, кого наділено найвищими повноваженнями про те, чи становлять події або умови суттєву невизначеність для підприємства, чи є прийнятним використання управлінським персоналом припущення про безперервність діяльності як основи для бухгалтерського обліку при складанні фінансової звітності, належну якість розкриття відповідної інформації у фінансовій звітності.

Таблиця 2

**Аудиторські процедури під час аудиту безперервності діяльності
за етапами аудиту фінансової звітності [6]**

Етапи	Стадії	Аудиторські процедури
I. Попередній аудит	1. Знайомство з бізнесом клієнта (в частині безперервності діяльності)	Аналіз засновницьких документів і складу власників; опитування тих, кого наділено найвищими повноваженнями, про наміри щодо безперервності діяльності; аналіз організаційної структури підприємства; внутрішньогалузевий аналіз; аналіз конкурентоспроможності; оцінка взаємовідносин з постачальниками та покупцями; розрахунок і аналіз розміру чистих активів; попередній розрахунок і аналіз показників фінансового стану; горизонтальний і вертикальний аналіз балансу та звіту про фінансові результати (попередній аналіз); тестування системи внутрішнього контролю.
	2. Складання листа-зобов'язання (в частині аудиту безперервності діяльності)	Запит про безперервність діяльності до управлінського персоналу (відповідь на запит про оцінку управлінським персоналом здатності суб'єкта господарювання безперервно продовжувати діяльність, складання анкети стосовно припущення безперервності діяльності).
II. Планування аудиту	1. Визначення загальної стратегії і розробка плану (в частині аудиту безперервності діяльності)	Аналіз основних положень договорів (значних правочинів) об'єкта перевірки; аналіз змін у нормативних документах з бухгалтерського обліку й оподаткування; аналіз відхилень показників діяльності підприємства; розробка програми аудиту безперервності діяльності та узгодження її з клієнтом.
	2. Розробка програми аудиту безперервності діяльності	
III. Перевірка по суті	1. Процедури з оцінки ризиків безперервності діяльності	Аналіз подій або умов, які можуть поставити під сумнів припущення про безперервність діяльності, а саме горизонтальний і вертикальний аналіз балансу та звіту про фінансові результати (детальний аналіз); аналіз динаміки обсягу продаж; аналіз динаміки чистого оборотного капіталу; аналіз можливості реалізації активів; аналіз можливості одержання кредитів; аналіз можливості зниження (припинення) витрат (аналіз упущеної вигоди) тощо.
	2. Оцінювання оцінки управлінського персоналу	Оцінювання аудитором оцінки управлінського персоналу припущення про безперервність діяльності підприємства, а також здійснення додаткових аудиторських процедур.
	3. Оцінка дотримання припущення безперервності діяльності	Аналіз дотримання припущення безперервності діяльності за багатофакторними моделями (моделі Альтмана, Таффлера тощо).
IV. Заключний етап	1. Листування з управлінським персоналом та тими, кого наділено найвищими повноваженнями	Остаточний аналіз показників фінансового стану. Аналіз та оцінка достатності (кількісної та якісної) аудиторських доказів у листі повідомленні управлінському персоналу та тим, кого наділено найвищими повноваженнями, щодо формування думки незалежного аудитора стосовно безперервності діяльності.
	2. Формування аудиторського висновку (звіту незалежного аудитора)	Аналіз обґрунтованості висновків аудитора під час формування думки незалежного аудитора про достовірність показників фінансової звітності стосовно безперервності діяльності.

Зважаючи на усі наведені аспекти аудиту безперервності діяльності можна узагальнити такі вимоги для програми та засобів досягнення діджиталізації самого процесу аудиту, програми чи інші інструменти повинні:

- Спростити збір і аналіз документації та аудиторських доказів;
- Надати логічний набір необхідних шаблонів робочих та інших документів до заповнення відповідно до сфери діяльності того чи іншого підприємства;
- Мати необхідний набір функціоналу для фінансового аналізу підприємства, а також прораховувати вірогідні впливи факторів не пов'язаних з фінансовою звітністю;
- Готувати імовірні висновки враховуючи зібрано і проаналізовану інформацію.

В загальному ідеальним підсумком діджиталізації має бути виключення людини із самого процесу оцінки безперервності діяльності бізнесу, або максимальне зменшення впливу людського фактору помилки на цей процес, тому мусимо проаналізувати наявні досягнення в цьому питанні.

У компаніях «Big 4» будь-який елемент роботи може бути виконаним за допомогою спеціалізованих програм, адаптованих до сфери діяльності кожної компанії. Такі програми включають у свій функціонал генератори випадкових чисел, хмарні сховища даних, які дозволяють зберігати великі масиви даних, надбудови для автоматичної побудови аналітичних графіків, діаграм тощо [7]. В той же час компанії, що не мають фінансів для створення такого роду продуктів можуть використовувати такі застосунки як CaseWare, Audit XP, Audit Expert, Halo, AURA, доволі часто малі аудиторські фірми обмежуються всього лиш програмами Word та Excel, також існує величезна кількість надбудов до перерахованих програм, що дозволяють розширити їх функціонал.

Компанії «Big 4» змогли реалізувати величезну кількість цифрових інновацій в аудиті, які полегшили ідентифікацію ризику, зменшили навантаження на клієнтів і надали переваги в робочому процесі та якості аудиту.

Так, наприклад, програма Ernst&Young Canvas – це перша онлайн-програма аудиту перевагою якого є здатність аудиторів онлайн працювати з клієнтом, незалежно від його місцезнаходження, наявність загального плану та ступенів виконання аудиторами процесу аудиту, інструмент швидкого повідомлення про автоматично знайдені помилки та обробка запитів до клієнтів [7].

KPMG використовує аналітичну систему Watson для перевірки звітності компаній. У співпраці з IBM вони намагаються навчити IT-систему практично всьому, що повинен вміти аудитор. Watson можна навчити оцінювати всі кредити банків, щоб визначити правильність оцінки ризиків. Очікується, що програма зможе не лише перевіряти усі без виключення транзакції, але й виявляти закономірності, щодо яких аудитор прийматиме відповідні рішення. Що значно зменшить кількість рутинної роботи, а акцент роботи аудитора буде зосереджено на розслідуваннях та оцінці виявлених системою закономірностей.

Інноваційний інструмент Halo від компанії PwC є передовою технологією для глибокого проникнення в суть даних в режимі реального часу, а великі обсяги транзакцій чи інших даних можуть бути опрацьовані й проаналізовані. Також PwC використовує – AURA – програмне забезпечення, що дозволяє ефективно організувати аудиторську діяльність на усіх стадіях аудиту, створює системний підхід на основі ризику, що дозволяє зосередитись на речах, які справді мають значення в процесі аудиту, розподіляє аудиторські процедури та індивідуальні завдання по персоналізованих інструментальних панелях, що дозволяє своєчасне виконання та огляд роботи кожного члена аудиторської команди.

Deloitte використовує Argus – штучний інтелект, який здатен отримувати інформацію з документів, і Optix – аналітичну програму для пошуку підозрілих транзакцій і закономірностей.

Такі програми як CaseWare, Audit XP можуть надавати аудитору необхідну структуру документації та певний набір шаблонів аудиторської документації, розробленої як самою компанією так і доданими самим клієнтами, а також набори автоматизованих бланків для визначення тих чи інших ризиків.

Загалом можна сформулювати думку, що наявні засоби діджиталізації аудиту можуть суттєво полегшити роботу аудитору в тому числі в аспектах документації та аналізу, але ефективність одного окремого застосунку на даний момент нівелюється через необхідність застосування їх в комплексі, але і в такому випадку не дає відповідності усім поставленим нами вимогам, адже інноваційні з певного погляду програми не дають можливість повністю виключити людину з процесу аудиту навіть такої секції як оцінка безперервності діяльності бізнесу.

Наведені данні дають підстави до висновку, що в сучасних нестабільних умовах аудит безперервності діяльності підприємства набуває особливої актуальності та значущості, оскільки дозволяє виявити викривлення фінансової звітності, ідентифікувати вплив негативних факторів на фінансовий стан підприємства, оцінити ризик банкрутства та окреслити контури стратегічних управлінських ініціатив, а тому потребує більших ресурсів та часу, що в свою чергу можливо забезпечити діджиталізацією аудиту в аспектах, що найменш залежать від аналітичного погляду людини.

Список використаних джерел

1. Діджиталізація аудиторського бізнесу повинна відбуватись на всіх організаційних рінгах// 04 вересня 2020 р. – URL: <https://www.pabu.com.ua/ua/mediacentr-3/profesiinipovyny/1792-didzhytalizatsiia-audytorskoho-biznesu-povynna-vidbuvatysia-na-vsikh-orhanizatsiinykh-rivniakh>
2. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні : Закон України від 16 липня 1999 р. № 996-XIV. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
3. Застосування принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності на практиці/ Чечуліна О.//2015р. – URL: <https://uteka.ua/publication/budget-13-seminari-materialita-vidpovid-47-zastosuvannya-principiv-buxgalterskogo-obliku-ta-finansovoi-zvitnosti-na-praktici>
4. Дмитренко І. Аудит: діагностика безперервності діяльності підприємств : [монографія] / І. Дмитренко, І. Белоусова. – Донецьк : ДонНУЕТ, 2010. – 320 с.
5. Гринчишин Я.М. Аудит принципу безперервності діяльності та його вплив на антикризовий фінансовий менеджмент підприємств. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Випуск 57. 2020 . – URL: http://www.bses.in.ua/journals/2020/57_2020/25.pdf
6. Мултанівська Т. В. Безперервність діяльності в аудиті фінансової звітності / Т. В. Мултанівська, М. С. Горяєва // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2017. – Вип. 23(2). – С. 116-122. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23\(2\)_27](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_23(2)_27).
7. Nezhyva M. Digital Audit as an Imperative for Ukraine's Way out From the COVID-crisis and a Tool to Increase the Competitiveness of the State / K. Nazarova, M. Nezhyva, V. Hotsuliak, N. Novikova, O. Fedorenko // SHS Web of Conferences. – 2021. – № 100. – URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110001001>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЦУЛЯКА В. Д.

МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ КОНТРОЛЮ ВИТРАТ ДІЯЛЬНОСТІ АУДИТОРСЬКОЇ КОМПАНІЇ

ЦИГАНОК Є., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік та оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»

У статті розглянуто методичні засади контролю витрат діяльності підприємства. Розкрито основні методичні прийоми контролю витрат. Розроблено рекомендації щодо методичних підходів контролю витрат на ТОВ «Ернст енд Янг Аудиторські послуги».

The article considers the methodical bases of control the expenses activity of the enterprise. The basic methodical methods of cost control are revealed. Recommendations for methodological approaches to cost control for LLC «Ernst & Young Audit Services» have been developed.

Сучасним підприємствам доводиться працювати в умовах стрімкого розвитку нових інформаційних технологій, жорсткої конкуренції та динамічного зовнішнього середовища. Вміння систематично й раціонально управляти витратами не тільки підвищить рівень рентабельності підприємства, а й призведе до підвищення позицій на конкуруючому ринку. З огляду на це, важливо розглянути та згрупувати методологічні інструменти управління витратами, що підвищить ефективність застосування окремих інструментів у рамках різних методів управління витратами.

Метою дослідження є обґрунтування організаційних засад та методичних підходів контролю витрат підприємства.

Питання організації і методики контролю перебували в полі наукових інтересів багатьох вчених, зокрема таких як: М. Т. Білуха, Ф. Ф. Бутинець, Т. А. Бутинець, Н. Г. Виговська, Р. М. Воронко, Г. М. Давидов, А. Г. Загородній, Є. В. Калюга, М. Д. Корінько, А. М. Любенко, В. М. Мурашко, Л. В. Нападовська, В. П. Пантелєєв, О. А. Петрик, К. І. Редченко, В. С. Рудницький, О. І. Скаско. Вони розглядають методологічний інструментарій системи управління витратами підприємства з позицій засобу підвищення його ефективності.

Основні результати дослідження. Інструменти управління витратами підприємства розкриваються через набір конкретних методів та інструментів управління витратами для їх реалізації. Для дослідження були обрані найпоширеніші методи управління витратами (ABC метод, кайзен-костинг, таргет-костинг, CVP – аналіз, кост-кліринг, LLC – аналіз, бенчмаркінг витрат, cost-killing, директ костинг, стандарт костинг, VCC метод).

Таблиця 1

Інструменти управління витратами підприємства

Методи управління витратами	Інструменти впровадження методів управління витратами
Cost-killing	Бюджетування, моніторинг, формування інформаційної бази, автоматизація, звітність, класифікація
Таргет-костинг, CVP – аналіз	Бюджетування, розрахунок, класифікація, контролінг, формування інформаційної бази, автоматизація, звітність
Кайзен-костинг, ABC метод, LLC – аналіз, директ костинг	Бюджетування, розрахунок, формування інформаційної бази, автоматизація, оптимізація, класифікація, контролінг, звітність
Бенчмаркінг витрат	Моніторинг, формування інформаційної бази, автоматизація, оптимізація

Методи управління витратами	Інструменти впровадження методів управління витратами
Методи управління витратами	Інструменти впровадження методів управління витратами
Стандарт костинг	Бюджетування, складання планів, норм, стандартів, класифікація, формування інформаційної бази, звітність, автоматизація, оптимізація, розрахунок

Джерело: сформовано автором

Контроль витрат на виробництво повинен в першу чергу забезпечувати вирішення свого головного завдання – мінімізації рівня витрат та ліквідація неефективних витрат. Він має бути простим та заснованим на нескладних методах, оскільки надмірна складність контрольних процедур зумовлює збільшення витрат, пов'язаних з проведенням контролю та приводить до того, що персонал не розуміє і не підтримує систему контролю. Контроль повинен забезпечувати наявність зворотного зв'язку, що дозволить на основі оцінки інформації впливати на виробничу систему, вносячи відповідні зміни як в цілі, так і в процес функціонування виробництва.

Правильно організована система внутрішнього контролю зі створенням підрозділу внутрішнього аудиту надає змогу виявити недоліки в діяльності підприємства та своєчасно вжити заходів щодо їх усунення. Система внутрішнього контролю впливає на виявлення та мобілізацію всіх резервів виробництва, сприяє підвищенню ефективності і якості роботи, посиленню режиму економії й удосконаленню господарських процесів.

Управління витратами при реалізації функцій управління передбачає використання різноманітних інструментів управління, за допомогою яких вони вивчають витрати, досліджують їхню поведінку та цілеспрямовано впливають на витрати. Враховуючи вищевикладене, що в складі інструментів системи управління витратами підприємства слід виділяти: класифікацію, моніторинг, контролінг, автоматизацію, формування інформаційної бази, звітність, оптимізацію, розрахунок, бюджетування. Крім того, слід зазначити, що інструменти управління витратами слід поділити на загальні та специфічні. Загальні засоби, що використовуються для реалізації методів управління витратами, використовуються не тільки для вирішення завдань управління витратами. Серед поширених інструментів є: класифікація, моніторинг, контролінг, формування інформаційної бази, автоматизація, звітність, оптимізація. Особливі інструменти, які використовуються тільки в системі управління витратами: розрахунок, бюджетування (рис. 1).

Рис. 1. Групування інструментів управління витратами [розроблено на основі [10]]

Класифікація як система групування витрат, показує їх різноманітні характеристики. Мета, з якою проводиться класифікація, визначає її методологію та склад окремих груп

витрат [1, с. 35]. Таким чином, класифікація витрат за способом їх включення до собівартості, за економічними елементами та статтями калькуляції, за техніко-економічними за змістом і за обсягом виробництва, використовується в таких методах управління витратами, як cost-killing, ABC-метод, кайзен-костинг, LCC-аналіз, директ-костинг.

Моніторинг як система постійного спостереження за явищами і процесами, що відбуваються в зовнішньому середовищі [2, т. 2, с. 475], результати якого слугують для обґрунтування управлінських рішень, є цінним інструментом для впровадження методів cost-killing (що забезпечує максимальне зниження витрат в найкоротші терміни) і benchmarking (на основі впровадження досвіду успішних конкурентів).

Контролінг охоплює організаційно-економічні аспекти роботи підприємства [2, с. 828].

Контроль і регулювання витрат – це порівняння фактичного їх рівня із запланованим, визначення відхилень і прийняття оперативних заходів щодо усунення розбіжностей. Своєчасна координація і регулювання витрат дозволяють підприємствам уникнути зриву у досягненні запланованого економічного результату діяльності.

Цей інструмент повинен надавати інформаційну та аналітичну підтримку процесам управління, щоб спрямовувати дії керівництва формувати і досягати довгострокових цілей, які визначають стратегічні цілі, якими керуються в роботі всі працівники підприємства. Контролінг слід використовувати для впровадження таргет-костинг, CVP-аналіз, ABC-метод, кайзен-костинг, LCC-аналіз, директ-костинг. Необхідний такий інструмент, як формування інформаційної бази кожен метод управління витратами, оскільки без необхідної інформації неможливо здійснити процес управління [2, с. 72]. Проте слід зазначити, що існуючих форм фінансової звітності недостатньо відомості про стан витрат за видами діяльності та окремих статей видатків, що не допускає ефективний процес управління витратами. Це робить доцільним використання внутрішньої управлінської бухгалтерської звітності, яка використовуються багатьма підприємствами для обґрунтування раціонального прийняття управлінських рішень.

У сучасних умовах важко уявити ефективне формування інформаційної бази для управління витратами автоматизації, що дає можливість підвищити ефективність управління [2, т. 1, с. 14]. Сьогодні це також автоматизація розглядається як інструмент, необхідний для кожного методу управління витратами, оскільки це одна з сфер науково-технічного прогресу, яка передбачає використання технічних засобів та інформаційних систем для отримання, перетворення, передачі та використання інформації.

Звітність надає дані для аналітичних досліджень [1, с. 18] і є необхідним інструментом для методів, які базуються на принципі максимальної економії, цільової собівартості, контролю витрат на кожному етапі та дотримання планових нормативів. Слід зазначити, що під звітністю ми розуміємо не тільки форми фінансової звітності. Внутрішня управлінська звітність, як система узагальнених і взаємопов'язаних економічних показників для аналізу та прийняття рішень використовується такими методами, як cost-killing, CVP-аналіз, VCC-метод, ABC-метод, Кайзен-костинг, LCC-метод, директ-костинг, бенчмаркінг, стандарт-костинг.

Оскільки наступна інструментальна оптимізація полягає у пошуку найкращого варіанту з багатьох можливих [2, т. 2, с. 630], вважаємо це важливим для кожного методу управління. Управління витратами – це складний процес розробки та впровадження менеджменту впливає на витрати з урахуванням їх великої кількості та різноманітності, що вимагає виділення специфічних інструментів (серед яких розрахунок, бюджетування), які будуть розглянуті більш детально.

Калькуляція (від лат. calculatio) – розрахунково-вартісний інструмент, за допомогою якого розраховується собівартість виробленої продукції виробництво, виконані роботи, надані послуги, придбані матеріальні цінності. У сучасній економічній літературі розрахунок

визначається як метод розрахунку, групування та розподілу витрат у натуральному або вартісному вираженні для визначення загальної суми собівартість продукції, послуг [3, с. 192].

Результати розрахунку використовуються при аналізі продуктивності, розробці бізнес-плани, перспективне планування (прогнозування) та інші. У процесі калькулювання собівартість одиниці визначається за віднесення витрат виробництва на виробництво виробленої продукції. Отже, обчислення як процес визначення собівартість продукції полягає в накопиченні виробничих витрат з метою віднесення їх до готової продукції. Ключовий елемент для розподілу витрат є об'єктом калькуляції. Залежно від технологічних особливостей підприємства, об'єктів калькуляції може бути: одним видом продукції за окремими переділами, стадіями виробництва або виробництва в цілому; група продуктів у розрізі мануфактур, дільниць, бригад або по підприємствах; види робіт, послуг за структурними підрозділами підприємства.

Найпоширенішими способами калькулювання собівартості продукції в сучасній господарській практиці промислових підприємств є за таким принципом: усі витрати збираються на відповідних бухгалтерських рахунках з подальшим їх віднесенням до об'єктів розрахунку. При цьому принципове значення має поділ витрат на прямі та непрямі [4, с. 19]. Прямі витрати списуються безпосередньо на об'єкт калькуляції, а непрямі витрати розподіляються пропорційно обраній базі розподілу. Основним завданням калькуляції є розподіл витрат на одиницю продукції, замовлення, послугу, роботу, призначену для продажу, а також внутрішнього користування. Серед методів розрахунку виділяють прості, позачергові та нормативні.

Аналіз витрат є елементом функції кінцевого контролю в системі управління витратами і дозволяє оцінити ефективність використання всіх ресурсів підприємством, виявити резерви зниження витрат на виробництво продукції, підготувати матеріали для прийняття раціональних управлінських рішень.

Облік як елемент управління витратами необхідний для підготовки інформації при прийнятті виважених рішень. У ринковій економіці прийнято поділ обліку на два види: виробничий і фінансовий. Виробничий облік, як правило, ототожнюється з урахуванням витрат на виробництво і калькулювання собівартості продукції. У своєму розвитку виробничий облік трансформувалася в управлінський, який є активним інструментом управління підприємством. Виробничий облік орієнтується на методику відображення витрат на виробництво, а управлінський – на аналіз ситуації, прийняття рішень, вивчення запитів споживачів інформації, аналіз відхилень. Фінансовий облік має надавати інформацію користувачам поза підприємством і передбачає порівняння витрат із доходами для визначення прибутку [12].

На заключному етапі калькуляції проводяться планово-кошторисні та фактичні калькуляції, які відображають у розрізі калькуляційних статей на виробництво та реалізацію одиниці певного виду продукції. На початок періоду на основі діючих норм і кошторисів складається плановий розрахунок. Розрахунок кошторисного розрахунку проводиться при проектуванні нових видів робіт або проектуванні нових виробів [5, с. 186].

Фактичний (звітний) розрахунок відображає сукупність усіх витрат, понесених підприємством на виробництво та реалізацію продуктів. Саме дані фактичного розрахунку використовуються для контролю за виконанням планових завдань по скороченню собівартості різних видів продукції, а також аналізувати і динаміку собівартості продукції, що випускається.

Серед методів, які використовуються для розрахунку CVP-аналіз, VCC-метод, ABC-метод, кайзен-костинг, LCC-аналіз, директ-костинг, стандарт костинг.

Важливим інструментом управління є бюджетування, яке розглядається як процес планування майбутньої діяльності підприємства та оформлення його результатів у вигляді системи бюджетів [6, с. 244]. Бюджетування є специфічним інструментом управління

витратами як стандартизованим процесом визначення розміру та складу витрат, пов'язаних з діяльністю окремих підрозділів підприємства.

На основі бюджетування визначаються: кількість ресурсів (трудових, оборотних і необоротних активів у натуральній формі та у грошовому виразі), строки та відповідальність за виконання робіт. Можна говорити про те, що за допомогою бюджетування моделюється весь процес: дослідження та розробка – поставка – виготовлення – реалізація – отримання фінансового результату.

Бюджетування передбачає підвищення відповідальності керівників різних рівнів влади за фінансову діяльність своїх структурних підрозділів. Таким чином, бюджетування покликане забезпечити контроль за всіма видами витрат, за які відповідає конкретний керівник [7, с. 201]. Бюджетування слід розглядати як універсальний інструмент, який можна поєднувати з більшістю існуючих методів управління витратами, а саме: cost-killing, CVP-аналіз, VCC-метод, ABC-метод, кайзен-костинг, LCC-аналіз, директ-костинг, стандарт костинг [8, с. 34].

Підсумовуючи вище сказане, зазначимо, що інструменти управління витратами взаємопов'язані з елементами (функціональними компонентами) системи управління витратами (табл. 2).

Таблиця 2

Взаємозв'язок інструментів і елементів (функціональних компонентів) системи управління витратами

Елементи (функціональні компоненти)	Інструменти управління витратами								
	Загальні							Особливі	
	Класифікація	Моніторинг	Контроль	Автоматизація	Формування інформаційної бази	Звітування	Оптимізація	Розрахунок	Бюджетування
Прогнозування	-	+	-	+	+	+	-	+	-
Планування	+	-	+	+	+	+	+	+	+
Нормування	+	-	+	+	+	-	+	+	+
Організація	+	+	+	+	+	-	+	-	+
Облік	+	-	-	+	+	+	-	+	+
Мотивування	+	+	+	+	+	-	+	-	+
Аналіз	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Пошук резервів зниження витрат	+	-	+	+	+	+	+	-	+
Регулювання	-	-	-	+	+	-	+	-	+

Джерело: розроблено автором на основі [10]

Представлена у табл. 2 інформація дає змогу встановити відповідність між елементами (функціональними компонентами) системи управління витратами та загальними та особливими інструментами, які слід використовувати при виконанні відповідних функцій.

Висновки. Проведене дослідження дозволило виявити взаємозв'язки між найбільш поширеними методами управління витратами та інструментами їх реалізації. Інструменти управління витратами поділяються на групи загальних, які мають широкий спектр застосування, і особливі, які використовуються переважно в процесі управління витратами. Показано взаємозв'язок між інструментами управління витратами та елементами (функціональними компонентами) системи управління витратами. Це дало змогу з'ясувати, що деякі з цих засобів однаково впливають на всі елементи (наприклад, автоматизація є важливим інструментом роботи кожного елемента системи управління витратами). Інші інструменти стосуються лише окремих елементів управління витратами (наприклад, звітність є підсумковим документом для бухгалтерського обліку та відправною точкою для аналізу та пошуку резервів оптимізації витрат). Результати дослідження дозволяють підвищити рівень ефективності функціональних компонентів системи управління витратами шляхом оптимального поєднання інструментів управління витратами з методами управління, які використовуються на підприємстві.

Це перспективний напрямок для подальших досліджень щодо підвищення ефективності системи контролю витратами підприємства.

Управління будь-яким підприємством має бути спрямовано перш за все на підтримання його основної мети – здатності надавати послуги, але робити це ефективно, з одержанням прибутку. Таким чином, одержання прибутку в довгостроковій перспективі або ефективна діяльність на поточному відрізку є обов'язковим доповненням до надання робіт або послуг, що має базуватися на системі управління витратами.

Список використаних джерел

1. Безугла Ю.Є. (2015) – Формування конкурентних пріоритетів підприємства на основі на основі адаптивно-орієнтованого підходу. Менеджмент та підприємництво в Україні. Том 819. С.9-14
2. Мочерний С.В. (2000) – Економічна енциклопедія. Київ: Видавничий центр «Академія»
3. Radionova, N., Breus, S., Denysenko, M., Khaustova, Y., & Matiukh, A. (2021). Criterial approach to analysis of the cost management system of business structures. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, Vol. 1 (36), 9-14
4. Партин (2008) – Управління витратами підприємства: концептуальні засади, методи та інструментарій
5. Radionova, N., Skrypnyk, M., & Voronkova, T. (2019) – Dual nature of industrial enterprise cost management system. *Baltic Journal of Economic Studies*, Vol. 5, 2, 184-190.
6. Radionova, N., & Stoyanova, R. (2021) – The practical importance of accounting education for future managers. *Strategies for Policy in Science and Education*, Vol. 29 (3), 242-249
7. Telovata, M. T., & Bezverkhyy, K. V. (2020) – Development of integrated reporting functions of the enterprise. *Financial and credit activity: problems of theory and practice*, 1 (32), 198-205.
8. Webser, J. F. (1995). Networks of collaboration or conflict? Electronic data interchange and power in the supply chain. *The Journal of Strategic Information Systems*, Vol. 4 (1), 31-42.
9. Skuratovych, I., Lytvyn, N., Panova, I., Ovcharenko, I., & Hryhorevska, O. (2021) – Efficiency of using the potential of small business in ensuring sustainable economic growth. *Entrepreneurship and sustainability issues*, 8 (4), 742-756.
10. Radionova N., Skrypnyk M., Matuikha M., Sayun A., Bunda O. (2022) – The systematization of methodological tools of the cost management system of the enterprise.

11. Данилюк М.О., Лещій В.Р. (2006) – Управління витратами на промислових підприємствах: науково-практичний посібник. С.172
12. Свиноус І.В., Гаврик О.Ю., Хомовий С.М., (2016) – Методичні засади формування системи управління витратами на сільськогосподарських підприємствах. С. 12

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
КОПОТІЄНКО Т. Ю.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ БУДІВЕЛЬНОЇ КОМПАНІЇ

**ЧЕРНЮК А., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті проаналізовано теоретичні основи аналізу фінансових результатів діяльності будівельної компанії. Представлено основні показники, що характеризують ефективність діяльності компанії.

The article analyzes the theoretical basis for analyzing the financial results of the construction company. The main indicators characterizing the efficiency of the company are presented.

Актуальність аналізу фінансових результатів в будівельних організаціях полягає в тому, що він дозволяє визначити ефективність використання ресурсів організації, оцінити ступінь ймовірності банкрутства організації, порівняти показники виручки від продажу і результати діяльності організації.

Метою статті є виявлення факторів, що викликають зменшення фінансових результатів, тобто зниження прибутку і рентабельності.

Об'єктом дослідження є процес ідентифікації сутності, змісту теоретичних основ аналізу фінансових результатів діяльності будівельної компанії, а також розкриття системи показників, які їх визначають.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних і практичних питань з організації аналізу фінансових результатів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Огляд літературних джерел засвідчує, що питання теоретичних основ аналізу фінансових результатів діяльності компаній висвітлено у працях таких вчених як Павелко О. В., Сич Д. М., Левченко Н. М., Скрипник М. Є., Салямон-Міхеєва К. Д., Ратушна О. П., Климова Н. В., Єфімова О. В., Мельник М. В., Ніколаєва Н. А.

Розвиток економіки України передусім пов'язаний з фінансово-економічним станом, який в свою чергу залежить від ефективності діяльності компаній. На сучасному етапі будівельні компанії характеризуються нестабільними тенденціями, причиною яких переважно залишаються воєнний стан в країні, економічна ситуація в країні, наслідки світової економічної кризи, постійні зміни в законодавчій базі, обмеженість банківського кредитування суб'єктів господарської діяльності, низький рівень конкурентоспроможності та інноваційного розвитку. Саме тому актуальним є аналіз фінансових результатів діяльності будівельних компаній. Значення аналізу полягає в тому, що він є необхідною умовою ефективного управління доходами і витратами підприємств із метою збільшення прибутку та підвищення рентабельності.

Аналіз фінансових результатів організації – це особливий розділ фінансового аналізу. Забезпечення ефективного функціонування організацій вимагає економічно грамотного управління доходами і витратами організації, як елементами, що визначають фінансовий результат. За допомогою аналізу вивчаються тенденції розвитку, фундаментально і системно досліджуються чинники зміни результатів діяльності, обґрунтовуються плани й управлінські рішення, здійснюється контроль за їх виконанням, а також виявляються резерви підвищення ефективності діяльності, оцінюються підприємницькі ризики, виробляється економічна стратегія розвитку бізнесу. [7, с. 9]

Показники фінансових результатів (прибуток, збиток) характеризують абсолютну ефективність господарювання організації в усіх напрямках його діяльності: виробничої, збутової, постачальницької, фінансової та інвестиційної. Вони складають основу економічного розвитку організації та зміцнення його фінансових відносин з усіма учасниками бізнесу.

Таблиця 1

Основні принципи фінансового аналізу [8]

Принцип	Характеристика
Науковості	Передбачає глибоке, повне пізнання об'єктивних законів функціонування підприємства як економічної системи, дії об'єктивних і суб'єктивних факторів зміни його фінансового стану і розвитку, застосування сучасної прогресивної наукової методики та підходів до організації аналітичних досліджень
Системності	Передбачає дослідження економічних явищ і процесів як складних систем, які складаються з багатьох елементів, що взаємодіють між собою і саморозвиваються
Комплексності	Він означає, що на результат діяльності впливає багато факторів, які діють у взаємозв'язку. Тому аналітик повинен враховувати в дослідженні не лише основні (цільові по відношенню до завдань дослідження) результати, а й побічні
Дослідження явищ у динаміці	Означає, що зміна процесів має характер наступності, наслідування. При цьому має забезпечуватися порівнюваність результатів досліджень, тобто результати аналізу попередніх періодів можуть бути використані для аналізу показників в поточному періоді
Конкретності та дієвості аналізу	Означає безпосередню цільову спрямованість досліджень на конкретну практику та результативність у досягненні поставленої мети. Це забезпечується шляхом розроблення аргументованих аналітичних висновків і пропозицій
Зрозумілості та адекватності тлумачення	Забезпечується шляхом обов'язкового пояснення отриманих результатів дослідження у вигляді відповідних висновків, коментарів, складанням пояснювальних записок

Питання визначення фінансового результату – один з основних і найбільш складних питань, що стоять перед спеціальною службою, фінансовим відділом або бухгалтерією організації. Численні дослідження на предмет вивчення відповідності прибутку, обчисленої для цілей бухгалтерського та управлінського обліку, її економічним змістом привели до розмежування таких понять, як «бухгалтерська» і «економічна» прибуток.

Під бухгалтерським прибутком зазвичай розуміється прибуток, обчислена відповідно до діючих правил бухгалтерського обліку та вказується в звіті про прибутки і збитки як різниця між доходами і витратами, визнаними у звітному періоді. Іншими словами бухгалтерський прибуток – це кінцевий фінансовий результат, виявлений за звітний період на підставі бухгалтерського обліку всіх господарських операцій та оцінки статей бухгалтерського балансу. Незважаючи на те, що в різних країнах методика розрахунку показника прибутку може розрізнятися, всі ці методики об'єднують використання методу нарахування і, за рідкісними винятками, принципу історичної вартості (собівартості придбання) при оцінці витрат.

Величина прибутку, відображена у фінансовій звітності, не дозволяє оцінити, чи був примножений або розтрачений капітал компанії за звітний період, так як в бухгалтерській звітності на даний момент повністю не знаходять відображення всі економічні витрати підприємства на залучення довгострокових ресурсів.

У звітності безпосередньо не визнається фактор «вартості капіталу», тобто той факт, що використання довгострокових ресурсів організації з економічної точки зору обходиться дорожче, ніж арифметична сума виплачених відсотків і дивідендів [9, с.74].

Зростання прибутку створює фінансову базу для самофінансування, розширеного відтворення, рішення проблем соціального та матеріального заохочення персоналу. Показники прибутку є найважливішими в системі оцінки результативності та інвестиційної привабливості організації, ступеня його надійності та фінансової стабільності як партнера.

Прибуток у свою чергу можна класифікувати наступним чином:

Прибуток валовий – це валовий дохід організації, тобто додана вартість.

— Прибуток від продажів – це фінансовий результат від основної діяльності організації (виробництва і реалізації товарів, надання робіт, надання послуг).

— Чистий прибуток – остаточна сума прибутку, що залишається в розпорядженні організації після сплати податків та інших обов'язкових платежів.

— Нерозподілений прибуток – прибуток, отриманий в певному періоді і нерозподілений між акціонерами. Ця частина прибутку призначена для реінвестування у виробництво. За своїм економічним змістом вона є однією з форм резерву власних фінансових ресурсів організації, що забезпечують її виробничий розвиток у майбутньому періоді.

У ринкових умовах господарювання ціну на продукцію (товари, роботи, послуги) формує ринок, тому вплив менеджменту організації в цьому випадку мінімально. Як основний елемент управління прибутком організації в ринкових умовах слід розглядати витрати організації. У розрізі звіту про прибутки і збитки витрати класифікуються наступним чином:

— витрати по звичайних видах діяльності (собівартість, комерційні витрати, управлінські витрати);

— відсотки до сплати;

— інші витрати.

Собівартість продукції – це виражені в грошовому вимірі витрати організації (за певний період часу на виготовлення продукції, що знаходиться на різних стадіях готовності: у незавершеному виробництві, на складі готової продукції, відвантаженої в даному періоді покупцеві). Розрізняють загальну собівартість продукції і витрати на одиницю продукції (виробничі витрати). Чим вище виробничі витрати, тим вище собівартість. Іншими словами собівартість – це витрати на просте відтворення, поточні витрати конкретного виробника.

Управлінські витрати – це загальногосподарські витрати, які показуються в звіті про прибутки і збитки окремим рядком, якщо вони не включаються до складу собівартості товарів, продукції робіт, послуг. До управлінських витрат відносяться:

- адміністративно-управлінські витрати, витрати на утримання персоналу, прямо незв'язаного з виробничим процесом;
- амортизаційні відрахування і витрати на ремонт основних засобів управлінського і загальногосподарського призначення;
- орендна плата за приміщення загальногосподарського призначення;
- витрати з оплати інформаційних, аудиторських і консультаційних послуги;
- інші аналогічні за призначенням витрати.

Комерційні витрати пов'язані з продажем продукції, товарів, робіт, послуг. В організаціях, що здійснюють виробничу діяльність, в їх складі відображаються такі витрати:

- на затарювання і упаковку виробів на складах готової продукції;
- з доставки продукції на станцію (пристань) відправлення, навантаженню у вагони, судна, автомобілі та інші транспортні засоби;
- комісійні збори (відрахування), що сплачують збутових та інших посередницьким організаціям;
- на рекламу, представницькі витрати, інші аналогічні за призначенням витрати

[10].

На сучасному ринку зустрічаються випадки коли фінансовим результатом може вийде збиток від продажу, що означає перевищення витрат організації над її доходами, а так само зменшення вартості власного капіталу організації.

Фінансовий результат у вигляді збитку може бути виправданим на стадії становлення бізнесу, на стадії подальшого розвитку або оптимізації бізнесу (модернізації технологічних процесів). Однак отримання від підприємницької діяльності систематично такого результату як збиток є податковим ризиком і є свого роду «сигналом» не тільки для контролюючих органів, але і для контрагентів господарюючого суб'єкта.

Фактично фінансовий результат господарської діяльності організації формується з трьох доданків, основним з яких є реалізаційний фінансовий результат від продажів. Другим доданком є фінансовий результат, не пов'язаний безпосередньо з основною діяльністю організації. У деяких організаціях, де частка других доданка велика, відбувається істотне коректування кінцевого фінансового результату (наприклад з прибутку на збиток або навпаки). Третім доданком є фінансовий результат від інших видів діяльності.

Підсумкове зведення зазначених вище доходів і витрат буде показувати результуюче збільшення (зменшення) власного капіталу.

Можна зробити висновок, що фінансовий результат являє собою приріст (або зменшення) вартості власного капіталу організації, що утворився в процесі її підприємницької діяльності за звітний період.

В даний час для будь-якої організації отримання фінансового результату означає визнання суспільством (ринком) корисності її діяльності або отримання виручки від реалізації виробленого в організації продукту у формі товарів, робіт або послуг. При цьому для держави кінцевим фінансовим результатом діяльності комерційні організації буде податок, що міститься в його складі. Разом з тим, для власника, інвестора кінцевий фінансовий результат являє розподілену на його користь частину прибутку після оподаткування.

Таким чином, залишилося прибуток після його оподаткування та виплат дивідендів власникам і відсотків кредиторам є чистий фінансовий результат підприємства для його виробничого і соціального розвитку.

Методологічною основою аналізу фінансових результатів діяльності організації є цільовий підхід, тобто чітке визначення та формування цілей аналізу, їх ранжування та впорядкування, а також визначення завдань аналізу [11, с.124].

Цілями проведення аналізу фінансових результатів є:

- своєчасне забезпечення керівництва підприємства та його фінансово-економічних служб даними, що дозволяють сформулювати об'єктивне судження про результати діяльності підприємства;

- в різних сферах господарювання за звітний рік в порівнянні з попереднім роком, поруч прошедших фінансових періодів, з бізнес-планом, результатами діяльності інших підприємств;

- виявлення факторів, дія яких призвело до зміни показників фінансових результатів і резервів зростання прибутку;

- розробка заходів щодо максимізації прибутку підприємства; розробка пропозицій щодо використання прибутку підприємства після оподаткування.

Для досягнення поставлених цілей у процесі аналізу фінансових результатів вирішуються наступні завдання:

- розробка інформаційного механізму аналізу фінансових результатів, що дозволяє своєчасно отримувати достовірну і повну інформацію для його проведення в різних напрямках і відповідних рівнях, аспектах і розрізах;

- аналіз і оцінка досягнутого рівня прибутку підприємства в абсолютних і відносних показниках;

- аналіз впливу на фінансові результати інфляційних процесів в економіці і змін до нормативно-законодавчих актах в області формування витрат і фінансових результатів підприємства;

- аналіз використання прибутку;

- прогнозування фінансових результатів і розробка заходів по їх досягненню.

- систематичний контроль за формуванням фінансових результатів;

- визначення впливу об'єктивних та суб'єктивних факторів на фінансові результати;

- виявлення резервів збільшення суми прибутку і рівня рентабельності та прогнозування їх величини;

- оцінка роботи організації по використанню можливостей збільшення прибутку і рентабельності.

- вивчення даних про формування фінансового результату та використанні прибутку;

- дослідження динаміки показників прибутку і рентабельності організації;

- виявлення і вимір впливу окремих факторів впливають на фінансовий результат;

- виявлення резервів та їх використання для підвищення прибутку і рентабельності підприємства.

Рішення даних завдань спрямоване на вивчення джерел утворення прибутку, оцінку та аналіз його розподілу та використання в інтересах власників, інвесторів, менеджерів і трудового колективу підприємства, держави в цілому.

Методологія аналізу фінансових результатів являє собою різні прийоми і способи до вивчення результатів діяльності організації, їх структури, виявлення позитивних і негативних моментів у процесі діяльності організації.

Факторний аналіз – спосіб комплексного і системного вивчення і вимірювання впливу факторів на величину результативного показника.

Горизонтальний факторний аналіз використовується для визначення абсолютних і відносних відхилень показників від базового рівня (плановий або нормативний показник).

Абсолютні зміни=Фактичний рівень – Базовий рівень

Відносні зміни=Фактичний рівень/Базовий рівень * 100 – 100

Темп зростання=Фактичний рівень/Базовий рівень * 100

Вертикальний факторний аналіз використовується для вивчення структури економічних явищ шляхом визначення питомої ваги частин у загальному.

Питома вага=Частина сукупності/Вся сукупність * 100

Аналіз показників рентабельності

Рентабельність – відносний показник, що відображає ефективність використання матеріальних, трудових і грошових ресурсів, що знаходиться як відношення прибутку до показника який потрібно знайти.

Рентабельність продажів за валовим прибутком= $\frac{\text{Валовий прибуток}}{\text{Виручка}}$

Операційна рентабельність= $\frac{\text{ЕВІТ}}{\text{Виручка}}$,

де ЕВІТ – прибуток до вирахування відсотків і податків

Рентабельність продажів по чистому прибутку= $\frac{\text{Чистий прибуток}}{\text{Виручка}}$

Аналіз банкрутства організації

Під банкрутством розуміється нездатність організації задовольнити вимоги кредиторів за грошовими зобов'язаннями.

Пошук резервів підвищення ефективності використання всіх видів наявних ресурсів (трудових, фінансових, майнових) – одне з найважливіших завдань будь-якого виробництва. Виявляти і практично використовувати ці резерви можна тільки за допомогою ретельного фінансового економічного аналізу.

Таким чином, аналіз фінансових результатів діяльності організації є невід'ємною частиною фінансово-економічного аналізу. Основними показниками, що характеризують ефективність діяльності організації є прибуток і рентабельність. Відносна складність облікової системи будівельного підприємства ще більше посилює значимість аналізу фінансових результатів. При цьому, аналіз обов'язково повинен проводитися на основі відповідних принципів, детально представлених у даній науковій роботі.

Список використаних джерел

1. Павелко О. В. Облік та аналіз фінансових результатів основної діяльності будівельних підприємств: методологія й організація: автореферат дис. д-ра екон.наук / Павелко О. В. ; 08.00.09 – бух.облік, аналіз та аудит (за видами екон. діяльн.). – Київ : ДВНЗ «КНЕУ ім. В. Гетьмана», 2020. – 40 с.

2. Сич Д. М. Управлінський облік і аналіз фінансових результатів діяльності виробничих підприємств: автореферат дис. ...канд.екон.наук / Сич Д. М. ; 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Київ : КНЕУ ім.В.Гетьмана, 2019. – 20 с.

3. Левченко Н. М. Удосконалення методики аналізу фінансових результатів діяльності підприємства/ Н. М. Левченко, Ж. О. Кулик // Інвестиції: практика та досвід. – Київ, 2014. – № 21. – С. 68-72.

4. Скрипник М. Є. Облік і аналіз фінансових результатів в управлінні виробничим підприємством: дис. ...канд. екон. наук / Скрипник М. Є.; 08.00.09 – бух. облік, аналіз та аудит (за видами екон. діяльн.); наук. кер. Н.І.Морозова. – Київ, 2014. – 300 с. – (КНТЕУ). – Бібліогр.: с. 186-216.

5. Салямон-Міхєєва К. Д. Проблеми та напрями вдосконалення обліку, аудиту та аналізу фінансових результатів діяльності підприємств/ К. Д. Салямон-Міхєєва // Економіка, фінанси, право. – Київ: « Ессе», 2019. – № 4. – С. 22-25.

6. Ратушна О. П. Облік і аналіз фінансових результатів: методика та організація: автореферат дис. канд. екон. наук / Ратушна О. П.; 08.00.09– бухгалтерський облік,аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Київ: ДССУ НАСОА, 2013. – 20 с.

7. Толпегіна О. А., Толпегіна Н.А. Комплексний економічний аналіз господарської діяльності.– М .: Юрайт, 2013. – 672 с.

8. Теоретичні основи фінансового аналізу, Сутність і значення фінансового аналізу підприємства в умовах ринкової економіки – Фінансовий аналіз – Навчальні матеріали онлайн [Електронний ресурс] / Режим доступу: https://pidru4niki.com/87162/finans/teoretichni_osnovi_finansovogo_analizu

9. Климова Н. В. Оцінка впливу факторів на показники рентабельності//Економічний аналіз: теорія і практика. – 2011. – С. 50 – 54.

10. Єфімова О. В., Мельник М. В. Аналіз фінансової звітності: навч. посібник для студентів, які навчаються за спеціальностями «Фінанси і кредит», «бухгалт. облік, аналіз і аудит О. В. Єфімова, М. В. Мельник. – 2-е изд., Испр. і доп. – М.: Изд-во ОМЕГА-Л, 2006. – 408 с.

11. Ніколаєва Н. А. Методичні підходи до аналізу фінансових результатів підприємства/ Н. А. Ніколаєва, Н. А. Литовченко // Формування ринкових відносин в Україні. – Київ, 2017. – № 5. – С. 69-74.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
КОПОТІЄНКО Т. Ю.

АУДИТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПУБЛІЧНИХ ТОВАРИСТВ

**ШАРІКОВ М., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

Дане дослідження присвячено організаційним та методичним засадам проведення аудиту фінансової звітності публічного товариства. Розглянуто законодавчі передумови щодо формування та подання, а також оприлюднення фінансової звітності разом із аудиторським висновком. Досліджено організаційні та методичні аспекти аудиту фінансової звітності публічних товариств.

This study is devoted to the organizational and methodological principles of auditing the financial statements of a public company. Legislative preconditions for the formation and submission, as well as publication of financial statements together with the auditor's report are considered. The organizational and methodological aspects of the audit of financial statements of public companies are studied.

Діяльність підприємств, що становлять суспільний інтерес, має чітко регулюватися та контролюватися. Саме тому на державному рівні запроваджено процедуру обов'язкового аудиту, що дозволяє системно здійснювати аудит публічних товариств із обов'язковою вимогою оприлюднення фінансової звітності таких компаній разом із аудиторським звітом. Саме тому питання організації та методики аудиту фінансової звітності є актуальним питанням, що потребує наукового дослідження.

Як показує аналіз наукових джерел, організаційні та методичні аспекти аудиту фінансової звітності є предметом досліджень багатьох науковців, серед яких: Н.В. Білецька [1], В.П. Бондар [2], С.В. Візіренко [3], І.В. Гріщенко [1], О. Заремба [4], Н. Мардус [5], С.С. Макаріхін [3], Н.П. Михайлишин [6], В. Негоденко [4], М. Нежива [4], Н.О. Олійник [6], І.І. Пилипенко [7], О.С. Пристемський [8], Н.А. Сиротенко [9], Ю.Б. Слободяник [9], В.Ю. Фабіянська [10], В.А. Циганчук [1], А. Чумаченко [11]. Зважаючи на значні наукові напрацювання, і досі існує необхідність у дослідженні організаційно-методичних засад аудиту фінансової звітності публічних товариств.

Мета статті полягає у розкритті організації та методики проведення аудиту фінансової звітності публічного товариства.

Об'єктом дослідження є процес організації та методики проведення аудиту фінансової звітності публічного товариства.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних, організаційних та практичних аспектів проведення аудиту фінансової звітності публічного товариства.

Основні результати дослідження. Як зазначено у Кодексі етики професійних бухгалтерів, аудитор (суб'єкт аудиторської діяльності), надаючи послуги із надання

впевненості, служить інтересам громадськості [12]. Це зумовлює необхідність з боку держави із метою захисту інтересів свої громадян встановлювати вимоги щодо обов'язкового проведення аудиту тих підприємств, що становлять суспільну (публічну) значимість.

Відповідно до статті 1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» обов'язковий аудит фінансової звітності – аудит фінансової звітності (консолідованої фінансової звітності) суб'єктів господарювання, які відповідно до законодавства зобов'язані оприлюднити або надати фінансову звітність (консолідовану фінансову звітність) користувачам фінансової звітності разом з аудиторським звітом, що проводиться суб'єктами аудиторської діяльності на підставах та в порядку, передбачених цим Законом [13].

Завдання з обов'язкового аудиту фінансової звітності – завдання з надання обґрунтованої впевненості, що приймається і виконується суб'єктом аудиторської діяльності відповідно до вимог цього Закону та міжнародних стандартів аудиту шляхом перевірки

фінансової звітності або консолідованої фінансової звітності з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах і відповідність вимогам міжнародних стандартів фінансової звітності або національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку та законів України (стаття 1 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність») [13].

Як зазначають І.В. Гріщенко, Н.В. Білецька, В.А. Циганчук важливими завданнями аудиту показників фінансової звітності є:

- оцінка стану обліку та звітності суб'єкта аудиту, їх достовірності і відповідності вимогам нормативно-правових документів, доцільності та економічної здійснення операцій;
- використання аналітичних прийомів аудиту фінансової звітності з метою визначення шляхів оптимізації показників діяльності суб'єкта аудиту;
- перевірка правильності нарахування амортизації обраним за наказом про облікову політику підприємства методом;
- перевірка правильності визначення об'єкта оподаткування податками та розрахунку та сплати обов'язкових зборів та платежів відповідно до чинного законодавства, зокрема Податкового кодексу України [1];
- оцінка правильності складання облікової політики підприємства;
- оцінка правильності обліку витрат на дослідження та розробки;
- перевірка відповідності показника фінансового результату у формах звітності тощо.

З метою виявлення організаційних та методичних засад здійснення аудиту фінансової звітності публічних товариств доцільно розглянути законодавчі передумови щодо формування та подання, а також оприлюднення фінансової звітності разом із аудиторським висновком.

Вимоги до формування фінансової звітності регулюються національним законодавством. На склад форм фінансової звітності підприємств та методологічні засади щодо формування інформації про об'єкти обліку у фінансовій звітності впливають такі фактори, як: тип підприємства (відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні») та Господарського кодексу України вітчизняні підприємства бувають мікро, малі, середні та велика (табл. 1), при цьому мікро та малі підприємства керуються правилами НП(С)БО 25 «Спрощена фінансова звітність» [14], а середні та великі підприємства керуються НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до складання фінансової звітності» [15], Концептуальною основою фінансової звітності [16]); ведення бухгалтерського обліку за національними чи міжнародними стандартами обліку (варто зазначити, що у статті 12¹ зазначено перелік підприємств, що зобов'язані вести бухгалтерський облік та фінансову звітність за міжнародними стандартами, а також підприємства можуть самостійно перейти на міжнародні стандарти).

Характеристика підприємств за типами

№ з/п	Показник	Тип підприємства			
		Мікро	Мале	Середнє	Велике
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» (стаття 2)					
1	Балансова вартість активів, євро	< 350 тис	< 4 млн	< 20 млн	> 20 млн
2	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), євро	< 700 тис	< 8 млн	< 40 млн	> 40 млн
3	Середня кількість працівників, осіб	< 10	< 50	< 250	> 250
Господарський кодекс України (стаття 55)					
4	Річний дохід від будь-якої діяльності, євро	≤ 2 млн	≤ 10 млн	≤ 50 млн	< 50 млн
5	Середня кількість працівників, осіб	≤ 10	≤ 50	≤ 250	> 250
6	Кількість суб'єктів господарювання за 2020 рік	307 871	47 837	17 602	512

Джерело: удосконалено автором на основі [9; 17; 18; 19]

Вимоги щодо оприлюднення фінансової звітності разом із аудиторським висновком визначено статтею 14 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [18]. Публічні акціонерні товариства зобов'язані оприлюднювати фінансову звітність разом із аудиторським висновком до 30 квітня року, що настає за звітним. Варто зазначити, що за неоприлюднення фінансової звітності разом із аудиторським висновком передбачено адміністративну відповідальність (табл. 2).

Таблиця 2

Адміністративна відповідальність за не оприлюднення фінансової звітності разом із аудиторським висновком

Види відповідальності	За перше порушення	За аналогічне порушення, учинене вдруге впродовж року
Адміністративна відповідальність	За порушення порядку оприлюднення фінансової звітності або консолідованої фінансової звітності (ст. 163 ¹⁵ КаАП)	
	Від 17 000 грн. або 34 000 грн.	Від 34 000 грн. до 51 000 грн.
	За ненадання аудиторського висновку, коли це передбачено законодавством (ст. 163 ¹ КпАП)	
	Від 85 грн. до 170 грн.	Від 170 грн. до 255 грн.

Джерело: сформовано автором на основі [20]

Відповідно до Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» підприємства також зобов'язані подавати фінансову звітність разом із аудиторським висновком до Державної податкової служби

України [21]. У табл. 3 наведено вимоги до подання фінансової звітності разом із аудиторським висновком платниками податку на прибуток підприємств.

Відповідно до МСА 200 «Мета та загальні принципи аудиту фінансових звітів» метою аудиту фінансової звітності є представлення аудитору можливості висловлення своєї незалежної думки щодо правильності складання фінансових звітів відповідно до визначених нормативно-правовими документами концептуальних засад складання фінансової звітності [22]. Саме тому аудитор тестує фінансову звітність на відповідність нормам міжнародних стандартів фінансової звітності (оскільки публічні товариства складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності), що, тим самим, дозволяє оцінити якість фінансової звітності.

Предметом аудиту фінансової звітності є комплекс прямо висловлених або втілених у фінансовій звітності тверджень керівництва підприємства.

Таблиця 3

Подання фінансової звітності разом із аудиторським висновком до Державної податкової служби платниками податку на прибуток підприємства

Подання фінансової звітності разом із звітною декларацією (п. 46.2 ст. 46 ПКУ)	Подання фінансової звітності разом із аудиторським висновком (п. 46.2 ст. 46 ПКУ)	Подання уточнюючої декларації – якщо у фінансовій звітності аудитором виявлено помилку (п. 50.1 ст. 50 ПКУ)
Разом зі звітною декларацією платники податку на прибуток подають і фінзвітність. Ті платники податку на прибуток підприємств, що оприлюднюють фінзвітність з аудиторським висновком, під час подання звітної декларації подають фінзвітність ще без перевірки аудиторів (бо така перевірка типово ще й не проводилась на звітну дату)	Платники податку на прибуток підприємств, що оприлюднюють річну фінзвітність та річну консолідовану фінзвітність разом з аудиторським звітом, подають контролюючому органу річну фінансову звітність, яка підлягає оприлюдненню разом з аудиторським звітом у строк не пізніше 10 червня року, що настає за звітним	Якщо після перевірки аудиторів виявлено помилки і вони вплинули на показники декларації – треба подати уточнюючу річну декларацію не пізніше 10 червня року, що настає за звітним

Джерело: сформовано автором на основі [23]

Отримання достатніх та прийнятних аудиторських доказів для кожного із тверджень дає можливість аудитору сформувавши думку про достовірність фінансової звітності для відображення її в аудиторському звіті [7].

Як зазначає Н. Мардус, методичні підходи до аудиту фінансової звітності – це сукупність способів і прийомів, за допомогою яких ведеться дослідження предмета та об'єктів аудиторської діяльності, тобто вони складаються, зокрема, із загальних методичних прийомів, таких, як індукція, дедукція, документування, оцінка, групування й узагальнення інформації [5]. Основними методами аудиту фінансової звітності є: загальнонаукові (аналіз, індукція, дедукція, аналогія, моделювання, абстрагування, конкретизація, системний аналіз, функціонально-вартісний аналіз) та специфічні (опитування, узагальнення, спостереження, аналітичні процедури, документальна перевірка, підтвердження, фізична перевірка) [3; 11].

При здійсненні аудиту фінансової звітності, на думку О.С. Пристемського, існують певні аспекти методики, що потребують наукового дослідження. Наприклад, доцільно врахувати у достатньому обсязі наукові доробки з метою закладення їх у підґрунтя аудиторського методичного забезпечення [8]. Також автор зазначає, що при проведенні аудиту доцільно врахувати:

- постійні трансформації облікового та податкового законодавства;
- необхідність роз'яснення керівництву підприємства мети проведення аудиту;
- підвищені ризики викривлення інформації у фінансовій звітності підприємств [8].

Метод аудиту передбачає здійснення аудиту за певними етапами. Аудит фінансової звітності здійснюється у такі етапи: підготовчий (здійснюється оцінка можливості укладання угоди із замовником (лист-угода, попереднє планування аудиту фінансової звітності); виконання завдання (здійснюється планування аудиту, оцінка ризиків, збирання достатніх та прийнятних аудиторських доказів); формування аудиторської думки (надання листа управлінському персоналу замовника, отримання листа-запевнення, формування, передача аудиторського звіту замовнику та продовження співпраці з ним у подальшому) [2].

Ряд авторів І.В. Гріщенко, Н.В. Білецька, В.А. Циганчук зазначають такі етапи проведення аудиту фінансової звітності, як: встановлення звітного періоду; перевірка складу фінансової звітності; оцінка критеріїв статей фінансової звітності; оцінка якісних характеристик фінансової звітності; оцінка принципів підготовки фінансової звітності. При цьому об'єкти аудиту залежать форми звітності. Наприклад, при аудиті Балансу (Звіту про фінансовий стан) об'єктами аудиту є активи підприємства (необоротні активи, заборгованість дебіторів, відстрочені податкові активи, запаси, кошти, інші оборотні активи) та пасиви підприємства (всі складові власного капіталу, в тому числі прибуток, та зобов'язання, як довгострокові, так і поточні). Об'єктами аудиту Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) є доходи, витрати та фінансові результати підприємства, перевіряється правильність їх визначення та відображення, тобто здійснюється перевірка раціональності та відповідності вимога нормативно-правових документів відображення витрат звітного періоду згідно з НП(С)БО 16 «Витрати», хронологічність формування собівартості проданих ТМЦ – з НП(С)БО 9 «Запаси». Аудит Звіту про рух грошових коштів передбачає перевірку правильності віднесення господарських операцій до відповідних видів діяльності (операційної, інвестиційної та фінансової, іншої діяльності) підприємства. Аудиту Звіту про власний капітал дозволяє підтвердити достовірність інформації про складові власного капіталу підприємства та їх рух. Також варто зазначити про важливість проведення аудиту приміток до річної фінансової звітності, оскільки вони складаються з метою розкриття, внесення коректив, уточнення і доповнення інформації, що розкривається в основних звітних формах [1].

Тобто аудитор отримує різні твердження, що містять різні форми фінансової звітності, а за кожним твердженням аудитор збирає аудиторські докази [6]. Відповідно до МСА 500 «Аудиторські докази» аудиторські докази – це інформація, яку використовує аудитор під час формування висновків, на яких ґрунтується думка аудитора [22]. Тобто докази в аудиті – це свідчення, що стосуються фінансової звітності підприємства клієнта, які отримує аудитор з різноманітних джерел, передусім від управлінського персоналу, третіх осіб, самостійно за допомогою аудиторських процедур, з інших джерел [10].

Аудиторські докази аудитор отримує завдяки здійсненню аудиторських процедур, зокрема при здійсненні аудиту фінансової звітності застосовуються процедури по суті, а саме:

- процедури, пов'язані з детальною перевіркою правильності відображення в бухгалтерському обліку оборотів і сальдо по рахунках;
- аналітичні процедури, які включають аналіз і оцінку отриманої аудитором інформації, дослідження найважливіших фінансових та інших показників (особливо їх незвичайних відхилень від очікуваних значень) економічного суб'єкта, з'ясування причин їх викривлень тощо [6].

За результатами проведеного аудиту фінансової звітності аудитор формує аудиторську думку та складає висновок аудитора.

Висновки. Обов'язковий аудит є послугою, яка надається незалежним аудитором (суб'єктом аудиторської діяльності) підприємствам (організаціям), що зобов'язані відповідно із вимогами законодавства оприлюднювати річну фінансову (консолідовану) звітність разом із аудиторським звітом з метою забезпечення її користувачів достовірною інформацією для прийняття управлінських рішень. Встановлено, що аудитори та аудиторські фірми самостійно формують склад методичних прийомів аудиту фінансової звітності публічних

товариств. Це, з одного боку, розширює практичні засади здійснення аудиту фінансової звітності публічних товариств, а з іншого боку потребує розробки уніфікованого підходу до проведення аудиту фінансової звітності публічних товариств.

Список використаних джерел

1. Гріщенко І.В., Білецька Н.В., Циганчук В.А. Виявлення порушень у процесі аудиту фінансової звітності підприємства. Вісник Львівського торговельно-економічного університету. 2018. Вип. 54. С.133-138.
2. Бондар В.П. Робочі документи аудитора та контроль якості аудиту фінансової звітності, що складена на вимогу іноземного інвестора. Статистика України. 2018. №1. С.68-76.
3. Візиренко С. В., Макаріхін С. С. Методичні аспекти аудиту фінансової звітності підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 4. С. 170–176. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_4_26.
4. Nezhyva M. Application of blockchain technology in accounting and audit: international and domestic experience / M. Nezhyva, O. Zarembo, V. Nehodenko // SHS Web of Conferences. – 2021. – Vol. 107. – URL: <https://doi.org/10.1051/shsconf/202110702001>.
5. Мардус Н. Особливості організації обліку і аудиту фінансової звітності підприємства. Проблеми підвищення якості системи обліку, аналізу, аудиту й оподаткування в сучасних умовах господарювання: Матеріали Всеукраїнської інтернет-конференції, 18 травня 2018 р., Миколаїв : МНАУ, 2018. С.36-38.
6. Михайлишин Н.П., Олійник Н.О. Зміст аудиту фінансової звітності. Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція «Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія», 27 грудня 2019 року, м. Тернопіль. С.238-240.
7. Аудит: підручник / наук. ред. І.І. Пилипенка; Нац. акад. статистики, обліку та аудиту. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. 643 с.
8. Пристемський О.С. Проблеми аудиту фінансової звітності та шляхи їх вирішення. Модернізація економіки: сучасні реалії, прогностичні сценарії та перспективи розвитку: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Херсон, 28 квітня 2020 р. – Херсон: Видавництво ФОП Вишемирський В.С., 2020. С.638-640.
9. Слободяник Ю.Б., Сиротенко Н.А. Підготовка, подання та аудит фінансової звітності: траєкторія змін. Облік і фінанси. 2018. №1(79). С.72-79.
10. Фабіянська В.Ю. Аудиторські докази: сутність, оцінка в контексті забезпечення вимог достатності та прийнятності. Агросвіт. 2020. №8. С.77-86.
11. Чумаченко А. Теоретичні підходи до сутності фінансової звітності підприємства та її аудиту. Облік, контроль і аналіз в управлінні підприємницькою діяльністю : зб. наук. пр. X всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф., м. Вінниця, 23 берез. 2022 р. Ч. 2. Вінниця : Редакційно-видавничий відділ ВТЕІ ДТЕУ, 2022, С.180-187.
12. Кодекс етики професійних бухгалтерів: редакція від 2012 р. – Київ, 2014. – 172 с.
13. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 21.12.2017 №2258-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>.
14. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Спрощена фінансова звітність», затверджене наказом МФУ від 25.02.2000 №39. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0161-00#Text>.
15. Національне положення (стандарт) фінансової звітності 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом МФУ від 07.02.2013 №73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
16. Концептуальна основа фінансової звітності від 01.09.2010. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_009#Text.

17. Показники діяльності суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва у 2010-2020 роках. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua/>.

18. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 №996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

19. Господарський кодекс України від 16.01.2003 №436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>

20. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 №8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>

21. Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вдосконалення адміністрування податків, усунення технічних та логічних неузгодженостей у податковому законодавстві» від 16.01.2020 №466-I. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/466-20#Text>

22. Міжнародні стандарти контролю якості, аудиту, огляду, іншого надання впевненості та супутніх послуг. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhnarodni-standarti-audit>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛО В. П.

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ БЮДЖЕТНОЇ УСТАНОВИ

**ШВЕД О., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

Стаття присвячена дослідженню сутності контролю використання грошових коштів загального фонду бюджетних установ, розкрито ключові особливості та завдання здійснення цього контролю та обґрунтовано шляхи оптимізації системи контролю ефективності використання грошових коштів бюджетної установи та наближення цієї системи до міжнародної практики.

The article is devoted to the study of the essence of control over the use of funds of the general fund of budgetary institutions, reveals the key features and objectives of this control and substantiates ways to optimize the system of control over the efficiency of use of funds of budgetary institutions and bring this system closer to international practice.

Актуальність обраної теми. Органи державної влади, місцевого самоврядування, та організації, що утворені ними з метою управлінської, соціально-культурної, науково-технічної або іншої діяльності некомерційного характеру є важливим елементом системи розвитку економіки країни, захисту її населення, забезпечення добробуту, а також організації надання різних суспільних благ.

Оскільки ці заклади існують на відмінних від прибуткових організацій засадах, не утворюючи прибутку, а за рахунок бюджетних коштів, або за певних обставин із позабюджетного фонду на підставі кошторису доходів і витрат, то вони є бюджетними установами. Хоча бюджетні установи можуть надавати певний ряд послуг на платній основі і отримувати за це дохід певного розміру, використовуючи належні їм активи, базовим фінансовим джерелом їх функціонування залишаються бюджетні кошти. Упродовж останніх

років внаслідок недосконалої системи державного фінансування, місцеве фінансування було вкрай на низькому рівні, недостатня матеріальна і фінансова база місцевих органів влади, місцеве самоврядування зіткнулося із значною кількістю проблем, пов'язаних із забезпеченням ефективного соціально-економічного розвитку, покращення добробуту населення, вирішення нагальних соціальних проблем.

Актуальність теми визначається тим, що доходи бюджетних установ втілюють у собі основне джерело їх діяльності, а витрати дають змогу аналізувати її ефективність та раціональність використання бюджетних асигнувань, тому відповідна організація контролю використання грошових коштів визначає результативність діяльності бюджетної установи.

Метою дослідження є дослідження теоретичних аспектів сутності та особливостей контролю ефективності використання грошових коштів загального фонду бюджетної установи.

Об'єктом дослідження є грошові кошти загального фонду бюджетної установи.

Предметом дослідження є теоретичні аспекти особливостей контролю ефективності використання грошових коштів загального фонду бюджетної установи.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням сутності контролю використання грошових коштів бюджетними установами присвячені праці вітчизняних та зарубіжних вчених-економістів, таких як: Г.Г. Зубко, В.О. Кравчук, А. Є. Брязкало, О.В. Артюх, М.А. Болух, С. І. Юрій, О.П. Кириленко, А.М. Науменко, В.М. Русін, І.Б. Стефанюк, О.О. Сунцова, Н.М. Ткачук, Є.Ю. Шара, О.Б. Юрченко, С.О. Левицька, С.В. Свірко, М.Р. Лучко, Ю.А. Верига, В.Ф. Максимова, В.Й. Плиса, П.Й. Атамас, Л.Г. Ловінська, Т.В. Гладких, Р.Т. Джога, Н.О. Кулявець, Т.В. Ларікова, Н.О. Марценяк, О.О. Дорошенко, А.П. Заросило, М.Г. Михайлов, В.В. Петруніна, та ін.

Аналізуючи науковий доробок вищезазначених учених, слід вказати на невирішеність ряду теоретичних та практичних питань організації контролю використання грошових коштів бюджетних установ, оцінки його результативності та ефективності. Незважаючи на значну кількість досліджень з даного питання, з огляду на важливу роль контролю використання грошових коштів у функціонуванні бюджетної установи, ця тема потребує подальшого вивчення та аналізу. Подальшого вивчення потребують прикладні, правові, методичні, організаційні засади контролю за формуванням і ефективним використанням грошових коштів у бюджетних установах.

Виклад основного матеріалу. Діяльність бюджетних характеризується рядом особливостей, які мають вирішальне значення для побудови системи контролю використання грошових коштів. Вони є неприбутковими організаціями, функціонування яких відбувається на засадах державної власності. Ключовою рисою бюджетних установ є те, що головним завданням їх діяльності є не максимізація прибутку, а втілення суспільної місії шляхом досягнення закладених у планах та кошторисах значень показників, виконання визначених статутом або ж вказаних у програмі фінансування функцій та завдань.

Бюджетними установами та організаціями є такі, фінансування яких повністю або здійснюється за рахунок бюджетних коштів (місцевого чи державного бюджету) і здійснюють свої видатки згідно з кошторисом як головним плановим і фінансовим документом [2].

Дослідження діяльності бюджетної установи загалом, і, зокрема, використання бюджетних коштів, передбачає аналіз ключових показників діяльності суб'єкта, перш за все, дохідної та витратної частини загального фонду; дослідження його обсягу, динаміки та структури; розрахунок інверсій порівняно із запланованими значеннями; окреслення потенційних можливостей оптимізації дохідної частини бюджетів органів самоврядування, а також формування пропозицій щодо збільшення обсягу надходжень та ефективного витрачання коштів бюджету.

Загалом у бюджетних установах контроль використання коштів є самодостатньою обліковою системою, завданням якої є задоволення інформаційних потреб процесу управління, раціональним й ефективним використанням бюджетних коштів, а також

науковою методологією, яка неперервно розвивається та вдосконалюється у відповідь на соціально-економічні трансформації та міжнародні вимоги.

З метою ефективного використання грошових коштів та державного майна, збереження та захист державної власності, допомога в оптимізації економіко-господарської діяльності в бюджетних установах здійснюється властивий їм контроль. Відтворення операцій, що пов'язані із формуванням і ефективним використанням грошових коштів, отриманих доходів і виконаних видатків в обліку бюджетних установ проводиться обов'язково та суворо регламентується. Це сприяє здійсненню постійного моніторингу ключових індикаторів функціонування бюджетних установ, дослідження виконання бюджетних програм, а також державний контроль за ефективністю використання грошових коштів [7].

Бюджетні установи є специфічними об'єктами державного контролю. Перш за все, це обумовлено тим, що саме завдяки системі контролю держава має змогу оцінити та забезпечити фінансову дисципліну у сфері використання державних коштів. По-друге, функціонування відповідних органів контролю (Рахункової Палати, Державної казначейської служби, Міністерства фінансів, Державної фінансової інспекції тощо, а також системи внутрішнього контролю) сприяє оптимізації фінансової системи держави в цілому. Виділяють дві базові форми контролю, що ефективно використовуються щодо бюджетних установ: зовнішній та внутрішній [10].

Внутрішній контроль є інструментом управління, який дає можливість керівникам органів державного і комунального сектору перевіряти стан виконання завдань органу. Він є видом управлінського контролю, що сприяє керівництву в управлінні та під час виконання завдань на постійній основі. Саме тому внутрішній контроль не може розглядатися у ролі окремої системи органів державного і комунального сектору.

Складовими внутрішнього контролю є внутрішній аудит та інспектування (рис. 1).

Рис. 1. Складові внутрішнього контролю використання грошових коштів [10]

Зовнішній контроль є однією з функцій Рахункової палати, зокрема щодо контролю за цільовим та раціональним використанням коштів Державного бюджету. Крім того, зовнішній контроль є завданням Державної аудиторської служби України – відповідно до її повноважень [10].

Головною метою інспектування (ревізії) каси є оперативне та якісне виявлення факту нестачі, нелегального привласнення грошових коштів чи будь-яких інших зловживань. Варто відзначити, що виконання базових завдань такої ревізії є взаємопов'язаним з раціональним

вибором джерел її проведення, зокрема: облікових регістрів, первинних документів, звітної документації (рис. 2).

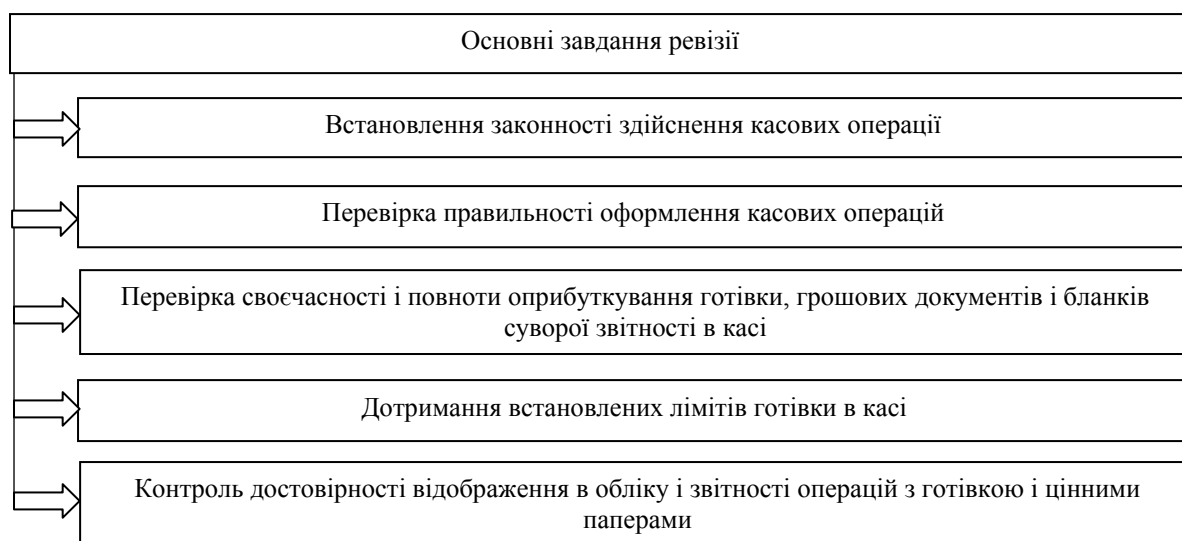

Рис. 2. Основні завдання інспектування (ревізії) [10]

Одним із найбільш ефективних способів контролю за збереженням готівкових коштів бюджетних установ в касах є інвентаризація. Нормативно-правовим документом, який визначає порядок інвентаризації готівкових коштів та їх еквівалентів, та бланків документів суворої звітності, є Положення № 879 (п. 6 розд. III) [10].

Характерною особливістю інвентаризації, що проводиться під час інспектування (ревізії), є те, що суб'єкт, який здійснює контроль (як правило, працівник контрольного органу) після пред'явлення повноважень керівнику об'єкта, що перевіряється, має право вимагати здійснити інвентаризацію грошових коштів, що знаходяться на збереженні в касі в присутності касира та головного бухгалтера (або його заступника).

Класифікація контролю грошових коштів бюджетних установ залежно від функцій управління, дозволяє виділити попередній, оперативний і заключний контроль розподілу й використання бюджетних коштів.

Особливістю попереднього контролю є те, що його проведення відбувається безпосередньо перед здійсненням господарської операції і одним з його завдань є оцінка можливих наслідків здійснення цієї операції. Відповідно до завдань попереднього контролю методика попереднього фінансового аналізу на цьому етапі направлена на визначення й оцінку очікуваних інверсій обраних параметрів об'єкта контролю внаслідок здійснення конкретної операції. На підставі результатів попереднього аналізу здійснюється контроль і приймаються рішення щодо правомірності та доцільності окремих фінансово-господарських операцій [9].

Оперативний контроль використання грошових коштів є складовим елементом системи оперативного управління. Для нього характерним є те, що здійснюється він під час виконання фінансово-господарських операцій. Він направлений на виявлення й оцінку недоліків, обумовлених негативним впливом різноманітних об'єктивних та суб'єктивних чинників.

Заключний (ретроспективний) фінансовий контроль бюджетних ресурсів проводиться після закінчення фінансово-господарських операцій. На етапі заключного контролю застосовуються методичні прийоми ретроспективного фінансового аналізу, у результаті чого можливим є виявлення не лише негативних відхилень фактичних даних від стандартів контролю, а й причин таких відхилень та кількісна оцінка впливу факторів, що сприяли відхиленням [9].

Ключовою засадою якісного контролю є наступна: ще до початку перерахунку грошей в касі потрібно, щоб касир в присутності працівника контролюючого органу зробив касовий звіт щодо операцій з готівковими коштами. Вищезазначений звіт після перевірки працівником контрольного органу має бути передано до бухгалтерії, яка віддзеркалює його дані на рахунках бухгалтерського обліку, після чого виводить залишки готівкових коштів в касі по обліку на момент здійснення інвентаризації.

Найважливішою вимогою, що ставиться перед здійсненням операцій з готівкою, є те, що усі надходження до каси мають оперативно та у повному обсязі оприбутковуватися. Саме тому під час перевірки, досліджуючи виписки з реєстраційних рахунків суб'єктів державного сектору, аналізується стан касового обороту, пов'язаного з надходженням готівки та її поверненням до банку, а через аналіз інших касових документів встановлюється повнота відображення надходжень і видатків, що проходять через касу [10].

Основним призначенням контролю у діяльності бюджетних установ є забезпечення оперативного, точного, повного відображення всіх господарських операцій у бухгалтерських документах та використання бюджетних коштів відповідно до цільового призначення [6].

Бюджетні установи та організації, здійснюють контроль виконання бюджету й кошторисів видатків, який зазвичай називають бюджетним обліком, його сутність виражається через функції, що він виконує, а саме:

- нагляд за процесом формування й ефективного використання бюджетних грошових коштів як за доходами, так і видатками;
- віддзеркалення усіх операцій, що виконуються за бюджетний рахунок у відповідних документах, на рахунках та ін.;
- генералізація під час здійснення операцій за розрахунками, результатом яких є баланс доходів і видатків;
- контроль проведення бюджетного обліку надходжень відповідно до їх класифікації та виконання видаткової частини бюджету у конкретних галузях, установах і організаціях, фінансування яких відбувається за рахунок бюджету;
- управління і керівництво забезпеченням планування бюджету та процесом виконання бюджету;
- збереження бюджетних грошових коштів [5].

Фінансування бюджетних установ здійснюється за певними принципами (рис. 3), дотримання яких сприяє їх ефективному функціонуванню.

Рис.3. Головні принципи бюджетного фінансування [11]

Контроль доходів і витрат бюджетних установ передбачає перевірку дотримання ряду нормативно-правових актів та достовірності, правильності основних складових обліку – облікових реєстрів.

Контрольні процедури щодо доходів і витрат бюджетних установ здійснюються у два етапи. Перший етап передбачає здійснення перевірки законності формування кошторису установи. При цьому, встановлюється доцільність та правильність розрахунку суми запланованих витрат та їх віднесення до відповідних кодів економічної класифікації. Також перевіряється відповідність зазначених витрат потребам установ, визначається правильність проведення розрахунків.

При перевірці формування кошторису окрема увага приділяється дотриманню порядку його оформлення: правильність форми документу, наявність всіх обов'язкових реквізитів. Також вказаний етап передбачає перевірку законності затвердження кошторису, зокрема: перевіряється наявність затвердженого плану асигнувань, права у посадовій особи на затвердження документу. На цьому етапі також важливо перевірити відповідність зазначеної суми асигнувань даним лімітної довідки про бюджетні асигнування та відповідність показників кошторису даним плану асигнувань установи.

Другим етапом контролю доходів і витрат є перевірка дотримання виконання затвердженого кошторису. У частині доходів від обмінних операцій виконання кошторису контролюється шляхом перевірки затверджених і одержаних асигнувань за КЕКВ [9].

Реалізація функцій і завдань системи контролю бюджетних установ вимагає розробки нових підходів, що спричинені сучасними вимогами. По-перше, глобалізаційні процеси економіки, розширення міжнародних зв'язків і необхідність впровадження міжнародних стандартів у державні установи. По-друге, необхідність розробки інтегрованого плану рахунків для установ, де застосовують бюджетний облік. По-третє, безперервний розвиток бюджетної системи і розширення сфери діяльності бюджетних установ (у тому числі запровадження платних послуг) вимагає відповідного удосконалення вітчизняної теорії та практики контролю використання грошових коштів.

Система контролю в бюджетних установах призначена для забезпечення:

- моніторингу виконання кошторису витрат, стану розрахунків з контрагентами;
- збереження грошових коштів та матеріальних цінностей;
- повного й своєчасного відображення фінансово-господарських операцій з використання грошових коштів відповідно до їх цільового призначення.

До факторів, які негативно впливають на організацію системи контролю в бюджетному обліку належать: нагромадження методів ведення обліку на окремих ділянках; технічна недосконалість засобів обліку; нераціональна організація облікової праці [1].

До ключових недоліків у системі контролю використання грошових коштів бюджетних установ слід віднести наступні:

- здійснення обліку відбувається з одночасним використанням різних методів нарахування – касового (для виконання бюджетів) та методу нарахування (для здійснення діяльності щодо виконання кошторису);

– відсутність уніфікованої методики відображення операцій в бухгалтерському обліку державних цільових фондів;

– паралельна консолідація звітності за вертикаллю головних розпорядників коштів і за вертикаллю Державної казначейської служби. Відзначимо, що потоки інформації дублюються, а аналітичні звіти даних при цьому частково містять нетотожну інформацію. При цьому, планові показники формуються за двома шляхами: системою Державної казначейської служби України та головних розпорядників бюджетних коштів;

- здійснення виконання бюджетів за видатками у вигляді виділення асигнувань, що є формальним обліком зобов'язань розпорядників бюджетних коштів [3].

З метою подальшого впровадження реформ в системі контролю використання грошових коштів бюджетних установ та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів необхідно здійснити наступні заходи:

- розроблення і запровадження національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку для бюджетних установ;
- перегляд методологічного та нормативно-правового забезпечення здійснення господарських операцій з виконання бюджетів бюджетними установами;
- впровадження інструкції із використання нового плану рахунків бухгалтерського обліку для бюджетних установ;
- співпраця з Міжнародною федерацією бухгалтерів стосовно перекладу міжнародних стандартів бухгалтерського обліку для використання бюджетними установами та їх оприлюднення [8].

Важливість їх вирішення інтенсифікується у контексті європейської інтеграції України та її намірів щодо оптимізації й уніфікації обліку.

Зміст фінансового контролю використання грошових коштів бюджетних установ виявляється через вирішення таких завдань:

- дослідження показників звітів щодо виконання бюджетною установою бюджету за доходами та видатками,
- визначення структури доходної частини бюджету в розрізі окремих елементів надходжень до бюджету або в розрізі окремих груп доходів;
- розрахунок абсолютних і відносних відхилень від запланованих показників;
- аналіз динаміки показників і виявлення головних тенденцій зміни як загальної суми бюджету установи, так і окремих його складових елементів чи груп доходів;
- розрахунок прогнозних показників та обґрунтування кошторисів на наступний звітний період;
- розробка аналітичних висновків стосовно стану фінансування, цільового використання бюджетних коштів установою та потенційних напрямів зростання обсягу доходів за умов задіяння потенційних можливостей [4].

Висновки. Сучасний етап розвитку економіки України, що характеризується розбалансованістю системи державних фінансів, супроводжується трансформацією механізму фінансового контролю, зокрема за ефективністю використання грошових коштів бюджетних установ. Ключовим завданням фінансової політики держави у цьому напрямі, є формування в Україні ефективної системи внутрішнього контролю використання грошових коштів загального фонду бюджетних установ, що ґрунтується на принципах децентралізації та посилення управлінської відповідальності розпорядників бюджетних коштів. Основними завданнями контролю є: визначення законності формування кошторису; перевірка дотримання існуючого порядку виконання кошторису; встановлення повноти та правильності відображення в бухгалтерському обліку інформації про доходи і витрати. Контрольні процедури щодо доходів і витрат бюджетних установ здійснюються у два етапи. Перший етап передбачає здійснення перевірки законності формування кошторису установи. При цьому, встановлюється доцільність та правильність розрахунку суми запланованих витрат та їх віднесення до відповідних кодів економічної класифікації. Також перевіряється відповідність зазначених витрат потребам установ, визначається правильність проведення розрахунків. Також нормативно-правове регулювання вказаного питання знаходиться в компетенції Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства фінансів України та Державної казначейської служби України. Контроль за доходами і витратами

бюджетних установ здійснюють Рахункова палата України та Державна аудиторська служба України. Джерелами контролю є нормативні та облікові документи. Контрольні процедури передбачають перевірку законності складання кошторису установи та дотримання його виконання у частині доходів і видатків.

Список використаних джерел

1. Бруханський Р. Ф. Бухгалтерський облік : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 480 с.
2. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 р. № 2456–VI. Відомості Верховної Ради України. 2010. С. 50-51.
3. Канєва Т. Стан і перспективи розвитку обліку в державному секторі України. Вісник КНЕУ. 2010. №5. С. 33-40.
4. Левицька С.О. Облік та аналіз діяльності бюджетних установ: Монографія. Рівне: УДУВГП, 2004. 233 с.
5. Лучко М.Р., Штимер Л.Т. Організація обліку в установах державного сектору економіки: реалії сьогодення. Науковий вісник Ужгородського університету. № 1 (45). 2015. С. 39-42.
6. Марценяк Н.О. Реформування бухгалтерського обліку бюджетних установ: проблеми та перспективи. Науковий вісник БДФА. 2010. № 4. С. 346-351.
7. Палюх М. Контрольна функція бухгалтерського обліку. Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Міжнар. наук.– практ. конф. Тернопіль, 2017. С. 161-164.
8. Про Стратегію розвитку системи управління державними фінансами: Розпорядження КМУ від 01.08.2013 р. №774–р URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/77> (дата звернення 16.05.2022 р.)
9. Федина К. М. Конспект лекцій з дисципліни «Аналіз діяльності бюджетних установ» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» усіх форм навчання. Рівне : НУВГП, 2019. 58 с.
10. Хорунжак Н. М. Контроль у державному секторі економіки. Опорний конспект лекцій. Тернопіль, 2016. 57 с.
11. Юрій С. І., Федосов В. М. Фінанси: підручник. К.: Знання, 2008. 611 с.
12. Юрчишена Л. В., Кречко О. С. Макроекономічний аналіз фінансування оборотних активів промислових підприємств України Бізнес Інформ. – 2020. – № 11. – С. 337-346

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
СИМОНЕНКА В. К.

ЧАСТИНА II

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «АУДИТ»

АЛЯБ'ЄВА М., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»

У статті представлено систематизовану добірку визначення економічної сутності поняття «аудит» за період 2000 по 2015 рік. Проведено аналіз динаміки публікацій наукових робіт. Розглянуто та узагальнено методологічні підходи до визначення поняття «аудит».

The article presents a systematic selection of the definition of the economic essence of the concept of «audit» for the period 2000 to 2015. The analysis of dynamics of publications of scientific works is carried out. Methodological approaches to the definition of «audit» are considered and generalized.

Актуальність даної теми полягає у тому, що «аудит» відіграє важливу роль в економіці будь-якої держави. В Україні «аудит» виник не так давно, на початку 90-х років і поступово зміцнював свою позицію, як елемента контролю у вітчизняній економіці. Варто зазначити, що «аудит» у нашій державі пройшов декілька етапів розвитку перш ніж на законодавчому рівні були прийняті відповідні нормативні документи.

Постановка проблеми. Останні роки поняттю «аудит» приділено багато уваги, це зумовлено насамперед стрімким розвитком економіки та бажанням об'єктів господарювання здійснювати якісний контроль за фінансовою діяльністю, отримувати довіру та підтримку з боку партнерів. Головним завданням будь-якого аудиту є надання зацікавленим користувачам достовірної інформації про стан підприємств в цілому. Забезпечення налагодженої та чіткою системи бухгалтерського обліку вимагає постійних змін всередині підприємства, саме тому проведення аудиторських перевірок та створення в середині компаній відділів внутрішнього аудиту, як елементів додаткового контролю є на сьогодні дуже актуальним питанням. У досвіді зарубіжних країн «аудит» на сьогодні регламентований законодавчими нормативними актами та Міжнародними Стандартами Аудиту(МСА) [1]. В Міжнародних Стандартах Аудиту (МСА) встановлено однаковий рівень вимог, за яких має здійснюватися аудит або інші аудиторські послуги. Україна з 2003 року запровадила використання Міжнародних Стандартів Аудиту.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. В Україні поняття «аудит» досліджувалося на протязі багатьох років до незалежності України та після неї. Перше офіційне джерело в якому сформульовано поняття «аудит» це Законом України «Про аудиторську діяльність» від 22.04.1993 р., в ньому визначено, що «аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою встановлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень(стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно з вимогами користувачів» [1]. Окрім Закону останні роки багато вчених-економістів у своїх роботах намагалися дати своє визначення поняттю «аудит». Зокрема серед вітчизняних вчених це: М.Т. Білуха, М.І. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, Я.А. Гончарук, Н.І. Дорош, С.Б. Ільїна, Л.П. Кулаковская, В.А. Лушкін, Ю.В. Піча, М.В.Кужельний,, В.В. Немченко, О.А.Петрик, В.С. Рудницький, та зарубіжні: Аренс Е.А.та Лоббек Дж.К., Додж Рой, Робертсон Дж. та ін.

Об'єкт дослідження аудит як галузь економіки в Україні та його практична реалізація у господарській діяльності підприємств

Предмет дослідження теоретичні аспекти формування економічної сутності поняття «аудит» їх організація та методика.

Метою статті є дослідження методологічних підходів до визначення економічної сутності поняття «аудит»

Виклад основного матеріалу дослідження. Розглянемо, які визначення поняття «аудит» викладені у працях різних авторів в табл. 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «аудит» у наукових джерелах

№ з/п	Автор	Визначення
1	Аренс Е.А. та Лоббек Дж.К. [20, с.24]	аудит– це процес, за допомогою якого компетентний незалежний працівник нагромаджує і оцінює свідчення про інформацію, яка підлягає кількісній оцінці і належить до специфічної господарської діяльності, щоб визначити і виразити у своєму висновку ступінь відповідності цієї інформації встановленим критеріям.
2	Білуха М.Т. [3. С.98]	аудит відноситься до інтелектуальної діяльності, яка передбачає дослідження фінансово-господарської діяльності з метою поліпшення її та підвищення прибутковості відповідно до замовлень, виданих за угодами між аудиторськими організаціями та суб'єктами підприємницької діяльності.
3	Бондар М.І. [4, с.19]	аудит – це висловлення адекватної думки щодо предмету аудиторської перевірки з дотриманням законодавчих та нормативно-правових документів, що регулюють аудиторську діяльність
4	Бутинець Ф.Ф. [5, с.16]	аудит – це підприємницька діяльність аудиторів (аудиторських фірм) по здійсненню перевірок стану бухгалтерської звітності, документального оформлення фактів господарського життя та інших фінансових зобов'язань і вимог з метою встановлення достовірності їх фінансової звітності та відповідності здійснених ними господарських операцій нормативним і законодавчим актам; аналізу фінансового стану та виявлення можливості покращення діяльності, а також надання консультаційних послуг з різних обліково-економічних та правових питань.
5	Головач В.В. [28, с.77]	аудит – це діяльність, направлена на захист інтересів користувачів фінансової та економічної інформації з урахуванням паритету власних інтересів (аудитора, аудиторської фірми).
6	Гончарук А.Я. [6, с.18]	аудит – процес, за допомогою якого компетентний працівник збирає і накопичує дані про господарські явища та факти з метою їх об'єктивної кількісної і якісної оцінки, визначення відповідності встановленим критеріям та надання зацікавленим користувачам достовірної інформації про об'єкти дослідження.
7	Давидов Г.М. [7, с.265]	аудит – це незалежна перевірка публічної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання з метою визначення достовірності звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству та встановленим нормативам.
8	Дорош Н.І. [16, с.39]	аудит визначено як процес, метою якого є надання обґрунтованої впевненості, що передбачає певний рівень ризику, щодо наявності чи відсутності у фінансовій звітності суттєвих викривлень
9	Загородній А.Г. [8, с.17]	аудит – перевірка офіційної бухгалтерської звітності, обліку, первинних документів та іншої інформації щодо фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання з метою визначення достовірності їх звітності, обліку, його повноти і відповідності чинному законодавству
10	Завадський Й.С. [30, с.15]	аудит – незалежна комерційна організація, що здійснює фінансовий контроль, перевірка правильності складання та достовірності балансу, обліку прибутків та збитків; аналіз стану обліку, відповідність його вимогам закону; дотримання рівності прав акціонерів при розподілі дивідендів, голосуванні, наданні права на придбання нових акцій тощо.
11	Ільїна С.Б., [9, с.41]	аудит – своєрідна експертиза бізнесу, фінансово-господарської діяльності суб'єктів господарювання, за допомогою якої визначаються критерії достовірності показників фінансової звітності і ведення обліку та аналізу.

№ з/п	Автор	Визначення
12	Комітет Американської бухгалтерської асоціації з основних концепцій обліку [25, с.20]	аудит – це системний процес отримання й оцінки об'єктивних даних про економічні дії та події, що встановлює рівень їх відповідальності визначеному критерію і представляє результати зацікавленим користувачам.
13	Кожушко О.В. [27, с.883]	аудит – це незалежна експертиза і аналіз даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності, що проводиться компетентним працівником з метою визначення її достовірності, повноти і реальності, відповідності чинному законодавству і вимогам, які пред'являються до ведення бухгалтерського обліку і утворення фінансової звітності, а також надання зацікавленим користувачам достовірної інформації про об'єкти дослідження, що підтверджується аудиторським висновком.
14	Кужельний М.В. [32, с.32]	аудит – це процес аудиторського впливу на об'єкти аудиту, який має на меті надання можливості аудитору висловити думку про стан і дії об'єктів які перебувають у сфері аудиторської оцінки, що передає отриману ним позитивну впевненість, яка висловлюється в аудиторському висновку як обґрунтована впевненість.
15	Немченко В.В. [24, с.17]	аудит – є підприємницькою незалежною діяльністю, яка здійснюється на добровільних засадах, на підставі договору між клієнтом та аудитором.
16	Редько О.Ю. [29, с.16]	аудит – надання певного рівня впевненості, щодо отриманих даних, для прийняття рішень
17	Рудицький В.С. [15, с.7]	аудит – це процес, за допомогою якого компетентний працівник збирає і нагромаджує дані про господарські явища і факти з метою їх об'єктивної кількісної й якісної оцінки, визначення відповідності встановленим критеріям та надання зацікавленим користувачам достовірної інформації про об'єкти дослідження.
18	Рядська В.В. [21, с.54]	аудит – це незалежний інструмент контролю, що реалізується в процесі інформаційного обміну в загальній системі економічного управління, з метою здійснення оцінки фінансової інформації шляхом надання відповідного рівня впевненості визначеним користувачам такої інформації, яка дозволяє зменшити інформаційні ризики в контрольному середовищі та в процесі прийняття управлінських рішень.
19	Савченко В.Я. [26, с.244]	аудит– це вид підприємницької діяльності аудиторів або аудиторських фірм, які покликані захищати інтереси власників, інвесторів, держави.
20	Слюсаренко В. Є. [13, с.6]	аудит – це вид діяльності, що полягає в збиранні й оцінюванні фактів, що стосуються функціонування і становища економічного об'єкта (самостійного господарського підрозділу) або інформації, що стосується такого становища і функціонування, який проводиться компетентною незалежною особою, яка виходячи з установлених критеріїв, виносить висновок про якісну сторону цього функціонування.
21	Сухарева Л. Дмитренко І. [11, с.18]	аудит – це система взаємопов'язаних контрольних дій незалежних суб'єктів (аудиторів, здійснюваних на договірній і платній основі з метою діагнозу і оцінки фінансово-господарської діяльності підприємств усіх форм власності з точки зору цілеспрямованості і достовірності здійснених господарських операцій, відображених в обліку, ступенем їх відповідності діючому законодавству.
22	Петрик О.А [19, с.17]	Аудит – це оцінка діяльності установи(підприємства), виробництва продукції або послуг, наданих нею згідно нормами, призначеними у даній сфері діяльності, виконана незалежним професіоналом
23	Проскуріна Н.М. [14, с.72]	аудит– це комплексне поняття, яке необхідно розглядати як здатність задовольняти потреби замовника та суспільства в отриманні достатнього рівня впевненості у фінансовій інформації, що виступає предметом аудиту.
24	Пшенична А.Ж. [23, с.26]	аудит – незалежне дослідження достовірності відображення процесу розширеного відтворення суспільно необхідного продукту в системі бухгалтерського обліку і звітності, а також оцінювання ефективності ділової активності з дотриманням чинного законодавства.
25	Усач Б.Ф. [12, с.58]	аудит – це процес надання практичної допомоги керівництву й економічним службам підприємства щодо налагодження бухгалтерського фінансового і управлінського обліку, надання різних консультацій.

№ з/п	Автор	Визначення
26	Українсько-англійський словник термінів з економіки та підприємництва [22, с.14]	аудит – перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність у всіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів.

Джерело: Визначення поняття «аудит» відповідно до літературних джерел [авторська розробка]

В табл.2 відображено річну динаміку публікацій робіт дослідженої нами вибірки вчених-економістів з визначення економічної сутності поняття «аудит» з 2000 по 2015 рік.

Таблиця 2

**Річна динаміка публікацій наукових робіт вчених-економістів
з визначенням поняття «аудит» з 2000 по 2015 рік**

№ з/п	Автор	Роки											
		2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2014	2015
2	Аренс Е.А. та Лоббек Дж.К.	+											
3	Білуха М.Т.							+					
4	Бондар М.І.							+					
5	Бутинець Ф.Ф.		+										
6	Головач В.В.										+		
7	Гончарук А.Я.				+								
8	Давидов Г.М.		+										
9	Дорош Н.І.							+					
10	Загородній А.Г.					+							
11	Завадський Й.С.				+								
12	Ільїна С.Б.,							+					
13	Комітет Американської бухгалтерської асоціації з основних концепцій обліку				+								
14	Кожушко О.В.												+
15	Кужельний М.В.								+				
16	Немченко В.В.	+											
17	Редько О.Ю											+	
18	Рудицький В.С.	+											
19	Рядська В.В.											+	
20	Савченко В.Я.							+					
21	Слюсаренко В. Є									+			
22	Сухарева Л. Дмитренко І.				+								
23	Петрик О.А								+				
24	Проскуріна Н.М.									+			
25	Пшенична А.Ж.						+						
26	Усач Б.Ф.			+									
27	Українсько-англійський словник термінів з економіки та підприємництва								+				
Σ	Всього:	3	2	1	4	1	1	5	3	2	1	2	1

Джерело: Річна динаміка публікацій наукових робіт вчених-економістів з визначенням поняття «аудит» з 2000 по 2015 рік

Як можна побачити з таблиці 2, найбільша кількість публікацій спостерігається у 2006 та 2009 роках.

В діаграмі (рис. 1) представлено відсоткове відношення кількості публікацій за період з 2000 по 2015 рік.

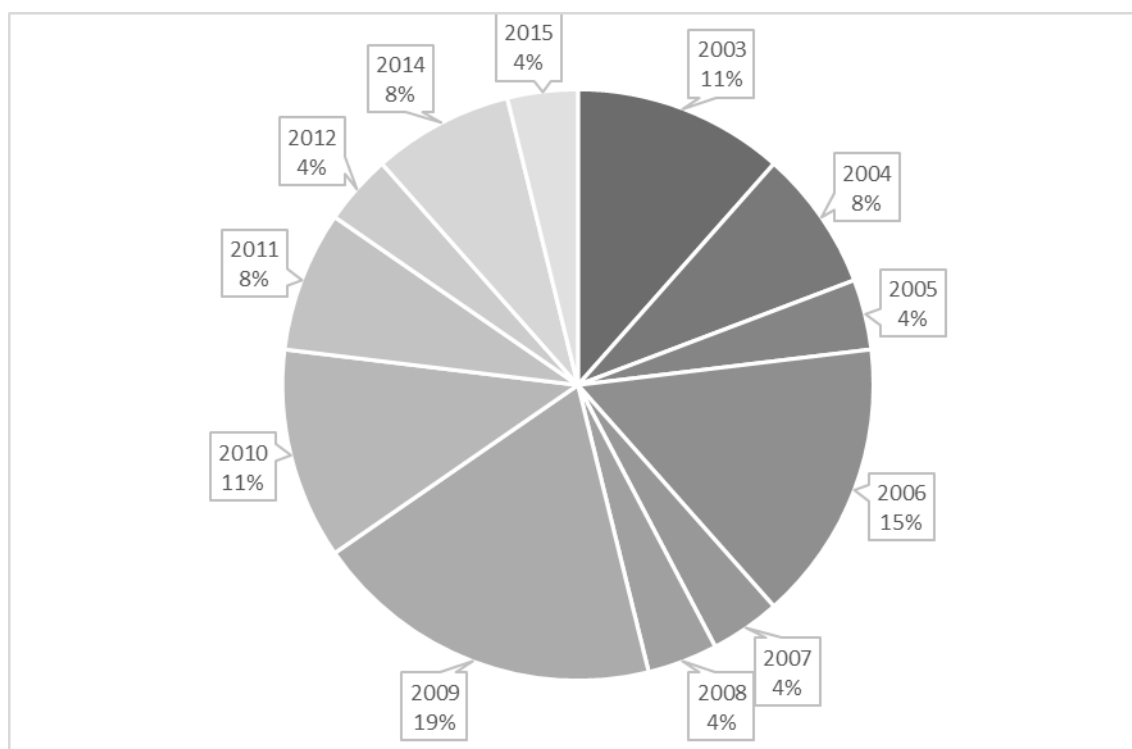

Рис. 1. Відсоткове відношення кількості публікацій за період з 2000 по 2015 рік

Як можна побачити з рис.1 найбільша відсоткова частка публікацій, у яких автори приділяють увагу для визначення поняття «аудит» припадає на 2006 рік – 15 та 2009 рік – 19, у всі інші роки, в період 2000 по 2015 рік частка публікацій має достатньо низькі показники.

У процесі детального дослідження поняття «аудит» слід звернути увагу, на те що, при наданні визначення вчені-економісти базують свої заключення на певних критеріях. Зокрема, важливою складовою визначення поняття «аудит» є саме метод, який в подальшому і визначає сутність цього поняття.

Аренс Е.А. та Лоббек Дж.К. пояснюють поняття «аудит» як процес, складений з певних ланок головним елементом якого є незалежний працівник, який має достатні знання та досвід. Працівник накопичує інформацію, яка в подальшому піддається оцінці та аналізу, чи відповідає ця інформація встановленим критеріям.

При цьому Пшенична А.Ж. вважає, що аудит – незалежне дослідження достовірності відображення процесу розширеного відтворення суспільно необхідного продукту в системі бухгалтерського обліку і звітності, а також оцінювання ефективності ділової активності з дотриманням чинного законодавства.

Білуха М.Т. та Бутинець Ф.Ф. у своїх твердженнях схиляються до одностайної думки про те, що аудит це діяльність, яка передбачає проведення досліджень фінансово-господарської діяльності на відповідність нормативним та законодавчим актам, аналіз фінансового стану, та виявлення можливостей для покращення діяльності.

Сухарева Л.Дмитренко І. та Проскуріна Н.М. надають поняттю «аудит» визначення «системи» або «комплексного поняття».

Провівши аналіз публікацій та деяке узагальнення, можна дійти висновку, що методологічні підходи поділяються за трьома основними напрямками це: функціональний, процесний та в якійсь мірі системний, хоча останній є досить малозгадуваним.

Узагальнення підходів до визначення економічної сутності поняття «аудит» представлені у табл. 3.

Узагальнення підходів до визначення економічної сутності поняття «аудит»

№ з/п	Автори	Підходи до визначення поняття «аудит»	Кількість джерел	Частка джерел,
1	Закон України «Про аудиторську діяльність в Україні», В.В.Головач, С.Б.Ільїна, М.Т.Білуха, Ф.Ф.Бутинець, М.І.Бондар, Г.М.Давидов, Загородній А.Г., О.В.Кожушко, В.В.Немченко, В.В.Рядська, В.Я.Савченко, В.Є.Слюсаренко, О.А.Петрик, А.Ж.Пшенична, Українсько-англійський словник термінів з економіки та підприємництва	Функціональний	17	63
2	А.Аренс, Дж.Лоббек Я.А.Гончарук, Н.І.Дорош, М.В. Кужельний, В.С.Рудницький, Б.Ф.Усач,	Процесний	6	22
3	Комітет Американської бухгалтерської асоціації з основних концепцій обліку Завадський Й.С.Л.Сухарева, І.Дмитренко, Н.М.Проскуріна	Системний	4	15
Σ	Всього:		27	100

Джерело: Узагальнення підходів до визначення економічної сутності поняття «аудит»

Як бачимо з табл.3 основним підходом більшість вітчизняних авторів називають – функціональний (63), називаючи «аудит» – діяльністю. Найменший відсоток (15) приходить на системний підхід.

Висновки. Отже, в Україні становлення аудиту як важливого елемента економіки є досить молодим процесом. Прийняття та запровадження у діяльності аудиторів Міжнародних Стандартів Аудиту є великим позитивним кроком для українського підприємництва та економіки в цілому. У процесі дослідження, спираючись на думки науковців у даному питанні, можливо висловити наступні узагальнюючі(основні) фактори без яких важко дати чітке визначення поняттю «аудит», отже: а) аудит – це процес аналізування публічних даних бухгалтерського та фінансового обліку, достовірність якого впливає на економічну систему підприємства і має чітко визначені критерії оцінки; б) аудит – це надання впевненості фахівцем(аудитором) або групою фахівців(відділ внутрішнього аудиту), стосовно відповідності фінансово-господарської діяльності відповідним нормам ведення даної звітності та чинному законодавству; в) аудит – це дії спрямовані на покращення контролю стану економічних об'єктів, достовірність оцінки яких має є суттєвим показником для кінцевих споживачів – інвесторів, держави, та зацікавлених осіб.

Для подальшого розвитку аудиту в Україні варто звернути увагу на досвід зарубіжних країн та прийняти більш чітке визначення «аудиту»

Список використаних джерел

1. Про аудиторську діяльність : Закон України від 22.04.1993 р. № 3125-XII URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3125-12>
2. Дорош Н.І. Методологічні та організаційні аспекти аудиту: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.06.04 / Н.І. Дорош ; Нац. наук. центр «Ін-т аграр. економіки». К., 2004. 38 с.
3. Білуха М.Т. Курс аудиту : підручник / М.Т. Білуха. 2-ге вид.перероб. К. : Вища шк. ; Т-во «Знання» ; КОО, 2009. 574 с.
4. Бондар М.І. Аудит в АПК: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. К.:КНЕУ, 2009. 269 с.

5. Бутинець Ф.Ф. Аудит: стан та тенденції розвитку в Україні та світі : монографія. Житомир : ЖДТУ, 2004. 564 с.
6. Гончарук Я.А. Аудит : навч. посібник / Я.А. Гончарук, В.С. Рудницький. 3-тє вид., переробл. та доп. К. : Знання, 2007. 443 с.
7. Давидов Г.М. Аудит: теорія і практика : монографія. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2006. 324с.
8. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. ... планування підприємницької діяльності : монографія. – Львів : Центр Бізнес Сервісу, 2007. 1072 с.
9. Ільїна С.Б. Основи аудиту : монографія. К.: Кондор, 2009. 378 с.
10. Кулаковська Л.П. Основи аудиту : навчальний посібник для студентів вищих закладів освіти / Л.П. Кулаковська, Ю.В. Піча. К. : «Каравелла» ; Львів : «Новий світ», 2002. 504 с.
11. Сухарева Л.О. Аудит: оцінка якості системи бухгалтерського обліку : монографія. Донецьк : «Вебер» (Донецька філія), 2009. 263 с.
12. Усач Б.Ф. Аудит за міжнародними стандартами : монографія. К.: Знання, 2005. 247 с.
13. Слюсаренко В.Є. Аудит: сучасний стан та перспективи розвитку на Україні. Монографія. Ужгород; «УжНУ», 2014. 200 с.
14. Проскуріна Н.М. Процедурне забезпечення аудиту: теорія і практика: монографія. К.: ДП «Інформ.-аналіт. агенство», 2011. 739 с.
15. Рудницький В.С. Внутрішній аудит: [монографія] / [В.С. Рудницький, І.Д. Лазаришина, Г.М. Шеремета, В.О. Хомедюк.]. Рівне: Укр. держ. унт. водн. госп., 2003. 193 с.
16. Петренко Н.І. Проблеми визначення аудиту в економічній літературі / *Держава та регіони*. 2002. № 4. С. 153-158.
17. Пилипенко І. Національна система аудиту: проблеми становлення і розвитку / *Бухгалтерський облік і аудит*. 2007. №3. С. 5–12.
18. Редько О. Ю. Аудит в Україні: монографія. К.: Інформаційно-аналітичне агентство, 2008. 493 с.
19. Петрик О. А. Аудит: методологія і організація: монографія. К.: КНЕУ, 2003. 260 с.
20. Аренс Е.А. Аудит [Текст] / Е.А. Аренс та Дж.К. Лоббек. Пер. С англ.; Гл. Редактор сериї проф. Я.В. Соколов. М.: Финансы и статистика, 2003. 560 с.
21. Рядська В.В. Аудит в системі економічних відносин України: сучасний стан та концепція розвитку : монографія. Чернівці : Видавець Лозовий В.М., 2014. 472 с.
22. Українсько-англійський словник термінів з економіки та підприємництва/ [уклад. Є.В.Калюга, А.М. Колот, Л.Г.Ловінська та ін.]. К.: КНЕУ, 2010. 339 с.
23. Пшенична А.Ж. Аудит. Навчальний посібник. К.: Центр учбової літератури, 2008. 320 с.
24. Немченко В.В. Аудит: навч.-практ. посіб. К.: Слово, 2011. 535 с.
25. Міжнародні стандарти аудиту, надання впевненості та етики: пер. з англ./О.В.Селезньов, О.Л.Ольховікова, О.В. Гик, Т.Ц.Шарашидзе та ін. К. СТАТУС, 2006. 1152 с.
26. Савченко В.Я. Аудит: навч. посібник. К.: КНЕУ, 2002. 322 с.
27. Кожушко О.В. Сутність та економічний зміст аудиторських послуг // Збірник наукових праць Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Випуск 3. С. 883–888.
28. Головач В.В. Філософія аудиту та його сутність // *Економіка. Фінанси. Право*: Інформ.–анал. журнал. 2012. №1/2. С. 48–61.
29. Редько О.Ю. Немченко В.В. Аудит. (Основи державного, незалежного професійного та внутрішнього аудиту). / За ред. проф. Немченко В. В., Редько О. Ю., Підручник. К.: Центр учбової літератури, 2012. 540 с.
30. Завадський Й.С., Осовська Т.В., Юшкевич О.О. Економічний словник. Київ: Кондор, 2006. 356 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
БЕЗВЕРХОГО К. В.

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

**БАБУШКІНА А., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік та оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті здійснено характеристику методів оцінки фінансової стійкості підприємства та визначено методи оцінки платоспроможності підприємства. Визначено напрями удосконалення аналізу фінансової стійкості і платоспроможності суб'єкта господарювання.

The article describes the methods of assessing the financial stability of the enterprise and identifies methods for assessing the solvency of the enterprise. The directions of improvement of the analysis of financial stability and solvency of the business entity are determined.

Актуальність теми. В умовах постійно діючих дестабілізуючих факторів зовнішнього середовища, будь-який суб'єкт господарювання прагне підвищити ефективність власної фінансової діяльності. Саме тому визначення рівня фінансової стійкості та платоспроможності є одним із головних джерел отримання інформації про фінансовий стан підприємства сьогодні та його перспективи у майбутньому. В умовах динамічної економіки, що характеризується економічною нестабільністю, одним із головних засобів досягнення ефективності фінансової діяльності підприємства є вироблення та реалізація комплексу заходів, спрямованих на укріплення власної фінансової стійкості та платоспроможності.

В сучасних умовах функціонування і розвитку суб'єктів господарювання України все частіше підприємства стикаються з проблемою втрати платоспроможності та стійкості. Формування ефективних шляхів відновлення платоспроможності та стійкості потребує більш ґрунтовного аналізу причин її втрати. Хоча нині якість менеджменту на підприємствах значно зросла, дуже часто виникають певні проблеми, пов'язані зі зниженням рівня чи втратою платоспроможності та стійкості, вирішити які однозначно неможливо.

Аналіз останніх наукових досліджень. На сьогоднішній день вивченню різних аспектів фінансової стійкості та платоспроможності підприємства присвячена значна кількість робіт зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: Адонін С. В., Білявська А. В., Ганін В. І., Довбня С. Б., Докієнко Л. М., Ємельянов О. Ю., Захарова Н. Ю., Кіндрацька Г., Лопатовська О. О., Люта О. В., Масюк Ю., Параниця Н. В., Роганова Г. О., Рубан Л. О., Рудика В. І.

Метою даної роботи є систематизація методичних підходів до оцінки фінансової стійкості і платоспроможності підприємства та визначення напрямів удосконалення аналізу фінансової стійкості і платоспроможності.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

- охарактеризувати методи оцінки фінансової стійкості підприємства;
- охарактеризувати методи оцінки платоспроможності підприємства
- визначити напрями удосконалення аналізу фінансової стійкості і платоспроможності.

Об'єктом дослідження є фінансова стійкість і платоспроможність підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти оцінки фінансової стійкості і платоспроможності підприємства.

За результатами аналізу джерел спеціальної літератури можна виокремити такі основні групи методичних підходів оцінки фінансової стійкості підприємства: коефіцієнтний, агрегатний, матричний, статистичний.

Характеристика методів оцінки фінансової стійкості підприємства наведено в табл. 1.

Характеристика методів оцінки фінансової стійкості підприємства*

Показники	Методи аналізу фінансової стійкості підприємства				
	Агрегатний	Коефіцієнтний	Матричний	Маржинальний	Інтегральний
Суть методу	Аналіз Абсолютних Показників	Аналіз відносних показників	Побудова матричних балансів	Оцінка витрат, доходів і прибутковості	Комплексна оцінка фінансової стійкості
Оціночні параметри	Запаси, витрати, джерела фінансування (власні, позикові)	Коефіцієнти: автономії, фінансової стійкості, фінансування, маневреності власного капіталу, забезпечення власним оборотним капіталом та ін.	Статті активу та пасиву балансу	Чистий дохід, Маржинальний дохід, поріг рентабельності	Інтегральний показник фінансової стійкості
Результати оцінки	Тип Фінансової стійкості	Рівень фінансової стійкості	Взаємозв'язок між статтями активу та пасиву балансу з точки зору якості активів та оптимальності джерел їх фінансування	Запас фінансової стійкості	Ступінь Фінансової стійкості

* Сформовано на основі [1; 6; 12; 15]

Коефіцієнтний підхід ґрунтується на формуванні системи коефіцієнтів, які віддзеркалюють стан підприємства в різних аспектах його діяльності і дають можливість виявити слабкі місця ще на початковому етапі.

В економічній літературі з фінансів та фінансового менеджменту пропонується використовувати близько 50 показників для аналізу поточного стану підприємства. На практиці використовують, як правило, всього 14 показників. Основними з них можуть бути: абсолютні показники діяльності підприємства за даними фінансової звітності (фінансові результати); показники фінансово-майнового стану; інші фінансові коефіцієнти щодо оборотних активів, кредиторської та дебіторської заборгованості, грошових засобів, фінансових вкладень. При цьому їх завжди потрібно порівнювати з такими, які відповідають вимогам безпечного функціонування, середньогалузевими значеннями, показниками діяльності найкращих підприємств тощо [3, с. 150].

На нашу думку, найбільш ефективним при оцінці фінансової стійкості є використання наступних показників: коефіцієнта фінансової незалежності (автономії); коефіцієнта фінансування; коефіцієнта фінансового лівериджу; коефіцієнта покриття процентів; коефіцієнта забезпеченості власними оборотними засобами; коефіцієнта маневреності власного капіталу.

Коефіцієнтний підхід до оцінки фінансової стійкості та фінансового стану підприємства є ключовим у затверджених міністерствами й відомствами методиках оцінки різних аспектів фінансового стану підприємства:

– методиці інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств і організацій;

– методичні рекомендації щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства;

– положенні про порядок здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації [4, с. 90].

Агрегатний підхід ґрунтується на визначенні фінансової стійкості на основі агрегатив. Такий методичний підхід є доповненням до коефіцієнтного та передбачає типізацію поточної фінансової стійкості підприємства на основі оцінки співвідношень між поточними матеріальними активами підприємства та джерелами їх фінансування.

Найпоширенішим прикладом побудови та використання агрегатних моделей є балансові моделі оцінки фінансової стійкості підприємства, які отримали достатньо широке розповсюдження в російськомовній економічній літературі. Розроблено типологію фінансової стійкості та балансові рівняння з метою їх оцінки, які інколи називають моделями В. В. Ковальова. Запропонований підхід набув подальшого розвитку в роботах інших дослідників.

Реалізація цього методичного підходу до проведення діагностики передбачає визначення зазначених агрегатив: власні оборотні кошти підприємства (чистий робочий капітал), нормальні джерела формування запасів, запаси та витрати. Залежно від співвідношення розглянутих показників виділяють такі типи поточної фінансової стійкості підприємства: абсолютна, нормальна, нестійке фінансове становище, критичне фінансове становище [7, с. 308].

Іншим прикладом використання агрегатного підходу до проведення оцінки фінансової стійкості є методика, розроблена російським дослідником М.С. Абрютіною. Вихідним положенням даного методу слід вважати твердження, що для будь-якого господарюючого суб'єкта може бути визначена індивідуальна точка фінансово-економічної рівноваги, яка є свідченням того, що власного капіталу підприємства достатньо для фінансування нефінансових (виробничих, реальних) активів. Тоді фінансових активів буде достатньо для повного покриття усіх зобов'язань і навіть у випадку виникнення форс-мажорних обставин

Матричний підхід ґрунтується на використанні матриць, аналізі внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства та використовуються при виборі стратегії на всіх етапах розвитку підприємства.

Матрична модель являє собою прямокутну таблицю, елементи якої відбивають взаємозв'язок об'єктів. Вона дуже зручна для фінансового аналізу, оскільки є проста і наочна форма сполучення різнорідних, але взаємозалежних економічних явищ.

З допомогою матричних моделей можна:

– визначити ув'язування статей активу (майна підприємства) і статей пасиву балансу (джерела засобів);

– розрахувати структуру й визначити якість активів по балансу підприємства й достатність джерел їхнього фінансування;

– розрахувати весь набір показників і коефіцієнтів, необхідних для оцінки фінансової стійкості, платоспроможності, використання ресурсів підприємства;

– об'єктивно оцінити фінансовий стан підприємства, з'ясувати причини його зміни за звітний період; встановити параметри, що характеризують наближення підприємства до порога неплатоспроможності (банкрутству) [12, с. 167].

Основними матричними моделями є : матриця І. Ансоффа «товар-ринок», матриця БКГ, матриця McKinsey, матриця Shell, матриця Г. Дея, матриця Д. Мониєсона, матриця Мак Нейма, матриця Хекса – Меджлафа, матриця М. МакДональда, матриця А. Д. Літлла, матриця Браунлая – Барта, матриця Хофера – Шендлера, матриця конкурентних стратегій М. Портера, матриця А. Томпсона – А. Дж. Стрикленда, матриця Санкт-Петербурзького державного університету [15, с. 183].

Статистичний підхід ґрунтується на аналізі зовнішніх та внутрішніх факторів та на емпіричному дослідженні фінансових показників.

Ідея створення моделей для прогнозування банкрутства підприємств на основі використання статистичного апарату та теорії ймовірності народилася на початку 30-х років

XX століття, в роки Великої депресії. Внесок Е. Альтмана до проблеми діагностики банкрутства необхідно розглядати в двох аспектах.

По-перше, з ім'ям Е. Альтмана пов'язаний перехід від пошуку одновимірних індикаторів кризи та банкрутства фірм до розробки багатовимірної системи діагностики. Розглядаючи банкрутство як наслідок критичного порушення фінансової рівноваги, Е. Альтман висунув та апробував припущення стосовно неможливості оцінки такого багатовимірного явища за допомогою єдиного показника, оскільки наслідки порушення фінансової рівноваги можуть виявляти себе через погіршення різноманітних показників діяльності підприємства.

По-друге, Е. Альтман є засновником технології розробки багатофакторної статистичної моделі прогнозування банкрутства на базі застосування багатофакторного дискримінантного аналізу [1, с. 156].

Особливістю цього методу є формування функції, яка характеризує взаємозв'язок між зміною кількісних характеристик та якісною ознакою відповідної групи.

Крім того, існує ряд методик, розроблених зарубіжними вченими: коефіцієнт Бівера; показник Конана та Гольдера; тести Лісу і Таффлера; модель Спрінгейта та інші.

У вітчизняній практиці позначені моделі застосовуються мало, оскільки не враховують галузевих особливостей розвитку підприємств та притаманним їм форм організації бізнесу і в цілому особливостей вітчизняної економіки. Йдеться про суто теоретичний характер підходів до прогнозування банкрутства. У вітчизняних умовах дані такого прогнозування є необ'єктивними і не дають підстав для практичних висновків [3, с. 152].

В Україні розроблена модель оцінки фінансового стану бенефіціара та затверджена в наказі №247 від 01.04.2003 «Про затвердження Порядку проведення оцінки фінансового стану бенефіціара та визначення виду забезпечення для обслуговування та погашення позики, наданої за рахунок коштів міжнародних фінансових організацій».

Оцінка фінансового стану бенефіціара здійснюється шляхом розрахунку та інтерпретації інтегрального показника фінансового стану. Здатність позичальника обслуговувати залучені позики визначається на основі розрахунку поточного та прогнозного коефіцієнта покриття боргу. Методичною основою визначення інтегрального показника фінансового стану є методологія багатофакторного дискримінантного аналізу. Набір фінансових індикаторів для розрахунку інтегрального показника фінансового стану містить такі коефіцієнти: коефіцієнт покриття, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт оборотності капіталу, коефіцієнт рентабельності операційного продажу за грошовим потоком, коефіцієнт рентабельності активів за вільним грошовим потоком, коефіцієнт оборотності позичкового капіталу, коефіцієнт оборотності позичкового капіталу за грошовим потоком, коефіцієнт рентабельності продажу, коефіцієнт рентабельності власного капіталу, коефіцієнт оборотності оборотних активів [4, с. 90].

Висновок про фінансовий стан бенефіціара робиться на основі економічної інтерпретації отриманих значень інтегрального показника (Z) та коефіцієнта покриття боргу. Коефіцієнт покриття боргу вважається достатнім, якщо його значення дорівнює 1,35 і є вищим за кожен рік протягом періоду залучення позики МФО.

Складність проведення оцінювання фінансової стійкості підприємства з огляду на різноплановість методичних підходів науковців щодо кількості та групування коефіцієнтів фінансової стійкості вказує на необхідність створення удосконаленої системи оцінювання фінансової стійкості підприємства.

Складність визначення норм та межі фінансової стійкості зумовлюється насамперед галузевою підпорядкованістю підприємства, специфікою виробництва товарів (послуг), купівельною спроможністю населення та попиту і пропозиції на ринку під впливом внутрішніх та зовнішніх факторів і характеризує рівень розвитку економічної системи.

Аналіз платоспроможності підприємства є необхідним не тільки для самого підприємства з метою оцінки і прогнозування фінансової діяльності, але і для зовнішніх

інвесторів – банків. Перш ніж надавати кредит, банк повинен переконатися в кредитоспроможності позичальника. Те ж самі зобов'язані зробити і підприємства, що хочуть вступити в економічні відносини один з одним. Їм важливо знати про фінансові можливості партнера, якщо виникає питання про надання йому комерційного кредиту чи відстрочки платежу.

Платоспроможність (або ліквідність) підприємства полягає у його готовності негайно погасити короткотермінову заборгованість власними коштами. Саме нею визначається життєздатність та стійкість підприємства.

Основними ознаками платоспроможності є:

1. наявність в достатньому обсязі коштів на поточних рахунках;
2. відсутність простроченої кредиторської заборгованості [2, с. 256].

Ліквідність характеризується співвідношенням величини високоліквідних активів фірми (тобто грошових коштів та їх еквівалентів, ринкових цінних паперів, дебіторської заборгованості – сума, яка нараховується фірмі від покупців за товари та послуги, продані в кредит) і короткострокової заборгованості. Про незадовільний стан ліквідності підприємства говорить той факт, що потреби підприємства в коштах перевищують їх дійсні надходження. Регулювання платоспроможністю складається з аналізу та управління руху грошових потоків, тобто передбачає цілеспрямований вплив на процеси обертання грошових коштів, а отже, і їх витрачання та перерозподіл.

Методи оцінки платоспроможності підприємства базуються на системі показників, які наведено в табл. 2. [8, с. 135]

Таблиця 2

Методи оцінки платоспроможності підприємства

Показники	Форми	Види
Показники статистичної платоспроможності	Основні	Коефіцієнт покриття
		Коефіцієнт критичної ліквідності (розрахункової платоспроможності)
		Коефіцієнт абсолютної ліквідності
	Допоміжні (уточнювальні)	Період обігу товарних запасів
		Період обігу дебіторської заборгованості
		Тривалість операційного циклу
		Період погашення кредиторської заборгованості
		Тривалість фінансового циклу
		Індекс ліквідності обігових активів
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами		
Показники динамічної платоспроможності	Основні	Обсяг сальдового грошового потоку
		Коефіцієнт синхронності грошових потоків
		Коефіцієнт достатності коштів
	Допоміжні (уточнювальні)	Синхронність надходження та видатків
		Рівномірність надходження
		Коефіцієнт рівномірності надходжень
		Рівномірність видатків
		Коефіцієнт рівномірності видатків
		Частота виникнення дефіциту коштів
Показники перспективної платоспроможності	Показник миттєвого виконання зобов'язань	
	Показник перспективного виконання зобов'язань	
	Показник достатності генерування коштів	

З таблиці 2 видно, що інформаційною базою для оцінки платоспроможності підприємства є баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, а також бухгалтерська інформація за поточними розрахунками.

Фінансовий стан підприємства з позиції короткострокової перспективи оцінюється показниками ліквідності й платоспроможності. Розрізняють поняття майнової (абсолютної) ліквідності та фінансової (відносної) ліквідності. Майнова (абсолютна) ліквідність означає здатність активу трансформуватись у кошти. Ступінь ліквідності активів визначається тривалістю часу, необхідного для цієї трансформації [9, с. 122].

Аналіз платоспроможності будь-якого підприємства доцільно здійснювати як за поточний, так і на прогнозований період. Розрізняють три основних показника платоспроможності: коефіцієнт абсолютної ліквідності, проміжний коефіцієнт покриття та загальний коефіцієнт покриття.

Для обчислення цих показників використовують спільний знаменник – короткострокові зобов'язання.

Поточну платоспроможність слід оцінювати як сукупну величину короткострокових кредитів, позик, не погашених в строк, короткотермінових фінансових вкладень до короткотермінових зобов'язань. Теоретичне значення цього коефіцієнта становить приблизно 0,2–0,25. Особливий інтерес цей показник має для банків, які саме і кредитують підприємства та постачальників матеріальних ресурсів. Головною метою застосування цього показника є визначення можливостей погашення поточних зобов'язань та визначення резерву ліквідних активів для погашення зобов'язань в разі незбалансованості його грошових потоків [10, с. 15].

Проміжний коефіцієнт покриття визначається як частка від поділу суми коштів, короткотермінових фінансових вкладень та дебіторської заборгованості на короткострокові зобов'язання. Теоретичне значення цього коефіцієнта знаходиться на рівні 0,7–0,8. Цей показник має вагомим значення для власників акцій підприємства. Він передбачає визначення можливостей погашення поточних зобов'язань при найбільш критичному положенні підприємства, оскільки має на увазі уникнення впливу його запасів.

Загальний коефіцієнт покриття обчислюють як відношення сукупної величини запасів та витрат (не враховуючи при цьому витрат майбутніх періодів) та коштів, короткотермінових фінансових вкладень, а також дебіторської заборгованості на короткострокові зобов'язання. Теоретично величина цього показника коливається в межах 2,0–2,5. При високому обігу коштів ця величина може бути і меншою, але обов'язково – вищою за одиницю. Коефіцієнт особливо важливе значення складає для власників облігацій підприємства [13, с. 72].

При оцінюванні платоспроможності підприємства також можна використати коефіцієнт чистої виручки, який визначається відношенням суми чистого прибутку та амортизаційних відрахувань до виручки від продажу продукції, товарів та послуг. Він відображає ступінь чистого прибутку та амортизаційних відрахувань на кожну одиницю одержаної від продажу чистої виручки.

Розраховують ще й коефіцієнт швидкої ліквідності. Його обчислюють як відношення найбільш ліквідних оборотних засобів (тобто грошові кошти та їх еквіваленти, поточні фінансові інвестиції і дебіторська заборгованість) до поточних зобов'язань підприємства. Цей показник показує платіжну можливість фірми щодо сплати поточних зобов'язань при умові своєчасного проведення розрахунків з дебіторами [16, с. 324].

Висновки. Узагальнюючи методики оцінки фінансової стійкості та платоспроможності, можна виокремити наступні напрями її дослідження, які можна вважати фундаментальними: визначення рівня забезпеченості запасів джерелами їх формування; аналіз часткових показників (коефіцієнтів) фінансової стійкості та платоспроможності в динаміці та порівняння їх з нормативними значеннями; обчислення інтегрованого показника, який формується з декількох найбільш вагомих коефіцієнтів. Обираючи підхід до аналізу фінансової стійкості та платоспроможності підприємства, варто враховувати завдання

аналізу та специфіку діяльності підприємства. Існує потреба підбору та розробки системи критеріїв та показників, які б враховували вид економічної діяльності підприємства та галузеві особливості.

Список використаних джерел

1. Адонін С. В. Оцінка фінансової стійкості підприємства та шляхи її підвищення [Електронний ресурс] / С. В. Адонін, Ю. М. Калашнікова // Таврійський науковий вісник. Серія : Економіка. – 2020. – Вип. 4. – С. 155-160. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tavnve_2020_4_21
2. Білявська А. В. Аналітичні аспекти управління рівнем ліквідності та платоспроможності підприємств енергетики [Електронний ресурс] / А. В. Білявська, І. Р. Мізунська, Н. О. Ковальчук // Бізнес Інформ. – 2019. – № 1. – С. 255-261. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2019_1_37
3. Ганін В. І. Оцінка системи управління фінансовою стійкістю підприємства в сучасних умовах господарювання [Електронний ресурс] / В. І. Ганін, Р. М. Алекперов // Молодий вчений. – 2020. – № 11(2). – С. 149-152. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_11\(2\)_8](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_11(2)_8)
4. Довбня С. Б. Методичні основи оцінки фінансової стійкості підприємства з урахуванням впливу факторів зовнішнього середовища [Електронний ресурс] / С. Б. Довбня, Т. М. Разгоняєва // Бізнес-навігатор. – 2020. – Вип. 3. – С. 89-94. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bnav_2020_3_16
5. Докієнко Л. М. Концептуальні підходи до комплексної діагностики фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс] / Л. М. Докієнко // Підприємництво та інновації. – 2020. – Вип. 14. – С. 25-31. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pidinnov_2020_14_7
6. Ємельянов О. Ю. Діагностування рівня фінансової стійкості підприємств агропромислового комплексу [Електронний ресурс] / О. Ю. Ємельянов // Агросвіт. – 2020. – № 21. – С. 3-9.
7. Захарова Н. Ю. Підходи до формування й оцінки фінансової стійкості підприємства [Електронний ресурс] / Н. Ю. Захарова // Бізнес Інформ. – 2020. – № 10. – С. 307-315. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2020_10_40
8. Кіндрацька Г. Оцінювання платоспроможності українських підприємств: проблемні аспекти типових методик [Електронний ресурс] / Г. Кіндрацька // Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. – 2019. – № 3. – С. 133-143. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echscenu_2019_3_19
9. Лопатовська О. О. Ліквідність та платоспроможність в контексті фінансового управління діяльністю підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Лопатовська, О. С. Гаєвська // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2022. – № 1. – С. 118-123. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2022_1_21
10. Люта О. В. Теоретичні засади управління ліквідністю та платоспроможністю підприємств [Електронний ресурс] / О. В. Люта, Н. Г. Пігуль, К. М. Глядько // Вісник Сумського державного університету. Серія : Економіка. – 2019. – № 4. – С. 14-23. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VSU_ekon_2019_4_4
11. Масюк Ю. Оцінка фінансової стійкості підприємства і напрями її забезпечення [Електронний ресурс] / Ю. Масюк // Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. – 2021. – № 28. – С. 67-73. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlnau_ekon_2021_28_13
12. Параниця Н. В. Оцінка фінансової стійкості підприємства на основі імітаційної моделі [Електронний ресурс] / Н. В. Параниця, О. С. Буличов, О. М. Охмак // Економічний вісник. Серія : Фінанси, облік, оподаткування. – 2020. – Вип. 4. – С. 166-174. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ehsfat_2020_4_18

13. Роганова Г. О. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства кондитерської промисловості [Електронний ресурс] / Г. О. Роганова, К. В. Щербакова // Наукові праці Національного університету харчових технологій. – 2020. – Т. 26, № 4. – С. 71-80. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npnuhkt_2020_26_4_9

14. Роганова Г. О. Оцінка ліквідності та платоспроможності підприємства на прикладі кондитерської фабрики ПАТ «Ласощі» [Електронний ресурс] / Г. О. Роганова, І. В. Кравченко // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2020. – Вип. 3. – С. 92-103. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchtei_2020_3_9

15. Рубан Л. О. Аналіз рівня фінансової стійкості торговельних підприємств Харківського регіону [Електронний ресурс] / Л. О. Рубан // Молодий вчений. – 2020. – № 5(2). – С. 182-186. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_5\(2\)_17](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2020_5(2)_17)

16. Рудика В. І. Управління ліквідністю та платоспроможністю підприємства [Електронний ресурс] / В. І. Рудика, Р. А. Чемчикаленко, А. О. Компанієць // Інфраструктура ринку. – 2019. – Вип. 33. – С. 323-238. – URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ifrctr_2019_33_49

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
ГОРДОПОЛОВА В. Ю.

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

**БАКАЛ А., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті проаналізовано особливості аналізу фінансових результатів підприємства. Наведено методи аналізу фінансових результатів, розкрито їх суть.

In the article the feature of the analysis financial results of the enterprise. Exemplify the methods of the analysis financial results, reveal the essence here.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що аналіз є незмінним інструментом в діяльності будь-якого підприємства. Завдяки аналізу фінансових результатів можна своєчасно виявити проблеми, які сприяють зменшенню отриманого прибутку від діяльності та розробити заходи щодо їх усунення. Зростаючий фінансовий результат є запорукою успішної діяльності будь-якого підприємства.

Мета статті є дослідження та розкриття особливостей аналізу фінансового результату підприємства. Характеристика методів аналізу. Визначення впливу показників фінансового результату на діяльність та стан підприємства. Висвітлення вимог щодо складання Звіту про фінансовий результат згідно НП(С)БО 1.

Значний вклад в теоретичні та методичні засади оцінки фінансового результату підприємств здійснили вчені-економісти Б.Є. Грабовецький, Г.Г. Кірейцев, Г.О. Крамаренко, Є.В. Мних, І.М. Парасій-Вергуненко, І.Д. Лазаришиної, О.В. Олійник та ін. висвітлювали питання пов'язані з фінансовими результатами як аналітичною категорією.

Створення та подальший розвиток підприємства передбачає бажання власника чи власників, незалежно від форми власності, отримання найбільшого прибутку від діяльності компанії. Значення фінансово результату висвітлює рівень грамотності ведення бухгалтерського обліку, оперативний контроль за дотриманням кошторисів витрат, своєчасне відображення витрат та доходів, шляхи оптимізації доходів та витрат, для

покращення фінансового результату підприємства та підвищення рівня конкурентоспроможності на ринку.

Прибуток – це частина чистого доходу, який безпосередньо одержують підприємства після реалізації продукції як винагороду за вкладений капітал і ризик підприємницької діяльності. Кількісно він становить різницю між сукупними доходами і сукупними витратами звітного періоду. Обсяг прибутку, рівень рентабельності залежать від виробничої, постачальницької, маркетингової, збутової, інвестиційної і фінансової діяльності підприємства. Ці показники характеризують усі сторони господарювання.

Аналізуючи, дані Державної статистики України останніх років щодо збитковості підприємств у країні, спостерігається тенденція збільшення збиткових організацій. Порівнюючи цифри, частка збитковості підприємств у 2020 році склала 29,2, що на 9,7 перевищує показники 2019 року – 19,5 [1]. Ефективним рішенням проблеми є систематичне здійснення аналізу фінансових результатів.

Основні завдання аналізу фінансових результатів:

- аналіз обґрунтованості плану (прогнозу) досягнення фінансових результатів;
- аналіз і оцінка динаміки показників прибутку і рентабельності; аналіз виконання планових показників з прибутку і рентабельності;
- визначення та вимірювання впливу факторів на відхилення прибутку і рентабельності;
- виявлення резервів підвищення фінансових результатів діяльності підприємств та обґрунтування заходів щодо їх мобілізації;
- аналіз розподілу і використання прибутку.

При аналізі фінансових результатів дослідження проводять у двох аспектах. У першому аспекті фінансовий результат оцінюють як ступінь досягнення кінцевої мети та визначення ефективності виробничо-фінансової діяльності. Другий аспект передбачає визначення пріоритетів вкладення капіталу за видами діяльності, за масштабами у стратегічному та тактичному вимірах, які дають максимальний приріст фінансового результату.

Інформаційне забезпечення фінансово-господарської діяльності має складну структуру і визначається різними чинниками, а саме: рівнем керівництва, цільовим призначенням інформації, складом користувачів тощо. На рівні підприємства основу інформаційного забезпечення фінансової діяльності становлять бухгалтерські дані.

Джерела інформації аналізу фінансових результатів – дані фінансової звітності (ф. 1 «Баланс», ф. 2 «Звіт про фінансові результати», ф. 5 «Примітки до фінансової звітності», ф. 4 «Звіт про власний капітал»); дані бухгалтерського обліку (журнал 5 «Облік витрат», журнал 6 «Облік доходів і результатів діяльності»); статистична звітність (ф. 5-е «Звіт про витрати на виробництво продукції (робіт і послуг), (1-б «Звіт про фінансові результати і дебіторську та кредиторську заборгованість», ф.6 «Рентабельність окремих видів продукції»); планові дані. [2].

На підприємстві для аналізу використовуються такі показники фінансових результатів:

- доходи від реалізації продукції;
- доходи від інших операцій;
- доходи від надзвичайних операцій;
- прибуток на одиницю продукції;
- прибуток від реалізації продукції;
- прибуток від операційної діяльності;
- прибуток від звичайної діяльності;
- прибуток від надзвичайних подій;
- оподаткований прибуток;
- чистий прибуток.

Основним джерелом отримання інформації бухгалтерського, оперативного та статистичного обліку при здійсненні аналітичної оцінки фінансових результатів є Звіт про фінансові результати підприємства. На даний час порядок формування фінансових результатів регламентує Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Звіт про фінрезультати складається із чотирьох розділів:

I «Фінансові результати»;

II «Сукупний дохід»;

III «Елементи операційних витрат»;

IV «Розрахунок показників прибутковості акцій».

Згідно з п. 3 р. I НП(С)БО 1 сукупний дохід – це зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій із власниками).

У розділ I «Фінансові результати» окремо визначають фінрезультат від реалізації товарів, робіт, послуг, результат від операційної діяльності підприємства та загальний фінрезультат від його діяльності загалом.

У розділі II «Сукупний дохід» відображають дооцінку (уцінку) необоротних активів і фінансових інструментів, накопичені курсові різниці, частку іншого сукупного доходу асоційованих та спільних підприємств й інший сукупний дохід, зменшені на суму податку на прибуток. А, власне, сукупний дохід розраховують як алгебраїчну суму чистого фінансового результату за звітний період й іншого сукупного доходу після оподаткування.

У розділі III звіту про фінансові результати наводяться відповідні елементи операційних витрат (на виробництво і збут, управління та інші операційні витрати), яких зазнало підприємство в процесі своєї діяльності протягом звітного періоду, за вирахуванням внутрішнього обороту, тобто за вирахуванням тих витрат, які становлять собівартість продукції (робіт, послуг), що вироблена і спожита самим підприємством.

Розділ IV «Розрахунок показників прибутковості акцій» заповнюють лише акціонерні товариства, прості акції чи потенційні прості акції яких відкрито продають і купують на фондових біржах, включаючи товариства, що перебувають у процесі випуску таких акцій.

Також варто зауважити, що число статей Звіту про фінансові результати може як зменшуватися, так і збільшуватися. Таке право зафіксовано в п. 4 р. II НП(С)БО 1. Згідно з останнім підприємства можуть не наводити статей, за якими відсутня інформація до розкриття (крім випадків, коли така інформація була в попередньому звітному періоді). А також можуть додавати статті зі збереженням їх назви й коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, які наведено в додатку 3 до НП(С)БО 1. Водночас така додаткова стаття повинна відповідати двом критеріям:

1) інформація в ній є суттєвою. Це інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності;

2) оцінка статті може бути достовірно визначена.

З прийняттям Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 3 «Звіт про фінансові результати» підприємства визначають прибуток–збиток на різних стадіях його формування. Виділяють валовий, операційний прибуток, прибуток від звичайної діяльності після оподаткування і чистий прибуток.

Валовий прибуток – це економічний результат діяльності суб'єктів господарської діяльності, що визначається як різниця між чистою виручкою від реалізації продукції (робіт, послуг) і виробничою собівартістю.

Під чистою виручкою розуміють різновид кінцевого результату, що визначається вирахуванням із загальної виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) наданих знижок, повернення проданих товарів, податку на додану вартість, акцизного збору. Якщо виробнича собівартість перевищує операційний прибуток, чисту виручку, то це означає, що підприємство замість валового прибутку отримує валовий збиток.

Операційний прибуток – це фінансовий результат від операційної діяльності, який визначається відніманням від валового прибутку операційних витрат, додаванням до одержаного результату інших операційних доходів.

До інших операційних доходів належать доходи від реалізації іноземної валюти, інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій), від операційної оренди активів, від операційної курсової різниці за операціями в іноземній валюті, суми штрафів, пені, неустойок та інших санкцій за порушення господарських договорів, які одержано від боржників, або коли є рішення суду, арбітражного суду про їх стягнення, доходи від списання кредиторської заборгованості, щодо якої минув строк позовної давності, відшкодування раніше списаних активів (надходження боргів, списаних як безнадійні), суми одержаних грантів і субсидій, інші доходи від операційної діяльності.

До операційних витрат відносять адміністративні (загальногосподарські) витрати, витрати на збут, собівартість реалізованих виробничих запасів, визнані економічні санкції, втрати від операційних курсових різниць, безнадійні борги тощо.

Прибуток або збиток від звичайної діяльності до оподаткування – це результат від фінансової діяльності, що визначається додаванням до операційного прибутку доходу від участі в капіталі, фінансових доходів у формі дивідендів, відсотків, отриманих від фінансових інвестицій, та інших доходів (від реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, доходу від неопераційних курсових різниць), і відніманням від отриманого результату фінансових витрат у формі відсотків та інших витрат, пов'язаних із залученням позикового капіталу, втрат (збитків) від участі в капіталі та інших витрат (собівартість фінансових інвестицій, необоротних активів і майнових комплексів, втрат від неопераційних курсових різниць, втрат від уцінки фінансових інвестицій і необоротних активів).

Прибуток (збиток) від звичайної діяльності після оподаткування – це різниця між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування та сумою податку на прибуток.

Чистий прибуток (збиток) – це алгебраїчна сума прибутку (збитку) від звичайної діяльності після оподаткування та надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку і податків з надзвичайного прибутку. Чистий прибуток повністю залишається у розпорядженні підприємства [3].

Головною метою аналізу фінансового результату являється виявлення усіх причин, які призвели до зміни фінансового стану підприємства, інтерпретації цих змін, виявлення наслідків та розробка пропозицій і рекомендацій щодо поліпшення фінансового стану підприємства. [4]. Для запобігання проблем тенденції зменшення фінансових результатів існують ефективні методи аналізу для виявлення показників, що негативно впливають на рівень прибутку підприємства.

Можна виділити основні методи аналізу об'єкта дослідження – горизонтальний, вертикальний, трендовий, коефіцієнтний і факторний. Більшість науковців, аналізуючи фінансово-господарську діяльність, звертають свою увагу на горизонтальний, вертикальний та коефіцієнтний фінансовий аналіз. Найменш використовуваними прийомами у фінансовому аналізі є економіко-математичні й функціонально-вартісні прийоми [5].

Окрім традиційних математично-статистичних методів дослідження фінансових результатів, учені виокремлюють економічні методи, методи економічної кібернетики й оптимального програмування, методи дослідження операцій і теорії прийняття рішень. Для глибокої оцінки фінансових результатів та точнішого обґрунтування рекомендацій для покращення роботи підприємства також використовують CVP-аналіз і концепцію фінансового важеля [8].

Міжнародна практика розробила певні методи аналізу фінансової звітності, які ґрунтуються на різноманітних абсолютних та відносних типових показниках, що дають

можливість не тільки проводити аналіз статей балансу підприємства, але і робити порівняльний аналіз по ряду підприємств окремої галузі господарства або таких, що займаються аналогічними видами діяльності. Такі співставлення звичайно проводяться не тільки за звітний період, але і за ряд років, що відображає доволі тривалий період діяльності підприємства. Це дозволяє визначати тенденції розвитку підприємства на перспективу, що має велике значення в практичній діяльності, оскільки підприємства здійснюють як довгострокове, так і середньострокове та поточне планування своєї діяльності. Розглянемо детальніше найбільш використовувані з вище вказаних методів.

Горизонтальний аналіз – дозволяє визначити абсолютні і відносні зміни різних статей звітності у порівнянні з попереднім роком, півріччям чи кварталом.

Вертикальний аналіз фінансових результатів полягає у здійсненні аналізу питомої ваги (тобто співвідношення) окремих структурних складових агрегованого показника.

Коефіцієнтний метод передбачає розрахунок певних коефіцієнтів підприємства, які показують як впливають певні фактори на його фінансовий стан. Недоліком такого методу можна вважати трудомісткість.

Факторний аналіз, під яким розуміють методику комплексного і системного вивчення та вимірювання впливу факторів на величину досліджуваних показників. У завданнях факторного аналізу зв'язки можуть бути прямими і оберненими. При прямому зв'язку зростання (зниження) факторного показника викликає зростання (зниження) результативного показника, а при оберненому – зростання (зниження) факторного показника викликає зниження (зростання) результативного показника. У факторному аналізі важливим елементом є моделювання економічних показників.

Побудова детермінованих моделей передбачає:

- визначення кількості факторів, виходячи з довжини неперерваного ланцюга прямих зв'язків;
- логічний відбір факторів;
- визначення кількісних співвідношень факторів та модельованого показника шляхом якісного аналізу.

В основу моделювання факторної системи повинні бути покладені такі економічні критерії виділення факторів як елементів факторної системи: причинність, достатня специфічність, самостійність існування та облікова приналежність. При цьому у факторній системі фактори повинні бути кількісно вимірювальними.

Для визначення змін у господарській політиці підприємства більш, ніж за два послідовних роки, застосовується аналіз тенденцій розвитку (аналіз тренду), який є варіантом горизонтального аналізу.

Аналіз тенденцій розвитку передбачає використання індексів. При розрахунку індексів значення базисного року приймається за 100. Відповідно до цього розраховуються індекси для інших років. Даний аналіз дозволяє інвесторам та аналітикам побачити, що рухало фінансові показники компанії протягом декількох років, а також визначити тенденції та закономірності зростання. Цей тип аналізу дозволяє аналітикам оцінювати відносні зміни в різних позиціях з часом та проектувати їх на майбутнє. Аналіз звіту про прибутки та збитки, балансу та звіту про рух грошових коштів з часом дає повне уявлення про операційні результати та виявляє, що визначає результати діяльності компанії та чи працює вона ефективно та вигідно.

Базисним роком обирається той рік, показники якого є типовими, характерними для здійснення підприємницької діяльності за нормальних умов. При цьому слід обирати тільки значимі показники. [7]

Аналіз діяльності ТОВ «БЕТОН КОМПЛЕКС» за основними показниками, що відображаються на фінансовий результат, за 2017–2021 років наданий в таблиці 1.

Фінансові показники ТОВ «Бетон комплекс»

Показники	2017 рік		2018 рік		2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	Значення, тис. грн		значення, тис. грн		Значення, тис. грн		Значення, тис. грн		Значення, тис. грн	
Виручка від реалізації	10600	100	10780	101,7	11500	108,5	14300	134,9	17800	167,9
Собівартість	5900	100	6200	105,1	7100	120,4	8000	135,6	9600	162,7
Прибуток	4700	100	4580	97,4	4400	93,6	6300	134,0	8200	174,5

З даних таблиці 1. видно, яких фінансових результатів у господарській діяльності досягло підприємство порівняно з фактичними даними базисного року. Так, індекс 167,9 (див. обсяг реалізації за 2021 рік) означає, що у 2021 році цей показник перевищив обсяг реалізації порівняно з 2017 роком у 1,679 рази. Також можна зазначити, що за п'ятирічний період зростання собівартості випереджало зростання виручки від реалізації.

На відміну від горизонтального аналізу, що показує динаміку статей фінансової звітності за ряд років, вертикальний аналіз є аналізом внутрішньої структури звітності. При проведенні такого аналізу ціла частина приймається за 100 і обчислюється питома вага кожної її складової. Такими цілими частинами може бути валюта балансу (Актив, Пасив), обсяг реалізації у Звіті про фінансові результати. За допомогою цього методу аналізу з'ясовують, яку частку у групі або підгрупі становить конкретна стаття, що дозволяє визначити вплив показника цієї статті на діяльність підприємства. [7].

Оцінити фінансову звітність підприємства допомагають різні фінансові коефіцієнти, які показують фінансові пропорції між різними статтями звітності.

Фінансові коефіцієнти можна умовно поділити на чотири групи:

- показники ефективності виробничої діяльності;
- показники ділової активності;
- показники ліквідності;
- показники фінансової стійкості. [6].

В залежності від конкретних цілей та завдань можна виконати фінансовий аналіз різного ступеня деталізації. Єдиної методики немає, тому аналітики використовують різноманітні набори показників.

Необхідно пам'ятати, що будь-який висновок та найбільш ефективна рекомендація, зроблені за результатами аналізу, можуть бути поставлені під сумнів, якщо документи не перевірені на достовірність показників та належним чином не підготовлені.

Висновок. Необхідність удосконалення економічного аналізу фінансових результатів пов'язана із зростанням ступеня задоволення потреб користувачів в економічній інформації. Основним показником конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів є прибуток, що створюється під впливом багатьох факторів.

Управління прибутком полягає в прийнятті об'єктивних рішень, спрямованих на формування, розподіл та використання прибутку і також стратегічний розвиток підприємства. Можливість впливати на окремі фактори дасть змогу нарощувати прибутковість діяльності та спрямовувати наявні ресурси на подальший розвиток підприємства.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України/ URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/express/expr2021/04/43.pdf>
2. Білуха М. Т. Теорія бухгалтерського обліку: навч. посіб. / М.Т. Білуха. – К.: 2000. – 460 с.
3. Кадуріна Л.О. Конспект-лекцій «Фінансовий аналіз» ДІТМ ім. Ю.Бакая – 2010 – с.95
4. НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затверджене наказом Міністерства фінансів України від 31.03.99 р. № 87.
5. Остап'юк Н.А. Методика оцінки фінансового стану підприємства в умовах інфляції / Н.А. Остап'юк // Вісник ЖДТУ. – 2011. – № 1. – С. 127–129.
6. Тігова Т.М. Аналіз фінансової звітності / Т.М. Тігова, Л.С. Селіверстова, Т.Б. Процюк // Центр навчальної літератури – 2019. – с.268
7. Школьник І.О. Фінансовий аналіз / І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнеко та ін. // Центр учбової літератури. – 2016. – с. 368.
8. Яріш П.М. Методи проведення аналізу фінансових результатів діяльності організацій / П.М. Яріш, Ю.В. Касьянова // Управління розвитком. – 2013. – № 4(144). – С. 159–162.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
КОПОТІЄНКО Т. Ю.

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ БАНКУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**БЛУДОВА Ю., 2 курс ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування»,
спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розглянуто існуючі напрацювання з фінансової стійкості банку в умовах військового стану, діючи рішення, які створюють умови для належної роботи банку «Credit Agricole» у надскладних умовах. Воєнний стан – це особливий правовий режим, який застосовується у країні або в окремих областях, у випадку збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності, її територіальній цілісності. Воєнний стан дозволяє аналізувати поточну ситуацію і робити висновки згідно цього положення.

The article considers the existing developments on the financial stability of the bank in a state of war, the current solutions that create the conditions for the proper operation of the bank «Credit Agricole» in super difficult conditions. Martial law is a special legal regime applied in a country or in certain regions, in case of armed aggression or threat of attack, danger to state independence, its territorial integrity. The state of war allows you to analyze the current situation and draw conclusions according to this position.

В умовах військового стану перед усіма банками постає питання як підтримувати свій фінансовий стан на певному рівні ,адже головні продукти, з яких банк отримував найбільший прибуток у такий час втрачають актуальність. Отже питання полягає в тому, які заходи буде приймати банк для підтримки своєї фінансової стійкості.

«Credit Agricole»-найстаріший банк в Україні ,банк входить до складу «Crédit Agricole Group». Група є французьким фінансовим конгломератом і входить до десятки найбільших банків світу. Активи складають 2.454 мільярда доларів.

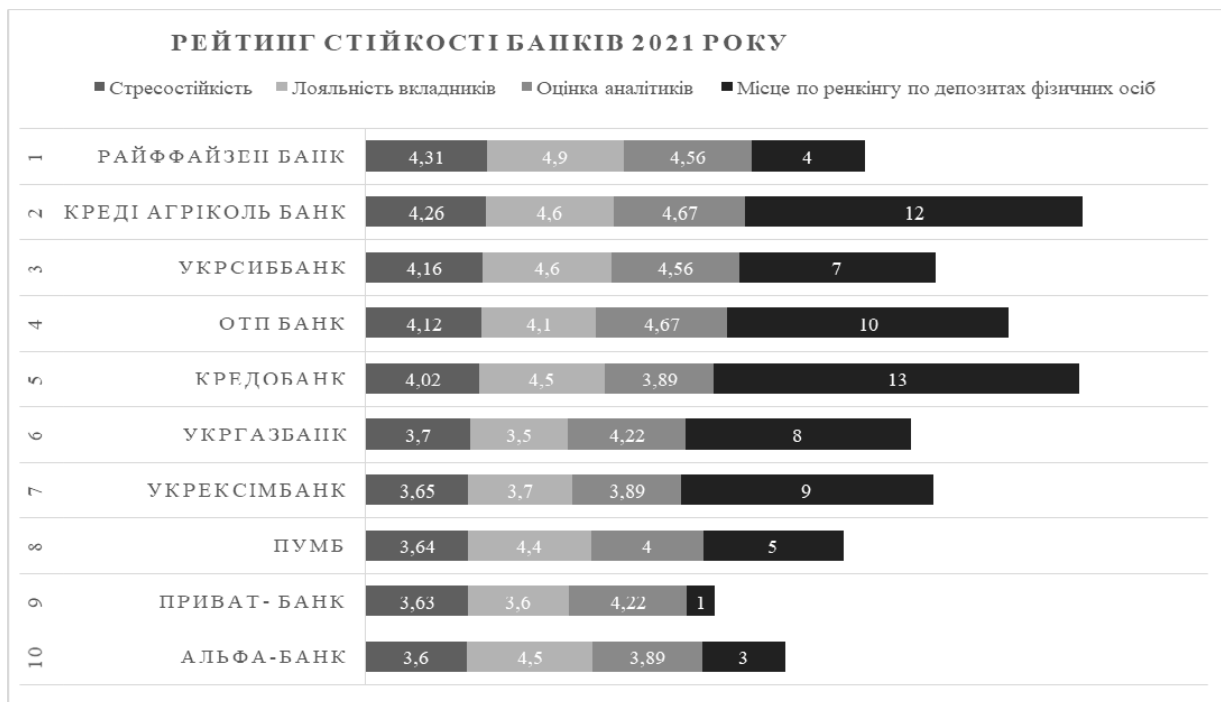

Рис. 1 Фінансова стійкість Українських банків за 2021 рік [1]

Робота банку офлайн частково була припинена ,послуги та розрахунки перейшли до мобільного та інтернет-банкінгу , доступ до яких був 24/7 .

Банком було прийнято перелік рішень ,які допоможуть підтримати клієнтів в умовах військового стану:

- 1) була відмінена щомісячна косімія по всім картковим пакетним послугам
- 2) карти, термін яких спливав, було прологновано , для можливості користування картками надалі
- 3) Протягом двох місяців, були введені кредитні канікули та ввідмінені штрафні санкції , у випалку не внесення обов'язкового платежу.
- 4) «Credit Agricole» Poland впровадив низку безкоштовних послуг для українців.
- 5) Оплата картою банку доступна в роздрібних магазинах та Інтернеті без будь-яких обмежень
- 6) Була відмінена комісія за транзакції грошових коштів на картки українських банків.

В умовах військового часу банк оброблював запити онлайн ,завдяки досвіду з Covid-19 банку майже не потрібно було пристосовуватися до поточних реалій діджитал-обслуговування,але деякі процеси було змінено, щоб якнайшвидше задовольнити потреби клієнтів ,та деяких співробітників було перепрофільовано на те, щоб допомогти клієнтам за їх запитами дистанційно. Приріст онлайн-запитів виріс на 25 , порівняно з довоєнним періодом. Від початку війни співробітники контакт-центру обробили близько 52 тисячі запитів по телефону та 12 тисяч у соціальних мережах (Telegram та Viber).Від рівня ризиковості,в тому чи іншому місті, графік роботи відділень змінюється ,клієнти можуть дізнатись інформацію у контакт-центрі чи у свого менеджера. Було встановлено ліміт 15 тис. грн. на добу на одного клієнта на зняття коштів.

Незважаючи на важку ситуацію, Credit Agricole почав підтримувати суспільство і тому були прийняті такі заходи з фінансування допомоги:

1. Credit Agricole С.А. та FNCA створили фонд на суму 10 000 000 євро, для допомоги українцям і співробітникам
2. Для підтримки української економіки наперед банк сплатив 100 млн грн
3. На допомогу лікарень було передано 5.5 млн
4. Червоному Хресту в Україні -5 млн грн
5. 270 тис. грн було передано волонтерам ,які підтримують центри тимчасово переміщених людей у Львові.

2018	2019	2020
8 % ЧАСТКИ РИНКУ В АГРОКРЕДИТАХ	8,5% ЧАСТКИ РИНКУ В АГРОКРЕДИТАХ	9 , 4 % ЧАСТКА РИНКУ АГРОКРЕДИТУВАННЯ (+1,4 % ЗА 2020 РІК)
3000 АКТИВНИХ КЛІЄНТІВ-АГРАРІЇВ	3050 АКТИВНИХ КЛІЄНТІВ-АГРАРІЇВ	3 100 АКТИВНИХ КЛІЄНТІВ АГРОБІЗНЕСУ (+2 % ПОРІВНЯНО З 2019)
20 АГРОЗАХОДІВ, ПІДТРИМАНИХ БАНКОМ У 2018 РОЦІ	20 АГРОЗАХОДІВ, ПІДТРИМАНИХ БАНКОМ У 2019 РОЦІ	10 АГРОЗАХОДІВ, ПІДТРИМАНИХ БАНКОМ У 2020 РОЦІ

Рис. 2. Показники розвитку агро-бізнесу в»Credit Agricole» з 2018 по 2020 роки

Одним із основних напрямків банку є агробізнес. Сільськогосподарський сектор займає домінуюче становище у кредитному портфелі Credit Agricole. У корпоративному портфелі частка аграрного сектора перевищує 50 . Банк бере участь у численних українських аграрних проектах та підтримує розвиток аграрного сектору. Він працює з транснаціональними корпораціями (постачальниками сировини, трейдерами та агропереробними компаніями), великими та високоефективними фермерськими господарствами, середніми сільськогосподарськими підприємствами та невеликими фермерськими господарствами з гарною репутацією та професійними командами менеджерів. Crédit Agricole Bank обслуговує всіх учасників агропромислового ланцюжка: закупівлю, виробництво, торгівлю, переробку та експорт. Банк пропонує широкий спектр продуктів для клієнтів агробізнесу, включно з сезонним фінансуванням оборотного капіталу, інвестиційними кредитами. Земельний склад всіх клієнтів Credit Agricole складає близько 10 загального земельного банку України. Сільське господарство часто розглядається країнами, як пріоритет «національної безпеки», оскільки ці продукти необхідні для існування, тоді як більшість виробничих предметів не є такими важливими, отже, попит на ці товари часто пов'язаний з настроями споживачів. Незважаючи на складну ситуацію, Україна все таки зможе експортувати 60–70 засіяних культур . 30 відсотків Україна буде використовувати для власного споживання, а решту можна відправляти на експорт. При цьому потрібно вирішити питання з логістикою та з дизелем ,якого зараз не вистачає ,через зруйнування нафтобаз та виробництв. Але щодня відбувається координація для поставки дизелю та вирішення питання з відправки урожаю не через порти. В умовах військового стану з початку березня банк видав 241.6 млн грн. кредитів агро-компаніям, із них 96 на поповнення оборотного капіталу для проведення посівної. [2]

№	Банк	Прибуток до оподаткування ,тис. грн .
1	ПриватБанк	22 847 507
2	Ощадбанк	4 798 503
3	Райффайзен Банк Аваль	4 197 230
4	Пумб	2 805 482
5	ОТП Банк	2 147 070
6	Укрсіб Банк	1 443 335
7	Спі Банк	1 319 515
8	Креді Агріколь Банк	984 115
9	Альфа-Банк	872 785
10	Укргазбанк	864 479

Рис. 3. Рейтинг найприбутковіших банків України за 2021

Група Креді Агріколь опублікувала свої фінансові результати за 1 квартал 2022 року та підтвердила свою позицію стосовно війни в Україні. Згідно даних ,як для Креді Агріколь С.А(+4,9),так і Для Групи Креді Агріколь (+3,5) зафіксоване зростання базового валового операційного прибутку .Базовий прибуток групи знизився на 18,9 ,становить 756 млн. євро. Це зумовлено двома факторами:зростання внеску до ЄФПР та передбачливий підхід до створення резервів ,через війну між Росією та Україною. За 1 квартал група зафіксувала динаміку по бізнес-напрямам, залучила 516 000 клієнтів.

Рис. 4. Формування резервів під низький і доведений ризик, що знижується [3]

Російське вторгнення призводить до руйнівних наслідків економіки та інфраструктури України. За даними організації Світового банку, війна лише посилила наявні побоювання з приводу уповільнення темпів зростання світової економіки, зростання

заборгованості та інфляції, а також різкого підвищення рівня бідності. Минулого тижня Світовий банк також повідомив про уповільнення зростання та підвищення рівня бідності в

Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, посилаючись на війну в Україні та інші фінансові потрясіння. Економіка України може скоротитися на 45,1 цього року. Минулого місяця світові ціни на продовольство досягли найвищого зареєстрованого рівня, чому сприяла війна. Глибока гуманітарна криза, викликана війною, ймовірно, буде одним із найтриваліших економічних результатів конфлікту.[4]

Стабільна фінансова система здатна ефективно розподіляти ресурси, оцінювати та управляти фінансовими ризиками, підтримувати рівень зайнятості, близький до природного рівня економіки, та усувати відносні коливання цін на реальні чи фінансові активи, що вплинуть на грошову стабільність чи рівень зайнятості. Фінансова система знаходиться в діапазоні стабільності, коли вона розсіює фінансові дисбаланси, що виникають внаслідок значних несприятливих та непередбачених подій. Коли система стабільна, вона поглинає потрясіння переважно за допомогою механізмів самокорекції, не дозволяючи несприятливим подіям вплинути на реальну економіку чи інші фінансові системи. Фінансова стабільність має першорядне значення для економічного зростання, оскільки більшість операцій у реальній економіці здійснюється через фінансову систему.

Справжня цінність фінансової стабільності найкраще видно за її відсутності, у періоди фінансової нестабільності. У такі періоди банки неохоче фінансують прибуткові проекти, ціни на активи надмірно відхиляються від їхньої внутрішньої вартості, а платежі можуть надходити невчасно. Серйозна нестабільність може призвести до втечі банків, гіперінфляції чи обвалу ринку.

Висновок. Таким чином, війна в Україні негативно позначається на нормальній роботі Банку, але банком були прийняті необхідні заходи для забезпечення стійкості банку. Креді Аґріколь Груп є одним з лідерів за рівнем платоспроможності в Європі. Група підтвердила надійність своєї моделі адаптуватися до кризових умов і надалі буде удосконалюватись. Положення ліквідності Банку залишається стійкою; місцеві резерви у розмірі -€20 млн (і резерв під ризик втрати капіталу у розмірі -€195 млн за окремими статтями). Тому, в умовах воєнного часу, ми можемо побачити, що «Credit Agricole» продовжує виконувати свої зобов'язання, завдяки достатній ліквідності та підтримки міжнародної групи та своєї стійкої позиції.[5]

Список використаних джерел

1. <https://minfin.com.ua/banks/rating/>.-Український інформаційний портал про фінанси та інвестиції
2. <https://credit-agricole.ua/ru/o-banke/dokumenti-ta-zviti> Фінансові звіти Креді-Аґріколь Банку (стр. 36 за 2020 рік 34 за 2019 рік 30 за 2018 рік) Сайт Банку Креді-Аґріколь
3. <https://www.credit-agricole.com/en/finance/finance/financial-results/first-quarter-2022>(Slides of the financial results for the First quarter 2022 results стр 13)-Сайт Групи Креді Аґріколь
4. <https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2022/04/10/russian-invasion-to-shrink-ukraine-economy-by-45-percent-this-year>-Сайт всесвітнього банку.
5. <https://credit-agricole.ua/ru/o-banke/pres-centr/novini/finansovi-rezultati-kredi-agrikol-banku-u-pershomu-kvartali-1312>-Сайт Креді-Аґріколь банку

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ»

**БОЙКО А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

В статті проаналізовано публікаційну активність науковців за 2017–2022 рр. стосовно визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання». Систематизовано основні підходи до визначення економічної сутності кредитування.

The article analyzes the publication activity of scientists in 2017 – 2022 regarding the definition of the economic essence of the concept of «lending to businesses». The main approaches to determining the economic essence of lending are systematized.

Проблематика дослідження процесу кредитування суб'єктів господарювання є актуальною, оскільки в сучасних умовах для того, щоб бути ефективним, підприємству необхідно інвестувати кошти у розвиток інноваційної діяльності, але наявних оборотних коштів не завжди вистачає для цих цілей. Саме у таких випадках виникає потреба у залученні кредитних коштів. Завдяки залученню кредитних коштів підприємство має можливості забезпечення безперебійної роботи, удосконалення технологічних процесів тощо. Залучення кредитних коштів впливає на фінансову незалежність суб'єкта господарювання, тому виникає потреба у моніторингу групи показників фінансової незалежності підприємства.

Метою статті є систематизація підходів до визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання».

Об'єктом дослідження є процеси фінансового забезпечення суб'єктів господарювання в ринкових умовах.

Предмет дослідження – процеси кредитування суб'єктів господарювання.

Дослідженням економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання» займаються багато вчених-економістів (див. [1] – [20]). Так, механізм процесу кредитування суб'єктів господарювання на високому науковому рівні досліджено у роботах Андрейківа Т. Я., Процюк Т. А. [1], Доценко І. О., Доценко В. В. [5], Приймак Н. В. [6], Рудої О. Л. [9], Малахової О. Л. [11], Середи О. О. [12], Петруненко Я. [13], Коблянської О. І., Сейко С. І. [14], Петрушко Я. Р. [16], Зверук Л. А., Лисенко Т. С. [19], Вдовенко Л. О. [20] та інших. Аналіз специфіки кредитування суб'єктів господарювання в умовах української економіки на сучасному етапі розвитку знаходимо у роботах Романишина В. О., Уманціва Г. В., Сясько І. В. [2], Лункіної Т. І., Семенюк А. І. [3], Партин Г. О., Омелян Х. А. [4], Моїсєєва Ю. О., Уралової Ю. П. [15], Рошило В. І. [17], Балацької А. [18]. На більш глобальному рівні процес кредитування дослідили Стороженко О. О., Гірченко Т. Д., Шейко О. П. [7], Мороз С. В., Мейш В. О. [8], Волкова Н. І., Кульбіда В. А. [10]. Незважаючи на вагомість отриманих авторами наукових результатів, питання, пов'язані із систематизацією підходів до визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання», залишаються відкритими.

Огляд визначень поняття «кредитування суб'єктів господарювання» у наукових джерелах наведено у табл. 1. Розставимо акценти у наведених у табл.1 трактуваннях економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання». Перевагою визначення Андрейківа Т. Я. та Процюк Т. А. є виділення умов надання кредиту позичальнику: наявність забезпечення, обмеженість користування коштами у часі та цільовий характер використання кредитних коштів [1, с. 9].

Визначення поняття «кредитування суб'єктів господарювання» у наукових джерелах

Автор	Визначення
Андрейків Т. Я., Процюк Т. А. [1, с. 9]	надання банком необхідної суми тимчасово вільних грошових коштів, яку він зобов'язується надати позичальнику в користування на умовах належного забезпечення, повернення у визначений строк, оплати та цільового характеру використання
Балацька А. [18, с. 141]	джерело фінансування підприємницької діяльності, пов'язане із збігом інтересів як боржника, так і кредитора – дотримання умов кредитування: наявності кредитних ресурсів кредитора та можливості їх повернення боржником
Вдовенко Л. О. [20, с. 519]	залучення позикових коштів з метою підвищення ефективності виробництва
Волкова Н. І, Кульбіда В. А. [10, с. 115]	форма руху позичкового капіталу між банком в ролі кредитора та різними економічними суб'єктами такими, як позичальники
Доценко І. О., Доценко В. В. [5, с. 95]	економічні відносини, що виникають між кредитором та позичальником з приводу передачі тимчасово вільних коштів на умовах їх повернення та сплати ціни за користування
Зверук Л. А., Лисенко Т. С. [19, с. 350]	комплексний процес з відтворення та реалізації кредитних послуг з метою отримання прибутку
Коблянська О. І., Сейко С. І. [14]	специфічний тип економічних відносин, що ґрунтується на довірі, основою якого є мобілізація й нагромадження тимчасово вільних коштів і формування з них позичкового капіталу шляхом передачі кредитором певної суми капіталу у тимчасове користування позичальнику на умовах повернення та власності
Лункіна Т. І., Семенюк А. І. [3, с. 68]	договірна угода, у якій позичальник отримує грошову суму, яку виплачує кредитору пізніше, як правило, з відсотками
Малахова О. Л. [11, с. 606]	уречевлені відносини між учасниками суспільного відтворення, а речовим виразом цих відносин є об'єкт передачі від одного економічного агента до іншого у тимчасове користування
Моїсєєв Ю. О., Уралова Ю. П. [15, с. 172]	головне джерело забезпечення грошовим капіталом поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форм власності та видів господарської діяльності,
Мороз С. В., Мейш В. О. [8, с. 117]	економічні відносини певного виду, пов'язані із наданням ресурсів у тимчасове користування на засадах обов'язкового повернення і погашення зобов'язань, що виникають внаслідок даних відносин
Партин Г. О., Омелян Х. А. [4]	надання кредитних коштів суб'єктам господарювання в обмін на гарантії повернення коштів
Петруненко Я. [13, с. 243]	господарсько-правовий засіб забезпечення ефективного використання банківських коштів
Петрушко Я. Р. [16, с. 167]	узгоджена за стратегічними і тактичними цілями сукупність внутрішньобанківських процесів і практичних дій, спрямованих на формування кредитних ресурсів та їх розподіл за контрольованого рівня ризиків з метою отримання прибутку
Приймак Н. В. [6, с.9]	форми забезпечення суб'єктів господарювання запозиченими ресурсами для фінансування своєї діяльності, які реалізуються через фінансові інструменти кредитування у вигляді фінансових активів та фінансових зобов'язань

Автор	Визначення
Романишин В. О., Уманців Г. В., Сясько І. В. [2, с. 73]	поповнення оборотних коштів суб'єктів господарювання за рахунок банківського кредиту
Рошило В. І. [17, с. 221]	рушійна сила розвитку пріоритетних галузей національного господарства, забезпечення економічного зростання, підвищення конкурентоспроможності країни в міжнародному вимірі, джерело відтворювальних процесів
Руда О. Л. [9, с. 22]	головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств незалежно від форми власності та сфери господарювання
Середа О. О. [12, с. 114]	джерело розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання
Стороженко О. О., Гірченко Т. Д., Шейко О. П. [7, с. 132]	операції з надання коштів позичальнику на умовах строковості, повернення, платності згідно з умовами договору між кредитором і позичальником

Джерело: складено автором на основі [1] – [20]

Перевагою визначення поняття «кредитування суб'єктів господарювання» Балацькою А. є його комплексність, оскільки у ньому відображені як інтереси позичальника, так і інтереси кредитора в процесі кредитування [18, с. 141].

У свою чергу Вдовенко Л. О. розглядають досліджуване поняття з позиції позичальника та формулюють основну мету кредитування для позичальника – підвищення ефективності виробництва [20, с. 519]. На нашу думку, більш вдалим було б формулювання мети кредитування для позичальника – підвищення ефективності господарської діяльності підприємства, оскільки у запропонованому автором визначенні мети наведена лише одна функціональна підсистема управління підприємством (виробництво), залишаючи поза увагою такі підсистеми як управління кадрами, фінансами, маркетингом та інноваціями.

Волкова Н. І, Кульбіда В. А. акцентують увагу на динамічному характері процесу кредитування, встановлюючи відповідність між суб'єктами кредитування: банку у ролі кредитора та економічними суб'єктами у ролі позичальників [10, с. 115]. Автори при дослідженні економічної сутності кредитування розглядають її у широкому та вузькому розумінні. У широкому розумінні кредитування – це форма руху позичкового капіталу, в якій посередником виступає комерційний банк. У стислому розумінні кредитування – форма руху позичкового капіталу між банком-кредитором та суб'єктом господарювання-позичальником.

Перевагою визначення поняття «кредитування суб'єктів господарювання» Доценко І. О., Доценко В. В. є його комплексність, оскільки в запропонованому ними визначенні знаходимо розкриття сутності взаємодії сторін кредитної операції («економічні відносини...»), ідентифікацію сторін кредитної операції («кредитор і позичальник»), мету кредитної операції («...передача тимчасово вільних коштів...»), а також умови здійснення кредитної операції («...повернення та сплата ціни за користування кредитними ресурсами») [5, с. 95].

Зверук Л. А., Лисенко Т. С. досліджують поняття «кредитування суб'єктів господарювання» з позиції кредитора та підкреслюють комплексність цього поняття, а також формулюють основну мету кредитування для кредитора – отримання прибутку [19, с. 350]. Також вони визначають економічну сутність кредитування через філософію банківських операцій, яка полягає у знаходженні балансу між прибутком і ризиком.

Коблянська О. І., Сейко С. І. у визначенні поняття «кредитування суб'єктів господарювання» акцентують увагу на процесі формування позичкового капіталу («...мобілізація та нагромадження тимчасово вільних коштів...») та на визначенні специфічних рис

кредитування («...на умовах повернення та власності...») [14]. Запропоноване авторами визначення доцільно доповнити такими специфічними рисами кредитування, як цільове призначення, строковість передачі коштів кредиторами позичальникам, платність користування кредитними коштами, забезпеченість кредиту та необхідність повернення кредитору у повному обсязі.

Лункіна Т. І., Семенюк А. І. у визначенні «кредитування суб'єктів господарювання» відображають правові аспекти поняття, підкреслюючи, що це – «договірною угода...» [3, с. 68]. Разом з тим зазначимо, що визначення цих авторів потребує коригування, оскільки позичальник виплачує позичені кошти кредитору з відсотками не «як правило...», а завжди, оскільки у цьому і полягає сенс кредитування для кредитора: отримати плату у вигляді відсотків за надання можливості позичальнику користування своїми коштами.

Малахова О. Л. пропонує універсальне визначення поняття «кредитування», не виділяючи функції суб'єктів кредитування в цьому процесі («уречевлені відносини між учасниками суспільного відтворення...»). Далі у наведеному визначенні автори розкривають механізм процесу кредитування як «... об'єкт передачі від одного економічного агента до іншого у тимчасове користування» [11, с. 606]. На нашу думку, запропонований авторами механізм не досить точно відображає специфіку саме процесу кредитування, оскільки у цьому вигляді може бути застосований для таких відносин між економічними агентами, як лізингові операції. Крім того, автор зазначає, що економічна сутність кредитування обумовлюється структурою кредитних відносин, яка складається з трьох елементів:

- кредитор;
- позичальник;
- позичкова вартість.

Визначення Моїсеєва Ю. О. та Уралової Ю. П. поняття «кредитування суб'єктів господарювання» [15, с. 172] практично повністю дублює визначення Рудої О. Л.

Визначення Мороз С. В., Мейш В. О., на нашу думку, перевантажено зайвими елементами. Так, автори зазначають, що «кредитування суб'єктів господарювання» – це «економічні відносини певного виду», не конкретизуючи, що вони мають на увазі. Коректніше або залишити фразу «економічні відносини...», або чітко визначити, про який саме вид економічних відносин йде мова. Крім того, у визначенні Мороз С. В., Мейш В. О. виявляємо тавтологію («...повернення і погашення зобов'язань...») [8, с. 117]. Слід зазначити, що повернення кредитних коштів і є процесом погашення кредиту, тому застосування у досліджуваному понятті цих дефініцій одночасно є дискусійним питанням.

Партин Г. О., Омелян Х. А. у своєму визначенні акцентують увагу на принципах необхідності повернення кредитних коштів та необхідності забезпечення кредиту, що виступає у ролі гарантії повернення кредитних коштів [4].

Петруненко Я. надає визначення процесу кредитування з позиції банківської установи у ролі кредитора. Визначення кредитування як «господарсько-правового засобу забезпечення ефективності використання банківських коштів» [13, с. 243] не відображає специфічних рис цього процесу та може бути застосовано для опису інших господарсько-правових засобів забезпечення ефективності використання банківських коштів (наприклад, оптимізації управління активами та пасивами банківської установи).

Петрушко Я. Р. пропонує визначити досліджуване поняття з позиції банку, який виступає у ролі кредитору. Перевагами запропонованого визначення є урахування у ньому управлінських аспектів («узгоджена за стратегічними і тактичними цілями сукупність внутрішньобанківських процесів і практичних дій...»), аспектів ризик-менеджменту кредитними ризиками («...спрямованих на формування кредитних ресурсів та їх розподіл за контрольованого рівня ризиків...»), а також кінцевої мети процесу кредитування – отримання прибутку [16, с. 167]. Автор досить докладно аналізує механізм забезпечення банківською установою процесу кредитування суб'єктів господарювання, виділяючи в ньому такі етапи: 1) організаційне забезпечення кредитної діяльності банку; 2) створення фонду

кредитних ресурсів банку; 3) надання кредитів позичальникам; 4) ризик-менеджмент кредитної діяльності; 5) оцінювання ефективності кредитної діяльності.

Слід зазначити, що наведений Петрушко Я. Р. алгоритм процесу кредитування не повною мірою відповідає концепції класичного процесу управління, який складається з таких етапів, як планування, організація, мотивація та контроль. Виходячи з цього, наведений вище алгоритм доцільно доповнити такими етапами: планування кредитної діяльності, мотивація персоналу, який займається кредитними операціями, оскільки саме етапи планування та мотивації не відображені у запропонованому автором алгоритмі.

Приймак Н. В. формулює визначення досліджуваного нами поняття з позиції позичальника («...забезпечення суб'єктів господарювання запозиченими ресурсами...»), розкриваючи роль кредитних коштів у нарощуванні фінансових активів підприємства, з одного боку, а з іншого – у збільшенні величини фінансових зобов'язань підприємства, що без належної організації контролю за співвідношенням власних та запозичених коштів може призвести до втрати фінансової незалежності підприємства [6, с.9].

У свою чергу, Романишин В. О., Уманців Г. В., Сясько І. В. розкривають у своєму визначенні саме мету отримання кредитних коштів – поповнення оборотних коштів [2, с. 73].

Рошило В. І. у своєму визначенні «кредитування суб'єктів господарювання» зосереджується на визначенні ролі кредитування для національного господарства, залишаючи поза увагою безпосередньо специфічні риси цього процесу [17, с. 221].

Руда О. Л. визначає «кредитування суб'єктів господарювання» як «головне джерело забезпечення грошовими ресурсами поточної господарської діяльності підприємств...» [9, с. 22]. Слід зазначити, що більш коректним було б прибрати з визначення слово «головне», оскільки кредитування є одним з джерел забезпечення грошовими ресурсами поточної діяльності підприємства, наряду із такими джерелами, як реінвестування прибутку, погашення дебіторської заборгованості. Автор також систематизує причини виникнення кредитних відносин. Загальноекономічними причинами кредитних відносин є товарне виробництво, рух вартості у сфері товарного обміну та господарська діяльність підприємств.

Середа О. О. пропонує занадто широке визначення поняття «кредитування суб'єктів господарювання». Погоджуючись з автором стосовно того, що кредитування є потужним «джерелом розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання» [12, с. 114], зазначимо, що не менш потужними джерелами є наявність професійних кадрів у фінансових службах підприємства, впровадження системи бюджетування та контролінгу, удосконалення фінансової стратегії підприємства. Тобто запропоноване автором визначення не відображає специфіки процесу кредитування та є занадто загальним.

Стороженко О. О., Гірченко Т. Д., Шейко О. П. у своєму визначенні поняття «кредитування суб'єктів господарювання» окрім розкриття сутності самого процесу кредитування («...надання коштів позичальнику...»), фіксують ключові пункти, які повинен містити договір між кредитором і позичальником (на який строк надають кредитні кошти, гарантії повернення коштів, розмір відсотків за кредит) [7, с. 132]. Завданнями кредитної діяльності автори вважають:

- створення високоякісних активів;
- фінансування інноваційних проєктів;
- розширення лінійки кредитних продуктів;
- підвищення якості наданих послуг;
- підвищення інвестиційної привабливості банку.

В табл. 2 наведено річну динаміку публікаційної активності дослідженої у табл. 1 вибірки робіт науковців з визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання» з 2017 р. до 2022 р.

З табл. 2 видно, що найбільша публікаційна активність науковців спостерігалася у 2018 р. (7 публікацій), мінімальна – у 2021 р. (1 публікація). У 2019 р. та 2020 р. активність науковців була на однаковому рівні (4 публікації). Деякий спад активності науковців обумовлюється не зниженням актуальності досліджуваної проблематики, а появою нових

викликів у зовнішньому середовищі (пандемія COVID-19, військова агресія РФ), які потребують адаптації наукової думки до нових умов господарювання підприємств.

Таблиця 2

Річна динаміка публікаційної активності науковців з визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання» з 2017 р. до 2022 р.

Автор	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.
Андрейків Т. Я., Процюк Т. А. [1, с. 9]	+	-	-	-	-	-
Балацька А. [18, с. 141]	-	-	-	+	-	-
Вдовенко Л. О. [20, с. 519]	-	+	-	-	-	-
Волкова Н. І, Кульбіда В. А. [10, с. 115]	-	-	+	-	-	-
Доценко І. О., Доценко В. В. [5, с. 95]	+	-	-	-	-	-
Зверук Л. А., Лисенко Т. С. [19, с. 350]	-	-	+	-	-	-
Коблянська О. І., Сейко С. І. [14]	-	-	-	-	-	+
Лункіна Т. І., Семенюк А. І. [3, с. 68]	-	-	-	+	-	-
Малахова О. Л. [11, с. 606]	-	+	-	-	-	-
Моїсєєв Ю. О., Уралова Ю. П. [15, с. 172]	-	-	+	-	-	-
Мороз С. В., Мейш В. О. [8, с. 117]	-	-	-	+	-	-
Партин Г. О., Омелян Х. А. [4]	-	-	-	-	-	+
Петруненко Я. [13, с. 243]	-	+	-	-	-	-
Петрушко Я. Р. [16, с. 167]	-	+	-	-	-	-
Приймак Н. В. [6, с.9]	-	+	-	-	-	-
Романишин В. О., Уманців Г. В., Сясько І. В. [2, с. 73]	-	+	-	-	-	-
Рошило В. І. [17, с. 221]	-	-	-	-	+	-
Руда О. Л. [9, с. 22]	-	+	-	-	-	-
Середа О. О. [12, с. 114]	-	-	+	-	-	-
Стороженко О. О., Гірченко Т. Д., Шейко О. П. [7, с. 132]	-	-	-	+	-	-
РАЗОМ	2	7	4	4	1	2

Джерело: складено автором на основі [1] – [20]

Розподіл кількості визначень поняття «кредитування суб'єктів господарювання», запропонованих з 2017 р. по 2022 р. за роками наведено на рис. 1.

Узагальнення підходів різних науковців до визначення поняття «кредитування суб'єктів господарювання» наведено в табл.3.

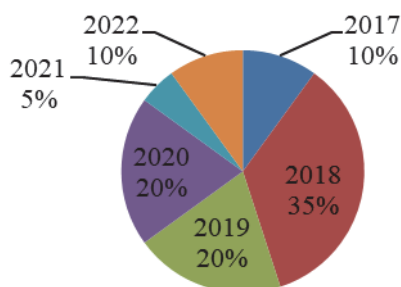

Рис. 1. Розподіл кількості визначень «кредитування суб'єктів господарювання», запропонованих з 2017 р. по 2022 р. за роками

Джерело: складено автором.

У табл. 3 систематизовано основні підходи до визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання», які були виявлені при дослідженні думок науковців у табл. 1.

Таблиця 3

**Узагальнення підходів різних науковців до визначення поняття
«кредитування суб'єктів господарювання»**

Автори	Підходи					
	ототожнення кредиту з цінністю (коштами)	ототожнення кредиту з формою акумулювання і передачі коштів	ототожнення кредиту з формою руху капіталу	ототожнення кредиту із зобов'язаннями	ототожнення кредиту з певним видом економічних відносин	ототожнення кредиту з контрактом між кредитором і позичальником
1	2	3	4	5	6	7
Андрейків Т. Я., Процюк Т. А. [1, с. 9]	+	+	-	-	-	-
Балацька А. [18, с. 141]	+	-	-	-	+	-
Вдовенко Л. О. [20, с. 519]	-	-	+	-	-	-
Волкова Н. І, Кульбіда В. А. [10, с. 115]	-	-	+	-	+	-
Доценко І. О., Доценко В. В. [5, с. 95]	-	+	+	+	+	-
Зверук Л. А., Лисенко Т. С. [19, с. 350]	-	-	+	-	-	-
Коблянська О. І., Сейко С. І. [14]	-	+	+	+	+	-
Лункіна Т. І., Семенюк А. І. [3, с. 68]	+	-	+	+	-	+
Малахова О. Л. [11, с. 606]	-	+	-	-	+	-
Моїсєєв Ю. О., Уралова Ю. П. [15, с. 172]	+	-	-	-	-	-
Романишин В. О., Уманців Г. В., Сясько І. В. [2, с. 73]	+	-	+	-	-	-
Мороз С. В., Мейш В. О. [8]	-	-	-	+	+	-
Паргин Г. О., Омелян Х. А. [4]	-	-	+	+	-	-
Петруненко Я. [13, с. 243]	-	+	-	-	-	+
Петрушко Я. Р. [16, с. 167]	-	+	+	-	-	-
Приймак Н. В. [6, с.9]	-	-	+	+	-	-
Рошило В. І. [17, с. 221]	+	-	-	-	-	-
Руда О. Л. [9]	+	-	+	-	+	-

Автори	Підходи					
	ототожнення кредиту з цінністю (коштами)	ототожнення кредиту з формою акумулювання і передачі коштів	ототожнення кредиту з формою руху капіталу	ототожнення кредиту із зобов'язаннями	ототожнення кредиту з певним видом економічних відносин	ототожнення кредиту з контрактом між кредитором і позичальником
Серета О. О. [12, с. 114]	+	-	-	-	-	-
Стороженко О. О. Гірченко Т. Д., Шейко О. П. [7, с. 132]	+	-	+	+	-	+
РАЗОМ	9	6	12	7	7	3

Джерело: складено автором.

З табл. 3 видно, що сучасні науковці найчастіше для визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання» застосовують підхід, який полягає у ототожненні кредитування з формою руху капіталу. Далі за поширеністю зустрічається підхід, який прирівнює кредитування з цінністю (коштами). Третє місце за кількістю прихильників поділяють підходи, які ототожнюють кредитування із зобов'язаннями і економічними відносинами (див. рис. 2).

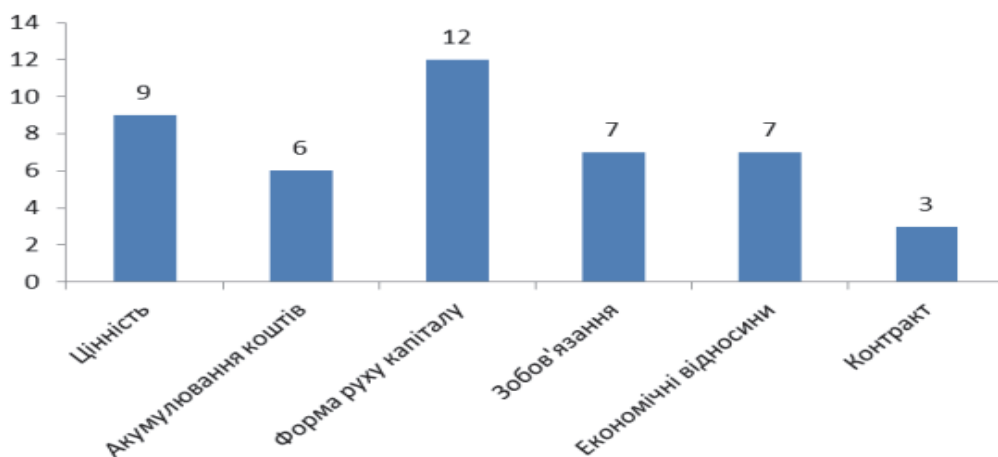

Рис. 2. Розподіл робіт науковців за підходами до визначення економічної сутності поняття «кредитування суб'єктів господарювання»

Джерело: складено автором.

Слід зазначити, що досліджуване поняття є настільки комплексним, що для визначення його економічної сутності науковці комбінують декілька підходів для того, щоб найточніше сформулювати своє ставлення до предмету дослідження.

За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок про те, що економічною сутністю поняття «кредитування суб'єктів господарювання» є організація такої взаємодії кредитора та позичальника, при якій кредитор надає у тимчасове використання грошові кошти на умовах певних гарантій повернення від позичальника, отримання плати за користування кредитними коштами, а позичальник нарощує свій фінансовий потенціал за рахунок збільшення обігових коштів на фінансування господарської діяльності.

Список використаних джерел

1. Андрейків Т. Я., Процюк Т. А. Банківське кредитування суб'єктів господарювання. Фінансовий простір. 2017. № 4 (28). С. 8 – 13.

2. Романишин В. О., Уманців Г. В., Сясько І. В. Активізація кредитування суб'єктів малого та середнього підприємництва в Україні. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 22. С. 70 – 77.
3. Лункіна Т. І., Семенюк А. І. Кредитування суб'єктів господарювання в Україні під час пандемії. URL: <http://dspace.mnau.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/10477/1/68-71.pdf> (Дата звернення 19.06.2022). – Назва з екрана.
4. Партин Г. О., Омелян Х. А. Кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні: сучасні особливості та шляхи розвитку. Ефективна економіка. 2022. № 2. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=10009> (дата звернення: 19.06.2022).
5. Доценко І. О., Доценко В. В. Сутність та значення кредитної діяльності банку у сучасних умовах економічного розвитку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. № 12. Ч. 1. С. 94 – 98.
6. Приймак Н. В. Сутнісні характеристики кредиту як основного фінансового інструмента кредитування. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. № 18. Ч. 3. С. 6 – 10.
7. Стороженко О. О., Гірченко Т. Д., Шейко О. П. Кредитні операції банків на сучасному етапі економіки. Причорноморські економічні студії. 2020. № 52-2. С. 128 – 133.
8. Мороз С. В., Мейш В. О. Основні аспекти кредитування на сучасному етапі. Вісник Хмельницького національного університету. Серія Економічні науки. 2020. № 5. С. 116 – 125.
9. Руда О. Л. Кредит як підґрунтя взаємовідносин підприємств та комерційних банків. Інвестиції: практика та досвід. 2018. № 9. С. 22 – 25.
10. Волкова Н. І, Кульбіда В. А. Особливості банківського кредитування підприємств на сучасному етапі. Фінанси, облік, банки. 2019. № 1 (24). С. 113 – 122.
11. Малахова О. Л. Генезис теоретичних підходів до форм кредиту як економічної категорії. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 21. С. 604 – 608.
12. Середа О. О. Банківське кредитування як джерело розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання. Причорноморські економічні студії. 2019. № 48-3. С. 113 – 118.
13. Петруненко Я. Характеристика форм та видів державного кредитування суб'єктів господарювання. Публічне право. 2018. № 3 (31). С. 239 – 246.
14. Коблянська О. І., Сейко С. І. Фінансовий кредит як форма залученого капіталу: економічна сутність, процес отримання, погашення, оподаткування та відображення в обліку. Облік і фінанси АПК: освітній портал. URL: <https://magazine.faaf.org.ua/finansoviy-kredit-yak-forma-zaluchеноgo-kapitalu-ekonomichna-sutnist-proces-otrimannya-pogashennya-opodatkovannya-ta-vidobrazhennya-v-obliku.htm> (Дата звернення 19.06.2022). – Назва з екрана.
15. Моїсєєв Ю. О., Уралова Ю. П. Деякі питання дотримання і реалізації принципів банківського кредитування суб'єктів господарювання як умова для відновлення кредитування в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2019. № 6. С. 172 – 176. URL: http://www.lsej.org.ua/6_2019/41.pdf (Дата звернення 20.06.2022). – Назва з екрана.
16. Петрушко Я. Р. Кредитна діяльність банку та основні етапи її організації. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Міжнародні економічні відносини і світове господарство. 2018. № 20. Ч. 2. С. 166 – 170.
17. Рошило В. І. Банківське кредитування в Україні: сучасний стан, проблеми та шляхи розв'язання. Інфраструктура ринку. 2021. № 54. С. 221 – 228.
18. Балацька А. Напрямки вдосконалення кредитного забезпечення розвитку підприємницької діяльності в Україні. Галицький економічний вісник. 2020. № 2 (63). С. 136 – 144.
19. Зверук Л. А., Лисенко Т. С. Управління кредитною діяльністю банківських установ: сутність, практика, напрями вдосконалення. Бізнес Інформ. 2019. № 1. С. 349 – 357.
20. Вдовенко Л. О. Методичні підходи до оцінки ефективності кредитних відносин. Економіка і суспільство. 2018. С. 518 – 522.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
БЕЗВЕРХОГО К. В.

ПРОГНОЗНИЙ АНАЛІЗ І ОПТИМІЗАЦІЯ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ХОЛДИНГОВОЇ КОМПАНІЇ

БОЛЮХ І., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»

У статті визначено мету та завдання грошових потоків та досліджено показники аналіз грошових потоків підприємства. Визначено основні етапи управління грошовими потоками підприємства. Досліджено методи оптимізації грошових потоків на підприємстві.

In the article an aim and task of money streams are certain and indexes are investigational analysis of money streams of enterprise. The basic stages of management of enterprise money streams are certain. The methods of optimization of money streams are investigational on an enterprise.

Актуальність теми. У наш час, в економіці України виникає проблема погіршення фінансового стану більшості підприємств та нестабільності їх функціонування. Проблема дефіциту грошових коштів, обмежена поточна та інвестиційна діяльність призводять до незбалансованості грошових потоків, надмірної тривалості фінансових циклів, обмеженості використання фінансових інструментів і технологій. Внаслідок чого підприємства масово залучають та використовують позикові кошти.

За таких умов особливої уваги потребує процес, що оптимізував би грошові потоки на підприємстві, та мав би спрямування на підвищення їх ефективності у майбутньому періоді. Цим процесом на підприємстві виступає оптимізація, за її допомогою виявляються та реалізуються резерви, що допомагають мінімізувати залежність холдингової компанії від залучення грошових коштів із зовнішніх джерел; забезпечують баланс між обсягами грошових потоків, та їх періодом у часі; забезпечують тісний взаємозв'язок між всіма видами грошових потоків від господарської діяльності холдингової компанії; підвищують обсяг та якість надходження чистого грошового потоку

На сьогоднішній день вивченню різних аспектів аналізу та оптимізації грошових потоків присвячена значна кількість робіт зарубіжних і вітчизняних вчених-економістів: Будько О. В., Голинський Ю. О., Головка В. І., Ігнатишин М. В., Колісник О. П., Кошельок Г. В., Кучер Ю. Є., Мельничук Г. С., Олександренко І. В., Осадча О. О., Охримович Т. С., Роганова Г. О., Усатенко О. В., Халатур С. М., Чудінович М. В.

Метою даної роботи є систематизація методичних підходів до аналізу і оптимізації грошових потоків холдингової компанії.

Об'єктом дослідження є грошові потоки холдингової компанії.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти оцінки грошових потоків холдингової компанії.

Під аналізом грошових потоків холдингової компанії розуміють процес дослідження системи показників, їх формування на підприємстві, виявлення основних тенденцій та закономірностей з метою з'ясування резервів подальшого підвищення ефективності управління ними.

Основна мета аналізу грошових потоків полягає в виявленні рівня достатності формування грошових коштів, ефективності їх використання, а також збалансованості та синхронності позитивного і від'ємного грошових потоків холдингової компанії [7**Ошибка!** **Источник ссылки не найден.**, с. 18].

Основними завданнями аналізу грошових потоків є:

- виявлення тенденцій та закономірностей розвитку грошових потоків підприємства;
- оцінка ступеню раціонального використання грошових коштів;
- виявлення і запобігання можливості виникнення ситуації банкрутства підприємства;

– вивчення факторів і прогноз збалансованості та синхронності грошових потоків за обсягом і часом для забезпечення платоспроможності підприємства;

– пошук резервів підвищення ефективності та інтенсивності використання грошових потоків в процесі операційної, інвестиційної і фінансової діяльності та інші. Важливою складовою аналізу грошових потоків є розрахунок та дослідження відповідних коефіцієнтів. Використання коефіцієнтного методу полягає у визначенні теоретично обґрунтованих критеріїв оцінки, за якими існує можливість зробити цінні з практичної точки зору висновки щодо діяльності та стану холдингової компанії. У контексті аналізу грошових потоків виділяють такі групи коефіцієнтів:

– показники якості грошових потоків підприємства;

– показники результативності використання грошових коштів;

– показники ліквідності та платоспроможності, що розраховуються на базі грошових потоків [5 с. 36].

До першої групи показників відносять показники структури, рівномірності та синхронності грошових потоків.

Показники структури доповнюють інформацію, що отримується у процесі вертикального аналізу, і характеризують важливі співвідношення базових статей звітів про рух грошових коштів.

Показники структури, рівномірності та синхронності грошових потоків наведені в табл. 1.

Таблиця 1

Показники структури, рівномірності та синхронності грошових потоків

№	Показники	Формула	Умовні позначення
1	2	3	4
1	частка позитивного грошового потоку від операційної діяльності у сукупному позитивному грошовому потоці	$\chi_{\text{ПГПод}}^{\text{ПГППод}} = \frac{\text{ПГППод}}{\text{ПГПсул}}$	ПГППод – позитивний грошовий потік від операційної діяльності за період; ПГПсул – сукупний позитивний грошовий потік за період.
2	частка позитивного грошового потоку від фінансової діяльності у сукупному позитивному грошовому потоці	$\chi_{\text{ПГПфд}}^{\text{ПГППод}} = \frac{\text{ПГПфд}}{\text{ПГПсул}}$	ПГПфд – позитивний грошовий потік від фінансової діяльності за період
3	коефіцієнт фінансування інвестиційної діяльності у процесі операційної	$K_{\text{опфін}} = \frac{\text{ЧГПод}}{\text{ВГПід}}$	ВГПід – від’ємний грошовий потік від інвестиційної діяльності.
4	коефіцієнт внутрішнього фінансування інвестиційної діяльності	$K_{\text{внфін}} = \frac{\text{ЧГПод} + \text{ПГПід}}{\text{ВГПід}}$	ПГПід – позитивний грошовий потік від інвестиційної діяльності
5	коефіцієнт зовнішнього фінансування інвестиційної діяльності	$K_{\text{зовнфін}} = \frac{\text{ЧГПфд}}{\text{ВГПід}}$	ЧГПфд – чистий грошовий потік від фінансової діяльності
6	коефіцієнт співвідношення фінансового результату від звичайної діяльності та чистого грошового потоку від операційної діяльності	$K_{\text{чгпод}}^{\text{ФРзд}} = \frac{\text{ФРзд}}{\text{ЧГПод}}$	ФРзд – фінансовий результат від звичайної діяльності
7	коефіцієнт співвідношення амортизаційних витрат та чистого грошового	$K_{\text{чгпод}}^{\text{Ам}} = \frac{\text{Ам}}{\text{ЧГПод}}$	

№	Показники	Формула	Умовні позначення
	потіку від операційної діяльності		
8	показник синхронності надходження та витрат грошових коштів	$P_{\text{синхр}} = \frac{\sqrt{\sum(\text{ПГПі} - \text{ВГПі})^2}}{n}$	ПГПі – позитивний грошовий потік за господарською діяльністю в і-му періоді; ВГПі – від’ємний грошовий потік за господарською діяльністю в і-му періоді; n – кількість періодів, що досліджується
1	2	3	4
9	коефіцієнт синхронності надходження та витрат грошових коштів	$K_{\text{синхр}} = \frac{P_{\text{синхр}}}{\text{ПГПсер}}$	ПГПсер – середнє значення позитивного грошового потоку за всі періоди.
10	показник рівномірності надходження грошових коштів	$P_{\text{рівн}}^{\text{ПГП}} = \frac{\sqrt{\sum(\text{ПГПсер} - \text{ПГПі})^2}}{n}$	
11	показник рівномірності надходження грошових коштів від операційної діяльності	$P_{\text{рівн}}^{\text{ПГПод}} = \frac{\sqrt{\sum(\text{ПГПодсер} - \text{ПГПоді})^2}}{n}$	ПГПоді – позитивний грошовий потік від операційної діяльності в і-му періоді; ПГПодсер – середнє значення позитивного грошового потоку від операційної діяльності за весь період дослідження
12	коефіцієнт рівномірності надходження грошових коштів	$K_{\text{рівн}}^{\text{ПГП}} = \frac{P_{\text{рівн}}^{\text{ПГП}}}{\text{ПГПсер}}$	
13	коефіцієнт рівномірності надходження грошових коштів від операційної діяльності	$K_{\text{рівн}}^{\text{ПГПод}} = \frac{P_{\text{рівн}}^{\text{ПГПод}}}{\text{ПГПодсер}}$	
14	показник рівномірності витрат грошових коштів	$P_{\text{рівн}}^{\text{ВГП}} = \frac{\sqrt{\sum(\text{ВГПсер} - \text{ВГПі})^2}}{n}$	ВГПсер – середнє значення від’ємного грошового потоку за всі періоди
15	показник рівномірності витрачання грошових коштів у процесі операційної діяльності	$P_{\text{рівн}}^{\text{ВГПод}} = \frac{\sqrt{\sum(\text{ВГПодсер} - \text{ВГПоді})^2}}{n}$	ВГПоді – негативний грошовий потік від операційної діяльності в і-му періоді; ВГПодсер – середнє значення негативного грошового потоку від операційної діяльності за весь період дослідження
16	коефіцієнт рівномірності витрачання грошових коштів	$K_{\text{рівн}}^{\text{ВГП}} = \frac{P_{\text{рівн}}^{\text{ВГП}}}{\text{ВГПсер}}$	
17	коефіцієнт рівномірності витрачання грошових коштів у процесі операційної діяльності	$K_{\text{рівн}}^{\text{ВГПод}} = \frac{P_{\text{рівн}}^{\text{ВГПод}}}{\text{ВГПодсер}}$	

Джерело: [2, 4].

Друга група коефіцієнтів забезпечує аналіз результативності використання грошових коштів підприємством. З цією метою як результат використовується чистий грошовий потік. Такий аналіз є своєрідним додатком до класичного аналізу рентабельності діяльності холдингової компанії на базі показників прибутку (фінансових результатів) і відповідає сучасним тенденціям, які спрямовують все більше уваги на грошовий потік (cash-flow) як головний об’єкт фінансового менеджменту холдингової компанії. Виходячи з сутності кожного з видів діяльності, базовим результативним підсумком управління грошовим потоком, що забезпечує тривале стабільне та ефективне функціонування компанії, є чистий

грошовий потік від операційної діяльності. Тому у більшості випадків використовують саме його.

Показники результативності використання грошових потоків наведено в табл. 2.

Таблиця 2

Показники результативності використання грошових потоків

№	Показники	Формула	Умовні позначення
1	2	3	4
1	коефіцієнт ефективності грошового потоку за підприємством	$R_{гп} = \frac{ЧГП}{ВГП}$	
2	коефіцієнт ефективності грошового потоку за операційною діяльністю	$R_{гпод} = \frac{ЧГПод}{ВГПод}$	
3	коефіцієнт грошової віддачі доходу за операційною діяльністю	$K_{ЧГПод}^{д} = \frac{ЧГПод}{Д}$	Д – дохід від реалізації товарів, робіт, послуг
1	2	3	4
4	коефіцієнт грошової продуктивності фінансового результату від операційної діяльності	$K_{ЧГПод}^{ФРод} = \frac{ЧГПод}{ФРод}$	ФРод – фінансовий результат від операційної діяльності
5	коефіцієнт грошової віддачі власного капіталу в процесі операційної діяльності	$K_{ЧГПод}^{вк} = \frac{ЧГПод}{ВКсер}$	ВКсер – середнє значення власного капіталу за розрахунковий період як середньарифметичне значення
6	коефіцієнт грошової віддачі активів підприємства у процесі операційної діяльності	$K_{ЧГПод}^{а} = \frac{ЧГПод}{Асер}$	Асер – середня вартість активів за період, яка визначається як середньарифметичне значення вартості активів на початок та кінець періоду
7	коефіцієнт грошової віддачі інвестиційного капіталу в процесі операційної діяльності	$K_{ЧГПод}^{ік} = \frac{ЧГПод}{ІКсер}$	ІКсер – середня вартість інвестиційного капіталу за період

Джерело: [5; 6]

Третя група показників дозволяє оцінити ліквідність та платоспроможність холдингової компанії, використовуючи дані за його грошовими потоками. Принциповий акцент на руху грошових коштів у дослідженні зазначених характеристик діяльності компанії допомагає визначити можливості холдингової компанії щодо забезпечення грошових витрат у розрізі окремих елементів капіталу, витрат за ресурсами, що використовуються, та безпосередньо грошовими відтоками.

Показники ліквідності та платоспроможності використання грошових потоків наведено в табл. 3.

Таблиця 3

Показники ліквідності та платоспроможності використання грошових потоків

Показники	Формула	Умовні позначення
коефіцієнт ліквідності грошового потоку	$K_{лгп} = \frac{ПГП}{ВГП}$	
коефіцієнт реінвестування чистого грошового потоку	$K_{рлгп} = \frac{ЧГП - Див}{ЧГП}$	Див – величина сплачених дивідендів
коефіцієнт грошового покриття виплат за відсотками	$K_{лгп}^{від} = \frac{ЧГПод + Від}{Від}$	Від – сума сплачених відсотків за використання позикового капіталу; ППр – сума сплаченого

Показники	Формула	Умовні позначення
коефіцієнт грошового покриття поточних зобов'язань	$K_{Лгп}^{ПЗ} = \frac{ЧГПод}{ПЗ}$	податку на прибуток. ПЗ – величина поточних зобов'язань підприємства
коефіцієнт грошового покриття зобов'язань	$K_{Лгп}^З = \frac{ЧГПод}{З}$	З – сума зобов'язань підприємства

Джерело: [2; 7]

У цілому наведені показники дають змогу оцінити спроможність холдингової компанії формувати достатній грошовий потік для розрахунку за грошовими зобов'язаннями, що виникають у процесі господарської діяльності. Отже, аналіз грошових потоків є важливою складовою процесу управління рухом грошових коштів, що забезпечує якісну обробку інформації з метою подальшого прийняття оперативних та стратегічних управлінських рішень, прогнозування та планування грошових потоків.

Місце аналітичних досліджень в управлінні грошовими потоками можна визначити за етапами цього процесу (рис. 1).

Поетапне здійснення управління грошовими потоками холдингової компанії забезпечить постійний моніторинг рівномірності і синхронності формування грошових потоків в розробці окремих інтервалів часу.

Основу оптимізації руху грошових коштів холдингової компанії становить забезпечення збалансованості обсягів додатного і від'ємного потоку. На результати господарської діяльності здійснюють негативний вплив як дефіцитний, так і надлишковий грошові потоки. Негативні наслідки дефіцитного грошового потоку проявляються у зниженні рівня платоспроможності та ліквідності, зростанні простроченої кредиторської заборгованості постачальникам сировини і матеріалів, затримці виплат заробітної плати, зростанні тривалості фінансового циклу, і, як наслідок, у зниженні рентабельності власного капіталу та активів холдингової компанії. Негативні наслідки збиткового грошового потоку проявляються у втраті від інфляції реальної вартості грошових коштів, що тимчасово використовуються підприємством, втраті потенційного доходу від використання частини грошових коштів у сфері короткострокового інвестування, що, як наслідок, негативно відображається на рентабельності активів і капіталу холдингової компанії [1, с. 688].

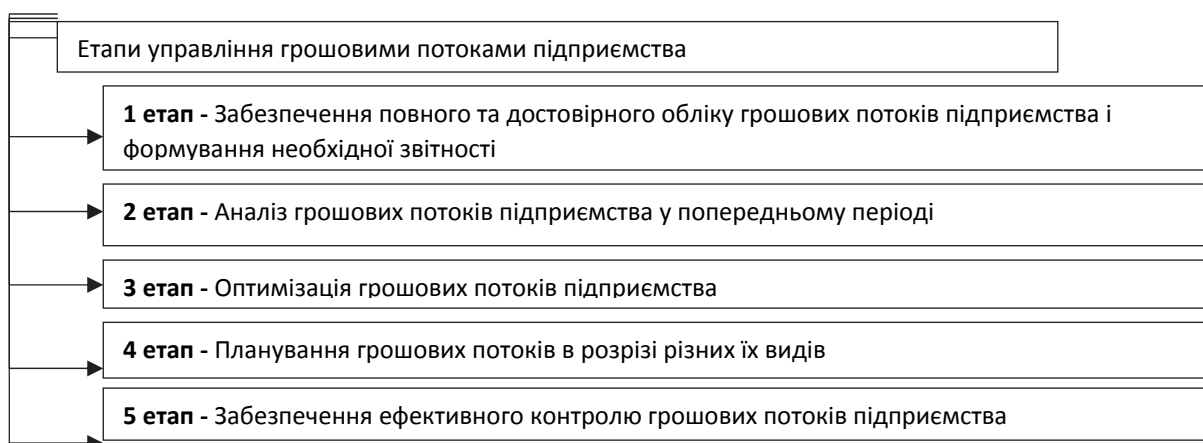

Рис. 1. Основні етапи управління грошовими потоками холдингової компанії [5, с. 35]

Вибір найраціональніших форм управління і регулювання їх обсягу у часі та просторі виходячи з умов і особливостей господарської діяльності холдингової компанії сприяє оптимізації грошових потоків. Основними завданнями оптимізації грошових потоків є:

– забезпечення збалансованості грошових надходжень і виплат протягом усього року;

- досягнення синхронності формування доходів і здійснення витрат у часі та просторі;
- забезпечення зростання чистого грошового потоку (резерву грошової особистості) підприємства у прогнозованому періоді [4 с. 222].

Ключовими об'єктами оптимізації є: позитивний (негативний) грошовий потік, залишок грошових коштів на кінець розрахункового (прогнозного) періоду, чистий грошовий потік (резерв коштів) [3, с. 101].

Методи оптимізації грошових потоків на підприємстві, які наведені в таблиці, враховують такі положення:

- метод оптимізації в часі – розроблення графіків закупівлі сировини, податкових платежів, матеріалів та врівноваження їх із термінами реалізації продукції, встановлення порядку здійснення розрахункових операцій;

- метод оптимізації поточних товарних запасів передбачає використання моделі Уілсона (алгоритм, який визначає оптимальний розмір товару, що замовляється, і який дозволяє мінімізувати загальні змінні витрати, пов'язані із замовленням і зберіганням запасів);

- метод управління ліквідністю передбачає використання моделі Баумоля – Тобіна (алгоритм, що дозволяє визначити оптимальну частоту поповнення й оптимальний розмір залишку коштів, при яких сукупні втрати будуть мінімальними);

- метод максимізації чистого грошового потоку – підвищення ефективності використання ресурсів та прискорення фінансового циклу холдингової компанії;

- метод оптимізації середнього залишку грошових активів передбачає використання моделі Міллера – Орра (алгоритм, що дозволяє оптимізувати величину середнього та максимального залишків грошових активів підприємства з урахуванням обсягу його платіжного обороту та вартості обслуговування короткотермінових фінансових вкладень);

- метод оптимізації за обсягами – залучення стратегічних інвесторів з метою збільшення обсягу власного капіталу, проведення додаткової емісії акцій, продажу частини фінансових інвестиційних інструментів та здавання в оренду обладнання, будівель, які не використовуються; залучення пільгових кредитів;

- метод визначення оптимізації залишку грошових активів передбачає використання моделі Стоуна (алгоритм, що дозволяє визначити величину верхньої грошової межі, двоконтрольні та внутрішні ліміти грошових активів) [3, с. 101].

Оптимізація грошових потоків сприяє підвищенню їхньої ефективності в майбутньому періоді, забезпечує фінансову рівновагу холдингової компанії у процесі його стратегічного розвитку, який значною мірою залежить від різноманітності грошових потоків та їх синхронізації в часі та об'ємі [2**Ошибка! Источник ссылки не найден.**, с. 232].

Висновки. У рамках дослідження були визначені методи оптимізації грошових потоків на підприємстві залежно від операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, що сприяє вивільненню грошових коштів, формуванню додаткових фінансових ресурсів, забезпечує зниження ризику неплатоспроможності холдингової компанії. Результати та дослідження сприятимуть підвищенню ефективності управлінських рішень щодо управління грошовими потоками на підприємстві.

Список використаних джерел

1. Голинський Ю. О. Оптимізація грошових потоків підприємств та їх прогнозування [Електронний ресурс] / Ю. О. Голинський, Л. М. Луців, Д. М. Шпаргала // Молодий вчений. – 2018. – № 2(2). – С. 687-690. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2\(2\)_59](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2018_2(2)_59)
2. Кошельок Г. В. Аналіз грошових потоків у системі управління підприємством [Електронний ресурс] / Г. В. Кошельок, Р. В. Грінченко // Галицький економічний вісник. – 2020. – № 2. – С. 231-242. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/gev_2020_2_27
3. Кошельок Г. В. Оптимізація грошових потоків підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Г. В. Кошельок // Науковий вісник Ужгородського національного

університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 26(1). – С. 100-104. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26\(1\)_21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_26(1)_21)

4. Осадча О. О. Методичні аспекти аналізу грошових потоків підприємства [Електронний ресурс] / О. О. Осадча, Н. Б. Савіна // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економічні науки. – 2020. – Вип. 4. – С. 219-226. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnuvgr_ekon_2020_4_23

5. Роганова Г. О. Впровадження статистичних показників до методики аналізу ефективності грошових потоків підприємств [Електронний ресурс] / Г. О. Роганова // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2019. – Вип. 1. – С. 34-42. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKNU_Ekon_2019_1_7

6. Усатенко О. В. Аналіз грошових потоків в системі обов'язкового аудиту венчурних фондів [Електронний ресурс] / О. В. Усатенко, М. С. Пашкевич // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2019. – Вип. 23(2). – С. 105-109. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23\(2\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2019_23(2)_22)

7. Халатур С. М. Методичні аспекти аналізу ефективності управління грошовими потоками підприємств в умовах ризиків та невизначеності [Електронний ресурс] / С. М. Халатур, М. В. Кравченко, Ю. Л. Якубенко, О. Е. Максютенко // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. – № 21. – С. 17-23.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
КОПОТІЄНКО Т. Ю.

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ЕЛЕМЕНТ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

**ГУБИНА А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

В статті проаналізовано сутність поняття економічний потенціал підприємства, проблематику його використання у діловій практиці підприємств. Запропоновано модель управління економічним потенціалом підприємства, як частини здійснення стратегічного управління ним.

The paper analyses the essence of understanding the economic potential of the enterprise, the problems of its use in the business practice of enterprises. The conceptual model of economical potential management as part of its strategic management is proposed.

Сучасні умови господарювання підприємств вирізняються вираженою мінливістю та нестабільністю: економічне середовище не тільки України, а й світу уже декілька років перебуває у стані турбулентності; технології настільки часто змінюють одна одну, що практично не лишають часу для їх адаптації; швидкість поширення та доступність інформації вимагають абсолютно нових форм діяльності від підприємств. На шляху до досягнення своїх цілей підприємствам доводиться проявляти надзвичайну адаптивність. Справедливо вважати, що за таких умов ефективність управління ресурсами підприємства, налагодження його внутрішніх функцій буде вирішальною на шляху його становлення, формування конкурентоспроможності, та завоювання лояльності клієнтів. Економічний потенціал підприємства – поняття яке формує основу забезпечення його розвитку як з ресурсної так і з функціональної точки зору. Тим більш актуальним стає дослідження його

сутності, структури та взаємозв'язку елементів економічного потенціалу. Пошуку шляхів його прикладного застосування та інтеграції в культуру управління підприємствами.

Тема економічного потенціалу досліджена вітчизняними науковцями достатньо широко. Найбільшою мірою освітлена у монографіях та статтях. Значну увагу даній темі приділяють такі науковці: Є. Лапін, О. Березін, А. Орехова, В. Гриньова, К. Ільїна, Н. Краснокутська, О. Вовк, І. Кульчицький, О. Ільчук.

Метою статті є дослідження сутності поняття економічний потенціал підприємства, можливостей прикладного застосування концепції економічного потенціалу в діяльності підприємств. Розробка моделі управління економічним потенціалом на підприємстві. Для досягнення мети поставлені такі завдання:

- дослідити визначення та структуру категорії економічний потенціал підприємства;
- проаналізувати можливості та проблематику її прикладного застосування на підприємстві;
- розробити загальну модель управління економічним потенціалом підприємства.

Об'єктом дослідження є категорійно-понятійний зміст категорії економічний потенціал підприємства.

Предметом дослідження є прикладне застосування теоретичних напрацювань з визначення категорії економічний потенціал підприємства.

Відправною точкою дослідження поняття економічний потенціал підприємства прийнято вважати поняття потенціалу як сукупності ресурсів та/або можливостей, що можуть бути використані за певних умов. Деталізуючи характеристики потенціалу особливостями існуючих систем (економіка, регіон, галузь, підприємство), отримуємо, відповідно, економічний потенціал, потенціал регіону, галузі, підприємства.

Попри здавалося б таку просту ідею, сама категорія «економічний потенціал підприємства» не є настільки простою для розуміння, як могло б здатися на перший погляд. Дослідники подають визначення поняття з різним рівнем деталізації, розглядаючи як його загальні характеристики [1-3], так і окремі компоненти [4-6], на узагальненому рівні та для окремих галузей. Багатомірність поняття відображається у кількості існуючих підходів та класифікацій, так узагальнюючи опрацьовані дослідження автор [3] наводить більше 10 існуючих підходів до визначення потенціалу, серед яких: ресурсний, функціональний, динамічний, результативний, інтегральний, тощо, – а також пропонує власну класифікацію потенціалу, що налічує 30 класифікаційних ознак. Кожен підхід слідує ідеї забезпечення функціонування та розвитку підприємства, однак надаючи при цьому превалюючу роль одному із: наявним у підприємства ресурсам, або цілям що постають перед підприємством; розвитку потенціалу в цілому або окремих його елементів.

Найчастіше дослідники розглядають економічний потенціал підприємства в світлі функціонального підходу, згідно якого, до компонент економічного потенціалу підприємства відносять виробничий потенціал, операційний, фінансовий, кадровий, логістичний, маркетинговий, управлінський, тощо [7,8]. Окремі дослідники виокремлюють також інноваційний потенціал [9], конкурентний [10], креативний [11], антикризовий [12]. Даний підхід є найбільш інтуїтивно зрозумілим: в кожному окремому компоненті легко вбачаються основні напрямки діяльності та стратегічного управління підприємством. Що дає можливість визначити складові економічного потенціалу та вагомість їх внеску для кожного підприємства індивідуально.

На нашу думку, важливою характеристикою категорії є те, що вона слугує своєрідною зв'язкою між поточним станом підприємства (наявні в момент часу ресурси) з його бажаним станом (досягнені цілі шляхом їх реалізації). З такої точки зору при оцінці економічного потенціалу можуть бути враховані усі існуючі ресурси та фактори впливу, що так чи інакше будуть визначати можливість та спосіб досягнення поточних та стратегічних цілей підприємства.

З визначення стає зрозуміло, що концепція економічного потенціалу підприємства тісно пов'язана зі стратегічним управлінням підприємства. Тим не менш, як повноцінна концепція управління не часто використовується підприємствами, скоріше залучається частково у формі управління рентабельністю, оборотністю запасів, завантаженістю

потужностей, тощо. В контексті управління одним із компонентів економічного потенціалу такий підхід цілком виправданий. Однак, підприємство функціонує як цілісна система, а не як сума функціонуючих окремих його елементів. А це означає, що кожен з елементів системи безперервно чинить вплив на інші. А тому, і економічний потенціал підприємства розвивається лише тоді, коли розвиваються усі його компоненти.

Якщо розглянути організаційну структуру типового* підприємства з точки зору економічного потенціалу (рис.1), можемо зробити висновок, що практично кожен компонент потенціалу знаходиться у сфері впливу декількох функціональних підрозділів підприємства. Найбільш самостійними є кадровий та інформаційний потенціали підприємства. Оскільки знаходяться у сфері відповідальності ТОП-менеджменту та профільного підрозділу. ТОП-менеджмент або підрозділ стратегічного планування залучені до формування усіх видів потенціалу, оскільки залучені до цілепокладання та прийняття управлінських рішень. Однак, окрім зображеного розподілу сфер впливу, є також зони розподілу впливу між самими компонентами потенціалу. Так, рівень розвитку фінансового, кадрового та інформаційного потенціалів будуть формувати граничну межу розвитку для всіх інших: впровадження проектів з розвитку інших компонентів не матиме жодного ефекту, якщо працівники підприємства не здатні освоїти нову технологію, інформаційні системи не достатньо гнучкі для того щоб підлаштуватися під нові реалії, а фінансових ресурсів не вистачає. Подібних зв'язків для кожного компоненту можна виявити безліч і кожен з них надає додаткові можливості або перепони для розвитку.

Концепція управління економічним потенціалом підприємства покликана використати взаємозалежності між функціональними підрозділами та компонентами потенціалу з метою отримання синергічного ефекту у роботі над досягненням стратегічних

*Типовим підприємством вважається таке, де кожен напрямок діяльності (виробнича, логістична, закупівельна, підбору та навчання кадрів, тощо) знаходиться у сфері відповідальності окремого підрозділу. ТОП-менеджмент підприємства здійснює керівництво усіма функціональними підрозділами.

цілей підприємства. Втім реалізація концепції пов'язана з суттєвою перепорою у кросс-функціональній взаємодії окремих підрозділів. Як правило, діяльність кожного окремого відділу традиційно передбачає концентрацію на власних цілях і задачах. Потреби та задачі суміжних відділів дуже часто лишаються поза увагою. Типовими є конфлікти: необхідності в технічному вдосконаленні і обмеженості фінансових ресурсів, бажання швидше підписати договір з новим клієнтом/постачальником і необхідності детальної перевірки контрагента, необхідності робити резервні запаси матеріалів/продукції і обмеженості складських площ.

	Фінансовий	Кадровий	Інформаційний	Ресурсний	Логістичний	Маркетинговий	Конкурентний	Управлінський	Операційний	Технологічний
Фінансовий відділ	■								■	
HR-відділ		■						■		
IT-відділ			■							■
Відділ продажів	■					■				
Виробництво				■	■				■	
Відділ логістики				■	■					■
Маркетинговий відділ						■	■			
Відділ закупівель				■						
ТОП-менеджмент/відділ стратегічного управління	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■

Рис. 1. Матриця розподілу впливу функціональних підрозділів підприємства на компоненти економічного потенціалу

[Джерело: сформовано автором]

Отже, орієнтуючись на досягнення стратегічних цілей підприємства, концепція управління економічним потенціалом підпорядковується стратегічному плану підприємства. Її основна мета – підсилити ефективність реалізації стратегічного плану шляхом виокремлення ключових компонент впливу на кінцевий результат, аналізу їх стану та ступеню впливу, виявлення та вирішення проблемних зон та досягнення синергічного ефекту від кросс-функціональної взаємодії підрозділів.

Стратегічний план розвитку підприємства є глобальним баченням його майбутнього, його безпосередня реалізація проходить на трьох рівнях: стратегічному (ідейне забезпечення, цілепокладання), тактичному (каскадування стратегічних цілей в конкретні проекти, задачі) та оперативному (виконання задач, проектів). При цьому формується два інформаційні потоки: низхідний (цілі, задачі, концепції, методології) та висхідний (звітування, зворотній зв'язок окремий від звітування). Оскільки управління економічним потенціалом підпорядковується стратегічному управлінню підприємством, очікувано, що його підходи дублюватимуть ті що практикуються в стратегічному управлінні.

Три-рівнева узагальнена модель управління економічним потенціалом підприємства запропонована на рис. 2.

На стратегічному рівні формується загальне бачення розвитку потенціалу підприємства в контексті досягнення стратегічних цілей. З цією метою здійснюється точкова оцінка економічного потенціалу, кінцевим результатом якого є документ – програма управління економічним потенціалом. Нижче наведено алгоритм здійснення точкової оцінки:

1. Аналіз затвердженої стратегії розвитку підприємства;
2. Визначення ключових компонент економічного потенціалу, роль яких буде визначальною для досягнення стратегічних цілей;
3. Визначення ключових показників оцінки для кожного компоненту економічного потенціалу;
4. Збір, перевірка та систематизація даних для здійснення оцінки;
5. Виведення розрахункових показників, опрацювання отриманих результатів;
6. Пошук вузьких місць та сильних сторін, SWOT-аналіз;
7. Підготовка програми управління економічним потенціалом підприємства, її погодження з керівництвом компанії.

Програма управління економічним потенціалом (далі – програма) в даному випадку – документ, в якому описана система взаємоузгоджених цілей і задач з розвитку кожного окремого компоненту економічного потенціалу підприємства на найближчий період стратегічного планування. Кількість розділів відповідає кількості ключових компонентів, «бриф» точкового аналізу наводиться додатком до програми. В кожному розділі зазначаються цілі та задачі; показники ефективності їх виконання з методикою розрахунку; перелік даних для систематизованого збору протягом періоду виконання програми (у разі виявлення «сліпих плям» під час оцінки компонент)

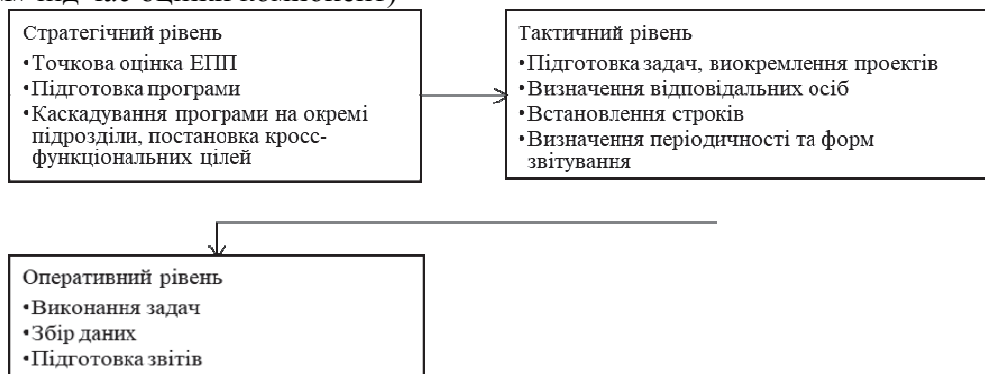

Рис. 2. Модель управління економічним потенціалом підприємства
[Джерело: сформовано автором на основі 8,13,14]

Після здійснення точкової оцінки економічного потенціалу підприємства та погодження програми, її необхідно інтегрувати в операційне середовище підприємства, а саме: визначити сфери відповідальності підрозділів, виявити колізії, узгодити цілі та принципи роботи підрозділів з програмою. Нижче наведений детальний алгоритм:

1. Підготовка матриці сфер впливу підрозділів підприємства на компоненти економічного потенціалу підприємства;
2. Визначення сфер впливу, що пересікаються між підрозділами;
3. Огляд цілей, задач та показників ефективності діяльності підрозділів в рамках одного компоненту;
4. У випадку виявлення колізій – приведення їх до відповідності між собою та з програмою;
5. Введення додаткових кросс-функціональних цілей;
6. Визначення показників ефективності за кросс-функціональними цілями;
7. Узгодження цілей з топ-менеджментом та відповідальними підрозділами.

На тактичному рівні здійснюється опрацювання з підрозділами наведених в програмі цілей а також поставлених кросс-функціональних цілей, та готується план їх реалізації шляхом постановки задач, виокремлення найбільш вагомих в проекти. Підготовлені цілі та задачі узгоджуються зі стратегічним відділом та/або ТОП-менеджментом підприємства. Також на тактичному рівні здійснюється адміністрування програми: визначаються відповідальні особи, строки, ключові віхи виконання проектів, періодичність та форма звітування, джерела та формат збору даних, тощо.

Оперативний рівень забезпечує виконання задач та зворотній зв'язок за ними у визначеному раніше порядку.

Отже, економічний потенціал підприємства – це категорія яку узагальнено можна описати як реальну або ймовірну можливість підприємства забезпечувати власну діяльність та досягати стратегічних цілей шляхом використання доступних йому ресурсів. Фактично, дана категорія пов'язує у собі поточний стан підприємства (наявні в момент часу ресурси) з його бажаним станом (досягнені цілі шляхом їх реалізації). Інтегрована в операційне середовище підприємства концепція управління економічним потенціалом дозволяє посилити ефект від стратегічного управління шляхом виокремлення ключових компонент впливу на кінцевий результат, аналізу їх стану та ступеню впливу, виявлення та вирішення проблемних зон та досягнення синергічного ефекту від кросс-функціональної взаємодії підрозділів. Запропонована модель управління економічним потенціалом підприємства є простою для інтеграції на підприємствах з моделлю управління «зверху-вниз», оскільки розгортається на трьох рівнях: стратегічному, тактичному та оперативному. Дозволяє зменшити вплив перепон на шляху досягнення стратегічних цілей за рахунок синергічного ефекту від кросс-функціональної взаємодії підрозділів.

Список використаних джерел

1. Гітис Т. П. и др. Дослідження сучасного стану економічного потенціалу промислових підприємств України //Економический вестник Донбасса. – 2021. – №. 3 (65). – С. 92-98.
2. Павлов К. В. и др. Стратегічні напрями нарощення економічного потенціалу підприємства //Вісник Харківського національного університету імені ВН Каразіна. Серія: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм.–2021.–№.14.–С. 90-95.
3. Занора В.О., Куценко Д.М., Одородько Н.В. Потенціал як основа розвитку підприємства: понятійно-категоріальний апарат. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2019. № 2(18). С. 40–51. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2019-2\(18\)-40-51](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2019-2(18)-40-51)
4. Чернописька Н. В., Стасюк К. З. Логістичний потенціал: до питання термінології. – 2021.

5. Гребенікова О. В., Денисова Т. В. Analysis of methods of evaluation of financial potential of the enterprise //time description of economic reforms. – 2021. – №. 4. – с. 62-69.
6. П'ятницька Г. Т., Пенюк В. О. Дивергентність підходів до діагностики кадрового потенціалу на малих та великих підприємствах торгівлі //Науковий вісник ПУЕТ. Серія «Економічні науки». – 2021. – №. 5 (84).
7. Титикало В. С. Складові економічного потенціалу підприємств машинобудування в системі змінно-адаптивних економічних інтересів; Components of the economic potential of machine building enterprises of variable and adaptive economic interests //Економічний вісник Дніпровської політехніки; Экономический вестник Днепроvской политехники; Economic Bulletin of Dnipro University of Technology. – 2021.
8. Вовк О. М., Дудік А. О. Управління потенціалом розвитку підприємства: стратегічний підхід //Економічний простір. – 2020. – №. 162. – С. 53-56.
9. Хлопоніна-Гнатенко О. І., Степаненко Т. О. структура інноваційного потенціалу в умовах глобалізації //editorial board. – 2021. – с. 103.
10. черкасова т., сокір а. роль конкурентного потенціалу у забезпеченні розвитку виробничого підприємства //Економіка та суспільство. – 2021. – №. 26.
11. Сагало Х. Р., Жук Т. В. Креативний потенціал підприємства та показники його вимірювання //Глобальні виклики та пріоритети в часи коронавірусної кризи. – 2021. – С. 25.Тюріна Н.М., Шатайло О.А оцінювання антикризового потенціалу підприємств: теоретичні та практичні аспекти //Бізнес-навігатор – 2021. – №. 2 (63). – С. 102-110.
12. Плаксієнко В. Я., Назаренко І. М., Орехова А. І. Наукове обґрунтування інструментарію контролінгу в системі управління економічним потенціалом підприємства //Бізнес Інформ. – 2018. – №. 3 (482).
13. Мних Є. В. Економічний аналіз: підручник //К.: Центр навчальної літератури. – 2003. – Т. 412. – С. 215.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЦУЛЯКА В. Д.

МЕТОДИКА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ЄСВ ТА ПДФО СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ

**ЗІМІНА Є., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розглянуто особливості проведення аудиторської перевірки єдиного соціального внеску та податку на доходи фізичних осіб. Були проаналізовані типові порушення, які виникають при розрахунку соціального внеску та податку на доходи фізичних осіб та аудиторські процедури для встановлення даних порушень.

The article discusses the possibilities of conducting an audit of a single social contribution and personal income tax. Typical violations that arise in the calculation of the social contribution and personal income tax and audit procedures to identify these violations were analyzed.

Розрахунки з оплати праці відіграють важливу роль в економіці України. Адже, податки із заробітної плати є джерелами формування дохідної частини бюджету. Ефективність української системи спільного захисту значною мірою залежить від своєчасного надходження страхових внесків. Єдиний соціальний внесок формує соціальну

сферу країни. В статті розкриваються типові порушення при нарахуванні та сплаті податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску із заробітньої плати працівників суб'єкта господарювання.

Метою статті є аналіз методики аудиту розрахунків з податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску. Контроль податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску розглядали багато науковців України, зокрема: Білик М.Д., Шило В.П., Савченко В. Я., Вітвицька Н.В., Огійчук М.Ф. та інші.

У статті поставлено задачу дослідити основні аудиторські процедури при проведенні аудиту розрахунків єдиного соціального внеску, а також визначити типові порушення, виявлені під час аудиту.

У статті поставлено задачу дослідити основні аудиторські процедури при проведенні аудиту розрахунків податку на доходи фізичних осіб та єдиного соціального внеску, а також визначити типові порушення, виявлені під час аудиту.

Метою нарахування ЄСВ є забезпечення захисту у випадках, передбачених законодавством, прав застрахованих осіб на отримання страхових виплат (послуг) за діючими видами загальнообов'язкового державного соціального страхування [1].

Метою аудиту розрахунків з органами соціального страхування є встановлення правильності, повноти і своєчасності здійснення відрахувань на соціальне страхування за відповідний звітний період та перевірка своєчасності перерахування внесків, а також законності використання зборів до Фонду соціального страхування на випадок тимчасової втрати працездатності [2].

Платники єдиного внеску загальнообов'язкове державне соціальне страхування визначені в статті 4 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування», згідно якого, платниками соціального внеску є: [3]

- роботодавці;
- фізичні особи-підприємці;
- особи, які провадять незалежну професійну діяльність та отримують дохід від цієї діяльності. Таку діяльність як наукову, освітню, художню, медичну, юридичну практику або релігійну діяльність;
- члени фермерського господарства, якщо дані особи не підлягають страхуванню на інших підставах;
- особи, які добровільну беруть участь у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування;
- центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері зовнішніх зносин, уповноважений орган центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики з питань національної безпеки у воєнній сфері, сфері оборони і військового будівництва у мирний час та особливий період, – за непрацюючого іншого з подружжя працівника дипломатичної служби, який перебуває за кордоном за місцем довготермінового відрядження такого працівника.

Здебільшого, страхувальниками виступають роботодавці, а страховими особами – фізичні особи, які підлягають державному соціальному страхуванню та які сплачують (або за ним оплачується) страховий внесок. Відповідно до чинного законодавства ЄСВ сплачується незалежно від фінансового стану платника.

Нарахування та сплачування єдиного соціального внеску регулюється Законом України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [4]. Законодавство зобов'язує платників ЄСВ нараховувати та сплачувати соціальний внесок своєчасно та в повному обсязі.

Державний орган влади, який веде реєстр застрахованих осіб є Пенсійний фонд України. Державна податкова служба України контролює дотримання платниками ЄСВ вимог законодавства.

Аудиторська перевірка розрахунків за єдиним соціальним внеском є частиною контролю розрахунків із заробітної плати або може бути відокремленою секцією перевірки на підприємстві. Доречно проводити контроль нарахування та утримання соціального внеску та розрахунків із заробітної плати одночасно, оскільки, правильність нарахування та утримання платежів залежить від суми виплаченої працівникам зарплати на підприємстві.

Користувачами інформації можуть виступати управлінський персонал компанії, трудовий колектив та підприємства з суспільним інтересом. Строк перевірки зазначається у договорі щодо проведення аудиту і може бути: до початку господарської діяльності, в процесі та в кінці звітної періоду.

Перед проведенням аудиторської перевірки необхідно встановити, чи суб'єкт господарювання зареєстрований як платник страхових внесків за місцем свого знаходження.

Для контролю правильності розрахунків по нарахуванню та утриманню соціальних внесків потрібно визначити бази оподаткування, ставок та розрахунку сум податків; наявність та можливість застосування пільг з метою надання думки незалежного експерта-аудитора щодо повноти, точності, законності, достовірності наданої інформації й відповідності її існуючим якісним критеріям, а також розробки пропозицій щодо оптимізації розрахунків з органами соціального страхування планування та сплати обов'язкових внесків у суб'єкта господарювання.

Предметом перевірки єдиного соціального внеску виступають операції та господарські процеси, які створюють поточні зобов'язання щодо розрахунків ЄСВ. Аудитор повинен встановити повноту та достовірність первинних документів та звітних даних щодо наявних зобов'язань перед бюджетом, правильності введення обліку зобов'язань, своєчасному відображенні даних у облікових регістрах та відповідності даних обліковій політиці підприємства та законодавчим документам [5].

Контролер проводить тестування та оцінення системи внутрішнього контролю і стану бухгалтерського обліку задля встановлення обсягу аудиторських процедур та методики перевірки. Мета тестування внутрішнього контролю полягає в тому, щоб:

- 1) встановити наявність внутрішніх нормативних документів, що регламентують трудові правовідносини між роботодавцем і працівниками;
- 2) встановити, чи розподілені несумісні обов'язки;
- 3) перевірити, чи належним чином санкціонується та схвалюється нарахування заробітної плати, призначення допомоги за соціальним страхуванням;
- 4) встановити, чи належним чином ведуться документи з кадрового діловодства, з обліку праці та її оплати.

Джерелами інформації під час проведення аудиту розрахунків соціального внеску є:

- Облікова політика підприємства;
- Первинні документи, які включають розрахункові-відомості нарахування заробітної плати, розрахунки відпускних та листки щодо непрацездатності за період який перевіряється;
- Облікові регістри, в яких відображається облік нарахування та сплати єдиного соціального внеску;
- Звіти попереднього аудитора, акти попередніх перевірок та інша документація, котра узагальнює результати контролю;
- Звітність підприємства за єдиним соціальним внеском;
- Звіт про фінансовий стан підприємства та Звіт про фінансові результати за звітний період.

Аудитор самостійно обирає критерії оцінювання системи внутрішнього контролю та може бути оцінений як:

- низький;
- нижчий за середній;
- середній;

- вищий за середній;
- високий.

Таблиця 1

Перелік суб'єктів та об'єктів аудиторської перевірки ЄСВ

Суб'єкти, які підлягають аудиторській перевірці ЄСВ	Об'єкти аудиторської перевірки ЄСВ
<ul style="list-style-type: none"> – юридичні особи; – бюджетні, громадські та інші установи; – фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність; – члени сімей фізичних осіб – підприємців, які спільно з ними проводять підприємницьку діяльність і отримують від цього частину доходу; – особи, які працюють у сільському господарстві, зайняті на сезонних роботах, виконують роботи за цивільно-правовими договорами, – творчі працівники, такі як артисти, архітектори, художники, артисти, музиканти, композитори, критики, мистецтвознавці, письменники, кінематографісти), та інші особи, які отримують дохід за виконану роботу, строк виконання яких перевищує календарний місяць. 	<ul style="list-style-type: none"> – сума нарахованої заробітної плати за видами виплат, які включають основну і додаткову заробітну плату та інші заохочувальні та компенсаційні виплати; – сума винагороди фізичним особам за виконання робіт за цивільно-правовими договорами; – сума грошового забезпечення; – оплата перших п'яти днів тимчасової непрацездатності, що здійснюється за рахунок коштів роботодавця; – сума допомоги або компенсації згідно із законодавством; – сума доходу, отриманого від діяльності, що підлягає оподаткуванню податком на доходи фізичних осіб, та на суму доходу, що розподіляється між членами сім'ї фізичних осіб – підприємців, які беруть участь у провадженні ними підприємницької діяльності. [5].

Аудиторський ризик прямо пропорційний результатам оцінювання внутрішнього контролю. У разі високого аудиторського ризику, контролер проводить більшу кількість аудиторських процедур.

Аудиторська перевірка внесків на соціальне страхування здійснюється у три послідовні етапи:

I етап: Ознайомчий

Ознайомчий етап являє собою визначення об'єкта оподаткування за страховими внесками, оцінка аудиторських ризиків та виявлення рівня суттєвості. Аудитор оцінює систему бухгалтерського та податкового обліку, аналізує документообіг, вивчає функції та повноваження служб, відповідальних за обчислення та сплату страхових внесків.

З метою ефективного проведення аудиторської перевірки аудитор складає план своєї роботи. Планування базується на попередньому вивченні особливостей фінансової діяльності клієнта. Планування допомагає аудитору сконцентрувати увагу на найважливіших напрямках перевірки, найкращим чином організувати свою роботу та роботу асистентів, а також дає можливість здійснювати контроль виконання аудиторських процедур у період перевірки з метою вчасного коригування планових завдань. Планування ведеться протягом усієї аудиторської перевірки, у процесі роботи аудитор може вносити корективи та зміни до плану, причому причини повинні докладно документуватися.

На першому етапі відбувається обмін з клієнтом листом зобов'язанням, укладається договір, введеться спостереження та опитування керівництва і персоналу. Оцінюються документи попереднього аудиту та облікова документація клієнта в порівнянні з попереднім періодом.

II етап: Основний

На другому етапі аудитор оцінює правильність визначення бази оподаткування по страхових внесках та застосування ставок. Контролер перевіряє виплати, що не підлягають

оподаткуванню та правильність призначення допомоги, що фінансується за рахунок коштів соціальних позабюджетних фондів.

Основний етап включає вибіркочу перевірку розрахункових відомостей з праці та перевірку правомірності застосування пільг із страхових внесків. Аудитор зобов'язаний перевірити правильність, повноту та своєчасність перерахування страхових платежів. Задля цього аналізується синтетичний та аналітичний облік за страховими внесками, звіряється відповідність записів Головної книги та Бухгалтерського балансу даним синтетичного та аналітичного обліку.

III етап: Завершальний

При завершальному етапі, аудитор аналізує виконання програми аудиту та робить аудиторські висновки. Проводиться класифікація помилок та порушень, виявлених у ході перевірки та оформлюється результати перевірки страхових внесків. Дані операції ведуться з використанням певних тестів, затверджених внутрішньофірмовими стандартами аудиторської компанії.

На початковому етапі аудитор повинен розробити і документально оформити аудиторську програму, яка має охоплювати питання перевірки:

- 1) наявності внутрішніх нормативних документів, що регулюють трудові відносини на підприємстві;
- 2) відповідності встановлених державою гарантій і компенсацій щодо праці та її оплати у внутрішніх нормативних документах чинному законодавству;
- 3) вхідних залишків у розрахунках з ЄСВ;
- 4) повноти відображення в обліку операцій з ЄСВ;
- 5) реальності операцій з ЄСВ, відображених в обліку;
- 6) правильності бази оподаткування та ставок нарахувань та утримань ЄСВ;
- 7) достовірності залишків, відображених у фінансовій звітності підприємства, стану розрахунків із ЄСВ.

Фактори, які впливають на вибір кількості, складу, змісту та форми подання аудиторських документів:

- кваліфікація аудитора;
- попередній досвід роботи, стаж;
- умови договору проведення аудиту;
- нормативи і внутрішні стандарти, які використовуються аудиторською фірмою або приватним аудитором.

У процесі перевірки аудитору слід уточнити правильність виведення оборотів і сальдо за кожним видом платежів на кінець звітного періоду. Для цього дані аналітичного обліку за кожним видом платежів зіставляють із записами в реєстрі аналітичного обліку і Головній книзі за рахунком 65 «Розрахунки за страхуванням» за відповідними субрахунками.

Своєчасність і повноту розрахунків з Пенсійним фондом можна встановити перевіркою виписок банку та доданих до них первинних платіжних документів. При розбіжності в записах і виявленні неправильних розрахунків належить встановити їх характер та вжити заходів, спрямованих на їх усунення.

Розглянемо типові бухгалтерські помилки при розрахунку єдиного соціального внеску на державне соціальне страхування:

- 1) Об'єкт з якого нараховується та утримується соціальний внесок визначено неправильно. Наприклад, невключення до його складу наданих підприємством працівникам сум трудових і соціальних пільг, які є складовими фонду оплати праці, як інші заохочувальні та компенсаційні виплати;
- 2) Хибне визначення максимальної величини доходу, з якого стягуються збори до соціальних фондів;

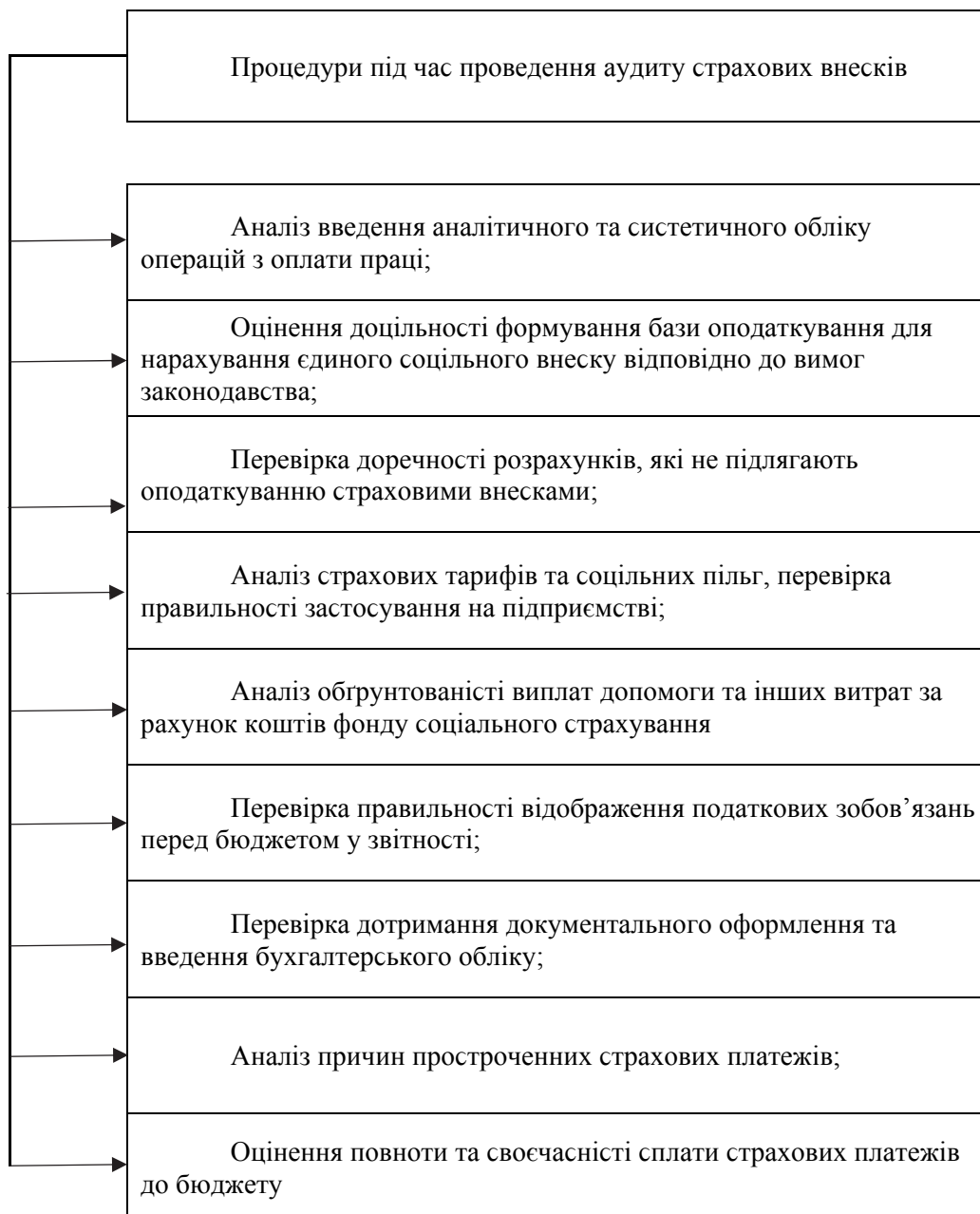

Рис. 1. Процедури під час проведення аудиту страхових внесків ЄСВ

3) Нездійснення нарахування та сплати збору на державне страхування в тому випадку, якщо на підприємстві задіяні наймані працівники, але воно не здійснює виплат на оплату їхньої праці. Об'єкт оподаткування в такому разі має бути розрахований множенням розміру мінімальної заробітної плати на кількість таких найманих працівників;

4) Перерахування коштів на невідповідний рахунок.

Найпоширенішим порушенням при виплаті заробітної плати є несвоєчасне перерахування відрахувань на соціальне страхування. У такому випадку збори повинні бути перераховані не пізніше наступного дня після здійснення виплат. В той час, суб'єкти господарювання часто перераховують їх пізніше або не сплачують взагалі у разі відсутності грошових коштів.

Також при перевірці розрахунків оплати праці та відрахувань за соціальним внеском, аудитор може виявити неналежне ведення бухгалтерського обліку. Наприклад, неправильна кореспонденція рахунків, розбіжності між даними аналітичного, синтетичного обліку та

фінансової звітності, насамперед щодо заборгованості з оплати праці, перед бюджетом та державними цільовими фондами.

Робота аудитора над визначенням фонду оплати праці є найбільш складною та трудомісткою. Із визначеного фонду оплати праці необхідно вилучити суми заробітної плати окремих працівників, які перевищують максимальну величину витрат, з яких стягуються внески на державне соціальне страхування. Також аудитор повинен встановити об'єктивність інформації, відображеної у фінансовій звітності, бухгалтерському обліку та первинних документах щодо повноти, об'єктивності, достовірності та законності з питань дотримання трудового законодавства, розрахунків з оплати праці та розрахунків з органами соціального страхування, та довести встановлену істину через аудиторський звіт до користувачів.

Проаналізуємо можливі порушення при розрахунках з соціальним внеском та аудиторські процедури, які використовуються для їх встановлення в Таблиці 2.

Таблиця 2

Співставлення можливих порушень та методів їх виявлення

Характер можливих порушень	Методи та прийоми встановлення
Сплата єдиного внеску в неповному обсязі	Арифметична перевірка, звірка;
Несвоєчасна сплата (перерахування) єдиного внеску;	Документальна перевірка, звірка; огляд;
Несвоєчасне подання звітності, передбаченої законодавством до податкових органів	Документальна перевірка, огляд, звірка;
Неналежне ведення бухгалтерської документації, на підставі якої нараховують ЄСВ	Огляд, спостереження, документальна перевірка, опитування
Умисне ухилення від сплати соціального внеску	Документальна перевірка, перерахунок, звірка; опитування, аналітика
Неправильним визначенням обсягів виконаних робіт	Аналітика, спостереження, звірка
Включення до відомостей підставних осіб	Зустрічна перевірка, перерахунок, запит; спостереження
Неправильне застосування ставок ЄСВ	Звірка, зіставлення ставки ЄСВ із первинними документами працівника, огляд, тестування

Документальна перевірка являє собою перевірку документів і записів, яка може бути формальною, арифметичною та перевіркою по суті. Арифметична перевірка (перерахунок) документів полягає в перевірці правильності розрахунків у документах, облікових регістрах і звітних формах.

Спостереження дає можливість одержати загальну характеристику об'єкта аудита на підставі візуального огляду. Обстеження – особисте ознайомлення із предметом дослідження.

Тестування/опитування – це одержання письмової або усної інформації від відповідальних за процес. Воно полягає у формулюванні переліку питань для оцінки об'єкта дослідження за відповідями, на які встановлюються фактори ризику та надається оцінка відповідності.

Аналітичний огляд – це вивчення важливих тенденцій та інших даних, що характеризують розвиток об'єкта аудита, а також дослідження незвичних і неочікуваних змін у процесі реалізації його функцій. Внутрішній аудитор на основі даних, отриманих в процесі аналітичного огляду, опитує керівництво та інших посадових осіб про причини виявлених неочікуваних відхилень, а отримані відповіді потім досліджуються і підтверджуються.

За допущені та невиправлені помилки у бухгалтерському обліку і звітності може загрожувати:

1. Адміністративна відповідальність;
2. Фінансові санкції;
3. Кримінальна відповідальність.

У разі несвоєчасної або не в повному обсязі сплати єдиного внеску до платника застосовуються фінансові санкції, передбачені законодавством. В той час, посадові особи, які винні в порушенні про збір та ведення обліку єдиного внеску, несуть дисциплінарну, адміністративну, цивільно-правову або кримінальну відповідальність.

Умисне ухилення від сплати єдиного соціального внеску у значних розмірах карається штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до фондів соціального страхування коштів у великих розмірах караються штрафом від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. [3]

Особа, яка вперше вчинила діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила єдиний внесок.

У разі помилкового сплачення єдиного внеску, сума зараховується в рахунок майбутніх платежів єдиного внеску або повертаються платникам.

Предметом аудиту податку на доходи фізичних осіб є податковий розрахунок сум доходу, нарахованого (сплаченого) на користь платників податку, і сум утриманого з них податку (форма № 1ДФ). Прибутковий податок (ПДФО) належить до числа загальнодержавних податків.

Згідно з МСА 500 найдоречніше для перевірки форми № 1ДФ використовувати такі аудиторські процедури: [7]

- перевірку записів або документів;
- повторне обчислення (перерахунки);
- повторне виконання (за наявності системи внутрішнього контролю);
- запит;
- аналітичні процедури.

Перевірці податку на доходи фізичних осіб притаманний аудиторський ризик, як і іншим аспектам аудиту. Згідно з МСА 200 аудиторський ризик є функцією ризиків суттєвого викривлення та ризику невиявлення. [8].

Міжнародні стандарти аудиту передбачають оцінку аудитором вірогідності шахрайства в процесі діяльності суб'єкта перевірки і його вплив на фінансові звіти. Практика аудиту доводить, що ризик шахрайства по операціях з податку на доходи фізичних осіб – низький. Мотивація управлінського персоналу щодо шахрайства з даними форми № 1ДФ – несуттєва.

Згідно з МСА 300, загальна стратегія аудиту передбачає встановлення обсягу, часу та напряму аудиту і спрямована на розроблення плану аудиту [9]. Зважаючи на те, що аудиторська перевірка форми № 1ДФ є не від'ємною частиною загального аудиту податкової звітності, то до стратегії перевірки вказаної форми доцільно включити такі напрями аудиту:

- перевірка системи внутрішнього контролю;
- контроль нараховування доходу та його оподаткування;

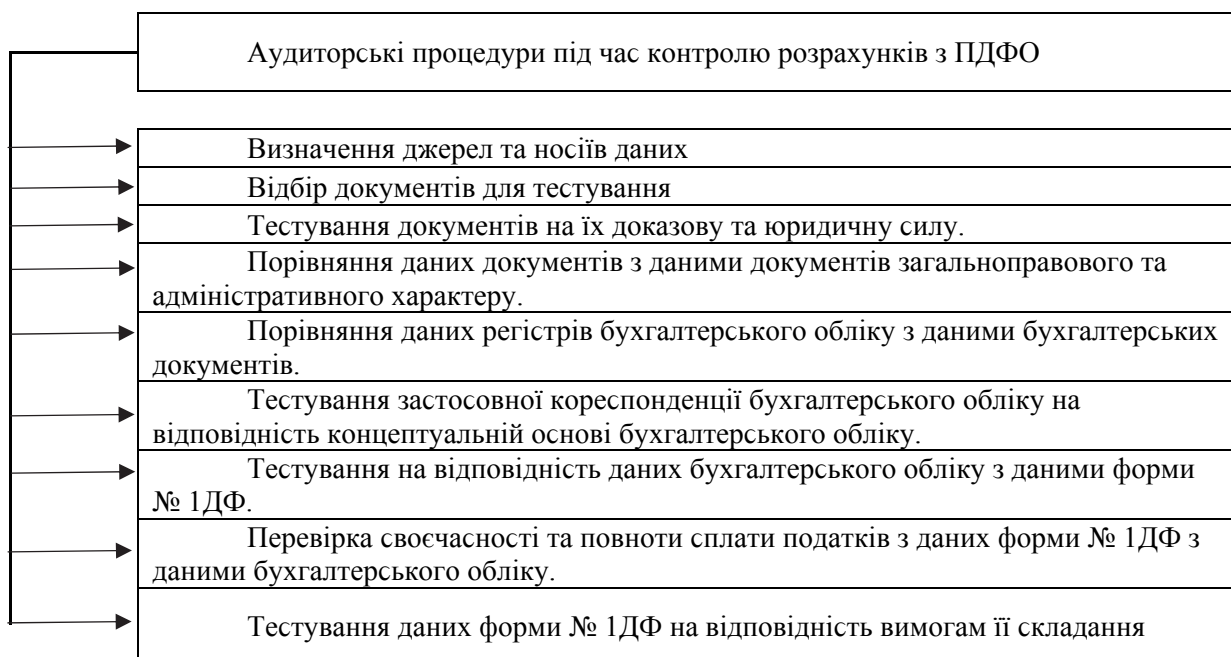

Рис.2. Аудиторські процедури під час контролю розрахунків з ПДФО

- перевірка звіту про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт (колишній авансовий звіт);
- контроль інших доходів фізичних осіб;
- оцінка тверджень (показників) форми № 1ДФ.

Проаналізуємо можливі порушення при розрахунках з соціальним внеском та аудиторські процедури, які використовуються для їх встановлення в Таблиці 3.

Таблиця 3

Співставлення можливих порушень та методів їх виявлення при перевірці ПДФО

Характер можливих порушень	Методи та прийоми встановлення
Ненарахування, неутримання та/або несплата ПДФО в неповному обсязі	Арифметична перевірка, звірка;
Несвоєчасна сплата ПДФО	Документальна перевірка; звірка; огляд;
Неналежне ведення документації, на підставі якої нараховують та утримують ПДФО	Огляд, спостереження, документальна перевірка, опитування
Включення до відомостей підставних осіб	Зустрічна перевірка, арифметична перевірка, запит; спостереження
Ухилення від сплати ПДФО	Документальна перевірка, перерахунок, звірка; опитування, аналітика
Неправильним визначенням обсягів виконаних робіт, з якої утримується ПДФО	Аналітика, спостереження, звірка
Неправильне застосування ставок оподаткування фізичних осіб	Арифметична перевірка, звірка, документальна перевірка

За порушення нарахування, обчислення та сплати ПДФО особа несе фінансову, адміністративну або кримінальну відповідальність .

Притягнення фізичної або юридичної особи до фінансової відповідальності за податкове правопорушення не звільняє фізичну особу чи посадових (службових) осіб юридичної особи у передбачених законом випадках від юридичної відповідальності інших видів [10].

Сутність вищевикладеного зводиться до того, що аудит розрахунків за соціальним страхуванням та податком на доходи фізичних осіб є вагомим аспектом діяльності підприємств. Адже кожен суб'єкт господарювання повинен обов'язково сплачувати єдиний соціальний внесок до органів Пенсійного фонду та утримувати із заробітної плати працівників ПДФО.

При обліку оплати праці можуть виникати різного роду порушення та помилки, які негативно впливають на достовірність бухгалтерської звітної інформації. Провівши аналіз порушень розрахунку єдиного внеску та податку на доходи фізичних осіб, зробили висновок, що документальна та арифметична перевірка й аналітичні процедури – є найдієвішими процедурами при проведенні аудиту розрахунків щодо нарахування та утримання податків з заробітної плати.

Список використаних джерел

1. Жабчик В.В. Необхідність своєчасної сплати та погашення заборгованості з ЄСВ. Наукове видання Державної податкової служби України. – 2022.
2. Білик М.Д. Організація і методика аудиту сільськогосподарських підприємств. Найковий посібник. – 2019. – с. 628 .
3. Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1105-14#Text>.
4. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text>.
5. Єфименко Т.І. Аудит оподаткування підприємств. Науковий посібник. – 2018. – с. 189–195.
6. Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Інструкції про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0508-15#Text>.
7. Міжнародний стандарт аудиту 500 «Аудиторські докази» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-auditu>.
8. Міжнародний стандарт аудиту 200 «Загальні цілі незалежного аудиту та проведення аудиту відповідно до Міжнародних стандартів аудиту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-auditu>.
9. Міжнародний стандарт аудиту 300 «Планування аудиту фінансової звітності» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-auditu>.
10. Податковий Кодекс України. – видання 2022. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
РОЗДОБУДЬКО В. В.

АУДИТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТОРГІВЛІ

**ЗОЗУЛЯ Б., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Обліку і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розглянуто поняття «фінансової звітності», розкрито основні методичні прийоми оцінки фінансової звітності та обґрунтовано важливість підвищення її рівня для забезпечення інвестиційної привабливості підприємства, а також його стабільного функціонування в цілому.

The article considers the concept of «financial reporting», reveals the main methods of financial reporting and justifies increasing its level to ensure the investment attractiveness of the enterprise, as well as its stable operation as a whole.

Актуальність теми є важливим засобом для урегулювання господарських конфліктів, які нерідко виникають в усіх сферах суспільно-економічного життя, є інформація. Її значення суттєво зростає в умовах фінансово-економічної нестабільності, динамізму вітчизняного суспільства.

Інформаційне забезпечення процесів управління як на мікро-, так і на макрорівнях великою мірою формується завдяки фінансовій звітності, яка є загальнодоступним джерелом даних про діяльність господарюючих суб'єктів.

На основі її аналізу користувачі отримують відомості про результати минулих господарських операцій підприємства, його поточний фінансово-майновий стан й перспективи продовження діяльності у майбутньому. Ретельне вивчення фінансової звітності дає змогу зробити висновки про ефективність розміщення й концентрацію капіталу у певній сфері економічних відносин на договірних умовах, оцінювати потенціал зростання віддачі від його подальшого використання у господарському обігу. Це впливає на прийняття рішень з орієнтацією на досягнення стратегічних цілей.

Теоретичним і методичним питанням аналізу та аудиту фінансової звітності присвячена значна кількість досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Облікові аспекти формування показників фінансової звітності висвітлено, зокрема, у працях М. Бондаря, М.Ф. Ван Бреди (M.F. van Breda), Т. Варфілда (T.D. Warfield), Дж. Вейгандта (J.J. Weygandt), С. Голова, Д. Кіесо (D.E. Kieso), Л. Кіндрацької, М. Кужельного, Т. Кучеренко, Л. Ловінської, Н. Малюги, М.Р. Метьюса (M.R. Mathews), А. Озеран, В. Палія, Д. Панкова, Б. Паундера (B. Pounder), М.Х.Б. Перери (M.H.B. Perera), Я. Соколова, В. Сопка, Е.С. Хендріксена (E.S. Hendriksen), Г. Ямборко та ін.

Необхідність їх урегулювання визначається сучасними процесами інтеграції економічних систем і поглибленням господарських взаємозв'язків. Зокрема, відсутність цілісної концепції розкриття корисної інформації та її аналітичної інтерпретації, зорієнтованої на ефективне інформаційне забезпечення учасників економічних відносин, суттєво сповільнює процес удосконалення обліково-аналітичних методик опрацювання інформації про підприємство.

Неповне врахування концептуальних основ і методичних положень, суперечності теоретичного й методологічного характеру стосовно ведення обліку й складання звітності, непослідовність дій регуляторних органів у цій сфері знижують рівень якості інформування зацікавлених осіб, формування релевантних відомостей про роботу підприємств для прийняття економічних рішень.

Теоретичні основи фінансової звітності підприємства:

Місце та роль фінансової звітності в діяльності підприємства в ринковій економіці. Складність і різноманітність виробничо-фінансової діяльності, посилення конкуренції вимагають вискоефективного функціонування суб'єктів господарювання та управління економікою на рівні окремого підприємства та країни в цілому. В сучасних умовах суттєво зростає роль економічної інформації, цінність якої визначається придатністю комплексно характеризувати діяльність суб'єктів підприємницької діяльності. Показники, що характеризують господарські процеси та їх зміни на підприємстві, формуються у звітності (фінансовій, внутрішньогосподарській, податковій, статистичній). Так як ефективне управління діяльністю підприємства значною мірою визначається рівнем інформації, необхідний обсяг якої може забезпечити відповідна система звітності, тому потребує детального вивчення інформаційних потоків, функцій управління, запитів користувачів на необхідну інформацію тощо. Управління підприємством в умовах ринкових відносин використовує різноманітну інформацію, необхідну для прийняття відповідних управлінських рішень. Тому для забезпечення конкурентних переваг підприємств інформація відіграє пріоритетну роль,

набуває значення стратегічного ресурсу. П. Друкер зазначає, що досвід і вміння правильно діяти є єдиними перевагами, що має підприємство в конкурентній економіці.

Якість системи звітності можна оцінити тільки через призму задоволення інформаційних потреб осіб, яким інформація про активи, зобов'язання, доходи та витрати суб'єктів господарювання необхідна для прийняття рішень. З поняттям інформації тісно пов'язані поняття ентропії та релевантності. Економічна інформація для потреб управління знешкоджує незнання, невизначеність – ентропію. Релевантність інформації – певна бажана характеристика інформації, яка визначає, наскільки повно інформація відповідає запитам користувача.

Поняття економічної інформації передбачає наявність трьох об'єктів – джерела інформації, користувача інформації та комунікативного середовища. Стосовно зазначеного джерелом економічної інформації про діяльність господарюючого суб'єкта виступають господарські процеси, споживачами інформації є внутрішні та зовнішні користувачі, а комунікативним середовищем – звітність підприємства (рис. 1.1).

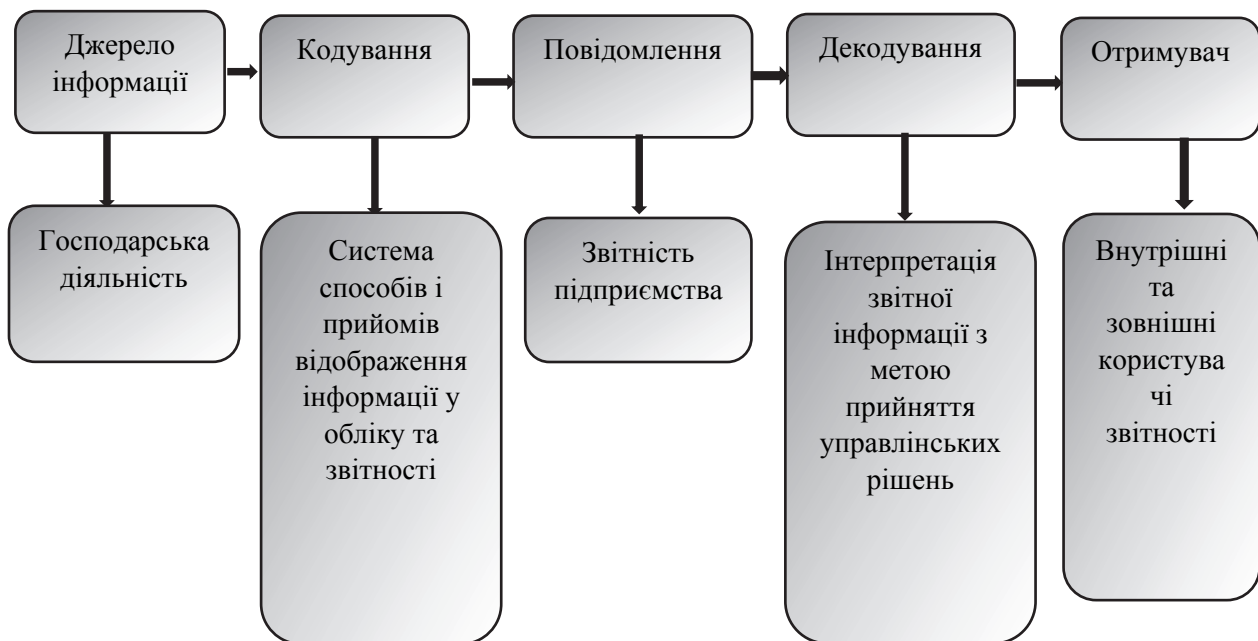

Рис 1.1. Формально-логічна схема процедури формування і використання економічної інформації для прийняття управлінських рішень.

Джерело: [розроблено автором].

Звітність підприємства представляє інтерес для широкого кола користувачів, які покладаються на неї як на основне джерело інформації про господарські процеси під час прийняття управлінських рішень. Користувачів звітності можна поділити на дві основні групи: внутрішні та зовнішні (рис. 1.2)

Внутрішні користувачі – це адміністрація підприємства та його персонал. Апарат управління підприємством використовує інформацію звітності на всіх стадіях прийняття управлінських рішень: планування, контролю та оцінки ефективності самої функції управління. Діяльність адмінперсоналу направлена на забезпечення фінансової стійкості підприємства, тому звітність має розкривати інформацію про ступінь забезпечення виробничими запасами для завантаження виробничих потужностей, стан розрахунків із постачальниками та підрядниками, вартість виробничої собівартості продукції (товарів, послуг) і т.п.

КОРИСТУВАЧІ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

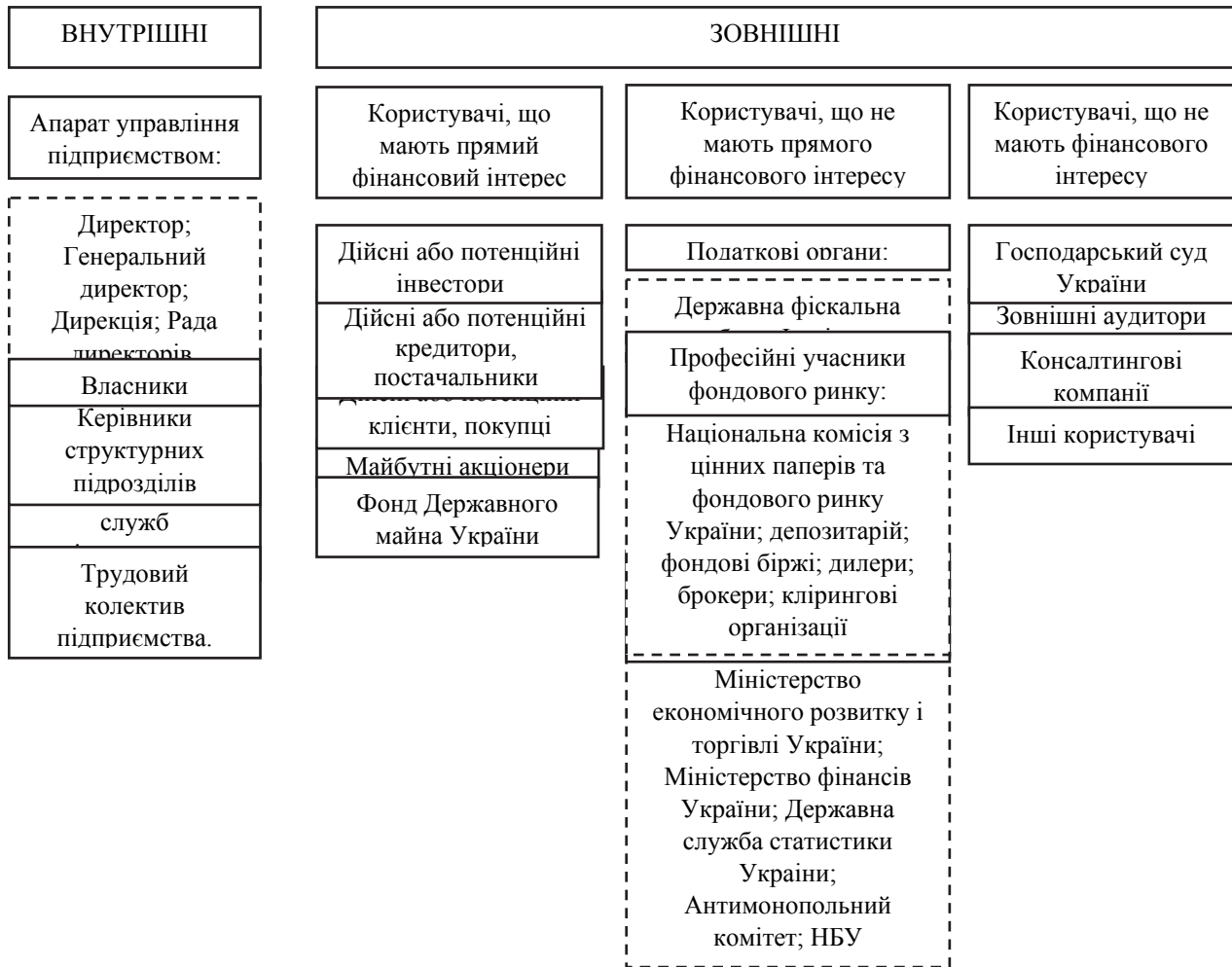

Рис. 1.2. Класифікація користувачів звітності підприємства

Джерело: [розроблено автором].

Зовнішні користувачі функціонують поза підприємством, і представлені групами: користувачі, що мають прямий фінансовий інтерес; користувачі, що не мають прямого фінансового інтересу; користувачі, що не мають фінансового інтересу. Зовнішні користувачі звітності підприємства, що мають прямий фінансовий інтерес – дійсні або потенційні інвестори, дійсні або потенційні кредитори, постачальники, дійсні або потенційні клієнти, покупці, майбутні акціонери, Фонд Державного майна України.

Моніторинг – одна із головних складових управління, що забезпечує безперервне спостереження та аналіз діяльності суб’єктів господарювання з відстеженням динаміки змін. Звітність підприємства дає змогу оцінити та прогнозувати ефективність відтворення капіталу.

Для ефективного функціонування і забезпечення конкурентоспроможності підприємства необхідно якісно розвивати матеріально-технічні, структурно-функціональні, соціально-трудові та інші елементи виробничого потенціалу.

В системі звітності формується необхідна інформація для ефективного управління щодо збереження та відтворення зазначених ресурсів суб’єкта господарювання.

Через звітність формується комунікативна мережа зв’язків між власниками, менеджерами, Прийняття управлінських рішень Управління фінансовими ризиками Здійснення

моніторингу процесу відтворення капіталу Оцінка діяльності підприємства Забезпечення конкурентних переваг на ринку Збереження та відтворення виробничого потенціалу Забезпечення комунікативних зв'язків між рівнями управління на підприємстві Система управління підприємством

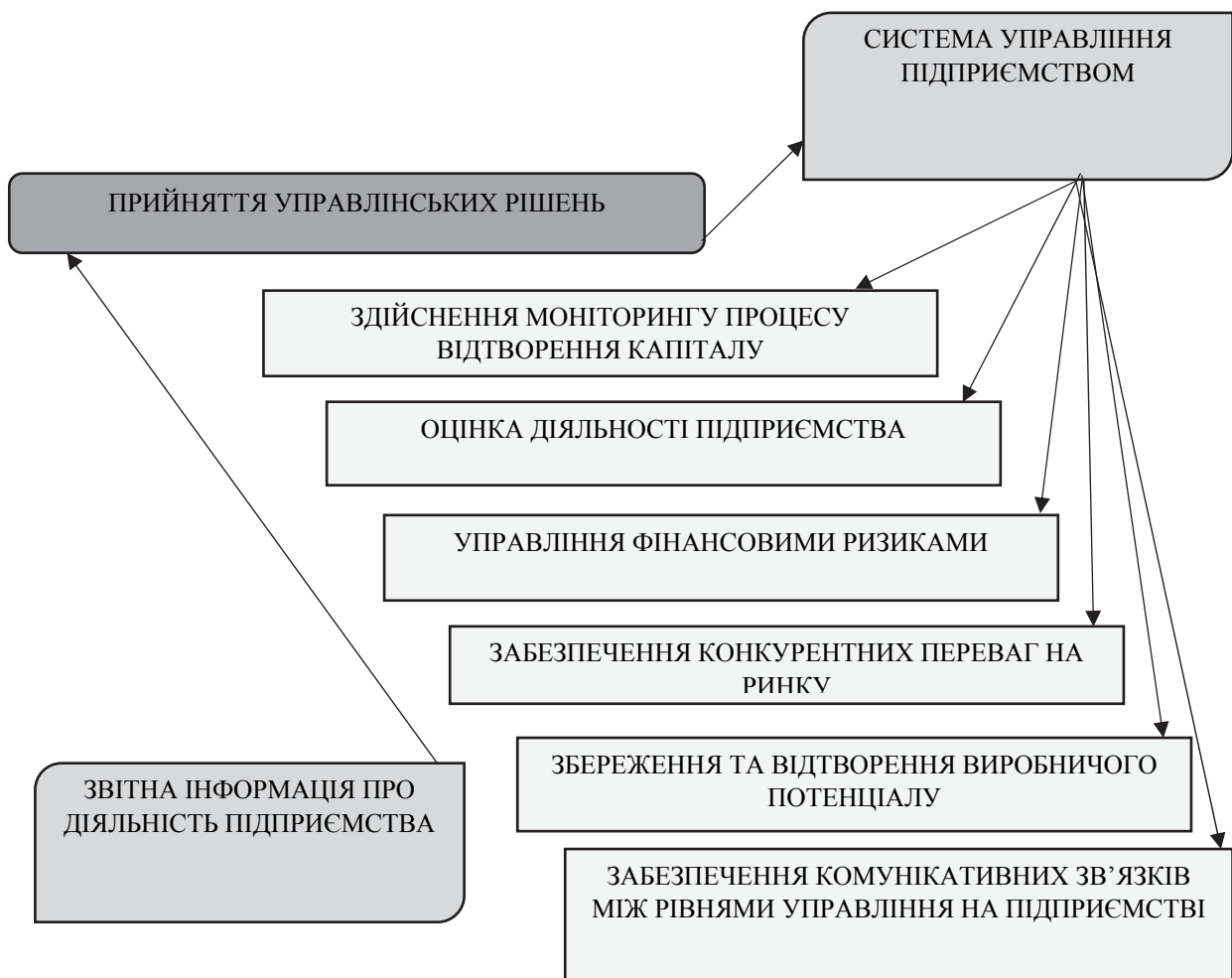

Рис. 1.3. Роль звітності в управлінні підприємством

Джерело: [8].

1.2. Нормативно-правове регулювання формування фінансової звітності в Україні:

Розглядаючи бухгалтерський облік як інструмент збору, узагальнення, обробки та передачі користувачам інформації про фінансово-господарську діяльність суб'єктів господарювання для прийняття рішень, його можна визначити як систему, що об'єднує користувачів фінансової звітності, державу як суб'єкт регулювання та підприємство як об'єкт впливу та суб'єкт ринку, що розкриває облікову інформацію у фінансовій звітності.

Державне регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності в Україні здійснюється відповідно до статей 6 та 7 Закону України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16 липня 1999 р. № 996, де основна мета регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності визначається створенням та удосконаленням єдиних правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, які є обов'язковими для всіх підприємств та гарантують і захищають інтереси користувачів.

На нашу думку, економічне регулювання здійснюється на основі законів ринкової економіки і як показує практика, орієнтується на міжнародні стандарти та досвід. Однак, функціонування ринкової економіки не виключає участь держави у сфері регулювання, а лише обмежує її втручання в частині виконання контрольних функцій. Щодо морально-етичного рівня регулювання, то його, на нашу думку, можна порівняти з професійною

самостійністю укладачів фінансової звітності (психологічні аспекти в бухгалтерському обліку) та зазначити, що ринковій економіці не притаманний принцип справедливості та рівності. У зв'язку з цим, регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності необхідно здійснювати на основі економічних вимог ринку, позитивні з яких мають бути закріплені у відповідних нормативних актах в Україні.

Стандартизація використовується для розробки облікової політики на рівні країни, передбачаючи обґрунтування альтернативних варіантів ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності на підприємстві. Це забезпечить зіставність інформації, можливість її використання в процесі макро– та мікроекономічного аналізу при формуванні достовірних показників в системі національних рахунків та статистиці для прийняття рішень.

Застосовуючи уніфіковані стандарти бухгалтерського обліку та звітності, здійснюється обмеження використання альтернативних методів ведення бухгалтерського обліку та підготовки фінансової звітності, що практично реалізується через імплантацію. Остання передбачає обов'язковість впровадження національних стандартів, контроль за їх виконанням усіма суб'єктами господарювання, гнучке та виважене державне регулювання (виняток можуть становити суб'єкти малого підприємництва).

Отже, під таким кутом розгляду, гармонізацію бухгалтерського обліку та фінансової звітності з міжнародними вимогами ми визначаємо як удосконалення національної системи регулювання бухгалтерського обліку та фінансової звітності шляхом використання уніфікованих принципів та методів ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, адекватних національно-ринковим особливостям країни. Так як метою ведення бухгалтерського обліку є складання фінансової звітності, основним завданням гармонізації визначається удосконалення процесу складання фінансової звітності для розвитку системи інформаційного забезпечення прийняття рішень користувачами, на її основі.

Висновки. В сучасних умовах суттєво зростає роль звітності підприємства, цінність якої визначається придатністю комплексно характеризувати діяльність суб'єктів господарювання. Висвітлення теоретичних засад формування звітності у системі управління дозволяє зробити наступні висновки:

1. Економічна інформація невіддільна від процесу управління. Вона являє собою сукупність відомостей про господарську діяльність суб'єкта підприємницької діяльності, є основним джерелом для обґрунтованого прийняття управлінських рішень і основою звітності підприємства.

З метою забезпечення інформаційних запитів користувачів (внутрішніх та зовнішніх) відповідно до їх ролі у процесі управління діяльністю суб'єкта господарювання формується адекватна вимогам певних категорій споживачів фінансова, внутрішньогосподарська, податкова та статистична звітність.

2. На підставі аналізу інформаційних потоків, функцій управління та запитів користувачів на необхідну звітну інформацію визначено коло користувачів звітності підприємств, здійснено їх класифікацію та уточнено їх інформаційні запити відповідно до ролі у процесі управління діяльністю суб'єкта господарювання.

3. Для задоволення потреб внутрішніх та зовнішніх користувачів систематизовано вимоги до якості звітної інформації, що зумовлюють та забезпечують можливість її використання, за такими групами: за змістом – доречність, суттєвість, достовірність, нейтральність, раціональність; за формою – дохідливість, зіставність, систематизованість; за часом – періодизація, своєчасність.

Список використаних джерел

1. Аудит банков: уроки, усвоенные из кризиса [Електронний ресурс]: матеріали дослідження Інституту присяжних бухгалтерів Англії та Уельсу. – 2010р. – Режим доступу : http://www.icaew.com/index.cfm/route/171482/icaew_ga/Faculties/Financial_

Services/Financial_Services_Faculty_home/Audit_of_Banks_Stakeholder_Feedback/pdf.

2. Азарова А.О. Оцінка ефективності інвестиційних проектів / А.О. Азарова, Д.М. Бершов // Фінанси України. – 2014. – №9. – С. 52-57.

3. Алборов Р.А. Выбор учетной политики предприятия в 1997 году. Принципы и практические рекомендации / Р.А. Алборов. – М.: Экспертное бюро, 1997. – 351с.

4. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта / И.Т. Балабанов. – М.: Финансы и статистика, 2000. – С. 37.

5. Барановська Т.В. Облікова політика підприємств в Україні: теорія і практика: дис. канд. екон. наук : 08.06.04 / Барановська Тетяна Василівна. – Житомир, 2009. – 224 с.

6. Бельшева И. В. Нематериальные активы компании: классификация и учет [Электронный ресурс] / И.В. Бельшева, Н.А. Козлов // Акционерное общество: вопросы корпоративного управления. – 2012. – №4. Режим доступа: http://www.USGAAP.ru/biblio/USGAAP-ias/compare_rus2/222.asp.

7. Бидна Л. Диагностика тактических целей / Л. Бидна // & Финансист. – №9. – 2008.

8. Богопольский А.В. Существенность в МСФО [Электронный ресурс] / А.В. Богопольский // Корпоративная финансовая отчетность: МСФО. – 2009. – №6. Режим доступа: http://USGAAP.ru/biblio/USGAAPias/compare_rus2/282.asp.

9. Бондар М. І. Інвестиційна діяльність. Методика та організація обліку і контролю : [монографія] / М. І. Бондар. – К.: КНЕУ, 2016. – 256 с. 152

10. Брюханов М.Ю. Концепция поддержания капитала как способ влияния на стоимость элементов отчетности: [Электронный ресурс] / М.Ю. Брюханов. Режим доступа: <http://www.finman.ru/articles/2010/2/4500.html>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
НЕГОДЕНКО В. С.

АУДИТОРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

**КАБАЛА М., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розглянуто існуючі напрацювання з проблематики організації аудиторської діяльності в умовах воєнного стану. Було проведено аналіз нововведень аудиторської діяльності у воєнний час. Досліджено особливості аудиторської діяльності в умовах воєнного стану аудиторських послуг, а також зіставлено два поняття «аудиторські послуги» та «фінансові послуги», адже основним інформаційним продуктом аудиторської перевірки є фінансова звітність. Також розглянуто рівні контролю аудиторських послуг та нормативно-правове регулювання аудиторської діяльності. Обґрунтовано необхідність удосконалення теоретичних та практичних аспектів якості аудиторських послуг в умовах воєнного стану.

The article considers the existing developments on the organization of audit activities in martial law. An analysis of innovations in wartime auditing was conducted. The peculiarities of auditing in the martial law of audit services are studied, as well as the two concepts of «audit services» and «financial services» are compared, because the main information product of the audit is financial reporting. The levels of control of audit services and regulatory regulation of audit activity are also considered. The necessity of improving the theoretical and practical aspects of the quality of audit services in martial law is substantiated.

Актуальність теми. Починаючи з 24 лютого 2022 року по всій території України запроваджено воєнний стан. Таке рішення ухвалено у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України на підставі пропозиції Ради національної безпеки і оборони відповідно до українського законодавства.

Наслідки збройної агресії росії (яка триває дотепер) на території України охопила усі сфери життя та суттєво вплинула на функціонування підприємств і, зокрема, на аудиторську діяльність. Щоб працювати ефективно, необхідно швидко реагувати на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища. Отже, постає необхідність дослідження аудиторської діяльності в умовах воєнного стану.

Аналіз останніх досліджень чи публікацій Не залишилася проблематика аудиторської діяльності в умовах воєнного стану і на рівні державного регулювання. Урядом був схвалений проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки»

Метою написання статті є висвітлення особливості аудиторської діяльності в умовах воєнного стану. Виходячи з мети дослідження, нами були поставлені наступні завдання: проаналізувати як змінилися регуляторні правила для українського аудиту на державному рівні, підходи до виконання аудиторами своїх професійних обов'язків та оцінити вплив подій, спричинених військовою агресією на безперервність діяльності для формування висновків та звіту аудитора.

Результати досліджень. У зв'язку з військовим вторгненням на територію України російської федерації, по всій території країни запроваджено воєнний стан. На час дії правового режиму воєнного стану, тимчасово можуть обмежуватися конституційні права і свободи громадян, а також можуть вводитися тимчасові обмеження прав і законних інтересів юридичних осіб в межах та обсязі, що необхідні для забезпечення можливості запровадження та здійснення заходів правового режиму воєнного стану.

Наслідки збройної агресії росії (яка триває дотепер) на території України охопила усі сфери життя та суттєво вплинула на бізнес і, зокрема, на аудиторську діяльність, функціонування якої розділилось на два періоди: до та після 24 лютого.

У перші дні війни Аудиторська Палата України виступила зі зверненням до аудиторсько-бухгалтерської спільноти світу із закликом зупинити війну, отримавши підтримку від Польської палати обов'язкових аудиторів, Палати фінансових аудиторів Румунії, аудиторів Чехії, Болгарії, Словенії, Німеччини, інших країн Європи та світу, авторитетних міжнародних організацій та спілок, професійних бухгалтерів та аудиторів. Радою Аудиторської палати України опубліковано інформаційні повідомлення та листи «Щодо впливу військової агресії російської федерації на окремі аспекти діяльності суб'єктів аудиторської діяльності»; «Щодо впливу військової агресії російської федерації на фінансову звітність та аудиторські звіти»; «Розгляд аудитором безперервності діяльності під час аудиту фінансової звітності».

Внаслідок війни змінилися регуляторні правила для українського аудиту, підходи до виконання аудиторами своїх професійних обов'язків.

Відповідно до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» (далі – Закон) аудит фінансової звітності є аудиторською послугою з перевірки даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності та/або консолідованої фінансової звітності юридичної особи або представництва іноземного суб'єкта господарювання, або іншого суб'єкта, який подає фінансову звітність та консолідовану фінансову звітність групи, з метою висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності або іншим вимогам. [1]

Ураховуючи зазначене, аудитори або суб'єкти аудиторської діяльності, які мають право на провадження аудиторської діяльності в Україні, під час надання відповідних послуг мають повний доступ до відомостей щодо фінансової діяльності підприємств, які ними

перевіряються (первинні документи, фінансова звітність, звіти про управління тощо), тому надзвичайно важливо створити правові механізми припинення аудиторської діяльності в Україні аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, які пов'язані з країною, що здійснює збройну агресію проти України.

Урядом ініційовано створення правових механізмів щодо захисту економічних інтересів держави шляхом припинення діяльності в Україні аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, пов'язаних з країною, що здійснює збройну агресію проти України, та щодо стимулювання ринку аудиторських послуг в період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки.

Схвалений Урядом проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» щодо забезпечення аудиторської діяльності на період дії воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки» зареєстровано у Верховній Раді України та рекомендовано для прийняття за основу та в цілому профільним Комітетом Парламенту, як такий, що спрямований на вжиття заходів щодо недопущення аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, які пов'язані з країною, що здійснює збройну агресію проти України, до провадження аудиторської діяльності в Україні, а також щодо підтримки суб'єктів аудиторської діяльності на тлі зниження економічної активності бізнесу та поглиблення дефіциту кадрів в країні.[2]

Зокрема, законопроектом передбачається:

- виключення аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності, які пов'язані з країною, що здійснює збройну агресію проти України, з Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності та, відповідно, невключення таких аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності до цього Реєстру в подальшому; заборона на членство в російських професійних організаціях; забороняється бути українським аудитором росіянам, а також тим громадянам, які включені до російських публічних реєстрів аудиторів або є членами професійних організацій аудиторів, бухгалтерів такої країни;

- заборона на працю в аудиторських фірмах з російським капіталом – заборона бути українським аудитором розповсюджується на тих аудиторів, які працюють в російських аудиторських фірмах, фірмах де власники – росіяни або у фірмах, які є учасниками аудиторської мережі, зареєстрованої на території росії

- часткове звільнення від сплати членських внесків – аудиторські фірми та аудитори, на період дії воєнного стану, а також до кінця другого календарного року, в якому буде його припинено або скасовано, не сплачуватимуть членських внесків на користь Аудиторської палати України.

- звільнення від внеску у відсотках з завдань з обов'язкового аудиту – на період дії воєнного стану, а також до кінця другого календарного року, в якому його буде припинено або скасовано не потрібно буде сплачувати на користь Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю або Аудиторської палати України внесок у відсотках суми винагороди за договорами з надання аудиторських послуг з обов'язкового аудиту. До війни сума такого внеску становила 1 від суми такої винагороди.

- зменшення фіксованого внеску з завдань обов'язкового аудиту – на період дії воєнного стану, а також до кінця другого календарного року, в якому його буде припинено або скасовано фіксований внесок з кожного аудиторського звіту, підготовленого аудитором за результатами надання аудиторських послуг з обов'язкового аудиту підприємству, що становить суспільний інтерес, зменшується з 3-х до 1-єї мінімальної заробітної плати до однієї, встановленої законом на 1 січня звітного року. Фіксований внесок з кожного аудиторського звіту, підготовленого аудитором за результатами надання аудиторських послуг з обов'язкового аудиту всіх інших підприємств, зменшується з 0,3 до 0,1 мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року. Надмірно сплачені суми внесків зараховуються в рахунок майбутніх платежів.

- послаблення кваліфікаційного критерію щодо працівників – зникає норматив для аудиторських фірм, які виконують завдання з аудиту підприємств, що становить суспільний

інтерес, забезпечити наявність в штаті щонайменше 2-х осіб, які сертифіковані за цим законом або мають чинні сертифікати (дипломи) професійних організацій, що підтверджують високий рівень знань з міжнародних стандартів фінансової звітності. Ця зміна вводиться на період дії воєнного стану, а також протягом двадцяти чотирьох місяців після його припинення або скасування. В пункті цих змін, зверну увагу, що на аналогічний строк не діють вимоги закону щодо безперервного навчання аудиторів. Тобто не є актуальним на цей час розрахунок необхідних 120 год за три роки поспіль за накопичувальною системою, а також мінімальних 20 годин на рік.

- зупинка перевірок та продовження свідоцтв з контролю якості – проведення перевірок з контролю якості аудиторських послуг зупинене на період дії воєнного стану. Протягом шести місяців після припинення чи скасування воєнного стану перевірки проводитимуть лише за згодою аудиторських фірм. При цьому дія свідоцтва про відповідність системи контролю якості аудиторських послуг, виданих Аудиторською палатою України протягом 2017 – 2018 років, буде продовжена автоматично на дванадцять місяців.

- відтермінування звітування та подання змін до реєстру – аудитори подають всі звіти та будь-яку іншу інформацію, подання якої вимагається відповідно до норм профільного закону, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану за весь період неподання звітності чи обов'язку надати відповідну інформацію. Аудиторські фірми, які у зв'язку з бойовими діями не мають можливості вчасно оприлюднити звіт про прозорість або внести зміни до опублікованого звіту, або інформувати ОСНАД про те, що звіт про прозорість опубліковано (змінено), оприлюднюють звіти про прозорість протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану.

- зупинка відповідальності та окремих строків – на період дії воєнного стану, а також протягом трьох місяців після його припинення або скасування, зупинена відповідальність аудитора/аудиторських фірм за несвоєчасну сплату обов'язкових внесків, неподання змін для внесення до реєстру аудиторів, неопублікацію звіту про прозорість, неподання звіту 1-аудит до АПУ або ненадання інформації до ОСНАД. Не діє обмеження у 12 місяців з дати завершення перевірки з контролю якості для перевірки регулятором виконання аудитором рекомендацій щодо їх виправлення. На час війни періодичність обов'язкового контролю якості аудиторських послуг може бути рідше раз на три або шість років (в залежності від реєстру аудиторської фірми). Також строк розгляду дисциплінарних справ може бути більше ніж 60 календарних днів.

- зменшення вимог для набуття кваліфікації аудитора. На період дії воєнного стану, а також протягом двадцяти чотирьох місяців після його припинення або скасування, щоб стати аудитором не потрібно мати 15 років досвіду роботи на посадах бухгалтера, ревізора, юриста, фінансиста, економіста, асистента (помічника) аудитора, або мати досвід роботи на зазначених посадах не менше 7 років та проходити стажування в аудиторській фірмі. Достатньо мати досвід роботи у сфері бухгалтерського обліку, ревізії, права, фінансів, банківської справи, економіки або аудиту не менше 3-х років, а також за результатами кваліфікаційного іспиту аудиторами можуть стати особи, які включені до публічних реєстрів аудиторів країн-членів Європейського Союзу, Великої Британії та Сполучених Штатів Америки. Єдине обмеження для таких «воєнних» аудиторів, що ключовими партнерами з обов'язкових завдань вони можуть бути призначені не раніше трьох років після їх атестації (крім осіб, які мають досвід роботи у відповідних сферах більше 15 років та осіб, які включені до публічних реєстрів аудиторів країн-членів Європейського Союзу, Великої Британії та Сполучених Штатів Америки). Кваліфікаційний іспит та іспити з теоретичних знань будуть проводитися не незалежними центрами оцінювання знань, акредитованими комісією з атестації, а Органом суспільного нагляду за аудиторською діяльністю у порядку, затвердженому Радою нагляду за поданням комісії з атестації. Зменшена плата за складання кваліфікаційного іспиту. Розмір визначить комісія з атестації, але не більше однієї мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного року.

Міністерство Фінансів України у своєму Інформаційному повідомленні від 11 березня 2022 р. «Щодо подання та оприлюднення фінансової звітності у період дії воєнного стану або стану війни» [3] звернуло увагу на обов'язковість та безперервність ведення бухгалтерського обліку суб'єктами господарювання:

- Бухгалтерський облік є обов'язковим видом обліку, який ведеться підприємством;
- Підприємства зобов'язані складати фінансову звітність на підставі даних бухгалтерського обліку;
- Бухгалтерський облік на підприємстві ведеться безперервно з дня реєстрації підприємства до його ліквідації;
- Господарські операції повинні бути відображені в облікових регістрах у тому звітному періоді, в якому вони були здійснені;
- Питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника (власників) або уповноваженого органу (посадової особи) відповідно до законодавства та установчих документів.

3 березня 2022 року Верховна Рада ухвалила новий Закон № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» [4], відповідно до якого:

- суб'єкти господарювання (фізичні особи, фізичні особи-підприємці, юридичні особи) подають фінансову звітність, аудиторські звіти та будь-які інші документи, подання яких вимагається відповідно до норм чинного законодавства в документальній та/або в електронній формі, протягом трьох місяців після припинення чи скасування воєнного стану або стану війни за весь період неподання звітності чи обов'язку подати документи;
- до суб'єктів господарювання не застосовується адміністративна та/або кримінальна відповідальність за неподання чи несвоєчасне подання фінансової звітності та/або документів, зазначених вище, у період дії воєнного стану або стану війни, а також протягом трьох місяців після його завершення.

Організації сьогодні працюють в умовах повної невизначеності та постійних викликів, пов'язаних з проблемами в роботі операційної системи, зміною законодавства, безпекою співробітників внаслідок військової агресії Росії проти України. Підприємствам слід планувати сценарії в умовах цієї невизначеності, щоб дотримуватися санкцій, залишатися стійкими, підтримувати своїх співробітників та інформувати їх про розвиток ризиків і зміну пріоритетів.

Навіть в складних умовах невизначеності та складних термінах надання послуг аудитори повинні дотримуватись всіх вимог міжнародних стандартів аудиту, згідно з якими аудитор висловлює свою думку щодо фінансової звітності на отриманих аудиторських доказах. У воєнний час змінився підхід до аудиту.

Організація дистанційної роботи аудиторів має низку суттєвих перешкод. Так, в умовах війни аудитори не мають змоги проводити жодних фізичних інспекцій та перевірок. Крім цього, працюючи з дому, вони можуть не мати доступу до критичних систем та баз даних організації, що унеможливує проведення суттєвої частини запланованих тестів та аналізів. Також керівники різних напрямів можуть бути надто завантажені вирішенням критичних питань, пов'язаних з функціонуванням організації в нових умовах, і не мати можливості брати участь в нарадах, пов'язаних з проведенням перевірок аудиту. В такому випадку доцільно розробляти альтернативні процедури для отримання аудиторських доказів.

Основою бухгалтерського обліку є припущення про безперервність діяльності підприємства. Фінансова звітність переважно складається на основі припущення, що підприємство буде продовжувати функціонувати, і суб'єкт господарювання не має наміру припинити чи ліквідувати діяльність.

Військове вторгнення на територію України надало особливе значення питанням безперервності діяльності. Для фінансової звітності за рік, що закінчився 31 грудня 2021 року, вплив подій, що виникли внаслідок війни в Україні, як правило, буде некоригуючими подіями. Це пов'язано з тим, що значні несприятливі зміни в економічних умовах та

політичному/діловому середовищі стали прямим наслідком подій, що відбулися після звітної дати – вторгнення в Україну було конкретною, визначеною подією, яка сталася 24 лютого 2022 року, тобто після закінчення звітного періоду.

Очевидно, що війна – суттєва подія для діяльності підприємств, тому інформація про вплив військового вторгнення має бути точно розкрита у примітках фінансової звітності. Події або умови, які можуть виникнути через вплив війни:

Аудиторам слід прискіпливо розглядати вплив подій, спричинених військовою агресією на безперервність діяльності та провести додаткові аудиторські процедури, щоб отримати достатньо доказів на формування висновків та звіту аудитора.

Перше на що потрібно звернути уваги це місцезнаходження самого підприємства, його філій, а також місцезнаходження суттєвих постачальників та покупців. Тут важливо з'ясувати чи велись безпосередньо воєнні дії на цих територіях, і чи є суттєві пошкодження даних підприємств. Також важливо розуміти яким шляхом доставляються товари (залізниця, морські шляхи, літаки, автомобілі). Разом з цим ми аналізуємо погашення дебіторської заборгованості від ключових покупців, тим самим перевіряємо як вплинула війна на платоспроможність контрагентів. Далі ми можемо перевірити платоспроможність самого підприємства (наприклад аналіз погашення кредиторської заборгованості після звітної дати). Якщо підприємство займається продажами і є суттєва кількість запасів то наступним кроком ми аналізуємо місцезнаходження складів зберігання ТМЦ, а також списання ТМЦ через втрати за даними обліку. Для отримання достатніх аудиторських доказів, у сучасних умовах можливо провести процедуру відеоспостереження складу, щоб переконатись, що ні склад, ні товари у ньому не отримали суттєвих пошкоджень, а підприємство не зазнало суттєвих втрат.

У випадку якщо компанія виявила ознаки того, що корисність її необоротних активів може зменшитися, керівництву необхідно визначити суму очікуваного відшкодування – найбільшу з двох: вартість при використанні (VIU), справедлива вартість за мінусом витрат на продаж активу (FVLCD). Компанії можуть змінити свої плани щодо використання деяких своїх основних засобів після останніх подій. У такому випадку керівництво має розглянути, чи залишаються доречними строк корисного використання таких активів, їх залишкова вартість та метод амортизації. Такий перегляд також може бути актуальним якщо виявлено ознаки зменшення корисності, навіть якщо збиток від зменшення корисності не був визнаний. Будь-які такі зміни застосовуються перспективно як зміна бухгалтерських оцінок.

Рівень деталізації розкриття інформації залежить від конкретних фактів та обставин суб'єкта господарювання, включаючи характер та ступінь впливу війни на операційну діяльність підприємства та ринкові умови. Як мінімум суб'єкт господарювання має розкрити інформацію про завдані збитки та плани керівництва щодо зменшення цих збитків. Виконуючи роботу стосовно безперервності в поточному середовищі, аудиторі слід зосередитись на всіх вимогах МСА 570 (переглянутого), безперервність діяльності, з повним врахуванням конкретних обставин суб'єкта господарювання, до формування будь яких висновків. При виконанні роботи щодо безперервності посилюється важливість дотримання професійного скептицизму, особливо якщо управлінський персонал визначив, що не очікується будь-якого суттєвого впливу поточних обставин на суб'єкта та немає суттєвої невизначеності щодо безперервності діяльності підприємства.

Висновок. Таким чином, ми проаналізували як змінилась аудиторська діяльність в умовах воєнного стану. Внаслідок війни змінилися регуляторні правила для українського аудиту, підходи до виконання аудиторами своїх професійних обов'язків. Аудиторам слід проводити додаткові аудиторські процедури, щоб отримати достатньо доказів на формування висновків та звіту аудитора, а також слід прискіпливо розглядати вплив подій, спричинених військовою агресією на безперервність діяльності.

Список використаних джерел

1. ЗУ «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» URL: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258 .
2. Проект ЗУ «Про внесення змін до Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» URL: //w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511.
3. Інформаційне повідомлення від 11 березня 2022 р. «Щодо подання та оприлюднення фінансової звітності у період дії воєнного стану або стану війни» URL: //mof.gov.ua/storage/files/D0 86 D0 BD D1 84 D0 BE D1 80 D0 BC D0 B0 D1 86 D1 96 D0 B9 D0 BD D0 B5 20 D0 BF D0 BE D0 B2 D1 96 D0 B4 D0 BE D0 B C D0 BB D0 B5 D0 BD D0 BD D1 8F(1).pdf .
4. Закон № 2115-IX «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» URL: //zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ»

**КАЦІМОН О., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

В статті проаналізовано поняття та сутність фінансового контролю через розуміння таких категорій, як фінанси і контроль, суб'єкт і об'єкт, предмет та функції фінансового контролю. Висловлюються позиції вчених щодо визначення фінансового контролю.

The article analyzes the concept and essence of financial control through understanding of such categories as finance and control, subject and object, subject and financial control functions. The positions of scientists regarding the definition of financial control are expressed.

Постановка проблеми. Наявне розмаїття системних підходів до розуміння сутності фінансового контролю і його ролі в сучасній мікро– і макроекономіці зумовлюється неоднозначністю його структури і неоднорідністю елементів її складових, а різноманітність галузей господарського комплексу і специфіка організаційно-правових форм господарюючих суб'єктів роблять неможливим формування його єдиної цілісної концепції.

Об'єкт дослідження є визначення поняття фінансового контролю, а також його об'єкти та суб'єкти, предмет та функції

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти визначення сутності фінансового контролю

Метою написання статті є аналіз поняття економічної сутності фінансового контролю

Фінансовий контроль є складовою державного управління, одним із напрямів управлінської діяльності держави, інструментом реалізації її політики. Його дієвість сьогодні характеризується виявленням масового порушення чинного законодавства. Тому в непростих сучасних умовах становлення ринкової економіки контрольна функція фінансів є особливо актуальною. Це зумовлено і певною специфікою цієї діяльності, що дозволяє активно впливати на економічні процеси. А особливість і значимість фінансового контролю найперше пов'язана з його об'єктивною роллю в реалізації державної фінансової політики, бо від ефективності фінансового контролю залежить економічне і значною мірою політичне благополуччя нації.

Стан дослідження. Проблематикою фінансового контролю в усіх його проявах займалися такі вітчизняні і зарубіжні вчені, як Жадан Т.А., Н. Виговська, І. Стефанюк, В. Шевчук, Василик О.Д., Кетінг О. та ін.

Виклад основних положень. Термін «фінансовий контроль» тісно пов'язаний з такими поняттями, як «фінанси» і «контроль», тому для з'ясування сутності самого фінансового контролю потрібно визначити сутність цих понять та розкрити їх функції (рис. 1). Фінанси є юридичною та економічною категорією, оскільки вони існують в межах юридичних та економічних відносин. Без наявності й використання фінансових ресурсів неможливе забезпечення реалізації внутрішніх і зовнішніх функцій держави. Формуючись у сфері матеріального виробництва, основна маса грошових доходів згодом трохи трансформується, перетворюється, рухається в межах різних правових режимів.

Наявність фінансів об'єктивно пов'язана з потребою вилучення, формування та розподілу державою частини сукупного суспільного продукту. Цим визначено й призначення фінансів – розподіл та перерозподіл сукупного суспільного продукту в грошовій формі.

Особливості фінансів визначають кількома положеннями:

1. Фінанси тісно пов'язані з природою і функціями держави,

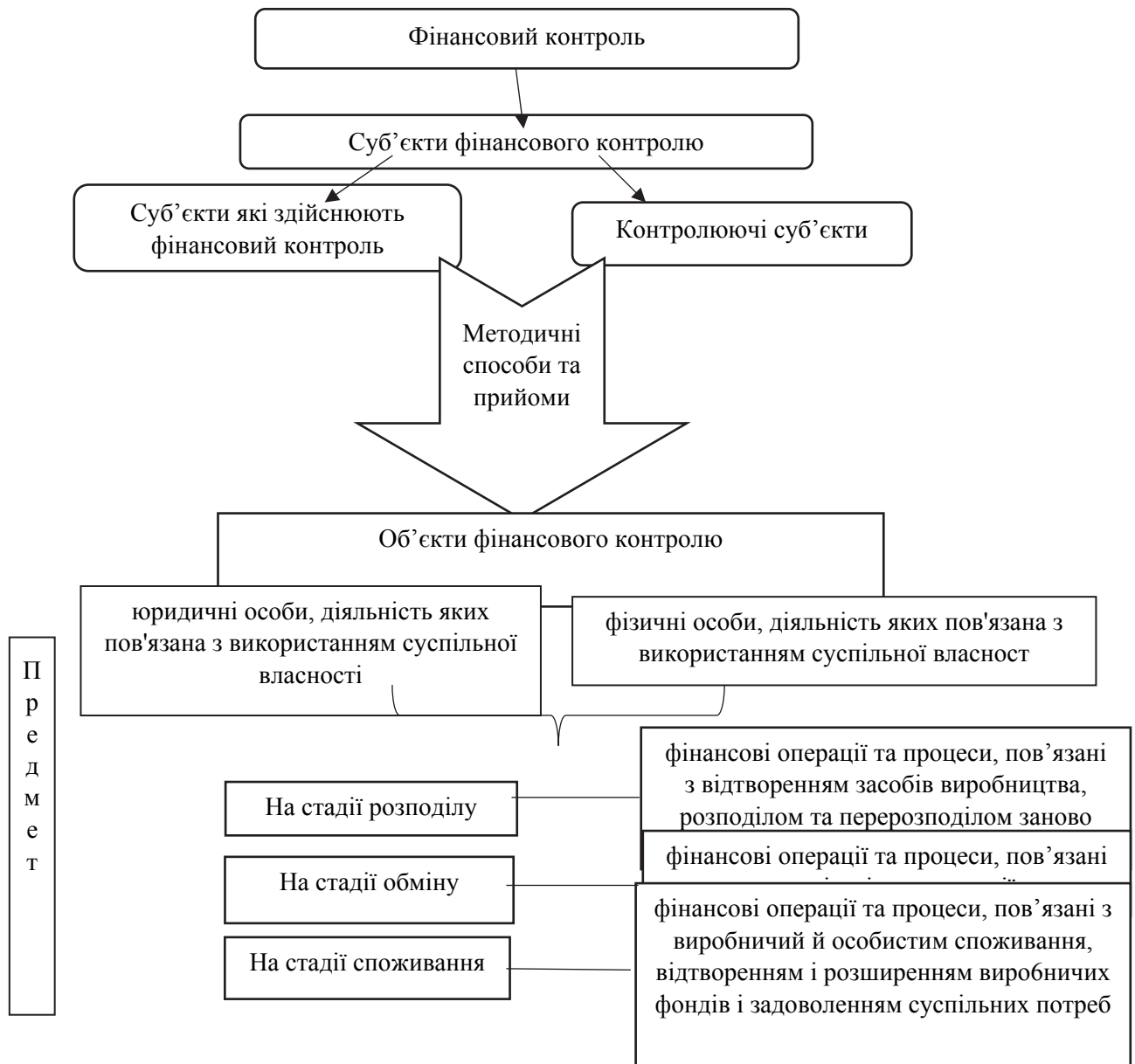

Рис. 1. Основні елементи системи фінансового контролю

2. визначені її формами й завданнями державного розвитку на конкретному етапі.
3. Фінанси становлять специфічні, однорідні відносини між державою, юридичними й фізичними особами з приводу формування, розподілу та використання централізованих і децентралізованих грошових фондів.
4. Фінанси нерозривно пов'язані з існуванням товарногрошових відносин.
5. Фінанси пов'язані з розподілом і перерозподілом частини сукупного суспільного продукту [1].

Контроль це функція управління яка представляє собою сукупність форм, методів, інструментів та процедур контролю за допомогою яких суб'єкт контролю одержує інформацію про показники, які характеризують фактичний стан підконтрольного об'єкта, встановлює відхилення цих показників від цільових, заданих або нормативних, виявляє причини таких відхилень, та вживає заходи спрямовані на їх усунення, недопущення та попередження у майбутньому, з метою підвищення ефективності підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень Жадан Т.А. [4] визначення контроль поєднав у п'ять підходів: спостереження і перевірка, система спостереження і перевірки, процес спостереження і перевірки, функція або складова частина управління, засіб попередження, виявлення та запобігання порушенням. Ці підходи можна доповнити ще двома, відповідно до яких контроль – це оцінка фактичних результатів діяльності, форма зворотнього зв'язку. Лисяк[14] розглядає сутність контролю як оцінку поточного стану явища за критерієм відповідності та вимог, виявлення відхилень і порушень за застосування заходів їх запобігання та усунення. Проте, таке визначення контролю є дуже вузьким, оскільки характеризує лише один з його видів – поточний контроль. Слід зазначити, що окрім поточного контролю існують ще попередній та заключний. За формою здійснення всі три види контролю схожі, оскільки мають однакову мету – сприяти тому, щоб отримані фактичні результати відповідали цільовим настановам або нормативним вимогам. Відрізняються тільки часом здійснення. Попередній контроль здійснюється до початку проведення робіт, поточний – під час проведення, заключний – після завершення виконання всіх робіт Виклад основного матеріалу. Основні підходи до визначення сутності поняття «фінансовий контроль», у наукових джерелах надано в табл. 1.

Таблиця 1

Основні підходи до визначення сутності поняття « фінансовий контроль»

№	Автор	Визначення
1	Бовсуновська Г.С. [5, с. 222]; Коніна М.О., Кетінг О. [8, с. 173]	Фінансовий контроль – це один із видів фінансової діяльності держави з перевірки суб'єктів господарювання всіх форм власності шляхом застосування встановлених чинним законодавством методів контрольної діяльності для виявлення недоліків у фінансовій звітності підприємств, установ, організацій в процесі створення, розподілу, використання грошових фондів.
2	Благун І.Г., Сорока Р.С., Єлейко І.В. [13]; Виговська Н.[14, 105]	Фінансовий контроль – це контроль законодавчих і виконавчих органів влади всіх рівнів, а також спеціально створених установ за фінансовою діяльністю всіх економічних суб'єктів: держави, підприємств та установ.
3	Булгакова С.О. [18, с. 303]	Фінансовий контроль – це система органів і заходів з перевірки законності та цілеспрямованості дій у галузі утворення, розподілу й використання грошових фондів держави та органів місцевого самоврядування, одна з форм державного контролю, що сприяє забезпеченню законності охорони власності, правильному ефективному й економічному використанню бюджетних, власних коштів і допомагаючи виявляти порушення фінансової дисципліни.
4	Виговська Н., Стеблянко О. [7, с. 105]	Фінансовий контроль – це контроль законодавчих і виконавчих органів влади всіх рівнів, а також спеціально створених установ за фінансовою діяльністю всіх економічних суб'єктів: держави, підприємств та установ.

№	Автор	Визначення
5	Василик О.Д. [2, с. 416]	Фінансовий контроль – елемент системи управління фінансами, особлива сфера вартісного контролю за фінансовою діяльністю всіх економічних суб'єктів (держави, регіонів, підприємств та організацій), дотримання фінансово-господарського законодавства, доцільності витрат, економічної ефективності фінансово-господарських операцій
6	Гуцаленко Л. В., Коцупатрий М.М. [19, 302]	Фінансовий контроль – комплексна і цілеспрямована фінансово-правова діяльність органів фінансового контролю або їхніх підрозділів чи представників, а також осіб, уповноважених здійснювати контроль, що базується на положеннях актів чинного законодавства. Він полягає в установленні фактичного стану справ на підконтрольному об'єкті щодо його фінансово-господарської діяльності та спрямований на забезпечення законності, фінансової дисципліни і раціональності в процесі формування, розподілу, володіння, використання та відчуження активів для ефективного соціально-економічного розвитку всіх суб'єктів фінансових правовідносин.
7	Даценко Г.В. [10, с. 255]	Фінансовий контроль – це система спостереження і перевірки процесу фінансової діяльності.
8	Дікань Л.В., Голуб Ю.О., Синюгіна Н.В. [11, с. 92]	Фінансовий контроль – це система відносин з приводу систематичного спостереження і перевірки процесу створення, розподілу і використання фондів фінансових ресурсів на всіх рівнях, яка діє з метою встановлення відхилень від заданих параметрів в вартісному виразі.
9	Дрозд І.К., Шевчук В.О. [4, 304 с]	Фінансовий контроль визначено як функцію управління своєю активною позицією, яка проявляється не тільки у виявленні відхилень від нормативних величин, а й у використанні результатів контролю для підтримання динамічної рівноваги всієї системи управління за допомогою прийняття обґрунтованих управлінських рішень.
10	Жадан Т.А. [4, с. 166]	Фінансовий контроль представляє собою сукупність форм, методів та інструментів контролю, за допомогою яких суб'єкти фінансових правовідносин одержують інформацію про фактичний стан справ щодо процесів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на всіх рівнях економічної системи держави, порівнюють отримані дані з цільовими або нормативними вимогами, визначають розміри і причини виявлених відхилень, вживають заходи, спрямовані на їх усунення, недопущення та попередження у майбутньому, з метою підвищення ефективності підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері управління фінансовими ресурсами
10	Жадан Т.А. [4, с. 166]	Фінансовий контроль представляє собою сукупність форм, методів та інструментів контролю, за допомогою яких суб'єкти фінансових правовідносин одержують інформацію про фактичний стан справ щодо процесів формування, розподілу і використання фінансових ресурсів на всіх рівнях економічної системи держави, порівнюють отримані дані з цільовими або нормативними вимогами, визначають розміри і причини виявлених відхилень, вживають заходи, спрямовані на їх усунення, недопущення та попередження у майбутньому, з метою підвищення ефективності підготовки, прийняття та реалізації управлінських рішень у сфері управління фінансовими ресурсами
1	Заріпов Р.Р. [6]	Фінансовий контроль – це функція управління, спрямована на розкриття відхилень від прийнятих стандартів законності, доцільності, ефективності використання фінансових ресурсів, яка необхідна для вжиття відповідних коригуючих та попереджувальних заходів.
2	Кириленко О.П. [3,с. 243]	Фінансовий контроль – це один з елементів управління фінансами; особлива діяльність по перевірці правильності вартісного розподілу валового національного продукту, утворення і витрачання фондів грошових коштів.

№	Автор	Визначення
3	Опарін В.М. [17, с. 240]	Фінансовий контроль являє собою сукупність видів, форм і методів перевірки законності і доцільності здійснення фінансових операцій та реалізації на цій основі завдань фінансової політики. Отже, фінансовий контроль зв'язаний з реалізацією фінансової політики як безпосередньо, так і через контроль за фінансовою діяльністю окремих суб'єктів.
4	Стефанюк І.[12, с. 85]	Фінансовий контроль – це система активних дій, що здійснюються органами державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадянами України, по стеженню за функціонуванням будь-якого об'єкта управління в частині утворення, розподілу та використання ним фінансових ресурсів з метою оцінки економічної ефективності господарської діяльності, виявлення і блокування в ній відхилень, що перешкоджають законному і ефективному використанню майна і коштів, розширеному відтворенню виробництва, задоволенню державних, колективних та приватних інтересів і потреб, та удосконалення управління економікою
5	Хомутенко А.В. [16, с. 13]	Фінансовий контроль – це система дій та контрольних заходів органів державної влади і окремих суб'єктів господарювання при управлінні фінансами, яка направлена на попередження та усунення фінансових правопорушень, неефективного управління фінансовими ресурсами та активами з боку підприємств, організацій та установ у процесі їх фінансово-господарської діяльності.
6	Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й. [20, с. 590]	Фінансовий контроль – це комплекс заходів, що вживаються законодавчими і виконавчими органами влади всіх рівнів, а також спеціально створених установ, для забезпечення законності та ефективності формування, володіння та використання фінансових ресурсів з метою захисту фінансових інтересів держави, місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання та громадян, а також успішного досягнення поставлених цілей у сфері фінансів.

Джерело: узагальнено автором

Проаналізувавши основні підходи до визначення сутності поняття фінансовий контроль, найвичерпніше визначення даного поняття в нашому випадку пропонує І. Стефанюк [12], Згідно з якими фінансовий контроль це функція системи управління фінансовими відносинами і фінансами в цілому. Тобто це система активних дій, що здійснюються органами державної влади, місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та громадянами України, по стеженню за функціонуванням будь-якого об'єкта управління в частині утворення, розподілу та використання ним фінансових ресурсів з метою оцінки економічної ефективності господарської діяльності, виявлення і блокування в ній відхилень, що перешкоджають законному і ефективному використанню майна і коштів, розширеному відтворенню виробництва, задоволенню державних, колективних та приватних інтересів і потреб, та удосконалення управління економікою [12].

Ми розглядаємо «фінансовий контроль» з економічної точки зору. Якщо згадати що являє собою термін «Економіка» – це комплекс суспільних наукових дисциплін про господарство, а саме: виробництво, розподіл і споживання товарів та послуг. Тобто економіка це система заходів управління, з чого випливає що фінансовий контроль повинен нести в собі функцію управління, але якщо порівнювати, наприклад, з трактуваннями Заріпов Р.Р. [6] та Дрозд І.К., Шевчук В.О. [4], то їх поняття терміну дуже обмежене, та не інформативне, оскільки управління для розкриття відхилень і внесення коректувань це лише частина від величезної системи заходів. Більшість визначент ототожнюють «фінансовий контроль» з системою заходів спостереження, перевірки та запобігання. На останок хотіла би відзначити Жадан Т.А., та його поняття для досліджуемого терміну. Воно є досить близьким але все ж таки Стефанюк найвлучніше описав економічну сутність «фінансового, контролю» та його. Також, якщо в цілому порівнювати всі трактування наведені в таблиці, можна помітити що

багато визначень не розкривають в собі перелік суб'єктів фінансового контролю. Правильному розумінню фінансового контролю сприятиме виділення суб'єктів, предмета і об'єктів контролю. Тобто неоднозначність трактування поняття «фінансового контролю» науковцями дає привід для того, щоб звернутися до законодавчих документів, які б могли узгодити погляди на дане питання. Для доцільнішого розуміння поняття розглянемо основні елементи фінансового контролю.

Щодо суб'єктів, Л. А. Савченко [15] поділяє суб'єкти фінансового контролю на: – суб'єктів, що здійснюють фінансовий контроль: Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України, Міністерство фінансів України, Верховна Рада Автономної Республіки Крим та інші державні органи, органи місцевого самоврядування, які поряд з виконанням інших функцій наділені контрольними повноваженнями. Для цих суб'єктів контрольна функція у фінансовій сфері є другорядною;

– контролюючі суб'єкти: Рахункова палата, органи державної податкової служби України, Національний банк України, Державна митна служба України, Державне казначейство України, Державна контрольно-ревізійна служба України, Аудиторська палата України, Державний комітет фінансового моніторингу, інші державні органи, недержавні організації, незалежні аудитори, також відповідні служби підприємств, установ, організацій, основною функцією яких є здійснення фінансового контролю. [15]

У Стандартах державного фінансового контролю за використанням бюджетних коштів, державного і комунального майна (затверджені наказом Головного контрольно-ревізійного управління України № 168 від 98.08.2002) з метою їх однакового розуміння та застосування термін «суб'єкти державного фінансового контролю» використовується у значенні міністерства, інших центральних органів виконавчої влади, їх територіальних органів, які наділені повноваженнями на здійснення фінансового контролю, їх самостійних контрольно-ревізійних підрозділів або інших їх підрозділів (осіб), які наділені такими повноваженнями. Сьогодні ні нормативно-правові акти, ні навчальна чи наукова література не містять чіткого переліку суб'єктів фінансового контролю.

Щодо об'єкта фінансового контролю, то це фінансова та пов'язана з нею господарська діяльність підконтрольних суб'єктів, на яку спрямовуються дії контролюючих суб'єктів чи суб'єктів, що здійснюють фінансовий контроль, публічні фінанси, майно, що належить державі чи органам місцевого самоврядування. Тобто об'єктами фінансового контролю є операції з коштами, матеріальними цінностями, фінансовими інвестиціями, нематеріальними активами держави і місцевого самоврядування, недержавних фондів, суб'єктів господарювання, об'єднань громадян. Зазначені операції підлягають контролю щодо: – законності й доцільності їх здійснення; – достовірності та повноти відображення у бухгалтерському обліку та фінансовій звітності. Об'єктами фінансового контролю є також доходи іноземних громадян в тій частині, в якій зазначені особи є платниками податків, інших обов'язкових платежів.

В свою чергу, під предметом фінансового контролю необхідно розуміти діяльність об'єктів фінансового контролю – суб'єктів господарювання, всіх юридичних і фізичних осіб, діяльність яких пов'язана з використанням суспільної власності, та її окремі аспекти – фінансові операції та процеси, які розглядаються з позицій законності, достовірності, доцільності й економічної ефективності, збереження власності, правильності формування й використання капіталу. При цьому слід мати на увазі, що для кожного суб'єкта господарювання, в залежності від особливостей функціонування, форми власності тощо характерною є своя діяльність. Для зручності та більш легшого сприйняття наведено нижче табл. 2.

**Залежність предмету фінансового контролю від стадії
циклу підприємства**

Стадія циклу	Предмет фінансового контролю
Виробництво	Фінансові операції та процеси, пов'язані із процесом виробництва: власне; виробництвом, предметами і засобами виробництва, які вивчаються з огляду; дотримання правил нормування, тарифних ставок, розцінок, посадових; окладів, умов і охорони праці, правильності й своєчасності
Розподіл	Фінансові операції та процеси, пов'язані з відтворенням засобів виробництва, розподілом та перерозподілом заново створеного продукту
Обмін	Фінансові операції та процеси, пов'язані з реалізацією продукції.
Споживання	Фінансові операції та процеси, пов'язані з виробничий й особистим споживання, відтворенням і розширенням виробничих фондів і задоволенням суспільних потреб

Джерело: узагальнено автором

Розглядаючи функції фінансового контролю, можна побачити що науковці трактують поняття трішки по різному, але в цілому суть одна й та сама. Сутність фінансового контролю за Бехом [1] знаходить своє відображення у його завданнях, а саме: 1) перевірка своєчасності й повноти виконання контрольованими суб'єктами фінансових зобов'язань перед державою та органами місцевого самоврядування; 2) перевірка виконання органами державної влади й місцевого самоврядування покладених на них функцій з формування, розподілу й використання грошових фондів; 3) перевірка дотримання правильності здійснення фінансових операцій, схоронності коштів і матеріальних засобів; 4) перевірка правильності й ефективності використання публічних грошових фондів; 5) виявлення й усунення порушень фінансової дисципліни; 6) попередження порушень законності у сфері фінансової діяльності, забезпечення відшкодування матеріальних збитків, виявлення винних осіб і залучення їх до відповідальності; 7) виявлення внутрішніх резервів виробництва – підвищення його ефективності, найощадливішого використання матеріальних і грошових ресурсів [1].

Савченко [15]. трактує функції фінансового контролю як – інформаційна: в результаті здійснення фінансового контролю відбувається збір певної інформації, яка свідчить про результати функціонування підконтрольного суб'єкта, його діяльність у сфері публічних фінансів, управління державним чи комунальним майном тощо та є підставою для прийняття відповідного управлінського рішення, проведення необхідних дій, що забезпечать нормальне функціонування підконтрольного суб'єкта, зокрема вжиття корегуючих заходів тощо. – аналітична; – стабілізуюча; – правоохоронна; – запобіжна; – виховна.

Висновок; Огляд понять фінансовий контроль, висвітлених у наукових працях, показує що більшість науковців розуміють під цим терміном: систему спостереження і перевірки, дій та контрольних заходів які проводяться контролюючими органами та діяльність органів фінансового контролю Було сформовано найвичерпніше визначення економічної сутності фінансового контролю, яке поєднує у собі всі частини величезної системи заходів. Фінансовий контроль має важливе значення для фінансової діяльності держави, бо його основним завданням є виявлення, усунення та попередження порушень у цій сфері. Проте питання щодо поняття і сутності фінансового контролю досить неоднозначно вирішене у науковій літературі і законодавчих актах. Тому законодавцям, науковцям та практичним працівникам необхідно узгодити погляди щодо фінансового контролю й упорядкувати всі необхідні законодавчі та теоретичні питання в цій галузі.

Список використаних джерел

1. Бех Г.В. Фінансове право України: підручник. Г.В. Бех, О.О. Дмитрик, І.Є. Криницький; за ред. М.П. Кучерявенка. К.: Юрінком Інтер, 2006.
2. Василик, О. Д. Теорія фінансів: підручник. Василик О. Д. К. : НІОС. 2000. С. 416
3. Кириленко, О. П. Фінанси (теорія та вітчизняна практика): навчальний посібник. О. П. Кириленко. Тернопіль: Економічна думка. 2000. 243 с.
4. Жадан Т. А. Економічна сутність та зміст поняття «державний фінансовий контроль» / Т. А. Жадан. Причорноморські економічні студії. 2017. Вип. 16. С. 161-168
5. Бовсуновська Г.С. Розвиток ринку автотранспортного страхування України: дис. ... канд. екон.наук: 08.00.08 / Г.С. Бовсуновська; Дніпр.-й нац. ун-т ім. О. Гончара. Дніпропетровськ. 2015. С. 222
6. Зарипов Р.Р. Финансово-правовые отношения и финансовый контроль / Р.Р. Зарипов / Вестник ЧГУ Экономика. 2015. № 4 (20). – С. 85–88.
7. Виговська Н. Державний фінансовий контроль у системі регулювання земельних відносин / Н. Виговська, О. Стеблянко // Галицький економічний вісник. 2012. № 4(37). С. 104–111
8. Коніна М.О. Основні проблеми та напрями удосконалення фінансового контролю та аудиту / М.О. Коніна, О. Кетінг // Економіка і управління в умовах глобалізації: матеріали ІV міжнар. наук. – практ. інтернет-конф., 21 трав. 2015 р. Кривий Ріг: [ДонНУЕТ]. 2015. С. 173–175.
9. Дрозд І. К. Державний фінансовий контроль: [навч. посіб.] / І. К. Дрозд, В.О.Шевчук. К.: Імекс-ЛТД, 2007. С. 304
10. Даценко Г.В. Вдосконалення складових елементів державного фінансового контролю в Україні / Г.В. Даценко // Вісник ЧТЕІ. Економічні науки. 2013. № 2. С. 254–257.
11. Дікань Л.В. Фінансовий контроль: теорія та методологія: монографія / Л.В. Дікань, Ю.О. Голуб, Н.В. Синюгіна. Харків: Вид. ХНЕУ. 2009. С. 92
12. Стефанюк І. Б. Методологічні засади функціонування системи державного внутрішнього фінансового контролю в Україні / І. Б. Стефанюк // Фінанси України. 2011. № 6. С.84-102.
13. Благун І.Г. Фінанси: Навч. посіб. / І.Г. Благун, Р.С. Сорока, І.В. Єлейко. Львів: Магнолія. 2007. С. 326
14. Виговська Н. Державний фінансовий контроль у системі регулювання земельних відносин / Н. Виговська, О. Стеблянко // Галицький економічний вісник. 2012. № 4(37). С. 104–111.
14. Лисяк Л.В. Розвиток державного фінансового контролю в Україні / Л.В. Лисяк // Економічний вісник університету. 2015. Вип. 26(1). – С. 200–206
15. Савченко, Л. А. Правові проблеми фінансового контролю в Україні: дис. доктора юридичних наук : 12.00.07 / Савченко Леся Анатоліївна. Ірпінь, 2002. С. 454
16. Хомутенко А.В. Система фінансового контролю за діяльністю небанківських неприбуткових фінансових установ України: монографія / А.В. Хомутенко. Одеса: Друк, 2009. С. 188.
17. Опаріє В.М. Фінанси навч. Посібник – 4-те видання, К КНЕУ 2007. С. 240
18. Фінансовий контроль <фінанси, грошовий обіг, кредит> ...Т.5: Державний фінансовий контроль /С.О. Булгакова [та ін.]. 2008. С. 303
19. Гуцаленко Л.В. Формування економічної сутності державного фінансового контролю / Л.В. Гуцаленко, М.М. Коцупатрій // Збірник наукових праць Вінницького ДАУ. 2008. –Вип. 36. С. 300–305.
20. Юрій С.І., Стоян В.І., Мац М.Й. Казначейська система: Підручник. Тернопіль: Карт-бланш, 2002. С. 590.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
БЕЗВЕРХОГО К. В.

ОРГАНІЗАЦІЯ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ВИТРАТ БУДІВЕЛЬНОЇ КОМПАНІЇ

**КЛИМЕНКО К., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

В статті проаналізована організація внутрішнього аудиту витрат будівельної компанії. Розкрито головні етапи організації внутрішнього аудиту витрат на підприємстві.

In the article the organization of the internal audit costs of construction company is analyzed. The main stages of creating an internal audit of enterprise costs are revealed.

Актуальність проблеми постає в тому, що для підвищення ефективності діяльності будівельного підприємства необхідно створити комплекс процесів щодо проведення внутрішнього аудиту витрат. На максимальний стан ефективності діяльності впливає вірний підхід до організації внутрішнього аудиту витрат.

Метою статті є обґрунтування організації внутрішнього аудиту витрат будівельної компанії.

Об'єктом дослідження є процес внутрішнього аудиту витрат будівельної компанії.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, практичних і методичних аспектів внутрішнього аудиту витрат підприємства будівельної діяльності.

Внутрішній аудит – це незалежна діяльність, що містить у собі аналіз, оцінку та перевірку організації. Крім того, пріоритет проведення внутрішнього аудиту розглядається в інтересах керівництва або власника підприємства. Внутрішній аудит дає змогу систематизувати, оформити та покращити результати підприємства через контроль ризиків та адміністративне управління. Причиною проведення внутрішнього аудиту є зменшення банкрутства та підвищення інвестиційної привабливості. У сучасних умовах внутрішній аудит дає змогу контролювати та запобігати шахрайству, крадіжкам або використанню невірної інформації. Ключовим аспектом процесу здійснення внутрішнього аудиту постає подальша необхідність зовнішнього аудиту. Адже зовнішній аудит здійснюється на основі внутрішньої інформаційної системи підприємства.

Значний внесок у розвиток наукової думки про внутрішній аудит належить вченим: О. М. Дмитренко О. М. [1], Сугак Т. М. та Тимофеев О. Ю. [2], Петрицька О. С. [3], Потриваєва Н. В., Біленко А. С. [4], Т. Ю. Копотієнко [5], К. О. Назарова [6]. та інші.

На сьогоднішній день існує декілька визначень та понять внутрішнього аудиту. Відповідно до Міжнародних стандартів аудиту 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів» внутрішній аудит – це оцінювальна діяльність, що виконується окремим відділом або службою [7]. За національними стандартами внутрішній аудит – діяльність внутрішньої аудиторської служби підприємства, яку, незалежно від назви, можна розглядати як окремий вид аудиторських послуг, що надаються незалежним аудитором підприємству [8]. Внутрішній аудит охоплює багато складових, що підлягають перевірці та контролю. Відповідно, є певна чинна нормативна база, якій слід підпорядковуватися під час комплексу здійснення внутрішнього аудиту.

Внутрішній аудит включає в себе такі основні завдання як: забезпечення достовірності й повноти інформації та звітності, дотримання внутрішніх правил та аналіз фінансових прогнозів. Головною метою внутрішнього аудиту постає знаходження та удосконалення шляхів збереження економічних ресурсів, правильності проведення бухгалтерського обліку, що певним чином впливає на ефективність діяльності підприємства.

Поняття внутрішнього аудиту

№	Джерело	Визначення поняття
1.	Дмитренко О. М. [1]	Внутрішній аудит розглядається як форма внутрішнього контролю, що діє в інтересах керівництва підприємства та регламентована внутрішніми документами. Варто зазначити, що це незалежна, об'єктивна діяльність з надання гарантій та консультаційних послуг, що має приносити користь організації та покращувати її діяльність.
2.	Сугак Т.М., Тимофєєв О. Ю. [2]	Це незалежна об'єктивна діяльність (служби внутрішнього аудиту) з оцінки, аналізу, та контролю за діяльністю підприємства в цілому та окремо по підрозділах з метою підвищення ефективності управління та покращення функціонування підприємства, а також перевірка повноти і достовірності складеної фінансової звітності.
3.	Петрицька О. С. [3]	Внутрішній аудит як незалежна, систематична й регламентована внутрішня функція вже давно посів особливе місце у системі управління підприємством. Він, навіть більше, ніж зовнішній аудит націлений на зменшення інформаційного ризику та усунення його можливих негативних наслідків.
4.	Потриваєва Н. В., Біленко А. С. [4]	Внутрішній аудит являє собою систему контролю за дотриманням встановленого порядку ведення бухгалтерського обліку і отримання іншої інформації, прийняту господарюючим суб'єктом в інтересах його учасників і регламентовану внутрішніми документами, прийнятими до виконання в організації програм і планів, відповідністю їх поставленим цілям і ефективності, збереженням активів, дотриманням законодавства при здійсненні операцій.

Будівельна діяльність підприємства включає в себе постачання сировини та матеріалів, виробництво та реалізацію продукції, використання робочої сили. Всі ці основні характеристики діяльності складають види витрат та собівартість продукції будівельної компанії. Витратами звітного періоду визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені [9]. Витрати суб'єкта господарювання підпорядковуються необхідному внутрішньому аудиту. Перевірка витрат підприємства та визначення собівартості продукції є значним способом формування управлінського обліку та інформаційної бази. Крім того, аудит витрат дає змогу визначити правильність введення бухгалтерського обліку й складання

фінансової звітності, що відображає фінансовий стан та фінансові результати підприємства загалом.

Організація внутрішнього аудиту витрат на будівельному підприємстві покладається на рішення керівника або власника. Результат якісного проведення внутрішнього аудиту витрат залежить від залучення висококваліфікованих співробітників. Керівник будівельного підприємства самостійно виділяє основні функції, мету та завдання внутрішнього аудиту витрат, що покладені на кваліфікованих фахівців. Тобто, виділяють єдину службу внутрішнього аудиту витрат. Служба внутрішнього аудиту витрат здійснює дії, які підпорядковані керівнику та контрольовані ним. Внутрішній аудит витрат здійснюється всередині організації не рідше одного разу на рік та затверджується власником будівельного підприємства. Головною ознакою рівня об'єктивності результатів будівельної діяльності постає правильність співвідношення підрозділів суб'єкта господарювання та їх взаємозв'язок між собою.

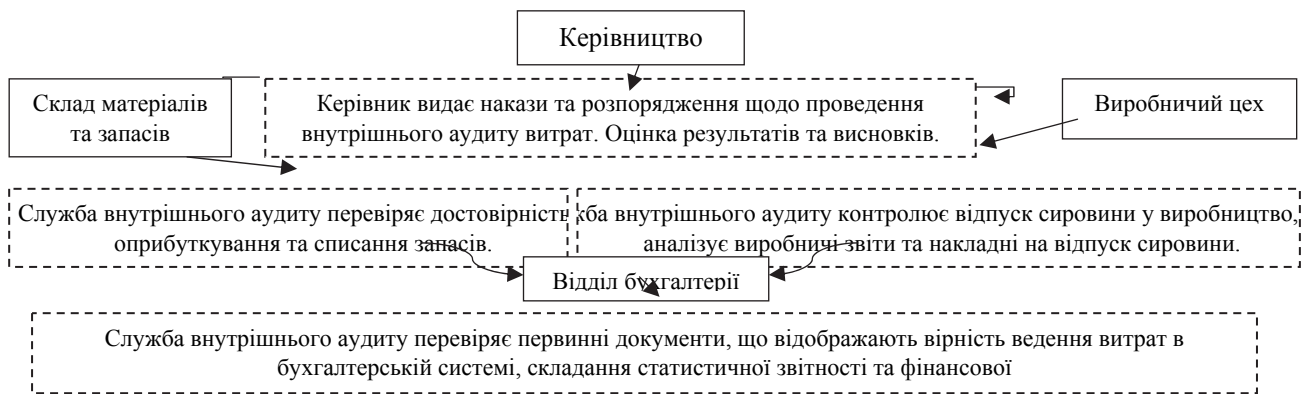

Рис. 1. Взаємозв'язок підрозділів будівельного підприємства зі службою внутрішнього аудиту витрат [авторська розробка]

Головною задачею початку створення внутрішнього аудиту витрат є виділення основних етапів проведення. До етапів внутрішнього аудиту витрат будівельної організації відносяться:

1. Визначення об'єкту впливу й перевірки. Вибір спеціалістів, що є важливим для розкриття подальших питань ефективності підприємства.
2. Заключення програми та плану здійснення внутрішнього аудиту витрат за певний період.
3. Збір документації та підготовка нормативної бази, яка застосовується до об'єкта внутрішнього аудиту.
4. Дослідження об'єкта внутрішнього аудиту витрат.
5. Застосування методів та прийомів на протязі оброблення, аналізу та спостереження даних.
6. Характеристика стану та результатів оцінки об'єкту внутрішнього аудиту.
7. Доповідь особі, яка призначила перевірку. Розроблення заходів і опрацювання рішень, які сприяють усуненню виявлених порушень і недоліків із застосуванням відповідних санкцій до об'єктів, які контролюються, винних посадових і матеріально відповідальних осіб.
8. Прийняття рішень щодо подальшого внутрішнього аудиту після створення заходів.

Вкінці результати робіт та перевірок оформлюються звітах, актах або довідка. Всі ці данні передаються керівнику будівельного підприємства. Аудиторський звіт повинен містити виявлені порушення й помилки. Виявлені недоліки необхідно розглянути власником суб'єктом господарювання. Керівник видає обов'язковий наказ про прийняття (неприйняття) рекомендацій внутрішньої служби аудиторів. Аудит вважається закінченим, якщо порушення усунені, а організація може переглянути розподілення витрат, фінансових ресурсів та використання трудових ресурсів.

Висновки. На сьогоднішній день практика створення внутрішнього аудиту витрат в Україні не є на високому рівні. Це залежить від відсутності єдиного законодавчого нормативу всього процесу. Організація внутрішнього аудиту витрат здійснюється завдяки цілям підприємства, виявленням певних ризиків та впливу факторів, що впливають на результативність організації.

Отже, під внутрішнім аудитом витрат розуміється розвиток будівельної компанії в умовах змін управління. Завдяки внутрішньому аудитові витрат відображається правильність даних у звітності, достовірність дотримання законодавчої системи та внутрішніх правил, розкриття ризиків, що спричиняють зменшенню ефективності діяльності підприємства.

Найвідповідальнішою особою при організації внутрішнього аудиту витрат постає керівник (директор) організації. Служба внутрішнього аудиту створюється та контролюється керівником компанії.

Внутрішній аудит витрат впливає на фінансово-господарську діяльність підприємств шляхом перевірки інформації, яка використовується під час складання звітності, попередження помилок в обліку, раціонального використання ресурсів, покращення фінансової дисципліни матеріально-відповідальних осіб, попередження та усунення зловживань, поліпшення фінансового стану підприємств, прогнозу їхньої діяльності, уникнення ризиків припинення діяльності підприємств, отримання збитків, погіршення конкурентоспроможності на ринку. Ефективний внутрішній аудит витрат сприятиме функціонуванню ефективної системи бухгалтерського обліку, запобігатиме виникненню порушень; сприятиме успішному розвитку компанії в умовах жорсткої конкурентної боротьби та посилення впливу різного роду ризиків на діяльність підприємства.

Не менше важливим є те, що згрупування витрат суб'єкта господарювання, їх відображення та достовірність базується на основі нормативно-правової літератури. Це дає можливість виділяти завдання внутрішнього аудиту витрат, що сприяє розподілу критеріїв витрат на підприємстві й зростанню ефективності управління цими витратами.

За допомогою дослідження організації внутрішнього аудиту витрат будівельної компанії можна відокремити такі вимоги як:

- потенційність функціонування системи внутрішнього аудиту витрат;
- взаємозв'язок внутрішніх та зовнішніх можливостей розвитку системи внутрішнього аудиту витрат;
- забезпечення кваліфікаційної служби внутрішнього аудиту витрат;
- знаходження деяких порушень або шахрайства щодо недотримання норм;
- наявність типових форм документів внутрішнього аудиту витрат та аудиту в цілому;
- наявність методичних рекомендацій щодо питань автоматизації внутрішнього аудиту витрат;
- безперервність покращення та розвитку системи;
- удосконалення організаційно-технологічних етапів та процесів проведення внутрішнього аудиту витрат.

Список використаних джерел

1. Дмитренко О.М. Оцінка ефективності внутрішнього аудиту суб'єктів суспільного інтересу / О.М. Дмитренко // Ефективна економіка. – 2018. URL: irbis-nbuv.gov.ua.
2. Сугак Т. М., Тимофеев О. Ю. Внутрішній аудит як інструмент підвищення ефективності функціонування підприємства / Т. М. Сугак, О. Ю. Тимофеев // Актуальні проблеми економіки. – 2019. URL: <https://eco-science.net/>.
3. Петрицька О. С. Організація внутрішнього аудиту на підприємстві / О.С. Петрицька // Приазовський економічний вісник. – 2019. URL: <http://pev.kpu.zp.ua/>.
4. Потриваєва Н. В., Біленко А. С. Внутрішній аудит як ефективний метод управління підприємством / Н. В. Потриваєва, А. С. Біленко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2019. URL: <http://global-national.in.ua/>.
5. Копотієнко Т.Ю. Економічна сутність та класифікація витрат як об'єкта внутрішнього аудиту / Т. Ю. Копотієнко // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2018. URL: <http://global-national.in.ua/>.
6. Назарова К.О. Контроль внутрішнього аудиту торговельних мереж / К.О. Назарова, Гнатченко Д.Д. // Економічний вісник Запорізької державної інженерної академії. – 2018. URL: irbis-nbuv.gov.ua.
7. Міжнародний стандарт аудиту 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів»: Міністерство фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/mizhнародni-standarti-auditu>.

8. Про затвердження Стандартів внутрішнього аудиту: Наказ №1247 від 04.10.2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1219-11#Text>.

9. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку: Наказ №318 від 31.12.1999. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛО В. П.

ОСОБЛИВОСТІ АНАЛІЗУ ДІЯЛЬНОСТІ НЕПРИБУТКОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

**КЛОЧКО А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті розглянуто питання нормативно-правового регулювання діяльності неприбуткової організації та поняття «неприбуткова організація». Визначено завдання, об'єкти, суб'єкти аналізу діяльності неприбуткової організації. Проаналізовано організаційно-інформаційну модель аналізу діяльності неприбуткової організації.

The article considers the issues of legal regulation of the non-profit organization and the concept of «non-profit organization». Tasks, objects, subjects of the analysis of activity of the nonprofit organization are defined. The organizational and information model of the analysis of the activity of the non-profit organization is analyzed.

Актуальність обраної теми. Неприбуткові організації створюються для задоволення соціальних, культурних, духовних, освітніх, наукових та управлінських потреб, у галузі охорони здоров'я, фізичної культури й спорту, захисту прав і законних свобод громадян та організацій, для вирішення конфліктів, надання юридичної допомоги та інших через вироблення та надання суспільних благ переважно на основі благодійності. Неприбуткові організації мають право займатися підприємницькою діяльністю тоді, коли ця діяльність пов'язана з досягненням цілей організації. Кількість та стан розвитку неприбуткових організацій свідчить, що вони є реальним економічним сектором, який акумулює значну кількість коштів держави та донорів. Діяльність неприбуткових організацій має свої істотні особливості, а результати їх функціонування безпосередньо впливають на якість життя суспільства та індикатор «соціальності». Слід зазначити, що під час дії правового режиму воєнного стану Верховна Рада України надала можливість неприбутковим організаціям незалежно від типу (благодійний фонд, громадське об'єднання, профспілка, тощо), які мали у довоєнний період власні установчі цілі не пов'язані з підтримкою держави, здійснювати без податкових наслідків на добровільних засадах, таку підтримку під час воєнного стану.

Метою статті є вивчення нормативно-правового регулювання та теоретичних засад аналізу діяльності неприбуткової організації.

Об'єктом дослідження є теоретико-методологічні засади аналізу діяльності неприбуткової організації.

Предметом дослідження є напрямки аналізу фінансово-господарських операцій з використанням коштів неприбуткової організації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблематика діяльності неприбуткової організації вивчалась такими науковцями, як Барабаш Н.С., Глебова Н.В., Краплич Р.Р., Кузьмінський В.О., Олійник Я.В., Павлютіна І.М., Панченко А.В., Романів Є.М., Хмелюк А.В. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. О.М. Откаленко у науковій статті запропоновано організаційно-методичний стандарт аналізу діяльності неприбуткових

організацій. Дослідження показує, що в неприбуткових організаціях помітно відрізняється від прибуткових і зміст аналізу [1, с. 101], а О.В. Позняк у авторефераті дисертації акцентує увагу на тому, що розвиток інституту неприбуткових організацій у ринковому середовищі можна пояснити як виключними вимогами забезпечення суспільного розвитку, так і альтернативними формами розподілу капіталу в соціальній сфері [2, с. 8].

Стаття 14 (п. 14.1.121) Податкового кодексу України [3] зазначає, що неприбуткові підприємства, установи та організації – це неприбуткові підприємства, установи та організації, які не є платниками податку на прибуток підприємств відповідно до п. 133.4 ст. 133 Податкового кодексу України [3].

Неприбуткові організації утворюють так званий «третій сектор» економіки – поряд з державним (органи державної влади всіх рівнів, а також підприємства, установи та організації бюджетної сфери) і комерційним секторами. У строгому розумінні «третій сектор» економіки (громадянського суспільства) є недержавним (неурядовим); відносно незалежним від держави та бізнесу; сферою добровільної активності; філантропічним (благодійним) за своєю природою, бо значну його частку утворюють благодійні організації [4, с. 3].

Відповідно до п. 133.4.1 ст. 133 Податкового кодексу України [3] – неприбутковим є підприємство, установа та організація, що одночасно відповідає таким вимогам:

– утворена та зареєстрована в порядку, визначеному законом, що регулює діяльність відповідної неприбуткової організації;

– установчі документи якої (або установчі документи організації вищого рівня, на підставі яких діє неприбуткова організація відповідно до закону) містять заборону розподілу отриманих доходів (прибутків) або їх частини серед засновників (учасників у розумінні Цивільного кодексу України [5]), членів такої організації, працівників (крім оплати їхньої праці, нарахування єдиного соціального внеску), членів органів управління та інших пов'язаних з ними осіб. Для цілей цього абзацу не вважається розподілом отриманих доходів (прибутків) фінансування видатків, визначених підпунктом 133.4.2 Податкового кодексу України [3];

– установчі документи якої (або установчі документи організації вищого рівня, на підставі яких діє неприбуткова організація відповідно до закону) передбачають передачу активів одній або кільком неприбутковим організаціям відповідного виду, іншим юридичним особам, що здійснюють недержавне пенсійне забезпечення відповідно до закону (для недержавних пенсійних фондів), або зарахування до доходу бюджету у разі припинення юридичної особи (у результаті її ліквідації, злиття, поділу, приєднання або перетворення). Положення цього абзацу не поширюється на об'єднання та асоціації об'єднань співвласників багатоквартирних будинків, та житлово-будівельні кооперативи;

– внесена до Реєстру неприбуткових установ та організацій.

На думку О.Г. Кірдіна та Н.В. Кудрявець: неприбуткова організація – це самостійний суб'єкт господарювання за правами юридичної особи, який здійснює діяльність згідно установчих документів, має самостійний баланс, поточні рахунки в банках, печатку, веде бухгалтерський облік, подає звітність згідно із законодавством, не має на меті отримання прибутку [6, с. 37].

У науковій статті «Неприбуткові організації в Україні: особливості діяльності та класифікація» Н.О. Гура зазначає, що неприбуткові організації як сектор економіки є недержавними, не залежать як від держави, так і від бізнесу, для них характерні неприбутковість та засновані вони на добровільній активності громадян та надає наступне визначення неприбуткової організації: це самостійний господарюючий суб'єкт, який має права юридичної особи і здійснює діяльність, передбачену установчими документами, має самостійний баланс, поточні рахунки в банках, печатку, веде бухгалтерський облік, подає звітність відповідно до законодавства, не має на меті отримання прибутку [7, с. 24].

До неприбуткових організацій, що відповідають вимогам пункту 133.4.1 Податкового кодексу України [3] і не є платниками податку, зокрема, можуть бути віднесені:

- бюджетні установи; громадські об'єднання, політичні партії, творчі спілки, релігійні організації, благодійні організації, пенсійні фонди;
- спілки, асоціації та інші об'єднання юридичних осіб;
- житлово-будівельні кооперативи (з першого числа місяця, наступного за місяцем, в якому відповідно до закону здійснено прийняття в експлуатацію закінченого будівництвом житлового будинку і такий житловий будинок споруджувався або придбався житлово-будівельним (житловим) кооперативом), дачні (дачно-будівельні), садівничі та гаражні (гаражно-будівельні) кооперативи (товариства);
- об'єднання співвласників багатоквартирного будинку, асоціації власників жилих будинків; професійні спілки, їх об'єднання та організації профспілок, а також організації роботодавців та їх об'єднання;
- сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи, кооперативні об'єднання сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів;
- інші юридичні особи у відповідності до чинного законодавства.

З точки зору бухгалтерського обліку, відмінності між неприбутковими організаціями та комерційними підприємствами полягають у відсутності процесів виробництва та реалізації продукції (послуг), отриманні значної частини доходів у вигляді цільового фінансування від членів та нечленів організації, відсутності статутного капіталу в більшості, а також і поставок товарів (робіт, послуг) з основної діяльності, тобто об'єкта оподаткування ПДВ.

Проведення аналізу неприбуткових установ та організацій помітно складніше аналогічного завдання для комерційних підприємств. Основною метою підприємницької діяльності є отримання прибутку, яка в той же час являє собою природний ринковий критерій успішності приватного підприємства.

Що стосується неприбуткових установ та організацій, то з очевидних причин стандартні критерії прибутковості, рентабельності і капіталізації не можуть бути використані для проведення аналізу. Також, нерідко дані установи мають нечітко сформульовані цілі, а вироблені нематеріальні блага і послуги зазвичай не мають ринкових цін. Все це значно ускладнює визначення стандартизованих та конкретних об'єктів аналізу.

Загальними завданнями аналізу неприбуткових установ є аналіз повного та своєчасного відображення фінансово-господарських операцій з використання коштів відповідно до їх цільового призначення, визначення цілей та місій неприбуткових установ та організацій, аналіз соціальних результатів тощо.

Об'єктом аналізу діяльності неприбуткових організацій є: фактори, що впливають на ефективність виконання поставлених цілей і завдань організацій; наявність цільового витрачання грошових коштів; джерела та вартість отримання благодійних внесків; функції управління.

Суб'єкти аналізу діяльності неприбуткових організацій – це керівництво організації, грантодавці, юридичні та фізичні особи.

Методами обробки інформації щодо неприбуткових організацій, які використовується для аналізу є:

- економіко-логічні методи – використовують при вивченні процесів та явищ, для порівняння та забезпечення порівнюваності показників;
- прийоми групування – для вивчення взаємозв'язку між факторними та результативними показниками, вивчення тенденцій розвитку та зміни економічних явищ, що досліджуються;
- методи аналізу кількісного впливу факторів на зміну результативного показника. Методи ланцюгових підстановок, індексний, розрахунки за допомогою відхилень;
- економіко-математичні методи – це інструмент для побудови таких моделей, як: математичних моделей описування економічних явищ і господарських процесів, систем підтримки прийняття рішень щодо ефективного управління відповідними процесами та системами, які ми досліджуємо;

– методичними способами узагальнення і реалізації результатів аналізу є систематизація отриманих даних; групування і узагальнення результатів аналізу; визначення невикористаних резервів та можливостей; розробка обґрунтованих заходів щодо підвищення ефективності діяльності; прийняття управлінських рішень і контроль за їх виконанням.

Більш детальна інформація щодо організаційно-інформаційної моделі аналізу неприбуткової організації наведена в таблиці 1.

Проаналізувавши організаційно-інформаційну модель аналізу діяльності неприбуткових організацій, можна виділити наступні напрями аналізу:

Таблиця 1

Організаційно-інформаційна модель аналізу діяльності неприбуткової організації

1. Об'єкти і суб'єкти аналізу	
1.1. Об'єкти	1.2. Суб'єкти
<ul style="list-style-type: none"> • Фактори, що впливають на ефективність виконання поставлених цілей організацій • Наявність цільового витрачання коштів • Джерела отримання благодійних внесків • Функції управління 	<ul style="list-style-type: none"> • Керівництво організації • Грантодавці • Юридичні та фізичні особи, які здійснюють благодійні внески
2. Інформаційне забезпечення аналізу	
2.1. Зовнішня інформація	2.2. Внутрішня інформація
<ul style="list-style-type: none"> • Правова • Нормативна • Довідкова 	<ul style="list-style-type: none"> • Планова • Фактографічна
3. Методичні прийоми обробки первинної (вхідної) інформації	
3.1. Економіко-логічні методи	3.2. Економіко-математичні методи
<ul style="list-style-type: none"> • Групування • Порівняння • Розрахунок відносних та середніх показників • Деталізація • Елімінування 	<ul style="list-style-type: none"> • Методи обробки динамічних рядів • Методи кореляційно-регресійного аналізу • Методи моделювання
4. Узагальнення і реалізація результатів аналізу	
4.1. Узагальнення результатів	4.2. Реалізація результатів
<ul style="list-style-type: none"> • Систематизація інформації • Кількісна оцінка втрачених можливостей • Кількісна оцінка потенційного збільшення доходів організації • Розроблення заходів щодо залучення більшої кількості джерел фінансування • Оформлення результатів аналізу і передача їх в управлінській структурі для реалізації запропонованих заходів 	<ul style="list-style-type: none"> • Оцінка заходів щодо збільшення доходів організації для ефективнішого виконання поставлених місій • Вибір оптимального варіанта заходів щодо підвищення доходів організації • Прийняття рішення щодо реалізації обраного варіанта заходів • Доведення прийнятого рішення до виконавців

1. SWOT-аналіз (англійська аббревіатура, яка складається з перших літер слів Strengths (сильні сторони), Weakness (слабкі сторони), Opportunities (можливості) та Threats (загрози) – новий і достатньо перспективний спосіб визначити місце громадської організації на ринку послуг та ряду організацій такого роду, прогнозувати її розвиток у майбутньому [8, с. 24].

Застосування SWOT-аналізу дозволяє виявити сильні та слабкі сторони організації, визначити потенційні перспективи розвитку та перешкоди. При цьому є важливим аналіз як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, які впливають на діяльність установи. Внутрішніми факторами є історія, фінансова стабільність, пожертвування та гранти, рівень обслугову-

вання клієнтів, а також місії та сформульовані цілі. Зовнішніми факторами є діяльність донорів, конкурентів, соціальні, культурні, економічні, політичні фактори, які впливають на неприбуткову устанovu.

2. Соціальний індекс (індекс громадськості) – має велике значення серед аналізу соціальних результатів, які відбивають рівень досягнення основних цілей діяльності некомерційної організації. Соціальний індекс відображає «взаємозв'язок між видами фінансових надходжень підприємства та характером наданих їм послуг або продукції». Він розраховується як відношення доходів від випуску суспільних благ (які включають благодійні вклади, гранти, державні дотації) до доходів від випуску приватних благ (реалізація товарів, послуг і робіт, членські та спонсорські внески). Як одиниці виміру індексу виступають його абсолютні значення. Соціальний індекс набуває значення від 0 до нескінченності. Нескінченно великі значення соціального індексу притаманні некомерційним організаціям, котрі займаються виключно створенням чистих суспільних благ, тобто вся діяльність яких спрямована на досягнення соціальних ефектів.

3. Коефіцієнт соціальної рентабельності розраховується за аналогією з показником економічної рентабельності як відношення грошової оцінки соціального ефекту до витрат на виробництво даного соціального ефекту. На практиці коефіцієнт застосовується при оцінці проектів, що мають соціальну значущість (наприклад благодійні фонди при проведенні експертизи проектів, що відбираються, часто використовують даний показник).

4. Показник загальної рентабельності проекту розраховується як відношення суми чистого прибутку від проекту та фінансової оцінки соціального ефекту від проекту до витрат, пов'язаних з його виконанням. Процедура оцінки інвестиційних проектів некомерційної організації має дві складові: економічну та соціальну. Економічна складова ґрунтується на аналізі фінансових вигод від реалізації проекту, а соціальна складова – на оцінці соціальних результатів від виконання проекту.

Висновки. Розглянувши різні напрями аналізу діяльності неприбуткових установ, можна відзначити, що вони мають певні особливості порівняно з комерційними підприємствами. Для неприбуткової організації досить складно виміряти та визначити результати діяльності. Залежно від місій та цілей організації можуть бути визначені різні критерії ефективності діяльності, наприклад, річний бюджет, кількість зацікавлених осіб та внесків, реакція в засобах масової інформації, ефективність виконання поставленої мети, позитивний імідж, стабільність організації. Велике значення в діяльності неприбуткових установ мають якість, обсяг виробленого ними блага, сума залучених для виконання проектів коштів і величина витрат, необхідних для реалізації поставленої мети.

Список використаних джерел

1. Откаленко О. М. Аналіз управління діяльністю неприбуткових організацій. Вісник ЖНАЕУ. 2017. № 2. Т. 2. С. 98–104.

2. Позняк О. В. Функціонування фінансів неприбуткових організацій в умовах ринкових перетворень. Автореф. дис. ... канд. екон. наук: спец. 08.04.01. Національний університет державної податкової служби України, Ірпінь, 2006. 20 с.

3. Податковий кодекс України: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n12538>.

4. Артёмова Т. І. Некомерційна сфера економіки як середовище становлення інститутів розвитку: світовий досвід і реалії України. Вісник Інституту економіки та прогнозування. 2014. С. 3–8.

5. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. URL. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

6. Кірдіна О. Г., Кудрявець Н. В. Особливості бухгалтерського обліку в неприбуткових організацій. Вісник економіки транспорту і промисловості. № 65. 2019. С. 32–39.

7. Гура Н. О. Неприбуткові організації в Україні: особливості діяльності та класифікація. Економіка України. 2012. № 8. С. 23–31.

8. Яковенко Т. В. Применение SWOT-анализа при стратегическом планировании деятельности некоммерческих организаций. Socioпростір: междисциплинарный электронный сборник научных работ по социологии и социальной работе. № 4. 2015. С. 21–25. URL. <https://periodicals.karazin.ua/socioprostir/article/download/4345/3918>.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
КОПОТІЄНКО Т. Ю.

АУДИТ ОПОДАТКУВАННЯ ЯК МЕХАНІЗМ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

**КОНЮШЕНКО Т., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

В статті проаналізовано проблеми розвитку аудиторської діяльності в питаннях оподаткування суб'єкта господарювання України. Досліджено суть та основні характерні особливості податків. Обґрунтовано проблемні питання, шляхи їх подолання та перспективи розвитку аудиту оподаткування суб'єкта господарювання в Україні. Конкретизовано етапи аудиту оподаткування суб'єкта господарювання. Виділено програмні продукти, які використовуються в аудиторській діяльності України компаніями «Big 4».

The article analyzes the problems of the development of audit activity in the issues of taxation of the business entity of Ukraine. The essence and main characteristic features of taxes are studied. Problematic issues, ways to overcome them, and prospects for the development of the audit of taxation of the business entities in Ukraine are substantiated. The stages of the audit of taxation of the business entities are specified. Highlighted software products used in the audit activities of Ukraine by Big 4 companies.

Постановка проблеми. Забезпечення ефективної діяльності суб'єкта господарювання в умовах ринкової економіки ґрунтується на побудові сучасної інформаційної системи управління, складовими якої є облік, аналіз, контроль, аудит. З точки зору управління будь-який суб'єкт господарювання є складною фінансово-господарською системою, що характеризується сукупністю взаємопов'язаних рівнів та елементів і якій притаманне багаточільове функціонування. Податки забезпечують стійке фінансування необхідних соціальних програм і державних інвестицій для стимулювання економічного зростання та розвитку, сприяють побудові процвітаючого і упорядкованого суспільства. Однак директивні органи стикаються з важким завданням у розробці ефективної податкової політики: вони повинні знайти правильний баланс між підвищенням доходів держави через механізм встановлення податкових ставок та адміністративним тягарем суб'єктів господарювання аби не перешкоджати підприємницькій діяльності.

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності розвитку аудиту в питаннях оподаткування суб'єктів господарювання в Україні, адже подальший розвиток економіки неможливий без реформування. Суб'єкт господарювання є важливими у становленні та розвитку економіки, тому створення умов для нормальної підприємницької діяльності є необхідним для стабілізації ринку економіки, особливо під час військового стану.

Аналіз досліджень і публікацій. Різні аспекти проблеми розвитку аудиту оподаткування суб'єктів господарювання висвітлені в працях таких вітчизняних та зарубіжних вчених як Бутинець Ф., Войнаренко М., Григоренко Ю., Двуреченськ І., Логвінов К., Меліхова Т.,

Малишкін О., Мних Є., Назарова К., Новіков І., Огійчук М., Пухальська Г., Рагуліна І., та ін. Узагальнюючи роботи науковців, відмітимо необхідність подальшого дослідження у цій галузі, а саме виявлення особливостей здійснення аудиту оподаткування як механізму захисту інтересів суб'єктів господарювання.

Метою роботи є удосконалення аудиту оподаткування суб'єкта господарювання в сучасних економічних умовах в Україні.

Виклад результатів дослідження. Податки є обов'язковими платежами, які стягуються. Податки є найбільш вагомим джерелом формування доходної частини державного бюджету України. Основи та принципи формування системи оподаткування в Україні, перелік загальнодержавних та місцевих податків і зборів, а також права та обов'язки платників податків визначаються в Податковому кодексі України [1]. Податкова система, стандарти бухгалтерського обліку та їх взаємозв'язок мають суттєвий вплив на стабільність функціонування бюджетно-фінансових відносин у суспільстві. Особлива роль у налагодженні такого взаємозв'язку належить аудиту.

Проблема розвитку аудиторської діяльності в Україні полягає у тому, аби виробити комплексний, системний підхід до аудиту оподаткування. В Україні зараз функціонує велика кількість аудиторських організацій та індивідуальних аудиторів, проте вони часто стикаються з проблемами організаційного та методичного характеру, вирішення яких потребує і вдосконалення теорії та практики аудиту.

Податок – це обов'язковий платіж, що стягується з платників податків і йде до відповідного бюджету. Податки встановлюються виключно державою та базуються на актах вищої юридичної сили. Основними характерними особливостями податків можна виділяти такі [5]:

- податки стягуються на умовах безповоротності. Тобто повернення податку можливе тільки в разі його переоплати або коли законодавством країни передбачено пільги щодо даного податку;
- податки мають односторонній характер встановлення. Оскільки податки стягуються з метою покриття суспільних потреб, які є в основному відокремлені від індивідуальних потреб конкретного платника податку;
- податки на відміну від інших обов'язкових платежів, можуть бути сплачені лише до бюджету, а не до іншого грошового централізованого або децентралізованого фонду;
- податки мають категорію не тільки права, але й економічну, оскільки це форма перерозподілу національного доходу. При сплаті податку відбувається перехід частини коштів із власності окремих платників у власність всієї країни;
- податки виступають як індивідуальна безоплатність та виражаються в тому, що при їх стягненні країна не бере на себе обов'язків з подання кожному окремому платнику певного еквіваленту, що дорівнює їхньому платежу.

Податки мають велике значення у формуванні бюджету (рис 1). За останні роки політика нашої держави спрямована на впорядкування сплати податків та на стимулювання їх повноти і своєчасності. Саме це має привести сприятливе створення умов для економічної безпеки країни. Оподаткування суб'єктів підприємницької діяльності є одним із найважливіших і найефективніших важелів державного регулювання ринкової економіки України. Важливу роль у забезпеченні надходжень до державного бюджету податків відіграє податковий облік, завдяки додержанню умов якого, держава забезпечує правильні і точні розрахунки податкових зобов'язань.

Податковий облік є підсистемою бухгалтерського обліку, яка за встановленими державою правилами формує інформацію про нарахування та сплату податків і зборів відповідним державним органам, основним завданням якого є контроль за правильністю, своєчасністю і повнотою нарахування та сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) [5].

Аудит оподаткування може виконуватись як у рамках традиційного аудиту фінансової звітності, так і при виконанні аудиту спеціального призначення чи інших завдань з надання

впевненості, а також при здійсненні аудиторських послуг щодо консультування клієнта з питань оподаткування, податкової звітності та її відповідності чинному податковому законодавству. Мета аудиту оподаткування полягає у оцінці правильності нарахування, повноти та своєчасності сплати до бюджету податків, зборів та платежів, а також у висловленні незалежної думки та наданні аудиторського висновку про достовірність фінансової бухгалтерської або податкової звітності.

Рис. 1. Наповнення Державного бюджету України за 2021 р.

Джерело: розроблено автором на основі [8]

Оскільки аудит оподаткування в основному спрямовано на вдосконалення і точність податкових розрахунків клієнта, то він має декілька головних функцій:

- попередження зловживань, шахрайства у податковій галузі;
- виявлення і виправлення помилок у податкових розрахунках і звітності клієнта;
- розроблення рекомендацій підприємству-клієнту щодо податкового планування і податкової політики, оптимізація оподаткування;
- сприяння підвищенню ступеня довіри користувачів інформації до перевіреної податкової звітності.

Замовниками аудиту оподаткування можуть бути і компанії зі складною організаційною структурою, які мають самостійні підрозділи, що є платниками податків, і суб'єкти господарювання, що здійснюють зовнішньоекономічну діяльність і мають складні податкові розрахунки, і суб'єкти господарювання, для яких аудит є обов'язковим [5].

Зараз проведення аудиторських перевірок здійснюється на основі Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements (Міжнародних стандартів аудиту) [9] та Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» [2], який визначає правові засади здійснення аудиторської діяльності в країні та спрямований на створення системи незалежного фінансового контролю з метою захисту інтересів власника.

Розвиток аудиту оподаткування повинен також акцентуватися на вирішенні проблем, які пов'язані з шахрайством зі сплати податків. Тому що проблема шахрайства набуває все більшої актуальності в сучасних реаліях господарювання та посилення економічної кризи в Україні. Управлінський персонал суб'єкта господарювання намагається приховати інформацію про реальний фінансовий стан і результати діяльності суб'єкта господарювання з метою ухилення від податків. В результаті чого управлінський персонал застосовує шахрайські схеми з викривлення показників фінансової звітності, зокрема, заниження суми прибутку. Проблемні питання та шляхи їх подолання разом з перспективами розвитку аудиту оподаткування суб'єкта господарювання в Україні наведено на рис. 2.

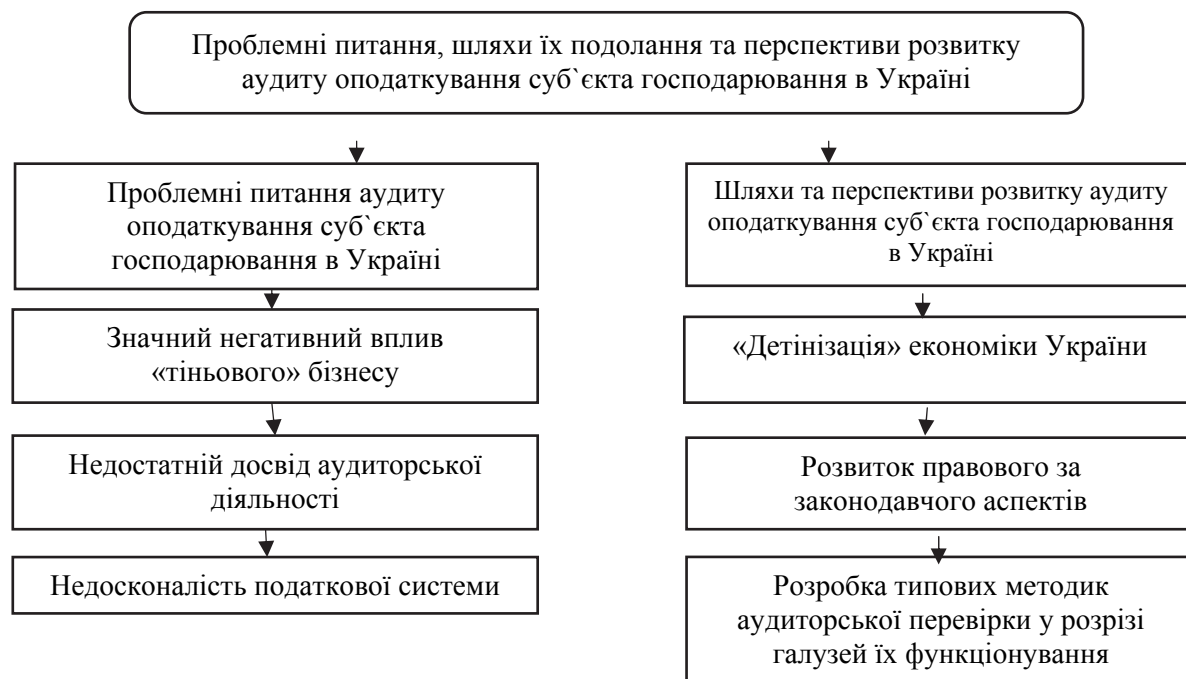

Рис. 2. Проблемні питання, шляхи їх подолання та перспективи розвитку аудиту оподаткування суб'єкта господарювання в Україні

Джерело: розроблено автором на основі [3-7]

Розвиток більш ефективного проведення аудиту оподаткування суб'єкта господарювання неможливий без аналізу видів та характеристик різних типів махінацій. Аналіз махінацій обов'язково повинен враховувати різні галузі промисловості та різноманітність різних форм власності. Для посилення боротьби з нестачами і розкраданнями, неправильним оформлення первинної документації, помилковим нарахуванням амортизації, проведенням переоцінки тощо необхідно здійснювати внутрішньогосподарський контроль об'єднаними зусиллями всіх спеціалістів, керівників господарських підрозділів та бухгалтерських служб. Підвищення ефективності системи внутрішнього контролю полягає не лише в його своєчасності, але й повноті операцій і процесів, розробці внутрішніх стандартів контролю. Особливе значення має розробка методики організації внутрішнього контролю для підвищення рівня ефективності системи управління, забезпечення її гнучкості; розробка оптимальної моделі внутрішнього контрольного процесу; формування управлінської моделі та розподіл функцій посадових осіб.

Аудит оподаткування суб'єкта господарювання можна розділити на декілька етапів:

- 1) попередня оцінка системи оподаткування суб'єкта господарювання, що існує;
- 2) планування аудиту оподаткування суб'єкта господарювання;
- 3) перевірка та підтвердження правильності нарахування та сплати суб'єктом господарювання податків і зборів у бюджет та позабюджетні фонди;

4) узагальнення результатів перевірки, складання аудиторського звіту чи іншого підсумкового документа, який відповідає характеру аудиторського завдання, розроблення рекомендацій для клієнта з питань оподаткування.

На першому етапі аудитор проводить попередню оцінку існуючої системи оподаткування суб'єкта господарювання. Саме тут аудитор повинен реально оцінити можливість якісного виконання аудиту оподаткування та врахувати вимоги професійних етичних правил.

На другому етапі відбувається планування аудиту. Планування аудиту оподаткування має відбуватися на основі положень МСА 300 «Планування аудиту фінансової звітності» [9] та із дотриманням таких принципів: цілісність, неперервність, доречність, ефективність та оптимальність, гнучкість, контроль.

Третій етап є основним, адже тут аудитор вже вивчає схему податкового документообігу на суб'єкті господарювання, визначає послідовність здійснення відповідних операцій. Якщо аудитором на цьому етапі буде виявлено помилок більше, ніж він попередньо очікував, то йому слід зробити відповідні коригування плану і програми аудиторської перевірки. Про всі виявлені на цьому етапі аудиту недоліки повідомляється у письмовому вигляді керівнику підприємства-клієнта.

На заключному, четвертому етапі відбувається узагальнення результатів перевірки, складання аудиторського звіту чи іншого підсумкового документа, який відповідає характеру аудиторського завдання, розроблення рекомендацій для клієнта з питань оподаткування [6].

При проведенні аудиту оподаткування аудитори у своїй роботі використовують автоматизовані системи обліку. Засоби оброблення господарських операцій та ведення обліку впливають на організаційну структуру суб'єкта господарювання, процедури та методи проведення аудиту. В Україні стан справ з упровадженням сучасних технологій в аудит оподаткування значно гірший в порівнянні з іншими країнами. Основними проблемами, від вирішення яких залежить інтенсивність розповсюдження систем автоматизації аудиту в Україні, є відсутність необхідних методів і інструментальних засобів, які б забезпечували інформаційну і програмну сумісність аудиторських і бухгалтерських систем. Програмні продукти, які використовуються в аудиторській діяльності компанії «Big 4» наведено в табл. 1. Програми містять вбудовані алгоритми розрахунків, планування, формування, вибір виявлених порушень і автоматичної побудови результатів аудиту за його розділами та аудиторського висновку, проте відрізняються функціональністю: переліком базових функцій, засобів їх розширення та додатковими властивостями.

Таблиця 1

Програмні продукти, які використовуються в аудиторській діяльності України компанії «Big 4»

Програмне забезпечення (розробник)	Характеристики
EY/AWS (EY)	комплекс програмних інструментів, який полегшує управління проектом, збір аудиторських доказів, аналіз даних, підтримку зв'язку аудиторських команд
EY/BPP (EY)	програмний інструмент, який здійснює документування аудиторських бізнес-процесів, оцінювання ризиків, їх контроль і аналіз, розроблення аудиторських планів
RiskWeb (EY)	програмний комплекс для управління аудиторськими ризиками

Програмне забезпечення (розробник)	Характеристики
Audit System / 2 (Deloitte)	підтримує всі етапи аудиторського процесу і дозволяє здійснювати комплексну підготовку робочої документації та звітності, а також проведення консолідації.
Vector 6 (KPMG)	спеціальна інформаційна система, орієнтована на внутрішню регламентацію аудиторської діяльності

Джерело: розроблено автором на основі [10-12]

Для удосконалення аудиту оподаткування необхідно ввести на законодавчому рівні застосування електронного документообігу, але стан нормотворчої готовності поки що залишає багато відкритих питань, тим самим перешкоджаючи створенню повноцінного замкненого правового поля, а це, в свою чергу, не дає можливості повноцінно будувати відносини між суб'єктами цього ринку. Найактуальнішим на сьогодні є питання прискорення розробок, необхідних для впровадження електронного цифрового підпису підзаконних нормативних актів (насамперед, затвердження порядку застосування електронного цифрового підпису органами державної влади, місцевого самоврядування, підприємствами, установами та організаціями державної форми власності, затвердження положення про порядок акредитації центрів сертифікації ключів, а також порядку надання послуг фіксації часу [4].

Висновок. Таким чином, в аудиті оподаткування існує ще багато невирішених питань, тому задля удосконалення системи аудиту, що матиме позитивний вплив не тільки на розвиток аудиторської діяльності в Україні, але і на країну в цілому, треба, поперше, реформувати нормативно-правову базу. По-друге, підвищити якість послуг для отримання надійності аудиторських суджень. По-третє, підвищувати значимість аудиту для визначення його необхідності і важливості для сучасної ринкової економіки. По-четверте, впроваджувати нові методики задля уникнення помилок і шахрайства (ці методики повинні вирішувати питання в попередженні, в виявленні та реагуванні). Нові методики також повинні містити принцип деталізованих аналітичних процедур.

Список використаних джерел

1. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
2. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність: Закон України, затв. Постановою ВР України від 21.12.2017 р. № № 2258-VIII. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
3. Макаренко А. Удосконалення оподаткування, обліку та аудиту розрахунків з податку на додану вартість з метою оптимізації податкового навантаження / А. Макаренко, О. Мусійченко // Інвестиції: практика та досвід. – 2021. – № 22. – С. 30-36.
4. Огійчук М.Ф. Аудит: Навч. посібник. Вид. 4-те, перероб. і допов. / М.Ф. Огійчук, І.І. Рагуліна, І.Т. Новіков. – К.: Алерта, 2020. – 752 с.
5. Плаксієнко В.Я. Облік, оподаткування та аудит: навч. посібн. / В.Я. Плаксієнко, Ю.А. Верига, В.А. Кулик, Є.А. Карпенко. – Київ: ЦУЛ, 2019. – 509 с.
6. Таращенко В. А. Податковий аудит: підходи до тлумачення / В. А. Таращенко // Ефективна економіка. – 2020. – № 3. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/55.pdf.

7. Шарко Є. І. Підвищення ефективності діяльності малого підприємства шляхом оптимізації оподаткування та залучення зовнішнього аудиту / Є. І. Шарко // Креативний простір. – 2021. – № 5. – С. 33-34.

8. Державна казначейська служба України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://treasury.gov.ua>

9. Handbook of International Quality Control, Auditing, Review, Other Assurance and Related Services Pronouncements. 2020. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.iaasb.org/publications/2020-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-and-related-services>

10. Deloitte. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www2.deloitte.com/global/en.html>

11. EY. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.ey.com/en_us

12. KPMG. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://home.kpmg/xx/en/home.html>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
НЕЖИВОЇ М. О.

КОНТРОЛЬ ОПЛАТИ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВАХ УКРАЇНИ

**ЛАВРИНОВИЧ О., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

В статті проаналізовано теорію та сутність поняття «оплата праці» та «заробітна плата». Розкрито основні аспекти контролю оплати праці на підприємствах України.

The article analyzes the theory and essence of the concept of «salary» and «wages». The main aspects of wage control at Ukrainian enterprises are revealed.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що контроль є однією з основних функцій управління. Основною метою контролю є передбачення та запобігання можливим помилкам, порушенням, зловживанням, безнадійному управлінню та іншим негативним явищам. Для соціального захисту та матеріальних інтересів працівників необхідно постійно вдосконалювати систему оплати праці з урахуванням якості праці, умов праці та їх наслідків. Для цього необхідно постійно перевіряти розрахунки з працівниками, що передбачає контроль дотримання чинного трудового законодавства, правильність нарахування заробітної плати та відрахувань з них, правильність обліку заробітної плати.

Метою статті є обґрунтування особливостей застосування контролю оплати праці на підприємствах України.

Об'єктом дослідження є процеси застосування контролю оплати праці на підприємствах України.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти контролю оплати праці на підприємствах України.

Проблеми, пов'язані із формами контролю оплати праці висвітлюються в роботах вітчизняних та зарубіжних вчених: В.М. Макарчук [1], Д.П. Богині [2], С.Й. Вовканича [3], В.М. Данюка [4], Л.М. Варава [5] та ін. Однак, незважаючи на велику кількість досліджень, питання ефективності контролю оплати праці не втратило своєї актуальності та потреби в подальших поглиблених дослідженнях, оскільки має адаптуватися до існуючого стану та тенденцій економічного розвитку.

Відаючи належне результатам проведених досліджень, потрібно констатувати необхідність подальшого вдосконалення внутрішнього контролю заробітної плати суб'єктів господарювання

В умовах економічних ринкових реформ в Україні нормативно-правова база з питань оплати праці часто змінюється, тому необхідно постійно контролювати ці зміни та враховувати їх перевірку. Важливо використовувати лише відповідні закони та нормативні акти. Законодавство про оплату праці базується на Конституції України і складається з Кодексу законів про працю України, Закону України «Про колективні договори і угоди», Закону України «Про оплату праці», Податкового кодексу України та інших актів законодавства України [6].

Поняття «заробітна плата» складна і багатогранна, тому її необхідно розглядати з різних позицій, рис. 1.

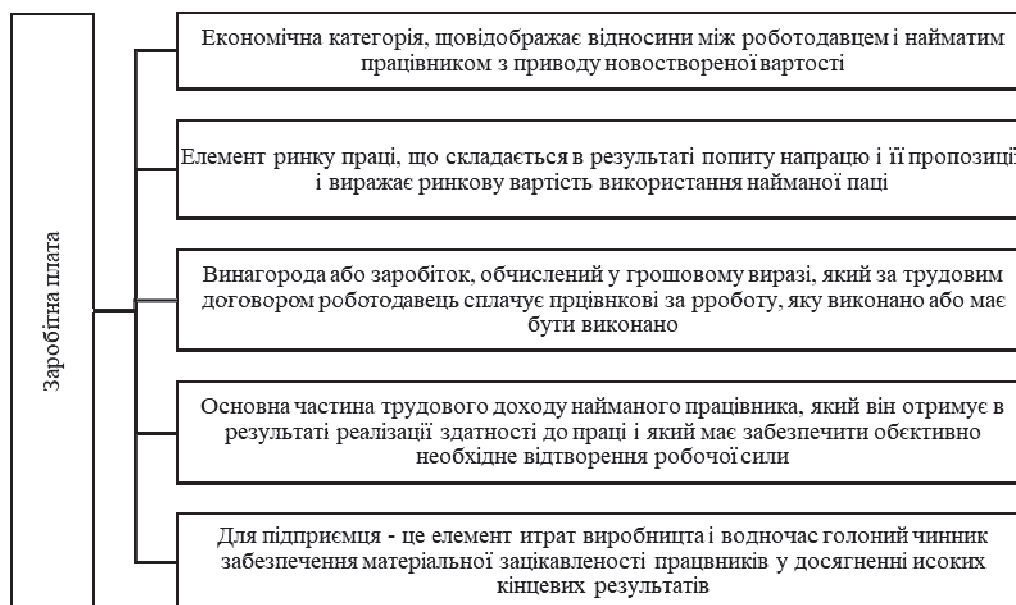

Рис. 1. Сутність категорії «заробітна плата» [7]

Втручання держави в процеси, які пов'язані з оплатою праці є соціально орієнтованим і передбачає безпосередню участь у визначенні умов оплати праці. Існують різні трактування терміну «заробітна плата» з точки зору визначення терміна різними авторами, табл 1.

Таблиця 1

Трактування терміну «заробітна плата»

Джерело	Поняття
ст. 1 Закону України «Про оплату праці» [8]	Це винагорода обчислена, як правило, у грошовому виразі, яку за трудовим договором власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу
ст. 14 Податкового кодексу України [9]	Під терміном «заробітна плата» розуміється основна та додаткова заробітна плата, інші заохочувальні та компенсаційні виплати або інші виплати та винагороди, які виплачують (надаються) платникові податку у зв'язку з відносинами трудового найма згідно із законом
ст. 94 Кодексу законів про оплату праці України [10]	Винагороди, обчисленої, як правило, у грошовому виразі, яку власник або уповноважений ним орган виплачує працівникові за виконану ним роботу
Ляш О.І. [11]	Це економічна категорія, що відображає відносини між роботодавцем та найманим працівником щодо розподілу новоствореної вартості (доходу)

Джерело	Поняття
Горбонос Ф.В. [12]	Винагорода, яка обчислена у грошовому виразі за трудовим договором та сплачується працівникові за виконану роботу

Проаналізувавши визначення та сутність поняття «заробітна плата», можна сформулювати наступне визначення: заробітна плата – це винагорода, яку за трудовим договором працівник отримує від роботодавця, за виконану ним роботу або надані послуги, обчислена у готівковому (безготівковому) виразі та не є нижче державного мінімуму. У цьому визначенні узагальнено вибрані методи визначення характеру заробітної плати.

Існуючий підхід до розуміння понять «заробітна плата» та «оплата праці» згідно з чинної законодавчої бази наведено на рис. 2.

Рис. 2. Підходи щодо розуміння сутності і регулювання понять «оплата праці» та «заробітна плата» [13]

Як функція управління внутрішній контроль є методом зворотного зв'язку між об'єктом управління та органом управління, що інформує про фактичний стан об'єкта та фактичне виконання управлінських рішень.

Завдання внутрішнього контролю обліку заробітної плати:

- 1) Оцінка ефективності і якості виконання завдань планування, які використовують трудові ресурси, регулювання та контроль витрат на оплату праці.
- 2) Визначення законності використання форм і систем оплати праці.
- 3) Оцінка законності і надійності операцій з використанням робочої сили та її відображення в бухгалтерському обліку та звітності.
- 4) Виявлення та попередження порушень трудового законодавства.

Об'єктами внутрішнього контролю нарахування заробітної плати є процеси обліку і формування звітності щодо нарахування заробітної плати, табелів використання робочого часу, дотримання працівниками трудової дисципліни.

Для контролю заробітної плати необхідна інформація, джерелами якою є: первинні документи як основне інформаційне джерело внутрішнього контролю рахунки бухгалтерського обліку, реєстри бухгалтерського обліку та фінансова звітність.

Спосіб внутрішнього контролю оплати праці залежить від існуючої форми та системи оплати праці. Використовуючи інформацію обліку заробітної плати для виконання процедур

контролю, аудитор повинен дотримуватися певної послідовності для перевірки цієї інформації, рис. 3.

Незалежно від форм і системи оплати праці, що діють на підприємстві, в першу чергу необхідно перевірити облік кадрів у відділі кадрів підприємства.

У процесі контролю перевіряється ідентифікаційна картка кожного працівника, в якій відображаються необхідні персональні дані та фіксуються всі зміни, що відбуваються в його роботі. Також перевіряється правильність присвоєння табельного номера кожному працівнику, кожному виробничому підрозділу відводиться своя серія номерів.

Рис. 3. Послідовність контролю операцій з оплати праці [14]

Потім перевіряють правильність ведення оперативного обліку використання робочого часу, який може вестись або в цілому по підприємству, або по кожному виробничому підрозділу в спеціальному табелі обліку використання робочого часу. На підставі цього табеля в розрізі кожного місяця і кожного працівника перевіряють підрахунки і правильність відображення загального календарного фонду.

Програма внутрішнього контролю нарахування заробітної плати також може включати додаткові процедури щодо обліку праці та оперативного економічного контролю за використанням праці та фонду її оплати

З метою підвищення оперативності внутрішнього контролю розрахунків щодо оплати праці на підприємствах доцільно суму, яка належить до сплати працівникам підприємства, включати в табель роботи або окрему відомість і на підставі цих даних відображати в обліку операції з оплати праці, не чекаючи складання в кінці місяця розрахунково-платіжної відомості [15].

Висновки. У ході дослідження встановлено, що контрольні дії осіб, здійснюючих внутрішній контроль заробітної плати, дозволяють судити про те, наскільки близькі до дійсності дані первинного обліку заробітної плати на підприємстві за певний період.

Під час перевірки особливу увагу потрібно приділяти первинним документам, що регламентують відносини з робітниками, а також нарахування та виплату заробітної плати. Повинна бути чітко закріплена відповідальність за ділянками обліку оплати праці (облік особового складу, облік використання робочого часу, облік виробітку продукції і заробітної плати, облік виконання норм виробітку, розрахунки з робітниками та службовцями з оплати праці тощо).

Внутрішній контроль за використанням коштів на виплату заробітної плати на кожному підприємстві має велике значення, в процесі якого потрібно здійснювати система-

тичний контроль за використанням фонду за робітної плати, виявляти можливість економії коштів за рахунок зростання продуктивності праці та зниження трудомісткості продукції.

Таким чином, внутрішній контроль за оплатою праці є досить трудомістким процесом, який потрібно проводити ретельно та уважно, адже витрати на оплату праці займають значну часту у структурі витрат підприємства.

Список використаних джерел

1. Макарчук В.М. Питання оплати праці юристів зайнятих адвокатською практикою в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2019/sep/18334/4.pdf>
2. Богиня Д.П. Економіка праці та соціально-трудова відносина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://library.wunu.edu.ua/files/EVD/econ_praci_i_soc_vidnosyn.pdf
3. Вовканич С.Й. Дослідження сучасних моделей оплати праці в Європейських країнах з метою використання їх досвіду в економіці України в умовах глобалізаційних викликів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://confcontact.com/2014_04_25_ekonomika_i_menedgment/tom3/5_Vodolaz.htm
4. Данюк В.М. Оплата праці як складова соціальної політики держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/2873>
5. Варава Л.М. Удосконалення системи оплати праці управлінського персоналу підприємства в напрямі розробки та реалізації стратегічних управлінських питань [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4452>
6. Шульгінова Л.А. Науково-теоретичні аспекти регулювання оплати праці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/db/2011-2/doc/1/09.pdf>.
7. Зайнятість, праця та соціальний захист населення: вітчизняний та зарубіжний досвід. // Колективна монографія за ред. к.е.н., професора Т. М. Кір'ян. – К. 2017. – 245 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ipzn.org.ua/wpcontent/uploads/2018/01/Kolektyvna-monografiya-2017-rik.pdf>
8. Про оплату праці [Електронний ресурс]: Закон України від 24 березня 1995 року № 108/95»ВР. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>. – Законодавство України
9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 №2755»VI, зі змінами і доповненнями, кодифікований станом на 01.09.2012 р.: – Дніпропетровськ: ВКК «Баланс – Клуб», 2012. – 496 с.
10. Кодекс законів про працю в Україні, прийнятий Законом УРСР від 10 груд. 1971 р. (з подальшими змінами і допов. 1999 р. – № 12–43.– 378 с.) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1971. – № 50. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/322%08>
11. Реформа оплати праці в Україні: названо основні проблеми [Електронний ресурс] // Політека. – 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://politeka.net/ua/news/economics/786755-reforma-oplaty-truda-vukraine-nazvany-osnovnyeproblemy/#goog_618300399.
12. Глухова С.В., Зотова А.А. Підходи до сутності заробітної плати. Молодий вчений. 2017. № 12.1(40). С. 698–701.
13. Гальченко О.С. Актуальні питання державного регулювання оплати праці. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/25858/CE>.
14. Болотіна Н. Б. Трудове право України: Підручник . К. : Вікар, 2019. 725 с.
15. Правовий аспект праці жінок в Україні Межевська Л.В., Фоміна Д.О. Порівняльно-аналітичне право. 2018. № 1. С.159–162.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛО В. П.

АНАЛІЗ МАТЕРІАЛЬНИХ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ПРОМИСЛОВОСТІ

ЛЕВКОВСЬКА А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»

У статті досліджено основні етапи проведення аналізу матеріальних оборотних активів та розглянуто методiku аналізу ефективності матеріальних оборотних активів в системі управління виробничою діяльністю підприємств промисловості. Узагальнено напрями аналізу матеріальних оборотних ресурсів. Розглянуто чинники та їх вплив на ефективність використання матеріальних ресурсів. Надано пропозиції щодо удосконалення аналізу матеріальних оборотних активів для промислових підприємств.

The main stages of the analysis of tangible current assets are investigated in the article and the method of analysis of the efficiency of tangible current assets in the system of production management of industrial enterprises is considered. The directions of the analysis of material circulating resources are generalized. Factors and their influence on efficiency of use of material resources are considered. Suggestions for improving the analysis of tangible current assets for industrial enterprises are provided.

Актуальність. Стабільне функціонування підприємств потребує постійної забезпеченості та ефективності використання матеріальних ресурсів. Аналіз матеріальних ресурсів у системі управління виробничою діяльністю – важлива складова діяльності, одна з функцій управління, що використовується для удосконалення функціонування підприємств на ринку. Особливу увагу варто приділити аналізу матеріальним оборотним активам, адже вони складають велику частку на підприємствах промисловості та є мобільними.

На сьогодні існує проблема поєднання різних напрямків аналізу, що дали б змогу надати повну релевантну інформацію для прийняття управлінських рішень, та відсутність універсальної методики аналізу ефективності використання матеріальних оборотних ресурсів підприємства, яка б враховувала особливості галузі. Методика аналізу допомагає оцінити тенденції зміни матеріальних ресурсів на підприємстві, впливу факторів, які зумовили дану зміну, а також знайти шляхи економії використання матеріальних ресурсів, що спричинить зменшення собівартості продукції і позитивно вплине на величину кінцевого результату діяльності – прибуток. Як відомо ефективність використання ресурсів впливає на здатність компанії бути фінансово стійкою, конкурентоспроможною, ліквідною, платоспроможною та рентабельною. Тому на даний час є важливим дослідження нових шляхів до здійснення аналізу матеріальних оборотних активів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. До розгляду питань з аналізу матеріальних ресурсів підходили такі науковці та вчені, Багрій К.Л. [2], Довга Т.А. [3], Кіндратська Г.І. [5], Мошенський С.З [7], Фалінська М. [13], Шаманська О.І. [17] та інші. Варто розглянути й праці вчених, що досліджували питання методики та напрямів здійснення аналізу матеріальних ресурсів, наприклад, Мних Є.В. [6], Крупка Я.Д. [14], Савицька Г.В. [11], Титенко Л. [12], Чабанюк О.А. [16], Юшко Т.І. [18] тощо.

Вивчаючи праці науковців потрібно зауважити, що розглянуті ними питання, стосовно проблем ефективного формування та використання матеріальних оборотних активів підприємств промисловості, не розкриті достатньо.

Метою статті є дослідження етапів і напрямків аналізу матеріальних оборотних активів та методики аналізу ефективності матеріальних оборотних активів підприємств промисловості. Розгляд чинників, які впливають на ефективність використання матеріальних

ресурсів, основних формул розрахунку показників ефективності, а також визначення шляхів удосконалення аналізу матеріальних ресурсів.

Для досягнення мети необхідно вирішити наступні завдання:

- проаналізувати етапи та напрями аналізу матеріальних оборотних активів;
- розглянути методика аналізу ефективності матеріальних оборотних активів підприємства;
- запропонувати шляхи удосконалення здійснення аналізу матеріальних оборотних активів.

Об'єктом дослідження є матеріальні оборотні активи підприємств промисловості.

Предметом дослідження є методика аналізу матеріальних оборотних активів підприємств промисловості.

Виклад основного матеріалу дослідження. Матеріальні оборотні активи – засоби та предмети праці, використання яких можливе протягом 12 місяців з дати балансу та які беруть участь у виробничому процесі й управлінні, та забезпечують здійснення підприємством своєї діяльності.

Аналіз матеріальних оборотних активів – це процес, який полягає в оптимізації формування забезпеченості матеріальними оборотними активами та у покращенні ефективності їх використання задля управління ресурсами з метою досягнення позитивних результатів. Одним із головних завдань політики підприємств є удосконалення методики аналізу матеріальних оборотних активів.

Для аналізу матеріальних активів необхідно використовувати ту методика, яка б дала змогу досягти поставлених підприємством цілей. Сучасна наукова література пропонує різні підходи для виділення етапів і напрямків аналізу матеріальних ресурсів. Для порівняння розглянемо етапи аналізу матеріальних оборотних активів, які виділяють у своїх працях Шаманська О.І. [17], Фалінська М. [13] та Мошенський С.З, Олійник О.В. [7] (Табл. 1).

Таблиця 1

Етапи аналізу матеріальних ресурсів висвітлені вченими

Шаманська О.І.	Фалінська М.	Мошенський С.З та Олійник О.В.
Аналіз виконання плану постачання	Аналіз обґрунтованості та ефективності формування портфеля договорів на поставку матеріальних ресурсів	Аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами
Аналіз стану ресурсів	Аналіз ефективного використання матеріальних ресурсів	Аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів
Аналіз використання ресурсів	Аналіз можливостей мобілізації виявлених резервів підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів	Аналіз впливу ефективності використання матеріальних ресурсів на величину матеріальних витрат та обсяги діяльності

На прикладі стає зрозуміло, що універсального підходу для здійснення аналізу не існує. Науковці пропонують різні етапи аналізу, проте ці варіанти не враховують усіх важливих моментів: Шаманська О.І. не виділяє аналіз можливих резервів матеріальних активів і аналіз впливу ефективності використання ресурсів на обсяг витрат та результату діяльності. У свою чергу інші наведені вчені не враховують аналіз стану матеріальних оборотних активів.

Отже, підходи до етапів аналізу є дещо загальними, без деталізації та без врахування особливостей галузі, в якій функціонує підприємство. На підприємствах з великим обсягом використання матеріальних оборотних активів, таких як підприємства промисловості, виходячи зі специфіки діяльності підприємства, розробляються індивідуальні підходи до процесу аналізу за окремими видами матеріальних ресурсів.

Поєднавши та узагальнивши досвід вчених було сформовано наступні етапи аналізу з більш глибокою деталізацією (Табл. 2).

Таблиця 2

Етапи аналізу матеріальних оборотних активів

№	Етап	Підетапи
1	Аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами	Розрахунок загальної потреби підприємства в необхідному виді матеріальних оборотних ресурсів
		Розрахунок мінімально необхідної кількості матеріальних ресурсів
2	Аналіз ефективності формування портфеля договорів постачання матеріальних ресурсів	Перегляд динаміки цін під час закупівлі матеріальних активів
		Пошук альтернативних варіантів закупок, перегляд договірних зобов'язань
3	Аналіз стану матеріальних активів на складах та умов їх зберігання	Проведення інвентаризації, з'ясування рівня пересортиці
		Дослідження стану умов зберігання матеріальних оборотних активів та їх відповідності нормативним показникам
4	Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів	Розрахунок економічних показників ефективності використання матеріальних ресурсів
		Порівняння розрахованих показників з нормативними
		Виявлення резервів та можливостей їх мобілізації
5	Підведення підсумків	Створення висновків та пропозицій на основі здійсненого аналізу

Результати роботи по кожному з етапів надають повну інформацію для прийняття відповідних рішень стосовно управління матеріальними ресурсами суб'єкта господарювання.

Існують й у літературі різні погляди стосовно напрямів аналізу. Так наприклад Є.В. Мних групує їх у такі блоки [6]:

- аналіз матеріального потоку;
- аналіз ринку матеріальних ресурсів;
- аналіз нормативів регулювання ринку матеріальних ресурсів;
- аналіз індикативного плану;
- загальний аналіз обсягу і структури матеріальних ресурсів підприємства;
- аналіз матеріаломісткості продукції;
- аналіз матеріальних затрат на виробництво;
- аналіз виробничо-фінансових результатів, які досягаються за рахунок раціонального використання матеріалів.

Г.В. Савицька, у свою чергу, рекомендує аналізувати виробничі запаси за такими напрямками [9]:

- оцінка реальності планів матеріально-технічного постачання та ступеня їх виконання;
- оцінка рівня ефективності використання виробничих запасів;
- виявлення внутрішньогосподарських резервів економії виробничих запасів та розроблення конкретних рекомендацій щодо їх використання.

Л. Титенко визначає три напрями аналізу матеріальних ресурсів [10]:

- ✓ стратегічний (спрямований на діагностику стану ресурсів, з точки зору досягнення підприємством конкурентних переваг в управлінні виробничими запасами);
- ✓ тактичний (спрямований на встановлення критеріїв ефективності оборотних матеріальних активів, які мають бути досягнуті в процесі управління ресурсами);
- ✓ оперативний (полягає у поточному відстеженні стану матеріальних активів підприємства).

Як і з етапами вчені мають різні підходи стосовно напрямів аналізу. Тож узагальнивши різні думки науковців, було удосконалено та поглиблено напрямки, за якими може здійснюватися аналіз матеріальних оборотних активів підприємств промисловості (рис.1):

Рис. 1. Напрямки аналізу оборотних активів підприємств промисловості (авторська розробка)

Кожен з напрямків є деталізованим, що допомагає підприємствам здійснювати аналіз поглиблено, і як наслідок досягати поставлених завдань та цілей.

Для здійснення підприємством аналізу матеріальних оборотних активів використовують різні методи загального аналізу, які розглянемо більш детально [9]:

1) горизонтальний аналіз (аналіз динаміки матеріальних ресурсів) – застосовується для порівняння показників звітного та попередніх років (визначається абсолютне та відносне відхилення).

2) вертикальний аналіз (аналіз структури матеріальних ресурсів) – передбачає розрахунок частки певних видів матеріальних активів (виробничих запасів, готової продукції, МШП, товарів тощо) у загальних матеріальних оборотних активах суб'єкта господарювання. Алгоритм розрахунку полягає у тому, що вартість кожного виду матеріальних ресурсів ділиться на загальну вартість матеріальних ресурсів і множиться на 100 (для наглядності легше використовувати відсоток).

3) факторний аналіз – є дуже важливим, оскільки дає змогу врахувати вплив факторів на показники, які характеризують ефективність використання матеріальних оборотних активів. В основі цього аналізу – метод елімінування, що допомагає з'ясувати вплив кожного фактору на зміну результативного показника.

4) аналіз за нормативами – допомагає оцінити відповідність фактичної величини матеріальних ресурсів нормативам.

5) аналіз із застосуванням коефіцієнтів – є найбільш ефективним, оскільки існують сталі коефіцієнти, які застосовуються при обчисленні не тільки ліквідності, платоспроможності, фінансової стійкості підприємства, але й які використовуються при аналізі ефективності використання матеріальних ресурсів (показники матеріаломісткості, матеріаловіддачі, рентабельності тощо).

Пропонуємо розглянути більш детальну інформацію стосовно коефіцієнтів, які характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів (Табл. 3) [4]:

Таблиця 3

Методика розрахунку показників ефективності використання матеріальних ресурсів

Показник	Економічне обґрунтування
Матеріаломісткість (Мм)	Показник витрат матеріалів на виготовлення одиниці продукції $M_m = M/Q$, де М – матеріальні витрати загальні; Q – обсяг виробленої продукції
Матеріаловіддача (Мв)	Показник ефективності, який показує скільки продукції вироблено з одиниці витрачених ресурсів (обернений до матеріаломісткості) $M_v = Q/M$
Питома вага матеріалів у собівартості продукції (Пв)	Показник, який застосовується для визначення частки матеріалів у собівартості продукції $P_v = M/C_v$, де Св – собівартість продукції
Рентабельність матеріальних активів	Показник, що характеризує відносну прибутковість матеріальних активів $R = ЧП/МА$, де ЧП – чистий прибуток; МА – середньорічна вартість матеріальних активів

Окрім цих показників, було б доцільно застосовувати коефіцієнт використання матеріальних ресурсів – він показує на скільки фактичне витрачання матеріалів відрізняється від планового та розраховується як фактична вартість витрачених матеріалів поділена на планову. Це є дуже важливий показник, оскільки допомагає визначити чи була економія в досліджуваному періоді, чи навпаки перевитрати. Менш відомим є коефіцієнт співвідношення темпів росту обсягів виробництва і матеріальних витрат, який розраховується діленням індексу товарної (валової) продукції на індекс матеріальних витрат. Відрізняють також такі показники оборотності, що характеризують ефективність використання матеріальних ресурсів:

1) Коефіцієнт оборотності матеріальних оборотних ресурсів, який розраховується шляхом ділення собівартості реалізованої продукції до середньорічної вартості матеріальних оборотних ресурсів. Позитивною тенденцією є збільшення даного показника.

2) Період обороту матеріальних оборотних, який розраховується шляхом ділення активів часової бази (кількість днів в році, місяці, кварталі) до коефіцієнта оборотності матеріальних оборотних активів. Позитивною є тенденція до зменшення.

Також слід зазначити, що окрім величин, які розраховуються в результаті коефіцієнтного аналізу, потрібно досліджувати фактори, які вплинули на формування цих величин. Це потрібно для того, щоб знати першопочаткову причину зменшення чи збільшення даного показника.

Існують фактори, які мають одиниці виміру і прямо впливають на показники, наприклад на матеріаловіддачу впливають кількість виготовленої продукції та матеріальні витрати, і при їх збільшенні чи зменшенні, коефіцієнт також зміниться. Проте існують також чинники, які не можна оцінити за допомогою вимірів, вони більш глобальні і впливають перш за все на саму діяльність, особливості організації, від яких власне і залежать показники, які мають вимір.

Чинники які загалом впливають не тільки на ефективність використання матеріальних ресурсів, але і на діяльність суб'єкта підприємництва поділяються на 2 групи [15]:

✓ Зовнішні – не залежать від суб'єкта: державне регулювання, особливості сектору економіки, в якій функціонує суб'єкт, загальноекономічні фактори (кризи, епідемії, війни) та інше;

✓ Внутрішні – залежать від суб'єкта: технологія виробництва продукції, організація виробництва, обліку, логістика, встановлення нормативів для затрат на виготовлення виробів тощо.

Ідентифікація чинників, які вплинули на ефективність використання матеріальних ресурсів, дає змогу підприємствам розробляти гнучкі плани використання ресурсів, які б враховували різні фактори, у тому числі й негативні. Слід додати, що важливим є не тільки використання тих чи інших показників та виявлення чинників, а також організація проведення аналізу на підприємствах.

Підсумовуючи дані стосовно методики аналізу, потрібно зауважити, що методика аналізу не є унікальною для всіх підприємств, кожен суб'єкт господарювання має врахувати свою специфіку. Проте, для удосконалення методики аналізу матеріальних оборотних активів підприємств промисловості було сформовано деякі пропозиції:

1) Розрахунок коефіцієнтів ефективності використання матеріальних активів за кожним видом продукції, а також кожним видом матеріалів, які витрачаються на її виробництво.

2) Розрахунки ключових показників ефективності використання матеріальних ресурсів не у вартісному вираженні, а в натуральному, оскільки розрахунки у вартісних показниках, не завжди віобржають реальну картину (впливають ТЗВ, змінюються ціни на ресурси, готові вироби тощо). Окрім цього краще розділяти матеріальні витрати, які виникли у процесі виготовлення продукції та наданні послуг, і відповідно розрахунки коефіцієнтів робити деталізовано.

3) Використання градації оцінки ефективності використання оборотних матеріальних ресурсів:

- ефективне використання – при умові, що вартість ресурсів зростає повільніше, ніж величина виручки та прибутку;

- умовно ефективне використання – при умові, що темпи зростання вартості ресурсів є вищі за виручку, але темпи зростання виручки є вищі за зростання прибутку; або темпи зростання вартості ресурсів та прибутку є нижчими за темпи зростання виручки.

- неефективне використання – при умові, що вартість ресурсів зростає швидше виручки та прибутку.

Така градація допомагає визначити проблемні ділянки, які необхідно покращувати у майбутньому.

4) Використання SWOT-аналізу, для виявлення слабких/сильних сторін та загроз/можливостей газулі промисловості, області України, в якій функціонує підприємство тощо. Підприємства промисловості займають велику частку ринку, а отже у цьому секторі найбільше працює підприємств-конкурентів, постачальників, а також сконцентровані найрізноманітніші матеріальні ресурси. Проаналізувавши середовище, підприємство виділить чинники, які впливають на матеріальні активи, а отже буде мати змогу сформулювати пропозиції зменшення впливу слабких сторін і загроз у подальшому.

5) Розрахунок показників матеріаломісткості з урахуванням факторів різних рівнів, тобто тих, які напряду мають вплив, а також тих, які впливають опосередковано. Це необхідно у випадку, коли загальний показник ефективності є незадовільним і потрібно виявити фактори, а отже для повної картини потрібний аналіз факторів не тільки першого рівня.

В умовах технічного прогресу усі розрахунки на підприємствах здійснюються автоматично, тому більш глибокий аналіз у розрізі кожного виду продукції, натурального показника чи фактора не становить проблеми.

Висновки та рекомендації. Отже, досліджено основні етапи та напрями аналізу матеріальних оборотних активів підприємства розроблених вченими. Удосконалено та

деталізовано проведення етапів аналізу, а також напрямів аналізу матеріальних ресурсів підприємств промисловості.

Розглянуто такі методи загального аналізу: горизонтальний, вертикальний, факторний та аналіз із застосуванням коефіцієнтів.

Дослідивши праці науковців, стосовно методики розрахунку показників ефективності використання матеріальних оборотних активів, можна сказати, що вчені роблять акцент на застосуванні загальних показників при здійсненні даного аналізу. Для удосконалення аналізу пропонуємо поглибити розрахунки у розрізі кожного виду продукції та видів матеріальних витрат, які були визнані при виробництві. Також важливим є порівняння темпів зростання (зниження) виробництва та матеріальних витрат, бо тенденція до збільшення саме витрат, має негативний вплив на основну діяльність, а отже підприємство має коригувати свою організацію виробництва. Окрім цього не слід забувати про оцінку впливу факторів на розраховані величини, а отже важливо застосовувати факторний аналіз. Правильна організація аналізу, яка забезпечена релевантною інформацією, дає змогу надати точні результати, а також пропозиції щодо покращення використання ресурсів у подальшому.

Оскільки підприємства промисловості займають найбільшу частку економіки, тому дуже важливо удосконалювати методику здійснення аналізу матеріальних ресурсів, адже це впливає на вміння управляти активами, які при раціональному формуванні та витрачанні позитивно вплинуть на формування кінцевого результату підприємства – прибутку.

Список використаних джерел

1. Аналіз господарської діяльності: навчальний посібник / [за заг. ред. І.В. Сіменко, Т.Д. Косової] – К.: «Центр навчальної літератури», 2013 – 384с. URL: <https://pe.nmu.org.ua/ua/student/informzabezp/D09FD196D0B4D180D183D187D0BD00B8D0BA20D090D093D094D09F.pdf>
2. Багрій К. Л. Особливості аналізу ефективності використання матеріальних запасів підприємства / К. Л. Багрій // Економічні науки. Серія : Облік і фінанси. – 2010. – Вип. 7(1). – С. 50-58. – URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2010_7\(1\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecnof_2010_7(1)_7).
3. Довга Т.А. Роль та місце аналізу виробничих запасів в системі управління ресурсним потенціалом підприємства / Т.А. Довга // «Молодий вчений». – № 5 (20). – Частина 1. – травень, 2015 р. – С. 130-134. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_5_281_29_32
4. Єгорова О. В., Дорогань-Писаренко Л. О., Тютюнник Ю. М. Економічний аналіз: навч. посіб. Полтава : РВВД ПДАА, 2018. 290 с. URL: http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/1260/d095d0bad0bed0bd0be0bc_d0b0d0bd0b0d0bbd196d0b7_d0bfd0bed181d196d0b1d0bd0b8d0ba.pdf?sequence=1&isAllowed=y
5. Кіндрацька Г.І. Аналіз господарської діяльності : підручник. / Г.І. Кіндрацька, А.Г. Загородній, Ю.І. Кулиняк. – Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. – 320 с. URL: <https://oaz.conf.lviv.ua/wp-content/uploads/2019/04/PD-AGD-2019.pdf>
6. Мних Є. В. Економічний аналіз : підручник / Є. В. Мних. – К. : Знання, 2011. – 630 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/656266/>
7. Мошенський С.З. Економічний аналіз: підручник / С.З. Мошенський, О. В. Олійник; за ред. проф. Ф.Ф. Бутинця. – 2-ге вид. і перероб. – Житомир: Рута, 2007. – 704 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/666808/>
8. Мулик Т. О. Організаційно-методичні аспекти діяльності аналітичної служби підприємства. Ефективна економіка. 2020. № 8. – URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=8115>
9. Особливості обліку та аналізу виробничих запасів на підприємствах України в сучасних умовах / М. А. Шум, К. С. Гулько // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Міжнародні економічні відносини та світове господарство. – 2017. – Вип. 15(2). – С. 166-169. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2017_15_282_29_39

10. Павленко О.П. Фінансовий аналіз оборотних активів та оптимізація джерел їх формування / О.П. Павленко, О.П., Бурсук Г.Ю // Молодий вчений. – жовтень, 2017 р.– № 10 (50) – С. 981-984. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_10_223
11. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства: навч. посібник. – 3-те вид., випр. і доп./ Г.В. Савицька. – К. : Знання, 2007. – 668 с. URL: <https://subj.ukr-lit.com/ekonomichnij-analiz-diyalnosti-pidpriyemstva-savicka-g-v/>
12. Титенко Л. Загальнотеоретичні підходи до методики аналізу виробничих запасів на підприємствах фармацевтичної промисловості / Л. Титенко // Економічний аналіз. – 2011. –Вип.9. – Частина 3. – С. 297–300. URL: https://econa.at.ua/Vypusk_9/EA_9_3.pdf
13. Фалінська М. Економічна сутність та аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів / М.Фалінська // Галицький економічний вісник. – 2012. – № 6 (39). – С. 132–137. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/60790776.pdf>
14. Фінансовий облік : підруч. / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь [та ін.]. – 4-те вид. [доп. і перероб.]. – Тернопіль : ТНЕУ, 2017. – 451 с. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/22518/1/Finansovyj_Oblik-2017.pdf
15. Циган Р. М., Дідур С. В., Назаренко К. І. Особливості організації обліку виробничих запасів та їх оцінка в системі бухгалтерського обліку. Ефективна економіка. 2018. № 11. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=6706>
16. Чабанюк О.А. Облік і аналіз виробничих запасів підприємств цукрової промисловості: автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук: 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). Міністерство освіти і науки України, ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» К., 2013. 23с. URL: <http://kneu.edu.ua/userfiles/d-26.006.06/2013/Chabaniuk.doc>
17. Шаманська О.І. Сучасні підходи до оцінювання ефективності управління ресурсним потенціалом підприємства / О.І. Шаманська // Ефективна економіка : електронне наукове фахове видання. – 2013. – № 3. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1860>
18. Юшко Т. І. Одажіу Т. Г. Особливості аналізу матеріальних запасів на підприємствах промисловості // Матеріали конференції «Научный прогресс на рубеже тысячелетий». Экономические науки [Електронний ресурс]. – URL: http://www.rusnauka.com/16_NPRT_2009/Economics/46422.doc.htm
19. Ящук Д. Л. Дослідження методології управління оборотними активами підприємств в умовах кризи / Д. Л. Ящук // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 32. – С. 252-257. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vetp_2010_32_57

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
ГОРДОПОЛОВА В. Ю.

АНАЛІЗ ЕКОНОМІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ЯК ІМПЕРАТИВ АУДИТУ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

**ЛОГІН В., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

В статті проаналізовано особливості аналізу економічного потенціалу як імперативу аудиту ефективності підприємства. Узагальнено особливості формування економічного потенціалу з урахуванням його основних складових. Формування економічного потенціалу підприємства, так і його використання для більш обґрунтованого сформування окремих його складових, прогнозів щодо реалізації інтересів підприємства на різних сегментах ринку. Структура економічного потенціалу підприємства.

The article analyzes the features of the analysis of economic potential as an imperative to audit the efficiency of the enterprise. Features of formation of economic potential taking into account its basic components are generalized. The formation of the economic potential of the enterprise and its use for a more reasonable formation of its individual components, forecasts for the realization of the interests of the enterprise in different market segments. The structure of the economic potential of the enterprise.

Актуальність обраної теми дослідження полягає в тому, що ефективна діяльність будь-якого підприємства значною мірою залежить від кількісного та якісного складу його економічного потенціалу. Саме економічний потенціал підприємства і є основою для прийняття стратегічних рішень, реалізує відповідну програму дій на перспективу.

Метою статті є оцінка чинної методики аналізу економічного потенціалу підприємства та шляхи її удосконалення

Об'єктом статті є методика аналізу економічного потенціалу як імперативу аудиту ефективності діяльності підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні підходи до методики аналізу економічного потенціалу як імперативу аудиту ефективності діяльності підприємства.

В сьогоднішній день однією з важливих та актуальних питань сучасних підприємств є забезпечення конкурентоспроможності та її підтримки в умовах зовнішнього середовища. Ця проблема, в сукупності з багатьма іншими, залигається на підприємстві невирішеною. Саме тому успішний розвиток бізнесу залежить від раціонального менеджменту, заснованого на використанні інформації про наявні ресурси підприємства.

Різні аспекти проблеми аналізу економічного потенціалу підприємств висвітлені в працях таких вчених як О.В. Ареф'єва [1], О.В. Бачевський [2], В.З. Бугай [3], О.В. Булкакова [4], Р.С. Квасницька [5]. Потенціал досліджується з різних боків але не достатньо зі сторони саме аналітичного забезпечення аудиту.

Термін «потенціал» походить від латинського слова potential, що означає «сила», «міць», «потужність», «здатність», «приховані можливості», «спроможність бути». Словник іншомовних слів розшифровує поняття потенціалу, як сукупність усіх наявних засобів, продуктивних сил, можливостей, які можуть бути використаними в будь-якій галузі. Діяльності чи сфері [7]. Це поняття є достатньо широким за значенням, щоб його використовувати задля економічних досліджень, але деякі поняття потенціалу все ж є.

У процесі аналізу трактувань категорії «потенціал» М.А. Коваленко та О.О.Іванець виділяють три підходи уявлень, , зображено на рис. 1 [9].

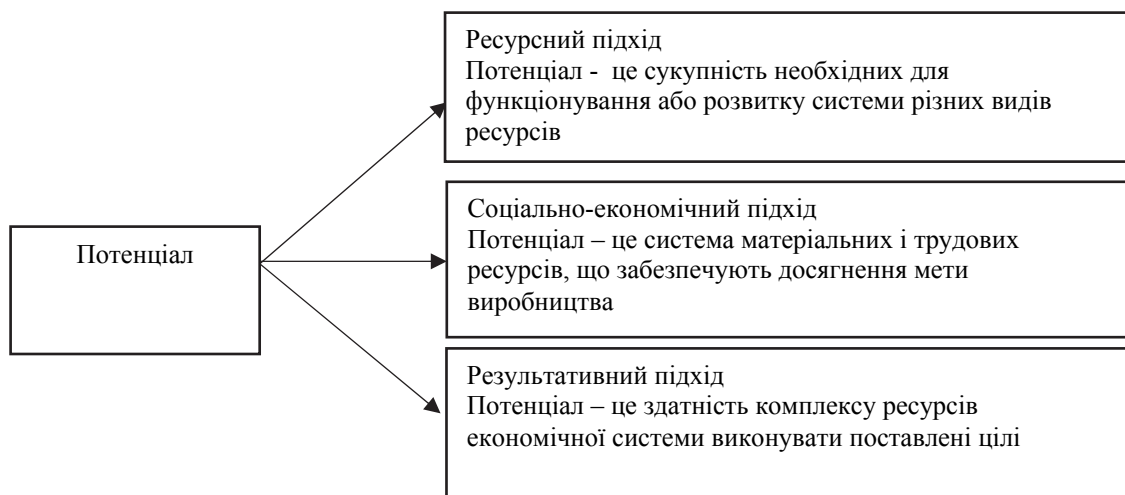

Рис. 1. Основні підходи та трактування «потенціалу» [авторська розробка на основі 9]

Економічний потенціал – це сукупність наявних та придатних до мобілізації основних джерел, засобів конкретної країни, елементів потенціалу цілісної економічної системи, що використовуються і можуть бути використані для економічного зростання й соціально-економічного прогресу [6]. У фінансовому аналізі економічний потенціал досліджується за двома аспектами: як сукупність майна, що перебуває у розпорядженні підприємства, та як загальна вартість джерел його фінансування. Характеристики економічного потенціалу підприємства наведено на рис. 2

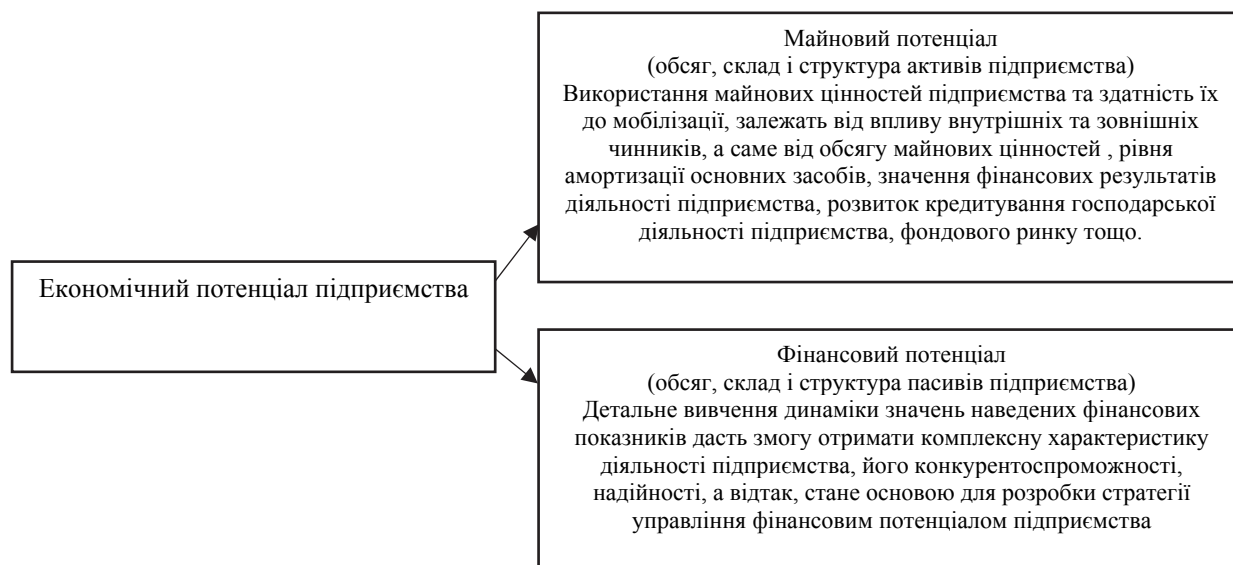

Рис. 2 Характеристика економічного потенціалу підприємства [удосконалено автором на основі 6]

Економічний потенціал підприємства є реальною здатністю здійснювати цілеспрямовану виробничогосподарську діяльність, яка відповідає стратегії розвитку підприємства. Саме тому, вважаємо, що економічний потенціал підприємства доцільно розглядати як можливість і здатність підприємства розвиватися, у певний момент час, відповідно до поставлених цілей, у визначеному напрямі нарощувати конкурентні переваги. Функціонування економічного потенціалу підприємства в сучасних умовах змін вимагає створення на державному рівні соціально-економічних умов. Структура економічного потенціалу підприємства представляє собою сукупність наступних структурних компонентів: виробничий потенціал (власний капітал та залучений капітал, платоспроможність, ліквідність, управління дебіторською заборгованістю, управління розподілом прибутку, управління оборотними активами); стратегія розвитку (економічна стратегія, прогнозування, маркетинг, бенчмаркінг, внутрішній консалтинг, контролінг, оцінювання економічних ризиків, конкурентні переваги, диверсифікація продукції, кадровий потенціал, екологічна продукція, сталий розвиток); інвестиційно–інноваційний потенціал (формування активів, інвестиційна привабливість, ефективність інвестицій, формування інвестиційного портфеля, управління оборотними активами); інформаційний потенціал, який є сукупністю механізмів організаційної взаємодії, що дозволяють на основі систематичного аналізу зовнішнього й внутрішнього середовища одержувати необхідний обсяг інформації про поточний стан і передбачувані зміни [15] та кадровий потенціал (рис. 3)

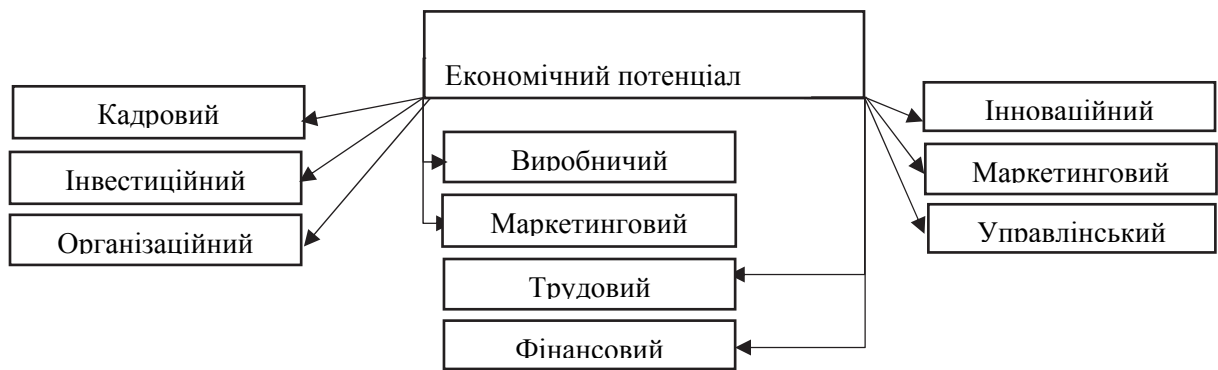

Рис. 3. Формування економічного потенціалу підприємства
[удосконалено автором на основі 11]

Функціонування підприємства в умовах змін тісно взаємозалежить від розвитку компетенцій самого підприємства. Зокрема, можливості підприємства доцільно розглядати, як здійснення послідовної виробничогощарської діяльності, а здатності проявляються у властивостях економічного потенціалу. Втілення можливостей відбувається через створення підприємством цінностей, які є універсальною характеристикою виконання основних поставлених завдань, а цінності, які створюються, конкретизуються у результатах, а саме у набутих підприємством вигодах [10].

На формування економічного потенціалу підприємства також впливають два фактори: зовнішні та внутрішні [11]. Зовнішні фактори зображені на рис. 4. Внутрішні фактори зображені на рис. 5.

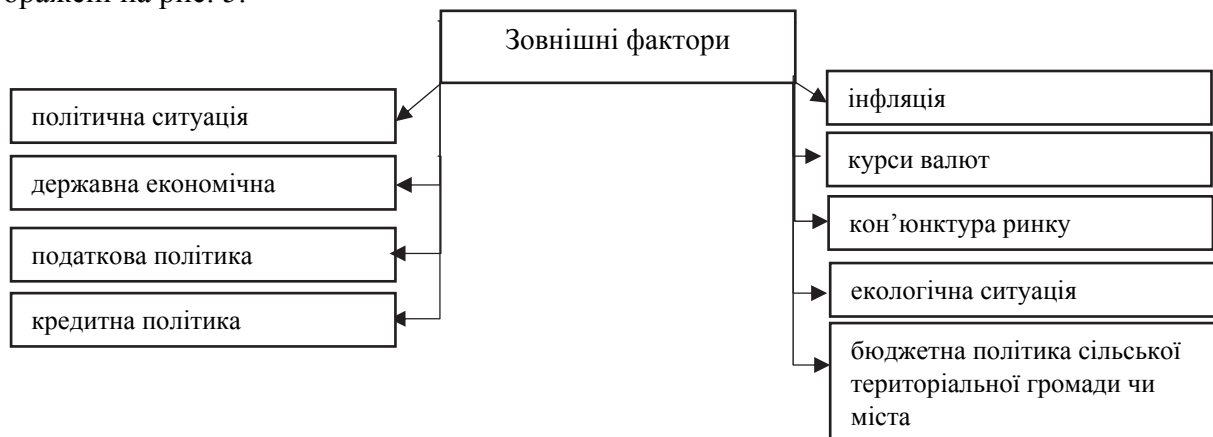

Рис. 4. Зовнішні фактори впливу на формування економічного потенціалу
[авторська розробка на основі 11]

Рис. 5. Внутрішні фактори впливу на формування економічного потенціалу
[авторська розробка на основі 11]

Характеристику економічного потенціалу наведено в балансі підприємства. Баланс дає змогу проаналізувати та оцінити майновий і фінансовий потенціал. У активі балансу, де показується майновий потенціал, можна побачити характеристику складу та цільового використання ресурсів за об'єктами їх розміщення та характером участі у виробництві, а також характеристику витрат, які утворились через здійснення фінансових операцій з метою отримання прибутку. Будь-який з визначених підходів до аналізу активів підприємства дає змогу аналітику виділяти, а також вирішувати різні взаємопов'язані завдання.

Аналіз активів, саме складу майна, що згрупований за об'єктами розміщення коштів, дає змогу оцінити рівень ліквідності підприємства. Витратний підхід до аналізу майнового потенціалу спрямовано на визначення доходності активів. Так як поняття ліквідності та доходності активів є взаємопов'язаними, у дослідженні майнового потенціалу підприємства, прийнято об'єднати обидва напрямки аналізу. Загальна вартість майна визначається, як сума активу балансу.

В пасиві балансу підприємства відображаються джерела утворення його фінансових ресурсів. Загальна вартість пасивів підприємства визначається на основі балансу як сума його капіталу і зобов'язань. Майно (активи) підприємства і джерела його формування (пасиви) відображаються в балансі у вигляді залишків на відповідну дату [12].

Система аналізу господарської діяльності підприємства сформується з таких чинників (аналізів):

- маркетингового;
- фінансового;
- виробничого;
- управлінського.

Фінансовий аналіз в системі аналізу діяльності підприємства зображено на рис. 6.

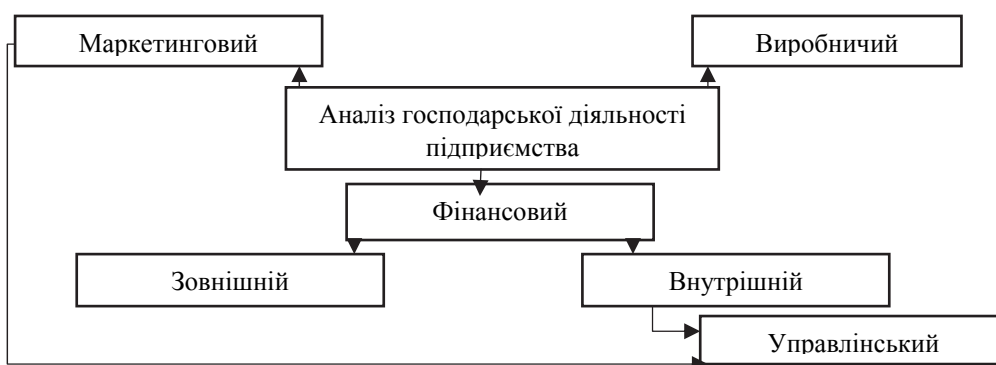

Рис. 6 Місце фінансового аналізу в системі аналізу господарської діяльності підприємства [удосконалено автором на основі 12]

Маркетинговий аналіз представляє дослідження ринкових чинників, що визначає фінансово-господарську діяльність підприємства як суб'єкта економіки. Маркетинговий аналіз визначає ємність та кон'юнктуру ринків, товарів та капіталу, комерційні ризи, конкурентоспроможність, формування цінової політики.

Фінансовий аналіз представляє дослідження методичних прийомів, дослідження фінансових відносин суб'єктів господарювання, визначених об'єктивними та суб'єктивними чинниками, що виявляють у фінансовому обліку та звітності. Найбільш головним напрямом фінансового аналізу є визначення формування, розподілу та використання фінансових ресурсів, як головного виду ресурсів підприємства. Побачити всі дані фінансового обліку можна в операціях, що відображають відносини підприємства з зовнішніми контрагентами.

В залежності від суб'єкта розрізняють внутрішній та зовнішній фінансовий аналіз. Суб'єктами внутрішнього аналізу є керівники структурних підрозділів та центрів відповіда-

льності підприємства, його бухгалтерська, фінансова служби, центр управління персоналом та окремі посадові особи, до функціональних обов'язків яких належать керівні функції. Зовнішній фінансовий аналіз здійснюється сторонніми аналітиками, його суб'єктами є державні фінансові інституції, аудиторські фірми, комерційні банки, інвестори, кредитори, постачальники, клієнти (споживачі, покупці) та інші суб'єкти ринкових економічних відносин.

Аудитор проводить аналіз економічного потенціалу задля оцінювання можливостей підприємства. Якщо підприємство макро рівня, в такому випадку аудитор має право спиратись на внутрішній аудит підприємства. Це регулюється Міжнародним стандартом аудиту 610 «Використання роботи внутрішніх аудиторів [13]. Якщо підприємство мікро рівня, то використання внутрішнього аудиту заборонено.

Інформація, що дається аудитором після проведення перевірки буде корисною для зовнішні та внутрішні користувачів. Інформацію щодо внутрішніх користувачів наведено на рис. 7. Інформацію щодо зовнішніх користувачів наведено на рис. 8.

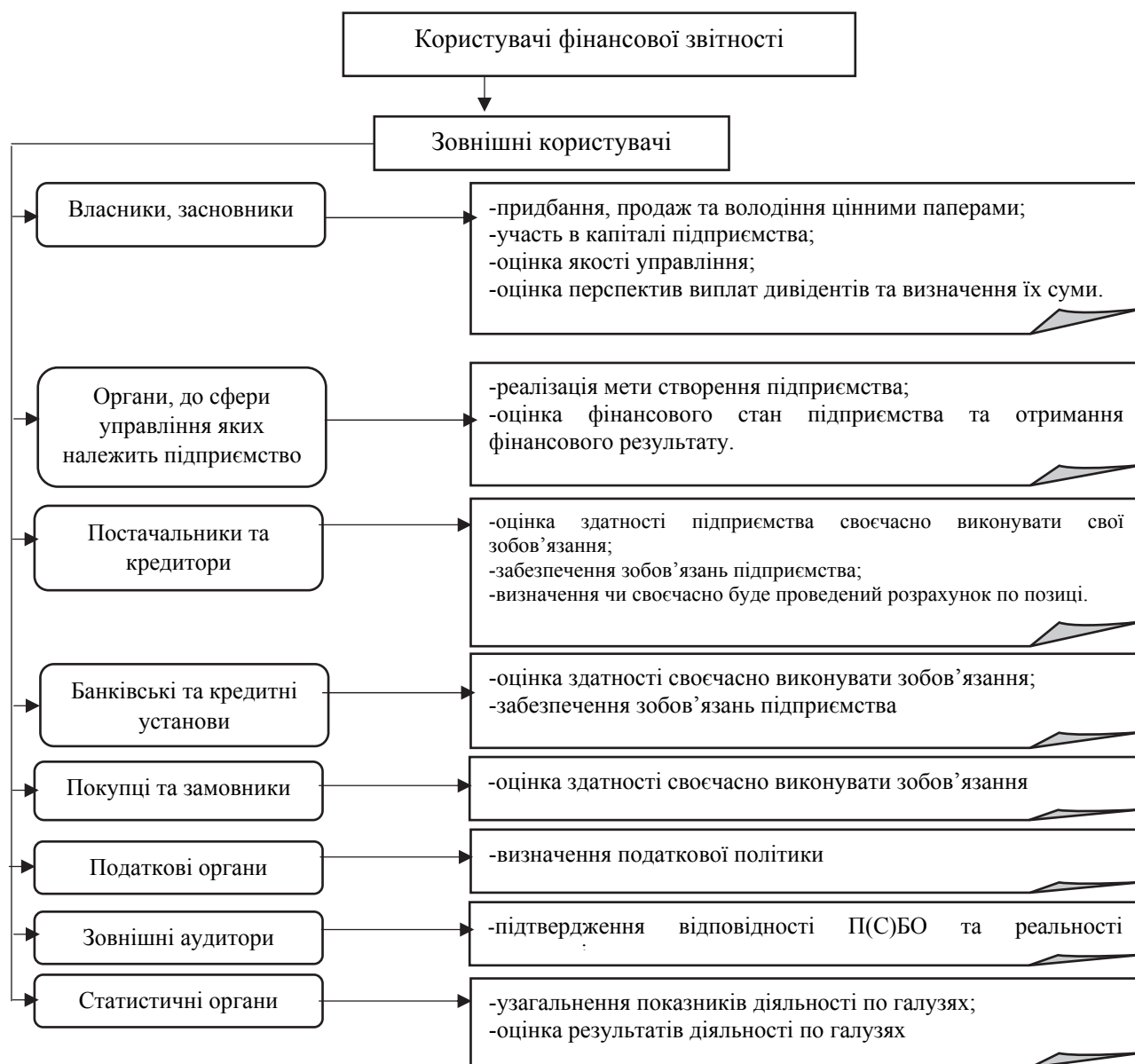

Рис. 7. Внутрішні користувачі фінансової звітності та їх інформаційні потреби [удосконалено автором на основі 14]

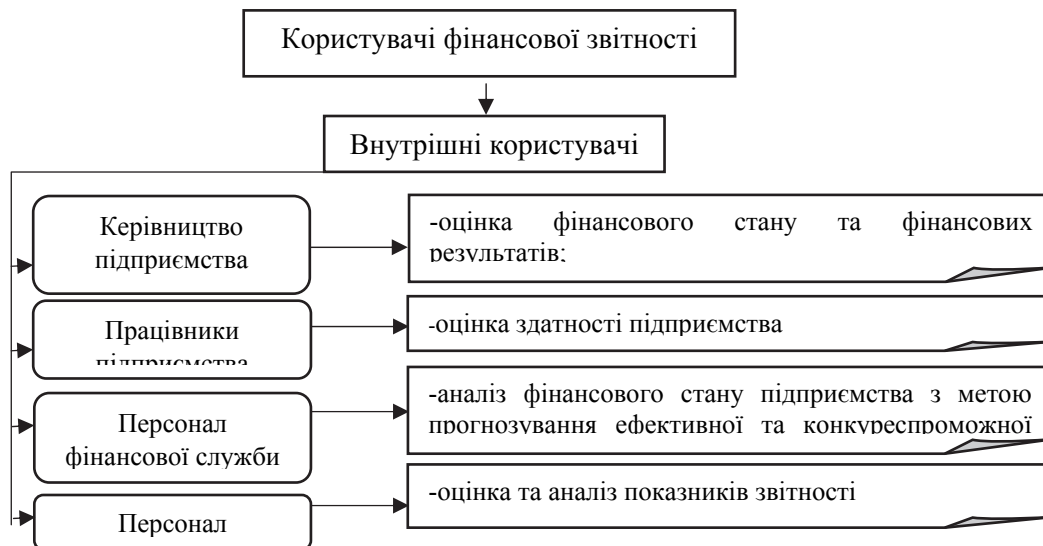

Рис. 8. Зовнішні користувачі фінансової звітності та їх інформаційні потреби [удосконалено автором на основі 14]

Зовнішні користувачі такі як:

- кредитори, які дають підприємству позики в обмін на певний дохід, що виражається і відсотках. Їм необхідна інформація, яка дає можливість побачити, наскільки своєчасно буде погашено позику;
- інвестори, що вкладають в підприємство кошти, з певним ризиком, щоб в подальшому отримати прибуток;
- постачальникам необхідна інформація, щоб бути впевненими в своєчасних розрахунках з ними;
- клієнти (покупці) також зацікавлені в інформації, щоб розуміти стабільність та своєчасність поставки товарів, робіт, послуг;
- суспільству теж необхідна інформація щодо фінансового стану підприємства, тенденції його розвитку.

Внутрішні користувачі фінансової інформації такі як:

- керівництво, має необхідність отримати правдиву інформацію, що дає можливість своєчасно приймати рішення відносно керування та планування;
- представникам та працівникам підприємства треба знати інформацію щодо стабільності та прибутковості їх роботодавця, можливість розраховуватись по оплаті заробітної плати, забезпечення працевлаштування.

Таким чином, користувачі фінансових звітів для прийняття економічних рішень хочуть оцінювати здатність підприємства генерувати грошові кошти та їх еквіваленти, бути впевненими в їх генеруванні: спроможність виплачувати заробітну плату або розраховуватися з постачальниками, своєчасно сплачувати проценти, позики або дивіденди. Інформація, сфокусована на фінансовому стані, результатах діяльності та змінах у фінансовому стані, дає таку змогу. Фінансові звіти мають за мету забезпечити загальні інформаційні потреби широкого кола користувачів.

Фінансова звітність повинна надавати інформацію про таку суспільно корисну діяльність підприємства, яка може бути визначена та описана або виміряна і важлива з точки зору ролі підприємства в оточуючому його соціально-економічному середовищі.

Державні органи управління відтепер стали також одними з зовнішніх користувачів інформації. Це є визнанням того факту, що врахування потреб інвестора (власника) та інших сторін, які беруть участь у підприємницькій діяльності, не менш важливе, ніж інтересів держави в отриманні податків. Адже якщо ніхто не вкладатиме свої кошти у бізнес, то й нікому буде сплачувати податки. Для того, щоби користувачі фінансових звітів прийняли

економічні рішення, необхідна інформація про фінансовий стан, результати діяльності та зміни у фінансовому стані підприємства. Зазначені інформаційні потреби обумовили склад фінансової звітності. За НП(С)БО 1, до неї належать:

- баланс (Звіт про фінансовий стан) (форма № 1);
- звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (форма № 2);
- звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) (форма № 3) або звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) (форма № 3-н);
- звіт про власний капітал (форма № 4);
- примітки до річної фінансової звітності (форма № 5);
- додаток до приміток до річної фінансової звітності «Інформація за сегментами» (форма № 6);
- фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-м, 2-м);
- спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва (форми № 1-мс, 2-мс) [16].

Виробничий аналізує визначає організаційно-технічний рівень підприємства, процес виробництва продукції, внутрішні чинники, які дають змогу побачити результати виробничої діяльності підприємства та ефективності використання ресурсів.

Маркетинговий, внутрішній, фінансовий та виробничий аналіз створюють систему управлінського аналізу. Інформаційною базою управлінського аналізу є управлінський облік. Управлінський облік виконує облік операцій, які відображають внутрішні господарські операції. Організація та зміст управлінського обліку призначаються завданнями управління, а також прямо залежні від його інформаційних потреб. Інформаційні потреби не регламентуються зовнішніми нормативними та директивними документами, а інформаційна база, крім звітної фінансової інформації, містить дані поточного синтетичного і аналітичного обліку. Користувачами інформації управлінського обліку є управлінський апарат підприємства. Управлінський аналіз є джерелом інформації, на основі якої розробляється стратегія та тактика діяльності підприємства.

В теперішніх умовах, тобто в умовах воєнного часу кожному підприємству є велика необхідність знати свої «слабкі місця». Також розуміти свої можливості для подальшої праці.

Економічний потенціал підприємства є спроможністю, здатністю досягати певних цілей, за умови максимальної ефективності. Завдяки економічному потенціалу можна підвищити свою конкурентоспроможність, спираючись на зовнішні чинники. Економічний потенціал підприємства також показує здатності та можливості, що сформувались у підприємства.

Список використаних джерел

1. Ареф'єва О.В., Запорожець Т.С. Підхід до формування конкурентоспроможності господарського потенціалу підприємств. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. 2012. № 35. Т. 1. С. 30–34.
2. Потенціал і розвиток підприємства: навч. посіб. / Б.Є. Бачевський, І.В. Заблудська, О.О. Решетняк. К.: Центр учбової літератури, 2009. 400 с.
3. Бугай В.З., Горбунова А.В., Ключова Ю.В. Теоретичні основи формування потенціалу підприємства. Вісник Запорізького національного університету. 2011. № 1. С. 27–33.
4. Булкакова О.В. Бренд-імідж підприємства на споживчому ринку. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Вип. 13. Ч. 1. С. 31–36. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/13_1_2017ua/9.pdf.
5. Квасницька Р.С., Тарасюк М.В. Структуризація потенціалу підприємств. Вісник КНТЕУ. 2017. № 1. С. 73–82.
6. <https://cutt.ly/0G3o7Rw>

7. Білошкурський М. В. Шляхи підвищення ефективності управління майновим потенціалом підприємства // Актуальні проблеми формування та управління потенціалом підприємств в умовах інноваційно-інвестиційного розвитку : тези доповідей Всеукр. заочної наук.-практичної конференції. Харків: Українська інженернопедагогічна академія, 2013. С. 180–183

8. http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_1_2018ua/3.pdf

9. Коваленко М.А., Іванець О.О. Теоретичне обґрунтування сутності потенціалу підприємства. Економічні інновації. 2011. № 45. С. 112–117.

10. Костирко Р. О. Комплексний підхід до стратегічного аналізу потенціалу фінансово-економічної стійкості господарюючого суб'єкта. Вісник Нац. університету «Львівська Політехніка». Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. № 578. С. 141 -145. 6. Прокопишак В.Б. Формування фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств: Монографія. – Львів: Видавництво: Ліга-Прес, 2013. 259 с.

11. http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/5_2020/9.pdf

12. Мних Є.В., Бутко А.Д., Большакова О.Ю., Кравченко Г.О. Аналіз і контроль в системі управління капіталом підприємства/За ред. Є.В.Мниха. – К.: КНТЕУ, 2005

13. <https://cutt.ly/LH5Uz9J>

14. <https://cutt.ly/vH5S8GY>

15. Сабадирьова А. Л. Організаційні основи інформаційної системи оцінки потенціалу промислового підприємства. URL : <https://cutt.ly/oJkVZ3R>

16. [http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/19240/1/Fin 20analiz 20Verstka.pdf](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/19240/1/Fin%20analiz%20Verstka.pdf) С. 29-30

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ ТРАНСПОРТНОЇ КОМПАНІЇ

**ЛУКАШ Л., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розглянуто ключові поняття та значення основних засобів та інших необоротних матеріальних активів транспортної компанії. Також проаналізовано облік та відображення їх у звітності. Досліджено проведення внутрішнього аудиту ефективності використання основних засобів та інших необоротних матеріальних активів.

The article considers the key concepts and meanings of fixed assets and other non-current tangible assets of the transport company. Accounting and their reflection in the reporting are also analyzed. The internal audit of the efficiency of use of fixed assets and other non-current tangible assets has been studied.

Основні засоби (у т.ч. інші необоротні матеріальні активи) – це матеріальні об'єкти, що їх:

утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг для надання в оренду або для адміністративних цілей; використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного періоду (12 місяців).

Основні засоби та інші необоротні матеріальні активи обліковуються відповідно на субрахунках статті 10 «Основні засоби» та 11 «Інші необоротні матеріальні активи».

Об'єкт основних засобів – це:

- закінчений пристрій з усіма пристосуваннями і приладдям до нього;
- конструктивно відокремлений предмет, призначений для виконання певних самостійних функцій; відокремлений комплекс конструктивно з'єднаних предметів однакового або різного призначення, що мають для їх обслуговування загальні пристосування, приладдя, керування та єдиний фундамент, унаслідок чого кожен предмет може виконувати свої функції, а комплекс – певну роботу тільки в складі комплексу, а не самостійно;
- інший актив, що відповідає визначенню основних засобів, або частина такого активу, що контролюється Товариством.

Група основних засобів – сукупність однотипних за технічними характеристиками, призначенням та умовами використання необоротних матеріальних активів.

Інвестиційна нерухомість – нерухомість (земля чи будівля, або частина будівлі, або те й інше), утримувана Товариством (як власником або орендарем як актив з права користування з метою отримання орендних платежів або збільшення вартості капіталу чи для досягнення обох цілей, а не для: використання у виробництві або при постачанні товарів, чи наданні послуг або для адміністративних цілей; або продажу у ході звичайного ведення бізнесу.

Балансова вартість (залишкова вартість) – це сума, за якою актив визнають після вирахування будь-якої суми накопиченої амортизації та накопичених збитків від зменшення його корисності.

Собівартість – сума сплачених грошових коштів чи їх еквівалентів або справедлива вартість іншої форми компенсації, наданої для отримання активу на час його придбання або створення.

Сума, що амортизується – собівартість активу або інша сума, що замінює собівартість, за вирахуванням його ліквідаційної вартості.

Амортизація – систематичний розподіл суми активу, що амортизується, протягом строку його корисного використання.

Справедлива вартість – ціна, яка була б отримана за продаж активу чи сплачена за передачу зобов'язання у звичайній операції на дату оцінки.

Подібні (однорідні) об'єкти – об'єкти, які мають однакове функціональне призначення, однакову справедливу вартість та однакову форму грошових потоків, отримуваних від використання (продажу) таких об'єктів.

У статті «Основні засоби» Звіту про фінансовий стан наводиться вартість власних та отриманих на умовах фінансового лізингу об'єктів і орендованих цілісних майнових комплексів, які віднесені до складу основних засобів, а також вартість основних засобів, отриманих у довірче управління або на праві господарського відання чи праві оперативного управління. У цій статті також наводиться вартість інших необоротних матеріальних активів.

У цій статті наводяться окремо первісна (переоцінена) вартість, сума зносу основних засобів (у дужках) та їх залишкова вартість. До підсумку балансу включається залишкова вартість, яка визначається як різниця між первісною (переоціненою) вартістю основних засобів і сумою їх зносу на дату балансу.

Основними засобами визнаються матеріальні активи, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких у господарській діяльності більше одного року і вартістю понад 20 000 грн. Основні засоби придбані (створені) зараховуються на баланс за первісною вартістю. Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта, у порядку, встановленому нормативними документами з бухгалтерського обліку.

При визнанні основних засобів активами (зарахуванні на баланс) постійно діючою комісією Філії по обліку необоротних активів обов'язково встановлюється ліквідаційна

вартість та строк корисного використання кожного об'єкта основних засобів, що оформлюється наказом та зазначається в Акті приймання-передачі (внутрішнього переміщення) основних засобів (типової форми № ОЗ-1).

Ліквідаційна вартість, визначена постійно діючою комісією, повинна відповідати сумі коштів або вартості інших активів, яку очікується отримати від реалізації (ліквідації) необоротних активів після закінчення строку їх корисного використання (експлуатації), за вирахуванням витрат, пов'язаних з продажем (ліквідацією).

У виняткових випадках, коли від ліквідації необоротних активів, після закінчення строку їх корисного використання, не очікує отримати придатні для подальшого використання активи, або коли доходи будуть менше витрат, пов'язаних з ліквідацією активів, за відповідним техніко-економічним обґрунтуванням постійно діючої комісії по обліку необоротних активів, ліквідаційна вартість може прирівнюватися до нуля. Первісна вартість основних засобів збільшується на суму витрат, пов'язаних з поліпшенням об'єкта (модернізація, модифікація, добудова, дообладнання, реконструкція тощо), що призводить до збільшення майбутніх економічних вигод, первісно очікуваних від використання об'єкта.

Вартість окремих робіт при здійсненні ремонту відповідно до технічних умов може бути включена до капітальних інвестицій з майбутнім збільшенням первісної вартості основних засобів, якщо такі роботи призведуть до збільшення очікуваних майбутніх вигод від використання об'єкта основних засобів. Вартість окремих робіт, виконаних відповідно до технічних умов при модернізації та інших видах поліпшення об'єкта, які не призведуть до збільшення майбутніх первісно очікуваних економічних вигод від використання об'єкта основних засобів, включаються до складу витрат.

Підставою для визнання капітальними інвестиціями витрат, пов'язаних з поліпшенням, проведенням окремих робіт при здійсненні ремонту основних засобів, є: підвищення рівня їх продуктивності, покращення технічного стану, зростання внаслідок цих витрат очікуваного строку корисного використання об'єкта, кількості та/або якості продукції (робіт, послуг), яка виробляється цим об'єктом, що призведе в майбутньому до збільшення надходжень грошових коштів.

Рішення про характер і ознаки здійснюваних робіт, тобто, чи спрямовані вони на підвищення техніко-економічних можливостей об'єкта, що приведе у майбутньому до збільшення економічних вигод, чи здійснюються вони для підтримання об'єкта в придатному для використання стані та одержання первісно визначеної суми майбутніх економічних вигод від його використання, приймається керівником з урахуванням результатів аналізу існуючої ситуації та суттєвості таких витрат.

Підставою для правильного відображення вартості виконаних робіт в бухгалтерському обліку є «Акт приймання-здачі відремонтованих, реконструйованих та модернізованих об'єктів» форми № ОЗ-2, в якому комісія з прийому об'єкта основних засобів в експлуатацію після ремонту чи поліпшення повинна зазначати характер проведених робіт, їх вартість та вплив на показники подальшої експлуатації об'єкта.

Залишкова вартість основних засобів зменшується у зв'язку з частковою ліквідацією об'єкта основних засобів. Об'єктом амортизації основних засобів є первісна або переоцінена вартість, зменшена на їх ліквідаційну вартість.

Амортизація основних засобів, інших необоротних матеріальних активів (крім малоцінних необоротних матеріальних активів і бібліотечних фондів) нараховується із застосуванням: прямолінійного методу, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на строк корисного використання об'єкта основних засобів, та виробничого методу, за яким місячна сума амортизації визначається як добуток фактичного місячного обсягу продукції (робіт, послуг) та виробничої ставки амортизації. Виробнича ставка амортизації обчислюється діленням вартості, яка амортизується, на загальний обсяг продукції (робіт, послуг), що очікується виробити (виконати) з використанням об'єкта основних засобів, інших необоротних матеріальних активів (цей

метод застосовується при нарахуванні амортизації на об'єкти, які використовуються при виготовленні певного виду продукції (оснастка, штампи тощо).

Амортизація на вантажні вагони нараховується та відображається в бухгалтерському обліку Філіями, на балансі яких враховуються ці вагони. Нарухування амортизації припиняється, починаючи з місяця, наступного за місяцем вибуття об'єкта основних засобів, переведення його на реконструкцію, модернізацію, добудову, дообладнання, консервацію.

Річна (місячна) сума амортизації після зміни залишкової вартості об'єкта основних засобів в результаті їх переоцінки, часткової ліквідації, модернізації, модифікації, добудови, дообладнання, реконструкції тощо, зміни строку корисного використання (експлуатації) визначається виходячи відповідно із нової залишкової вартості та нового строку корисного використання (експлуатації) з місяця, наступного за місяцем таких змін.

Нематеріальні активи зараховуються на баланс за первісною вартістю. Первісною вартістю нематеріальних активів, що внесені до статутного капіталу Товариства, визнається їх ринкова вартість, визначена незалежним оцінювачем.

У складі нематеріальних активів обліковується право господарського відання майном, переданим Товариству на праві господарського відання відповідно до законодавства (магістральні залізничні лінії загального користування, та розміщені на них технологічні споруди, передавальні пристрої, що безпосередньо використовуються для забезпечення процесу перевезень, тощо).

Первісною вартістю нематеріального активу – права господарського відання майном визнається його ринкова вартість, визначена незалежним оцінювачем, яка дорівнює ринковій вартості основних засобів, що закріплюються за Товариством на праві господарського відання відповідно до законодавства (основні засоби, що мають загальнодержавне значення).

Амортизація нематеріальних активів (крім права постійного користування земельною ділянкою) здійснюється прямолінійним методом, за яким річна сума амортизації визначається діленням вартості, що амортизується, на очікуваний період часу використання нематеріального активу.

Нематеріальні активи з невизначеним строком корисного використання амортизації не підлягають. Вартість нематеріального активу у вигляді права господарського відання майном дорівнює вартості основних засобів, закріплених за Товариством на праві господарського відання, на які нараховується амортизація, тому на такий нематеріальний актив амортизація не нараховується. Ліквідаційна вартість нематеріальних активів для цілей амортизації прирівнюється до нуля.

За справедливою вартістю на дату балансу переоцінюються ті нематеріальні активи, щодо яких існує активний ринок. У разі переоцінки окремого об'єкта нематеріального активу слід переоцінювати всі інші активи групи, до якої належить цей нематеріальний актив (крім тих, щодо яких не існує активного ринку).

Якщо проведена переоцінка об'єктів групи нематеріальних активів, то надалі вони підлягають щорічній переоцінці. Звіт про фінансовий стан повинен включати, як мінімум, наступні статті, визначені МСФЗ (якщо відповідні статті будуть відповідати критеріям визнання):

- основні засоби;
- інвестиційна нерухомість;
- нематеріальні активи;
- фінансові активи (інші ніж: інвестиції, що обліковуються із застосуванням методу участі в капіталі; торговельна та інша дебіторська заборгованість; грошові кошти та їх еквіваленти);
- інвестиції, що обліковуються із застосуванням методу участі в капіталі;
- запаси;
- торговельна та інша дебіторська заборгованість;
- грошові кошти та їх еквіваленти;

- загальна сума активів, класифікованих як утримувані для продажу, та активів, включених у групи вибуття, класифіковані як утримувані для продажу відповідно до МСФЗ (IFRS) 5 «Необоротні активи, утримувані для продажу, та припинена діяльність» (далі МСФЗ 5);
- торговельна та інша кредиторська заборгованість;
- забезпечення;
- фінансові зобов'язання (інші ніж: торговельна та інша кредиторська заборгованість; забезпечення);
- зобов'язання та активи з поточного податку на прибуток;
- відстрочені податкові зобов'язання та відстрочені податкові активи;
- зобов'язання, включені в групи вибуття, класифіковані як утримувані для продажу відповідно до МСФЗ 5;
- частка неконтролюючих учасників (частка меншості), подана у власному капіталі;
- випущений капітал і резерви, що відносяться до власників материнського підприємства.

Додаткові рядки, заголовки та проміжні підсумки слід подавати безпосередньо у Звіті про фінансовий стан, коли таке подання є доречним для розуміння фінансового стану Товариства.

Порядок складання форми Звіту про фінансовий стан, якої необхідно дотримуватися Товариству при формуванні фінансової звітності за МСФЗ, наведена у Розділі 3 «Звіт про фінансовий стан». Також у Примітці «Основні засоби» Товариство розкриває наступну інформацію:

- суму основних засобів, що знаходяться в заставі;
- суму капітальних інвестицій в основні засоби, які знаходяться в процесі будівництва;
- суми зобов'язань по договору придбання/створення основних засобів;
- інформацію щодо повністю амортизованих основних засобів, що продовжують використовуватись;
- наявність та суми обмежень щодо прав власності на основні засоби.

Товариство надає будь-яку іншу суттєву інформацію про основні засоби, яка може бути корисною користувачам фінансової звітності для розуміння результатів діяльності Товариства за звітний період та можливих подій, що можуть вплинути на діяльність Товариства у наступних звітних періодах, для прийняття такими користувачами ефективних та своєчасних управлінських та операційних рішень.

Аудит обліку основних засобів, тобто перевірка правильності відображення всіх операцій з цими об'єктами (надходження, вибуття, внутрішнє переміщення). У тому числі перевіряється облік орендованих і зданих в оренду ОС на позабалансових рахунках. Метою аудиту основних засобів є висловлювання аудитором незалежної, об'єктивної думки щодо правильності їхньої оцінки, законності й повноти відображення операцій у системі бухгалтерського обліку та достовірності відображення їх показників у фінансовій звітності. Об'єктами аудиту основних засобів є групи основних засобів, їх первісна, залишкова, справедлива, ліквідаційна і відновлювана вартість, а також правильність документального оформлення операцій з основними засобами, достовірність синтетичного та аналітичного обліку, реальність відображення вартості основних засобів і зносу у фінансовій звітності; економічні й технічні показники використання основних засобів; організація їх обліку та стан внутрішнього контролю. Аудиторська перевірка основних засобів починається з інвентаризації. Необхідно перевірити відповідність між об'єктами, що значаться в бухгалтерському обліку (рахунок 01), і їх фактичною наявністю. У разі, якщо виявлені відхилення, потрібно скласти відомість і отримати пояснення від відповідальних осіб. Аудит операцій з основними засобами дозволяє перевірити повноту і правильність відображення в обліку їх руху, а також ремонту і модернізації. Крім того, перевіряється нарахування амортизації і забезпечення схоронності об'єктів ОС. За запитом аудиту в рамках аудиту ОС також може бути проведений аналіз ефективності їх використання. Методика

аудиту основних засобів та нематеріальних активів багато в чому аналогічна, з поправкою на особливості НМА, що впливають з їх нематеріальній природи. Основними завданнями, які вирішує аудиторська перевірка операцій з основними засобами є:

1. Аудит обліку основних засобів, тобто перевірка правильності відображення всіх операцій з цими об'єктами (надходження, вибуття, внутрішнє переміщення).
2. Контроль правильності нарахування амортизації і віднесення її на витрати в бухгалтерському та податковому обліку.
3. Перевірка відображення операцій по поточному ремонту і модернізації.
4. Перевірка чинного в організації порядку забезпечення схоронності основних засобів.
5. Аналіз ефективності використання основних засобів. Це завдання не входить в стандартний перелік і виконується якщо є запит від об'єктів аудиту.

Таким чином, було проведено аналіз щодо обліку та відображення основних засобів та нематеріальних активів на транспортному підприємстві. Облік основних засобів та нематеріальних активів на підприємстві – дуже важливий та клопіткий процес. Складання звітності має бути максимально достовірним.

Список використаних джерел

1. Облікова політика АТ «Укрзалізниця», 2021 рік.
2. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» від 16.07.99 р. № 996-XIV // Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
3. Стригуль Л.С. Шляхи удосконалення організації обліку і аудиту основних засобів на підприємстві / Л.С. Стригуль, А.С. Тімонова // Вісник НТУ «ХПІ». – 2014. – № 32 (1075).

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ РОЗРАХУНКІВ З ДЕБІТОРАМИ ПІДПРИЄМСТВА

**МАКАРОВЕЦЬ Д., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

В статті проаналізовано особливості аналізу розрахунків з дебіторами підприємства та визначено основні методичні підходи до його проведення. Обґрунтовано доцільність використання стратегічного контролю у системі аналізу розрахунків з дебіторами.

The article analyzes the features of the analysis of settlements with debtors of the enterprise and identifies the main methodological approaches to its implementation. The expediency of using strategic control in the system of analysis of settlements with debtors is substantiated.

Актуальність даної роботи зумовлена тим, що в сучасних умовах макроекономічної турбулентності та зростання рівня заборгованості між суб'єктами бізнесу виникає гостра потреба в забезпеченні ефективної системи обліку і аналізу розрахункових операцій з обов'язковим проведенням оцінки їх впливу на фінансові результати діяльності підприємства як первинної ланки будь-якої економічної системи. Вивчаючи фінансову звітність, інвестори часто звертають увагу на прибуток, чистий прибуток та прибуток на акцію. Стан розрахунків з дебіторами є важливим індикатором ефективності діяльності підприємства та базисом його фінансової стабільності.

Методичні підходи до аналізу розрахунків з дебіторами розглядали такі вітчизняні вчені як М. М. Коцупатрий, К. А. Пилипенко, М. А. Кучеренко, А. П. Макаренко, Д. Ю. Левитська, І.М.Парасій-Вергуненко, Л. І. Стаднік, Н. В. Чебанова, В. М. Орлова, В. М. Шарко, І. В. Шепель, М. А. Шум, О. Є. Якименко, Т. М. Бойко [1-7].

Мета роботи полягає в узагальненні методичних підходів до аналізу розрахунків з дебіторами та визначенні основних напрямів їх удосконалення.

В загальному розумінні дебіторська заборгованість являє собою суму боргів, що належать підприємству, організації, установі. Організації і особи, які є боржниками цієї фірми, є її контрагентами. Основним нормативно-правовим документом, що регламентує відображення розрахункових операцій підприємства в обліку є ПСБО 10 «Дебіторська заборгованість». В П(С)БО 10 розрахункова операція підприємства визначається як відповідна сума заборгованостей дебіторів на певну дату. При цьому контрагентами є всі юридичні і фізичні особи фірми, які заборгували визначені величини грошових коштів фірми внаслідок минулих подій. Залишки за розрахунковими операціями фірми виникають в результаті перерахування грошових активів за майбутні поставки товарно-матеріальних цінностей (послуг), перерахування коштів відразу за декілька місяців, а також в випадках коли має місце контрагентська заборгованість окремих осіб за нестачами та розкраданнями. Розрахункові операції фірми в балансі відображається за їх видами (з максимальним діленням на дебіторську та кредиторську заборгованість та їх подальшу класифікацію за підвидами). Облік розрахункових операцій із покупцями ведеться за відповідною ціною реалізації (сумах заборгованостей) [8].

В залежності від економічної реальності реалізації розрахункових операцій підприємства за їх сальдовими залишками виділяють реальну, сумнівну та безнадійну заборгованість. Всі розрахункові операції в господарському процесі повинні бути забезпечені документальним договірним підтвердженням термінів, умов та способів погашення контрагентами.

В економічній діяльності обіг ресурсів носить системний та динамічний характер, в той же час фінансовий цикл є більш тривалим зазвичай за виробничий цикл, тому розрахункові операції в бізнесі відіграють регулюючу, стимулюючу та контрольну функцію [7].

В складі розрахункових операцій за кінцевим їх сальдо (для дебіторської заборгованості) в складі активів розрахункові операції належать до оборотних обігових коштів, при цьому за методиками нормування розрахункові операції є ненормованими, тобто існує висока складність в визначенні нормального рівня розрахункових операцій для забезпечення оптимального рівня фінансово-господарської діяльності фірми.

Виробничий цикл підприємства визначається за терміном обігу одного виробничого циклу запасів від моменту входження запасів у виробничий процес до моменту отримання готової продукції і її реалізації, тобто формування дебіторської заборгованості. В той же час при визначенні тривалості фінансового циклу також враховується періодичність одного обороту кредиторської заборгованості підприємства [3; 6].

Підходи до визначення ефективності використання розрахункових операцій для підприємства базуються на визначенні рівня оборотності розрахункових операцій, рівня їх завантаженості, терміну одного обороту розрахункових операцій, рентабельності розрахункових операцій. Водночас, для організації оптимального управління фірмою актуальним є коригування термінів погашення дебіторської заборгованостей відповідно до умов договорів їх погашення, прискорення реалізації обігових операцій, забезпечення нормального рівня поточної ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості [5].

Процес управління дебіторської заборгованості передбачає формування, управління та погашення заборгованості за наступними видами контрагентів: держава; персонал; інші підприємства; інші контрагенти (непостійні господарські зв'язки підприємства, які мають одиничний або несистемний характер) [1; 2].

Одним із найпростіших методів аналізу стану дебіторської заборгованості компанії є друк звіту про терміни дебіторської заборгованості, який є стандартним звітом у будь-якому

пакеті програм бухгалтерського обліку. У цьому звіті вік дебіторської заборгованості поділяється на різні групи, які іноді можна змінити в обліковому програмному забезпеченні відповідно до умов виставлення рахунків. Найпоширеніші періоди – від 0 до 30 днів, 31-60 днів, 61-90 днів і старше 90 днів. Будь-які рахунки-фактури, які потрапляють у часові сегменти, що представляють періоди понад 30 днів, вимагають більшої уваги, особливо якщо вони потрапляють у найтриваліший сегмент часу.

В наукових колах вчені розробили багато різних методів визначення якості дебіторської заборгованості. Одним із найпростіших методів є використання відношення дебіторської заборгованості до обсягу продажів. Цей коефіцієнт, який складається з дебіторської заборгованості підприємства, поділеної на обсяг продажів, дозволяє інвесторам визначити ступінь неоплати дебіторської заборгованості клієнтами підприємства на певний момент часу. Високе значення цього показника свідчить про можливі труднощі підприємства зі збором платежів від своїх клієнтів.

Важливим напрямом аналізу ефективності управління дебіторською заборгованістю є розрахунок показників оборотності, які визначаються кількістю оборотів, що здійснює дебіторська заборгованість та тривалістю одного обороту в днях. Кількість оборотів визначається шляхом ділення доходу на середні залишки дебіторської заборгованості. Тривалість одного обороту в днях може бути визначена через ділення кількості днів в досліджуваному періоді (360, або 90, або 30) на кількість оборотів дебіторської заборгованості [3].

Інший метод полягає у дослідженні того, як змінився резерв підприємства на безнадійні борги з часом. Цей резерв зазвичай відображається в примітках до фінансової звітності, хоча іноді він включається в баланс. Якщо резерв на проблемну заборгованість значно зріс, підприємство може страждати від структурного недоліку щодо його здатності отримувати платежі від своїх клієнтів. У той же час різке зниження резерву під безнадійну заборгованість може свідчити про те, що підприємство списало частину своєї дебіторської заборгованості за рахунок цього резерву.

Іншим інструментом аналізу дебіторської заборгованості є побудова лінії тренду. При цьому враховується залишок непогашеної дебіторської заборгованості наприкінці кожного місяця за минулий рік, який використовується для прогнозування суми дебіторської заборгованості, яка має бути непогашеною в найближчому майбутньому. Такий підхід може бути використаний при сезонності продажів, при якому для оцінки майбутніх обсягів продажу враховується сезонна мінливість реалізації.

Аналіз тенденцій обсягів продажів також використовується для порівняння відсотка безнадійних боргів із доходами від реалізації продукції за певний період часу. Якщо спостерігається стабільна тенденція щодо збільшення цього відсотка, керівництво має вживати відповідні заходи для покращення ситуації. Наприклад, якщо відсоток безнадійної заборгованості зростає, керівництво може визначити клієнтам більш жорсткі умови кредитування. І навпаки, якщо відсоток безнадійних боргів надзвичайно низький, керівництво може послаблювати умови кредитування з метою розширення продажів більш ризикованим клієнтам. Такий підхід доцільно використовувати при проведенні аналізу надійності клієнтів для формування резерву сумнівних боргів з урахуванням ймовірності банкрутства дебіторів.

Підсумовуючи вище викладене, зазначимо, що для ефективного управління дебіторською заборгованістю слід використовувати всі три методи. Для отримання загальної оцінки щодо можливості інкасації підприємством дебіторської заборгованості доцільно використовувати показники оборотності дебіторської заборгованості. Такий аналіз може бути доповнений оцінкою середнього терміну дебіторської заборгованості для виявлення проблемної заборгованості, яка не підлягає стягненню. Для отримання загальної картини щодо ефективності управління дебіторською заборгованістю необхідно прослідкувати лінію тренду продажів з негайною оплатою, що дає змогу визначити керівництву тип кредитної політики підприємства.

Список використаних джерел

1. Коцупатрий М. М. Пилипенко К.А., Кучеренко М.А. Організаційні та методичні засади здійснення й удосконалення внутрішньогосподарського контролю розрахунків з дебіторами за нетоварними операціями. *Економічний вісник університету*. 2020. Вип. 47. С. 75-81.
2. Макаренко А. П., Левитська Д.Ю. Удосконалення обліку та внутрішнього аудиту розрахунків з дебіторами на торговельних підприємствах. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 1. С. 30-38.
3. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз господарської діяльності. К. КНЕУ. 2016. 629 с.
4. Стаднік Л. І. Організація обліку розрахунків з дебіторами і кредиторами в бюджетних установах та шляхи його удосконалення. *Економіка та управління АПК*. 2018. № 1. С. 68-75.
5. Чебанова Н. В. Орлова В.М., Шарко В.М. Наукові підходи до класифікації розрахунків з дебіторами. *Вісник ХНАУ. Серія : Економічні науки*. 2020. № 1. С. 277-292.
6. Шепель І. В. Організація обліку розрахунків з дебіторами та кредиторами . *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 27(2). С. 158-161.
7. Шум М. А., Є. Якименко О.Є., Бойко Т. М. Організація обліку розрахунків з дебіторами в умовах нестабільного економічного середовища . *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 12(4). С. 13-15.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
ПАРАСІЙ-ВЕРГУНЕНКО І. М.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ

**МАЛИНКА Н., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті проаналізовано основні особливості сучасного стану галузі роздрібною торгівлі в Україні і динаміці її розвитку. Виявлено характерні зміни в структурі роздрібною торгівлі внаслідок економічних змін. Проаналізовано динаміку роздрібною торгівлі в регіонах України і у розрізі кількісних характеристик підприємств. Зроблено висновки щодо подальшого розвитку та трансформації галузі.

This article analyzes the main features state of the retail industry in Ukraine and dynamics of its development. Identified characteristic changes in the structure of retail trade due to economic changes. Analyze the dynamics of retail trade in Ukraine and the regions in terms of quantitative characteristics of enterprises. Submitted the conclusions on further development and transformation of the industry.

За останні роки торгівля стала однією з провідних галузей економіки, яка динамічно розвивається під впливом низки факторів, зокрема купівельної спроможності населення, стану товарозабезпечення та розвитку матеріально-технічної бази. З кожним роком зростають обсяги товарообігу, запаси товарів у роздрібній торгівлі, обсяги товарообігу. Проте з кожним роком кількість магазинів зменшується. Тобто на тлі високих темпів зростання продажів відбуваються структурні зміни.

У статті на основі аналітичних звітів проаналізовано кількісні характеристики та якісні характеристики ринку споживчих товарів для виявлення тенденцій розвитку роздрібною торгівлі. Запропоновано схему стратегічних напрямків удосконалення розвитку роздрібною торгівлі, реалізація ключових складових стратегічного напрямку дозволила б підприємствам торгівлі України розвивати та здійснювати торговельну діяльність за

державною допомогою, з використанням інноваційних методів та відповідно до міжнародних стандартів.

Теоретичні засади і проблематику цього питання досліджували багато вітчизняних та зарубіжних вчених. Зокрема, вони знайшли своє відображення у роботах таких авторів, як В.П. Антонюк, О.І. Амош, Н.О. Афендікова, В.В. Апопій, І.Ф. Гнибіденко, В.М. Гейц, Н.О. Голошубова, Ю.Е. Губеня, П.Г. Гончаров, І.П. Міщук, В.М. Платонов, О.Ф. Новікова, О.В. Памбухчіянц, В.О. Соколев. Однак ряд проблем, пов'язаних із визначенням роздрібною торгівлі, аналізом стану галузі, напрямів розвитку та системи оціночних показників, досі залишається невирішеним, що потребує подальшого поглибленого дослідження.

Метою статті є аналіз сучасного стану роздрібною торгівлі в Україні, статистичний аналіз динаміки та структури обсягу роздрібного товарообороту, а також визначення напрямків розвитку галузі, ґрунтуючись на вимогах, що трактують трансформаційні процеси та процес євроінтеграції.

Викладення основного матеріалу. Торговельна діяльність як одна з найважливіших складових економіки України, від якої залежить якість життя людей, економічний розвиток та конкурентоспроможність, наразі переживає динамічний трансформаційний етап посткризового розвитку.

За даними Державної податкової служби, сьогодні однією з найпоширеніших форм підприємництва в Україні це торговельна діяльність. У статутних документах будь-якого підприємства торгівля найчастіше згадується як вид підприємницької діяльності [4].

Роздрібна торгівля – це вид економічної діяльності в сфері товарообігу, що охоплює купівлю-продаж товарів кінцевому споживачу та надання йому торговельних послуг [11].

Вона забезпечує рух товарів із сфери обігу у сферу споживання. Словник сучасної економічної теорії Макміллана визначає роздрібну торгівлю як «останню ланку у ланцюзі розподілу від виробника до споживача. Джерело товарів і послуг, що придбаються споживачем» [15, с. 435].

Гілберт визначає роздрібну торгівлю як будь-який бізнес, який зосереджує свої маркетингові зусилля на задоволенні потреб кінцевого споживача шляхом правильної організації збуту товарів і послуг [3, с. 9].

Основні функції роздрібною торгівлі (рис. 1).

Рис. 1. Схема основних функцій роздрібною торгівлі

Джерело: сформовано автором на основі [9, с. 16].

Роздрібна торгівля є завершальною стадією каналів товаропросування. Вона постійно намагається розширити асортимент продукції, збільшити продажі. Цей вид торгівлі є надзвичайно важливою частиною маркетингової діяльності на ринку, оскільки допомагає підприємству зрозуміти важливість товарів, їх споживчі властивості, задоволення та попит і престиж бренду.

З боку споживачів цей вид торгівлі дозволяє їм у короткі терміни безперешкодно задовольняти потреби у місцях проживання та тимчасового перебування за допомогою акта купівлі.

Рітейлери приймають рішення для ефективного функціонування, завдяки таким мотивам: вибір цільового ринку, методи стимулювання, цінова політика, асортименту товарів і послуг, атмосфера в магазині, розташування магазинів.

Роздрібна торгівля класифікується за формою власності, ціновою політикою, стратегією роздрібно торгівельної організації та немагазинної торгівлі, організацією та обсягом збуту, структурою асортименту та концентрації магазинів.

Залежно від форми власності до підприємств роздрібно торгівлі належать: магазин роздрібно торгівлі, кооперативи, роздрібні франшизи, орендовані відділи та конгломерати.

Специфіка торгівлі на ринках полягає в тому, що ринки не тільки сприяють процесу роздрібно торгівлі, а й створюють навколо них цілу систему послуг.

Вся система торговельного обслуговування на ринках досить складна і різноманітна – її створює не тільки сам ринок, а багато залучених компаній, які виступають орендарями торгових площ на ринках.

Так, С.І. Рудницький, М.О. Власова та С.М. Сукачова [2; 14] поділяють послуги ринків на різні складові (рис. 2).

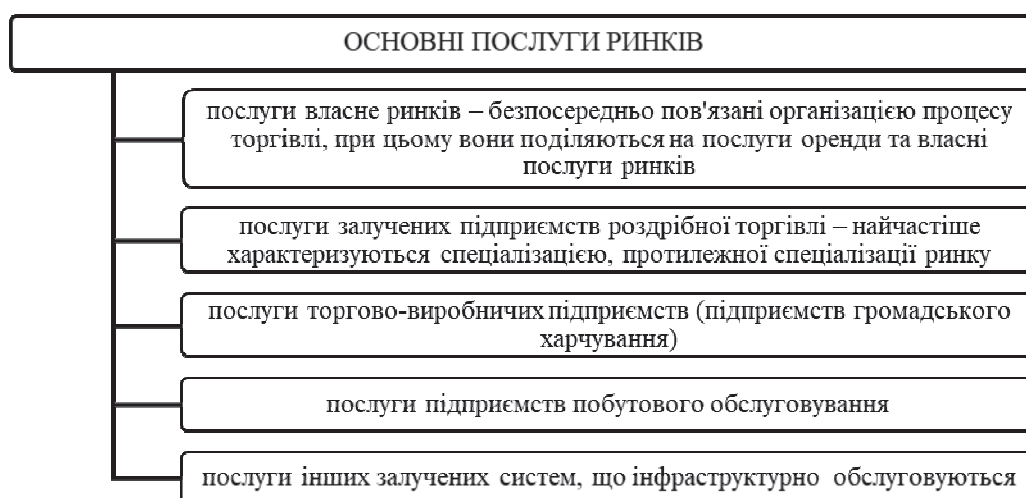

Рис. 2 Класифікація послуг ринків

Джерело: сформовано автором на основі [2; 14].

Позитивним моментом цієї класифікації системи ринкових послуг є виділення зовнішніх і внутрішніх послуг та поділ зовнішніх послуг на окремі підвиди.

У цій класифікації можна виділити основні послуги ринків – послуги з оренди торгових площ, усі інші види послуг, що створюють умови для нормального функціонування продавців і покупців.

Ринок як суб'єкт господарювання може надавати ринкові, супутні та допоміжні послуги. Визначені категорії послуг охоплюють усі види послуг, що надаються ринком, тому їх можна визначити як сукупність ринкових послуг. Специфічна структура ринкових послуг вплине на їх внутрішню структуру, тому особливості структури послуг неминуче впливатимуть на внутрішню структуру ринку [13].

За результатами аналізу структури ринкових послуг можна визначити рівні загальної внутрішньої структури ринків як суб'єктів господарювання (табл. 1). Динамічний розвиток роздрібною торгівлі зумовлений її провідною роллю у розвитку споживчого ринку та наданні послуг населенню, особливо продовольчих.

Таблиця 1

Рівні загальної внутрішньої структури ринків

1	Адміністрація ринку	Створює підприємство та здійснює загальне управління ним, надає послуги ринку всіх охочим із метою отримання прибутку
2	Торговці ринку	Це суб'єкти підприємницької діяльності, що є безпосередніми ініціаторами торговельного процесу і здійснюють його на правах оренди торговельного місця
3	Продавці ринку	Особи, що перебувають у трудових відносинах із торговцями ринку і є безпосередніми учасниками торговельного процесу
4	Покупці ринку	Учасники торговельного процесу, що здійснюють акти купівлі товарів чи послуг, вступаючи у цивільні правовідносини з продавцями ринку
5	Інфраструктура	Зовнішні суб'єкти господарювання та внутрішні структурні підрозділи (служби), які створюють необхідні умови для реалізації функціонального призначення ринку, життєдіяльності продавців і покупців

Джерело: сформовано автором на основі опрацьованої літератури.

За сферами застосування товари поділяють на промислові та споживчі товари. Останні призначені для особистого користування споживачами, до яких належать харчові (продовольчі), непродовольчі та медичні товари.

Продовольчі продукти – харчові продукти в натуральному або переробленому вигляді, призначені для споживання людиною у вигляді їжі, питної води, алкогольної продукції (у тому числі пива), безалкогольних напоїв, жувальної гумки, а також дієтичних добавок. Інформація про ці продукти повинна бути доведена до споживачів продавцем або виробником харчових продуктів. Як правило, інформація вказується в технічній документації, на етикетках, а також маркуванням або іншим способом.

На відміну від інших товарів, потреба в харчових товарах обмежена певними фізіологічними нормами. Попит на них певною мірою зростає незалежно від рівня цін і доходів населення. Особливістю харчових продуктів є низька еластичність попиту, оскільки ці продукти мають виняткове значення, і споживачі купують продукти харчування навіть за високими цінами та в умовах зниження доходів [10].

Для виявлення тенденцій розвитку роздрібною торгівлі необхідно проаналізувати кількісні характеристики на основі загальної статистичної інформації та якісні характеристики ринку споживчих товарів на основі аналітичних звітів. Слід зазначити, що роздрібна торгівля в Україні є нестабільною (табл. 2).

Дані за 2017–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим та м. Севастополя та без урахування частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях. Слід також зазначити, що найбільшу частку в структурі роздрібною торгівлі займають непродовольчі товари. Якщо проаналізувати структуру роздрібною товарообороту підприємств роздрібною торгівлі за видами товарів, то можна відзначити, що протягом аналізованого періоду вона не змінилася. З 2017 по 2021 рр. частка продовольчих товарів у загальному роздрібному товарообороту підприємств коливалася від 39,8 до 43,1. Очевидно й те, що за останні роки кількість торгових точок зменшилася. Це пояснюється тим, що дрібні підприємства об'єднуються задля протистояння конкурентам. Тобто дрібні підприємства об'єднуються у крупні. До цього висновку можна дійти, побачивши збільшення обсягу дрібного товарообігу при меншій кількості торговельних об'єктів [1, с. 19].

Основні показники стану роздрібної торгівлі України, 2017-2021 рр.

Роки	Роздрібний товарооборот підприємств (юридичних осіб), млн грн	У тому числі питома вага у		Індекси динаміки (до попереднього року),		Наявність об'єктів роздрібної торгівлі підприємств на кінець року, тис. од.
		Продовольчих товарів	Непродовольчих товарів	роздрібного товарообороту підприємств в порівнянних цінах (фізичного обсягу товарообороту)	роздрібного товарообороту підприємств в діючих цінах	
2017	586330,1	39,8	60,2	106,0	105,5	39,2
2018	667044,3	43,3	56,7	105,6	108,6	40,2
2019	795204,2	42,4	57,6	111,6	112,9	40,1
2020	874428,4	44,2	55,8	107,9	115	38,8
2021	1044370	43,1	56,9	110,9	118,3	38,5

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [12].

Динаміку обороту роздрібної торгівлі та роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб), основним видом діяльності яких є роздрібна торгівля, наведено на рис. 3.

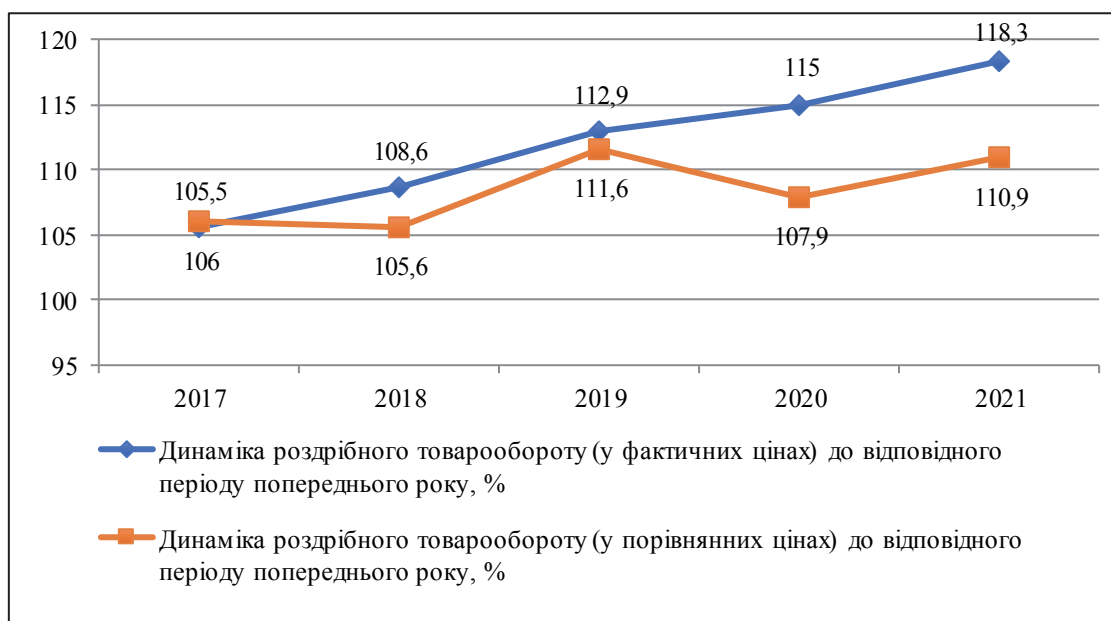

Рис. 3. Динаміка роздрібного товарообороту в Україні за 2017–2021 рр.

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [12].

Динаміка роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб) роздрібної торгівлі у порівнянних цінах до відповідного періоду попереднього року має майже ідентичні тенденції. У 2017–2019 рр. динаміка мала позитивну тенденцію, наприклад, показник роздрібного товарообороту підприємств (юридичних осіб) зріс на 7 та 5. Слід зазначити, що вагомий внесок у зростання фактичного роздрібного товарообороту за останні роки аналізованого періоду створено завдяки екстенсивного фактору, а саме стрімкому росту цін на споживчі товари. Загалом у 2017-2021 рр. приріст товарообороту роздрібної торгівлі за цей період склав 458 039,9 млн. грн, або 78. Динаміка збільшення загального товаро-

обороту підприємств торгівлі у 2017-2021 роках є позитивним фактором розвитку економічних процесів в країні. Відповідно, порівнюючи стан роздрібної торгівлі у 2020 та 2021 роках, слід зазначити, що одним із головних чинників формування економічного розвитку стало поширення пандемії COVID-19. У відповідь на пандемію COVID-19 відбулися значні зміни в житті багатьох країн світу, зокрема України. Так, було оголошено надзвичайний стан в країнах в загалом або в окремих регіонах чи областях; було введено низку обмежувальних заходів, що, у свою чергу, завдало сильного удару по торгівлі, що характеризується зниженням обсягів продажів та ефективності.

Слід зазначити, що в нових економічних умовах роль і місце держави в управлінні торгівлею стали менш важливими і змінили свій економіко-правовий зміст. Тому у взаємовідносинах держави з учасниками ринку відбувається заміна управлінських функцій на регулятивні. Досвід економічно розвинених країн показує необхідність та ефективність регулятивних функцій держави на основі досконалої нормативно-правової бази, розвинутої ринкової інфраструктури та ефективної системи соціального захисту споживачів у ринкових умовах.

Пошук шляхів підвищення ефективності діяльності об'єктів роздрібної торгівлі, формування конкурентного ринку для продавців і покупців, розвиток підприємницького середовища потребує комплексного дослідження щодо аналізу та оцінки господарської діяльності об'єктів роздрібної торгівлі у регіонах держави. Це дозволить виявити «вузькі місця», недоліки у розвитку підприємництва у сфері роздрібної торгівлі, і на цій основі розробити заходи щодо їх усунення. Оцінка розвитку підприємницької діяльності об'єктів роздрібної торговельної мережі у регіональному розрізі [13].

Забезпеченість населення об'єктами роздрібної торгівлі регіонів України представлена в табл. 3.

Таблиця 3

Роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі за регіонами України, 2017-2021 рр., млн. грн.

	Оборот роздрібної торгівлі, млн.грн					Індекс фізичного обсягу обороту роздрібної торгівлі (у порівнянних цінах),				
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2017р до 2016р	2018р до 2017р	2019р до 2018р	2020р до 2019р	2021р до 2020р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Вінницька	21097,3	25264,5	32020,9	33702,2	41508,8	111,0	111,1	118,6	104,4	118,5
Волинська	15336,3	16322,7	19277,4	23085,1	26446,7	94,2	102,4	110,4	113,7	107,6
Дніпропетровська	72401,9	85085,4	102726	114215	132258,8	108,3	107,7	113,2	110,3	107,6
Донецька	22482,5	28752,4	35164,4	37465,9	43535,3	102,9	114,2	110,5	103,4	106,1
Житомирська	20008,5	23376,7	26162,9	28040,0	34192,3	105,6	109,2	104,5	107,1	114,2
Закарпатська	18316,4	21921,8	23640,5	23445,1	29941,4	117,2	112,7	101,5	97,3	120,7
Запорізька	36293,3	38486,2	45225,5	52804,8	62324,5	105,9	104,6	110,2	115,7	110,6
Івано-Франківська	19347,4	21922,1	25789,2	27348,9	32917,8	107,3	110,7	109,3	104,5	111,0
Київська	55090,4	65600,7	83064,2	101322,6	120073,8	111,7	109,7	120,0	118,7	110,9
Кіровоградська	15417,2	16844,1	19299,4	22253,3	26307,0	103,9	101,3	109,5	110,8	109,0
Луганська	5782,8	8176,9	10277,3	11334,1	13127,5	98,1	126,8	116,0	104,9	106,2
Львівська	51898,9	57552,0	66876,9	70905,1	89464,9		104,8	108,3	103,8	117,3

	Оборот роздрібно́ї торгівлі, млн.грн					Індекс фізичного обсягу обороту роздрібно́ї торгівлі (у порівнянних цінах),				
	2017 р.	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2017р до 2016р	2018р до 2017р	2019р до 2018р	2020р до 2019р	2021р до 2020р
						113,5				
Миколаївська	19522,7	22369,4	25448,7	26954,6	32489,5	109,7	107,2	106,0	104,5	111,9
Одеська	62961,7	69047,4	82764,8	88439,5	107049,6	114,1	103,2	112,8	106,7	111,5
Полтавська	25784,1	30932,0	34206,3	38599,0	48527,0	110,5	112,3	103,4	110,8	115,1
Рівненська	14933,5	17237,0	20757,1	21891,3	27240,3	102,7	108,5	112,0	103,7	115,0
Сумська	16374,2	19457,9	21386,1	22770,4	27447,9	108,3	108,7	102,4	104,8	109,8
Тернопільська	11679,7	13022,6	16197,3	17847,5	23122,5	99,5	110,1	117,5	110,2	123,2
Харківська	64891,9	72132,3	81974,2	88897,8	97837,8	106,8	101,2	105,3	105,3	102,5
Херсонська	19326,5	21763,9	23844,8	25199,0	29863,9	110,1	104,9	102,9	104,5	109,1
Хмельницька	20369,0	20551,0	24244,9	28168,8	33477,9	106,0	101,2	111,5	113,2	111,6
Черкаська	19630,9	22532,7	27081,3	29577,2	36399,8	112,3	107,6	114,8	106,7	113,3
Чернівецька	13592,7	15151,8	15748,6	16060,7	21745,9	104,9	105,1	98,3	102,9	125,7
Чернігівська	15777,4	18088,2	19282,1	22490,7	26918,3	104,4	104,0	101,4	114,2	112,4
м. Київ	158236,3	176964,7	214231,4	237931,7	279124,1	108,9	103,4	115,1	109,4	108,1
Україна	816553,5	928556,4	1096692,2	1210750,3	1443343,3	108,8	106,1	110,5	108,4	110,7

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [12].

Таким чином, оцінка ефективності функціонування роздрібного товарообороту підприємств роздрібно́ї торгівлі в регіонах України за 2017-2021 роки показала, що в цілому товарооборот характеризується відносним зростанням. Найвищі показники товарообороту роздрібно́ї торгівлі спостерігаються у Дніпропетровській, Київській, Одеській, Харківській областях та м. Києві.

Таблиця 4

Мережа роздрібно́ї торгівлі в Україні за 2017-2021 роки

Показники	Роки					Відхилення 2021/2017	
	2017	2018	2019	2020	2021	абсолютне	відносне,
Кількість магазинів	47234	45519	38621	38481	32662	-14572	-30,85
Їх торгова площа, тис. м ²	7031	7612	7753	7820	8031	1000	14,22
Кількість напівстаціонарних об'єктів торгівлі	15016	14299	10986	10106	9512	-5504	-36,65
Усього об'єктів торгівлі	62250	59818	49607	48587	42174	-20076	-32,25

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [12].

Протягом 2017-2021 років спостерігається тенденція до скорочення кількості магазинів з 47234 до 32662 та кількості напівстаціонарних торгових об'єктів з 15016 до 9512. Щодо розміру торгової площі простежується протилежна тенденція – її зростання (з 7032 м² у 2017 році до 8031 м² у 2021 році). Адже середній розмір роздрібних магазинів збільшився

на 63,5 і склав 187,3 м² у 2021 році. Середній розмір магазинів роздрібної торгівлі зростав дещо вищими темпами, досягнувши на кінець періоду 190,6 м². Насамперед це було пов'язано зі зростанням середньої торгової площі універсальних магазинів, що було зумовлено зростанням їх складу великих торгових форматів: гіпермаркетів (понад 500 м²) та супермаркетів (понад 1000 м²). Невеликими залишаються спеціалізовані продуктові магазини, середній розмір яких не перевищує 80 м². В результаті зменшується забезпеченість населення торгівлею і збільшуються торгові площі в магазинах.

Торгові площі продуктових магазинів збільшуються з кожним роком. Такі дані можуть свідчити про відкриття торгових центрів і гіпермаркетів з відповідною площею.

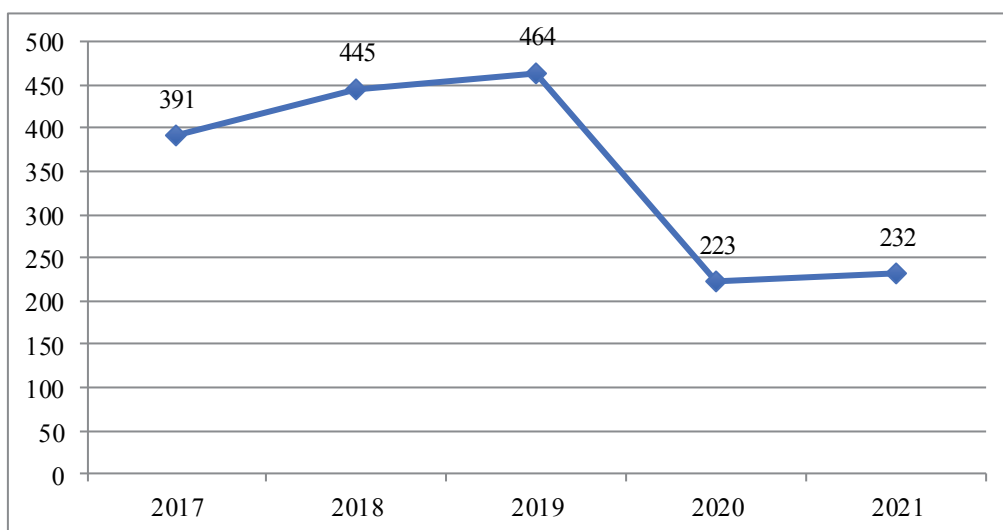

Рис. 4 Динаміка середньої суми однієї операції в торговельній мережі за 2017-2021 роки

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [18].

Упродовж 2017-2019 років спостерігається зростання середньої вартості товарів з урахуванням інфляції. У 2020 році прослідковується різке зниження середнього чеку в касах, оскільки через пандемію коронавірусу споживачі стали рідше ходити за покупками, і кількість чеків у магазинах зменшилася на 20-30 порівняно з попереднім роком.

COVID-19 прискорив розвиток онлайн-торгівлі. У 2019 році зростання електронної онлайн-торгівлі в Україні прогнозувалося на рівні 15. Але пандемія суттєво змінила ситуацію. У мережі з'явилося безліч нових гравців – від мінівиробництв до кафе. Зараз майже 9 усіх покупок в Україні здійснюються онлайн – на маркетплейсах, інтернет-магазинах та соцмережах.

До Китаю, де більше 30 усіх покупок вже здійснюються онлайн, ще далеко, але зростання за рік є значним. Для порівняння: у 2019 році частка онлайн-торгівлі в роздрібній торгівлі в Україні оцінювалася в 7, а ринок зріс тоді на 17 за рік. У 2021 році кількість замовлень у всьому світі зросла на 38, а їх кількість – на 40. Україна, у свою чергу, обганяє світові тенденції – обсяги продажів сектору електронної комерції та онлайн-сервісів у країні за рік зросли на 86.

Таблиця 5

Аналіз торгівлі провідних мереж України за період 2017-2020 рр.

Торговельна мережа	Виручка, млн. грн.				Зростання виторгу,		
	2017	2018	2019	2020	2017/2018	2018/2019	2019/2020
АТБ-Маркет	79000	89000	103000	123900	13	16	20

Торговельна мережа	Виручка, млн. грн.				Зростання виторгу,		
	2017	2018	2019	2020	2017/2018	2018/2019	2019/2020
Fozzy Group	59000	66100	78500	80200	12	19	2
Епіцентр К	37800	41500	45800	53200	10	10	16
Metro Cash & Carry	11500	15400	17900	19700	34	16	10
Rozetka	9500	10100	12200	18000	6	21	48
Дитячий світ Київ	17,5	19,2	20,5	21,6	10	7	5

Джерело: складено автором за даними Держкомстату [12].

Можемо простежити зріст виторгу розглянутих торговельних мереж. Найбільший приріст з період 2017-2019рр. спостерігається у мережі «Rozetka» – на 89 ; «Metro Cash & Carry» – на 71 , «АТБ-Маркет» – 57 . Трішки меншими темпами відбувся приріст у «Епіцентр К» – 41 , «Fozzy Group» – 36 , «Дитячий світ Київ» – 23 .

У 2019-2020рр. з'явився новий бар'єр для бізнесу – пандемія. Через COVID-19 з'являється новий споживач: він зазнає фінансові труднощі, активно використовує цифрові технології та ухвалює більш вибірково рішення про покупку. Все більше людей у всьому світі надають перевагу замовленню товарів дистанційно. Компанії, які швидко відреагували на сучасну кон'юнктуру ринку та запровадили онлайн-покупки, мали значний значне зростання виторгу в «Розетці» – аж на 48 , «АТБ-Маркет» – на 20 , «Епіцентр К» – на 16 .

На жаль, в 2019-2020 роках українські лідери роздрібної мережі, такі як «Fozzy Group» та «Дитячий світ Київ» мали зменшення відсотка виручки порівняно з 2018-2019рр. на 16п.п. та на 2 п.п., а у «Metro Cash & Carry» – 6п.п., хоча у 2020 році дохід мав тенденцію зростання.

Збереження своїх позицій в Україні «Rozetka», «АТБ-Маркет» та «Епіцентр К» відбулося через значну кількість магазинів мережі, їх невеликі розміри, низькі ціни, збільшення загальної площі, програму лояльності для споживачів, власні торгові марки, та особливо розширення мережі у форматах магазинів «біля дому» та міні-маркетів. Так, на кінець 2020 р. кількість магазинів «АТБ-Маркет» по всій території України становить понад 1025, а мережі «Rozetka» – 75, «Епіцентр К» – 51.

Оцінка результативності функціонування роздрібної торговельної мережі показала, що в цілому показники товарообороту характеризуються відносним ростом.

Сектор роздрібної торгівлі повинен радикально змінити власні методи та бути готовими до великих перетворень. Споживачі, які озброїлися технологіями, що дозволяють завжди залишатися на зв'язку і забезпечують більш широкі можливості, ніж будь-коли раніше, формують нові тенденції в купівельному поведженні роздрібних підприємств [8].

Нові технології та Інтернет призводять до змін у сфері роздрібної торгівлі в усьому світі, і Україна не є винятком. Найбільші українські рітейлери вже активно інвестують у розвиток нових технологій – наприклад, через співпрацю зі стартапами та через взаємодію з клієнтами в соціальних мережах. Значення нових технологій для вітчизняної роздрібної торгівлі зростатиме в міру зменшення можливостей органічного зростання – шляхом відкриття нових магазинів. Загалом український споживач позитивно сприймає до нових технологій, адже саме споживач підштовхне роздрібні мережі в майбутньому до розитку та впровадження передових технологій [17].

Для відродження бізнесу необхідно впроваджувати інновації, застосовувати оновлені інструменти взаємодії, консолідації, інтеграції та автоматизації, що підвищить ефективність роздрібного бізнесу як сьогодні, так і в майбутньому. Держава, у свою чергу, має стимулювати розвиток роздрібної торгівлі через державну підтримку, покращувати інвестиційний клімат у галузі, сприяти покращенню розвитку споживчого попиту. У цьому випадку дії

держави мають бути сформовані в чітку стратегію розвитку торгівельної галузі. Поєднання дій держави, бізнесу та місцевих громад дасть можливість роздрібній торгівлі розвиватися відповідно до вимог сьогодення [6].

Конкуренцію традиційним магазинам роздрібної торгівлі складають також інтернет-магазини, тому виникає необхідність пошуків вдосконалення організації роздрібної торгівлі (рис. 5).

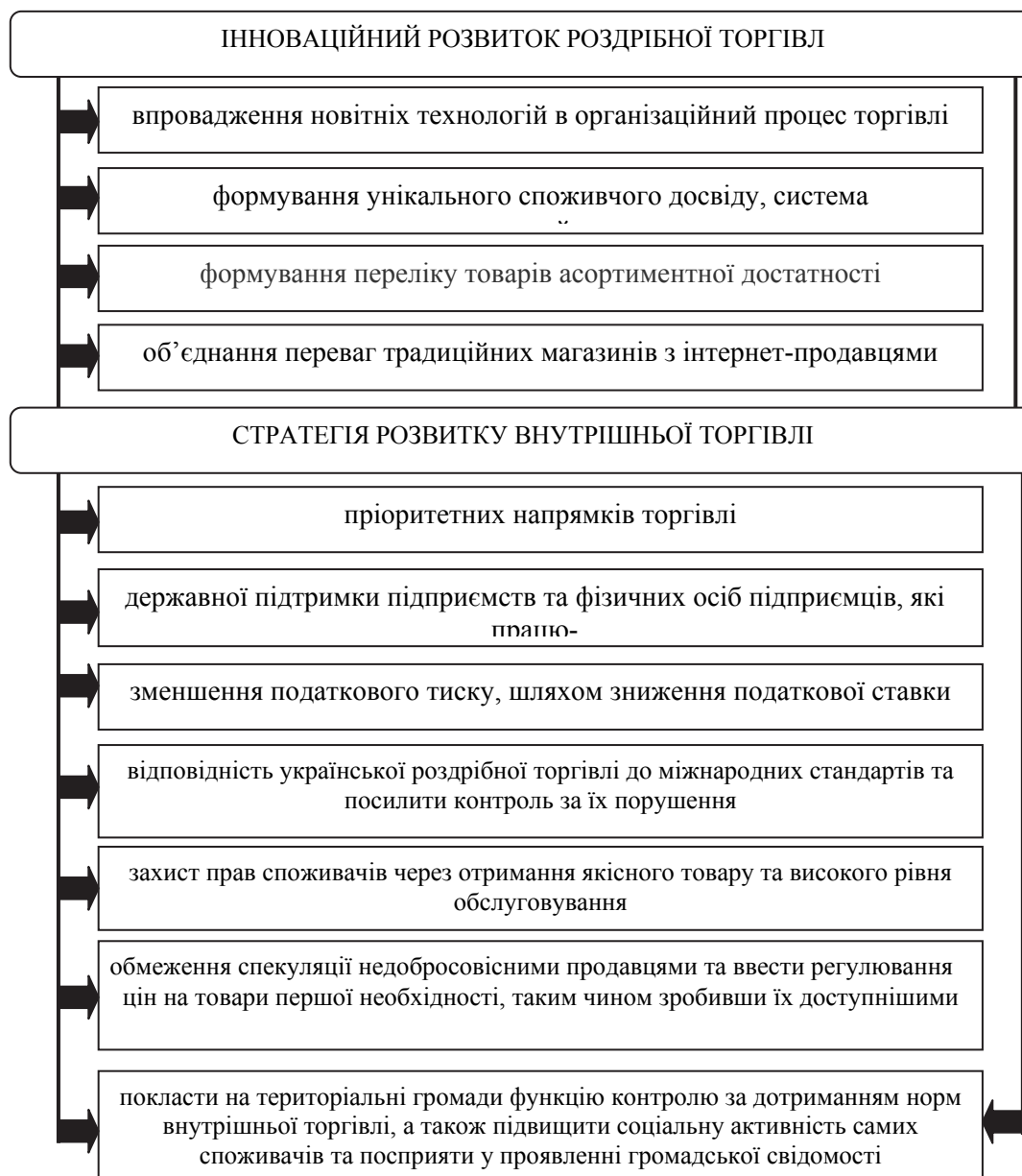

Рис. 5 Схема стратегічних напрямів удосконалення розвитку роздрібної торгівлі в Україні
Джерело: складено автором за на основі опрацьованої літератури [8; 12; 16].

Впровадження зазначеної стратегії надало б українським підприємствам та фізичним особам підприємцям змогу розвиватися та здійснювати торгівельну діяльність з державною допомогою, за допомогою інноваційних методів та у відповідності з міжнародними стандартами. А держава у результаті отримає більшу наповненість бюджету від роздрібної торгівлі та зайняте населення [7].

Негативно на обсягах продажу товарів у роздрібній торгівлі позначилося суттєве зростання цін, як на продукти харчування, так і на непродовольчі товари, внаслідок знецінення української валюти. У таких складних умовах діяльності підприємства роздрібної

торгівлі стикаються з проблемою визначення перспектив подальшого розвитку та підвищення конкурентоспроможності на ринку. Особливо ця проблема є актуальною для торговельних мереж, адже в умовах глобалізації мережеві структури з розвиненими вертикальними та горизонтальними зв'язками є дуже поширеними у сфері роздрібно торгівлі продовольчими товарами, переважають у більшості країн світу, часто визначаючи характер конкурентної боротьби на ринку [5].

Ефективність діяльності роздрібного торговельного підприємства можна підвищити кількома способами: покращити продуктивність праці співробітників, збільшити обсяг продажів на квадратний метр торгової площі магазину, а також інші показники за допомогою досконаліших навчальних програм, масштабної реклами, зниження витрати за рахунок автоматизації, передачі постачальникам деяких завдань, використання знижок, пошуку постачальників з нижчими цінами на товари, виявляючи велику гнучкість у роботі [13].

Таким чином, роздрібна торгівля – це галузь, що розвивається, з великими перспективами майбутнього зростання. За результатами аналізу встановлено, що частка роздрібно торгівлі у валовому внутрішньому продукті зростає. Загалом товарооборот в країні постійно збільшується та має позитивну динаміку розвитку, незважаючи на зменшення кількості суб'єктів господарювання, які займаються роздрібною торгівлею, а також вплив на економіку пандемії COVID-2019. Проте слід зазначити, що українські продавці недостатньо конкурентоспроможні та відстають від міжнародних підприємств в інноваційних технологіях.

Висновок. Незважаючи на нестабільну політичну та економічну ситуацію, високу тіньову складову бізнесу в країні, роздрібна торгівля залишається однією з небагатьох галузей, яка розвивається і не лише збільшує власні прибутки, а й є значною підтримкою всієї економіки. Для зміцнення своїх позицій, утримання існуючих та залучення нових клієнтів, збільшення прибутку та зростання економіки держави, кожна роздрібна компанія має використовувати якомога більше заходів, а саме: вдосконалення методів лояльності – для клієнтів, для посередників, для співробітників; систему мерчандайзингу – оптимізацію асортименту, ефективне планування торгового залу, засоби комунікації і візуальний мерчандайзинг; удосконалення заходів матеріальної та моральної мотивації працівників; враховувати вимоги до форматів роздрібних магазинів.

Споживчий ринок України на сучасному етапі характеризується різноманітністю, складністю та динамічністю технологій виробництва, багаторазовим збільшенням кількості суб'єктів господарювання, він насичений величезною кількістю різноманітних товарів, асортимент яких постійно оновлюється, розширюється, поповнюється і поглиблюється. Така ситуація, безсумнівно, є позитивною ознакою ринкової економіки країни.

Таким чином, аналіз стану та тенденцій розвитку роздрібно торгівлі в Україні дозволив виявити загалом позитивну динаміку та тенденції подальшого розвитку торговельного сектору України та потенціалу підприємств торгівлі. За останнє десятиліття значно скоротилася кількість роздрібних підприємств, на внутрішньому ринку працюють переважно малі підприємства. Інноваційний розвиток підприємств роздрібно торгівлі вимагає нових підходів до торговельної діяльності з урахуванням європейських та світових технологій у торговельній галузі.

Список використаних джерел

1. Апопій В., Шалева О., Гуштан Т. Тенденції розвитку спеціалізації у роздрібній торгівлі України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. № 10 (1). С. 18-22.
2. Власова Н.О., Сукачова С.М. Економіка та організація господарської діяльності торгових ринків: монографія. Харків, 2006. 185 с.
3. Гилберт Д. Управление розничным маркетингом. / Д. Гилберт. – М.: ИНФРА'М, 2005. – 571 с.

4. Граковський Ю. Організаційно-правові питання торговельної діяльності: оптова та роздрібна торгівля [Електронний ресурс] / Ю. Граковський // Вісник податкової служби України. – 2012. – №9-10. – Режим доступу: <http://www.visnuk.com.ua/ua/pubs/id/749>
5. Кавун О.О. Світова роздрібна торгівля продовольчими товарами: сучасні тенденції розвитку і прогнозовані зміни / О. Кавун // Економіка та держава. – 2010. – №11. – С. 25-29.
6. Карнаушенко А. С. Сучасний стан та особливості розвитку роздрібно торгівлі Херсонської області. Інноваційні технології та актуальні питання післязбиральної доробки плодоовочевої продукції як важіль підвищення економічної ефективності : Міжнародна науково-практична конференція (м. Херсон, 14-15 березня 2019 р.). Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2019 р. С. 220-225.
7. Карнаушенко А.С. Аналіз сучасного стану та перспективи розвитку роздрібно товарообороту в Україні. Ефективна економіка. № 1. 2019. URL: http://www.economy. nauka.com.ua/pdf/1_2019/53.pdf
8. Кашперська А. Т. Ринок роздрібно торгівлі України: стан і тенденції розвитку / А. Т. Кашперська // Бізнес Інформ. – 2021. – № 4. – С. 120-127
9. Ключкова О. Роздрібні торговельні мережі: регіональні фактори розвитку: автореф. Дис. канд. екон. наук: спец. 08.00.04. Х., 2018. 20 с.
10. Марков Б. М. Генезис поняття «роздрібна торгівля» / Б. М. Марков // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. – 2016. – Вип. 18(2). – С. 27-30. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_18\(2\)_7](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvkhdu_en_2016_18(2)_7).
11. Національний стандарт України. Роздрібна та оптова торгівля. Терміни та визначення понять ДСТУ 4303:2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.profiwins.com.ua/uk/directories1/dstu4303.html>
12. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>
13. Паламаренко Я.В.. Дослідження ефективності роздрібно торгівлі та стратегічні напрями її удосконалення Інвестиції: практика та досвід. 2021. № 24. С. 44–56. DOI: 10.32702/2306-6814.2021.24.44
14. Рудницький С.І. Організація системи послуг вторгівлі на ринках. Торгівля, комерція, підприємництво. 2018. № 7. С. 143-146.
15. Словарь современной экономической теории Макмиллана. М.: ИНФРАМ, 2010. 608 с.
16. Сміт А. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй. К.: Port’Royal, 2009. 594 с.
17. Теорія і практика торговельного підприємництва в Україні: [Кол. монографія] / за ред. Н.С. Танклевської. – Херсон: РВВ, 2018. – 206 с.
18. Матеріали офіційного веб-сайту Національного банку України [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
РОЗДОБУДЬКО В. В.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДЕБІТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ

**МАНДРИКА А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

У статті розкрито питання дебіторської заборгованості підприємств, чому вона виникає та на що впливає. Що роботи, щоб дебіторська заборгованість не збільшувалась а зменшувалась, та як убезпечити себе від потенційних дебіторів.

The article reveals the issue of receivables of enterprises, why it arises and what it affects. What to do so that receivables do not increase but decrease, and how to protect yourself from potential debtors.

Актуальність теми зумовлена тим, що дебіторська заборгованість підприємства є непідйомною частиною його роботи, оскільки без руху коштів не можлива його діяльність. Укладаючи договори підприємства надають товари на умовах відстрочення платежів, за для підвищення попиту та боротьби з конкуренцією. Але ніхто не застрахований від того, що клієнт не заплатить вчасно чи взагалі. Особливо з такою проблемою як зростання дебіторської заборгованості спостерігають більшість підприємств, це зумовлено вірусом COVID-2019 та запровадження карантинних обмежень у зв'язки з появою зазначеного вірусу. А тепер ще й коли наша країна перебуває в умовах воєнного стану. Саме тому питання напрямів удосконалення дебіторської заборгованості є актуальним на сьогоднішній день особливо.

Питання дебіторської заборгованості займалися ряд науковців, серед них Паянок, Т. М. [7], Булат Г. В. [2], Доценко С.О. [3], Кусик Н. Л. [5], Єфіменко, В. І. [4], Омельченко, В. Ю. [6].

Важливою проблемою

Метою дослідження є вивчення питання дебіторської заборгованості та розроблення напрямів удосконалення дебіторської заборгованості.

Об'єктом є процес обліку дебіторської заборгованості.

Предметом дослідження є практичні та теоретичні питання управління та виникнення дебіторської заборгованості.

Матеріали та методи: Інформаційну базу дослідження склали роботи зарубіжних і вітчизняних вчених і практиків з предмет дослідження.

В роботі використано загальнонаукові методи пізнання та аналізу.

Результати дослідження: будь яке підприємство зіштовхується рано чи пізно з дебіторською заборгованістю, саме тому необхідно розуміти причини її виникнення як нею управляти та які можуть бути напрями удосконалення.

Викладення основного матеріалу

Напевно не існує підприємства яке б не зіштовхнулося з проблемою коли контрагент не сплачує кошти за надані послуги чи поставлений товар вчасно. Інколи трапляються випадки коли контрагенти взагалі не оплачують по рахункам та зникають.

Укладаючи договори з тим чи іншим підприємством не можливо звісно угадати чи буде він платити чи через якийсь період часу передумає, адже будь який бізнес це ризик. Проте, можливо попередити збільшення дебіторської заборгованості, перевіряючи та контролюючи контрагентів з якими співпрацюєте.

Для контролю за дебіторською заборгованістю підприємства у своїй діяльності керуються Наказом Міністерства Фінансів України 237 від 08.11.1999 р. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість». Відповідно до зазначеного положення, під дебіторською заборгованістю розуміється сума заборгованості на підприємстві від дебітора на певний період часу. Дебіторами визнаються як фізичні так і юридичні особи які заборгували підприємству грошові кошти чи будь-які активи. Дебіторська заборгованість може бути поточною чи довгостроковою. Поточна дебіторська заборгованість це така заборгованість яка виникає в процесі нормальної діяльності підприємства та буде погашеною на протязі періоду який становить не більше дванадцяти місяців. Довгострокова дебіторська заборгованість яка не з'являється в процесі нормальної діяльності та погашення якої буде здійснено після дванадцяти місяців [1].

Єфіменко В.І. виділяє проблеми підприємств з обліком дебіторської заборгованості. В першу чергу це відсутність чіткого розмежування видів дебіторської заборгованості під різними рахунками. Крім того, нормативно-правові документи для здійснення обліку мають

суперечливий характер. І на останок, невміння здійснювати внутрішній контроль обліку, у зв'язку з чим виникають проблеми з розумінням тої чи іншої наявності дебіторської заборгованості [4].

І ці проблеми дійсно існують, і у зв'язку з цим підприємства за часту мають дуже велику дебіторську заборгованість.

Кусик Н. Л. вважає, що дебіторську заборгованість можливо знизити суттєво та запобігти її утворенню в майбутньому якщо здійснювати перевірку клієнтів на кредитоспроможність, розробляти реєстри з клієнтами які є сумнівними, розробити межу сум дебіторської заборгованості яку не можна переходити, періодично здійснювати облік наявної дебіторської заборгованості, контролювати строки та періодичність оплати, проводити роботу с клієнтами [5]. І ці всі методи на нашу думку дійсно можуть бути дієвими. Адже, коли підприємство не веде облік боргів, строків їх виникнення, не перевіряє контрагентів на кредитоспроможність, то тим самим піддається в майбутньому до того, що в нього буде велика сума дебіторської заборгованості яку він просто не зможе розібрати і сам збанкрутує.

Такої ж думки дотримується і Омельченко В.Ю., що в першу чергу причиною наявності дебіторської заборгованості, це відсутність обліку та контролю на підприємстві [].

На нашу думку необхідно здійснювати аналіз дебіторської заборгованості такими етапами:

- оцінити структуру наявних боргів;
- здійснити оцінку якості заборгованості;
- оцінити строки прострочення виконання;
- виявити можливість залучення фінансування під існуючу заборгованість.

В рамках аналізу структури боргів оцінюється, які контрагенти переважно формують боргове навантаження, здійснюється поділ боргів за ступенем прострочення, ступенем забезпеченості та вартістю обслуговування. Іншими словами, проводиться попередній економічний аналіз, який дозволяє ефективно управляти дебіторською заборгованістю. Саме порівняння таких звітів дозволяє виявити систематичних неплатників та переглянути за ними точково умови договірних зобов'язань, спрямовані на стимулювання своєчасної оплати. Крім того, ця стадія дозволяє виявити напрямки бізнесу, дохідність за якими суттєво втрачається при позаплановому відволіканні оборотних коштів із виникненням касових розривів.

Слід зазначити, що термін позовної давності дебіторської заборгованості поширений порок, який миттєво знецінює всі види заборгованості. Так, підписання боржником акта звірки розрахунків чи видача гарантійного листа означає, що він визнав заборгованість та перериває строк позовної давності. Крім того, ніхто не відміняв так званої безнадійної заборгованості. Так, безнадійною заборгованістю, вважається заборгованість щодо якої вже пройшло мінімум три роки часу. У такому уразі необхідно списувати її на витрати, та при цьому ви знизите собі податки.

Паянок Т.М. вважає, що необхідно здійснювати внутрішній контроль дебіторської заборгованості. А для цього необхідна колективна робота всього підприємства. Таку модель колективної роботи різних відділів запропоновано нижче на рис.1.

Щодо оцінка якості заборгованості, то на даному етапі в розрізі боржників проводиться поглиблений аналіз якості заборгованості з метою виявлення сумнівних боргів та неефективних боргових зобов'язань:

- чи є заборгованість підтвердженою (чи є необхідний комплект документів для примусового стягнення боргу, чи боржник визнає заборгованість);
- визначається ступінь забезпечення повернення заборгованості (чим забезпечене повернення: неустойкою, утриманням, запорукою, порукою, гарантіями третіх осіб);
- визначається ліквідність заборгованості (чи може бути використана заборгованість для залучення фінансування; чи можливо переуступити своїм кредиторам і згодом зарахувати («схлопнути») борг або провести тристоронній залік);
- виявляється фінансове становище боржників (реальність повернення коштів); цей вид оцінки актуальний, насамперед, заборгованості, забезпеченої лише неустойкою.

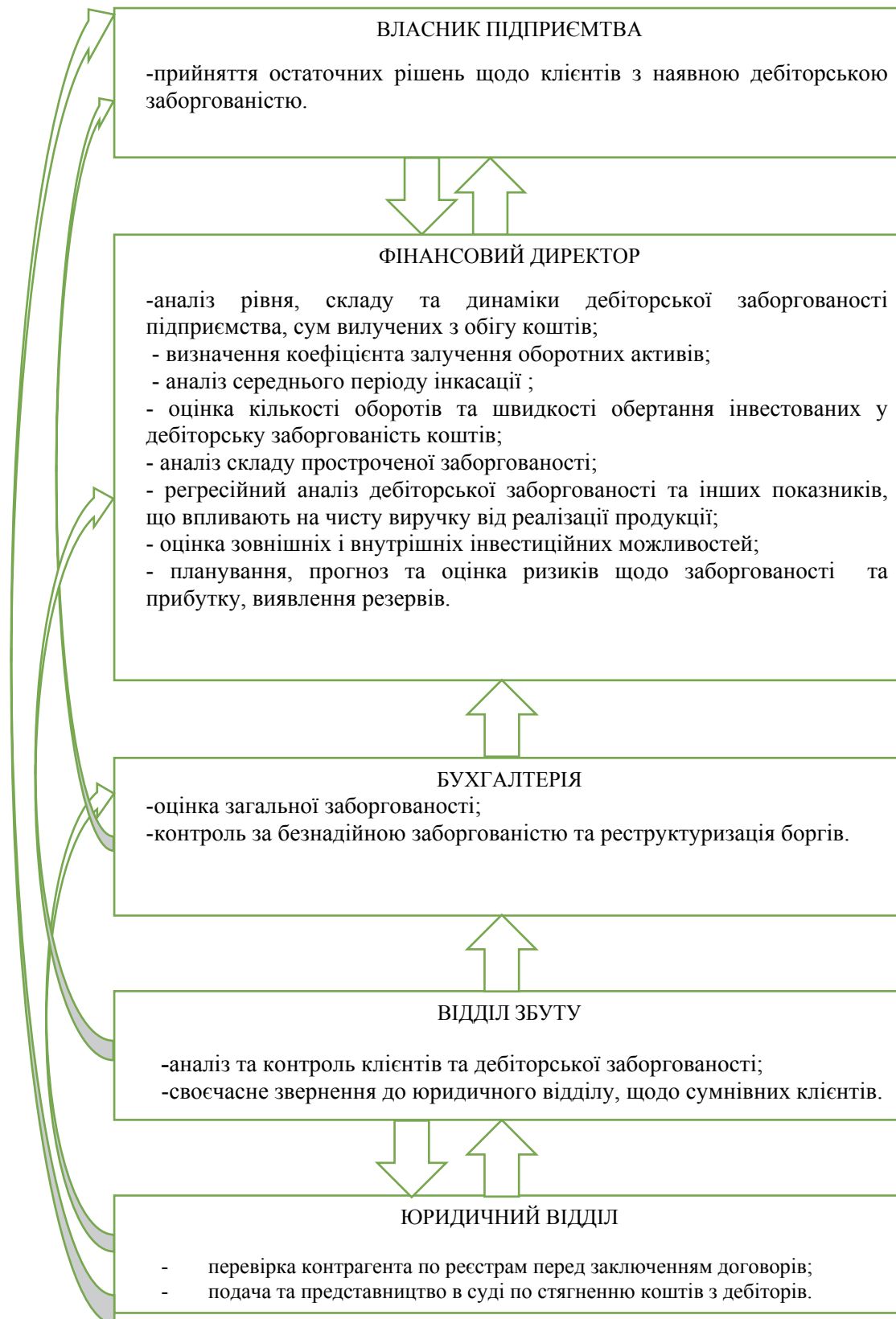

Рис. 1. Взаємодія відділів на підприємстві для запобігання виникнення дебіторської заборгованості [7].

Що ж до управління кредиторської заборгованістю, то економічному словнику воно зводиться до процесу оптимізації її розміру з погляду максимізації прибутку. Як уже зазначалося, більшість фахівців в області фінансового менеджменту розглядає управління

кредиторською заборгованістю у рамках управління формуванням фінансової структури капіталу, маючи на увазі під заборгованістю як банківське короткострокове кредитування, і комерційне кредитування. Вони визначають цей процес як систему принципів та методів розробки та реалізації управлінських рішень щодо формування оптимального розміру та забезпечення ефективного використання заборгованості як елемента позикового капіталу. Критеріями оптимізації при формуванні, а точніше, при залученні, є доходність та рівень ризиків, платоспроможність та фінансова стійкість підприємства, які можуть бути забезпечені відповідними розмірами та структурою позикового капіталу. До критеріїв ефективного використання слід віднести цілеспрямованість розміщення отриманих ресурсів і швидкість їх обороту. Важливим етапом у системі управління кредиторською заборгованістю є процес рефінансування, тобто повернення коштів кредиторам [3].

Можливими заходами для того, щоб вирішити проблеми управління дебіторської заборгованістю у компанії, можуть бути такі:

- для того щоб контролювати та планувати дебіторську заборгованість у компанії, потрібно отримувати точно та вчасно інформацію: про виставлені дебіторам рахунки, не оплачені на даний момент, про час прострочення платежу по кожному з рахунків, розмірі безнадійної та сумнівної дебіторської заборгованості;
- створити автоматизацію процесів управління дебіторською заборгованістю [6].

Виявленню дебіторської заборгованості сприяє інвентаризація розрахунків із контрагентами, яка обов'язково проводиться перед складанням річного звіту (читайте також про управлінську звітність). Однак для отримання достовірної інформації про стан розрахунків цього недостатньо, оскільки проблеми з контрагентами можуть виникати протягом звітного року. Тому основним способом контролю стану дебіторської заборгованості має бути регулярне (краще – щомісячне) звіряння розрахунків із контрагентами. Якщо дозволяють трудові ресурси, то бажано такий контроль здійснювати щонайменше двічі на місяць. Це пов'язано насамперед із людським фактором. Мотивація менеджерів із продажу часто «зав'язана» на збирання коштів, що, безперечно, правильно. Але менеджери використовують для цього багато різних способів, і не всі вони на користь компанії. Тому потрібен комплексний підхід, який нарівні з методами і методами мотивації персоналу, що використовуються, включає також організаційні заходи, пов'язані з фінансовим контролем [2].

Дебіторська заборгованість передбачає вилучення з обороту підприємства власних оборотних засобів. Це провокує непрямі втрати у доходах компанії. Тому з такими боргами доведеться працювати бухгалтеру. Важливо адмініструвати дебіторку, контролювати своєчасне надходження від контрагентів. Від цього залежить як фінансове благополуччя, а й виживання організації. Контроль проводите постійно, а чи не іноді. Розробте внутрішню

політику у сфері визначення умов стягнення заборгованості. Нерідко контрагенти ліквідовуються, але борги не погашають. Ніхто не планує нарощувати дебіторку – усі хочуть розширювати продаж, збільшувати виручку, забезпечити максимально ефективну збирання та приплив грошових коштів. М'які умови погашення дебіторки надавати організації не вигідно. Зростання дебіторки (активів) супроводжується збільшенням пасивів. Прибуток є тільки на папері. Насправді за наявності дебіторки фінанси вилучені з обігу, які могли б піти на утримання майна, купівлю матеріалів, оплату праці. Тому, якщо ви надаєте контрагентам відстрочку з виплат, враховуйте в ціні договору додаткові витрати. Наприклад, якщо оплата надходить одразу, ціна товарів, послуг, роботи буде нижчою, ніж при оплаті через якийсь період. Чим більше відстрочка, тим вища ціна. Завжди важливо враховувати, що хтось не погасить дебіторську заборгованість через різні причини. Підвищення ціни за тривалого відстрочення платежу дозволить компенсувати частину втрат. Проведіть аналіз дебіторки за минулі роки. Обчисліть відсоток безнадійних боргів. Це слід враховувати для формування фінансової політики компанії [3].

До елементів облікової політики, безпосередньо впливають на статті бухгалтерської фінансової звітності, відносяться оцінні значення, що складаються за правилами бухгалтерського обліку. Показники обумовлених резервів прямо коригують статті бухгалтерського

балансу та звіту про фінансові результати. Непрямі показники, такі як вибір способу оцінки матеріально-виробничих запасів, впливають формування показників фінансової звітності побічно через систему агрегованих показників. Необхідно зазначити, що оборотні кошти повинні розглядатися у зв'язку з усім господарським процесом як за часом обороту (від моменту первинного авансування і до моменту кінцевого споживання створеного за їх участю продукту), так і за місцем (починаючи з місця первинного виробництва) продукту до місця кінцевого споживання). На кожен момент кругообігу оборотний капітал функціонує одночасно на всіх стадіях, тим самим забезпечуючи безперервність виробничого процесу. Таким чином, авансована вартість одночасно може перебувати у різних функціональних формах, а саме грошової, продуктивної та товарної [2].

Отже, ми пропонуємо наступні напрями удосконалення дебіторської заборгованості, який в кінцевому рахунку призведе до скорочення дебіторської заборгованості:

- щоденний або щотижневий моніторинг недисциплінованих клієнтів (закріпити співробітника за цим напрямом, для оперативного попередження боржника про потрібну суму повернення грошей);
- збір портфоліо про покупців (контакти, адреси, дані керівників, банківські реквізити, інформацію про можливих партнерів організації-покупця) це надалі спростить процес стягнення заборгованості дебіторської заборгованості;
- під час укладання договору про співпрацю уважно працювати над відповідними пунктами: про терміни оплати, штрафні санкції при простроченнях на певну кількість днів, судові позови тощо. При складанні договору краще скористатися юридичною консультацією;
- складання щотижневої доповіді про прироблену роботу зі стягнення боргів керівництву (даний захід значно спростить процедуру контролю за поточною ситуацією з дебіторами та допоможе уникнути втрати фінансових активів).

Висновок. Таким чином, управління ризиками дозволяє не допустити безконтрольне зростання заборгованості, ефективно планувати діяльність та забезпечити фінансову стабільність. Управління дебіторської заборгованістю має на увазі розробку заходів, спрямованих на недопущення виникнення заборгованості та зниження її обсягу. В умовах сучасного бізнесу свою ефективність довела система відповідальності та мотивації працівників. Практика показала, що зацікавленість персоналу оперативному отриманні платежів дозволяє істотно скоротити обсяги дебіторську заборгованість. Зростання дебіторської заборгованості та погіршення її якості призводить до зниження платоспроможності підприємства. Дефіцит оборотних коштів тягне у себе збільшення

кредиторську заборгованість, як наслідок – зниження рентабельності, іноді веде до скорочення обсягів виробництва та навіть банкрутства. Ефективна робота, спрямована зменшення заборгованості повинна проводитися постійно, включати у собі як роботу з боржниками, а й профілактичні заходи. Використовуйте ці інструменти комплексно, це дозволить забезпечити фінансову стабільність та процвітання вашого бізнесу.

Список використаних джерел

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість»: наказ Міністерства Фінансів України 237 від 08.11.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 20.04.2022 року)
2. Булат Г. В. Аналіз дебіторської заборгованості та напрями удосконалення управління нею / Г. В. Булат, А. Ф. Гуменюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2020. № 1. С. 222-226.
3. Доценко С.О. Напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості на підприємствах України. Збірник тез доповідей студентів, аспірантів та з добувачів-учасників 74-ї звітної конференції Одеського національного університету у імені І. І. Мечникова. Секція економічних і правових наук (Одеса, 25–27 квітня 2018 р.). Одеса: Фенікс, 2018.

4. Єфіменко, В. І. Проблеми та напрями удосконалення обліку дебіторської заборгованості підприємства. Економіка, фінанси, облік та права. Аналіз тенденцій та перспектив розвитку. 2020. С 40-56.

5. Кусик Н. Л. «Проблеми та напрями удосконалення дебіторської заборгованості: управлінська та облікова складові.» 2021. С. 28-32

6. Омельченко, В. Ю. Напрями вдосконалення обліку дебіторської заборгованості в сучасних умовах господарювання. Збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції: Фінансово-економічна система України в умовах сучасних глобальних викликів. Київ, 23 травня 2018 року/За редакцією професора ВМ Фурмана. Київський інститут банківської справи, 2018. 201 с.

7. Паянок Т. М. Система внутрішнього контролю дебіторської заборгованості: напрями вдосконалення. Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу, Випуск 1(42), 2019. С. 58–63.

8. Петрушеску, Ю. В., І. В. Мустеца. «Проблеми обліку дебіторської заборгованості оптової торгівлі» ББК 65.01 (4 Укр) Рекомендовано до опублікування рішенням Вченої Ради факультету економіки і управління Хмельницького національного університету протокол № 3. 2021. С. 89-101.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ДЕРЖАВНОГО ПІДПРИЄМСТВА

**МАРЧЕНКО Т., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

В статті обґрунтовано особливості та важливість складання достовірної та об'єктивної фінансової звітності державного підприємства. Розглянуто основні завдання аналізу фінансової звітності та визначено залежність достовірності результатів аналізу від фінансової звітності організації. Визначено роль аналізу фінансової звітності в ході прийняття управлінських рішень.

The importance of preparing reliable and Objective Financial Statements of an organization is justified. The main tasks of analyzing financial statements are considered and the reliability of the analysis results depends on the financial statements of the organization. The role of Financial Statement Analysis in management decision-making is defined.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що інформаційні системи сучасних державних підприємств, що включають ряд взаємопов'язаних підсистем технологічної та економічної інформації, і не можуть бути достовірно об'єктивними без даних обліку, звітності та їх аналізу. Зовнішні користувачі, які цікавляться фінансовим становищем, фінансовими результатами діяльності таких підприємств, станом активів, повинні отримувати з формованої у звітності інформації користь, а підприємство – залучати найбільш значущих для свого бізнесу партнерів, інвесторів, учасників діяльності. Внутрішні користувачі – менеджери та фінансовий директор, які споживають для виконання своїх функцій, як правило, глибоко деталізовану обліково-аналітичну інформацію, повинні володіти способами її отримання, інструментарієм формування та розкриття цієї інформації у звітності.

Фінансовий аналіз являє собою процес дослідження фінансового стану та основних результатів фінансової діяльності підприємства з метою виявлення резервів підвищення його ринкової вартості та забезпечення подальшого ефективного розвитку. Результати фінансового аналізу є основою прийняття управлінських рішень, вироблення стратегії

подальшого розвитку підприємства, для передбачуваних інвестицій. Тому фінансовий аналіз є невід'ємною частиною фінансового менеджменту, найважливішою його складовою.

Аналіз фінансової звітності полягає в застосуванні аналітичних інструментів і методів до показників звітності з метою виявлення істотних зв'язків і характеристик, необхідних для прийняття будь-якого рішення. Головне – аналіз фінансової звітності дозволяє в меншій мірі покладатися на здогади, передчуття та інтуїцію, зменшити неминучу невизначеність, яка присутня в будь-якому процесі прийняття рішення. Аналіз фінансової звітності не усуває потреби в діловому чуття, але створює міцну і систематичну основу для його раціонального застосування.

Розв'язанню теоретичних і методичних питань формування, аналізу та прогнозування фінансової звітності державних підприємств присвячена значна кількість досліджень вчених, а саме Ф. Ф. Бутинця, С. В. Івахненка, Г. Г. Кірейцева, М. Д. Корінька, Я. Д. Крупки, М. В. Кужельного, Т. О. Лозенка, А. И. Малишкіна, В. В. Сопка, А. М. Стемальщука та інших.

Метою даного дослідження є вивчення прийомів аналізу фінансової звітності та використання їх на практиці, а також розробка рекомендацій щодо зміцнення фінансового стану підприємства.

Для досягнення визначеної мети були сформовані та вирішені наступні завдання:

1. Вивчити значення аналізу фінансової звітності для підприємств.
2. Розглянути основні завдання аналізу фінансової звітності для державних підприємств.
3. Проаналізувати особливості методики аналізу фінансової звітності на державному підприємстві.

Об'єктом дослідження є фінансова звітність державного підприємства.

Предметом дослідження є особливості методики аналізу фінансової звітності на державному підприємстві.

В даний час діяльність всіх господарюючих суб'єктів є певним об'єктом для уваги великої кількості зацікавлених осіб, які є учасниками ринкових відносин, зацікавлених в результатах його функціонування, в тому числі державні користувачі фінансової інформації, власники бізнесу, контрагенти, конкуренти. У зв'язку з цим значення достовірної і об'єктивної бухгалтерської фінансової інформації (звітності) різко зростає, так як аналіз її показників дозволяє визначити істинне майнове та економічне становище підприємства. Звітність відноситься до одного з ключових прийомів методології бухгалтерського обліку.

Фінансова звітність підприємства відноситься до числа найбільш важливих джерел отримання інформації про його комерційну діяльність. Докладне і масштабне вивчення звітності може вказати основні причини отриманих як позитивних результатів фінансово-господарської діяльності, так і негативні напрямки роботи організації, може переорієнтувати на шляху вдосконалення діяльності [3]. Даний аналіз фінансової звітності необхідний в першу чергу власникам, які бажають максимізувати підприємницький прибуток і для прийняття інших управлінських рішень, а також інвесторам, які шукають шляхи для найбільш результативних і без ризикових вкладень наявних коштів. Річна фінансова звітність відображає всю фінансово-господарську діяльність підприємства і є початком для планування та прогнозування фінансового успіху організації. Читання форм фінансової звітності з точки зору економіки означає читання форм бухгалтерської звітності та прийняття користувачами звітності на підставі раціональних і обґрунтованих управлінських рішень.

В силу того, що бізнес повинен бути успішним і приносити дохід для цього необхідно ефективно управляти фінансовим становищем господарюючого суб'єкта, здійснювати своєчасну і об'єктивну оцінку фінансового стану. Якщо керівництво організації не концентруватиме свою увагу на фінансове становище комерційної одиниці, то це може послужити причиною банкрутства [4]. Найбільш досконалим, надійним і достовірним джерелом інформації для аналізу, контролю та своєчасного реагування на фінансове життя організації є фінансова звітність. Прозорість, правильність і достовірність інформації, що розкривається у формах фінансової звітності, сприяє об'єктивному і своєчасному прийняттю управлінських

рішень і складання прогнозу (як короткострокового, так і довгострокового) на майбутній період діяльності підприємства.

Відповідно до чинного законодавства основними завданнями фінансової звітності є [3]:

– формування повної та достовірної інформації про діяльність організації та її майновий стан для забезпечення даною інформацією внутрішніх користувачів бухгалтерської звітності;

– забезпечення необхідними відомостями внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації;

– запобігання негативних результатів фінансово-господарської діяльності організації та виявлення внутрішньогосподарських резервів з метою забезпечення її фінансової стійкості [1].

У свою чергу до основних завдань проведення аналізу фінансової звітності можна віднести:

– оцінка структури майна та джерел його формування;

– оцінка балансу матеріальних і фінансових ресурсів;

– оцінка структури і руху власних і позикових коштів;

– оцінка використання грошових коштів;

– факторний аналіз діяльності організації та ефективності використання активів;

– контроль над рухом фінансових потоків [2].

Отже, достовірність результатів аналізу залежить, перш за все, від достовірності інформації у звітності, а значить, чим детальніше розкрита інформація у звітності, тим найбільш повно і об'єктивно буде проведено аналіз.

На підставі наведених вище завдань фінансової звітності та її аналізу можна визначити основну мету фінансової звітності при проведенні аналізу фінансово-господарської діяльності організації – достовірне і повне уявлення інформації про фінансове становище підприємства і про його зміни для прийняття найбільш правильного управлінського рішення, що стосується подальшого розвитку підприємства.

Таким чином, фінансова звітність надає власникам, кредиторам і топ менеджерам інформацію про поточний фінансовий стан та ефективність господарської діяльності організації за звітний період, є зручним інструментом управління [5, 6]. На її підставі для прийняття більш правильного управлінського рішення можна розробляти головні цільові показники ефективності організації, створювати зручні шаблони-моделі для фінансового планування, а також регулювати фінансову політику в ході залучення зовнішніх інвестицій, оптимізувати структуру капіталу, забезпечувати стійкість і платоспроможність організації.

Необхідно визнати, що діяльність державних підприємств залежить від безлічі факторів, кожен з яких несе в собі певні ризики для успішної роботи даного підприємства. Концентрація зусиль, на будь-якому певному показнику, без урахування інших може стати наслідком негативних наслідків і проблем у здійсненні своєї діяльності. Так навіть прибуткова організація може потерпіти фінансовий крах через одну невірну управлінську дію зі своїм оборотним капіталом, внаслідок чого у неї не виявиться активів для погашення своїх короткострокових зобов'язань, що має завчасно запобігти грамотне управлінське рішення, прийняте на основі аналізу повної й достовірної фінансової звітності.

Аналіз фінансової звітності на державному підприємстві може бути горизонтальним і вертикальним. Якщо керівництво використовує ці способи, перевіряючи звіти, то, безумовно, підприємство може швидше і ефективніше зміцнити свої фінансові позиції, підвищивши капітал. Коли об'єднуються статті і доповнюються даними про структуру і динаміку за звітний період, з'являються порівняльні аналітичні баланси, що підлягають детальному вивченню. Балансові статті класифікують залежно від цілей аналізу. Обов'язково враховують специфіку підприємства і безліч інших показників. Найчастіше активи групують за рівнем ліквідності. Якщо проводиться горизонтальний аналіз фінансової звітності, в його рамках порівнюють підсумкові показники з даними минулих періодів. Особливу увагу при

дослідженні звертають на раптові зміни параметрів в динаміці і порівнюють коливання різних звітних статей.

Сенс аналізу в тому, що дані в звітах розміщують за головними статтями на початок і кінець періоду. Далі проводять розрахунок абсолютного показника відхилень по кожній статті балансу. Потім оцінюють, які зміни (у відсотках) відбулися за всіма статтями окремо.

Мета аналізу фінансової звітності вертикального типу – визначити структуру балансу і звітності про фінансовий результат і подивитися, з якою динамікою розвиваються дані показники. Схема така: загальну суму активів і виручки державного підприємства приймають за 100. Кожен розділ фінансового звіту – це відсоток від прийнятих базових значень.

В рамках факторного аналізу звіряють зіставні величини. Порівняння при цьому методі буває:

- планове і фактичне;
- нормативне і фактичне;
- за попередні і поточні часові відрізки;
- порівняння середніх показників по галузі з аналізованими даними підприємства.

Експерти оцінюють динаміку показників, визначають ступінь виконання плану, проводять міжгосподарське порівняння, встановлюють рівень впливу різних факторів на діяльність підприємства і розробляють рішення щодо поліпшення фінансової ситуації.

При дослідженні порівнюють зіставні показники. Також дуже важливо проводити моделювання, при якому складають математичні рівняння з використанням аналізованих і факторних величин.

В рамках аналізу застосовують такі види моделей: детермінована, функціональна, стохастична, кореляційна. І застосовують способи: ланцюгової підстановки; індексні способи; абсолютної різниці; відносної різниці.

Будь-який аналіз фінансової звітності складається з декількох етапів і обов'язково включає в себе попередній, або експрес-аналіз фінансової звітності. Мета цього дослідження полягає в тому, щоб в найкоротші терміни просто і наочно оцінити фінансове становище і динаміку розвитку державного підприємства.

Експрес-аналіз фінансової звітності складається з 3 етапів:

- 1) підготовка;
- 2) перегляд бухгалтерської звітності;
- 3) економічне читання та аналіз фінансової звітності.

В першу чергу визначають, чи доцільно аналізувати звітність, і встановлюють, наскільки компанія готова до її вивчення. При перевірці готовності звітності до читання дивляться на наявність всіх форм, підписів, реквізитів, додатків; правильність заповнення звітних форм.

Другий етап – вивчення річної звітності та пояснювальних записок. Експерти оцінюють умови роботи за період звіту і виявляють, які якісні зміни відбулися в стані підприємства.

Третій етап – оцінка аудитором результатів і фінансового стану компанії.

Експрес-аналіз фінансової звітності проводять, щоб виділити кілька значущих і простих в підрахунках параметрів і відстежити їх динаміку. Подібний відбір суб'єктивний.

Експрес-аналіз бухгалтерської фінансової звітності підприємства є внутрішнім. Його проводять перед більш глибокою перевіркою.

Зовнішній користувач розцінює консолідовану бухгалтерську звітність як додаткову інформацію, що дозволяє усунути обмеженість приватного балансу. Для материнських підприємств аналіз консолідованих звітів – це розширення і доповнення до звітності.

Проводячи аналіз фінансової звітності, головне – не допустити повторних рахунків і штучного завищення капіталу і фінансового результату, необхідно елімінувати деякі статті у внутрішніх операціях. Статті, які повинні бути виключені з консолідованої звітності, такі:

- заборгованість за вкладом, не внесеним до статутного капіталу;

- отримані і видані аванси;
- позики у складі групи;
- взаємна дебіторська і кредиторська заборгованість;
- витрати і прибуток у майбутньому періоді;
- непередбачені операції.

В даному випадку застосовують такі методи:

- вертикальний аналіз фінансової звітності;
- аналіз відносних показників;
- метод порівняння.

Методика і послідовність дій при аналізі консолідованих балансів аналогічна діям в рамках звичайного балансу.

Експрес-аналіз фінансової звітності проводять в тому випадку, якщо у компанії досить мало часу на дослідження і не так багато первинних даних. Незважаючи на те що будь-яка бухгалтерська звітність має певні обмеження, в даному випадку часто бувають доступні лише відомості з форми № 1 (бухгалтерського балансу) і форми № 2 (звіту про прибутки і збитки) бухгалтерської звітності.

Показники фінансової звітності аналізують, щоб виявити, наскільки ризиковано співпрацювати з конкретним підприємством за умови включення його в групу, оцінити користь відомостей бухгалтерської звітності і зрозуміти, до яких висновків про підприємство можна прийти, ґрунтуючись на інформації з цих форм даних (табл. 1).

Ґрунтуючись на даних балансу, можна заздалегідь оцінити, наскільки підприємство платоспроможне на дату звіту. Тут необхідно зіставити вартість оборотних коштів і величину короткострокових зобов'язань. Результат – це «запас міцності» підприємства з платоспроможності.

Таблиця 1

Методика аналізу показників фінансової звітності державного підприємства

Розділ/стаття	Висновки	
	Збільшення числового показника	Зменшення числового показника
Необоротні активи	Це свідчить про те, що підприємство придбало майно або вклало кошти в будівництво. Якщо якась із статей даного розділу помітно збільшується, слід негайно звернути увагу на статті зобов'язань і визначити, за рахунок яких коштів підприємство справило вкладення. Це можуть бути власні або позикові, довгострокові або короткострокові кошти	Така тенденція може свідчити як про продаж основних засобів, так і про нарахування амортизації, тобто про фізичний знос/старіння основних фондів підприємства
Якщо необоротні активи включають в себе незавершене будівництво, слід розуміти, що дане майно збереже свою цінність, тільки якщо підприємство і далі буде вкладати гроші в будівництво. У разі заморозок інвестицій через кризу реальна ціна даних активів виявиться істотно нижче балансової		
Оборотні активи. Запаси	Великий обсяг і щорічне збільшення запасів може говорити про надлишок товарів або продукції на складах підприємства	Якщо запаси стабільно зменшуються, то, швидше за все, підприємство знизило ділову активність, тобто згорнуло діяльність, або ж у нього недостатньо оборотних коштів для того, щоб закуповувати необхідний обсяг запасів

У другому розділі балансу слід приділити увагу такій статті, Як ПДВ за набутими цінностями. При наявності великої суми даного податку, яка продовжує зростати, можна говорити про те, що у підприємства є певні причини знизити податкові платежі (непред'явлення ПДВ до відшкодування з бюджету). Така ситуація може бути викликана тим, що документообіг на підприємстві організований незадовільно, якість податкового обліку можна назвати низьким, або ж підприємство закуповує товар (продукцію) за завищеною вартістю або у ненадійних постачальників. Якщо справи йдуть саме так, можна з упевненістю говорити про високі податкові ризики на підприємстві		
Розділ/стаття	Висновки	
	Збільшення числового показника	Зменшення числового показника
Дебіторська заборгованість. Ця стаття балансу в ідеалі повинна бути розглянута разом з показником виручки з форми 2	Якщо дебіторська заборгованість збільшується в зв'язку з тим, що ростуть продажі, можна точно сказати: виручка підприємства стала підвищуватися завдяки зміні кредитної політики. Тобто підприємство збільшило термін надання товарного кредиту. Якщо ж при збільшенні дебіторської заборгованості виручка знижується, це може свідчити про те, що зміна кредитної політики в сприяє для клієнтів сторону не допомогло підприємству утримати своїх покупців. Тобто його операційні ризики підвищилися	Якщо дебіторська заборгованість зменшується, а виручка збільшується, це означає, що клієнти підприємства стали раніше оплачувати свої рахунки, тобто кількість днів відстрочки скоротилося або ж для розрахунків по частині товарів почала діяти передоплата (і покупці сприйняли це як зміну в кредитній політиці підприємства). Якщо ж виручка організації зменшилася, то знизилася і клієнтська заборгованість
Дебіторська заборгованість також може складатися з випланих авансів, пов'язаних з будівництвом або купівлею основних засобів. Тобто надалі така заборгованість повинна перетворитися або в основні засоби, або в незакінчене будівництво, але ніяк не в гроші		
Грошові кошти	Як підвищення, так і зниження числового показника за цією статтею не дає нам можливості прийти до будь-якого значимого висновку	
Капітал і резерви. Статутний капітал	Зазвичай зміни по даній статті трапляються, тільки якщо відбувалася перереєстрація підприємства, обумовлена підвищенням / зниженням статутного капіталу в силу тих чи інших причин (включаючи зміну власника)	
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	На цьому етапі аналізу розглядається наявність суми за даною статтею. Якщо є збиток, статтю відносять до проблемної. Щоб виконати більш детальний аналіз, показників, відображених в балансі, мало	
Кредиторська заборгованість за видами заборгованості	Якщо кредиторська заборгованість перед постачальниками зросла, це може говорити як про затримку платежів, тобто про те, що підприємство порушило свої платіжні зобов'язання, так і про наявність домовленостей щодо збільшення відстрочки за умови колишніх обсягів закупівель, своєчасного внесення оплати, хороших взаємин. Якщо зросла сума заборгованості з податків, то, швидше за все, податкові ризики для організації збільшилися	Зниження суми кредиторської заборгованості може говорити або про посилення кредитної політики постачальників, або про дострокове виконання підприємством своїх платіжних зобов'язань. Якщо знижується заборгованість по податкових платежах, можна говорити як про своєчасність виконання податкових зобов'язань, так і про менше нарахування податків в результаті зниження ділової активності

В рамках аналізу фінансової звітності формується сукупність аналітичних показників, головні з яких – платоспроможність, фінансова стійкість, рентабельність і оборотність. Домогтися бездоганних показників поки що не представляється можливим, а тому фінансовий стан жодного підприємства не можна назвати ідеальним.

У табл. 2 відображено, як зміна одних аналітичних показників впливає на тенденції інших.

Проведення комплексної оцінки включає в себе кілька етапів:

1. Вибір параметрів для комплексної оцінки. З аналітичних показників, що застосовуються при вивченні фінансових звітів, вибирають ті, що будуть використані в комплексній оцінці.

2. Коригування показників в одному напрямку. Якщо з яких-небудь коефіцієнтів зробити це неможливо, з комплексної моделі їх слід виключити.

3. Вибір моделі для комплексної оцінки. З усіх існуючих необхідно вибрати ту, яка буде застосована в комплексному аналізі.

4. Вибір ваг для показників. Якщо модель дає можливості для зважених оцінок, то визначають ваги для окремих аналітичних показників залежно від ступеня їх значущості для комплексної оцінки.

5. Визначення ідеального значення. Необхідно вибрати еталон – краще значення, в тому числі теоретичне. У ролі такого можна використовувати норматив, показник провідних гравців на ринку в галузі або в економічному середовищі, а також підсумки теоретичних досліджень.

6. Комплексна оцінка. Основою для розрахунків є вихідні параметри і обрана модель.

7. Підведення підсумків, висновок про фінансовий стан підприємства. Грунтуючись на отриманому значенні, аналітик дає оцінку фінансовому становищу підприємства.

Таблиця 2

Вплив змін аналітичних показників

Показники	Зміна	Вплив («+» – позитивний вплив / «-» – негативний вплив)
Платоспроможність	Збільшення	«+»: зростання фінансової стійкості «-»: зниження оборотності
	Зменшення	«+»: зростання оборотності «-»: зниження фінансової стійкості
Фінансова стійкість	Збільшення	«+»: зростання платоспроможності «-»: зниження рентабельності
	Зменшення	«+»: зростання рентабельності «-»: платоспроможності
Оборотність	Збільшення	«+»: зростання фінансової стійкості, зростання рентабельності «-»: зниження платоспроможності
	Зменшення	«+»: зростання платоспроможності «-»: зниження фінансової стійкості, зниження рентабельності
Рентабельність	Збільшення	«+»: зростання оборотності «-»: зниження фінансової стійкості
	Зменшення	«+»: зростання фінансової стійкості «-»: зниження оборотності

При прийнятті рішення щодо ефективного управління та ділової взаємодії дуже важливі відомості про роботу державного підприємства, дізнатися які дозволяє аналіз фінансової звітності. Але є один нюанс – порушення не можна виявити відразу ж. Багато державних підприємств спотворюють реальний стан справ і відображають у звітах прикрашену інформацію.

Як правило, фальсифікація фінансових звітів – в інтересах керівників підприємства, які бажають приховати реальну ситуацію в бізнесі. Припустимо, підприємство слабо розвивається, у нього спостерігається дефіцит грошових коштів. Керівник дає розпорядження фахівцям фінансового відділу відобразити у фінансовій звітності недостовірні дані, щоб представити економічні показники позикодавцям або кредиторам в більш вигідному світлі. Часто відбувається так, що керівники підприємств покращують фінансові звіти, щоб вдало продати бізнес. Безперечно, жоден інвестор не хоче купувати підприємство, де справи йдуть погано. Щоб угода відбулася, керівництво зацікавленої у продажу підприємства прикрашає картину.

Поширена думка про те, що здебільшого в спотворенні відомостей у фінансових звітах зацікавлені фінансові менеджери, помилкова. Вони лише отримують розпорядження від вищого керівництва про внесення змін. Це обумовлено тим, що на будь-якому підприємстві є внутрішні КРУ, обов'язкові для виконання всіх фінансових директорів. Щоб на підприємство не наклали штрафи і вона не втратила своїх позицій, керівництво намагається зробити все можливе для того, щоб фінансова звітність відповідала поставленому плану. Але подібні ситуації зустрічаються не так часто.

Головна проблема фінансового аналізу полягає в неможливості оперативно виявляти порушення. У фінансовій звітності відображається історична інформація, а не поточний стан справ на підприємстві. Моменти, які вдається виявити після певного часу, не завжди допомагає з'ясувати аналіз фінансової звітності підприємства. Як правило, вони приховані. І чим складнішу структуру має бізнес, тим важче виявити фальсифіковані дані.

Щоб дізнатися реальну картину, фінансову звітність потрібно відкоригувати, внівши певні поправки. Однак і це не дасть точної гарантії того, що ви зможете побачити на 100 повну і об'єктивну картину, оскільки поточна ситуація на підприємстві змінюється щодня. Це і є нюанс проведення аналізу фінансової звітності державного підприємства. Варто також зазначити, що фінансова звітність може бути спотворена не тільки навмисне. Нерідко в звітах ненавмисно припускаються помилки. Пов'язано це із законодавчими протиріччями і недосконалістю методології бухгалтерського обліку.

Що стосується причин умисної фальсифікації даних, вони бувають особистими і громадськими. Особисті визначаються цілями, які переслідує конкретний працівник. Громадські – це спроба підтасовування реальної картини в інтересах всього підприємства. Тобто працівники прагнуть врятувати підприємство. Але завжди слід пам'ятати про те, що фальсифікація даних може загрожувати серйозними і неприємними наслідками.

Висновки. Бухгалтерська звітність покликана давати інформацію про майновий і фінансовий стан організації. Якщо бухгалтер допускає істотні спотворення статей звітності, користувачі втрачають можливість приймати будь-які рішення на підставі такої інформації. Тому дуже важливо стежити за правильним застосуванням принципів обліку, приділяти увагу факторам, які можуть спотворювати облікові дані, і вчасно їх виявляти та усувати на основі застосування норм і правил, закладених у положеннях з бухгалтерського обліку та інших нормативних актах, що регламентують порядок ведення обліку та звітності.

Бухгалтерська звітність дає уявлення про фінансово-господарську діяльність підприємства і є точкою відліку для складання річного фінансового плану. Читання фінансової звітності в контексті фінансового менеджменту означає читання форм бухгалтерської звітності та прийняття користувачами звітності обґрунтованих управлінських рішень.

Вибір оптимальних (цілевих, нормативних) для аналізу діяльності підприємства показників дуже непросте і важливе завдання, бо немає універсального списку коефіцієнтів для будь-якої компанії. На практиці вироблені основні методи фінансового аналізу, серед яких можна виділити наступні: читання бухгалтерської звітності, в т. ч. аудиторських висновків, якщо вони присутні; горизонтальний аналіз; вертикальний аналіз; трендовий аналіз; порівняльний (просторовий) аналіз; факторний аналіз; метод фінансових коефіцієнтів.

Своєчасне проведення аналізу фінансової звітності державного підприємства дозволяє проводити ефективне фінансове планування і направляти фінансові ресурси на розвиток підприємства для збільшення товарообігу, зниження собівартості, зростання прибутку і рентабельності, динамічного подальшого розвитку в сучасних непростих умовах.

Список використаних джерел

1. Атамас П. Й. Управлінський облік: навч. посіб. Київ: Центр навчальної літератури, 2006. 440 с. URL: https://www.studmed.ru/atamas-p-y-upravl-nskiy-obl-k_bff4ecd9956.html
2. Бойчик І. М., Харів П. С., Хопчан М. І. Економіка підприємств: навч. посіб. Львів: «Сполом», 2012. 212 с. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php?doc_id=53700
3. Бухгалтерський управлінський облік: підручник для студ. спец. «Облік і аудит»

вищ. навч. закл. Ф. Ф. Бутинець, Т. В. Давидюк, З. Ф. Канурна. 3-тє вид., доп. і перероб. Житомир: Рута, 2005. 480 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/27469/1/Bukhhalterskyi_upravlinskyi_oblik_2005.pdf

4. Верхоглядова Н. І., Ядранський Д. М., Іваннікова Н. А. Економіка підприємства: навч. посіб. для студ. вузів. Київ: Професіонал, 2012. 382 с. URL: http://www.e-catalog.name/x/x/x?LNG=&P21DBN=KNUTD&I21DBN=KNUTD_PRINT&S21FMT=fullw_print&C21COM=F&Z21MFN=32239

5. Виноградова М. О., Жидєєва Л. І. Аудит: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2014. 654 с. URL: http://diplomvkarmane.org.ua/media/diplom/files/pages/audit_vinograd.pdf

6. Глушко А. Д. Методичні засади аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. *Ефективна економіка*. 2019. № 3. С. 40-47. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/6_2019/36.pdf

7. Городилов М. А. Удосконалення організаційних аспектів аудиту і ревізії. *Аудит і фінансовий аналіз*. 2018. № 5. URL: http://auditfin.com/fin/2008/5/Gorodilov/Gorodilov_20.pdf

8. Грабовецький Б. Є. Фінансовий аналіз та звітність. Вінниця: ВНТУ, 2011. 281 с. URL: <https://www.twirpx.com/file/1863798/>

9. Дорош Н. І. Аудит: методологія і організація. Київ: Знання, 2001. 224 с. URL: <http://ualibrarium.narod.ru/econ/audit/11/audit-dorosh.html>

10. Економіка підприємства: навч. посіб. За заг. ред. П. В. Круша, В. І. Підвігіної, Б. М. Сердюка. Київ: Ельга-Н, КНТ, 2012. 780 с. URL: https://www.studmed.ru/krush-pv-podvgnav-serdyuk-bm-ekonomka-pdpriyemstva_6bc69b79a21.html

11. Іваннікова О. В. Аналіз платоспроможності як фактора фінансової стійкості малих підприємств. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит*. 2017. Вип. 2 (58). С. 130-136. URL: http://psaejrn1.nau.in.ua/journal/2_58_2017_ukr/22.pdf

12. Коцеруба Н.В. Інформаційне забезпечення аудиту фінансової стійкості та платоспроможності підприємства. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2019. Вип. 27. С. 78-21. URL: http://www.visnykeconom.uzhnu.uz.ua/archive/27_1_2019ua/17.pdf

13. Мулик Т. О. Аналіз господарської діяльності: навч. посіб. Київ: «Центр учбової літератури», 2017. 288 с. URL: <https://old.libr.dp.ua/site-libr/?idm=1&idp=22&ida=1650>

14. Романова Т. В. Чинники, що впливають на збільшення прибутку підприємств України в сучасних умовах. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3976>

15. Сніткіна І. А. Підходи визначення сутності платоспроможності та класифікація факторів впливу. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2019. № 1 (53). С. 179-183. URL: <http://visnyk-ekon.uzhnu.edu.ua/article/view/164653>

16. Тютюнник Ю. М. Фінансовий аналіз: навч. посіб. Полтава: ПДАА, 2016. 430 с.

17. Чайка Т. Ю. Платоспроможність, ліквідність і фінансова стійкість: теоретичні і методичні аспекти аналізу. *Вісник Національного технічного університету «ХПИ» (економічні науки)*. 2018. № 37 (1313). С. 82-89. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-Press/39701/1/vestnik_KhPI_2018_37_Chaika_Platospromozhnist.pdf

18. Чемчикаленко Р. А. Напрями підвищення ефективності оцінки ліквідності та платоспроможності підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 12. С. 642-648. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/12_ukr/106.pdf

19. Швиданенко Г. О., Дмитренко А. І., Олексюк О. І. Бізнес-діагностика підприємства: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2011. 339 с. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1247416

20. Яремик Х. Я. Методичні підходи до оцінки платоспроможності підприємства. *Ефективна економіка*. 2015. № 11. С. 45-52. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2015/34.pdf

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
ГОРДОПОЛОВА В. Ю.

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «АУДИТ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ»

МЕЛЬНИКОВИЧ І., 2 курс, ФФО ДТЕУ,

спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»

В статті проаналізовано визначення економічної сутності поняття «аудит фінансової звітності підприємств» різними вченими та узагальнено методологічні підходи до визначення цього поняття у проаналізованій вибірці літературних джерел.

The article analyzes the definition of the economic essence of the concept of «audit of financial statements of enterprises» by various scholars and summarizes the methodological approaches to defining this concept in the analyzed sample of literature.

Актуальність обраної теми полягає у тому, що в сучасних умовах господарювання вагому роль для прийняття ефективних управлінських рішень відіграє фінансова звітність, що є основним джерелом інформації про фінансовий стан, склад та структуру активів, фінансових ресурсів, доходів та витрат суб'єкта господарювання. Необхідність складання фінансової звітності викликана потребою в інформації про фінансовий стан та результати діяльності підприємства для різних користувачів, зокрема, управлінського персоналу, працівників підприємства, акціонерів та власників, клієнтів, партнерів тощо. Фінансова звітність є єдиною інформаційною сполучною ланкою між керівниками підприємства та його власниками, державними органами, що дозволяє оцінити ефективність роботи підприємства, якість управління ним. Від точності та правдивості звітності залежать рішення користувачів фінансової звітності, їх перспективи та майбутній фінансовий стан. Постійні зміни законодавства з питань бухгалтерського обліку, формування звітності та нарахування і сплати податків, призводять до зростання частоти помилок при формуванні фінансової звітності. Необхідність виявлення, усунення та зведення до мінімуму в подальшому таких помилок сприяє підвищенню ролі аудиту фінансової звітності як гаранта достовірності показників фінансової звітності. Проте попри наявність скрупульозно розроблених аудиторських процедур контролю достовірності існуючої фінансової звітності, поставлена проблема коректної оцінки фінансової звітної інформації повністю так і не вирішена.

Метою статті є узагальнення підходів до визначення поняття «аудит фінансової звітності», поданих у літературних джерелах.

Об'єктом дослідження є економічна сутність поняття «аудит фінансової звітності».

Предметом дослідження є підходи до визначення цього поняття у різних літературних джерелах.

Різні погляди на сутність поняття «аудит фінансової звітності» висвітлена низкою вчених та практиків, зокрема, таких як С.В. Візіренко [4], М.О. Виноградова [3], І.М. Голота [5], С.М. Гончарук [6], Г.П. Машталяр [12], Г.О. Ткачук [18], А.О. Семенець [15], В.В. Рядська [17] та іншими. Вивчення праці цих науковців дозволяє ґрунтовно підійти до аналізу різних аспектів цього поняття, але не вирішує проблеми комплексного, узагальненого поняття «аудиту фінансової звітності».

У табл. 1 подано визначення економічної сутності поняття «аудит фінансової звітності» різними науковцями.

Науковці та практики широко використовують в якості основного джерела інформації для прийняття управлінських рішень дані системи обліку, що є основою фінансової звітності підприємств. Це підтверджує доцільність розвитку теорії, методології та практики таких важливих складових аудиту, як звітність та оцінка результатів діяльності.

Визначення сутності поняття «аудит фінансової звітності» в наукових джерелах

№ з/л	Автор/джерело	Визначення
1	Бурлан С. А., Руденко Н. О. [2, с.175]	Аудит фінансової звітності (Audut) – процес перевірки фінансово-економічної інформації (накопиченої системою бухгалтерського обліку, згрупованої і узагальненої в документах фінансової звітності) з метою висловлення думки про її достовірність
2	Виноградова М.О., Жидєєва Л.І. [3, с.205]	Підтвердження вірогідності показників, що відображені в Балансі (Звіті про фінансовий стан) (Форма №1) та інших формах фінансової звітності
3	Візіренко С. В. [4, с.170]	Метою аудиту фінансової звітності є підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності
4	Голота І.М [5, с.98]	Аудит фінансової звітності виконує надзвичайно важливу функцію щодо підтвердження достовірності та неупередженості поданої користувачам інформації, що допомагає їм у прийнятті правильних рішень
5	Гончарук С. М. [6, с. 55]	Аудит фінансової звітності нерозривно зв'язаний з розв'язанням актуальних завдань у галузі економіки: виявленням внутрішньогосподарських резервів, запобіганням зловживань і перевитрат, зниженням собівартості продукції, підвищенням продуктивності праці, рентабельності виробництва, конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках, чому сприяють чітко налагоджений облік і контроль
6	Грищенко І. В. [7, с. 134]	Важливими завданнями аудиту показників фінансової звітності є: – перевірка стану обліку та звітності суб'єкта аудиту, їх достовірності і відповідності законам, доцільності здійснення операцій
7	Дерев'янко С.І., Кузик Н.П., Олійник С.О. [1, с. 197]	Метою аудиту фінансової звітності є висловлення аудитором думки про те, чи відповідає фінансова звітність у всіх істотних аспектах інструкціям, що регламентують порядок підготовки та подання фінансових звітів (національним, міжнародним стандартам бухгалтерського обліку)
8	Дікань Л. В. [8]	Аудит фінансової звітності виконується для визначення того, чи узгоджується фінансова звітність (тобто інформація, що перевіряється та піддається кількісному оцінюванню) з певними критеріями та чи відображає вона реальний фінансовий стан
9	Киба К. В. [9, с. 46]	Аналізуючи фінансову звітність, користувачі отримують інформацію про результати діяльності підприємства, його фінансовий стан, платоспроможність, ліквідність, рентабельність та інші важливі характеристики. Таким чином, аудит фінансової звітності підприємства допомагає висвітлити недоліки роботи підприємства та допущені помилки, тому порядок його здійснення повинен бути ретельно спланованим, чітким та узгодженим
10	Колісник Г.М., Слюсаренко В.С.[10]	Аудиторська перевірка фінансової звітності – це незалежна експертиза для встановлення реальності та достовірності її, своєчасності та єдності методичних звітних показників
11	Кочин Т. М. [11, с. 178]	Вважаємо, що аудит якості фінансової звітності направлений на уникнення інформаційної асиметрії на ринку та усунення конфлікту між учасниками соціально-економічних відносин, які є користувачами як фінансової звітності так власне і результатами аудиту
12	Машталар Г.П. [12, с. 159]	Аудит фінансової звітності виконує надзвичайно важливу функцію щодо підтвердження достовірності та неупередженості поданої користувачам інформації, що допомагає їм у прийнятті правильних рішень
13	Михалків А. А. [13, с. 105]	Наразі аудит фінансової звітності трактується як незалежна перевірка економічного суб'єкта з метою висловлення думки про її достовірність і відповідність порядку ведення бухгалтерського обліку чинному законодавству

№ з/л	Автор/джерело	Визначення
14	Петрук О. М. [14, с. 3]	У теперішній час існує важлива проблема забезпечення аудиту фінансової звітності підприємств з метою виявлення навмисних або випадкових помилок інструментарієм, який би дозволяв робити аналіз ефективності використання ресурсів підприємства та порівнювати фактичну та можливу ефективність між собою
15	Семенець А.О. [15, с. 68]	Аудит покликаний підвищувати ступінь впевненості користувачів у фінансовій звітності, а це значить, що аудитор за результатами аудиту фінансової звітності повинні отримати впевненість в тому, що фінансова звітність в цілому не містить суттєвих викривлень.
16	Слюсаренко В.Є., Колісник Г.М. [16, с. 96]	Аудит фінансової звітності має підтвердити реальність інформації про активи і пасиви підприємства
17	Слюсаренко В.Є., Колісник Г.М. [16, с. 96]	Аудит фінансової звітності сприяє виявленню недоліків, попередженню банкрутства, визначенню перспектив розвитку виробництва в умовах жорстокої конкурентної боротьби
18	Рядська В.В. [17, с. 322]	Результатом аудиторської перевірки фінансової звітності є надання достатньої або обмеженої впевненості щодо достовірності інформації, яка міститься у фінансовій звітності
19	Ткачук Г.О. [18, с. 95]	Аудит фінансової звітності є важливою умовою забезпечення достовірності звітної інформації для прийняття управлінських рішень на сучасному підприємстві
20	Фабіянська В.Ю. [19, с. 149]	Висловлення незалежної думки аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних стандартів фінансової звітності

Джерело [2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19].

У вітчизняній економічній літературі, Міжнародних нормативах з аудиту (МНА) і чинних законодавчих актах України немає єдиного підходу щодо визначення терміну «аудит фінансової звітності». У переважній більшості літературних джерел сформульована думка про аудит фінансової звітності як процес перевірки фінансово – економічної інформації, проте є визначення цього поняття як висловлення думки аудитора щодо достовірності, відповідності показників звітності даним бухгалтерського обліку.

Аналіз спеціальної наукової літератури, який був проведений, дозволяє відзначити, що серед вітчизняних економістів спостерігається різний підхід щодо визначення мети, завдань та функцій аудиту фінансової звітності. Так, Візіренко С.В. вважає метою аудиту фінансової звітності підвищення ступеня довіри визначених користувачів до фінансової звітності. На думку Деревянко С.І., Кузика Н.П. та Олійника С.О. «Метою аудиту фінансової звітності є висловлення аудитором думки про те, чи відповідає фінансова звітність у всіх істотних аспектах інструкціям, що регламентують порядок підготовки та подання фінансових звітів (національним, міжнародним стандартам бухгалтерського обліку)».

Так, Бурлан С.А. та Руденко Н.О. висловили думку про аудит фінансової звітності – «це процес перевірки фінансово-економічної інформації». Дікань Л.В. вважає, що «аудит фінансової звітності виконується для визначення того, чи узгоджується фінансова звітність з певними критеріями та чи відображає вона реальний фінансовий стан».

Колісник Г.М. та Слюсаренко В.Є. вважають аудиторську перевірку фінансової звітності як незалежну експертизу «для встановлення реальності та достовірності її, своєчасності та єдності методичних звітних показників».

На погляд Фабіянської В.Ю., визначення аудиту фінансової звітності повинен висловлювати незалежну думку аудитора про її відповідність в усіх суттєвих аспектах вимогам національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку, міжнародних

стандартів фінансової звітності повинно включати наступні елементи: сферу діяльності, об'єкти і мету аудиту, системне дослідження предмета, засоби досягнення поставленої мети.

Гончарук С. М. вважає, що «аудит фінансової звітності нерозривно зв'язаний з розв'язанням актуальних завдань у галузі економіки: виявленням внутрішньогосподарських резервів, запобіганням зловживань і перевитрат, зниженням собівартості продукції, підвищенням продуктивності праці, рентабельності виробництва, конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках, чому сприяють чітко налагоджений облік і контроль».

Грищенко І. В. виділяє такі важливі завдання аудиту показників фінансової звітності: перевірка стану обліку та звітності суб'єкта аудиту, їх достовірності і відповідності законам, доцільності здійснення операцій.

Щодо визначення функцій аудиту фінансової звітності, то тут можемо побачити такі підходи вчених – економістів. Так, на думку Голоти І.М та Машталяра Г.П. «аудит фінансової звітності виконує надзвичайно важливу функцію щодо підтвердження достовірності та неупередженості поданої користувачам інформації, що допомагає їм у прийнятті правильних рішень». Заслуговує на увагу думка Машталяра Г.П. щодо визначення аудиту фінансової звітності: «Аудит фінансової звітності виконує надзвичайно важливу функцію щодо підтвердження достовірності та неупередженості поданої користувачам інформації, що допомагає їм у прийнятті правильних рішень».

Різноманітність підходів та визначень цього поняття виявляє необхідність у систематизації, узагальненні та виявлення переважних тенденцій у визначенні сутності поняття «аудит фінансової звітності підприємства». У табл. 2 сформовано основні підходи різних авторів до визначення поняття «аудит фінансової звітності».

Таблиця 2

Узагальнення методологічних підходів до визначення економічної сутності поняття «аудит фінансової звітності» у проаналізованій вибірці літературних джерел

№ з/п	Підходи до визначення поняття «аудит фінансової звітності»	Автори	Кількість джерел, од.	Частка джерел,
1	Підтвердження достовірності та неупередженості інформації	Виноградова М.О., Жидєєва Л.І., Візіренко С. В., Голота І.М, Машталяр Г.П., Семенець А. О., Рядська В.В, Ткачук Г. О.	7	35,00
2	Засіб зниження інформаційної асиметрії	Гончарук С. М., Кочин Т. М., Слюсаренко В.Є., Колісник Г.М	3	15,00
3	Інструмент виявлення помилок	Киба К. В, Петрук О. М., Слюсаренко В.Є., Колісник Г.М	3	15,00
4	Процес перевірки фінансово-економічної інформації	Бурлан С. А., Руденко Н. О., Грищенко І. В., Дікань Л. В	3	15,00
5	Незалежна перевірка	Колісник Г.М., Слюсаренко В.Є., Михалків А. А	2	10,00
6	Висвітлення аудитором думки	Деревянко С.І., Кузик Н.П., Олійник С.О., Фабіянська В.Ю.	2	10,00
Σ	Всього:		20	100

Джерело: власна розробка.

Аналіз літературних джерел дозволяє виявити ряд основних підходів до визначення поняття «аудит фінансової звітності», зокрема:

- підтвердження достовірності та неупередженості інформації (Виноградова М.О., Жидєєва Л.І. [3, с.205], Візіренко С. В. [4, с.170], Голота І.М. [5, с.98], Машталяр Г.П. [12], Семенець А. О. [15, с. 68], Рядська В.В. [17, с. 322], Ткачук Г. О. [18, с. 95]);

- засіб зниження інформаційної асиметрії (Гончарук С. М. [6, с. 55], Кочин Т. М. [11, с. 178], Слюсаренко В.Є., Колісник Г.М. [16, с. 96]);
- інструмент виявлення помилок (Киба К. В. [9, с. 46], Петрук О. М. [14, с. 3], Слюсаренко В.Є., Колісник Г.М. [16, с. 96]);
- процес перевірки фінансово-економічної інформації (Бурлан С. А., Руденко Н. О. [2, с.175], Гріщенко І. В. [7, с. 134], Дікань Л. В. [8]);
- незалежна перевірка (Колісник Г.М., Слюсаренко В.Є. [10], Михалків А.А. [13]);
- висвітлення аудитором думки (Деревянко С.І., Кузик Н.П., Олійник С.О. [1], Фабіянська В.Ю. [19]).

Переважає більшість науковців, зокрема такі, як Виноградова М.О., Жидеєва Л.І., Візіренко С. В., Голота І.М., Машталяр Г.П., Семенець А. О., Рядська В.В., Ткачук Г. О. визнали «аудит фінансової звітності» як підтвердження достовірності та неупередженості інформації. У вибірці їх частка складає 35 . З таким визначенням можна погодитись, адже метою аудиту є перевірка інформації, поданої у фінансовій звітності на відповідність даним бухгалтерського обліку та іншим документам підприємства, та виявлення невідповідностей з метою їх усунення та отримання більш достовірних показників його діяльності.

Фінансова звітність має надавати об'єктивну та достовірну інформацію про фінансовий стан суб'єкта господарювання, а тому має відповідати якісним характеристикам – певним вимогам, а саме:

- дохідливості, тобто користувачі, маючи певний рівень знань можуть черпати потрібну інформацію з документації та однозначно її тлумачити;
- доречності – інформація, що міститься у звітності має бути доречно, адже вона впливає на прийняття рішень користувачами, оцінку минулих, теперішніх та майбутніх подій, коригування цих оцінок;
- достовірності – інформація має бути такою, що не містить помилок та перекручень, здатних вплинути на рішення користувачів;
- порівнянності, тобто показники фінансової звітності за різні періоди та різних підприємств мають бути порівнювані за потреби.

Якщо фінансова звітність відповідає якісним вимогам, то вона є об'єктивною та достовірною і саме це є об'єктом перевірки аудитором.

Визнання аудиту фінансової звітності як засобу зниження інформаційної асиметрії такими науковцями, як Гончарук С. М., Кочин Т. М., Слюсаренко В.Є., Колісник Г.М, у вибірці займає частку 15 .

Аудит фінансової звітності дозволяє кожній групі користувачів отримати повну інформацію про стан суб'єкта господарювання, зокрема:

- менеджмент зацікавлений у отриманні інформації для оперативного управління підприємством, коригування виробничих та фінансових планів тощо,
- власники підприємства (акціонери, інвестори) на основі фінансової звітності оцінюють надійність та прибутковість вкладеного капіталу, ефективність управління підприємством;
- постачальники та кредитори за динамікою показників звітності оцінюють надійність підприємства як позичальника, платоспроможного покупця;
- органи державної влади зацікавленні, перш за все, у своєчасності та повноті сплати податків суб'єктом господарювання.

Тому, на нашу думку, визначення аудиту фінансової звітності як засобу зниження інформаційної асиметрії заслуговує на увагу, адже в результаті аудиту фінансової звітності користувачам підтверджується можливість отримати всебічну достовірну інформацію про фінансову та господарську діяльність підприємства для ухвалення ефективних рішень.

Киба К. В, Петрук О. М., Слюсаренко В.Є., Колісник Г.М. вважають, що поняття «аудиту фінансової звітності» є інструментом виявлення помилок. Частка таких думок у вибірці складає 15 . Ми частково погоджуємося із цією позицією науковців, бо вважаємо, що

економічна сутність цього поняття значно ширша і включає всебічну оцінку стану та результатів діяльності підприємства, а не тільки виявлення помилок у фінансовій звітності.

Головним завданням аудитора, що перевіряє фінансову звітність є підтвердити чи спростувати достовірність інформації. Достовірність, як одна з основних характеристик фінансової звітності, означає такий ступінь точності викладений у звітності показників, що на її основі можна робити правильні висновки про майновий стан та результати діяльності підприємства. Відомо, що достовірною звітність підприємства може бути визнана за умови врахування вимог законодавства щодо порядку оцінки, визнання та відображення об'єктів обліку на рахунках та в бухгалтерській звітності.

Популярною серед вітчизняних економістів, до яких відносяться Бурлан С. А., Руденко Н. О., Гріщенко І. В., Дікань Л. В., є думка про те, що аудит фінансової звітності – це процес перевірки фінансово-економічної інформації. Частка представників такої позиції складає 15 вибірки. Але така діяльність аудитора закінчується наданням професійного висновку висловлення власної думки, а головне – підтвердження чи не підтвердження достовірності інформації у звітності, тому вважаємо таке визначення поняття неповним.

Аналізуючи вітчизняну економічну літературу, можна помітити, що ряд економістів ототожнюють аудит фінансової звітності з незалежною експертизою. Це такі автори, як Колісник Г.М., Слюсаренко В.Є., Михалків А. А.; частка їхньої думки у вибірці складає 10. Також частина (10 вибірки) економісти (Дерев'янка С.І., Кузик Н.П., Олійник С.О., Фабіянська В.Ю.), чиї погляди брались до уваги, визначають аудит фінансової звітності як висвітлення аудитором думки. Ми вважаємо, що останні два підходи не є характерними лише для аудиту саме фінансової звітності, а для аудиту як такого.

Отже, аналізуючи підходи до визначення сутності аудиту фінансової звітності, його мети, завдань та функцій, можна дійти до висновку, що майже всі аналізовані вчені – економісти підтримують думку про аудит фінансової звітності, як перевірку щодо достовірності стану фінансової звітності підприємства.

На нашу думку, аудитом фінансової звітності можна вважати процес незалежної перевірки фінансово-економічної інформації на її достовірність та неупередженість висвітлення у звітності, відповідності даним обліку підприємства та законодавчим нормативним актам в галузі оподаткування та бухгалтерського обліку з метою надання висновку про ступінь достовірності показників діяльності підприємства, що подані у фінансовій звітності суб'єкта господарювання.

Висновок. Аудит фінансової звітності є складним та багатограним поняттям, що містить різні теоретичні та практичні аспекти дослідження звітних показників підприємства. Це і незалежна експертиза, і перевірки фінансово-економічних показників діяльності підприємства, і інструмент виявлення помилок. Але головне – аудит фінансової звітності є ключовим аспектом аудиторської перевірки, який виконує надзвичайно важливу функцію щодо підтвердження достовірності та неупередженості поданої користувачам інформації, що допомагає їм у прийнятті правильних рішень. Цим забезпечується суттєве зменшення ризиків, пов'язаних із прийняттям управлінських рішень, підвищується довіра до підприємства з боку партнерів та утворюється його позитивний імідж, спрощуються процес налагодження нових контактів. У комплексі перелічені переваги сприяють успішному розвитку підприємства.

Список використаних джерел

1. Аудит: навч. посіб. / Дерев'янка С.І., Кузик Н.П., Олійник С.О., Ганяйло О.М. Київ: ЦУЛ, 2016. 380с.
2. Бурлан С. А., Руденко Н. О. Організація і методика аудиту : навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 184 с.
3. Виноградова М. О., Жидєєва Л. І. Аудит: навч. посіб. Київ: ЦУЛ, 2014. 654 с.

4. Візіренко С.В., Макаріхін С. С. Методичні аспекти аудиту фінансової звітності підприємства. *Сталий розвиток економіки*. 2015. № 4. С. 170-176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/sre_2015_4_26 (дата звернення: 17.02.2022).
5. Голота І.М. Аудит фінансової звітності підприємств та напрями його вдосконалення. *Студентський науковий вісник*. 2013. №2(9). Ч1. С. 92-99. URL: <https://cutt.ly/oPrnqnJ> (дата звернення: 17.02.2022).
6. Гончарук С.М., Приймак С. В., Шот А. П. Методологічні підходи до підвищення якості аудиту фінансової звітності. *Modern economics*. 2020. № 20. С. 53-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2020_20_11 (дата звернення: 17.02.2022).
7. Гріщенко І.В., Білецька Н. В., Циганчук В. А. Виявлення порушень у процесі аудиту фінансової звітності підприємства. *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки*. 2018. Вип. 54. С. 133-138. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vlca_ekon_018_54_23 (дата звернення: 17.02.2022).
8. Дікань Л.В. Державний аудит. Аудит ефективності. URL: <https://ukrtextbook.com/derzhavnij-audit-dikan-l-v/derzhavnij-audit-dikan-l-v-3-2-audit-efektivnosti.html> (дата звернення: 17.02.2022).
9. Киба К.В. Теоретико-методологічні аспекти аудиту фінансової звітності підприємства. *Управління розвитком*. 2014. № 12. С. 45-47. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Uproz_2014_12_23 (дата звернення: 17.02.2022).
10. Колісник Г.М., Слюсаренко В.Є. Аудит: навч. посіб. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2015. 296с.
11. Кочин Т. М. Якість фінансової звітності як об'єкт аудиту. *Вісник ХНАУ. Серія: Економічні науки*. 2019. № 4(2). С. 175-190. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2019_4\(2\)_19](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vkhnau_ekon_2019_4(2)_19) (дата звернення: 17.02.2022).
12. Машталяр Г.П. Організація аудиту фінансової звітності. *Бухгалтерський облік, аналіз, аудит*. 2015. №1(57). С. 158-164.
13. Михалків А.А. Роль аудиту в забезпеченні достовірності фінансової звітності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2016. Вип. 6(2). С.105-107. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuumevcg_2016_6_282_29_26 (дата звернення: 17.02.2022).
14. Петрук О.М., Мізякіна Н.О. Аудит фінансової звітності підприємств в аспекті аналізу ефективності використання ресурсів. *Ефективна економіка*. 2015. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_1_36 (дата звернення: 17.02.2022).
15. Семенець А.О., Мелешко Д.В. Організація аудиту фінансової звітності підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2017. № 12(4). С. 68-71. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/esfirp_2017_12_284_29_18 (дата звернення: 17.02.2022).
16. Слюсаренко В.Є. Аудит: сучасний стан та перспективи розвитку на Україні. Монографія. Ужгород; «УжНУ», 2014. 200 с.
17. Рядська В.В. Аудит у розвитку підприємницької діяльності в Україні: дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09. Київ, 2015. 433 с.
18. Ткачук Г.О., Іванченкова Л.В., Скляр Л.Б., Ступницька Т.М. Процедури аудиторського підтвердження достовірності фінансової звітності: вирішення проблемних питань. *Економіка харчової промисловості*. 2021. Т.13, Вип. 2. С. 95-104. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/echp_2021_13_2_13 (дата звернення: 17.02.2022).
19. Фабіянська В.Ю. Підходи до розробки аудиторською фірмою комерційної пропозиції щодо аудиту фінансової звітності підприємства. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2019. № 8. С. 141-152. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efmapnp_2019_8_17 (дата звернення: 17.02.2022).

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
БЕЗВЕРХОГО К. В.

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ СУТНОСТІ ПОНЯТТЯ «КОНТРОЛЬ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

МОРОЗОВА А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»

В статті проаналізовано особливості сутності розкриття економічного змісту поняття «контроль операційної діяльності». Обґрунтовано проблеми контролю, результатів господарської діяльності підприємства та надано пропозиції щодо вдосконалення інформаційної системи контролю.

The article analyzes the features of the essence of the disclosure of the economic meaning of the concept of «control of operating activities». Problems of control, results of economic activity of the enterprise are substantiated and offers on improvement of information system of control are submitted.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в ринкових умовах господарювання контроль є важливим, щоб досягти певної мети на підприємстві. Контроль стає необхідним, по-перше, для усунення порушень, що можуть виникнути під час роботи; по-друге в обґрунтуванні теоретичних основ і розробці практичних рекомендацій ефективності управління.

Постановка проблеми. Фінансово-господарська діяльність за ринкових умов вимагає прийняття правильних та ефективних управлінських рішень. І навпаки, без ефективно системи контролю ефективність прийняття управлінських рішень неможлива, тому контроль як функцію управління потребує постійного розвитку на основі наукових методів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Багато вчених-економістів досліджують поняття «контроль операційної діяльності», займаються багато вчених-економістів (див.[1-20]). Погоджуючись із наведеними джерелами матеріалу для науковців, зазначимо, що питання, пов'язані з узагальненням методів визначення сутності «контроль операційної діяльності», у їх дослідженнях недостатньо висвітлені.

Об'єктом дослідження є процес формування та управління стратегічним контролем на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти стратегічного та управлінського контролю підприємством.

Метою статті є визначення економічної сутності та узагальнення підходів до тлумачення поняття «контроль операційної діяльності» у контексті підприємства.

Виклад основного матеріалу. Огляд визначень поняття «контроль операційної діяльності», у наукових джерелах надано в таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «операційна діяльність» у наукових джерелах

№ з/п	Автор	Визначення
1	2	3
1	Амбросов В. Я [10, с. 14-18]	Операційна діяльність – Основна діяльність підприємства.
2	Безкоровайна Л. [2, с. 26]	Операційна діяльність – це діяльність підприємства з виробництва та реалізації продукції (послуг), досягнення одночасного підвищення ефективності економічних рішень.
3	Белінський П. І. [3, с. 15]	Операційна діяльність – це діяльність, яка приносить дохід компанії і не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю. Грошовий потік від операційної діяльності є ключовим показником того, чи достатньо готівки для

№ з/п	Автор	Визначення
		обслуговування зобов'язань, підтримки продуктивності компанії, виплати дивідендів та інвестування коштів без зовнішнього фінансування.
4	Бланк І. А. [4, с. 180]	Операційна діяльність – є основним видом діяльності, яким створюється бізнес. Господарська діяльність більшості підприємств базується на виробничо-комерційній та торговельній діяльності, доповнюється інвестиційною та фінансовою діяльністю.
5	Бутинець Ф. Ф. [5, с. 12]	Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю.
6	Василенко В. А. [6, с. 29]	Операційна діяльність – основний вид діяльності підприємства, з метою здійснення якої вона створена.
7	Воронко, О. С [с. 280]	Операційна діяльність – це те саме, що і звичайна виробнича діяльність, але основними видами діяльності можуть бути не тільки виробництво, а й будівництво, транспорт, торговельна діяльність та діяльність, пов'язана з наданням послуг.
8	Волков Д. П. [8, с. 238]	Операційна діяльність – це економічні процеси, що складаються із самостійних процесів, які взаємопов'язані і становлять загальні операційні функції підприємства: закупівельна, виробнича діяльність, збутова діяльність товарів, робіт і послуг, інноваційна діяльність у сфері виробництва та послуг.
9	Грибук Ю. А. [9, с. 238]	Операційна діяльність – це виробництво та реалізація продукції, послуг, робіт.
10	Грабовецький Б.Є [с.310]	Операційна діяльність – як один із видів діяльності підприємства, діяльність з виробництва продукції та послуг
11	Капінос Г.І. [11, с. 129]	Операційна діяльність – це дії, що виконуються в операційній системі для створення переваг шляхом реорганізації входів (різних ресурсів) у вихідні (товари та послуги). Суть операційної функції – це процес перетворення (трансформації), тобто ряд заходів з перетворення ресурсів у готову продукцію або запаси.
12	Кузьмін О., Мельник О. [12, с. 280]	Операційна діяльність – це наскрізна, міжфункціональна система взаємозалежних пов'язаних процесів, реалізація яких призводить до використання ресурсів для створення певних продуктів, цінних для внутрішніх або зовнішніх споживачів, що призводить до конкурентної переваги фірми.
13	Лозовицький Д. С. [13, с. 144]	Операційна діяльність – це основний вид діяльності підприємства, з метою здійснення якого воно створене; процеси, пов'язані з отриманням, переробкою, передаванням і накопиченням матеріальних і нематеріальних, реальних і номінальних благ (грошей)
14	Магданов П. В. [14, с. 14]	Операційна діяльність – це діяльність підприємства, спрямована на вирішення таких цілей: оптимізація завантаження потужності, зниження витрат на виробництво, якість виробництва, якість виробничих поставок, відповідність можливостей виробництва до попиту
15	Мосійчук М. М. [15, с. 105]	Операційна діяльність – це визначення основи для повноцінної експлуатації підприємства, що виконують статутні завдання, масштаб і вирішальним фактором є сфера підприємницької діяльності. Склад, структура, динаміка та ефективність використання ресурсів підприємства, його виробничий потенціал.
1	2	3
16	Сідун В. А. [16, с. 30]	Операційна діяльність – це виробничо-збутова або основна для певного підприємства діяльність, яка характеризується наступними показниками: собівартість реалізованої продукції; валовий прибуток від операційної діяльності; інші операційні та комерційні витрати; прибуток від операційної діяльності
17	Хмелевська А. В. [17, с. 101]	Інша(неосновна) операційна діяльність підприємства – це неосновна діяльність підприємства, що відбувається в межах одного операційного циклу, а також операції, які протікають в обсязі операційного циклу і забезпечують або виникають в результаті проведення основної діяльності
18	Чумаченко, М. Г.. [18, с. 117]	Операційна діяльність – це визначення основних довгострокових цілей і завдань підприємства, а також затвердження курсу дій і розподіл ресурсів, необхідних для досягнення цих цілей.
19	Чорнобай Л. І. [19, с.126]	Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, яка пов'язана з виробництвом і реалізацією продукції (робіт, послуг), забезпечує основну

№ з/п	Автор	Визначення
		частку доходу і є головною метою створення підприємства
20	Школа І.М. [20, с. 48]	Операційна діяльність – це процес придбання матеріалів, їх перетворення на готовий продукт і постачання цього продукту покупцю; діяльність пов’язана з навмисним перетворенням (трансформацією) матеріалів, інформації або покупців

Джерело: Визначення поняття «операційна діяльність» відповідно до літературних джерел [авторська розробка]

В табл. 2. Відображено річну динаміку публікаційної активності дослідженої нами вибірки вчених-економістів з визначення економічної сутності поняття «контроль операційної діяльності» з 2000 по 2017 рік.

Таблиця 2

Річна динаміка публікаційної активності вчених-економістів з визначення поняття «контроль операційної діяльності» з 2000 по 2014 рік

№ з/п	Автор	Роки											
		2000	2002	2003	2004	2006	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
2	Білик М.Д												
3	Бланк А. І Бутинець Ф. Ф	+									+		
4	Безкоровайна Л		+										
5	Белінський П.І					+							
6	Василенко В.А			+									
7	Воронко, О. С												+
8	Волков Д. П.								+				
9	Грибук Ю. А.									+			
10	Грабовецький Б.Є											+	
11	Капінос Г. І.											+	
12	Кузьмин О. Є						+						
13	Лозовицький Д. С										+		
14	Магданов П. В									+			
15	Мосійчук М. М.												+
16	Сідун В. А			+									
17	Хмелевська А. В.							+					

18	Чумачено, М. Г	+											
19	Чорнобай Л. І.											+	
20	Школа І. М.				+								
Σ	Всього:	2	1	2	1	1	1	1	1	2	2	3	2

Джерело: Розподіл досліджених літературних джерел відповідно до підходів визначення «контроль операційної діяльності» [авторська розробка]

Як видно з таблиці 2, що у 2000 році, 2003 році, 2011 році та роках 2013 – 2014 році публікаційна активність вчених з дослідженої нами вибірки була високою, ніж в інших роках.

Розподіл кількості визначень поняття «операційна діяльність», запропонованих з 2000 по 2014 рік, за роками, на рис. 1.

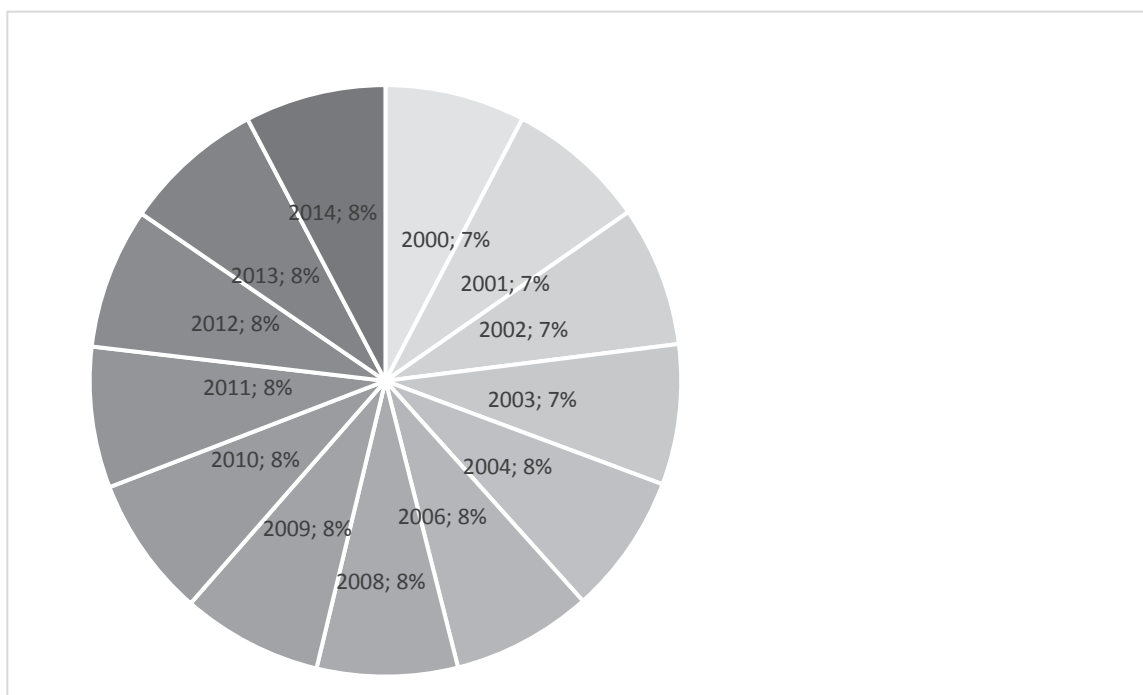

Рис. 1. Розподіл кількості визначень поняття «операційна діяльність», запропонованих з 2000 по 2014 рік, за роками [авторська розробка]

Узагальнення підходів різних авторів до визначення поняття «операційна діяльність» наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Узагальнення підходів до визначення поняття «операційна діяльність» у працях вчених-економістів

№ з/п	Підходи до визначення поняття «операційна діяльність»	Автори	Кількість джерел, од.	Частка джерел,
1	Основна діяльність підприємства	Білик М.Д.; Бланк І.А.;Бутинець Ф.Ф.; Василенко В. О;Лозовицький Д;Сідун В. А;Хмелевська А. В;Чорнобай Л. І.	8	40,00
2	Діяльність підприємства з виробництва та реалізації продукції	Безкоровайна Л.; Василенко В.А.; Грибук Ю. А; Журавель Г. П., Грабовецький Б.Є., Лобов С. В; Школа І.М.	5	25,00

3	Виокремлення основних цілей і завдань підприємства	Магданов П. В; Мосійчук М. М; Чумаченко, М. Г.	3	15,00
4	Методи перетворення ресурсів у продукт	Капінос Г.І; Кузьмін О; Мельник О.	2	10,00
5	Діяльність, що приносить дохід	Белінський П. І.	1	5,00
6	Господарські процеси	Волков Д. П.	1	5,00
Σ	Всього:		20	100

Джерело: Узагальнення підходів до визначення «операційна діяльність» [авторська розробка]

Розподіл досліджених літературних джерел відповідно до підходів до визначення поняття «контроль операційної діяльності» наведено на рис. 2.

Рис. 2. Розподіл досліджених літературних джерел відповідно до підходів визначення «контроль операційної діяльності» [авторська розробка]

Відповідно до узагальнення даних таблиці 3, найбільш поширеною у вибірці є основна діяльність підприємства, яка об'єднує всі показники в єдиний чіткий формат. Їй надають вчені-економісти – автори 40 досліджених літературних джерел (Білик М.Д., Бланк І.А, Бутинець Ф.Ф, Василенко В.О, Лозовицький Д, Сідун В.А, Хмелевська А.В, Чорнобай Л. І.). Але тут також можна зауважити, що операційна діяльність вона базується на інших підходах діяльності підприємства [3,4,8,11,12,13,15,16].

Згідно з даними таблиці 3 поширеною є діяльність підприємства з виробництва та реалізації продукції, що сприяє кругообігу коштів підприємства. Тому на основі аналізу виробництва та збуту підприємства мають можливість коригувати та збалансувати ці показники. Їй надають вчені-економісти – автори 25 досліджених літературних джерел (Безкоровайна Л.; Василенко В.А.; Грибук Ю. А; Журавель Г. П., Грабовецький Б.Є., Лобов С. В; Школа І.М.) [1,6,19].

Після основних цілей та завдань підприємства є метод перетворення ресурсів у продукт. Якщо метод перетворення є ефективним, під час процесу трансформації виникнуть додаткові входні витрати. Тому є багато можливих додаткових результатів, таких як прибуток, збільшення частки ринку, збільшення продажів (у бізнесі), виконання соціальної

відповідальності, задоволеність співробітників, організаційне зростання тощо. Їй надають вчені-економісти – автори 10 досліджених літературних джерел (Капінос Г.І, Кузьмін О, Мельник О.) [18].

Як зазначивши раніше, якщо методи будуть ефективними, то процес перетворення ресурсів у продукт принесе дохід підприємству.

Отже, операційна діяльність є основною діяльністю підприємства, яка приносить основний дохід, а також іншою діяльністю, крім інвестиційної та фінансової. Їй надають вчені-економісти – автори 5 досліджених літературних джерел (Белінський П. І.) [2].

Щоб виробництво проходило безперебійно, має бути процес постачання, а після виробництва – процес збуту. Ці три стадії постійно змінюються один з одним, утворюючи постійний цикл капіталу всередині компанії. Їй надають вчені-економісти – автори 5 досліджених літературних джерел (Волков Д. П.) [5].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Підсумовуючи, можна сказати, що теоретичний зміст та економічне значення оперативного контролю розкривають його функціональне призначення та роль у системі управління. Поглиблена робота вчених у цьому напрямку дає основу для подальших досліджень. Ми підкреслюємо деякі відмінності в тому, як вчені розглядають економічне визначення оперативного контролю.

Як згадувалося раніше, одним із ключових моментів у покращенні операційного контролю є створення системи показників, яка має стати для тих процесів і дій, які можуть бути успішними в усьому бізнесі. Тим не менш, вам потрібно вибрати правильні показники, щоб оцінити діяльність керівника. Справедливо сказати, що хороші результати були досягнуті в тих категоріях, де увагу керівників допомагали показники. Часто можна почути, як менеджери кажуть: «Ми завжди отримуємо те, що вимірюємо». Насправді є багато прикладів, коли неправильний вибір оперативних контрольних індикаторів може призвести до помилок. Тому, якщо норматив ефективності виробничої одиниці прив'язати до тоннажу продукції, існує висока ймовірність перевиробництва в магазині, що призведе до погіршення оборотності товарних запасів.

Для встановлення правильної бази операційного контролю необхідно з'ясувати основні операційні фактори, які впливають на реалізацію цілей підприємства. Однією з головних конкурентних переваг є організація системи роботи, де завжди є те, що покупці хочуть купити. Якщо цього не зробити, покупці звернуться до будь-якої іншої компанії, оскільки більшість продуктів не є унікальними для однієї компанії: їх можна придбати у багатьох виробників. Недотримання цього фактора може призвести до провалу бізнесу.

Список використаних джерел

1. Безкоровайна Л. В. Система комплексного управління виробничими витратами. Зб. Наук. Праць «Економіка: проблеми теорії та практики», 2002. № 119. С. 25–29.
2. Белінський П.І. Менеджмент виробництва та операцій. К.: ЦУЛ, 2006. 684 с.
3. Бланк А. І. Управління використанням капіталу. К.: Ніка-Центр; Ельга, 2000. 651 с.
4. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський управлінський облік. Житомир: ЖІТІ, 2000. 448 с.
5. Волков Д. П. Місце і роль операційної діяльності в системі підприємництва. Вісник Житомирського держ. Технологічного ун-ту, 2010. № 3 (53). С. 235–238.
6. Грибук Ю. А. Управління операційним прибутком підприємств каменевидобувної промисловості. Вісник Житомирського держ. Технологічного ун-ту, 2011. № 2 (56). С. 126–129.
7. Кузьмін О. Є. Бюджетування на підприємстві. К. : Кондор, 2008. 312 с.
8. Лозовицький Д. С. Контролінг. Львів: Вид-во ЛьвДУВС, 2012. 310 с.
9. Магданов П. В. Підхід до організації стратегічного планування соціально-економічного розвитку регіону. *Ars Administrandi*, 2011. № 4. С. 5–20.
10. Мосійчук М. М. Роль і місце аналітичної інформації щодо ресурсного забезпечення в управлінні операційною діяльністю суб'єктів господарювання. Тенденції розвитку економіки у 2014 році: аналітичний та теоретико-методологічний аспекти: Мат-ли

Міжнар. Наук.-практ. Конф. (м. Дніпропетровськ, 31 січня 2014 р.). У 2-х ч. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. Ч. 2. С. 105–106.

11. Сідун В. А. Економіка підприємства. Х. : ХДУХТ, 2003. 263 с.
12. Хмелевська А. В. Облікова систематика іншої операційної діяльності промислового підприємства. Економічні науки, 2009. № 6. С. 99-104.
13. Чернобай Л. І. Бізнес-процеси підприємства: загальна характеристика та економічна суть. Вісник Національного університету «Львівська політехніка», 2013. № 769. С. 125-131.
14. Школа І. М. Операційний менеджмент. Чернівці: Книги – ХХІ, 2004. 300 с.
15. Білик М.Д. Фінансові результати діяльності малих підприємств: оцінка та прогнозування [Текст] : монографія / М.Д. Білик, Т.О. Білик; Міністерство освіти і науки України, Київський нац.університет технологій та дизайну. – К: КНУТД, 2012. – 280 с.
16. Василенко В.А., Ткаченко Т.І. Виробничий (операційний) менеджмент. К.: ЦУЛ , 2003. 532 с.
17. Воронко О.С. Економічний аналіз: навч посіб. Київ : «Ліра-К», 2016. 280 с.
18. Капінос Г.І. Операційний менеджмент: навч. Посіб. К.: «Центр учбової літератури», 2013. 352 с.
19. Грабовецький Б.Є. Економічний аналіз: Навчальний посібник. К.: ЦУЛ, 2013. 310 с.
20. Чумаченко, М. Г. Економічний аналіз: Навч. Посібник / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.; За ред. Акад. НАНУ, проф. М. Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. І доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
БЕЗВЕРХОГО К. В.

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНOSTІ ДЕРЖАВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

**МОСТОВЕНКО А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

В статті визначено сутність, причини та фактори утворення кредиторської заборгованості підприємств державного сектору економіки. Визначено основні методи аналізу кредиторської заборгованості державних підприємств. Обґрунтовано доцільність використання аналізу і контролю кредиторської заборгованості у системі управління державним підприємством.

The article identifies the nature, causes and factors of the formation of accounts payable of public sector enterprises. The main methods of analysis of accounts payable of state enterprises are determined. The expediency of using the analysis and control of accounts payable in the management system of a state-owned enterprise is substantiated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що сучасний розвиток економіки України тісно пов'язаний з процесами глобалізації економіки та розширенням міждержавних економічних відносин у всіх сферах діяльності. Наближення бухгалтерського обліку державних підприємств до міжнародних стандартів мають економічне і політичне значення. У зв'язку з цим виникає об'єктивна потреба у формуванні єдиних підходів до однієї з основних функцій управління – аналізу. Аналіз кредиторської заборгованості державних підприємств важливо здійснювати для встановлення сум заборгованості в розрізі видів витрат та кодів економічної класифікації видатків установи, яка фінансується за рахунок

коштів державного чи місцевого бюджету, що є важливим для прийняття рішень у фінансово-плановій роботі та складання кошторису на майбутні періоди.

Метою статті є обґрунтування особливостей аналізу кредиторської заборгованості державних підприємств.

Завданнями статті є визначення сутності кредиторської заборгованості, причин та факторів її утворення в державних підприємств, визначення методів та методики аналізу кредиторської заборгованості з урахуванням специфіки підприємств державного сектору економіки.

Об'єктом дослідження є кредиторська заборгованість державного підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти аналізу кредиторської заборгованості державних підприємств.

Різні аспекти проблеми розвитку аналізу кредиторської заборгованості у системі управління державним підприємством висвітлені в працях таких учених як: Болюх М. А., Заросило А. П. [1], Калінеску Т.В. [3], Ларікова Т.В. [5], Савчук І.М. [11], Свірко С. В. [12] та ін. Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними під час тривалого процесу реформування системи фінансового управління в державному секторі з урахуванням [2].

Постановка проблеми. Кожне державне підприємство у своїй господарській діяльності веде розрахунки із зовнішніми і внутрішніми контрагентами: постачальниками і покупцями, замовниками та підрядниками, з податковими органами, з засновниками, банками, зі своїми працівниками, іншими дебіторами. В даний час висуваються все більш суворі вимоги до точності й достовірності бухгалтерської звітності державних підприємств. Особливій увазі піддаються всі показники звітності, до яких відносяться суми кредиторської заборгованості. Реалізація функцій і завдань бухгалтерського обліку на державних підприємствах вимагає формування нових підходів щодо аналізу розрахунків кредиторами, які виникають в сучасних умовах. Необхідність достовірного відображення розрахунків з кредиторами у фінансовій звітності бюджетних установ наразі є актуальною проблемою, адже вона виникає через необхідність проведення аналізу фінансово-економічного стану та використання в аналізі оцінці такої категорії, як найбільш термінові зобов'язання, до яких відноситься кредиторська заборгованість, яка є одним з найбільш важливих об'єктів бухгалтерської звітності державних підприємств. Результати аналізу кредиторської заборгованості використовуються для прийняття управлінських рішень щодо управління кредиторською заборгованістю.

Реформування обліку в державному секторі вимагає модернізації методики комплексного економічного аналізу окремих об'єктів бухгалтерського обліку державного підприємства, адже облік і аналіз тісно переплітаються. Нові завдання управління вимагають перегляду старих та розвитку нових, актуальних економіко-математичних методів, що неминуче спричиняє активний науковий пошук, спрямований на вдосконалення існуючих теоретичних основ аналізу кредиторської заборгованості державного підприємства.

Виклад основного матеріалу. Державне підприємство здійснює свою діяльність у відповідності до статуту та взаємодіє з іншими установами та організаціями з приводу закупівлі основних засобів, запасів, матеріальних цінностей, послуг та робіт. Нестача власних оборотних коштів може спровокувати виникнення кредиторської заборгованості, яка може бути обумовлена недофінансуванням з державного чи місцевого бюджету та непогашеною дебіторською заборгованістю [5, с. 198].

Останнім часом все більш актуальним стає питання погашення кредиторської заборгованості в державному секторі економіки, який, у свою чергу, здійснює свою діяльність під впливом як внутрішніх, так і зовнішніх факторів, зокрема, відсутність відкритих асигнувань у зв'язку із несвоєчасним фінансуванням видатків бюджетних установ тощо.

Кредиторською заборгованістю є заборгованість підприємства перед іншими підприємствами, працівниками та особами, які є кредиторами даної установи. Кредиторська заборгованість виникає у разі отриманні послуг, товарів, робіт від постачальників та не здійсненні оплати за них. У разі виникнення в бюджетній установі такої заборгованості за вже отримані товари (роботи, послуги) та не сплачені, облік ведеться відповідно до НП(С)БОДС 134 «Зобов'язання» [6].

Науковці мають однакову думку щодо причин утворення кредиторської заборгованості на державному підприємстві та факторів, які мають вплив на її утворення (рисунок 1).

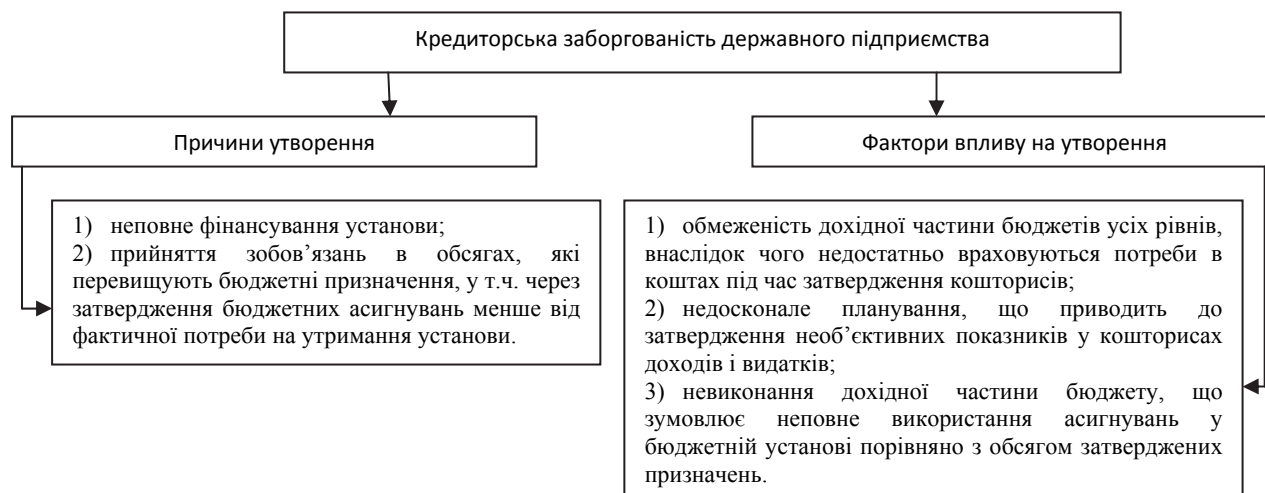

Рис. 1. Причини та фактори утворення кредиторської заборгованості на державному підприємстві, розроблено за [3; 5; 11]

Бухгалтерія державного підприємства має стежити, щоб усі зобов'язання, які подаються на реєстрацію до Казначейства протягом року, були погашені.

Отже, в умовах недостатнього забезпечення державних підприємств оборотними засобами зростання кредиторської заборгованості стає поширеним явищем, що у свою чергу потребує здійснення аналізу і контроль термінів та обсягів кредиторської заборгованості.

Стійке функціонування державних підприємств безпосередньо залежить від ефективності системи управління, яка в загальному вигляді являє собою вплив суб'єкта управління (органів управління) за допомогою спеціального механізму (інструментарію управління – методів, способів, прийомів) на об'єкт з метою досягнення кінцевого результату. Ефективність системи управління залежить від інформаційної підтримки. Найважливішим постачальником інформації для управління є система аналітичних даних щодо розмірів та термінів утворення кредиторської заборгованості.

Аналіз розрахунків з кредиторами необхідний для отримання економічної інформації щодо планування видатків на майбутній рік і для запобігання утворення надмірної величини кредиторської заборгованості. Аналіз видатків за розрахунками по окремим контрагентам має інформаційне значення для контролю утворення кредиторської заборгованості.

Процедура проведення аналізу і контролю розрахунків кредиторами на державних підприємствах включає в себе використання інформації про діяльність підприємства за аналізований період, де основними джерелами інформації є дані як фінансової звітності, так і реєстрів аналітичного та синтетичного обліку кредиторської заборгованості, видатків за кодами їх економічної класифікації.

Аналіз кредиторської заборгованості державного підприємства, це в першу чергу, економічний аналіз, спрямований на системне вивчення набору значних економічних показників. При цьому, в умовах сучасної економіки очевидним стає той факт, що практичне використання емпіричного та теоретичного економічного аналізу дозволяє не тільки

раціонально проаналізувати ситуацію або можливі перспективи, але й отримати реальну вигоду від використання новітніх методів дослідження за сучасних умов господарювання.

Метод економічного аналізу є системне, комплексне вивчення, вимірювання та узагальнення впливу факторів на результати діяльності підприємства шляхом обробки спеціальними та традиційними прийомами системи показників з метою підвищення ефективності виробництва. Класифікація методів економічного аналізу найчастіше провадиться за критерієм формалізації (рисунок 2).

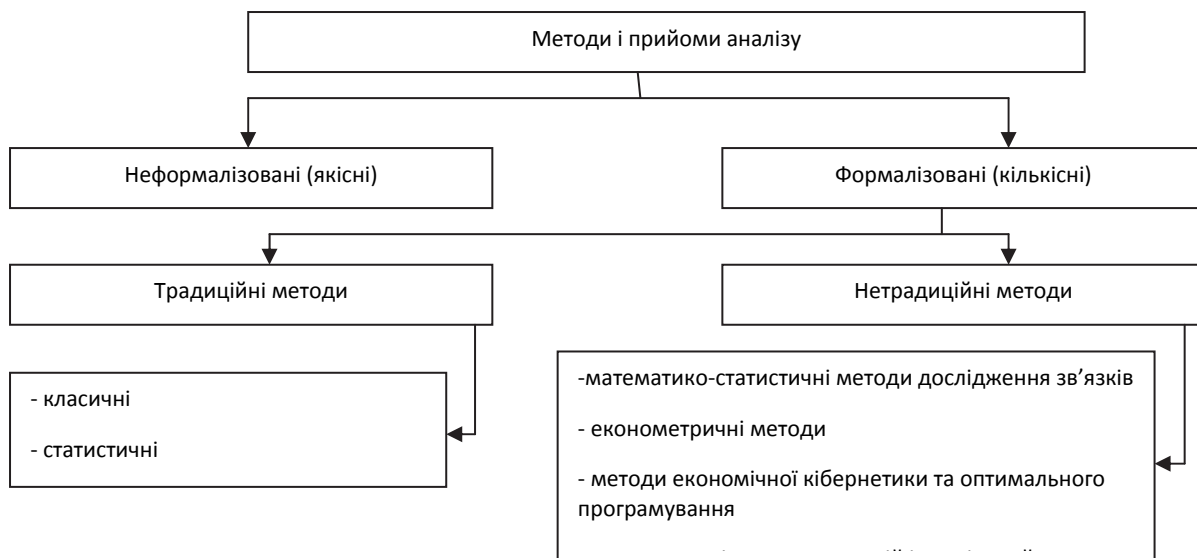

Рис. 2. Методи і прийоми аналізу, розроблено за [1;4]

До неформалізованих (якісних) методів аналізу у наукових дослідженнях прийнято відносити ті, що не піддаються кількісній оцінці: методи експертних оцінок, метод сценаріїв, морфологічні методи, побудова систем аналітичних таблиць, психологічні методи, побудова систем показників, метод порівняння. Вони реалізуються лише через вираз суб'єктивної думки аналітика-професіонала.

До складу формалізованих (кількісних) методів включають традиційні та нетрадиційні. Використання традиційних методів передбачає реалізацію потенціалу факторного аналізу шляхом побудови системи показників та математичної формули залежності результуючої ознаки від факторної. До традиційних методів включають:

1) класичні методи аналізу: метод ланцюгових підстановок та його різновиди; балансовий метод; логарифмування; метод відсоткових чисел; диференціальний метод; дисконтування; інтегральний метод та ін.;

2) статистичні методи: абсолютні, відносні та середні величини; угруповання; індексний; графічний; методи обробки рядів динаміки; варіація [1, с. 72].

До нетрадиційних методів аналізу належать:

1) математико-статистичні методи вивчення зв'язків: кореляційний аналіз; регресійний аналіз; дисперсійний аналіз; спосіб основних компонент; кластерний аналіз та ін.;

2) економетричні методи: матричні методи; гармонійний аналіз; спектральний аналіз; методи теорії виробничих функцій; методи теорії міжгалузевого балансу;

3) методи економічної кібернетики та оптимального програмування: методи системного аналізу; лінійне програмування; нелінійне програмування; динамічне програмування; методи комплексної оцінки господарської діяльності;

4) методи дослідження операцій та теорії прийняття рішень: методи теорії графів; теорія ігор; теорія масового обслуговування; методи системного планування та управління; розв'язання транспортних завдань [4, с. 86].

Крім кількісного аналізу, заснованого на фінансових показниках, також проводиться і якісний, що здійснюється на основі матеріалів раніше проведених досліджень, різноманітних довідок, протоколів, ділового листування.

Методика аналізу кредиторської заборгованості передбачає встановлення основних груп кредиторів, а саме:

- 1) кредиторська заборгованість за товари, роботи й послуги. Наприклад, борг за поставку продуктів харчування в їдальню, борг за комунальні послуги, електроенергію, опалення тощо, борг по оренді;
- 2) кредиторська заборгованість по отриманим банківським кредитам;
- 3) кредиторська заборгованість за податками, зборами, соціальними платежами (ЄСВ);
- 4) кредиторська заборгованість з оплати праці, стипендіям, з грошового забезпечення військовослужбовців.

Показниками аналізу є суми заборгованості станом на звітну дату, на яку складаються форми звітності, що відображають суми кредиторської заборгованості, зокрема – Звіт про заборгованість за бюджетними коштами (форма № 7д, № 7м), а також суми, які значаться у меморіальних ордерах бухгалтерського обліку державного підприємства і картках аналітичного обліку [10].

В таблиці 1 представлено алгоритм розрахунку показників аналізу кредиторської заборгованості. Для аналізу інформаційною базою є Баланс (Звіт про фінансовий стан), позначений у формулах таблиці 1, як форма 1 (ф.1) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), позначений у формулах таблиці 1, як форма 2 (ф. 2).

Проте, управлінці вітчизняних державних підприємств на сьогоднішній момент, на жаль, практично не використовують комплексний аналіз через невідповідність, на їх погляд, витрат та вигод цієї процедури. Більшість із них застосовують виключно методику порівняння показників за певні періоди часу, яка не завжди дозволяє кваліфікувати зміни, що вже відбулися, не кажучи вже про те, щоб запобігти їх негативним наслідкам.

Таблиця 1

Алгоритм розрахунку показників аналізу кредиторської заборгованості

Показник	Формула	Рекомендована тенденція (значення)	Економічний зміст
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$K_{об.кз} = \frac{\text{Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)}}{\text{Середньорічна вартість кредиторської заборгованості}}$ $= \frac{\text{ряд. 2050, ф. 2}}{\frac{1}{2} (\text{гр. 3 ряд. 1595, ф. 1} + \text{гр. 4 ряд. 1695, ф. 1})}$	Зростання	Скільки оборотів необхідно підприємству для оплати наявної заборгованості. Швидкість оплати заборгованості підприємством
Період обороту кредиторської заборгованості	$T_{об.кз} = \frac{\text{Кількість днів періоду, що аналізується}}{K_{об.кз}}$	Зменшення	Розрахункова кількість днів для погашення заборгованості. Період, протягом якого використовуються кошти постачальників та підрядників

Показник	Формула	Рекомендована тенденція (значення)	Економічний зміст
Коефіцієнт покриття	$k_{п.к.а} = \frac{\text{Середньорічна вартість кредиторської заборгованості}}{\text{Собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг)}}$ $= \frac{\frac{1}{2} (\text{гр. 3 ряд. 1695 ф.1} + \text{гр. 4 ряд. 1695 ф. 1})}{\text{ряд. 2050 ф. 2}}$	Зменшення	Сума кредиторської заборгованості, що припадає на одну гривню обороту із закупівлі сировини та матеріалів
Питома вага кредиторської заборгованості в загальному обсязі пасивів	$пв_{к.з} = \frac{\text{ряд. 1695 ф.1}}{\text{ряд. 1900 ф.1}}$	Зменшення	Чим вищий показник, тим більшим є дефіцит грошових коштів внаслідок зростання дебіторської заборгованості на підприємстві.
Коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості	$K = \frac{\text{Дебіторська заборгованість за період}}{\text{Кредиторська заборгованість за період}} = \frac{\text{ряд. 1125 ф.1}}{\text{ряд. 1695 ф.1}}$	0,9 – 1,0	Достатність грошових коштів, які будуть отримані від дебіторів, для погашення найбільш строкових зобов'язань

Джерело: розроблено за [5;12]

На наш погляд, майбутнє – за сучасними методами економічного аналізу, що поєднують кількісний вимір зв'язків факторів з їхньою якісною оцінкою; методами, що дозволяють працювати в діалоговому режимі «налагодження» фінансово-економічного стану, на основі інтелектуальних алгоритмів, що роблять систему економічного аналізу державного підприємства гнучкою, що відповідає ризикам та викликам сучасної економіки.

Удосконалення методичного підходу до аналізу кредиторської заборгованості є інструментом покращення фінансового стану державного підприємства. Для цього доцільним є:

– удосконалити контроль стану розрахунків з кредиторами, зокрема за протермінованими заборгованостями, своєчасно виявляючи такі види заборгованості, які є недопустимими для підприємства;

– здійснювати контроль за співвідношенням дебіторської і кредиторської заборгованості. Значне перевищення фактичної дебіторської заборгованості створює загрозу фінансовій стабільності підприємства і робить необхідним залучення додаткових джерел фінансування;

– для підвищення інформативності аналізу кредиторської заборгованості доцільно складати узагальнену інформацію щодо кредиторської заборгованості перед постачальниками і підрядниками за термінами її утворення, як це показано в таблиці 2.

Представлена узагальнена інформація по таблиці 2 може бути використана для додаткового розділу в формі 5 «Примітки до фінансової звітності». Доповнення звітності такими інформаційними даними надає більшої інформативності щодо аналізу кредиторської заборгованості, створює умови для більш ефективного контролю та управління кредиторською заборгованістю державного підприємства перед постачальниками і підрядниками та надає можливість усунути негативні наслідки її наявності.

**Кредиторська заборгованість перед постачальниками і підрядниками за товари,
роботи, послуги станом на _____ 20__ р., тис. грн.**

Найменування показника	Усього на кінець звітного періоду	до 90 днів	від 90 до 120 днів	120 до 360 днів	більше 12 місяців	Разом
Кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги всього, у тому числі за контрагентами						
...						
...						
...						
Інша поточна кредиторська заборгованість						
Всього						

Джерело: розроблено автором

З метою удосконалення аналізу кредиторської заборгованостей, поліпшення фінансового стану державного підприємства та підвищення ефективності використання коштів державних підприємств необхідно ширше і ґрунтовніше використовувати наявні та новітні методи аналізу на сучасному етапі функціонування державних підприємств для отримання інформації не тільки в розрізі кодів бюджетної класифікації видатків, а й за структурними підрозділами (відділеннями) тощо.

Висновки. Кредиторська заборгованість є неминучим слідством сучасних господарських зв'язків ринкової економіки. Виникнення кредиторської заборгованості у державного підприємства може бути через неповне фінансування та через меншого розміру затверджених бюджетних асигнувань у порівнянні з фактичною потребою на утримання підприємства. Проте, вона має бути контрольованою, що забезпечує організація належного рівня аналізу та внутрішнього контролю.

Застосування та практичне значення економічного аналізу в державному секторі економіки за сучасних умов економіки характеризується загостренням боротьби за бюджетні асигнування, дефіцитом бюджетного фінансування, багаторазовим підвищенням відповідальності за результати діяльності державного підприємства.

Система аналізу і контролю державних підприємства має забезпечувати ефективне вирішення управлінських завдань щодо контролю утворення кредиторської заборгованості. Сформований комплексний підхід до питання аналізу та контролю кредиторської заборгованості на державному підприємстві дасть змогу: досягнути основної мети контролю кредиторської заборгованості, задовольнити потреби користувачів щодо отримання повної, правдивої та неупередженої інформації по розрахункам з кредиторами; забезпечити реальність планових показників щодо потреб фінансування.

Вдосконалення аналізу розрахунків державних підприємств з кредиторами в має гармонізувати з статистикою державних фінансів і створенням системи національних рахунків України. Це дасть можливість: ефективно керувати наявними ресурсами і оперативно задовольняти першочергові та інші потреби розпорядників бюджетних коштів; забезпечити прозорість і контроль за цільовим направленням бюджетних коштів; своєчасно здійснювати перерахування коштів всім рівням бюджетів.

Список використаних джерел

1. Болюх М. А., Заросило А. П. Аналіз фінансово-господарської діяльності бюджетних установ: навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2008. 344 с. URL: http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/elcat/new/detail.php3?doc_id=1316601
2. Бухгалтерський облік в державному секторі. Офіційний сайт міністерства фінансів України. URL: <https://mof.gov.ua/uk/buhgalterskij-oblik-v-derzhavnij-sferi>.
3. Калінеску Т.В., Куценко К.О. Організація обліку розрахунків із дебіторами та кредиторами у бюджетній установі. *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 2019. № 1. С. 295–299. URL: http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/18_2019/48.pdf
4. Кулик А.В. Теорія економічного аналізу: навч. посіб. Київ: ДП «Вид. дім «Персонал», 2018. 452 с. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/teoria_ekon_analizu_2018.pdf
5. Ларікова Т.В. Особливості обліку простроченої кредиторської заборгованості закладів вищої освіти. *Причорноморські економічні студії*. 2018. № 34. С. 189–194. URL: http://bses.in.ua/journals/2018/34_2018.pdf
6. НП(С)БОДС 128 «Зобов'язання», затверджене наказом Мінфіну від 24.12.2010 № 1629. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0093-11>
7. НП(С)БОДС 134 «Фінансові інструменти», затверджене наказом Мінфіну від 18.05.2012 № 568. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0902-12>
8. Порядок бухгалтерського обліку окремих активів та зобов'язань бюджетних установ, затверджений наказом Мінфіну від 02.04.2014 № 372. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0426-14>
9. Порядок реєстрації та обліку бюджетних зобов'язань розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів в органах Державної казначейської служби, затверджений наказом Мінфіну від 02.03.2012 № 309. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/RE20732>
10. Про затвердження форм карток і книг аналітичного обліку суб'єктів державного сектору та порядку їх складання: Наказ Міністерства фінансів України від 29.06.2017 № 604. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0895-17>
11. Савчук І. Облік кредиторської заборгованості в бюджетних установах. *Радник у сфері бюджетної бухгалтерії*. 2021. URL: <https://rbb.radnyk.ua/posts/oblik-kredytorskoji-zaborgovanosti-v-byudzhetnyh-ustanovah/>
12. Свірко С. В. Бухгалтерський облік у бюджетних установах: методологія та організація: монографія. Київ: КНЕУ, 2016. 244 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua:443/handle/2010/27271>

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
ГОРДОПОЛОВА В. Ю.

ВНУТРІШНІЙ КОНТРОЛЬ ДІЯЛЬНОСТІ КОМУНАЛЬНОГО НЕКОМЕРЦІЙНОГО ПІДПРИЄМСТВА

**ОСАДЧА А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

Внутрішній контроль комунального некомерційного підприємства є основним управлінням будь-якої організації. Важливо, щоб керівництво оперативно контролювало перебіг справ, ефективно розпоряджалося майном, запасами та витратами організації, що призводило до отримання якісної інформації. Для досягнення поставленої мети було сформульовано та послідовно вирішено такі завдання як вивчення основних понять діяльності некомерційного підприємства, та процес формування контролю підприємстві.

Internal control of a municipal non-profit enterprise is the main management of any organization. It is important that the operational management to check the cases, effectively manage the future, stocks and costs of the organization, which led to the receipt of quality information. To achieve this goal, the following tasks were formulated and further solved: the study of basic concepts of non-profit enterprise, and the process of forming control of enterprises.

Для ефективного функціонування компанії, підвищення рівня рентабельності, збереження та збагачення її активів потрібний консолідований механізм управління, найважливішим елементом якого є щоденний контроль.

Система управління повинна бути доступною, тобто вартість її експлуатації повинна бути меншою від вартості підприємства через її відсутність. Якщо система внутрішнього контролю працює ефективно, це зменшить витрати на внутрішній аудит.

Система внутрішнього контролю (СВК) визначає всі внутрішні правила та процедури контролю, встановлені керівництвом компанії для досягнення мети – гарантувати (наскільки це можливо) стабільну та ефективну роботу компанії, дотримання внутрішньої економічної політики, збереження та раціональне використання корпоративних активів, запобігання та виявлення шахрайства, помилок, точність та повнота бухгалтерського обліку, своєчасність підготовки достовірної фінансової інформації.

Об'єктом дослідження є процес формування та управління стратегічним контролем на комерційному підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти стратегічного та управлінського контролю підприємством.

Різні аспекти проблеми розвитку стратегічного контролю підприємств висвітлені в працях таких вітчизняних і зарубіжних учених як: Кремень О. І. [2], Кремень В. М. [2], Навродська М. [4], Артюх О. [4], Рядська В.В. [6] та ін.

Контроль за станом економіки, розвитком соціально-економічних процесів у суспільстві є важливою сферою діяльності в управлінні національним господарством. Однією з частин системи контролю є фінансовий контроль. Його метою є сприяння успішній реалізації фінансової політики держави, забезпечення процесу формування та ефективного використання фінансових ресурсів у всіх сферах і галузях економіки. Роль фінансового контролю при переході до ринку багаторазово зростає [2].

Кошти неприбуткових організацій повинні використовуватись на утримання цієї організації та її мети, що прописана в установчих документах. Дивлячись на особливості функціонування неприбуткових установ та організацій, вони визнаються самостійним суб'єктом господарювання за правами юридичної особи, який здійснює діяльність згідно відповідних установчих документів, має самостійний баланс, поточні рахунки в банках, печатку і так далі [3]. Якщо ж торкнутись питання витрат неприбуткових організацій, вони мають відповідати чинному законодавству, бути спрямовані на виконання відповідних статутних завдань та завжди затверджуватись керівником установи. Також слід зауважити, що в сучасних економічних умовах відсутня єдина універсальна методика оцінки діяльності таких установ та організацій [1]. Саме тому все залежить від їх діяльності та цілей. Саме через це, в таких організаціях внутрішній контроль відіграє дуже велику роль, він здійснюється постійно.

Деякі заходи контролю виконуються за необхідності. Керівництво підприємства самостійно визначає склад, терміни та періодичність проведення контрольних процедур. Основним принципом внутрішнього контролю є можливості та економіка. Усі документи внутрішнього контролю є повністю конфіденційними.

Комунальні некомерційні підприємства все-таки мають право отримувати доходи, зазвичай, доходи для підприємств такої діяльності – це членські внески, певні пожертвування майном або грошима та пасивний дохід. Та маючи такі доходи, організація або установа повинна чітко слідкувати за тим, щоб такі доходи відповідали чинному законодавству України. Є певні винятки, наприклад: політичним партіям забороняється отримання будь-

якого майна від іноземних держав, певні анонімні пожертвування та тримання коштів або майна від нелегалізованого громадського об'єднання. За цим потрібно дуже пильнувати, з цим може допомогти внутрішній контроль підприємства.

Система внутрішнього контролю має гарантувати ефективність діяльності підприємства. Діяльність підприємства заснована на використанні фінансових, матеріальних і трудових ресурсів. Тому реалізацію цього завдання слід передбачати на двох основних рівнях. Спочатку СВК здійснює дієвий контроль за збереженням та збереженням ресурсів, потім виконує функцію, спрямовану на їх ефективне використання.

Для кращого уявлення про контроль розглянемо три його функції:

1. Контроль повноважень – контроль, який би виконання лише операцій, які реально сприяють розвитку організації. Такий контроль повинен запобігати зловживанню та запобігати неналежним операціям. Це відслідковує зміни та виправлення у необхідних дозволах.

2. Документальний контроль – контроль, який би відображення всіх дозволених операцій на бухгалтерському обліку. Цей вид контролю створює умови, у яких операції з рахунках виконуються коректно і виправляються без належної авторизації.

3. Контроль утримання – контроль, що допомагає гарантувати, що властивість не може бути використане не за призначенням [4].

Найбільш поширеними порушеннями внутрішнього контролю в українських підприємствах є:

– зловживання службовим становищем (неприбуткове та нецільове використання коштів; надмірне знецінення коштів, розкрадання основних засобів, що враховуються на балансі підприємства тощо);

– невиконання або неякісне виконання посадових обов'язків (формально підписувати документи без поглиблення їх утримання, інвентаризація проводиться тільки на папері, закупівлі виробляються не там, де це вигідно фірмі, а там, де відповідальний співробітник отримає перевагу персонал та ін.);

– неправильна оцінка закупівельних, виробничих чи збутових операцій з погляду доцільності та економічної ефективності.

Основна причина всіх проблем полягає в тому, що підприємці, не розуміючи сутності, мети та завдань внутрішнього контролю, не приділяють належної уваги побудові ефективної системи його здійснення.

Ці порушення мають виявлятися лише на рівні внутрішнього контролю і тепер виявляються лише на рівні державного контролю. Це пов'язано не тільки зі слабкою організацією внутрішнього контролю в підприємствах, але й наявністю деяких проблем на державному рівні, які створюють тенденції в кількості та обсязі серйозних фінансових порушень.

На відміну від різних форм зовнішнього контролю, які здебільшого носять миттєвий характер, внутрішній контроль застосовується виходячи з цілей та завдань управління підприємством на постійній основі.

Міжнародні стандарти аудиту дають таке визначення внутрішнього контролю: «Внутрішній контроль – це процес, який визначається та перебуває під впливом уповноважених осіб та керівників, а також іншого персоналу, що забезпечує розумну гарантію досягнення цілей суб'єкта щодо [4]:

- 1) надійність бюджету,
- 2) ефективність діяльності,
- 3) дотримання застосованих законів та правил»

Таким чином, внутрішній контроль визначається та застосовується для усунення деяких бізнес-ризиків, які загрожують досягненню будь-якої із встановлених цілей.

Визначення цілей внутрішнього контролю розкриває зміст процесів, які мають бути досліджені та оцінені аудитором, також з цим може допомогти система внутрішнього контролю. Вона являє собою як політику, так і процедури, прийняті управлінським

персоналом підприємства для того, щоб досягти цілей щодо організації ефективного ведення господарської діяльності, що також включає в себе дотримання політики системи управління, створення збереження активів, недопущення шахрайства та помилок, їх випередження та вчасне усунення, точність облікових записів, їх повнота та відповідне відображення. Тому реалізацію цього завдання слід передбачати на двох основних рівнях. Спочатку СВК здійснює дієвий контроль за збереженням та збереженням ресурсів, потім виконує функцію, спрямовану на їх ефективне використання.

У кожному підприємстві роль і значення контролю так само істотні, як облік, управління, економічний аналіз господарської діяльності. Основною діяльністю неприбуткової організації є діяльність, що реалізує цілі, для яких вона створена і передбачена Статутом.

Статут створений та встановлений засновником організації обсяг певних правил, завдяки яким регулюється правовий стан даного підприємства, також відносини які пов'язані з внутрішнім управлінням та внутрішнім контролем, відповідні стосунки різними підприємствами чи громадянами.

Некомерційна організація може здійснювати один або кілька видів діяльності. Для некомерційних організацій у сфері охорони здоров'я це може бути надання медичних послуг, створення медичного обладнання, наукові дослідження тощо. Здійснення основної діяльності виробництва є основною функцією неприбуткової організації, метою якої вона створюється. Саме ця діяльність неприбуткової організації підтримується та стимулюється державою (податкові пільги, регулювання тощо).

Контроль якості надання спеціалізованої медичної допомоги хворим комунального некомерційного підприємства організуються на принципах безперервного її підвищення і здійснюється шляхом експертизи відповідності якості наданої допомоги вимогам державних стандартів, нормативів, уніфікованих та локальних клінічних протоколів, шляхом моніторингу за визначеними індикаторами використання організаційних технологій уніфікованих і локальних клінічних протоколів.

Внутрішній контроль якості надання медичної допомоги покладається на завідувачів відділень з використанням матеріалів лікувально-консультативних комісій, контрольних оглядів пацієнтів та експертизи медичної документації. Такий контроль має здійснюватися на основі Стандартів організації закладів охорони здоров'я – це відповідні моделі та певні вимоги саме до ефективного використання всіх ресурсів системи охорони здоров'я які задіяні на підприємстві та оцінка можливостей надання ефективної та сучасної медичної допомоги.

Однією із соціально значущих галузей національної економіки України, яка потребує ретельного вивчення, реформування та оновлення, є сфера державних послуг. У сучасних економічних умовах бізнес будь-якого сервісного підприємства є об'єктом уваги багатьох людей, зацікавлених у результатах його діяльності. Некомерційне підприємство має галузеву специфіку, що виражається у взаємовідносинах підприємств цієї сфери з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, органами господарювання та бюджетами різних рівнів. Ступінь розвитку та обсяги діяльності комунального некомерційного підприємства безпосередньо пов'язані з рівнем добробуту населення, що, зокрема, зумовлює своєрідність організації фінансів комунального некомерційного підприємства

На даний момент в економічній науці України актуальними є питання ціноутворення та розвитку державних послуг та їх відтворення. У сфері надання комунальних послуг держава та бізнес мають бути соціально орієнтованими, однак при формуванні тарифної та цінової політики часто виникають значні проблеми. Крім того, одним із найважливіших напрямів дослідження та реформування комунальних послуг є питання якості послуг, які надають комунальні послуги. Споживачами цих послуг є всі громадяни, незалежно від їх доходів, оскільки комунальні послуги забезпечують задоволення найосновніших фізіологічних потреб.

Контроль за фінансово-господарською діяльністю неприбуткових організацій може бути внутрішнім і зовнішнім. Зовнішній контроль здійснюється державою, аудиторами,

фінансовими організаціями. Деякі джерела включають до цього переліку види зовнішнього контролю громадського контролю неприбуткових організацій, який здійснюють спеціально створені недержавні послуги.

Систему внутрішнього контролю можна створити без створення органів внутрішнього контролю. На нашу думку, внутрішній аудит є додатковим рівнем контролю за системою управління, зокрема, з урахуванням фінансової звітності та ефективності системи внутрішнього контролю в цілому. Розглядаючи результати оцінки внутрішніх функцій, кожен суб'єкт господарювання повинен враховувати вплив таких факторів, як:

- напрям і особливості діяльності;
- обсяги показників фінансово-господарської діяльності;
- добре налагоджена система управління;
- стан системи внутрішнього контролю.

Метою технологій та організацій внутрішніх органів є постійний моніторинг управління процесами та об'єктами, їх вивчення, вимірювання та контроль. Прямі та зворотні зв'язки між передачею інформації та відкриттям системи управління вимагають прийняття науково обґрунтованих управлінських рішень і включають відображення результатів управлінського впливу на об'єкт управління.

Сучасний підхід до аналізу внутрішніх ризиків включає не тільки контроль (з ризик-орієнтованим підходом до управління), що гарантує досягнення запрограмованих показників, дотримання нормативів, відсутність вилучення та нераціонального використання коштів, а й систему для контролю ефективності лікувально-профілактичних заходів.

Впровадження процедур внутрішнього контролю дозволить підприємству бути впевненим у досягненні цілей контролю, що полягають у захисті активів підприємства, гарантії точності, повноти та законності операцій, відображенні актуальної та достовірної фінансової інформації у системі бухгалтерського обліку. Система внутрішнього контролю, організована в організації, має бути ефективною: при оцінці ефективності системи внутрішнього контролю слід враховувати не кількісний, а якісний фактор – слід враховувати, коли робота та рекомендації цієї служби сприяли ефективнішому функціонуванню цієї організації, а не кількість проведених цією службою перевірок та розмір виявленого для організації збитків. Результати впровадження процедур внутрішнього контролю в організації повинні бути доступні всім внутрішнім працівникам, особливо керівникам та менеджерам організації.

Державний фінансовий контроль є функцією державного управління і являє собою систему заходів, спрямованих на перевірку законності, доцільності та ефективності навчання, розподілу та використання фінансових ресурсів, наявних у державних, регіональних та місцевих органах влади [4].

Основним завданням органів, що здійснюють державний фінансовий контроль, є контроль за своєчасним і правильним виконанням статей видатків і доходів бюджетів і бюджетів позабалансових коштів за цільовим призначенням коштів, обсягами та структурою.

Крім того, найважливішою функцією органів зовнішнього державного контролю є фінансова компетенція проектів федеральних законів, аналіз виявлених відхилень від запланованих бюджетних показників, розробка методики організації контролю та ін.

На ефективну діяльність будь-якої організації впливає достовірність і своєчасна інформація про операції, їх стратегічні цілі та рівень дотримання законодавчих норм, тому дуже важливо правильно організувати систему внутрішнього контролю організації.

Склад, періодичність і терміни контрольних процедур, що проводяться, повинні встановлюватися незалежно від керівництва суб'єкта з урахуванням особливостей функціонування кожної організації, виходячи з наступних основоположних принципів організації системи внутрішнього контролю: ефективність, зручність та економічність. Контроль є об'єктивною необхідністю життєвого процесу громадських компаній, обумовленої сутністю фінансів, тому не може здійснюватися ізольовано.

Слід зазначити, що з некомерційних організацій, особливо державних підприємств, важливо розуміти специфіку своєї діяльності. Діяльність таких підприємств має відповідати

статуту організації. Важливо відзначити, що у разі господарської діяльності такою організацією доходи та витрати підприємства мають відображатися у бухгалтерському обліку окремо. При цьому у статутній діяльності некомерційної організації повинні бути відображені обидва наступні фактори: отримання та витрачання коштів.

Будучи однією з форм некомерційних організацій, громадські підприємства здійснюють свою діяльність на основі бюджету, в якому присутні як доходи, так і витрати. У бюджеті некомерційної організації мають бути представлені відомості про те, з яких джерел здійснюватиметься фінансування діяльності, зазначеної у статуті організації, на які цілі та як саме витрачатиметься отримані кошти. При цьому важливо контролювати процес бюджетування доходів та витрат організації, щоб підтвердити достовірність та реальність відображених у ньому цифр.

Будь-яка управлінська діяльність зводиться до прийняття рішень та їх реалізації. Слід звернути увагу на будь-яку роль у прийнятті рішень з управління інформацією. Інформаційна підтримка з боку управління охороною здоров'я становить більший ризик.

Для коректного функціонування системи необхідний безперервний прямий зв'язок (накази, розсилки, інформаційні листи) та зворотний (звіти, інша оперативна інформація від керівництва об'єкта) з цього випливає, що має існувати чітка система збирання та використання медичної інформації. Серед усіх умов, що використовуються для використання даної системи, зазначимо: створення системи збирання, обробки та зберігання інформації; визначення інформації кожного оптимізатора ланки управління.

Підвищення ефективності використання ресурсів в умовах економічного дефіциту стає можливим у розвитку нових інформаційних, організаційних та медичних технологій. Вплив на здоров'я населення стає терапевтичним на основі якіснішого управління профілактичними підприємствами-установами, що надають якісну медичну допомогу, орієнтованого на досягнення програмно-цільових показників, що залежать від показників здоров'я населення.

Таким чином, система внутрішнього контролю – це всі внутрішні правила та контрольні процедури, що реалізуються керівництвом для забезпечення стабільної та ефективної роботи підприємства, дотримання внутрішньої економічної політики, збереження та раціонального використання активів, правильності та повноти бухгалтерського обліку, своєчасного складання фінансової звітності.

Отже, основна мета створення системи внутрішнього контролю – захист інтересів підприємства та його власників від зловживань, безгосподарності, нерационального управління, а також підвищення ефективності господарської діяльності. Така система повинна бути заснована на принципі запобігання помилкам і зловживанням, а не їх виявленню

та усуненню. Крім того, система має бути рентабельною, тобто вигоди від експлуатації системи внутрішнього контролю повинні переважувати витрати на її створення.

Кожен господарюючий суб'єкт має свою цільову функцію, яка реалізується та досягається за рахунок ефективного управління. Однією із функцій управління окремим суб'єктом є внутрішній контроль. Внутрішній контроль як функція управління є засобом двостороннього зв'язку між об'єктами управління та органом управління, інформування про фактичний стан об'єкта та фактичної реалізації управлінських рішень.

За основну мету внутрішній контроль має:

- об'єктивне вивчення фактичного стану справ господарюючого суб'єкта;
- виявлення та попередження тих факторів та умов, які негативно позначаються на реалізації рішень та досягненні мети.

Управління комунальним некомерційним підприємством здійснює відповідна рада (засновник) територіальної громади села, селища, міста, яка являється власником майна відповідного закладу охорони здоров'я. Якщо ж говорити про поточне керівництво (оперативне управління) комунальним некомерційним підприємством, воно здійснюється

керівником підприємства. За діяльністю даного керівника також здійснюється нагляд, цей нагляд забезпечує наглядова рада підприємства (у разі її утворення) [5].

Список використаних джерел

1. Вишнівецька А. А. Особливості аналізу діяльності бюджетних установ. Управління розвитком. 2014. № 4(167). С. 46-49.
2. Кремень О. І., Кремень В. М.. Фінанси. Навч. посіб. – К.: Центр учбової літератури, 2018. – 416 с.
3. Кідріна О. Г., Кудрявець Н.В. особливості бухгалтерського обліку в неприбуткових організаціях : підручник 34-36с.
4. Навродська М., Артюх О. Державний фінансовий контроль: міжнародний досвід / М. Навродська, О. Артюх // Науковий вісник Одеського національного економічного університету: зб. наук. праць; за ред.: М.Д. Балджи (голов. ред.). (ISSN 2409-9260). – Одеса: Одеський національний економічний університет. – 2018. – № 4(256). – С. 129-140.
5. Методичні рекомендації з питань перетворення закладів охорони здоров'я з бюджетних установ у комунальні некомерційні підприємства 14 лютого 2018 рок .
6. Рядська В.В. Аудит: [навч. посібник] / В.В. Рядська, Я.В. Петраков – К. : «Центр учбової літератури», 2018. – 416 с.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛО В. П.

КОНТРОЛЬ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

**ПЛОТНИК А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

Виробничі запаси промислових підприємств становлять значну частку в активах балансу, тому їхня правильна оцінка залежить від показників фінансового стану, на підставі яких приймаються управлінські рішення. Вибір та реалізація є основою аналітичної роботи бізнесу, оскільки забезпечує достовірність та контроль правильності та об'єктивності основного показника господарської діяльності – зобов'язань щодо реалізації та фінансових результатів бізнесу. В даній статті розглянуто основні етапи контролю використання виробничих запасів на підприємстві.

Inventories of industrial enterprises account for a significant share of balance sheet assets, so their correct assessment depends on the indicators of financial condition on the basis of which management decisions are made. Selection and implementation is the basis of analytical work of the business, as it ensures the reliability and control of the correctness and objectivity of the main indicator of economic activity – the obligations to implement and financial results of the business. This article discusses the main stages of control over the use of inventories at the enterprise.

Для досягнення максимальних економічних результатів підприємства слід більш раціонально та ефективно використовувати трудові, фінансові та матеріальні ресурси, удосконалювати систему контролю, гарантувати наукову обґрунтованість та оптимальність прийнятих рішень, як мінімум підвищувати економічну зацікавленість :собівартість, висока якість, посилити контроль за виконанням плану, підвищити рівень господарської роботи у всіх ланках господарства.

Важливе місце у вдосконаленні підвищення рівня господарської роботи займає економічний контроль, що має потужний арсенал методів, принципів та прийомів вивчення бізнес-процесів у будь-який момент часу, що сприяє підвищенню ефективності управління та прийняттю оптимальних управлінських рішень.

Об'єктом дослідження є процес формування виробничих запасів промислового підприємства.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти контролю промислового підприємства.

Різні аспекти проблеми розвитку контролю у системі менеджменту підприємств висвітлені в працях таких вітчизняних і зарубіжних учених як: Бондаренко Н. [1], Бойцова М. [2], Луценко І. [3], Максименко І. [4], Смалій Ю., Бенчак В., Польова Т. [5], Скрипник М., Григоревська О., Радіонова Н. [6] та ін. Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними [4].

Для підвищення рівня контролю використання виробничих запасів у виробничому процесі, насамперед, необхідно чітко визначити мету контролю та завдання, що сприяють його досягненню. Контроль раціонального використання запасів має вирішувати питання фактичному стані використання цих запасів. Метою контролю показників використання запасів є зниження частки матеріальних витрат у собівартості виготовлення згідно принципу економічності.

Контроль виробничих запасів промислового підприємства можна розділити на внутрішньогосподарський контроль, який здійснюється контролерами внутрішніх служб самого підприємства та зовнішній контроль, який здійснюється незалежними установами контролю та управління.

Основними завданнями контролю виробничих запасів є:

- перевірка законності та правильності документального оформлення на всіх етапах виробничої діяльності підприємства (придбання, переробка, реалізація запасів);
- виявлення недоцільного застосування виробничих запасів і визначення винних осіб
- та встановлення причин;
- виявлення ресурсів, що утворилися внаслідок використання не в повній мірі виробничих запасів;
- надання оцінки рівня витрат через вплив природних чинників.
- перевірка дотримання вимог чинного законодавства, а саме правильного визначення активу запасами згідно П(С)БО №9 «Запаси».

Важливою умовою виконання завдань поставлених перед контролерами є саме поетапне виконання проведення перевірки. Тобто починаючи з етапу придбання запасів – вибір постачальників адже від цього залежить якість майбутньої продукції, умови виконання договору укладеного між постачальником та промисловим підприємством, документального оформлення оприбуткування запасів. На етапі виробництва перевірка первинних документів та дотримання документального оформлення руху виробничих запасів, призначення матеріально-відповідальної особи. На етапі реалізації запасів важливим є документальна перевірка дотримання умов при відвантаженні продукції покупцям, дотримання запланованих витрат та встановлення причин відхилень від встановленої норми [1].

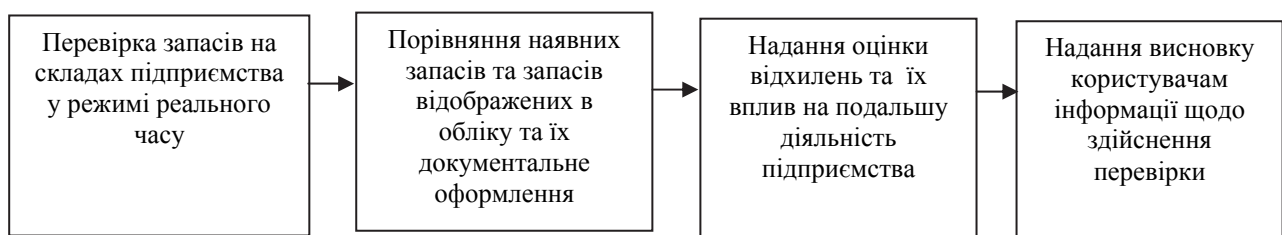

Рис. 1. Етапи здійснення контролю на підприємстві *

Розроблено автором на основі [1]

Під час проведення контролю виробничих запасів підприємства користуються підгрупами спеціальних методів:

- органоліптичні включають інвентаризацію, контрольне зважування, експертизу, спостереження, контрольні заміри;
- документальні включають перевірку документів по суті та формі, зустрічні звірки;
- розрахунково-аналітичні включають в собі показники статистики, економічний аналіз, розрахунок показників;

До загальнонаукових методів контролю відносять:

- аналіз;
- синтез;
- індукція;
- дедукція;
- експеримент.

Найбільш поширеним методом контролю виробничих запасів на підприємстві є інвентаризація. Завдяки інвентаризації визначають залишки та нестачі запасів на складі, умови їх зберігання, контроль за виконанням обов'язків матеріально-відповідальних осіб.

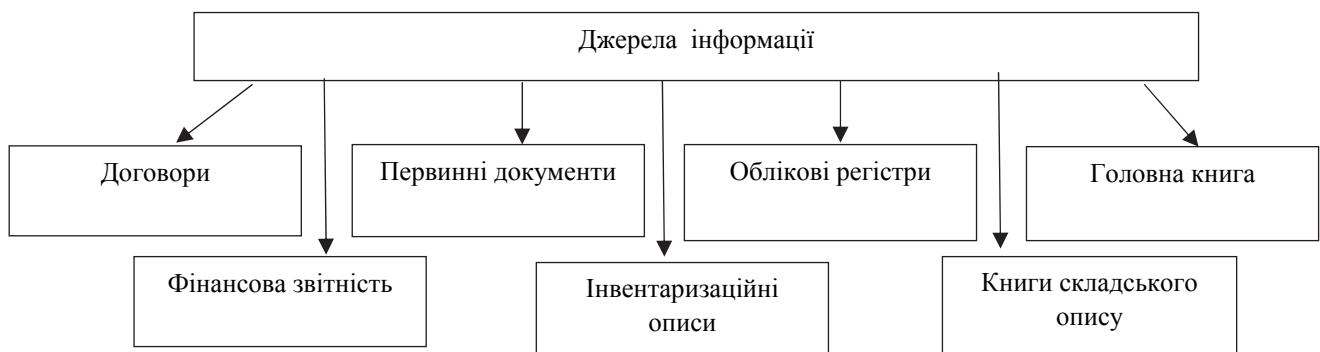

Рис. 2. Джерела контролю запасів *

Розроблено автором на основі [1]

Завдяки внутрішньому контролю виробничих запасів на всіх етапах виробничої діяльності підприємства запаси будуть належним чином відображені документально згідно чинного законодавства, фактична наявність запасів буде відповідати записам зроблених в облікових даних. Тим самим діяльність підприємства не буде зупинена, а власник підприємства буде захищений від зловживань, втрат та нерационального використання запасів.

Зовнішній контроль відрізняється від внутрішнього тим, що проводиться вибірково перевірка запасів так як контролери мають часові обмеження для проведення процедур. Також висновок надається не тільки внутрішнім користувачам, а і зовнішнім.

Обов'язковим етапом є оцінка фінансової складової підприємства, потім виконується контроль забезпеченості виробничими запасами, коли вивчаються витрати на подальше використання у виробництві. Контроль ефективності використання виробничих запасів дозволяє зрозуміти, з якою ефективністю використовуються матеріали в компанії, чи відповідають витрати отриманим доходам, позитивна або негативна динаміка за такими показниками, як матеріаломісткість, витрата матеріали, питома вага, паливоємність та ресурсомісткість.

Роль такого аналізу особливо велика, з огляду на те, що при правильному використанні виробничих запасів та оптимальних витратах на сировину доходи підприємства також значно збільшаться, тому важливо не допустити великої кількості матеріалів, що не відповідають вимогам у господарському житті підприємства величезні ресурсні витрати, які є обов'язковими до виконання плану. Для компаній, орієнтованих виробництва продукту, особливо важливо оптимізувати використання своїх виробничих запасів, щоб забезпечити стабільність і прибутковість компанії.

Існує безліч варіантів різних методів аналізу використання виробничих запасів, які пропонують різноманітні показники та фактори, що впливають на них. І тому необхідно розмежувати матеріаломісткість як ставлення всіх матеріальних витрат обсягу виробництва, у вартісному вираженні на фізичну одиницю продукції, і навіть на одиницю ефекту.

Контроль запасів в ланцюзі поставок є проблемним аспектом, який привертає увагу керівників і спеціалістів компаній у різних сферах бізнесу, пов'язаних з обігом матеріальних потоків. Оскільки нестача запасів призводить до переривання ритму виробництва, зниження продуктивності праці і, як наслідок, збільшення собівартості продукції, а наявність невикористаних резервів збільшує витрати на їх утримання, підтримуючи оптимальний рівень резервів і раціональна динаміка їх поповнення є дуже актуальним завданням.

Для здійснення безперебійної виробничо-господарської діяльності будь-якого підприємства необхідно мати певний запас сировини та інших матеріальних цінностей, які у процесі виробництва є об'єктивною необхідністю, і для підприємства запаси займають особливе місце у структурі власності підприємства і у структурі собівартості, оскільки виробничі запаси є однією з основних складових у формуванні собівартості готової продукції.

До факторів, що сприяють зниженню матеріальних витрат на виробництво, відносяться:

- зниження маси виробів та питомої витрати матеріалів;
- скорочення неминучих витрат та використання відходів та побічних продуктів у технологічному процесі;
- використання вторинних ресурсів; заміна натуральних матеріалів штучними.

У зв'язку з цим останнім часом стрімко зростає інтерес промислових підприємств до сучасних методів контролю запасами.

Підхід до проблеми оптимізації контролю запасами виробничих запасів, що спрямований на мінімізацію витрат на утримання запасів при забезпеченні необхідного рівня обслуговування відповідного потребам споживачів, базується на таких аспектах:

- найважливішим завданням є розробка правил вибору та застосування оптимальної моделі для кожного конкретного виду виробничих запасів;
- за умов багатопозиційної системи закупівель єдиним розумним варіантом є поділ усього спектру виробничих запасів на кілька груп;
- також доцільно розробити критерії розподілу тих виробничих запасів, для яких які можуть дати максимальний економічний ефект;

Слід зазначити, що проблема безперервності виробничого процесу буде вирішуватися успішніше, чим більше абсолютна величина запасів. Однак у міру збільшення запасів все більше виробничих запасів відволікається від безпосередньої участі у виробничому процесі. Тому серйозною проблемою у сфері планування та регулювання запасів є їх оптимізація: створення запасів, при яких безперервність виробничого процесу забезпечується їх мінімальними обсягами.

З розвитком виробництва зростає роль запасів. Це визначається кількістю виробничих запасів, які знаходяться в процесі розведення, а отже, і обсягом запасів. Стан запасів впливає не лише на темпи діяльності підприємств, а й на більшість їхніх економічних показників. Відсутність запасів одних матеріалів змушує споживача уникати переривання виробничого процесу вдаватися до заміни матеріалів інших різновидів (дорожчих) або наявних на даний момент великих розмірів. Це часто призводить до збільшення витрат на оплату праці, надмірного використання матеріалів і коштів. Порушення ритмічної роботи підприємства, зниження продуктивності праці, надмірна витрата матеріалів за рахунок різноманітних вимушених замін – все це в кінцевому підсумку призводить до зростання витрат і зростання собівартості продукції.

Отже, запаси це товари, що використовуються як сировина, матеріали і т. д. при виробництві продукції, призначеної для реалізації (робіт, послуг), купується безпосередньо для перепродажу.

Рис. 3. Аналітичні етапи при контролі виробничих запасів *

Розроблено автором на основі [5]

Вибір оптимальної стратегії контролю запасів для товарних груп включає:

- вибір порядку придбання виробничих запасів групи;
- вибір періодичності проведення інвентаризацій для забезпечення необхідної точності обліку запасів групи;
- обґрунтування потреби у страховому запасі номенклатурних позицій групи;
- перевірка вимог щодо постійного автоматичного контролю поточного рівня запасів групи.

Важливим напрямом контролю можливостей мобілізації резервів підвищення ефективності використання виробничих запасів є аналіз обґрунтованості та дотримання норм витрати матеріалів, який багато в чому ґрунтується на нормативному госпрозрахунку. Завданням контролю дотримання норм витрат виробничих запасів є перевірка норм витрат матеріалів шляхом виявлення відхилень фактичної витрати від відповідних норм виявлення причин таких відхилень та його конкретних винуватців. Для обліку запасів доцільно розділити їх групи на кілька підгруп, щоб кількість товарно-матеріальних цінностей у підгрупі не перевищувала ста одиниць, що дозволить контролювати обсяги запасів до врахувати їх переміщення та перевірку. Цього можна досягти шляхом використання документального прийому контролю, а саме заповнення місячних накладних, лімітних карток, рахунку-фактури на відпуск матеріалів у бік, інформації про надходження та вибуття запасів, що підвищує ефективність виявлення будь-яких помилок.

Необхідною умовою підтримки виробничого процесу для підприємства є наявність складу із достатньою кількістю виробничих запасів. Склад більшості підприємств є досить складним і складається з мережі складів зі спеціальними пристроями та обладнанням для переміщення, зберігання товарно-матеріальних цінностей (навантажувально-розвантажувальних стелажів, ваги, вимірювання тощо). В даний час багато організацій постійно працюють над удосконаленням управління складом з використанням різноманітних засобів механізації та автоматизації складських операцій, як правило, з використанням обчислювальної техніки, впроваджуються автоматизовані системи управління складськими процесами.

Основними функціями системи контролю складом є: прогнозування, планування, облік, контроль та регулювання. У режимі реального часу функції системи контролю складом деталізуються по керованих товарах і рівень деталізації повинен бути не меншим за рівень деталізації діапазону запасів. Ці функції тісно пов'язані один з одним та іншими системами організацій. Це, у свою чергу, вимагає повної та достовірної інформації про наявність та рух запасів, яку може забезпечити правильно організована система контролю складом, що генерує та інтерпретує весь інформаційний потік.[4, с.223].

Організації має право самостійно вибирати метод класифікації виробничих запасів. Класифікатор повинен повністю систематизувати наявні на складах різні матеріали, взяти на контроль правильність обліку, сприяти більш точному розподілу відхилень вартості матеріальних благ за напрямками витрат.

Також важливим є вибір методу контролю на складі, який повинен забезпечувати оперативність та достовірність кількісного обліку на складі, систематичний контроль за правильністю документального оформлення операцій про поводження з матеріалами та відповідність залишків матеріалів по складському обліку залишкам матеріалів за даними бухгалтерського обліку. Виробничі запаси належать організації, але перебувають у шляху чи перебувають у заставі в покупця. Вони приймаються до бухгалтерського обліку щодо оцінки, передбаченої договором, з наступним уточненням фактичної вартості.

У складі відомостей про принцип обліку організації у бухгалтерській звітності розкриттю підлягає щонайменше така інформація:

- методи оцінки матеріально-виробничих запасів за видами;
- наслідки зміни принципу обліку для методів оцінки виробничих запасів;
- вартість скоєних запасів;
- різниця між фактичною вартістю матеріально-виробничих запасів та їх потенційною собівартістю реалізації, що відноситься на фінансовий результат організації, за наявності в організації виробничих запасів на кінець звітного року (крім монтажного обладнання та малоцінного та підлягаючого зносу) у кошторисі, що перевищує вартість їх можливої реалізації, у разі зниження відпускних цін, псування цінностей або їх повного чи часткового старіння; способи перекласти вартість малоцінних речей та зношування.

Основним джерелом інформації економічних процесів є дані, які систематизуються у звітності. Така звітність важлива, оскільки використовується не тільки для контролю окремої фірми з метою отримання інформації, а й для узагальнення результатів між секторами та економікою в цілому. Коло користувачів включає в собі не тільки співробітників, безпосередньо пов'язаних з підприємством, а й зовнішніх користувачів інформації, які мають прямий фінансовий інтерес [5]:

- підприємства – при прийнятті рішення про поставки;
- постачальники – при укладанні договорів на постачання складських речей;
- інвесторів, засновників, акціонерів, зацікавлених у віддачі на вкладений капітал та можливості отримання доходу (дивідендів).

Створення складських запасів є необхідною умовою забезпечення безперервності виробничого процесу. Вартість акцій може становити значну частку не тільки в складі оборотних коштів, а й у діяльності підприємства. Запаси повинні бути оптимальними. Перевищення запасів призводить до необґрунтованого відволікання коштів з господарського обороту, що в кінцевому підсумку впливає на зростання кредиторської заборгованості та є однією з причин нестабільної фінансової ситуації. Відсутність запасів може призвести до зменшення обсягів виробництва та зменшення прибутку, що також впливає на погіршення фінансового стану підприємства.

З метою оптимізації обсягу виробничих запасів, забезпечення безперервності виробничого процесу прискорення обороту оборотних засобів, вкладених у запаси, розроблено методичний підхід до проектування стратегії контролю виробничими запасами. Методичний підхід заснований на застосуванні основних логістичних принципів та методів контролю запасів, що забезпечують оптимізацію основних параметрів системи контролю запасами із мінімальними логістичними витратами [3]. Практичне застосування розробленого методологічного підходу дозволить промисловим підприємствам виробити стратегічний план дій контролю за товарно-матеріальними групами у багато-виробничому середовищі, а також підвищити ефективність їхньої інвентаризації.

Список використаних джерел

1. Бондаренко Н. М. Організація внутрішнього контролю запасів на підприємстві / Н. М. Бондаренко, Г. С. Сімон // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. – 2017. – Вип. 23(2). – С. 97-100.

2. Бойцова М. Усе про облік запасів / М. Бойцова, О. Маханько, Я. Клиженко; 2-е вид., перероб. і доп. – Харків : Фактор, 2014. – 160 с.
3. Логістичне управління запасами: навчально-методичний комплекс дисципліни: навч.пос. уклад. І. С. Луценко. – Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. – 69 с.
4. Максименко І. Я. Особливості бухгалтерського обліку товарних запасів в системі управління торгівельним підприємством. Economics and finance. – 2016. – № 9. – С. 228-230.
5. Смалій Ю. О., Бенчак В. І., Польова Т. В. Удосконалення обліку та контролю наявності та руху виробничих запасів на підприємстві. Ефективна економіка. 2019. № 10. – URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=73606>.
6. Скрипник М. І. Удосконалення організації і методики аудиту виробничих запасів на підприємстві / М. І. Скрипник, О. О. Григоревська, Н. Й. Радіонова // Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу. – 2016. – Вип. 2-3. – С. 378–398.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
МІНЯЙЛО В. П.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ ЙМОВІРНОСТІ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

ПОГОРЕЛОВ Д., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»

В статті проаналізовано сутність банкрутства, розглянуто особливості антикризової діагностики в управлінській практиці підприємства. Досліджено основні методи оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

In the article analyzes the essence of bankruptcy, considers the features of anti-crisis diagnostics in the management practice of the enterprise. The main methods of estimating the probability of bankruptcy of the enterprise are investigated.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що скорочення економічної активності в Україні і наростання кризових явищ в її економічній системі посилюють негативний вплив на економічний розвиток українських підприємств. В економіці нашої країни. Особливо в умовах активної фази війни, можна спостерігати поглиблення кризових явищ, погіршення конкурентоспроможності багатьох підприємств, утруднення здійснення ними зовнішньоекономічної діяльності. Використання у господарській і фінансовій діяльності вітчизняних підприємств сучасних методів оцінки ймовірності банкрутства дасть їм можливість скоротити обсяг можливого збитку а той уникнути його, зменшити можливість виникнення нових криз на підприємстві, поліпшити власні адаптаційні можливості, активізувати увесь потенціал протидії можливим кризовим явищам та покращити конкурентні позиції на ринку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемні питання оцінки ймовірності банкрутства підприємства і шляхів його запобігання досліджувались у працях вітчизняних й зарубіжних авторів, зокрема, таких як: та інші.

Метою дослідження є визначення основних методів оцінки ймовірності банкрутства підприємства. Завданнями дослідження є:

- визначити сутність банкрутства;
- проаналізувати особливості антикризової діагностики;
- дослідити основні методи оцінки ймовірності банкрутства підприємства.

Виклад основного матеріалу. Банкрутство з часу його виникнення як інститут господарського права пройшло довгий і складний шлях розвитку. Розвиток капіталізму потребував дієвих засобів боротьби з банкрутством. З часом в цивільному і торговельному

законодавстві більшості країн світу було запроваджено норми, спрямовані на стягнення майна банкрута з метою задоволення позовів і претензій кредиторів.

Банкрутство – це взаємовідносинами боржника з кредиторами, що склались внаслідок неефективного здійснення боржником господарської діяльності, або свідомого, вимушеного чи примусового доведення підприємства до банкрутства. Ці відносини вимагають здійснення грамотних заходів щодо виявлення (при наявності) ознак фіктивного банкрутства, фактів приховування з боку керівника і органів управління підприємства-боржника стійкої фінансової неспроможності і незаконних дій, фактів доведення підприємства до банкрутства, можливості його виведення із стратегічної чи тактичної кризи або кризи платоспроможності, проведення заходів щодо відновлення платоспроможності боржника чи його ліквідації з проведенням обов'язкових розрахунків із кредиторами [2, с. 32].

З точки зору вітчизняного законодавств банкрутство є визнаною господарським судом України неспроможністю боржника відновити власну платоспроможність за

допомогою процедури санації та реструктуризації й погасити визначені Кодексом України з процедур банкрутства, усі вимоги кредиторів інакше, ніж через використання ліквідаційної процедури [3]. Із трактування поняття банкрутства Кодексом України з процедур банкрутства, бачимо, що банкрутство є останнім заходом, який використовує господарський суд тоді, коли підприємство не може відновити платоспроможність і розрахуватися за боргами перед кредиторами. Тому важливо кожному підприємству під час здійснення господарської діяльності проводити діагностику кризових явищ, щоб виявити можливість ймовірного банкрутства та завчасно прийняти заходи по його уникненню.

Сьогодні як за кордоном так і в Україні розроблено досить велику кількість показників, які використовуються для оцінки фінансового стану та ймовірності банкрутства підприємства. Значного поширення отримав коефіцієнтний аналіз. Разом з тим, слід відмітити наступне.

По-перше, у сучасній літературі, присвяченій фінансовому аналізу й антикризовому управлінню, не розглядаються питання теорії побудови процесу оцінки та аналізу фінансового стану підприємств, що функціонують в умовах високого ризику і що стосуються правил формування структури економічних показників, необхідних для проведення аналізу. Традиційні підходи аналізу та оцінки стану підприємства не систематизовані, не представлені як структура процесу, що забезпечує контрольні і регульовальні функції системи управління. У економічній літературі мають місце істотні розбіжності у найменуванні і кількості абсолютних і відносних показників, які використовуються для аналізу стану підприємства (у цілому для аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства використовується понад сто різноманітних показників).

По-друге, за цільовою орієнтацією процесу аналізу фінансового стану підприємства діагностику ймовірності банкрутства підприємства можна класифікувати на антикризову і кризову. Антикризова діагностика являє собою дослідницький процес постійного моніторингу стану підприємства, задачами якого є: своєчасне розпізнавання симптомів кризової ситуації і їх кількісне вимірювання; оцінка діяльності підприємства як цілісної системи для визначення орієнтирів; виявлення причин утворення сформованого положення і вироблення найбільш раціональних управлінських рішень. Результатом процесу діагностування в цьому випадку є формування висновку про наявність погрози імовірності банкрутства і доцільності або необхідності проведення більш детального аналізу. Кризова діагностика – це дослідження стану підприємства у період кризи з метою виявлення можливостей її подолання. Задачі кризової діагностики – оцінка масштабності і глибини кризи; вивчення причин її утворення; вибір найбільш ефективного варіанта процедур банкрутства з погляду законодавства [4, с.125].

По-третє, з огляду на значущість антикризової діагностики в управлінській практиці (дозволяє здійснити діагностику імовірності кризового стану підприємства до моменту порушення справи про банкрутство в господарському суді) методи антикризової діагностики складають переважну частину методичного інструментарію діагностування, до яких можна

віднести: метод оцінки ліквідності балансу, він полягає у порівнянні коштів за активом, згрупованих за ступенем їх ліквідності і розташованих у порядку ліквідності, із зобов'язаннями за пасивом, згрупованими за термінами їх погашення і розташованими у порядку зростання строків; модель Альтмана, яка дозволяє в першому наближенні розділити підприємства на потенційних банкрутів та небанкрутів [6, с. 27].

Слід зазначити, що суттєву роль у забезпеченні ефективної господарської діяльності сучасних підприємств відіграє вчасно проведений фінансовий аналіз стану підприємств, який дозволяє відібрати, оцінити та інтерпретувати фінансові, економічні та інші дані, які впливають на процес ідентифікації загроз банкрутства та прийняття фінансових рішень. При цьому фінансовий аналіз як одну з функцій процесу управління необхідно розглядати як метод превентивного контролю, який включає комплекс необхідних процедур з розрахунку фінансових показників, що відображають стан і поведінку підприємства як цілості та забезпечують достатній рівень вірогідності розрахунків, на підставі яких приймаються рішення.

Використання коефіцієнтного методу аналізу фінансового стану підприємства для виявлення кризових явищ на підприємстві доповнює загальноприйняті прийоми оцінки

ймовірності банкрутства і дозволяє найефективніше використовувати інформацію, що знаходиться у бухгалтерській звітності і сприяє виявленню та оцінці сильних і слабких сторін підприємства.

При цьому фінансовий аналіз підприємства розглядається як процес перетворення інформації, що відображає визначену послідовність дій при вирішенні поставленої задачі: не допустити факту неплатоспроможності; виявити причини, усунення яких дозволить вивести підприємство із кризового стану. При факторному аналізі вартості чистих активів з'являється можливість вибору найкращого варіанта розподілу ресурсів з урахуванням цільових витрат і наявних ресурсів. Факторний аналіз передбачає оцінку впливу окремих чинників на підсумкові фінансові показники з метою виявлення причин, що викликають зміни їх значень. Даний метод доцільно використовувати, як правило, при проведенні внутрішнього фінансового аналізу, адже саме при проведенні цього аналізу аналітики найбільше зацікавлені виявити загрози виникнення банкрутства чи появу кризових явищ.

Сьогодні найбільш відомими методами оцінки ймовірності банкрутства є методи засновані на багатофакторному дискримінантному аналізі, до яких можна віднести модель Альтмана, модель Бівера, модель Беермана, модель Чессера, Модель Фулмера. Розглянемо їх більш детально.

Модель Альтмана. У 1977 році Альтманом, було запроваджено «Z-аналіз», відомий під назвою модель Альтмана. Модель оцінки ймовірності банкрутства, розроблена Е. Альтманом вважається класичною, оскільки вона включена до багатьох західних підручників у сфері фінансового прогнозування і оцінці кредитоспроможності підприємства. Враховуючи, що в моделі задіяний показник ринкової (біржової) вартості підприємства, вона придатна здебільшого для акціонерних товариств, корпоративні права яких мають обіг на фондовому ринку [1, с. 87].

Дискримінантна функція Альтманом має наступний вигляд:

$$Z = 0,012 X_1 + 0,014 X_2 + 0,033 X_3 + 0,006 X_4 + 0,999 X_5 \quad (1.1)$$

Це п'яти факторна модель, в якій і якості факторів є окремі показники фінансового стану аналізованого підприємства. Змінні цієї дискримінантної функції Альтмана адаптовані до національних стандартів фінансової звітності, мають наступний вигляд:

X_1 – відношення робочого капіталу та валюта балансу;

X_2 – відношення суми нерозподіленого прибутку (непокритого збитку) і резервного капіталу до валюти балансу;

X_3 – відношення прибутку до оподаткування та процентів за кредитами до валюти балансу;
 X_4 – відношення ринкової вартості підприємства та позичкового капіталу;
 X_5 – відношення чистої виручки від реалізації продукції до валюти балансу.

Альтман дослідивши тридцять три пари промислових підприємств з активами від 1 до 25 млн. дол. США, узагальнив отримані результати і прийшов до наступного висновку стосовно інтерпретації значень показника Z (табл. 1.).

Таблиця 1

Інтерпретація значень показника Z за п'яти факторною моделлю Е. Альтмана [5, с. 327]

Показник Z	Ймовірність банкрутства підприємства
до 1,8	Висока
1,81 – 2,67	Однозначно визначити не можна
2,67 та вище	Низька

Модель Беермана. Вперше в Німеччині методологію багатофакторного дискримінантного аналізу при дослідженні фінансового стану підприємств використав ще в 1976 році Клаус Беерман – професор університету м. Мюнстер. Дослідження він проводив на базі 21 пари підприємств, діяльність половини з яких була збитковою і вони знаходилися у фінансовій кризі. Дискримінанта функція Беермана складається з наступних показників:

- X_1 – відношення позичкового капіталу до валюти балансу (+0,077),
- X_2 – відношення чистого прибутку до валюти балансу (+0,813),
- X_3 – відношення чистого прибутку до позичкового капіталу (+0,124),
- X_4 – відношення чистого прибутку до чистої виручки від реалізації (-0,105),
- X_5 – відношення cash-flow до позичкового капіталу (-0,063),
- X_6 – відношення чистої виручки від реалізації до валюти балансу (+0,061),
- X_7 – відношення запасів до чистої виручки від реалізації (+0,268),
- X_8 – відношення суми амортизації до вартості основних засобів на кінець періоду (+0,217),
- X_9 – відношення основних засобів до сума амортизації (+0,012),
- X_{10} – відношення заборгованості за банківськими позиками до позичкового капіталу (+0,165).

Отримані в процесі дослідження значення інтегрального показника Z науковець рекомендує інтерпретувати наступним чином (при горизонті прогнозування один рік):

- $Z > 0,32$ – загроза банкрутства підприємства;
- $0,32 > Z > 0,236$ – чітко ідентифікувати загрозу банкрутства неможливо, необхідно проведення додаткового аналізу;
- $Z < 0,236$ – відсутність загрози банкрутство [7, с. 23].

Модель Бівера включає: коефіцієнт Бівера, фінансовий леверидж, рентабельність активів, коефіцієнт абсолютної ліквідності та коефіцієнт покриття. Коефіцієнт Бівера застосовується для виявлення незадовільної структури балансу підприємства. Він розраховується як відношення різниці між чистим прибутком підприємства та нарахованою амортизацією до загальної суми зобов'язань. Найпершою ознакою формування на підприємстві незадовільної структури балансу є такий його фінансовий стан, коли протягом півтора-двох років коефіцієнт Бівера не перевищує 0,2, що свідчить про небажане скорочення частки прибутку, який використовується для розвитку виробництва. В такому випадку формується незадовільна структура балансу підприємства внаслідок чого воно починає працювати в борг та його коефіцієнт забезпечення власними засобами стає меншим 0,1.

Модель Чессера. За допомогою моделі нагляду за кредитами Чессера прогнозуються випадки невиконання клієнтом умов кредитного договору. Модель прогнозує не лише непогашення кредиту, але й будь-які інші відхилення виконання умов кредитного договору, які роблять його менш вигідним для кредитора.

Модель Чессера включає такі змінні:

X_1 – касова готівка і цінні папери, які легко реалізуються / валюта балансу;

X_2 – чиста сума продажу (без ПДВ) / касова готівка і цінні папери, які легко реалізуються;

X_3 – бруто-доходів (прибуток до вирахування відсотків та податків) / валюта балансу;

X_4 – загальна заборгованість / валюта балансу;

X_5 – основний капітал / чисті активи;

X_6 – оборотний капітал / нетто-продажі.

Оцінними коефіцієнтами є:

$$Y = -2,0434 + 5,24 X_1 + 0,0053 X_2 - 6,6507 X_3 + 4,4009 X_4 - 0,0791 X_5 - 0,1020 X_6 \quad (1.2)$$

Зміна Y , яка є лінійною комбінацією незалежних змінних, застосовується в наступній формулі для оцінки ймовірності невиконання умов кредитного договору:

$$P = \frac{1}{1 + e^{-y}}, \quad (1.3)$$

$e = 2,71828$ (число Ейлера – основа натуральних логарифмів).

Отримана оцінка Y розглядається як показник ймовірності невиконання підприємством умов кредитного договору. У моделі Чессера для оцінки ймовірності невиконання кредитного договору використовуються наступні критерії:

– якщо $P > 0,50$, то підприємство-позичальника відносять до групи позичальників, які не виконують умови кредитного договору;

– якщо $P < 0,50$, то підприємство-позичальника відноситься до групи надійних позичальників [5, с. 328].

Модель Фулмера. Ця модель класифікації банкрутства була створена Д. Фулмером на основі аналізу даних шістдесяти підприємств, з яких половина збанкрутіли, а інша половина успішно працювали. Дискримінантна функція за моделлю Фулмера має наступний вигляд:

$$N = 5,528 * X_1 + 0,212 * X_2 + 0,073 * X_3 + 1,270 * X_4 + 0,120 * X_5 + 2,335 * X_6 + 0,575 * X_7 + 1,083 * X_8 + 0,894 * X_9 \quad (1.4)$$

де X_1 – відношення нерозподіленого прибутку минулих років до сукупних активів;

X_2 – відношення чистої виручка від реалізації до сукупних активів;

X_3 – відношення операційного прибутку до власного капіталу;

X_4 – відношення грошового потоку до суми зобов'язань;

X_5 – відношення довгострокових зобов'язань до сукупних активів;

X_6 – відношення короткострокових зобов'язань до сукупних активів;

X_7 – матеріальні активи;

X_8 – відношення оборотного капіталу до суми зобов'язань;

X_9 – сума операційного прибутку та відсотків до сплати.

Якщо значення показника N менше 0, то підприємству загрожує банкрутство, оскільки воно неплатоспроможне. Точність прогнозів, зроблених за допомогою моделі Фулмера на рік вперед складає 98, на два роки та більше – 81.

Модель оцінки ймовірності банкрутства вітчизняних підприємств. Для оцінки ймовірності банкрутства українських підприємств вітчизняним науковцями на основі аналізу фінансових показників 850 українських підприємств була розроблена модель із шістьма змінними:

$$Z = 1,04 * X_1 + 0,75 * X_2 + 0,15 * X_3 + 0,42 * X_4 + 1,8 * X_5 - 0,06 * X_6 - 2,16 \quad (1.5)$$

Трактування незалежних змінних запропонованої дискримінантної функції наведена в табл. 2.

Таблиця 2

Трактування змінних дискримінантної функції

Незалежна змінна	Економічна інтерпретація
X_1	Коефіцієнт покриття
X_2	Коефіцієнт фінансової автономії
X_3	Коефіцієнт оборотності вкладеного капіталу
X_4	Коефіцієнт рентабельності операційних продажів по Cash-flow 1
X_5	Коефіцієнт рентабельності активів по Cash-flow 2
X_6	Коефіцієнт оборотності позичкового капіталу

Застосування цієї моделі дає можливість з високим рівнем ймовірності отримати інформацію про майбутній фінансовий стан підприємства, а отже, оцінити ймовірність настання банкрутства. Значення цієї дискримінантної моделі оцінки ймовірності настання банкрутства інтерпретуються наступним чином:

- Z менше, або дорівнює $-0,55$ – фінансовий стан підприємства є незадовільним (вже знаходиться у фінансовій кризі або вона йому загрожує у найближчому майбутньому);
- відрізок $-0,55 \leq Z \leq 0,55$ – однозначні висновки стосовно фінансового стану підприємства зробити неможливо, потребує додаткового експертного аналізу;
- $Z > 0,55$ – фінансовий стан підприємства є задовільним [8, с. 26].

У випадку, коли значення показника Z знаходиться в межах від $-0,55$ до $0,55$, необхідно додатково використати експертні методи аналізу, для чого необхідно проаналізувати динаміку основних показників фінансового стану підприємства за 2-3 роки: робочий капітал, валюта балансу, обсяг виручки від реалізації, чистий грошовий потік від операційної діяльності, величина чистого прибутку (збитку). За результатами додаткового аналізу базовий показник Z коригується на коефіцієнт зміни цих показників.

Після того, як встановлено ймовірність кризи, необхідно перейти до формування антикризової стратегії підприємства. Одним з найскладніших сучасних методів антикризового управління є реструктуризація підприємств. Сутність цього методу пов'язана зі змінами організаційної структури і системи управління підприємством та капіталом з метою економічного або організаційного відокремлення конкретних бізнес-процесів, видів або напрямків діяльності задля їх оздоровлення. На час реструктуризації бізнес-процеси переводять на принципи самофінансування та самоуправління, надаючи певний ступінь незалежності.

Кожна антикризова програма як нова розробка щодо реорганізація підприємства, потребує систематичної роботи з метою максимального досягнення результатів при дотриманні встановлених термінів, фіксованих витрат, визначених вимог до якості програмних робіт, всебічного обґрунтування фінансового потенціалу підприємства.

Тому в рамках антикризової програми діяльності підприємства поряд з розв'язанням основних таких цілей, якими є корінна перебудова структури управління, організації праці на підприємстві, підтримка мінімальної стабільності виробництва і збуту продукції в умовах кризи, впровадження ефективної технології і організації виробництва, застосування сучасних технологій, систем планування, маркетингу, взаємодії з банками, біржами, кредиторами, боржниками, значна увага має приділятися використанню фінансово-правових прийомів і методів стабілізації фінансового стану підприємства [1, с. 88].

Іншим методом, який може швидко покращити показники господарчої діяльності, є даунсайзинг – зменшення виробничих потужностей і чисельності виробничого та управлінського персоналу підприємства відповідно до потреб і ринкових можливостей. Використання цього методу призводить до значного скорочення постійних витрат та зменшення собівартості продукції.

Останнім часом значного поширення набув метод реінжинірингу, який полягає у трансформації бізнес-процесів підприємства шляхом скорочення зайвих ланок та операцій, оптимізації витрат часу та ресурсів. Реінжиніринг дозволяє досягти стрибкоподібного покращення показників ефективності діяльності машинобудівних підприємств, таких як час виготовлення продукції, продуктивність, собівартість тощо.

Таким чином, активізація управлінського впливу з метою протидії кризовим явищам на підприємстві починається з моменту ідентифікація кризи. Багато кризових ситуацій можна передбачати і на цій основі усувати їх, а ті, що не підлягають усуненню, можуть бути пом'якшені або ж підприємство буде готовим до їх появи шляхом добре налагодженої системи антикризового управління. Сьогодні в науковій літературі існує багато методик стосовно оцінки ймовірності банкрутства, кожна з яких мають свої перевагами і недолік у їх практичному застосуванні. Складно чи взагалі неможливо виділити єдиний вірний підхід у прогнозуванні банкрутства підприємства, тому їх необхідно використовувати у комплексі, віддаючи перевагу тим методам, які модифіковано і адаптовано до вітчизняних умов.

Список використаних джерел

1. Білокудря Т. С. Огляд сучасних методик прогнозування ймовірності банкрутства підприємств. Т. С. Білокудря. Управління розвитком. 2014. № 1. С. 86-88.
2. Жураковська Л. Теоретико-правовий аналіз правового статусу арбітражного керуючого та його становище в системі інституту банкрутства в Україні / Л. Жураковська. Юридичний вісник. 2018. № 3. С. 31-39.
3. Кодекс України з процедур банкрутства : Закон України від 18.10.2018 р. № 2597-VIII. Голос України. URL: <http://www.golos.com.ua/article/316284>.
4. Оцінка кредитоспроможності та інвестиційної привабливості суб'єктів господарювання. Монографія. А.О. Єпіфанов, Н.А. Дехтяр, Т.М. Мельник, І.О. Школьник та інші. Суми. УАБС НБУ. 2007. 286 с.
5. Пастернак, А. Л. Моделі аналізу кредитоспроможності позичальника [Текст] А.Л.Пастернак. Вісник КНУТД. 2012. № 6. С. 326-330.
6. Плікус І.Й. Фінансовий аналіз як метод привентивного контролю в системі антикризового фінансового управління [Текст]. І.Й. Плікус, Ю.О. Високос. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2012. №3. С. 21-29.
7. Семенов Б. В. Методи прогнозування і оцінки банкрутства підприємства. Б. В. Семенов, Н. Г. Сейсебаєва. Економіка. Фінанси. Право. 2016. № 10(3). С. 21-24.
8. Шавурська О. В. Оцінка ймовірності банкрутства як метод прогнозування фінансово-економічного стану підприємства. О. В. Шавурська. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 4. С. 22-28.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЦУЛЯКА В. Д.

МЕТОДИКА КОНТРОЛЮ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

**ПРОЦЕНКО Т., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»**

В статті наведена характеристика основних методологічних засад контролю операційної діяльності підприємств. Досліджено інформаційне забезпечення контролю операційної діяльності. Наведена методика контролю операційної діяльності промислового підприємства.

The article describes the main methodological principles of control of operating activities of enterprises. The information support of control of operational activity is investigated. The method of control of operational activity of the industrial enterprise is resulted.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що в сучасних умовах ринкового господарства фінансово-господарська діяльність підприємства потребує ефективних та правильних рішень. Ефективність управлінських рішень неможлива без ефективної системи контролю, який в свою чергу потребує постійного розвитку. Важливим є забезпечення та конкретизація аналізу операційної діяльності промислових підприємств, а також розробка відповідних методик контролю та дослідження.

Необхідність дослідження та розробки методик контролю операційної діяльності полягає в тому, що це дасть змогу удосконалити процеси контролю, зокрема контрольні процедури на засадах достовірності та об'єктивності.

Метою статті є обґрунтування методики контролю операційної діяльності промислового підприємства.

Об'єктом дослідження є процес розробки та організація методики контролю операційної діяльності підприємств.

Предметом дослідження є методологічні засади контролю операційної діяльності промислового підприємства.

Різні аспекти проблеми контролю та методики контролю операційної діяльності висвітлені в працях вітчизняних науковців, зокрема Бенько М.М., Проданчук М.А., Гриньова В.М., Явдак М.Ю. та інші. Вивчення праць вказаних науковців дозволяє ґрунтовно підійти до дослідження сутності поставленого наукового завдання, а також виявити питання, що залишаються невирішеними.

Операційною діяльністю є головний вид діяльності підприємства, з метою здійснення якого воно було створено. Операційна діяльність напряму пов'язана з виробництвом товарів (послуг), а також забезпечує основну частку доходу. Ефективний розвиток підприємства залежить від функціонування надійної системи контролю. Якщо організувати контроль належним чином, можна отримувати достовірну інформацію, за допомогою та на основі якої можна приймати управлінські рішення.

У свою чергу, контроль операційної діяльності можна поділити на внутрішній та зовнішній.

Зовнішній контроль пов'язаний з державною діяльністю, зокрема з виконанням державними органами своєї фіскальної функції. Контроль зводяться до цілого ряду методик, прописаних у законодавчих актах, які регламентують порядок формування, віддзеркалення і оподаткування фінансових результатів підприємства [2].

Внутрішній контроль – це система безперервних контрольних дій за функціонуванням об'єктів управління, що здійснюються керівництвом підприємства або уповноваженою ним посадовою особою.

Метою внутрішнього контролю є формування інформаційних засад прийняття управлінських рішень або внесення корективів до них для досягнення поставленою мети найбільш ефективним для підприємства способом.

Для того, щоб з'ясувати роль та місце внутрішнього контролю у системі управління підприємством, необхідним є розуміння його місце серед основних функцій системи управління.

Рис. 1. Роль та місце внутрішнього контролю серед основних функцій системи управління підприємством

Джерело: [2]

Відповідно до даних рис. 1 важливо розуміти, що внутрішній контроль являє собою самостійну функцію систему управління, оскільки є одним із засобів організації зворотного зв'язку, через який одержуються уся необхідна інформація про об'єкт внутрішнього контролю у процесі прийняття управлінського рішення. Основні функції управління: планування, організація, мотивація, прогнозування, облік та аналіз потрібно поєднувати з контролем.

До об'єктів внутрішнього контролю відносяться:

- господарські процеси (постачання, виробництво та реалізація);
- ресурси (трудові, матеріальні засоби виробництва);
- результат (фінансові результати);
- звітність про вказані об'єкти.

До суб'єктів внутрішнього контролю належать:

- управлінський персонал та спеціалісти (власники (учасники); керівники структурних підрозділів; менеджери первинного рівня);
- обліковий персонал (персонал бухгалтерії; головний бухгалтер; бухгалтери, що здійснюють операції з контролю);
- посадові особи, що здійснюють контроль відповідно до свої посадових обов'язків (контролери, ревізори; технологи, економісти; інші посадові особи, що виконують контрольні функції).

До джерел інформаційного забезпечення контролю операційної діяльності промислового підприємства належать:

- економічні норми, нормативи, бізнес-плани;
- оперативна звітність підприємства;
- дані бухгалтерського обліку;
- матеріали науково-методичних конференцій, нарад;
- фотографії робочого дня;
- акти обстежень вищими та контролюючими органами;
- інтернет-ресурси та інші.

Важливим є те, що з розвитком технологій на сучасних підприємствах завдяки великому накопиченню інформації, виникла її якісна еволюція: від інформації через інфор-

маційне забезпечення, інформаційну базу, інформаційний потік та інформаційні технології до інформаційної послуги.

Запровадження методики контролю операційної діяльності дасть змогу оперативно виявляти, відхилення та недоліки у основних функціях системи управління підприємством, а також мінімізувати або нейтралізувати їхній вплив на господарську діяльність підприємства [4].

Методикою контролю операційної діяльності промислового підприємства є заздалегідь визначена послідовність вирішень його завдань, що обумовлюється вимогами практики, обов'язковим є дотримання принципів контролю під час вибору та використання методів здійснення контрольних процедур і цілей для досягнення мети внутрішнього контролю. Методики умовно поділяються за рангами (рис. 2).

Рис. 2. Диференціація методики за рангом [2]

Прийоми контролю поділяються на фактичні та документальні. До фактичних прийомів відносяться експертна оцінка, розслідування, обстеження. До документальних прийомів належать документальна перевірка, нормативна перевірка, техніко-економічні розрахунки, надання економічної оцінки.

Для контролю операційної діяльності доцільно застосовувати документальні прийоми контролю. Відповідно до цього, наведемо особливості застосування методичних прийомів документального контролю під час перевірки операційної діяльності (таблиця 1).

Зазначимо методику контролю операційної діяльності на прикладі адміністративних витрат.

Адміністративні витрати обліковуються на рахунок 94 «Інші витрати операційної діяльності». Вони безпосередньо є пов'язаними із процесом управління та обслуговування підприємства [3].

До цієї категорії операційної діяльності можна застосувати наступну методику контролю операційної діяльності промислового підприємства:

1. Перевірка документів облікової політики стосовно адміністративних витрат.
2. Перевірка наявності первинних облікових документів.
3. Визначення наявності планових величин витрат на відповідний період (квартал, півріччя, рік) за всіма центрами відповідальності та центрами витрат і в цілому по підприємству.

Виявлення наявності та правильності синтетичного та аналітичного обліку витрат.

1. Визначення правильності, обґрунтованості та повноти віднесення (списання) на рахунок фінансових результатів адміністративних витрат підприємства.

2. Перевірка достовірності та повноти відображення адміністративних витрат у фінансовій звітності.

3. Відповідно до цього, можна виділити основні етапи процесу контролю операційної діяльності [5].

**Особливості методики документального контролю операційної діяльності
промислового підприємства**

№ з/п	Назва прийому контролю	Сутність
1.	Арифметична перевірка	Визначення правильності нарахування або списання витрат операційної діяльності на інші фінансові результати підприємства.
2.	Формальна перевірка	Передбачає перевірку правильності оформлення первинних документів (заповнення всіх реквізитів)
3.	Нормативно-правова перевірка	Призначена для встановлення законності господарської операції
4.	Взаємна перевірка	Взаємна перевірка використовується внутрішнім контролером для виявлення неправильних бухгалтерських проведень, або проведень, які не підтверджені первинними документами.
5.	Експертна перевірка	Застосовується для виявлення фактів підробки у первинних документах
6.	Зустрічна перевірка	Співставлення одного типу документа на різних підприємствах
7.	Логічна перевірка	Застосовується під час контролю за нестачею і втратами від псування цінностей, коли необхідно виявити можливі розкрадання та зловживання матеріально відповідальних осіб.

Джерело: [5]

Організаційний етап: вивчення законодавчої та нормативно-правової бази, яка регламентує порядок ведення обліку операційної діяльності; перевірка установчих документів, наказів, фінансової звітності, матеріалів попередніх перевірок та іншої документації підприємства; складання робочого плану та програми внутрішньої перевірки операційної діяльності, а саме: визначення методики їх внутрішнього контролю, зазначення дії контролера, послідовність перевірки, терміни виконання тощо.

Основний етап: проведення аналізу первинних та зведених бухгалтерських документів; перевірка достовірності показників фінансової звітності щодо операційної діяльності.

Завершальний етап: контроль достовірності показників фінансової та податкової звітності; узагальнення результатів проведення контролю та надання їх керівництву для прийняття управлінських рішень; ухвалення рішень щодо усунення недоліків, що були виявлені у ході перевірки за наказом керівництва.

Висновки. Таким чином, ефективно організована система внутрішнього контролю та налагоджена методика його здійснення дозволяють оперативно виявити відхилення від нормативно закріплених витрат і вжити відповідних заходів щодо запобігання їм у наступних періодах діяльності. При застосуванні оптимальних методик та інструментів, дієвість внутрішнього контролю буде значно посилена.

Список використаних джерел

1. Бенько М.М. Розвиток контролю результату операційної діяльності з урахуванням сучасних запитів. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=3768>
2. Замула І.В., Танасієва М.М. Внутрішній контроль : навч. посіб.: Технодрук, 2021. 336 с.
3. Наказ МФУ «Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку» № з0027-00, редакція від 03.11.2020. URL: <http://surl.li/avvkm>
4. Ситник Г.В., Архіпов Н.М. Система управління ефективністю операційної діяльності підприємства. URL: <http://surl.li/cdihs>
5. Юрченко О.М. Методика внутрішнього контролю витрат іншої операційної діяльності. URL: <http://194.44.12.92:8080/xmlui/bitstream/handle/11822d18f.pdf?sequence=1>

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
СИМОНЕНКО В. К.

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ДВИГУН РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА ОПТОВОЇ ТОРГІВЛІ

СИПЛИВИЙ О., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»

У статті наголошено на важливості оптової торгівлі, що безпосередньо бере участь у розвитку економіки та є практично невід'ємною ланкою забезпечення більшості підприємств. Також проведено дослідження методики аналізу фінансового стану підприємств оптової торгівлі.

The article emphasizes the importance of wholesale trade, which is directly involved in the development of the economy and is almost an integral part of most businesses. A study of the methodology of analysis of the financial condition of wholesale enterprises was also conducted.

Постановка проблеми. Торгівля є однією з найважливіших галузей економіки. З новими умовами в цій сфері відбулися значні зміни, які потребують подальшого розвитку методів та організації бухгалтерського обліку. Торгівля є каталізатором змін у виробництві та споживанні в ринкових умовах. В Україні з кожним роком зростає кількість оптово-роздрібних компаній.

Через роль ринку відносини між підприємствами, організаціями та установами та між ними та населенням мають характер обробки грошей. Ці відносини засновані на використанні грошей у своїх функціях: як засіб обігу і як засіб платежу. У той же час компанії для одних є постачальниками і покупцями для інших. Комерційна діяльність є активною і самостійною діяльністю юридичних осіб і громадян з купівлі-продажу товарів з метою отримання прибутку.

Аналіз досліджень і публікацій. Роль оптової торгівлі у розвитку національної економіки, а також питання управління окремими аспектами діяльності підприємств оптової торгівлі розглянуто у працях О. М. Азарян [1], В. В. Апопія [2, 3], Н. О. Власової [4], Н. О. Голошубової [5], О. О. Кучмеев [6], А. А. Мазаракі [7], Н. Г. Міценко [8], Н. І. Сарай [9], Н. І. Трішкіна [10]. Узагальнюючи роботи науковців, відмітимо необхідність подальшого дослідження у цій галузі, а саме виявлення особливостей функціонування та розвитку підприємств оптової торгівлі в розрізі регіонів.

Метою статті є визначення та обґрунтування окремих теоретико-методологічних засад аналізу фінансового стану підприємства оптової торгівлі.

Виклад результатів дослідження. В економічній сфері важливе значення мають оптові зв'язки, які в свою чергу сприяють не тільки розвитку підприємств виробничої сфери, а й покращенню економічної віддачі роздрібною торгівлі. Оптова торгівля нині відіграє дуже важливу роль у системі економічних відносин між різними галузями економіки. Однією з головних цілей оптової торгівлі є систематична адаптація асортименту продукції до попиту. Сьогодні можна сказати, що оптова торгівля робить активний внесок у забезпечення стійкого збуту товарів споживачам. Оптовики контролюють категорійну цілісність супермаркетів у зоні обслуговування, забезпечують безперервне постачання товарів на складі, беруть участь у акціях з промисловістю та організують перепродаж товарних запасів магазину в інші райони з більшим попитом.

Основною метою аналізу фінансового стану оптових компаній є виявлення, вивчення, демонстрація та мобілізація резервів з метою збільшення товарообігу та покращення процесів обслуговування клієнтів. При аналізі показників, що характеризують ефективне функціонування оптової торгівлі, слід орієнтуватися на:

- проводити комплексну оцінку оптових продажів та виконання планів доставки товарів покупцям;

- здійснити дослідження динамічно з часом;
- виявити та виміряти вплив факторів на розвиток оптової торгівлі;
- виявити та узагальнити причини недоліків у торговельній та комерційній діяльності;

- розробити заходи щодо їх усунення та запобігання.

Проведений аналіз має на меті показати, наскільки точно підприємство, основним видом діяльності якого є купівля та перепродаж оптових товарів, враховує соціально-економічний розвиток території, яку воно обслуговує, виробничі потужності промислових підприємств та інших постачальників.

Нині оцінка діяльності більшості оптових компаній базується на системі показників, які можна розділити на дві категорії: статистичні і фінансові показники. Статистичні показники використовуються для розробки загальних оптових показників на макроекономічному рівні (рис. 1). Завдяки їм можна оцінити загальний розвиток оптової торгівлі та розрахувати частку оптової торгівлі у ВВП за найважливішими групами товарів.

Компанія використовує фінансові показники для аналізу рейтингу ефективності оптових компаній, аналізу джерел витрат і прибутку, підвищення рентабельності. Абсолютне значення фінансових показників є основою для подальшого розрахунку деяких відносних показників, основним з яких є рентабельність. Фінансові показники для оптових продавців включають:

- дохід за видами діяльності;
- витрати за видами діяльності;
- прибуток (втрата) діяльності;
- чистий прибуток (збиток) оптових компаній.

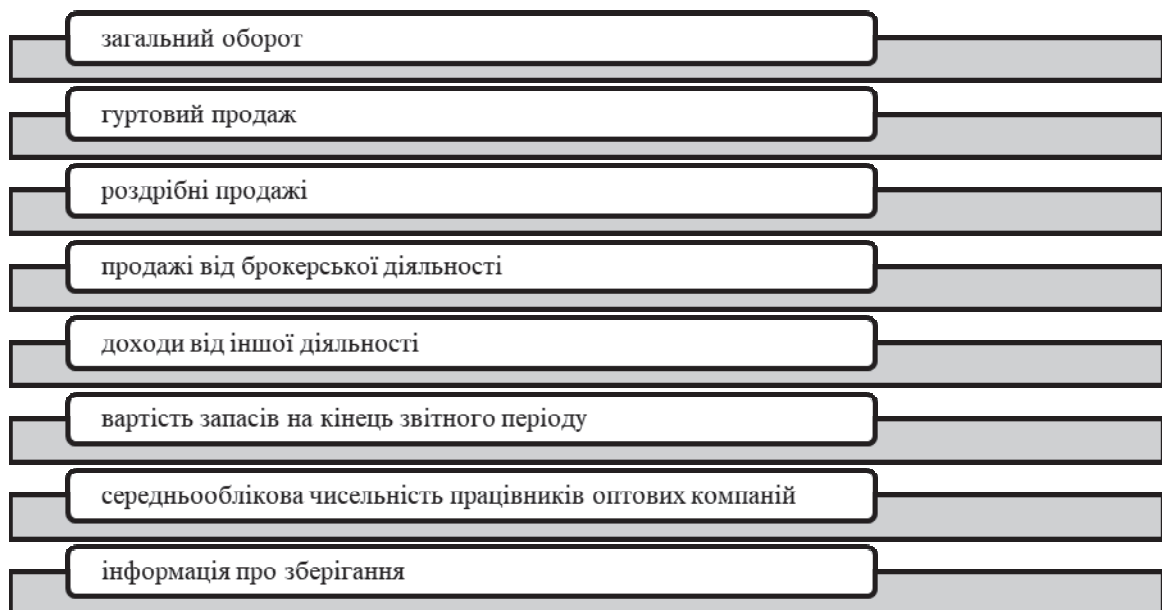

Рис. 1. Статистичні показники для розробки загальних оптових показників

Джерело: розроблено автором.

Основним показником господарської діяльності оптових підприємств і організацій є оптовий товарообіг. Він являє собою продаж товарів торговими компаніями іншим компаніям і використання цих товарів для перепродажу або як сировину і матеріали для промислового споживання або для матеріального забезпечення господарських потреб. Через оптову торгівлю товари не потрапляють у сферу особистого споживання, а залишаються в обігу або потрапляють у промислове споживання. Іншими словами, при оптових продажах продукція продається для подальшої переробки або перепродажу.

Валовий продаж оптової компанії включає загальну вартість відвантажених товарів (робіт, наданих послуг), ціну без ПДВ та акцизів, незалежно від того, надходять платежі з рахунка підприємства чи ні, та податкові зобов'язання за всіма видами підприємницької діяльності (у т.ч., витрати на власне споживання та виставлення рахунків на пакування та транспортування товару за фактичною ціною реалізації). Дохід компанії від нетипових видів діяльності, таких як продаж власного обладнання та від нетипових фінансових операцій, тобто товар повертається на склад за допомогою покупця або поставка відмовляються протягом певного терміну, не включаються в оборот, вони також вираховуються з продажу.

Під роздрібними продажами оптових торговців зазвичай розуміють оптових торговців, що працюють на ринку споживчих товарів, які продають особисті споживчі товари безпосередньо населенню за готівку та інші засоби оплати та можуть збільшити свій дохід через спеціально організовану торгову мережу [2].

Оптовий товарооборот на наступний за звітним період розраховується за формулою:

$$\text{ТОПТ} = \text{ТЗ} + \text{ЗП} - \text{ЗК}$$

де ТОПТ – товарооборот оптовий (за планом);

ТЗ – прогнозований обсяг закупівлі товарів для реалізації споживачам у вартісному обчисленні;

ЗП – очікувані залишки товарів, призначені для реалізації, на складах оптового підприємства на початок прогнозованого періоду;

ЗК – нормативний запас на кінець прогнозованого періоду.

Нормативний запас на кінець прогнозованого періоду дістаємо так:

$$\text{ЗК} = \text{ОД} * \text{ЗН}$$

де ОД – одnodенний обсяг реалізації;

ЗН – встановлений норматив товарних запасів на кінець прогнозованого періоду, дні.

Оптовий товарооборот підприємства є плановим показником, який повинен подаватися у внутрішній звітності з розподілом за товарами та товарними групами. Оптовий товарообіг підприємства є ключовою фігурою планування, яка має бути представлена у внутрішніх звітах разом із розподілом товарів і товарних груп.

Торговельна діяльність оптових підприємств в основному відображається на ступені виконання плану та динаміці оптової торгівлі. Багато оптових компаній займаються роздрібною торгівлею товарами поряд з оптовою торгівлею. У цьому контексті необхідно визначити та проаналізувати загальний (валовий) товарообіг, включаючи оптово-роздрібний продаж товарів. Виконання плану та динамічний аналіз (деталізовано за видами) здійснюється за всіма напрямками оптової торгівлі товарів.

По-перше, вони перевіряють виконання плану в певних сферах реалізації та досліджують причини будь-яких виявлених розбіжностей. Причинами недостатньої поставки можуть бути загальна кількість, класифікація, якість і терміни невідповідної поставки товару постачальником, а також транспортні перешкоди, недоліки в складсько-оптовій організації, маркетингові заходи. Важливим показником для характеристики асортименту товарів, які пропонують оптовики, є частка ринкових фондів у загальному обсязі товарообігу. Збільшення частки товарних ринкових запасів в оптовому товарообігу часто є позитивною рисою торговельної діяльності оптових компаній [8].

Оптовий товарообіг за своїм складом поділяється на реалізацію товарів і транспортування товарів (участь і неучасть в обліку). Коефіцієнти зберігання та транзитного обороту залежать від ринкової кон'юнктури, фінансово-економічних інтересів постачальників і покупців, цін і тарифів на послуги зберігання та транзиту, спеціалізації промислового виробництва та роздрібною торгівлі, умов доставки та розрахунків, обсягу товарів, стану логістичної бази, тобто на наявність запасів і, головне, на розмір рентабельності оптового

бізнесу. Транзит пропонує оптовикам низькі витрати на розповсюдження, значно скорочений розподіл продукції, коротші терміни доставки продукції, допомагає захистити їхнє майно. Потім аналізують та оцінюють класифікацію та структуру оптової торгівлі.

Для оцінки виконання оптовими підприємствами договору поставки за загальним обсягом, кількістю, асортиментом, термінами відвантаження використовується показник «оптовий товарообіг з урахуванням виконання договору поставки» окремими покупцями, які коригують товар відповідно до дефіциту поставок.

Аналіз пропозиції та оптовий аналіз продукції повинен враховувати способи оплати кожного покупця. Зокрема, визначили шляхи, можливості та резерви розвитку оптового продажу товарів через передплату, максимального розрахунку з покупцями при відвантаженні товару та мінімізації продажу в кредит (розстрочку).

Послідовність доставки та продажу товарів настільки ж важлива в оптовій, як і в роздрібній торгівлі. Своєчасна та послідовна доставка товарів у магазини та заклади громадського харчування забезпечує успішне планування роздрібних оборотів, високі темпи зростання та якісне обслуговування клієнтів (споживачів). Плани збуту оптової продукції здійснюються щоквартально і щомісяця так само, як і роздрібна.

Якщо товар не доставлено належним чином з вини постачальника (промислового підприємства), на складі оптового підприємства необхідно створити резервний запас і вжити відповідних заходів для впливу на постачальника на порушення поставок, контрактів. Першим слід відправити товари до найдалшого покупця, оскільки не завжди є можливість внести кошти на банківський рахунок до кінця місяця за товари, відвантажені в другій половині місяця.

Оптові підприємства можуть вивчати ритмічність поставок за допомогою визначення коефіцієнту варіації:

$$V = \frac{b * 100}{\Pi}$$

де V – коефіцієнт варіації;

b – середнє квадратическое відхилення фактичного обсягу поставок від середнго рівня поставок, обчислене по формулі:

$$b = \frac{\Sigma(\Pi_i - \Pi)}{n}$$

де Π_i – поставка за перший період;

Π – середній рівень поставки, розрахований як:

$$\Pi = \frac{\Sigma \Pi}{n}$$

n – число поставок.

Оцінюючи знайдений нами індекс, слід пам'ятати, що чим ближче його значення до нуля, тим ритмічніше подача. Реалізація системи та динаміка оптової та роздрібної торгівлі залежать від: безпека та використання сировинних ресурсів; наявність трудових ресурсів, систем роботи та ефективності; стан, розвиток та використання матеріально-технологічної бази оптового підприємства (рис. 2).

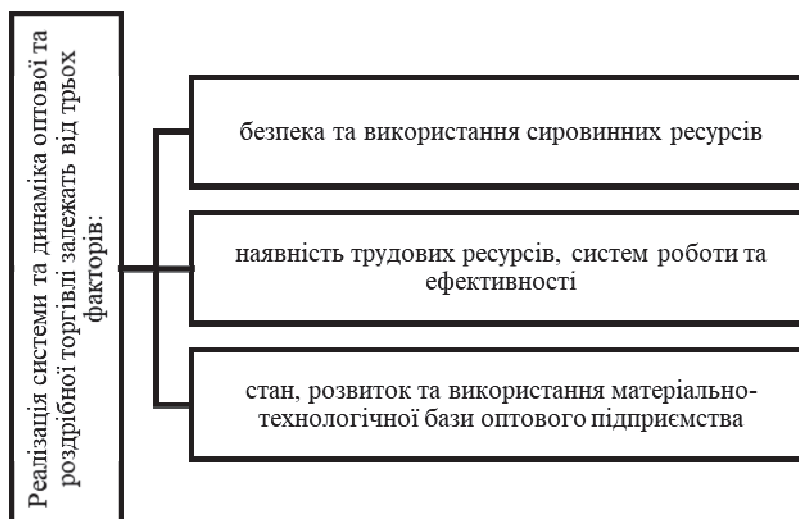

Рис. 2. Фактори впливу на реалізацію системи та динаміку оптової та роздрібно торгівлі

Джерело: розроблено автором

Для більш глибокого вивчення ситуації з оптовою торгівлею компаніям слід проаналізувати ринок закупівель та оцінити його вплив на розвиток торговельної діяльності. Аналіз також повинен визначити абсолютну різницю між фактично доставленою кількістю продукції та кількістю поставленої за контрактом. У варіанті конфігурації ціни розраховують вплив цієї конфігурації на вартість доставки. При цьому необхідно не лише об'єктивно оцінити виконання плану та динаміку надходжень, а й визначити шляхи, можливості та резерви збільшення пропозиції, особливо за сприятливих умов.

Методика аналізу продажів оптових компаній приблизно така ж, як і роздрібно. Зокрема, визначають, наскільки прискорюється чи сповільнюється оборот товарів за днями й оборотами, скільки капіталу вивільняється чи додатково вкладається у зв'язку зі зміною обсягів продажів і, перш за все, які є можливості та прогнози для прискорення часу обороту товарів та оптимізації запасів.

Традиційно аналіз фінансових результатів господарської діяльності оптового підприємства починається з аналізу загального доходу від реалізації продукції. Основним видом оптових валових надходжень є реалізація оптових квот. Оптовики традиційно встановлюють надбавки на основі домовленостей з покупцями. Метод аналізу сукупного доходу оптових компаній приблизно такий же, як і роздрібних компаній. Зокрема, вони досліджують загальний обсяг оптового продажу з націнкою та решту валового прибутку, доступного оптовикам.

Якщо оптова компанія також здійснює роздрібний продаж, загальні доходи, такі як прибуток, розглядаються за загальним обсягом та видом економічної діяльності. Основним завданням аналізу є виявлення, вивчення та мобілізація резервів зростання оптових і торговельних надбавок. Основний спосіб збільшення загального обсягу продажів – скорочення зв'язків з розповсюдженням продукції. Оптові компанії аналізують прибуток і прибутковість так само, як і роздрібні компанії. Тут визначають і досліджують прибуток, валовий прибуток і чистий прибуток від реалізації товарів. Велику частину фінансового становища оптових торговців складають суми штрафів, які вони стягують за порушення умов договору при доставці товарів.

Висновок. Таким чином, дослідження завершується підсумовуванням і реалізацією виявлених можливостей і прогнозованих резервів для зростання продажів і прибутку, тим самим підвищуючи прибутковість оптового бізнесу. За останні роки в Україні відбулися значні зміни (деспеціалізація, значне збільшення кількості посередників, особливо дрібних,

без відповідної якісної зміни їх функціональних показників, належний розвиток мережі сучасних складів). Це не сприяє розвитку внутрішнього виробництва, а торгівля все одно сприяє соціально-економічному розвитку України. Розвиток оптових торговельних зв'язків має йти паралельно зі змінами у виробничій та роздрібній торгівлі, особливо в їх структурі та територіальній організації.

Необхідно структурно налаштувати комерцію, щоб досягти найкращого поєднання між суб'єктами господарювання (компанії – юридичні особи та фізичними особами – підприємцями), великими, середніми та малими компаніями, типами торгових закладів (магазини, невеликі роздрібні заклади, в тому числі мобільні) та пропорційними (збут продукції, ринки, складські приміщення, оптові посередники та їх розміри та вид спеціалізації.)

Враховуючи економічні труднощі країни через певні економічні та політичні проблеми, для збільшення обсягів торгівлі та ефективності діяльності торгових компаній необхідно розвивати такі напрямки: по-перше, подальше покращення структури трансакційної мережі підприємства та впровадження нової ринкової системи обслуговування з точки зору якості; по-друге, підвищити рівень фінансового менеджменту, здійснювати економне та раціональне планування доходів, витрат і прибутків, забезпечити ресурсне забезпечення операцій та фактичних інвестицій; по-третє, покращення факторного аналізу та рівня контролю за виконанням планів економічного розвитку, фінансового стану та стабільності комерційних підприємств, своєчасного виявлення фінансових проблем та вжиття антикризових заходів для запобігання банкрутству підприємств. Удосконалення діяльності комерційного сектору в цих сферах сприятиме зростанню товарообігу та фінансових результатів діяльності торгових компаній.

Список використаних джерел

1. Азарян Е.М. Оптовая торговля: инфраструктура и тенденции развития : монография / Е.М. Азарян [и др.]; Донец. гос. ун-т экономики и торговли им. Михаила Туган-Барановского. – Донецк : ДонГУЭТ, 2005. – 292 с
2. Апопій В.В. Система регулювання внутрішньої торгівлі України : монографія / В. В. Апопій. – К. : Академвидав, 2012. – 420 с.
3. Апопій В.В., Копич І.М. Система регулювання внутрішньої торгівлі України : монографія / [В.В. Апопій, І.М. Копич, О.Г. Біла та ін.]; за ред. В.В. Апопія та І.М. Копича. – К. : Академвидав, 2012. – 424 с.
4. Власова Н. О. Управління дебіторською та кредиторською заборгованостями в підприємствах оптової торгівлі : монографія / Н. О. Власова, Л. Л. Носач ; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х. : ХДУХТ, 2011. – 228 с. 168
5. Голошубова Н. О. Структурна перебудова торгівлі споживчими товарами в Україні / Н. О. Голошубова // Товари і ринки. – 2013. – № 1. – С. 1628.
6. Кучмєєв О. О. Основні складові комплексного забезпечення економічної безпеки підприємств оптової торгівлі / О. О. Кучмєєв // Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку. – 2021. – № 24. – С. 76-85.
7. Мазаракі А. А. Ринок споживчих товарів в Україні: посткризові тенденції / А. А. Мазаракі, В. Д. Лагутін // Економіка України. – 2011. – № 9. – С. 17–26.
8. Міценко Н. Г. Засади регулювання діяльності підприємств оптової торгівлі / Н. Г. Міценко // Наукові записки. – Львів, 2011. – Вип. 3 (36). – С. 94–100.
9. Сарай Н. І. Оптимізація механізму управління інноваційним розвитком на торговельному підприємстві / Н. І. Сарай // Інноваційна економіка. – 2021. – № 1-2. – С. 81-87.
10. Трішкіна Н.І. Підвищення ефективності управління товаропостачанням на підприємствах оптової торгівлі / Н.І. Трішкіна // Молодий вчений. – 2014. – № 12 (15). – С. 140–143.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
НЕЖИВОЇ М. О.

ЕКСПРЕС-АНАЛІЗ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

СИТНИК А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»

В статті проаналізовано наукові підходи до проведення експрес-аналізу фінансового стану підприємств харчової промисловості. За допомогою наведених методик здійснено експрес-аналіз фінансового стану ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат». Зроблено висновки щодо фінансового стану аналізованого підприємства. Надано пропозиції, щодо удосконалення аналізу фінансового стану підприємств харчової промисловості

The article analyzes the scientific approaches to the rapid analysis of the financial condition of the food industry. With the help of the above methods, an express analysis of the financial condition of Zhytomyr Meat Processing Plant LLC was carried out. Conclusions are made on the financial condition of the analyzed enterprise. Proposals have been developed to improve the analysis of the financial condition of food industry enterprises

Актуальність обраної теми полягає в тому, що будь-яке комерційне підприємство, головною метою діяльності якого є отримання прибутку, для здійснення безперервного виробництва, закупівлі продукції, здійснення маркетингової діяльності повинне бути забезпечене достатніми фінансовими ресурсами. Для того, щоб усіх ресурсів на підприємстві було достатньо, тобто щоб підприємство було фінансово спроможним придбати матеріали та ресурси в достатній кількості, воно повинне здійснювати стабільну комерційну діяльність. Лише за умови стійкого фінансового стану підприємство може здійснювати ефективну господарську діяльність.

Підприємства харчової промисловості є промисловими підприємствами, що відіграють значну роль у розвитку національної економіки та ЗЕД країни, проте через погіршення умов експорту, яке відбулось внаслідок пандемії, а також через подорожчання сировини та транспортних витрат, погіршення поставок сировини та матеріалів від постачальників, викликаних через воєнні дії в Україні, значна кількість підприємств опинилась у складних умовах, деяка їх частина опинилась на окупованій території або в районі ведення воєнних дій, і деякі з них перенесли виробництво на територію заходу країни. В таких умовах підприємства потребують додаткових фінансових ресурсів, наявності ліквідних активів, які можна швидко реалізувати та розрахуватись за зобов'язаннями і з кредиторамі. Отже, забезпечення стійкого фінансового стану підприємств харчової промисловості – одна з головних умов їх «виживання» у сучасних умовах та подальшого розвитку.

Об'єкт дослідження – експрес-аналіз фінансового стану підприємств харчової промисловості.

Предмет дослідження – теоретико-методологічні аспекти проведення експрес-аналізу фінансового стану вітчизняного підприємства.

Мета дослідження – визначення основних тенденцій щодо фінансового стану вітчизняних підприємств харчової промисловості (на прикладі ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат») з метою пошуку шляхів усунення наявних проблем.

Завдання дослідження наступні:

- розглянути основні фактори, що впливають на фінансовий стан підприємств харчової промисловості;
- навести алгоритм експрес-аналізу фінансового стану підприємства та показники, необхідні для проведення такого аналізу;

– проаналізувати фінансовий стан ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» шляхом проведення експрес-аналізу;

– виявити основні проблеми підприємства, що негативно впливають на його фінансовий стан.

– запропонувати напрями удосконалення проведення експрес-аналізу фінансового стану підприємств харчової промисловості.

Наукова розробленість теми дослідження. Різні аспекти проведення діагностики фінансового стану підприємств досліджувались як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, зокрема, Зигрій О.В. [2], Лісовим А.В., Чуницькою І.І. [3], Михайловою Я.І. [4], Онокало В.Г. [5], Парасій-Вергуненко І.М. [6], Сотник А.А. [7], Школьник І.О., Боярко І.М., Дейнекою О.В. [8], Яцух О.О., Захаровою Н.Ю. [9] та ін. Проте в сучасних умовах, ускладнених як наслідками пандемії, так і воєнними діями в Україні, вітчизняні підприємства харчової промисловості потребують розроблення оптимальної методики проведення експрес-аналізу їх фінансового стану з метою постійного контролю за ефективністю господарської діяльності.

Результати дослідження. В процесі господарської діяльності підприємства використовують значну кількість ресурсів – матеріальних, фінансових, трудових, природних тощо. Фінансовий стан вітчизняних підприємств впливає як на розвиток їх господарської діяльності, так і на стан та розвиток вітчизняної економіки загалом. Стійкий фінансовий стан підприємства – це умова здійснення безперервної господарської діяльності, вчасної оплати за розрахунками, зростання інвестиційної привабливості та збільшення обсягів продаж.

У свою чергу, господарська діяльність підприємств харчової промисловості залежать від багатьох факторів:

- сезонність;
- наявність необхідної сировини;
- нетривалий термін зберігання сировини;
- нетривалі терміни зберігання готової продукції;
- необхідність додаткового обладнання для зберігання продукції у відповідних температурних умовах тощо.

Для забезпечення цих умов підприємство повинне володіти достатніми фінансовими ресурсами, мати стійкий фінансовий стан. Таким чином, стабільність, безперервність та ефективність господарської діяльності підприємства залежить від його фінансового стану, який можна охарактеризувати за допомогою наступних груп показників:

- показники платоспроможності;
- показники ділової активності;
- показники рентабельності.

Далі наведемо показники платоспроможності підприємства й алгоритм їх розрахунку та аналізу (табл. 1).

Таблиця 1

Показники платоспроможності підприємства

Показники	Формула для розрахунку	Нормативне значення
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	Грошові кошти у національній та іноземній валюті Короткострокові зобов'язання	від 0,1 до 0,2
Коефіцієнт термінової платоспроможності	Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції Короткострокові зобов'язання	від 0,25 до 0,35
Коефіцієнт проміжної платоспроможності	Грошові кошти + поточні фінансові інвестиції + реальна короткострокова дебіторська заборгованість Короткострокові зобов'язання	від 0,7 до 0,8
Коефіцієнт загальної платоспроможності	Загальна сума оборотних активів Короткострокові зобов'язання	від 2,0 до 2,5

Джерело: побудовано за даними [6; 7]

Таким чином, платоспроможність є здатністю підприємств до повного та вчасного погашення наявної кредиторської заборгованості.

Дослідження фінансової стійкості підприємства передбачає розрахунок наступних показників (рис. 1).

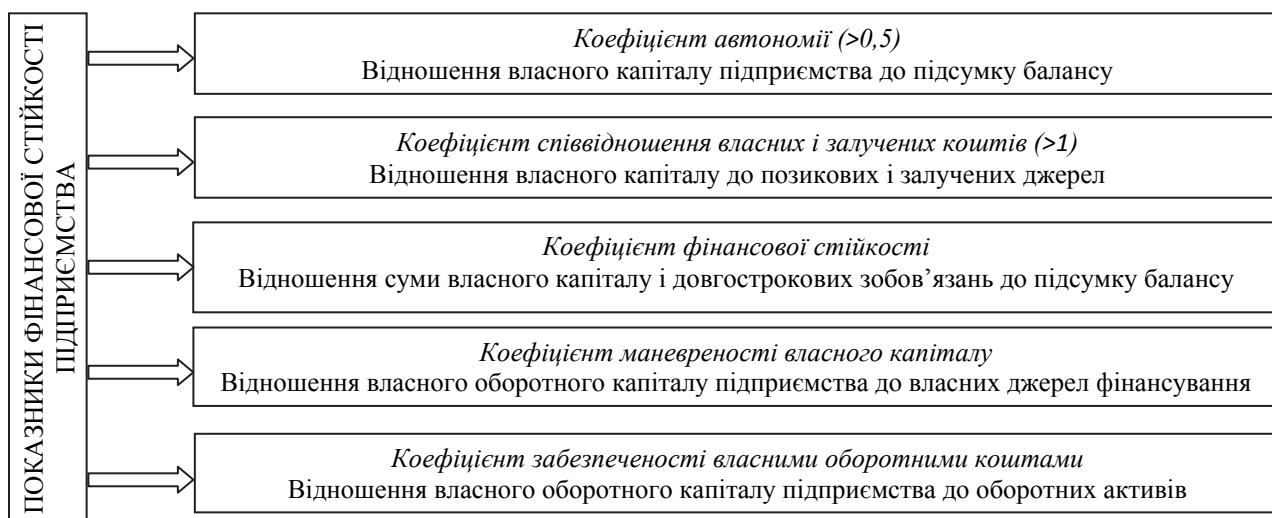

Рис. 1. Алгоритм розрахунку показників фінансової стійкості підприємства [5; 10]

На рис. 2 наведені показники ділової активності підприємства.

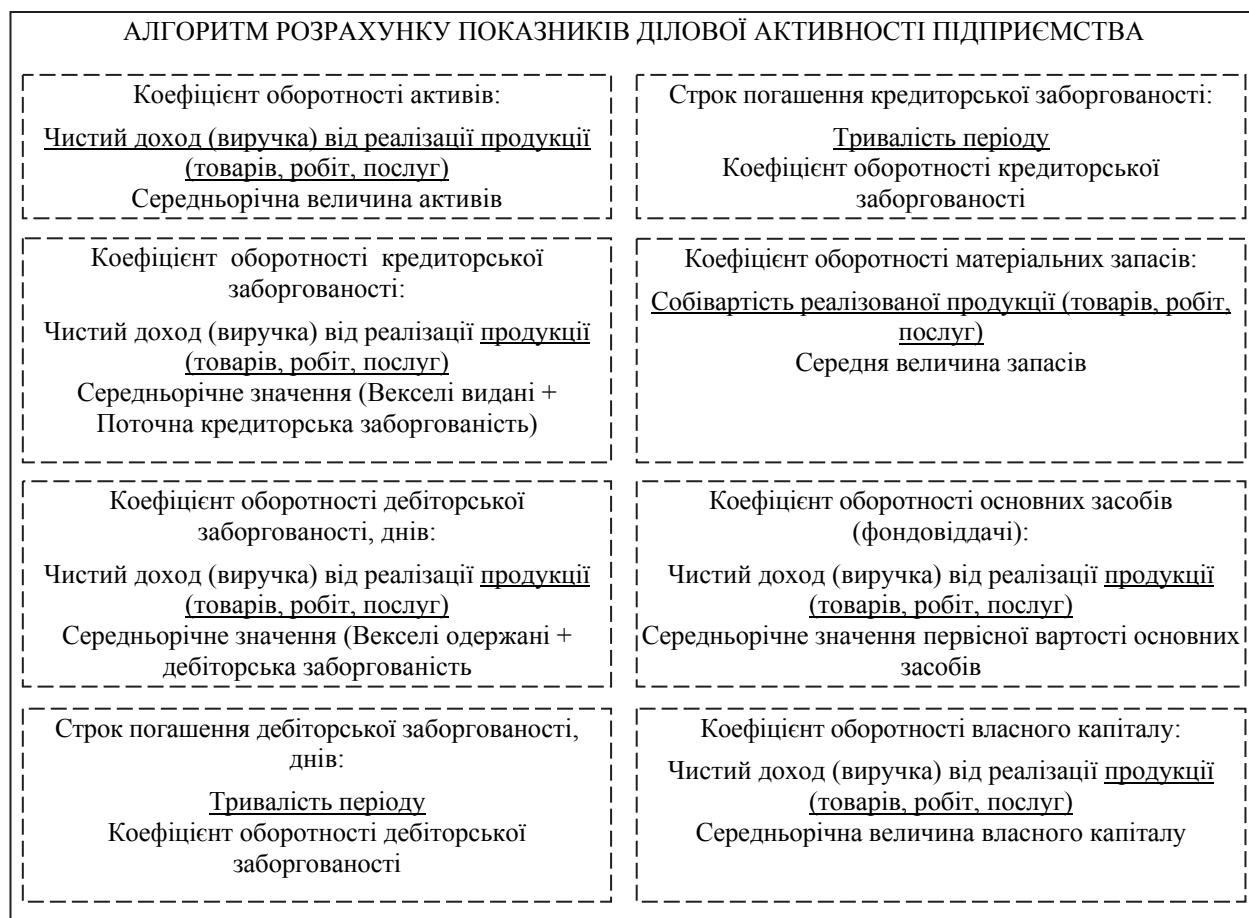

Рис. 2. Алгоритм розрахунку показників ділової активності підприємства [2; 4]

Отже, ділову активність підприємства можна визначити як здатність підприємства зайняти за результатами економічної діяльності стійке положення на конкурентному ринку, результативність роботи підприємства щодо величини витрат ресурсів у процесі операційного циклу.

На рис. 3 наведений алгоритм розрахунку показників рентабельності підприємства.

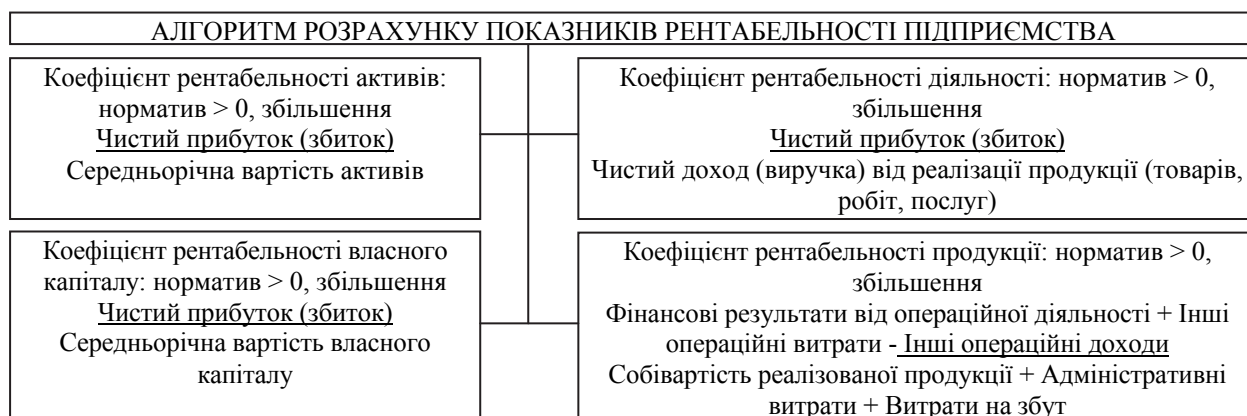

Рис. 3. Алгоритм розрахунку показників рентабельності підприємства [3; 9]

Систематизація узагальнюючих й приватних показників, які наведено нами вище, є результатом інтеграції підходів до аналізу ефективності функціонування підприємств харчової промисловості, досліджень економістів, методичних указівок органів державного управління. Як правило, база для розрахунку наведених критеріїв – це дані бухгалтерської звітності аналізованих підприємств.

ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» є одним з лідерів ринку продукції з якісної м'ясної сировини. Підприємство пропонує споживачам широкий асортимент ковбасних виробів. ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» володіє такими брендами: ТМ «Ранчо», ТМ «М'ясна Гільдія», ТМ «Gremio de la Carne» [1]. Використовуючи наведені вище показники, проведемо експрес-аналіз фінансового стану досліджуваного підприємства (таблиця 2).

Таблиця 2

Динаміка показників фінансового стану ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» у 2018-2020 рр.

Показники	Роки			Абсолютні відхилення	
	2018	2019	2020	2019/ 2018	2020/ 2019
1	2	3	4	5	6
<i>Показники платоспроможності</i>					
Коефіцієнт абсолютної платоспроможності	0,0033	0,0027	0,0037	-0,0006	0,001
Коефіцієнт термінової платоспроможності	0,0033	0,0027	0,0037	-0,0006	0,001
Коефіцієнт проміжної платоспроможності	0,92	1,04	0,86	0,12	-0,18
Коефіцієнт загальної платоспроможності	1,54	1,77	1,51	0,23	-0,26
<i>Показники фінансової стійкості</i>					
Коефіцієнт автономії	-0,021	0,060	0,069	0,081	0,009
Коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів	-0,021	0,064	0,075	0,085	0,011
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,54	0,61	0,54	0,07	-0,07
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	-11,64	5,04	3,37	16,68	-1,67
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними коштами	0,35	0,43	0,34	0,08	-0,09
<i>Показники ліквідності</i>					
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,003	0,003	0,004	0,0	0,0
Коефіцієнт покриття	1,54	1,77	1,51	0,2	-0,3
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1,17	1,38	1,18	0,2	-0,2

Продовження табл. 2

1	2	3	4	5	6
<i>Показники ділової активності</i>					
Коефіцієнт оборотності активів	1,93	2,83	2,86	0,9	0,0
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	6,27	9,33	8,91	3,1	-0,4
Строк погашення кредиторської заборгованості, днів	58,17	39,14	40,96	-19,0	1,8
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	3,66	5,27	5,30	1,6	0,0
Строк погашення дебіторської заборгованості, днів	99,85	69,24	68,91	-30,6	-0,3
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	7,85	12,58	13,96	4,7	1,4
Коефіцієнт оборотності основних засобів	3,78	5,27	4,84	1,5	-0,4
Коефіцієнт оборотності власного капіталу	114,89	147,45	44,10	32,6	-103,4
<i>Показники рентабельності</i>					
Коефіцієнт рентабельності активів	1,98	8,12	1,50	6,1	-6,6
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу	118,00	423,42	23,07	305,4	-400,4
Коефіцієнт рентабельності діяльності	1,03	2,87	0,52	1,8	-2,4
Коефіцієнт рентабельності продукції	1,54	4,01	0,71	2,5	-3,3

Джерело: розраховано автором на основі бухгалтерської статистичної ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» [8]

Згідно отриманих результатів проведеного аналізу, зроблено наступні висновки:

– недостатній рівень показників абсолютної та термінової платоспроможності свідчить про недостатність найбільш ліквідних активів (грошових коштів та поточних фінансових інвестицій) погасити короткострокові зобов'язання. При цьому зменшення показників проміжної та загальної платоспроможності у 2020 р. говорить про недостатність першокласних ліквідних активів (грошових коштів, поточних фінансових інвестицій та реальної короткострокової дебіторської заборгованості, а також загальної величини оборотних коштів) у випадку вимоги погашення короткострокової кредиторської заборгованості, недостатню величину власного капіталу та зростання залежності від залучених коштів;

– рівень фінансової стійкості підприємства недостатній, що обумовлено недостатньою величиною власного капіталу у загальній сумі засобів, що було авансовано в господарську діяльність підприємства, а також недостатню величину власних коштів, які припадають на одиницю залучених або позикових коштів. Також відзначимо недостатність власного та залученого капіталу для фінансування наявних активів, зменшення частки власного оборотного капіталу в обороті, а також невисокий рівень фінансування оборотних активів за рахунок довгострокових джерел фінансових ресурсів;

– рівень ділової активності демонструє переважно негативні зміни, адже зріст строк погашення підприємством кредиторської заборгованості, а також зменшилась оборотність оборотних засобів, які беруть участь у виробничому процесі, та досить суттєво зменшилась оборотність власного капіталу, що обумовлено неефективним управлінням власним ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат»; показники рентабельності зменшились у 2020 р. через зменшення чистого прибутку.

Таким чином, після позитивної динаміки у 2019 р., фінансовий стан ТОВ «Житомирський м'ясокомбінат» погіршився у 2020 р., що, в першу чергу, обумовлено зменшенням попиту на продукцію споживачів, фінансовий стан яких погіршився, а також через зменшення експорту продукції. Тому на даний час, який погіршився через військову агресію РФ в Україні, досліджуване підприємство потребує розроблення напрямів стабілізації його фінансового стану.

Складнощі експрес-аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств харчової промисловості полягає у тім, що вибір «нормативних» чи «критичних» значень коефіцієнтів

– це складний процес, який вимагає індивідуального підходу для кожного підприємства. Значення коефіцієнтів, які застосовуються у процесі експрес-аналізу фінансового стану підприємства харчової промисловості варто порівнювати з їх ранніми показниками, а також із середніми показниками по галузі, проте в сучасних умовах це складно зробити, адже сучасні умови господарювання підприємств харчової промисловості вкрай мінливі, тому вкрай складно виробити певні нормативні значення для галузі. Також порівняння показників із минулими не дасть об'єктивної картини, адже умови функціонування підприємств значно ускладнені на даний проміжок часу. Також вважаємо за потрібне розробляти галузеві значення з урахуванням впливу факторів макрооточення на діяльність підприємств харчової промисловості.

Висновки. У статті було запропоновано методику проведення експрес-аналізу фінансового стану підприємств харчової промисловості за наступними групами показників: ліквідність, платоспроможність, фінансова стійкість, ділова активність та рентабельність. Сукупні результати динаміки цих показників дають змогу свідчити про високу, достатню або низьку стійкість фінансового стану підприємств харчової промисловості. Перспективами подальших досліджень та наукових розробок стане розроблення напрямів покращання та підвищення стійкості фінансового стану українських підприємств харчової промисловості.

Список використаних джерел

1. Житомирський м'ясокомбінат. Офіційний сайт. URL: <https://zhmk.com.ua/uk/pro-kompaniyu/>.
2. Зигрій О.В. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства на основі показників звітності: розрахунковий підхід. Інноваційна економіка. 2014. № 3(52). С. 243-249. URL: [http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2220/1/комплексна 20оцінка20фінансового20стану 20підприємства 20на 20основі.pdf](http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/2220/1/комплексна%20оцінка%20фінансового%20стану%20підприємства%20на%20основі.pdf).
3. Лісовий А.В., Чуницька І.І. Аналіз фінансових ресурсів як базис формування фінансового потенціалу. Бізнес Навігатор. 2017. Спецвип. 21. С. 96-101. URL: https://scholar.google.com.ua/scholar?hl=ru&as_sdt=0,5&cluster=744142582538709404.
4. Михайлова Я.І. Дослідження факторів впливу на прибутковість підприємства. Сучасний менеджмент: моделі, стратегії, технології. Матеріали XXI Всеукр. щоріч. студент. наук.-практ. конф. за міжнарод. участю. 23 квіт. 2020 р. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2020. С. 194-195. URL: [http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7757/1/Stud-konf-2020 20 281 29.pdf](http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7757/1/Stud-konf-2020%20281%2029.pdf).
5. Онокало В.Г. Теоретичні аспекти ефективності діяльності підприємства та підходи до її оцінки. Економіка і суспільство. 2017. Вип. 13. – С. 641-644. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/13_ukr/108.pdf.
6. Парасій-Вергуненко І.М. Операційний аналіз ефективності використання ресурсного потенціалу підприємства: комплексний підхід. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Економіка: науковий журнал. Острог: НУ «ОА», 2017. № 4 (32). С. 207-212. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2017/32/40.pdf>.
7. Сотник А.А. Організація комплексного дослідження ефективності господарської діяльності підприємства. Економіка, управління та адміністрування. 2020. № 2(92). С. 63-68. URL: <http://eztuir.ztu.edu.ua/handle/123456789/7735> ; .
8. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / за заг. ред. І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін. К.: Центр учбової літератури, 2016. 368 с. URL: <https://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream-download/123456789/50318/5/>.
9. Яцух О.О., Захарова Н.Ю. Фінансовий стан підприємства та методика його оцінки. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. 2018. № 3. Т. 29(68). С. 173-180. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UZTNU_econ_2018_29_3_35.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, доцента
ГОРДОПОЛОВА В. Ю.

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА ТА ЇХ КЛАСИФІКАЦІЯ

СМОРЖ А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»

У статті визначено економічну сутність оборотних активів. Розглянуто поняття та склад оборотних активів. Висвітлено узагальнену класифікацію оборотних активів та запропонована її деталізація.

The article defines the economic essence of current assets. The term and structure of current assets are considered. The generalized classification of current assets is analyzed and a detailed classification is proposed.

На сьогоднішній день дослідження теми оборотних активів є надзвичайно актуальною для всіх підприємств в Україні, оскільки у лютому 2022 року несподівано для України і всього світу розпочалась повномасштабна війна проти країни-агресора – Росії. Як результат – багато підприємств або вже мають, або через деякий час матимуть проблеми з платоспроможністю, а також після закінченню війни буде очікуватись зміна курсу гривні та кредитні ставки.

Наразі правильне та ефективне управління оборотними активами дозволить підприємствам не тільки залишатись на ринку, але й отримувати прибутковість зі своєї діяльності та мати фінансову стійкість. Визначення економічної сутності активів дасть змогу більш детально ознайомитись з їх особливостями, структурою, розглянути та розробити більш детальну класифікацію, з урахуванням їх складу, що допоможе в подальшій діяльності підприємств та вдосконалив їх функціонування.

Оскільки оборотні активи є одним з найважливіших показників, який характеризує фінансовий стан та прямо впливає на рентабельність підприємства, то дана тема буде залишатись завжди актуальною.

Дослідженням темою оборотних активів, вивченням їх складу, структури та класифікації займалися багато науковців, а зокрема: Базилінська О. Я., Гринюк І., Донін Є. О., Лігоненко Л. О., Перерва П. Г., Мягких І. М., Голубко А. І., Зардова Я. В., Парасій-Вергуненко І.М. Тютюнник Я. В., Комісарова Ю. А., Шум М. А. та інші.

Однак, не зважаючи на велику кількість наукових досліджень щодо сутності оборотних активів, дана тема не втрачає своєї актуальності і потребує ще більших додаткових теоретичних досліджень та наукових доопрацювань.

Метою даного дослідження є визначення та узагальнення змісту оборотних активів, їх економічної сутності, вивчення їх класифікації та структури, а також деталізація класифікації з метою удосконалення визначення економічної сутності оборотних активів підприємства.

Об'єкт дослідження – це оборотні активи підприємства. Предмет – це економічна сутність оборотних активів підприємства, їх характеристика.

Кожний суб'єкт підприємницької діяльності володіє певним майном у матеріальній та нематеріальній формі, і в свою чергу майно є активом підприємства. Оборотні активи – є одними з найважливіших складових функціонування кожного підприємства. Раціональне та ефективне їх використання допомагає підприємству успішно здійснювати свою діяльність та отримувати прибуток. Управління оборотними активами є найголовнішим в управлінні фінансами підприємства, а також визначення їх обсягу і складу, джерел покриття і співвідношення між ними [1].

Для того, «щоб розпочати вивчення сутності питання, необхідно спочатку визначити що ж стоїть за поняттям оборотні активи». Основні нормативні документи, до яких можна звернутись за трактуванням даного поняття є національні (НП(С)БО) та міжнародні (МСФЗ) стандарти бухгалтерського обліку.

Отже, згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та Міжнародним стандартом бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності» маємо наступні визначення терміну, наведені на рис.1.

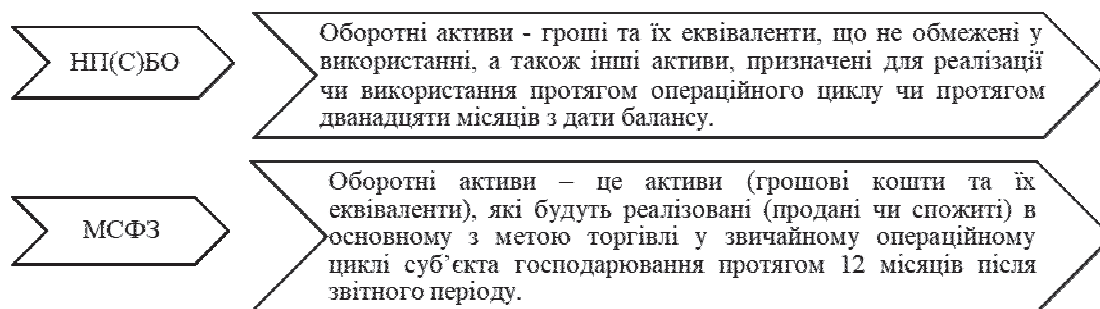

Рис. 1. Тракткування поняття «оборотні активи» відповідно до нормативних документів
Джерело: складено за матеріалами [7], [8]

Бачимо, що національні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку мають майже однакове визначення даного поняття.

Також варто розглянути як деякі вітчизняні науковці трактують поняття «оборотні активи». Аналіз проведення праць авторів зазначені у табл. 1.

Таблиця 1

Визначення поняття «оборотні активи»

Автор	Визначення
Базилінська О. Я.	Оборотні активи – це активи, що за умови нормальної господарської діяльності підприємства змінюють свою матеріально-речову форму за відносно короткий строк (менше року)
Донін Є. О.	Оборотні активи – сукупність майнових цінностей підприємства, що обслуговують поточний господарський процес і цілком споживаних протягом одного операційного циклу
Гринюк І.	До оборотних активів підприємства відноситься та частина майна, яка використовується протягом одного виробничого циклу і повністю переносить свою вартість на вартість продукції, що виробляється, змінюючи свою натурально-речову форму
Лігоненко Л. О.	Оборотні активи – це сукупність економічних ресурсів підприємства, що перебувають у постійному кругообігу, змінюють свою матеріальну форму впродовж одного операційного циклу (одного року) та в повному обсязі переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції
Перерва П. Г.	Оборотні активи – сукупність коштів, які забезпечують безперервний їх кругообіг

Джерело: складено за матеріалом [10]

З огляду на вищесказане можна проаналізувати який підхід до трактування у деяких сучасних науковців.

Зокрема Мягих І. М. у своїй роботі дає таке визначення даному поняттю: «оборотні активи – це сукупність грошових коштів, їх еквівалентів та товарно-матеріальних цінностей, які перебувають у постійному русі, обслуговуючи господарську діяльність підприємства протягом операційного циклу» [1].

На погляд Зардової Я. В. «оборотні активи – це контрольовані суб'єктом господарювання ресурси, які перебувають у постійному кругообігу з метою забезпечення

безперервності виробничого процесу та ліквідності підприємства, що можуть змінювати свою матеріальну форму та переносити свою вартість на вартість готової продукції чи можуть бути перетворені на гроші продовж одного операційного циклу» [5].

За визначенням Парасій-Вергуненко І.М. «оборотні активи – це грошові кошти та їх еквіваленти, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи дванадцяти місяців з дати балансу. До оборотних відносяться такі активи, які відповідають наступним вимогам: будуть реалізовані або утримуються для продажу чи використання за нормальних умов операційного циклу підприємства; утримується з комерційною метою чи протягом короткого терміну і будуть реалізовані впродовж 12 місяців з дати балансу; є активами у вигляді грошових коштів чи їх еквівалентів, що необмежені для поточного використання» [9].

Тютюнник Я. В. дає таке трактування: «оборотні активи – це контрольовані суб'єктом господарювання ресурси, які перебувають у постійному кругообігу з метою забезпечення безперервності виробничого процесу та ліквідності підприємства, що можуть змінювати свою матеріальну форму та переносити свою вартість на вартість готової продукції чи можуть бути перетворені на гроші продовж одного операційного циклу» [10].

З огляду на наукові праці, можна дійти висновку, що даний термін доволі чіткий у своєму понятті і трактується досить однозначно.

Отже, як узагальнення вищенаведеного аналізу серед нормативних документів та трактувань науковців можна сказати, що оборотні активи – це певні матеріальні та грошові ресурси підприємства, які є в постійному кругообігу задля забезпечення його ліквідності та безперервної діяльності, і можуть змінювати свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу.

Щоб більше зрозуміти сутність оборотних активів, пропоную розглянути їх склад за балансом підприємства, порядок формування якого визначено Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності».

Отже всі оборотні активи можна поділити на 5 груп, зокрема:

1. Запаси товарно-матеріальних цінностей:

- виробничі запаси,
- незавершене виробництво,
- поточні біологічні активи,
- готова продукція,
- товари.

2. Дебіторська заборгованість:

- дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги,
- розрахунки по векселях одержаних,
- розрахунки з бюджетом,
- розрахунки за виданими авансами,
- розрахунки з нарахованих доходів,
- розрахунки з іншими дебіторами.

3. Поточні фінансові інвестиції – фінансові інвестиції підприємства в різні фондові та грошові інструменти на строк менше одного року

4. Грошові кошти та їх еквіваленти:

- грошові кошти підприємства в касі на поточних й інших розрахунках в банках (у національній та іноземних валютах),
- еквіваленти грошових коштів,
- короткострокові фінансові вкладення.

5. Інші види оборотних активів, у тому числі витрати майбутніх періодів [8].

З вищеподаного складу оборотних активів, варто зупинитись на групах, які є ключовими у фінансовому стані підприємства:

- виробничі запаси,
- грошові кошти,

— дебіторська заборгованість [3].

Дані складові оборотних активів тісно пов'язані між собою і є невід'ємними частинами всього виробничого процесу [10].

На рис. 2 зображено виробничий процес з якого видно, що за відсутності однієї складової весь процес стає неможливим.

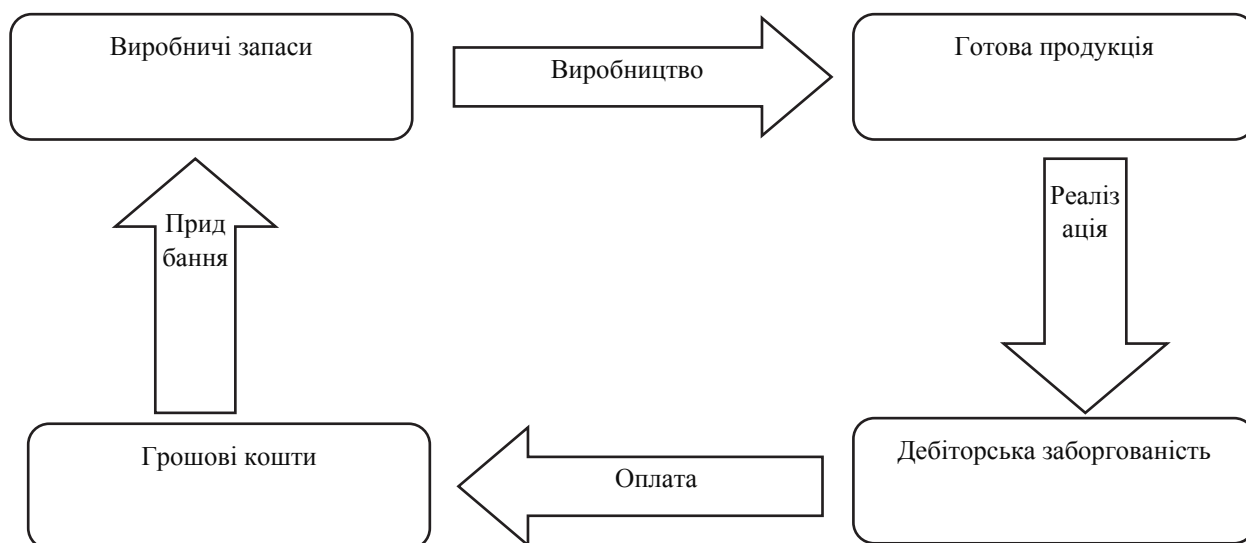

Рис. 2. Кругообіг оборотних активів

Джерело: складено за матеріалом [10]

В цілому економічний зміст оборотних активів можна охарактеризувати як їх безперервний рух під час якого, створюється постійний кругообіг форм вартості, що призводить до здійснення безперервного відновлення виробничих процесів. Якщо відсутня достатня кількість виробничих запасів, то можуть виникати простой, зриви виробництва. Також значне зростання величини дебіторської заборгованості призводить до зменшення грошових коштів в обігу, що не дозволяє підприємству без залучення обігових коштів із зовнішніх джерел забезпечити свою потребу у виробничих запасах [10].

Отже, з наведеної схеми бачимо, що виробничі запаси, грошові кошти, дебіторська заборгованість та дебіторська заборгованість займають важливу ланку в оборотних активах будь-якого підприємства. Розглядаючи грошові потоки суб'єктів господарювання видно, що основним оборотом є частина грошей, що виплачуються постачальникам і підрядникам через поточний рахунок, а також гроші, отримані від покупців і замовників. При цьому велику частку займають кошти, спрямовані на виплату заробітної плати працівникам. Але разом з тим варто розуміти, що грошові потоки займають лише частину оборотних активів, а інше – це виробничі запаси та готова продукція, які також відіграють важливу роль в цьому механізмі [11], [12].

Від оборотності активів залежить не тільки ефективність їх використання, а й прибутковість компанії, оскільки вони є показником ліквідності підприємства [6].

Ключове значення при визначенні економічної сутності оборотних активів відіграє їх класифікація, оскільки це допоможе підприємству визначити оптимальний склад і структуру активів, їх потребу і джерела формування. Варто зауважити, що наразі немає єдиного підходу до класифікації, у різній літературі згадуються свої ключові ознаки [3].

Тож узагальнюючи всю класифікацію, оборотні активи можна розрізняти за таким ознаками:

1. Залежно від участі в кругообігу: оборотні активи у сфері виробництва, оборотні активи у сфері обігу.
2. За видами: запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів, запаси готової продукції, дебіторська заборгованість, грошові кошти.

3. За способом відбиття в балансі підприємства: матеріальні оборотні активи (запаси), дебіторська заборгованість (кошти у розрахунках), грошові кошти.
4. За формами функціонування: матеріальні, фінансові.
5. За періодом функціонування: постійна частина оборотних активів, змінна частина оборотних активів.
6. За характером джерел формування: валові, чисті, власні.
7. За швидкістю обігу: з високою швидкістю обігу, з середньою швидкістю обігу, з низькою швидкістю обігу.
8. За ступенем ліквідності: абсолютно ліквідні, швидко ліквідні, мало ліквідні.
9. За видами ризиків: активи з ризиком нереалізації, активи з ризиком неповернення боргів, активи з ризиком інфляції.
10. За ступенем захищеності від інфляції: оборотні активи, що не піддаються інфляційним втратам, оборотні активи, що піддаються інфляційним втратам.
11. За рівнем прибутковості: високоприбуткові, середньоприбуткові, неприбуткові, збиткові.
12. За рівнем ризиків: активи з виправданим ризиком, активи з підвищеним ризиком, активи з неприпустимим ризиком. [2], [4].

Отже, на мою думку, класифікацію оборотних активів залежно від участі в кругообігу слід розширити на виробничі фонди та фонди обігу. У свою чергу, виробничі фонди будуть включати незавершене виробництво та виробничі запаси (сировина і матеріали, напівфабрикати та комплектувальні вироби, паливо, тара, будівельні матеріали, матеріали, передані в переробку, запасні частини, МШП).

А фонди обігу будуть складатись з таких трьох складових як: склад (готова продукція, товари, виготовлені напівфабрикати), грошові кошти (у касі, на рахунок в банку, у дорозі) та дебіторська заборгованість (буде поділятися на поточну та довгострокову).

Така доповнена класифікація буде більш доцільнішою для управління активами на підприємстві. Вона висвітлює до якої саме групи відноситься актив у розумінні участі у господарської діяльності підприємства.

Варто зазначити, що враховуючи певну специфіку організації та класифікації активів дасть змогу досягти високого економічного прибутку підприємства. Цей процес вимагає дуже трудомісткого, серйозного підходу.

Висновки. У ході даного дослідження визначено поняття та економічну сутність оборотних активів, їх загальна характеристика та склад. Тобто оборотні активи – це певні матеріальні та грошові ресурси підприємства, які є в постійному кругообігу задля забезпечення його ліквідності та безперервної діяльності, і можуть змінювати свою матеріальну форму протягом одного операційного циклу. Оскільки оборотні активи є одним з найважливіших показників, який характеризує фінансовий стан та прямо впливає на рентабельність підприємства.

Більше того, оборотні активи є одними з найважливіших складових функціонування кожного підприємства, оскільки їх раціональне використання дозволить підприємству отримувати прибуток, налагодить функціонування збуту продукції та виробництва, буде впливати на платоспроможності. Під час аналізу даної теми стало зрозуміло, що оборотні активи складаються не тільки з готівки, але і з виробничих запасів, готової продукції та дебіторської заборгованості. Все це утворює один єдиний безперервний процес завдяки якому успішно функціонує суб'єкт господарської діяльності.

Також була висвітлена та удосконалена класифікація оборотних активів, що дає змогу більш точно визначити їх економічну сутність. Запропонована розширена класифікація, а саме була розширена класифікація оборотних активів залежно від участі в кругообігу слід на виробничі фонди та фонди обігу. Таке доповнення допоможе оптимізувати діяльність підприємства, раціонально використовувати ресурси та вдосконалити його функціонування за рахунок поліпшення управління оборотними активами.

Список використаних джерел

1. Бугай Д. К., Мягких І. М. Особливості управління оборотними активами. *Освітньо-інноваційна інтерактивна платформа «Підприємницькі ініціативи»*. Київський національний університет технологій та дизайну, 2018. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/12652/1/OIP2018_P265-270.pdf.
2. Ганін В., Філатова М. Контроль та аналіз оборотних активів підприємства та шляхи їх удосконалення. *Молодий вчений*. 2019. №. 11 (75). С. 119-123. URL: <https://molodyivchenyi.ua/index.php/journal/article/view/1336/1305>.
3. Гринюк І. Економічна сутність оборотних активів та їх типологія. *Agricultural and resource economics: international scientific e-journal*. 2016. Vol. 2, № 4. С. 64-74. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/areis_2016_2_4_8.
4. Донін Є. О. Особливості сучасних підходів щодо специфіки класифікації оборотних активів підприємства. *Економіка і організація управління*. 2018, 1 (29). С.75-85. URL: <https://jeou.donnu.edu.ua/article/view/5738>.
5. Зардова Я. В. Науково-методичні підходи до специфіки класифікації оборотних активів підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*, 2021, 22: 100-106 URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/22_2021/18.pdf.
6. Козісь-Кобилка О. В. Оборотні активи: сутність та напрямки управління. 2019. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/123456789/7237/1/D09BD D18C D0BA D0BE.pdf>.
7. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 1 «Подання фінансової звітності». URL: <https://www.iasplus.com/en/standards/ias/ias1>.
8. Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://ips.ligazakon.net/document/Re22868?an=57>
9. Парасій-Вергуненко І.М. Аналіз господарської діяльності. К. КНЕУ. 2016. 629 с. URL: <https://ir.kneu.edu.ua/handle/2010/34089>.
10. Тютюнник Я. В. Сучасні підходи до визначення економічної сутності оборотних активів підприємства. *Економіка та держава*. 2021. № 4. С. 157-162. URL: <http://www.economy.in.ua/pdf/021/29.pdf>.
11. Шум М. А. Москалюк О. В. Економічна сутність оборотних активів підприємства на сучасному етапі розвитку економіки України. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. № 6 (3). С. 17-19. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_6\(3\)_6](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecfipr_2018_6(3)_6).
12. Ugli A. B. U. et al. Current Assets and Their Role in Company Activity. *Journal of Marketing and Emerging Economics*. 2021. Т. 1. №. 7. С. 25-30. URL: <http://openaccessjournals.eu/index.php/jmee/article/view/815/781>.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
ПАРАСІЙ-ВЕРГУНЕНКО І. М.

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ АГРОПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ОБ'ЄКТ АУДИТУ

СТЕЦЮК Є., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансовий контроль та аудит»

Розглянуто економічну характеристику фінансової звітності та місце її аудиту в системі управління агропромисловим підприємством, охарактеризовано склад та основні вимоги і принципи складання фінансової звітності суб'єктами малого агропромислового підприємства. Розкриті основні складові аудиту фінансової звітності агропромислового підприємства.

The economic characteristics of financial statements and the place of its audit in the management system of agro-industrial enterprises are considered, the composition and basic requirements and principles of financial reporting by small agro-industrial enterprises are described. The main components of the audit of financial statements of an agro-industrial enterprise are revealed.

Актуальність теми. За своїм ґрунтово-кліматичним потенціалом Україна має значні переваги для виробництва сільськогосподарської продукції. Частка, якої в ВВП (разом з лісовим господарством та рибальством) коливається біля 10. Понад 9 виробленої сільськогосподарської продукції приходить на фермерські господарства та малі агропромислові підприємства. Для забезпечення функціонування вказаних суб'єктів підприємництва необхідно удосконалювати управління операційними процесами, залучати ресурси, організувати збут. Це підвищує ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства, його імідж, ділову репутацію. Згадані заходи в сучасних умовах ведення аграрного бізнесу краще реалізувати із приміненням методики аудиту, який стає важливим інструментом для ухвалення обґрунтованих управлінських рішень, одним з важливих елементів якого є аудит фінансової звітності, яка має розкривати повну, дохідливу, доречну, достовірну та зіставну інформацію про поточний стан і результати функціонування малого підприємства. Фінансова звітність, як основа інформаційного забезпечення різних груп користувачів, є однією з складових розвитку агропромислових підприємств, оскільки від її якісних характеристик залежить ряд показників ефективності на мікро – та макрорівнях.

Вагомий внесок у вирішення питань методології, методики та організації аудиту в системі управління агропромисловим підприємством зробили провідні вітчизняні вчені С.І. Дерев'янка, В. М. Жук, О.О Заремба, Т.Г. Камінська, Є. В Калюга, М. М. Коцупатрий, Н.П. Кузик, К.О. Назарова, П. Я. Хомин та ін. Разом з тим, вивчення наукових праць та практика господарської діяльності свідчать про те, що ряд теоретичних положень відносно організації та методики аудиту фінансової звітності агропромислового підприємства, потребують удосконалення, що обумовило вибір теми наукової статті. Подальшого вивчення потребують питання, які стосуються проблем адаптації аудиту фінансової звітності агропромислових підприємств до сучасних потреб управління в умовах економічної турбулентності та військового стану.

Метою дослідження є розглянути зміст поняття фінансової звітності як інструменту прийняття управлінських рішень суб'єктами малого агропромислового підприємства; охарактеризувати її склад та основні вимоги і принципи складання фінансової звітності; визначити напрямки здійснення аудиту фінансової звітності.

Об'єктом дослідження є теоретико-методичні засади формування фінансової звітності як інструменту прийняття управлінських рішень агропромислового підприємства, основи методології аудиту фінансової звітності

Предметом дослідження є комплекс теоретичних, організаційних та практичних положень, щодо фінансової звітності та її аудиту агропромислового підприємства.

Інформаційні джерела нормативна, правова, довідкова та наукова інформація.

Управління економікою підприємств в значній мірі залежить від достовірності, повноти, доречності та своєчасності інформації про характер та обсяг здійснюваних господарських процесів, наявності й використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, джерел отримання фінансових результатів діяльності та напрямів використання прибутку.

На думку П. Я. Хомина, звітність сільськогосподарських підприємств – це система показників, що охоплює і характеризує результати їхньої виробничо-фінансової діяльності за певний період. У ній знаходять відображення дані оперативного, статистичного і бухгалтерського обліку [1, с. 8].

Згідно з Національним положенням (стандартом) (далі НП(С)БО) № 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» фінансова звітність – це бухгалтерська звітність, що містить

інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [2].

Агропромислові підприємства, складають і подають відповідним органам фінансову звітність, статистичну інформацію та інші дані, встановлені законодавством України. Маємо на увазі, що визначальний вплив на вибір системи фінансової звітності мають його обсяги діяльності:

Агропромислові підприємства, які є суб'єктами середнього та великого підприємництва, фінансова звітність включає всі типові форми фінансової звітності, передбачені Н(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [2]: Баланс (Звіт про фінансовий стан) (ф. № 1); Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (ф. № 2); Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом) (ф. № 3); Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) (ф. № 3); Звіт про власний капітал (ф. № 4); Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5);

Агропромислові підприємства – суб'єкти малого підприємництва складають Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва відповідно до П(С)БО 25 [144]. Який складається з двох форм: Балансу (ф. № 1-м) і Звіту про фінансові результати (ф. № 2-м). Маємо на увазі, що спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва відповідно до вимог П(С)БО 25 [3] дозволено подавати у таких випадках:

- якщо підприємство є платником єдиного податку групи 4;
- за умови, що агропромислове підприємство є платником податку на прибуток за нульовою ставкою відповідно до п. 154.6 Податкового кодексу України та має право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат;
- у разі, якщо суб'єкт господарювання належить до категорії суб'єктів мікропідприємництва.

Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва складається з Балансу (ф. № 1-мс) та Звіту про фінансові результати (ф. № 2 – мс) і подається один раз на рік.

Залежно від звітного періоду фінансову звітність малих агропромислових підприємств господарств поділяють на річну та проміжну. Річна звітність передбачає складання фінансової звітності за календарний рік та подається не пізніше 9-го лютого наступного за звітним року. Перший звітний період новоствореного фермерського господарства може бути меншим ніж 12 місяців, але не більше як 15 місяців. Проміжна звітність складається щокварталу наростаючим підсумком з початку звітного року, подається не пізніше 25 числа місяця, що настає за звітним кварталом. Вона містить тільки дві форми: Баланс та Звіт про фінансові результати.

Види фінансової звітності агропромислових підприємств, їх форми та періодичність подання систематизовано в табл. 1.

Таблиця 1

Види фінансової звітності агропромислових підприємств

Показники	Вид фінансової звітності		
	Загальна	Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва	Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва
Форми, що включає фінансова звітність	- Баланс (Звіт про фінансовий стан) (ф. № 1); - Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) (ф. № 2); - Звіт про рух грошових коштів (по прямому методу) (ф. № 3); - Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом) (ф. № 3); - Звіт про власний капітал (ф. № 4); - Примітки до річної фінансової звітності (ф. № 5)	- Баланс (ф. № 1– м); - Звіт про фінансові результати (ф. № 2-м)	- Баланс (ф. № 1-мс); - Звіт про фінансові результати (ф. № 2-мс).

Показники	Вид фінансової звітності		
	Загальна	Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва	Спрощений фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва
Умови для застосування	Відповідно до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», НСБО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»	Складають підприємства – суб'єкти малого підприємництва (П(С)БО 25). (середня кількість працівників за календарний рік не перевищує 50 осіб та річний дохід не перевищує суму, еквівалентну 10 млн. євро)	Складають у тому разі, якщо підприємства: - суб'єкти мікропідприємництва; - платники податку на прибуток за нульовою ставкою відповідно до п. 154.6 Податкового кодексу України та мають право на застосування спрощеного бухгалтерського обліку доходів і витрат
Періодичність подання	Річна (всі форми); проміжна (Баланс (Звіт про фінансовий стан) та Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід))	- річна; - проміжна	Річна

Джерело: розроблено автором за [2; 4;]

Виникає необхідність проаналізувати зіставність різних видів фінансової звітності агропромислових підприємств (табл. 2).

Можна дійти висновку, про зіставність різних форм фінансової звітності. Головним при цьому стало заміна для форм трирівневого кодування рядків на чотирирівневе. Так, статті фінансових звітів умовно позначаються чотирма цифрами (кодом рядка), чіткою є ідентифікація по коду рядка форми фінансового звіту, а саме форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)» має коди рядків, що починаються цифрою один, форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» – два, форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів» – три та форма № 4 «Звіт про власний капітал» – чотири. Це свідчить що таке кодування дозволяє ідентифікувати форму, що спрощує процес її заповнення.

Далі з'ясуємо про основні складові Звіту незалежного аудитора щодо фінансової звітності агропромислових підприємств.

У вступному параграфі зазначаються основні відомості про підприємство: ідентифікаційний код ЄДРПОУ; юридична адреса; дата державної реєстрації; витяг з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців. Дата та номер запису в Єдиному державному реєстрі юридичних та фізичних осіб – підприємців; основні види діяльності за КВЕД. Відмічається чи є підприємство платником єдиного податку 4-ї групи для сільськогосподарських товаровиробників.

Таблиця 2

Спільне та відмінне між можливими формами Балансу агропромислових підприємств

Розділи активу балансу	Баланс (Звіт про фінансовий стан) (ф. № 1)		Баланс (ф. № 1-м)		Баланс (ф. № 1-мс)	
	Розділи	Коди рядків	Розділи	Коди рядків	Розділи	Коди рядків
Актив балансу						
Розділ 1	Необоротні активи	1000-1095	Необоротні активи	1005-1095	Необоротні активи	1005-1095
Розділ 2	Оборотні активи	1100-1195	Оборотні активи	1100-1195	Оборотні активи	1100-1195

Розділи активу балансу	Баланс (Звіт про фінансовий стан) (ф. № 1)		Баланс (ф. № 1-м)		Баланс (ф. № 1-мс)	
	Розділи	Коди рядків	Розділи	Коди рядків	Розділи	Коди рядків
Розділ 3	Необоротні активи та групи вибуття	1200	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	1200		
Розділ 4						
Пасив балансу						
Розділ 1	Власний капітал	1400-1495	Зареєстрований капітал	1400-1495	Капітал	1400-1495
Розділ 2	Довгострокові зобов'язання і забезпечення	1500-1595	Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595	Довгострокові зобов'язання, цільове фінансування та забезпечення	1595
Розділ 3	Поточні зобов'язання і забезпечення	1600-1695	Поточні зобов'язання	1600-1695	Поточні зобов'язання	1600-1695
Розділ 4	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700	Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами утримуваними для продажу, та групами вибуття	1700		

Джерело: розроблено автором.

Характерно, що в думці із застереженням, робиться запис щодо суттєвих аспектів відображення дійсного фінансовий стану, його фінансові результати, рух грошових коштів та рух власного капіталу за рік, що закінчився на зазначену дату.

В Основі для думки із застереження відзначається відповідності до Міжнародних стандартів аудиту (МСА). Фінансові звіти повинні бути підготовлені на основі припущення про безперервність функціонування. При складанні фінансової звітності управлінський персонал несе відповідальність за оцінку здатності компанії продовжувати свою діяльність на безперервній основі. Використання цього припущення як основи для обліку є прийнятним, якщо управлінський персонал не планує ліквідувати підприємство або припинити діяльність, або не має окрім цього іншої реальної альтернативи.

Відповідальністю аудитора за аудит фінансової звітності є висловлення думки щодо цієї фінансової звітності на основі результатів аудиту, який було проведено відповідно до Міжнародних стандартів аудиту. Ці стандарти вимагають від аудитора дотримання відповідних етичних вимог, а також планування і виконання аудиту для отримання достатньої впевненості, що фінансова звітність не містить суттєвих викривлень.

Аудит передбачає виконання аудиторських процедур для отримання аудиторських доказів щодо сум та їх розкриття у фінансовій звітності. Вибір процедур залежав від судження аудитора та включає оцінку ризиків суттєвих викривлень фінансової звітності внаслідок шахрайства або помилки.

Виконуючи оцінку цих ризиків, аудитор розглядає заходи внутрішнього контролю, що стосуються складання та достовірного подання суб'єктом господарювання фінансової звітності з метою розробки аудиторських процедур, які відповідають обставинам, а не з метою висловлення думки щодо ефективності внутрішнього контролю суб'єкта господарювання. Аудит включав також оцінку відповідності використання облікової

політики, прийнятності облікових оцінок, зроблених управлінським персоналом, та загального подання фінансової звітності.

Виконуючи аудит відповідно до МСА, аудитор використовуємо професійне судження та професійний скептицизм протягом усього виконання завдання з аудиту.

У Звіті щодо вимог інших законодавчих і нормативних актів проводиться висловлення думки щодо активів та зобов'язань підприємства. Також відмічаються важливі облікові оцінки та судження, процедури та ефективність внутрішнього контролю.

Відповідно до МСА №700 Фінансова звітність складена на основі даних бухгалтерського обліку підприємства. Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких принципів: автономності підприємства, безперервності діяльності, періодичності, історичної (фактичної) собівартості, нарахування та відповідності доходів і витрат (за яким для визначення фінансового результату звітного періоду зіставлялися доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей), повного висвітлення (фінансова звітність містить всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, які можуть вплинути на рішення, що приймаються на її основі), послідовності, обачності, превалювання змісту над формою (операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми), єдиного грошового вимірника (вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у фінансовій звітності проводиться в єдиній грошовій одиниці). Фінансова звітність справедливо та достовірно відображає інформацію згідно з визначеною концептуальною основою фінансової звітності та відповідає вимогам законодавства.

В інших питаннях (Звіт аудитора щодо розкриття іншої інформації) аудитори повідомляють про наступне: інформацію стосовно вартості чистих активів підприємства станом на певну дату

Під час виконання процедур оцінки ризиків і пов'язаної з ними діяльності, у відповідності до вимог МСА 315 для отримання розуміння діяльності суб'єкта господарювання та його середовища, включаючи його внутрішній контроль, аудиторською компанією отримано розуміння зовнішніх чинників діяльності суб'єкта господарювання, структуру його власності та корпоративного управління, структуру і спосіб фінансування, облікову політику, цілі та стратегії суб'єкта господарювання і пов'язані з ними бізнес-ризиків, оцінка та огляд фінансових результатів, отримані запевнення від управлінського персоналу про відповідальність, встановлення і підтримання внутрішнього контролю для запобігання та виявлення фактів шахрайства.

Встановлюють моменти приховування, змови, підробки, навмисного не відображення операцій в обліку, які є елементами шахрайства, тому аудитори мають право сприймати надану інформацію, записи і документи як достовірні.

Аудиторський звіт призначений для вказаних користувачів та не може використовуватись для інших користувачів та іншими сторонами.

Таким чином, фінансова звітність суб'єктами малого агропромислового підприємства являє собою систему узагальнених показників, які характеризують підсумки господарсько-фінансової діяльності підприємства за минулий період (місяць, квартал, рік). Вона складається шляхом підрахунку, групування і спеціальної обробки даних поточного бухгалтерського обліку і є завершальною його стадією. Зібрана під час перевірки інформація забезпечує розумну основу для формування незалежної думки аудитора щодо відповідності даних фінансових звітів їх концептуальній основі по окремих класах операцій, відсутності викривлень та достовірності фінансової звітності і викладення своєї думки в аудиторському висновку. Ми вважаємо, що аудиторська перевірка фінансової звітності забезпечує, обґрунтовану підставу для висловлення думки аудиторів.

Список використаних джерел

1. Хомин П. Я. Формування звітної інформації в підсистемах фінансового, управлінського й податкового обліку: [монографія] / П. Я. Хомин. – Тернопіль: Економічна думка, 2011. – 349 с.
2. Загальні вимоги до фінансової звітності: Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1, затверджено наказом Міністерства фінансів України від 07 лютого 2013 року № 73 URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.
3. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 25 «Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємництва», затв. наказом Міністерства фінансів України від 25.02.2000 р. № 39. URL: search.ligazakon.ua
4. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: zakon.rada.gov.ua
5. Про бухгалтерський облік і фінансову звітність: Закон України від 16.07.99 р. № 996-XIV [Електронний ресурс]. – URL.: zakon.rada.gov.ua.
6. Калюга Є. В. Удосконалення національної системи нагляду за якістю фінансової звітності // Актуальні проблеми розвитку системи управління державними фінансами: євроінтеграційний контекст : монографія за ред. Т. І. Єфименко; ДННУ «Акад. фін. управління», К., 2016. С. 317–333. URL: https://afu.kiev.ua/getfile.php?page_id=456&num=1.
7. Фінансовий аудит: інформаційно-аналітичне забезпечення: монографія / [Є.В. Мних, С.В. Бардаш, К.О. Назарова, О.Л. Шерстюк, В.П. Белякова, В.П. Міняйло]; за ред. Є.В. Мниха. – К. : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 416 с.
8. Назарова К.О. Аудит: еволюція, потенціал, ефективність : монографія / К.О. Назарова. – К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2015. – 464 с.
9. Назарова К., Безверхий К., Гордополов В. Про підходи до сутності значення фінансового аналізу у системі фінансового менеджменту. Вісник Львівського університету. Серія економічна. 2021. Випуск 61. С. 61–78. DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2021.61.0.6105>.
10. Гордополов В.Ю. Розвиток агробізнесу в Україні: аналіз, оцінка та аудит / Назарова К. О., Гордополов В.Ю., Куляша Н.Ю., Куляша О.Ю // Бізнес Інформ. 2020. № 9. С. 136–146. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2020-9-136-146>.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЦУЛЯКА В. Д.

ДЖЕРЕЛА ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІЙ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

**ЧЕРНІЙ А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

В статті проведено аналіз джерел формування та функцій власного капіталу підприємства. А також наведені переваги та недоліки використання підприємством тільки власного капіталу.

The article analyzes the sources of formation and functions of the company's equity. And also the advantages and disadvantages of the company's use of only equity.

Актуальність даної теми полягає в тому що ефективність функціонування кожного суб'єкта господарювання багато в чому обумовлена наявністю власного капіталу, раціональністю його структури, забезпеченістю необхідними складовими для проведення

відповідних виробничих, фінансових та інвестиційних операцій. Тому наразі формування власного капіталу набуває особливої актуальності не тільки в частині створення підприємств, а й для забезпечення їхнього подальшого розвитку.

Метою статті є визначення як внутрішніх так і зовнішніх джерел формування власного капіталу. А також розгляд переваг та недоліків використання підприємством тільки власного капіталу.

Об'єктом дослідження є власний капітал підприємства .

Предметом дослідження є теоретичні, методичні і організаційні аспекти аналізу джерел формування власного капіталу суб'єктів господарювання.

Аналізу формування власного капіталу приурочені численні теоретичні дослідження. Основні теоретичні розробки в даному аспекті належать як вітчизняним так і зарубіжним вченим , зокрема: І. О. Бланку , О. М. Кравчук, Г. Г. Кірейцеву, О. Вівчар, Ф. Бутинця, В. Рудики, Г. Сукрушевої, С.Ногіна, С. Шумікіна та інших[1,2,3,6,8,10]

Для створення і нормального функціонування будь якого підприємства необхідно мати достатній обсяг власного капіталу. Найпоширенішим тлумаченням власного капіталу є його визначення як частини в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань.[7] Також деякі науковці дотримуються того , що власний капітал утворюється за рахунок особистої участі власників у його формуванні. При цьому, створюючи капітал підприємства, власник частково втрачає прямий зв'язок з капіталом, і він фактично стає власним капіталом підприємства, а не власника.[10]

Під час подальшої роботи підприємства його власний капітал збільшується або зменшується залежно від рівня прибутковості та зміни складу власників (засновників) і розраховується за П(С)БО 2 як різниця між загальним капіталом підприємства та всіма його зобов'язаннями.

Тобто, можна стверджувати, що формування власного капіталу не завершується після реєстрації підприємства та початку здійснення ним господарської діяльності. Цей процес є безперервним, оскільки на протязі усієї своєї діяльності підприємство нарощує власний капітал через реінвестування чистого прибутку або зменшує його через непокритий збиток, формує відповідно до установчих документів резервний капітал, здійснює переоцінку майна через капітал у дооцінках, а також власниками підприємства може формуватися додатковий капітал, який вноситься вже після формування статутного зареєстрованого капіталу в розмірі відповідно до частки в зареєстрованому капіталі[13].

Основними складовими власного капіталу є статутний капітал, додатковий і резервний капітал, нерозподілений прибуток. Відомості про розміри статутного і резервного капіталу містяться у статуті підприємства. Показник власного капіталу є одним з головних індикаторів кредитоспроможності підприємства. Він – основа для визначення фінансової незалежності підприємства, його фінансової стійкості та стабільності.

Для більшості підприємств основним елементом власного капіталу є статутний капітал – сума вкладів власників підприємства в його активи за номінальною вартістю згідно із засновницькими документами. У відповідній статті балансу наводиться зафіксована в установчих документах загальна вартість активів, які є внеском власників до капіталу підприємства. Сума статутного капіталу, а також рішення про його збільшення або зменшення мають бути зареєстровані у Державному реєстрі господарських одиниць і за вартістю відповідати даним фінансової звітності, зокрема балансу.

В окремих підприємств складовою власного капіталу є пайовий капітал. Також важливими складовими власного капіталу є резерви, які можуть бути сформовані у формі додаткового та резервного капіталу.

Ще одним елементом власного капіталу є нерозподілений прибуток (непокритий збиток).

Власному капіталу притаманні позитивні та негативні аспекти функціонування. До переваг власного капіталу відносять [5]:

– простота залучення, адже рішення, пов’язані зі збільшенням власного капіталу (особливо за рахунок внутрішніх джерел його формування), приймаються власниками та менеджерами підприємства без необхідності отримання згоди інших суб’єктів господарювання;

– висока здатність генерування прибутку у всіх сферах діяльності, адже при його використанні не потрібно оплачувати позиковий процент в усіх його формах;

– забезпечення фінансової стійкості розвитку підприємства, його платоспроможності в довгостроковому періоді, гарантування стабільного фінансового стану, а відповідно і зниження ризику банкрутства;

– самостійність прийняття управлінських рішень і збереження контролю власників над господарською діяльністю підприємства, оскільки для залучення власного капіталу із внутрішніх джерел не потрібна згода інших суб’єктів господарювання.

До недоліків власного капіталу відносять [5]:

– обмеженість обсягу залучення, а отже, і можливостей істотного розширення операційної та інвестиційної діяльності підприємства в періоди сприятливої кон’юнктури ринку на окремих етапах його життєвого циклу;

– складність у залученні та значний рівень витрат, пов’язаний з організацією емісії акцій та їхнім розміщенням, для підприємств у формі акціонерного товариства;

– відволікання власних коштів від господарського обороту підприємства;

– невикористана можливість приросту коефіцієнта рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикових коштів, оскільки за умов використання винятково власних коштів неможливим є перевищення фінансової рентабельності над економічною рентабельністю підприємства.

Управління власним капіталом пов’язане не лише із забезпеченням ефективного використання вже накопиченої його частини, але і з формуванням власних фінансових ресурсів (ВФР), що забезпечують майбутній розвиток підприємства. В процесі управління формуванням власних фінансових ресурсів їх класифікують за джерелами формування (рис.1) [1,с. 228–229].

Рис.1. Джерела формування власних фінансових ресурсів підприємства
[авторська розробка]

У складі внутрішніх джерел формування ВФР основне місце належить прибутку, що залишається у розпорядженні підприємства, – він формує переважну частину його ВФР, забезпечує приріст власного капіталу, а відповідно і зростання ринкової вартості підприємства. Певну роль у складі внутрішніх джерел відіграють також амортизаційні відрахування, особливо на підприємствах з високою вартістю використовуваних власних основних засобів і нематеріальних активів; проте суму власного капіталу підприємства вони не збільшують, а лише є засобом його реінвестування. Інші внутрішні джерела не відіграють помітної ролі у формуванні ВФР підприємства.

У складі зовнішніх джерел формування ВФР основне місце належить залученню підприємством додаткового пайового (шляхом додаткових внесків засобів учасників) або акціонерного капіталу (шляхом додаткової емісії і реалізації акцій). Для окремих підприємств одним із зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів може бути безоплатна фінансова допомога (як правило, таку допомогу надаються лише окремим державним підприємствам різного рівня). До числа інших зовнішніх джерел формування власних фінансових ресурсів входять матеріальні і нематеріальні активи, які безкоштовно передають підприємству, їх включають до складу його балансу.

Власний капітал, хоча і являється складовою капіталу підприємства, проте має специфічні характеристики, серед яких можна виокремити [4]:

- є основним фактором виробництва, оскільки об'єднує всі фактори в єдиний господарський комплекс;
- характеризує фінансові ресурси підприємства, що приносять дохід, виступаю чи ізольовано від виробничого фактору у формі інвестованого капіталу;
- є головним джерелом формування добробуту його власників як у поточному періоді, так і в перспективі;
- відображає залишковий інтерес власників в активах підприємства, що закріплює їхні права на повернення частки, що належить власникам, у разі ліквідації суб'єкта господарювання;

Виходячи з того, що сутність будь-якої категорії проявляється через функції, які вона виконує, доцільно розглянути функції власного капіталу.

Функція заснування та введення в дію підприємства. Власний капітал у частині статутного є фінансовою основою для запуску в дію нового суб'єкта господарювання.

Функція відповідальності та гарантії. Як уже було зазначено, статутний капітал є свого роду кредитним забезпеченням для кредиторів підприємства. Власному капіталу в пасиві балансу відповідають чисті активи в активній стороні балансу. Чим більший власний капітал підприємства, зокрема статутний капітал, тим більших збитків може зазнати підприємство без загрози інтересам кредиторів, отже, тим вищою є його кредитоспроможність.

Захисна функція. У той час, як попередня функція характеризує значення власного капіталу та статутного капіталу для кредиторів, захисна функція показує, яке значення має власний капітал для власників. Чим більший власний капітал, тим краще захищеним є підприємство від впливу загрозливих для його існування факторів, оскільки саме за рахунок власного капіталу можуть покриватися збитки підприємства. Якщо в результаті збиткової діяльності відбувається перманентне зменшення власного та статутного капіталу, то підприємство може опинитися на межі банкрутства.[8]

Функція фінансування та забезпечення ліквідності. Внесками у власний капітал, разом зі спорудами, обладнанням, цінними паперами та іншими матеріальними цінностями, можуть бути грошові кошти. Вони можуть використовуватися для фінансування операційної та інвестиційної діяльності підприємства, а також для погашення заборгованості по позичках. Це, у свою чергу, підвищує ліквідність підприємства, з одного боку, та потенціал довгострокового фінансування, з іншого.

База для нарахування дивідендів і розподілу майна. Одержаний протягом року прибуток або розподіляється та виплачується власникам корпоративних прав у вигляді

дивідендів. Нарахування дивідендів, як правило, здійснюється за встановленою ставкою відповідно до частки акціонера (пайовика) в статутному капіталі. Аналогічним чином відбувається розподіл майна підприємства у разі його ліквідації чи реорганізації.

Функція управління та контролю. Згідно із законодавством власники підприємства можуть брати участь в його управлінні. Найвищим органом АТ чи ТОВ є збори учасників товариства, які призначають керівні органи та ревізійну комісію. Фактичний контроль над підприємством здійснює власник контрольного пакета його корпоративних прав. Володіння контрольним пакетом дає можливість проводити власну стратегічну політику розвитку підприємства, формувати дивідендну політику, контролювати кадрові питання. Таким чином, статутний капітал забезпечує право на управління виробничими факторами та майном підприємства. [14].

Рекламна (репрезентативна) функція. Солідний статутний капітал (власний капітал) підприємства створює підґрунтя для довіри до нього не тільки з боку інвесторів, а й з боку постачальників факторів виробництва і споживачів готової продукції. Крім того, підприємству із солідним власним капіталом набагато легше залучити кваліфікований персонал.

Проте власний капітал виконує і інші функції, перелік яких наразі є предметом активних наукових дискусій (табл. 1)

Таблиця 1

Виокремлення функцій власного капіталу науковцями

Автор(и)	Функції
Рижкова К. О.	Реєстраційна функція, емісійна функція, захисна функція, функція фінансування, ціноутворювальна функція, оцінювальна функція, функція індикатора інноваційно-інвестиційної привабливості, іміджева функція [4]
Вівчар О. Й. Саварин В. М.	Функція самостійності і влади, функція відповідальності і захисту прав кредиторів, функція довготермінового кредитування, функція фінансування ризику, функція кредитоспроможності, функція компенсації понесених збитків, функція розподілу доходів і активів [6,7]
Олександренко І. В.	Функція створення, функція формування, функція забезпечення ефективності, функція стабілізації, функція розподілу, захисна функція [9]
Ногіна С., Шумікін С., Костянян С.	Функція заснування та введення в дію підприємства, функція відповідальності та гарантії, захисна функція, функція фінансування та забезпечення ліквідності [10]
Рудика В. І., Сукрушева Г. О., Гонтар Т. Ю.	Функція заснування, функція відповідальності, захисна функція, функція розподілу майна, функція фінансування та забезпечення ліквідності, функція управління та контролю [11]
Баймуханова С. Б.	Функція управління, функція участі в прибутках, функція обмеження відповідальності, функція забезпечення безперервної діяльності, функція гарантування [12]

З огляду на вищезазначені функції можна стверджувати, що власний капітал відіграє важливу роль у діяльності будь якого підприємства. Проте діяльність будь якого суб'єкта господарювання в сучасних умовах базується і на використанні позикового капіталу, однак його розміри повинні бути обмежені і менші за розмір власного капіталу.

Складність управління власним капіталом полягає у тому, що в процесі поточної діяльності відбуваються безперервні зміни, пов'язані зі збільшенням або зменшенням як його загальної величини, так і окремих складників. Основними критеріями оптимізації структури капіталу є прийнятний рівень доходності і ризику в діяльності підприємства;

мінімізація середньозваженої вартості капіталу підприємства; максимізація ринкової вартості підприємства [15].

З огляду на функціональне призначення власного капіталу, на мікрорівні можна виокремити такі його позитивні риси, як:

- простота залучення використання;
- вища доходність та здатність генерувати прибуток;
- підвищення конкурентостійкості підприємства.

Але можуть бути і негативні риси під час використання підприємством лише власного капіталу:

– обсяг власного капіталу обмежений, тому підприємство може втратити можливість розширення діяльності та збільшення рентабельності за рахунок залучення позикових коштів за допомогою ефекту фінансового левериджу;

– часто власний капітал, залучений із зовнішніх джерел, має вищу вартість порівняно з позиковим капіталом [16].

Загалом як в економічній літературі, так і в нормативно-правових базах наводяться різні визначення власного капіталу. Узагальнюючи їх можна сказати, що власний капітал – є власним джерелом фінансування суб'єкта господарювання, який сформований за рахунок вкладень власників (внесених без визначеного терміну повернення), а також ресурсів (засобів) отриманих у процесі діяльності підприємства (як у результаті власної діяльності, так і безоплатно).

Власний капітал формує основу діяльності кожного підприємства та забезпечує його подальшу фінансову стійкість. Пріоритетна роль власного капіталу в економічному розвитку підприємства та в забезпеченні задоволення інтересів держави, власників і персоналу визначає його як головний об'єкт фінансового менеджменту на мікрорівні, а забезпечення ефективного його формування належить до найбільш відповідальних завдань фінансового менеджменту.

Виходячи з результатів дослідження функцій власного капіталу встановлено, що вітчизняні та зарубіжні вчені виділяють такі основні функції: гарантійну; довгострокового фінансування; розподілу доходів і активів; основоположну; самостійності влади; кредитоспроможності; фінансування ризику; компенсації понесених збитків; регулятивну; організаційну; довготермінового кредитування; захисну; управління та контролю.

Список використаних джерел

1. Бланк И. А. Управление формированием капитала : учеб. пособ. Центр, Эльга, 2000. – 512 с
2. Кравчук О. М. Фінансова діяльність суб'єктів підприємництва : навч. посіб. / О. М. Кравчук, В. П. Лещук. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 504 с
3. Кірейцев Г. Г. Фінансовий менеджмент : навч. посіб.– К. : ЦУЛ, 2002. – 496 с.
4. Рыжкова К.А. Формирование инновационного подхода к определению экономической сущности собственного капитала акционерной организации. Финансовая аналитика: проблемы и решения. 2012. №5 (95). С. 51–57.
5. Шура Н.О., Шатило М.В. Європейський погляд на категорію «власний капітал» підприємства та його складові. Агросвіт. 2015. №7. С. 50–54
6. Вівчар О. Й. Власний капітал як фінансове джерело функціонування підприємства
7. Саварин В. М. – Науковий вісник України. – 2009. – Вип. 19.5. – С. 146-150. Режим доступу: http://nvunfu.esy.es/ Archive/19_5/146_Wiwczar_19_5.pdf.
8. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів / Ф. Ф. Бутинець – 8-ме вид., доп. і перероб. – Житомир: ПП «Рута», 2009. – 912 с
9. Олександренко І.В. Управління власним капіталом підприємства. Економічний форум. 2016. № 3. С. 211–216.

10. Ногіна С., Шумікін С., Костанян С. Аналіз структури і функцій власного капіталу підприємства.
11. Рудика В.І., Сукрушева Г.О., Гонтар Т.Ю. Теоретична сутність категорії «власний підприємства». Глобальні та національні проблеми економіки. 2017. Вип. 17. С. 436–439.
12. Баймуханова С.Б. Механізм формування собственого капіталу. Известия ИссикКульского фору ма бухгалтеров и аудиторев стран центральной Азии. 2016. № 1 (12). С. 171–176.
13. Райтер Н.І., Івасів О.С. Власний капітал як основа здійснення господарської діяльності сільськогосподарських підприємств. Бізнеснавігатор. 2018. Вип. 1 (2). С. 188–192.
14. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: практичний посібник. – К.: Лібра, 2001. – 840 с
15. Калініна А.В. Підходи до управління власним капіталом підприємства / А.В. Калініна // Економічні науки. – 2012. – № 2 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://bulletin.uabs.edu.ua/store/eco/2012/b5dcefaac969747b eb6b07fa647b878b.pdf>.
16. Плікус І.Й. Система моніторингу для фінансового прогнозу діяльності підприємства // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 35– 44.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
ГОЦУЛЯКА В. Д.

АНАЛІЗ ОПЛАТИ ПРАЦІ В БЮДЖЕТНІЙ УСТАНОВІ

**ЯКУШЕНКО П., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

В статті проаналізовано питання пов'язані з методикою проведення контролю розрахунків за виплатами працівникам у бюджетних установах. Виділено основні шляхи перевірки розрахунків з оплати праці та пов'язаних з ними розрахунків. Проаналізовано мету проведення аудиту по заробітній платі та її облік, напрямки внутрішнього аудиту. Перевірено структуру нарахувань на фонд оплати праці. Пояснено основу організації оплати праці.

The article analyzes the issues related to the method of control over the calculation of payments to employees in budgetary institutions. The main ways to verify payroll and related payments are highlighted. The purpose of the salary audit and its accounting, directions of internal audit are analyzed. The structure of accruals to the wage fund was checked. The basis of the organization of payment of work is explained.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що враховуючи зміни які відбуваються у багатьох сферах нашої держави та зважаючи на наукові дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених із цієї проблематики, слід вказати на цілу плеяду невирішених питань та дискусійних положень через наближення вітчизняної практики бухгалтерського обліку до міжнародного досвіду ефективності використання бюджетних коштів.

Метою статті є вивчення теоретичних підходів до застосування положень бухгалтерського обліку та контролю у діяльності бюджетних установ.

Об'єктом дослідження є облік і контроль розрахунків з оплати праці.

Предметом дослідження є теоретичні та організаційно-методичні аспекти обліку і контролю розрахунків з оплати праці в бюджетних установах.

Заробітна плата – це одна з найскладніших економічних категорій та важливих соціально-економічних явищ. Тому облік праці та заробітної плати є одним із

найважливіших у системі обліку в бюджетній установі, який ведеться в обов'язковому порядку. Діяльність бюджетних установ є дуже різноманітною: соціальна сфера, управління державою та місцеве самоврядування, незалежне судочинство тощо. Оплата праці є найвагомішою складовою всіх видатків бюджетних установ, а їх облік є однією з найважливіших ділянок або напрямів облікового процесу. Бухгалтерський облік виплат працівникам у бюджетній сфері України є недосконалим і знаходиться у процесі реформування [4, стор. 161–163].

Проблематика заробітної плати в Україні як у теоретичному, так і практичному аспектах є надзвичайно актуальною. Ці проблеми досліджували і досліджують такі українські вчені, як Ф.Ф. Бутинець, С.В. Васильчак, С.В. Голов, А.М. Колот, Д.О. Онищенко, В.С. Толубяк та інші. Серед зарубіжних авторів питання сутності оплати праці та структури фонду оплати праці приділяли увагу такі зарубіжні науковці, як С.Л. Брю, К.Р. Макконел, Д. Рікардо, А. Сміт, Ж.Б. Сей, Дж. Кейнс та ін.

Проте низка теоретичних, методичних, організаційних, практичних, нормативно-правових та інших аспектів з обліку, аналізу, аудиту праці та її оплати в сучасних умовах розвитку національної економіки, формування соціально орієнтованого ринку праці в контексті стандартизації і гармонізації їх з міжнародними вимогами вивчені недостатньо. Насамперед це стосується питань щодо сутності та складових праці як соціально-економічної й обліково-аналітичної категорії, методики та організації бухгалтерського обліку, аналізу, аудиту нарахувань і виплат заробітної плати з використанням сучасних комп'ютерних технологій.

Основними нормативно-правовими актами, що регулюють питання оплати праці є: Конституція України, Кодекс законів про працю, закони, Постанови Кабінету Міністрів України, інструкції, які затверджуються Міністерством статистики України. Основним нормативно-правовим актом, що визначає сутність та принципи оплати праці в Україні є Закон України «Про оплату праці». Основою організації оплати праці є тарифна система, яка включає тарифні сітки, тарифні ставки, схеми посадових окладів і тарифно-кваліфікаційні характеристики. При тарифній системі діють дві форми оплати праці: погодинна і відрядна.

Техніка підрахунку заробітної плати складається з трьох етапів: нарахування, утримання із заробітної плати та визначення зарплати до видачі. При погодинній заробітній платі сума нарахованої зарплати визначається як добуток відпрацьованих нормо-годин на тарифну ставку. Нарахування заробітної плати здійснюється у розрахунково-платіжних відомостях по кожному працівнику. Утримання із заробітної плати представлені податком з доходів фізичних осіб, профспілкові внески, військовий збір, вклади, а також аліментами, які є обов'язковими. На заробітну плату проводять нарахування єдиного внеску. Для забезпечення первинного обліку у бюджетній установі використовуються первинні документи, а саме: відомості про посадові оклади (штатний розпис), присвоєні розряди (накази (розпорядження), годинні тарифні ставки (тарифну сітку), а також дані табельного обліку відпрацьованого ними часу за відповідний період (місяць) [5, стор. 140]. Розміри допомоги по тимчасовій непрацездатності та відпускних визначаються виходячи з середнього заробітку за дванадцять попередніх місяців відповідно до законодавства. Аналітичний облік нарахування й видачі заробітної плати в бюджетних установах ведеться в розрізі кожного працівника, видів виплат і утримань в картках – особових рахунках, які містять інформацію по нарахованих сумах, утриманнях, виплаті. Організація синтетичного обліку нарахування заробітної плати працівникам здійснюється за допомогою пасивного субрахунка 6511 «Розрахунки із заробітної плати».

Організація оплати праці справляє великий вплив на ефективність діяльності працівників бюджетної установи. До основних факторів, що впливають на ефективність праці, можна віднести систему та форми оплати праці, мотиваційні механізми, що стосуються ефективності праці в бюджетній установі тощо [1, стор. 75–77]. Слід зазначити, що провідна роль у мотивації належить заробітній платі як основній формі доходу бюджетних працівників. Одним з найбільш дієвих способів контролю за станом обліку

розрахунків з оплати праці є організація внутрішнього аудиту. Метою проведення аудиту розрахунків з оплати праці є перевірка [3, стор. 37–40]:

- реальності операцій по заробітній платі, що відображені в обліку;
- повноти відображення в обліку операції по заробітній платі;
- правильності нарахувань на заробітну плату та утримань з неї;
- своєчасності виплати заробітної плати;
- правильності бухгалтерського обліку заробітної плати;
- достовірності залишків, відображених у фінансовій звітності
- установи, стану розрахунків із заробітної плати та пов'язаними з ними утриманнями із заробітної плати та нарахуваннями на фонд оплати праці єдиного соціального внеску.

Джерелами інформації для аудиту розрахунків з оплати праці в бюджетних установах є: Статут (Положення) установи; кошторис доходів та видатків; первинні документи з обліку праці та її оплати; облікові регістри, що використовуються для відображення операцій з обліку розрахунків з оплати праці; меморіальні ордери; акти, довідки попередніх перевірок та інша документація, що узагальнює результати контролю; звітність бюджетної установи. Предметом аудиту є господарські операції, пов'язані з обліком праці та її оплати в бюджетних установах. Перевірка розрахунків з оплати праці є трудомістким процесом, тому аудитор зазвичай проводить лише вибіркочну перевірку найважливіших розрахунків, при цьому важливо правильно провести вибірку. Внутрішній аудит необхідно проводити за такими напрямками:

- перевірка правильності заповнення та законності первинних документів;
- перевірка дотримання чинного трудового законодавства;
- перевірка правомірності і правильності застосування пільг з прибуткового податку фізичних осіб та іншим обов'язковим соціальним зборам;
- перевірка правильності нарахування заробітної плати і утримань з неї.

Наукове обґрунтування внутрішнього аудиту припускає, зокрема, розробку етики і стандартів внутрішнього аудиту. Стандарти впроваджуються з метою регулювання роботи служби внутрішнього аудиту по відношенню до виконання покладених на неї функціональних обов'язків. Професійні стандарти внутрішнього аудиту (рис. 1).

Рис. 1. Цілі розробки та впровадження в світовій практиці стандартів внутрішнього аудиту

Джерело: Качан А. Регламентация внутреннего аудиту в світі та в Україні. 2019. С 154.

Перевірка правильності нарахувань на фонд оплати праці:

- перевірка достовірності відображення інформації в формах бухгалтерської звітності;
- розробка рекомендацій, спрямованих на підвищення ефективності праці, її оплати та ін.

Внутрішній аудит розрахунків з оплати праці дозволяє переконатися у тому, що фонд оплати праці і трудовий потенціал використовується повністю і ефективно, а організація та умови праці відповідають вимогам законодавства. Проаналізувавши існуючі в Україні системи оплати праці, можна говорити про те, що на даний час ні одна з діючих систем оплати праці працівників бюджетної сфери не є повністю ефективною і потребує вдосконалення, а саме:

— особливу увагу потрібно приділити проблемі встановлення оптимального діапазону тарифної сітки, оскільки для побудови системи оплати праці працівників бюджетної сфери залежно від їх кваліфікації діапазон тарифної сітки має виключне значення;

— потребує подальшого вдосконалення система нарахування надтарифних елементів заробітної плати працівників бюджетної сфери (надбавок, доплат та премій стимулюючого характеру) в напрямі розробки прогресивних мотиваційних систем з конкретними і зрозумілими показниками та методикою їх розрахунку та нарахування [2, стор. 87-95].

Отже, оплата праці працівників бюджетних установ в сучасній економічній та політичній ситуації України є досить проблемною, оскільки немає чіткої системи оплати праці різних категорій працівників бюджетної сфери, а також спостерігається негативна тенденція у системі надбавок та доплат. Але, незважаючи на це, необхідно взяти всіх необхідних заходів щодо стабілізації даного питання, що стане запорукою ефективного функціонування апарату оплати праці працівників бюджетних установ та не зашкодить розвитку мотиваційного механізму серед бюджетних працівників. Сучасна система оплати праці повинна мотивувати бюджетних працівників до творчої активності, прояву ділових і особистісних якостей, формувати адекватне сприйняття мотиваційних заходів. Потребує детальнішого дослідження система мотивації бюджетної сфери. Під час переходу до ринкових умов господарювання існуюча тарифно-посадова система вступила в суперечність з вимогами ринку. Вона передбачає встановлення фіксованих тарифів і ставок. Як наслідок, панує зрівняння, відсутній зв'язок між результатами трудової діяльності й поставленим на ринок товаром чи послугою. Варто зазначити, що така система оплати праці дає як власникам, так і найманим робітникам дуже мізерні важелі впливу на підлеглих. Йде постійно діючий процес «роздування штатної чисельності» та її скорочення, що породжує соціальні конфлікти і негативно впливає на діяльність бюджетної організації.

Список використаних джерел

1. Гаврюкова А. Шляхи вдосконалення оплати праці в системі мотивації бюджетних установ. 2012. С. 75–77.
2. Покатаєва О. Шляхи вдосконалення системи оплати праці в бюджетних установах. 2010. С. 87-95.
3. Клименко С., Мікрюкова Л. Організація обліку та аудиту розрахунків з оплати праці в бюджетних установах. *Науковий вісник МДУ імені В.О. Сухомлинського*. 2014. С. 37–40.
4. Чеканова В. Організація обліку розрахунків з оплати праці в бюджетних установах України. 2014. С. 161–163.
5. Шара Є., Андрієнко О., Жидеева Л. Бухгалтерський облік у бюджетних установах і організаціях. *Навчальний посібник*. 2011. С. 440.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
НАЗАРОВОЇ К. О.

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В ІННОВАЦІЙНІЙ ЕКОНОМІЦІ

**ЯНКОВИЧ Н., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті здійснено дослідження сутності фінансового менеджменту підприємства. Досліджено особливості фінансового менеджменту в інноваційній економіці. Розкрито основну мету та завданнями фінансового менеджменту в інноваційній економіці та наведено ключові інновації фінансового менеджменту.

In the article, it was added the importance of the financial management of the enterprise. The peculiarities of financial management in the innovative economy were reported. The main metaphor of the financial management in the innovation economy was revealed the key to innovation in financial management.

На сучасному етапі економічного розвитку, забезпечення конкурентоспроможності підприємства можливо лише при переході від традиційного до інноваційного типу господарської діяльності. Тому все більша кількість підприємств виявляє бажання перейти на такий шлях, розробляючи і впроваджуючи різноманітні проекти для здійснення необхідних змін. Інноваційні зміни вкрай складні як з точки зору їх організації, так і з точки зору фінансування. У сучасних умовах фінансовий менеджмент підприємства набуває першочергового значення, так як саме підприємства з ефективною системою управління фінансами зможуть максимізувати свої ринкові зусилля, запропонувати ринку свої послуги і отримати за їх здійснення максимально можливу ціну, що дозволяє сповна окупити всі витрати, а також істотно підвищать ефективність внутрішніх і зовнішніх інноваційно-інвестиційних проектів.

Різні теоретичні і практичні аспекти дослідження фінансового менеджменту підприємства широко представлені в працях зарубіжних і вітчизняних вчених, зокрема: Антипенко Н. В., Веденіна Ю. Ю., Гнатенко І. А., Пархоменко О. П., Бланк І.О., Масюк Ю. В., Мамчур Г. С., Стеців Л.П. та ін.

Метою статті є вивчення теоретичних аспектів фінансового менеджменту підприємства в інноваційній економіці.

Об'єктом дослідження є процес фінансового менеджменту підприємства.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні особливості фінансового менеджменту підприємства.

Досягнення стратегічної мети, що постає перед країною – трансформація сировинної економіки у високотехнологічну – пов'язано з рішенням ряду завдань, пов'язаних із забезпеченням фінансових, матеріальних, науково-технічних, технологічних умов для такої трансформації. При цьому велике значення мають націленість менеджменту на інноваційний розвиток, його забезпеченість відповідним аналітичним інструментарієм, що дозволяє розробляти стратегію розвитку в умовах інноваційної економіки.

Як зазначає Парасій-Вергуненко І.М., «під інноваційним типом розвитку підприємства слід розуміти спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення усіх аспектів діяльності господарської системи, періодичному перегрупуванні сил, обумовленому логікою науково-технічного прогресу, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних чинників для створення інноваційних товарів і формування конкурентних переваг» [9, с.182].

Інноваційна діяльність підприємства спрямована на практичне використання наукового, науково-технічного результату та інтелектуального потенціалу для одержання нової, суттєво поліпшеної продукції, технології її виробництва, організації праці, системи

управління з метою підвищення конкурентоспроможності та зміцнення ринкових позицій підприємства [9, с.182].

В даний час склалися певні тенденції інноваційного розвитку підприємств в Україні, які поки що не дають приводу для оптимізму, оскільки в цілому рівень інноваційного розвитку нашої країни суттєво нижчий, ніж у європейських країнах та США. Це стосується таких індикаторів, як питома вага організацій, які здійснюють технологічні інновації; інтенсивність витрат на інновації; питома вага витрат на дослідження та розробки, виконані власними силами; знову впроваджені або суттєво вдосконалені товари та послуги в обсязі продажів та ін.

Структура витрат за видами інноваційної діяльності характеризується серйозними диспропорціями та суттєво відрізняється від структури інноваційних витрат у розвинених країнах. Більша половини коштів, що спрямовуються на інновації, витрачається на упредетнені інновації, тобто на купівлю машин та обладнання. Витрати на дослідження та розробки, що виконуються власними силами чи сторонніми організаціями, які переважають в інноваційних витратах розвинених країн, в Україні становлять менше 20 [4, с.40].

Найбільш значущою проблемою розвитку інноваційного бізнесу в Україні є недостатньо розвинене конкурентне середовище, яке не створює достатніх стимулів інновацій.

Український капітал має достатньо прибуткових сфер застосування і тому не виявляє належного інтересу до інновацій. Крім того, існують обмеження з боку попиту на інноваційну продукцію, оскільки значна частина українських споживачів не готова її купувати.

Є проблеми у залученні фінансових ресурсів інноваційними компаніями. Зокрема, це проблеми кредитування малого інноваційного бізнесу: відсутність ліквідних застав та гарантій, достатньої прозорості та, як наслідок, вищі ставки за кредитами; нерозвинена система часткового субсидування відсоткові ставки за кредитами; недосконала система державних закупівель, що не стимулює інноваційний розвиток бізнесу; проблеми в отриманні малим інноваційним бізнесом державної підтримки.

Таким чином, відсутня сприятливе середовище для інноваційного бізнесу, недостатньо розвинуто інфраструктуру його підтримки. Приватні компанії поки що не можуть надати суттєвого впливу на підвищення інноваційної активності. Ще одна проблема – це низька конкурентоспроможність інноваційних продуктів та низька віддача від технологічних інновацій.

Важлива роль у переорієнтації бізнесу на інноваційний розвиток, інтенсифікація інноваційних процесів, забезпечення його фінансовими ресурсами належить фінансовому менеджменту.

В економічній літературі представлено багато визначень поняття фінансового менеджменту. Визначення фінансового менеджменту досить серйозно варіюється у різних авторів: або як наука управління фінансами (корпорації, підприємства), або як наука, що виражає логіку фінансових рішень, або як мистецтво управління фінансами, система управління фінансами, управління фінансовими ресурсами та грошовими потоками (табл.1).

У цілому нині всю розглянуту сукупність визначень можна розділити на великі групи. Більшість авторів представляють фінансовий менеджмент як управління певними сферами в організації та розкривають об'єкти управління: грошовими потоками, фінансовими потоками, рухом фінансових та грошових потоків, рухом фінансових ресурсів, грошовим обігом та фінансовими ресурсами, процесами фінансування підприємницької (господарської) діяльності, фінансами підприємства, фінансовими операціями, грошовими фондами та їх джерелами, засобами підприємства та джерелами їх формування. У деяких визначеннях є характеристика управління – раціональне, комплексне, розкриваються цілі управління: досягнення загальних цілей управління організації, досягнення стратегічних і тактичних цілей підприємства.

Інша група об'єднує визначення, які розкривають сутність фінансового менеджменту як діяльності та визначають його через комплекс рішень та дій, систему принципів та методів розробки та реалізації управлінських рішень, систему дій, мистецтво управління, процес планування рішень. У цих визначеннях також розкриваються сфери, щодо яких приймаються управлінські рішення: інвестиції, фінансування та управління активами, враховується співвідношення ризику та прибутковості. До цієї групи належать переважно визначення зарубіжних дослідників.

У деяких визначеннях наголошується, що у фінансовому менеджменті управління здійснюється із використанням фінансових інструментів.

Формулюючи визначення фінансового менеджменту, Б. Коласс підкреслює, що необхідні два визначення, оскільки існує управління фінансовою діяльністю в організаціях та підприємствах та управління фінансовою діяльністю, яке вивчають у вищих навчальних закладах; іншими словами, існує вкрай різноманітна та мінлива практика управління фінансовою діяльністю підприємств, яка дуже залежить від їх фінансового та соціально-економічного середовища, а також наукова дисципліна, якій потрібна уніфікована мова, що дозволяє перекинути міст між практикою та фінансовими дослідженнями.

Таблиця 1

Визначення поняття «фінансовий менеджмент»

Автор	Визначення поняття «фінансовий менеджмент»
Антипенко Н. В., Веденіна Ю. Ю., Гнатенко І. А.	«це система управління фінансовими ресурсами підприємства чи організації і здійснення впливу на них за допомогою методів, важелів і інструментів фінансового механізму. Який спрямований на управління рухом фінансових ресурсів і фінансових відносин, які виникають між господарюючими суб'єктами у процесі руху фінансових ресурсів» [1, с.11]
Давиденко Н.М.	«це система, в якій відображається технічна, економічна й організаційна єдність об'єкта управління» [5, с.92]
Коваленко Л.О.	«це система управління фінансами і процес розробки мети управління фінансами та її досягнення за допомогою методів і важелів фінансового механізму» [6, с.45]
Бланк І.О.	«це система принципів та методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів підприємства і організацією обороту його грошових коштів» [2, с.29]
Кепко В.М.	«наука управління відносини, створених в цьому процесі виробництва» [10, с.39]
Брігем Е. Ф.	«це підприємницька діяльність при здійсненні фінансові операції з практичним управлінням включаючи компанію» [11, с.40]
Масюк Ю. В., Мамчур Г. С.	«це управління фінансовими операціями, грошовими потоками, покликане забезпечити залучення, надходження грошових коштів та їхнє раціональне витрачання відповідно до програм, планів, реальних потреб» [7, с.47]
Стеців Л.П.	«це процес управління грошовим обігом, формуванням та використанням фінансових ресурсів підприємства» [11, с.43]

Джерело: систематизовано автором за матеріалами [1, 2, 5, 6, 7, 11]

Отже, фінансовий менеджмент – об'єктивний інструмент бізнесу, що дозволяє здійснювати управління різними сферами діяльності підприємства; це управління фінансами компанії, спрямоване на досягнення стратегічних та тактичних цілей функціонування компанії на ринку. Мета фінансового менеджменту може бути представлена як знаходження

оптимального співвідношення між короткостроковими та довгостроковими цілями розвитку організації та прийнятими рішеннями у поточному та перспективному фінансовому управлінні.

Оскільки для управління фінансами організації необхідно мати глибоке і всебічне розуміння діяльності організації, аналітичне забезпечення фінансового менеджменту має містити оцінку всіх суттєвих аспектів діяльності організації, включаючи її діяльність на ринках збуту, операційну діяльність, діяльність із залученням джерел фінансування та його розміщення.

Традиційний зміст фінансового менеджменту, науки щодо залучення та розміщення капіталу, не відповідає вимогам інноваційного розвитку економіки, оскільки не враховує багатьох аспектів діяльності організації, що ускладнює обґрунтування цілісної інноваційної стратегії її розвитку.

Велике значення має те, що у сучасній економіці змінюється значимість факторів виробництва, домінуючу роль починає відігравати інтелектуальний капітал бізнесу, що виникає внаслідок реалізації продуктових, процесних, маркетингових та організаційних інновацій. Саме інтелектуальний капітал є джерелом зростання вартості бізнесу, в той час як фінансові та матеріальні активи тільки відшкодовують свою вартість, але не призводять до створення додаткової вартості.

Тому необхідна розробка нової фінансової моделі організації, орієнтованої на інноваційний розвиток бізнесу, його стратегічний аналіз та обґрунтування управлінських рішень через оцінку вартості організації та факторів її зростання. Така модель дозволяє дати характеристику стану організації в контексті її ринкової, операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, визначити напрямки прийняття управлінських рішень та оцінити їх за допомогою фінансових прогнозів та оцінки вартості бізнесу. Ця концепція фінансового менеджменту є ціннісно орієтованим менеджментом, у межах якого здійснюється оцінка інновацій та інтелектуального капіталу, забезпечується інноваційне зростання та реалізується парадигма управління вартістю бізнесу [8].

Таким чином, для забезпечення інноваційного розвитку бізнесу потрібний новий тип фінансового управління, який формує основу для технологічних (продуктових та процесних), організаційних та маркетингових інновацій, і при цьому сам заснований на інноваційних методах обґрунтування та реалізації управлінських рішень.

Основними завданнями фінансового менеджменту в інноваційній економіці можна вважати:

- розробку та реалізацію стратегії, спрямованої на підвищення фундаментальної вартості бізнесу за рахунок реалізації інновацій та формування інтелектуального капіталу;
- мобілізацію фінансових ресурсів для забезпечення інноваційного розвитку бізнесу, у тому числі власних. Зокрема, через проведення адекватної дивідендної політики та залучення банківських кредитів, позик афілійованих осіб, емісії облігацій, лізингу. Пошук можливостей дешевого пільгового фінансування;
- розподіл фінансових ресурсів для забезпечення інновацій на основі аналітичної системи обліку, відбору та фінансування нововведень, а також контролю та стимулювання збільшення інтелектуального капіталу бізнесу;
- створення надійних систем контролю, розробку системи індикаторів драйверів вартості, що забезпечує моніторинг здійснюваних інновацій, інтелектуального капіталу бізнесу та його фундаментальної вартості;
- моніторинг та зниження ризику, у тому числі ризику зменшення вартості інтелектуального капіталу за рахунок зниження цінності бренду, втрати ринкових позицій, втрати ключових бізнес-партнерів, втрати ключового персоналу, ін [8].

Відмінна риса інновацій, в тому числі продуктових, процесних, маркетингових, організаційних, полягає в тому, що вони формують інтелектуальний капітал та дозволяють істотно підвищити можливості бізнесу до створення вартості. Інновації у фінансовому менеджменті, у тому числі базисні та покращуючі, відносяться до організаційних та

маркетингових інновацій [4, с.40]. Вони передбачають використання сучасних методів корпоративного управління, вдосконалення діючих та застосування нових механізмів та форм управління фінансами, модернізацію стратегії компаній, вихід на нові ринки, злиття та поглинання, впровадження міжнародних стандартів у системи обліку та звітності, впровадження менеджменту якості та сертифікації продукції та ін.

Ключові інновації фінансового менеджменту:

- орієнтація на максимізацію вартості бізнесу, оцінка через вартість бізнесу змін в інтелектуальному капіталі та ступеня інноваційності бізнесу;
- використання форсайту як інструменту фінансового менеджменту, націленого на пошук та реалізацію стратегічних інноваційних можливостей з урахуванням думки експертів, оцінки прогнозних фінансових показників та розрахунку вартості бізнесу;
- використання бенчмаркінгу як інструменту фінансового менеджменту за допомогою якого в діяльність компанії впроваджуються реактивні інновації, пов'язані з використанням досвіду інших компаній [8].

Основною метою фінансового менеджменту в інноваційній економіці стає формування та розвиток інтелектуального капіталу бізнесу, джерела збільшення його фундаментальної вартості, під яким розуміється сукупність ідентифікованих та неідентифікованих нематеріальних активів, що повністю або частково контролюються організацією, що є результатом генерування знань, формування навичок, набуття досвіду та конвертації їх в активи.

Проблеми в аналізі та управлінні інтелектуальним капіталом пов'язані з тим, що методологія сучасного бухгалтерського обліку не дозволяє відобразити витрати на створення людського, ринкового та структурного капіталу. Це витрати на залучення та розвиток персоналу, формування бренду; створення систем мотивації; пошук клієнтів та поліпшення структури клієнтської бази; на НДДКР на етапі, коли їх результат не визначено; на розробку стратегії компанії; формування ефективної організаційної структури. По суті, в результаті цих витрат формуються активи, що генерують доходи компанії, що створюють її вартість.

Реалізація концепції фінансового менеджменту, спрямованого на інноваційний розвиток бізнесу, передбачає використання не тільки стратегічних інновацій, у рамках яких відбувається кардинальне оновлення технологій, інфраструктури, політики, соціальних відносин у бізнесі, а також реактивних покращуючих інновацій, реалізованих за допомогою бенчмаркінгу.

Сьогодні бенчмаркінг, суть якого полягає у використанні кращого досвіду, досягнутого компаніями галузі, країни та світу, набуває статусу глобального і розглядається як інструмент міжнародного обміну бізнес-інформацією. Бенчмаркінг виступає як інструмент стратегії імітацій, що є альтернативою стратегії стратегічних інновацій. Імітатори активно шукають перспективні ідеї, не обмежуючись галуззю чи країною, вони не просто копіюють, а прагнуть знайти більш вдале і дешевше рішення. При цьому витрати на імітації в середньому на третину нижчі, ніж витрати на інновації.

Мистецтво бенчмаркінгу, тобто еталонного зіставлення, дозволяє виявити те, що інші роблять краще і, вивчивши, вдосконалювати і застосовувати запозичені ідеї. Бенчмаркінг допомагає відносно швидко та з мінімальними витратами удосконалювати бізнес за рахунок впровадження покращуваних інновацій та збільшувати його вартість. Дані різних зарубіжних досліджень свідчать про залучення до процесу еталонного зіставлення від 60 до 90 західних компаній.

Бенчмаркінг як метод об'єктивного систематичного зіставлення діяльності підприємства з роботою кращих (еталонних) компаній, не тільки застосовується для пошуку та впровадження продуктивних та процесних інновацій, але й служить ефективним інструментом менеджменту, спрямованим на впровадження у діяльність компанії маркетингових та організаційних інновацій, тобто передових управлінських технологій.

Таким чином, методологія фінансового менеджменту в інноваційній економіці – це методологія ціннісно орієнтованого менеджменту; вона заснована на концепції вартості

бізнесу та спрямована на обґрунтування рішень, націлених, з одного боку, на впровадження інновацій, створення інтелектуального капіталу та збільшення вартості компанії для її власників, з іншого, на створення цінності для споживачів.

Ступінь досягнення обох цілей визначає фундаментальну вартість бізнесу. При цьому первинним є задоволення інтересів споживачів або, за словами Пітера Друкера, «головне завдання бізнесу – купувати та утримувати споживачів». Тільки успішне вирішення цього завдання, а саме, вміння передбачати та реагувати на потреби споживачів, забезпечує бізнесу можливість отримання стійкого грошового потоку і, отже, дозволяє збільшувати його фундаментальну вартість.

Список використаних джерел

1. Антипенко Н. В., Веденіна Ю. Ю., Гнатенко І. А., Пархоменко О. П. Фінансовий менеджмент ресурсозбереження інноваційно орієнтованих підприємств у контексті антикризової стратегії розвитку. *Агросвіт*. 2021. № 23. С. 10–16.
2. Бланк І.О. Основи фінансового менеджменту: навчальний посібник. Київ. Ника Центр, Эльга, 1999. 420 с.
3. Брігхем Є. Основи фінансового менеджменту: Пер. з англ. Київ: Молодь, 1997. 1000 с.
4. Гнатенко І.А. Визначення інновацій як інструментарію національного підприємництва. *Науковий вісник Одеського національного університету імені І.І. Мечникова*. Серія «Економіка». 2018. Т. 23. Вип. 5 (70). С. 38–42.
5. Давиденко Н.М. Фінансовий менеджмент підприємств. *Фінанси України*. 2014. № 6. С. 90-95.
6. Коваленко Л.О. Фінансовий менеджмент. К.: Знання, 2008. 483с.
7. Масюк Ю. В., Мамчур Г. С. Фінансовий менеджмент прибутку сільськогосподарського підприємства. *Агросвіт*. 2021. № 20. С. 46–50.
8. Непочатенко О. О., Пташник С. А. Фінансовий менеджмент як необхідна складова ефективної системи управління підприємством. *Ефективна економіка*. 2021. № 8. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=9168>
9. Парасій-Вергуненко І.М. Організаційно-методичні аспекти аналізу інноваційного розвитку підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*.: Зб. наук. праць. Випуск 1(45).Том.2. Ужгород, 2015. С. 181-186.
10. Сатир Л. М., Кепко В. М., Новікова В. В., Непочатенко А. В. Управління стратегічними змінами як складова аналітичного забезпечення прогнозування фінансових результатів підприємств малого і середнього бізнесу. *Економіка та держава*. 2021. № 9. С. 38–44.
11. Стеців Л.П. Теоретико-методичні основи побудови ефективної системи фінансового менеджменту підприємства. *Наукові записки*. 2013. №4(45). С. 39–45.

Робота виконана під науковим керівництвом д-ра екон. наук, професора
ПАРАСІЙ-ВЕРГУНЕНКО І. М.

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ АНАЛІЗУ КАПІТАЛУ ГАЗОТРАНСПОРТНОГО ПІДПРИЄМСТВА

**ЯШАН А., 2 курс, ФФО ДТЕУ,
спеціальність «Облік і оподаткування», спеціалізація «Фінансова аналітика»**

У статті визначено муте та завдання аналізу капіталу. Розглянуто організаційно-інформаційна модель аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу підприємства. Досліджено показники оцінки ефективності структури капіталу підприємства.

The article defines the tasks and objectives of capital analysis. The organizational and information model of the analysis of efficiency of use of own and borrowed capital of the enterprise is considered. The indicators of the efficiency of the enterprise structure are investigated.

Актуальність обраної теми. За ринкових умов господарювання у підприємницьких структурах незалежно від форм власності й організаційно-правового статусу виникає значна потреба у капіталі для забезпечення нормального процесу фінансування своєї діяльності. Як наслідок, виникає багато питань теоретичного та прикладного характеру щодо оптимізації структури капіталу газотранспортного підприємства як певної сукупності його фінансових ресурсів. Хоча вирішення проблеми формування структури капіталу підприємства відноситься до кола його прав, все ж вона не завжди є економічно обґрунтованою з позицій узгодженості отримання на підприємстві одночасного зростання рентабельності власного капіталу та забезпечення фінансової стійкості. Вирішення питань підвищення ефективності прийняття управлінських рішень щодо структуризації капіталу потребує аналізу чинників формування певної структурної будови капіталу та розробки оптимальної структури капіталу за певними критеріями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми аналізу формування та змін капіталу досліджуються в працях провідних вчених-економістів: Великий Ю. М., Тешева Л. В., Височін З. В., Гнатенко Є., Домбровська С. О., Дудар А. А., Заярна Н. М., Пілько А. Д., Слободян Н. Г., Хижинська М. А., Лактіонова О. А., Шубіна С. В., Щербань О. Д., Невдачина О. І.

Метою даної статті є дослідження аналізу капіталу газотранспортного підприємства.

Об'єктом дослідження є аналіз капіталу на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти аналізу капіталу газотранспортного підприємства.

У сучасних умовах господарювання фактор виробництва «капітал» виступає як виробничий і інвестиційний ресурс, джерело доходу, об'єкт управління і формування, купівлі-продажу і тимчасової переваги, носій факторів ризику і ліквідності. Основними складовими капіталу в сучасних умовах виступає фізичний, фінансовий та інтелектуальний капітал.

Аналіз капіталу газотранспортного підприємства передбачає проведення оцінки складу і структури капіталу, зміни його складових. Такий аналіз здійснюється на основі порівняльного аналітичного балансу, який складають шляхом агрегування однорідних за складом елементів балансових статей. При цьому розраховують показники структури, абсолютні й відносні зміни у власних і позичкових коштах газотранспортного підприємства за звітний період.

У процесі аналізу капіталу необхідно вирішити такі завдання:

– здійснити загальну оцінку складу і структури капіталу газотранспортного підприємства;

– проаналізувати ефективність використання капіталу;

– проаналізувати оборотність капіталу;

– здійснити аналіз прибутковості капіталу;

– проаналізувати кредиторську заборгованість підприємства [1, с. 14].

Основними джерелами інформації для аналізу капіталу є фінансова звітність підприємства.

Перед аналізом ефективності використання капіталу висуваються завдання, які дають змогу конкретизувати мету аналізу з урахуванням організаційних, інформаційних, технічних і методичних можливостей його проведення, зокрема: вивчення прибутковості та рентабельності підприємства; визначення величини впливу на результати діяльності підприємства таких чинників, як зміна фінансової стійкості, структура і ефективність використання основного і оборотного капіталу, оборотність сукупного капіталу.

Організаційно-інформаційна модель аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу газотранспортного підприємства наведена в табл. 1.

Таблиця 1

Організаційно-інформаційна модель аналізу ефективності використання власного та позикового капіталу газотранспортного підприємства [2; 5; 10]

1. Мета та завдання аналізу використання капіталу газотранспортного підприємства	
1.1. Мета аналізу капіталу підприємства: пошук напрямів підвищення ефективності використання капіталу підприємства для забезпечення фінансової стійкості.	1.2. Завдання аналізу капіталу підприємства: – ознайомлення з процесом оптимізації структури капіталу та розробка алгоритму оптимізації; – визначення переваг та недоліків власних та позичених джерел формування капіталу підприємства; – встановлення можливих темпів розвитку з позиції забезпечення джерелами фінансування; – виявити доступні джерела фінансування, оцінити раціональні способи їх мобілізації; – спрогнозувати положення підприємства на ринку капіталів.
2. Об'єкти і суб'єкти аналізу використання власного та позикового капіталу газотранспортного підприємства	
2.1. Об'єкти: власний капітал; позиковий капітал; джерела фінансування підприємства; фінансовий результат; чинники, що впливають на формування і використання капіталу підприємства.	2.2. Суб'єкти: – держава; – керівники підприємства; – трудовий колектив; – власники та акціонери; – інвестори.
3. Система показників аналізу використання власного і позикового капіталу	
3.1. Абсолютні показники, джерелом яких є облік: власний капітал; позиковий капітал; фінансові результати; абсолютні показники динаміки.	3.2. Відносні показники, які є наслідком аналітичної обробки облікової інформації: – відносні показники структури капіталу; – відносні показники фінансової стійкості: коефіцієнт фінансової залежності, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансового ризику тощо; – відносні показники рентабельності, маневреності та ділової активності.
4. Інформаційне забезпечення аналізу ефективності використання капіталу	
4.1. Зовнішня інформація: – нормативно-правова; -довідкова.	4.2. Внутрішня інформація: – фінансова звітність; – облікові дані; – результати перевірок.
5. Методи та прийоми обробки економічної інформації	
– методи наукового узагальнення; – метод групування; – метод порівняння; – методи системності та комплексності; – графічний метод; – прийоми середніх і відносних величин; – економіко-математичні методи; – метод моделювання; – прогностичний метод.	
6. Узагальнення та реалізація результатів аналізу ефективності використання капіталу газотранспортного підприємства	
– систематизація результатів; – оцінка виявлених недоліків; – оцінка заходів щодо потенційного збільшення частки власного капіталу та забезпечення раціонального та	

1. Мета та завдання аналізу використання капіталу газотранспортного підприємства
--

ефективного використання капіталу підприємства;

– прийняти рішення щодо ефективного управління капіталом. З метою забезпечення фінансової стійкості та незалежності підприємства;

– довести рішення до виконавців.

Аналіз управління капіталом газотранспортного підприємства являє собою процес дослідження основних результативних показників ефективності його функціонування на підприємстві з метою виявлення резервів подальшого підвищення цієї ефективності. Для цього здійснюється аналіз фінансових коефіцієнтів, який базується на розрахунку співвідношення різних абсолютних показників фінансової діяльності газотранспортного підприємства між собою. В процесі використання цієї системи аналізу визначаються різноманітні відносні показники, які характеризують результативність використання капіталу підприємства в цілому та окремих його елементів. В системі дослідження ефективності використання капіталу найбільше розповсюдження отримали наступні групи аналітичних фінансових коефіцієнтів:

1. Коефіцієнти оцінки рентабельності капіталу характеризують його здатність створювати необхідний прибуток в процесі господарської діяльності газотранспортного підприємства і визначають загальну ефективність його використання. Для проведення такої оцінки використовується наступні основні показники:

а) Коефіцієнт рентабельності всього капіталу, що використовується, або коефіцієнт економічної рентабельності. Він характеризує рівень чистого прибутку, який генерується сукупним обсягом капіталу (що використовується) підприємства.

б) Коефіцієнт рентабельності власного капіталу або коефіцієнт фінансової рентабельності. Він характеризує рівень прибутковості власного капіталу, вкладеного в підприємство.

в) Коефіцієнт рентабельності всього основного капіталу. Він характеризує ефективність використання всього основного капіталу підприємства, вкладеного в його необоротні активи

г) Коефіцієнт рентабельності оборотного капіталу. Він характеризує рівень прибутковості оборотного капіталу, що використовується підприємством.

д) Коефіцієнт рентабельності позикового капіталу. Він характеризує рівень прибутковості позикового капіталу, що використовується в конкретних видах діяльності або господарських операцій.

е) Коефіцієнт рентабельності активів відображає ефективність використання майна підприємства [9, с. 79].

2. Коефіцієнти оцінки капіталовіддачі характеризують продуктивність (продукт капіталу) окремих видів і всієї сукупності капіталу, що задіяний в операційній діяльності газотранспортного підприємства, тобто у певній мірі слугує вимірником ефективності операційної діяльності підприємства. Для проведення такої оцінки використовуються наступні основні показники:

а) Коефіцієнт загальної капіталовіддачі. Він характеризує обсяг реалізованої (виробленої) продукції, що приходяться на одиницю капіталу, який використовується в операційному процесі.

б) Коефіцієнт капіталовіддачі власного капіталу. Він характеризує обсяг реалізованої (виробленої) продукції, яка припадає на одиницю власного капіталу, що задіяний в операційній діяльності підприємства.

в) Коефіцієнт капіталовіддачі основного капіталу. Він характеризує обсяг реалізованої (виробленої) продукції, яка припадає на одиницю основного капіталу, що використовується у виробничій діяльності підприємства.

г) Коефіцієнт капіталовіддачі оборотного капіталу. Він характеризує обсяг реалізованої (виробленої) продукції, що припадає на одиницю оборотного капіталу підприємства [3, с. 14].

3. Коефіцієнти оцінки оборотності капіталу характеризують наскільки швидко капітал в цілому та окремі його елементи, що використовуються підприємством, обертаються в процесі його господарської діяльності. Для оцінки оборотності капіталу газотранспортного підприємства використовуються наступні основні показники:

а) Період обороту всього капіталу підприємства, що використовується, в днях. Цей показник характеризує число днів, протягом яких здійснюється один оборот власних та позикових коштів, а також капіталу в цілому. Чим менший період обороту капіталу, тим вище, при інших рівних умовах, ефективність його використання на підприємстві, оскільки кожен оборот капіталу генерує певну додаткову суму прибутку.

б) Коефіцієнт оборотності, або швидкість обороту, показує кількість повних оборотів (разів), які здійснюються оборотним капіталом за період часу, що аналізується. Із зростанням показника прискорюється оберненість оборотних засобів, а отже, ефективність використання оборотних засобів покращується.

в) Тривалість одного обороту. Скорочення часу обороту призводить до вивільнення засобів з обороту, а його збільшення – до додаткової потреби в оборотних засобах.

г) Період обороту капіталу, що використовується в операційній діяльності підприємства.

д) Період обороту оборотного капіталу.

е) Період обороту власного капіталу в днях.

є) Коефіцієнт закріплення оборотних засобів показує розмір оборотних засобів на 1 у.г.о. реалізованої продукції [8, с. 211].

4. Для оцінки ефективності використання капіталу газотранспортного підприємства розглядається система коефіцієнтів фінансової стійкості підприємства, які дозволяють виявити рівень фінансового ризику, пов'язаного зі структурою джерел формування капіталу підприємства, а отже і ступінь фінансової стабільності в процесі майбутнього розвитку. Для проведення такої оцінки розраховуються та вивчаються в динаміці наступні коефіцієнти:

а) Коефіцієнт автономії дозволяє визначити в якій мірі активи, що використовуються підприємством, сформовані за рахунок власного капіталу, тобто частку чистих активів підприємства в їх загальній сумі.

б) Коефіцієнт фінансової залежності характеризує відношення суми власного та позикового капіталу до загальної суми капіталу, що використовується підприємством, і дозволяє виявити фінансовий потенціал майбутнього розвитку підприємства. Динаміка цього коефіцієнту на протязі певного терміну часу показує зміну частки власного та позикового капіталу в загальній сумі капіталу, що використовується, зростання або зменшення фінансової залежності від партнерів.

в) Коефіцієнт фінансування. Він характеризує обсяг залучених позикових коштів на одиницю власного капіталу, тобто ступінь залежності підприємства від зовнішніх джерел фінансування.

г) Коефіцієнт співвідношення власного та позикового капіталу, що дорівнює відношенню власних коштів до суми зобов'язань підприємства.

д) Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами, який розраховується як відношення суми власного оборотного капіталу підприємства та поточних активів (сума запасів та витрат, дебіторської заборгованості, грошових коштів підприємства та короткострокових цінних паперів). Нормальним вважається значення показника, що перевищує 0,1.

е) Коефіцієнт покриття інвестицій або коефіцієнт фінансової стабільності, який характеризує частку власного капіталу та довгострокових зобов'язань у загальній сумі активів підприємства. В аналітичній практиці прийнято вважати нормальним значення коефіцієнта, яке наближається до 0,9.

є) Коефіцієнт інвестування або забезпеченості власним капіталом, який показує ступінь покриття джерелами власних та прирівняних до них коштів суми основних засобів та інших необоротних активів. Якщо коефіцієнт інвестування більше одиниці, то це є свідченням про достатність власного капіталу.

ж) Коефіцієнт маневреності власного капіталу, який розраховується як відношення власного оборотного капіталу та власного капіталу. Цей коефіцієнт показує, яка частина власного оборотного капіталу підприємства заходиться в мобільній формі та може бути використана при необхідності наповнення оборотних засобів, а яка частина спрямовується на накопичення. Забезпеченість поточних активів власним капіталом є гарантією стійкості фінансового стану при нестійкій фінансовій політиці в державі. Високі значення коефіцієнта маневреності позитивно характеризують фінансовий стан. Вважається нормальним значення цього показника вище 0,4...0,6.

з) Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів, який характеризує структуру капіталу, що використовується для довгострокових інвестицій, тобто показує, яка частина основних засобів та інших необоротних активів профінансована зовнішніми інвесторами та належить до них, а не до власників підприємства [4, с. 878].

5. В залежності від співвідношення показників матеріально-виробничих запасів, власного оборотного капіталу та інших джерел формування запасів газотранспортного підприємства можна з певною відносністю виділити наступні типи фінансової стійкості.

а) Абсолютна фінансова стійкість, яка представляє собою граничний тип фінансової стійкості.

б) Нормальна фінансова стійкість, яка гарантує платоспроможність підприємства.

в) Нестійке фінансове становище, пов'язане з порушенням платоспроможності, при якому однак зберігається здатність поновлення рівноваги за рахунок джерел, що послаблюють фінансову напругу.

г) Кризовий фінансовий стан, при якому підприємство знаходиться на межі банкрутства, оскільки в цій ситуації грошові кошти, короткострокові цінні папери та кредиторська заборгованість підприємства не покривають навіть його кредиторської заборгованості та прострочених позик [7, с. 138].

6. Коефіцієнти оцінки ліквідності та платоспроможності характеризують здатність газотранспортного підприємства своєчасно розраховуватися по своїх поточних фінансових зобов'язаннях за рахунок оборотних активів різного рівня ліквідності. Для проведення оцінки ліквідності та платоспроможності в процесі фінансового аналізу використовуються наступні основні показники:

а) Коефіцієнт абсолютної ліквідності, показує в якій мірі всі поточні зобов'язання підприємства забезпечені готовими засобами платежу, які воно має в наявності на певну дату.

б) Проміжний коефіцієнт покриття показує в якій мірі всі короткострокові (поточні) фінансові зобов'язання можуть бути покриті за рахунок швидколіквідних активів (включаючи готові засоби платежу).

в) Загальний коефіцієнт покриття показує в якій мірі вся заборгованість по поточних фінансових зобов'язаннях може бути погашена за рахунок усіх його поточних (оборотних) активів.

г) Загальний коефіцієнт співвідношення дебіторської та кредиторської заборгованості характеризує загальне співвідношення розрахунків за цими видами заборгованості підприємства [5, с. 31].

7. Коефіцієнт фінансового левереджу (коефіцієнт фінансування) дозволяє встановити, яка сума позикових коштів залучена підприємством на одиницю власного капіталу. Фінансовий левередж вимірює ефект, який полягає у підвищенні рентабельності власного капіталу за допомогою збільшення частки позикового капіталу в його загальній сумі [6, с. 191].

8. Основною з найважливіших передумов ефективного управління капіталом газотранспортного підприємства є оцінка його вартості. Вартість капіталу являє собою ціну,

яку підприємство платить за його залучення з різних джерел. Витрати на залучення капіталу або витрати на капітал – це сума постійних виплат, яку повинна здійснювати фірма власникам капіталу (інвесторам, кредиторам) з урахуванням суми залученого капіталу [1, с. 15].

Висновки. На основі систематизації теоретичних аспектів можна дійти висновку, що під час формування оптимальної структури капіталу підприємства слід враховувати не один, а кілька критеріїв, що здійснюють визначальний вплив на фінансову результативність підприємства. Насамперед основними критеріями оптимальності структури капіталу має бути фінансова рентабельність власного капіталу, середньозважена вартість капіталу та рівень фінансового ризику.

Список використаних джерел

1. Великій Ю. М., Тешева Л. В., Височін З. В. Управління оптимізацією структури капіталу підприємства. Причорноморські економічні студії, 2018, 29 (1). С. 68-72.
2. Гнатенко Є. Щодо методики аналізу власного і позикового капіталу підприємства. Економіка та суспільство, 2019, С. 20.
3. Домбровська С. О. Оптимізація структури капіталу підприємства в умовах невизначеності економічного середовища. 2019.
4. Дудар А. А. Аналіз та оптимізація структури капіталу з метою підвищення рівня фінансової стійкості підприємства / А. А. Дудар, О. М. Вакульчик // Молодий вчений. 2018. № 1(2). С. 878-882.
5. Заярна Н. М. Особливості та переваги концептуальної моделі аналізу капіталу підприємства / Н. М. Заярна, Р. І. Гринкевич, А. І. Хмиз // Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Економічні науки. 2016. Вип. 51. С. 28-32.
6. Пілько А. Д. Дискримінантні моделі в практиці оцінки, аналізу, прогнозування та аудиту ефективності управління капіталом підприємства / А. Д. Пілько // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки. 2015. Вип. 10(4). С. 189-192.
7. Слободян Н. Г. Аналіз та оптимізація структури капіталу в стратегії підприємства / Н. Г. Слободян, Т. В. Яценко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки. 2016. Вип. 17(4). С. 137-140.
8. Хижинська М. А., Лактіонова О. А. Аналіз чинників оптимізації та їх впливу на структуру капіталу корпорацій в Україні. Студентського наукового товариства, 2021, С. 278.
9. Шубіна С. В. Методика аналізу структури капіталу та її впливу на прибутковість підприємства (на прикладі ПАТ «САН ІнБев Україна») / С. В. Шубіна, Т. І. Іщенко, К. І. Іщенко, О. Ю. Мірошник // Вісник Університету банківської справи. 2017. № 1. С. 78–83.
10. Щербань О. Д., Невдачина О. І. Теоретичні аспекти визначення сутності та структури капіталу підприємства. Приазовський економічний вісник, 2019, 3. С. 14.

Робота виконана під науковим керівництвом канд. екон. наук, доцента
КОПОТІЄНКО Т. Ю.

Електронне наукове видання

ФІНАНСОВА АНАЛІТИКА ТА АУДИТ

**Збірник наукових статей студентів
денної та заочної форм навчання,
які здобувають освітній ступінь «магістр»
за спеціальністю «Облік і оподаткування»
освітньо-професійними програмами
«Фінансовий контроль та аудит»,
«Фінансова аналітика»,
«Діджитал аудит та аналіз»**

Видавець і виготовлювач
Державний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ-156, Україна, 02156
Тел. (044) 513 74 18
Електронна пошта knute@knute.edu.ua
313E-2022